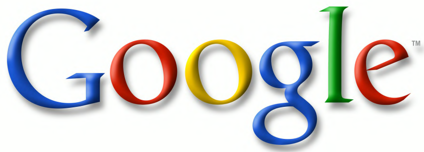

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

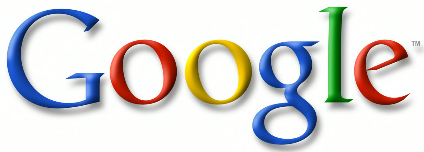
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

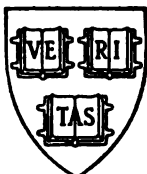
Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

906
Ref
S993n
v.1

Harvard Divinity School

ANDOVER-HARVARD THEOLOGICAL
LIBRARY

MDCCCCX

CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS

ACTA
DER
PROVINCIALE EN PARTICULIERE SYNODEN.

ACTA

DER

PROVINCIALE EN PARTICULIERE SYNODEN,

GEHOUDEN IN DE NOORDELIJKE NEDERLANDEN
GEDURENDE DE JAREN 1572—1620,

VERZAMELD EN UITGEGEVEN DOOR

D[R]. J. REITSMA EN D[R]. S. D. VAN VEEN.

EERSTE DEEL:
NOORD-HOLLAND 1572—1608.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1892.

906
Ref
S993m
v.1

ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY
CAMBRIDGE, MASS.

NAAMLIJST VAN INTEEKENAREN.

HARE MAJESTEIT DE KONINGIN. 2 Ex.

H. K. H. DE GROOTHERTOGIN VAN SAKSEN-WEIMAR-EISENACH.

TEYLER'S STICHTING te Haarlem. 7 Ex.

ACQUOY (Dr. J. G. R.) *hoogleeraar* te Leiden.
ADRIANI (A. H.) *boekhandelaar* te Leiden. 2 Ex.
ALBERDA VAN EKENSTEIN (Jhr. Mr. W. C. A.) *lid van de 1e Kamer* te Groningen.
ALLARD (H. J.) *R.C. geestelijke* te Maastricht.
ANDREAE (Mr. A. J.) *notaris* te Kollum.
Archief (Rijks-) te Assen.
Archief der classis Arnhem.
Archief-depot (Oud-) te Groningen.
Archief (Rijks-) te Haarlem.
Archief (Rijks-) te Leeuwarden.
Archief der classis Nijmegen.
Archief der classis Sneek.
Archief der classis Zalt-Bommel.
BARTELS (Dr. P. G.) *Consistorialrath und General-Superintendent* te Aurich.
BEYERS (firma J. L.) *boekhandelaar* te Utrecht.
Bibliotheek der Vereenigde Doopsgezinde Gemeente te Amsterdam.
Bibliotheek (Athenaeum-) te Deventer.
Bibliotheek (kerkelijke) te Groningen.
Bibliotheek der Rijks Universiteit te Groningen.

Bibliotheek (Provinciale) te Leeuwarden.
Bibliotheek der Rijks Universiteit te Leiden.
Bibliotheek (kerkelijke) te Leiden.
Bibliotheek (de Waalsche) te Leiden.
Bibliotheek der Gemeente Rotterdam.
BLOK (Dr. P. J.) *hoogleeraar* te Groningen.
Bos (J. H.) *boekhandelaar* te *Kampen.*
BOTERMANS (H. G.) *Ned. Herv. predikant* te Asch.
BREDÉE (J. M.) *boekhandelaar* te Rotterdam.
BREYER (C. H. E.) *boekhandelaar* te Utrecht.
BROEK (J. J. VAN DEN) *Ned. Herv. predikant* te Halle.
BIJLEVELD (J.) *boekhandelaar* te Utrecht.
CANNEGIETER (Dr. T.) *hoogleeraar* te Utrecht.
COSTER & ZOON (HERM.) *boekhandelaren* te Alkmaar. 2 Ex.
CRAMER (Dr. J. A.) *Ned. Herv. predikant* te Nederhemert.
DAUBANTON (F.) *Waalsch predikant* te Groningen.
DAUBANTON (Dr. F. E.) *Ned. Herv. predikant* te Amsterdam.
DOLDER (TH. H. VAN) *Ned. Herv. predikant* te Oude Tonge.
DUNK (J. H.) *boekhandelaar* te Rotterdam. 2 Ex.
DIJK MZN. (J. VAN) *predikant bij de Ned. Herv. Zendingsgemeente* te Doetinchem.
EEGHEN Jr. (C. P. VAN) *Doopsgezind predikant* te Aardenburg.
EEKHOFF & ZOON (W.) *boekhandelaren* te Leeuwarden. 2 Ex.
ELSEN (W. F.) *pastoor-deken* te Groningen.
ENSCHEDÉ (Mr. A. J.) te Haarlem.
FEITH (Mr. H. O.) *rijksarchivaris* te Groningen.
FEITH (Mr. J. A.) *commies-chartermeester* te Groningen
FERINGA (J. H.) *Ned. Geref. predikant* te Klundert.
FOCKENS (G.) *boekhandelaar* te Groningen. 3 Ex.
FRANSSEN (Dr. H.) *Ned. Geref. predikant* te Winterswijk.
FREDERICQ (Dr. PAUL) *hoogleeraar* te Gent.
FRUIN (Dr. R.) *hoogleeraar* te Leiden.
Genootschap voor Geschied-, Oudheid- en Taalkunde (Friesch) te Leeuwarden.
GILSE (A. G. VAN) *Doopsgezind predikant* te Zwolle.
GOBIUS DU SART (Dr. J. W. F.) *Ned. Herv. predikant* te Nieuw en St. Joosland.
GOOSZEN (Dr. M. A.) *hoogleeraar* te Leiden.
GUNNING J.Hz. (Dr. J. H.) *Ned. Herv. predikant* te Leiden.
GUNNING WZN. (Dr. J. H.) *leeraar aan het gymnasium* te Zwolle.
HAAR (Dr. H. W. TER) *Ned. Herv. predikant* te Kedichem.
HANIA PZN. (J.) *Ned. Geref. predikant* te Oosterbierum.
HAYNEL (WOLDEMAR) *boekhandelaar* te Emden.
HEERINGA (J.) *Ned. Herv. predikant* te Sebaldeburen.
HENDRIKSZ. (D.) *Ned. Herv. predikant* te Meerssen.

HESTA (L.) *Doopsgezind predikant* te Haarlem.
HOET (firma H. TEN) *boekhandelaar* te Nijmegen.
HONIG (A. G.) *theol. Docts.* te Oudshoorn. 2 Ex.
HOOG (Dr. I. M. J.) *Ned. Herv. predikant* te Terwolde.
HOOR (F. M. TEN) *Chr. Geref. predikant* te Franeker.
HOOYKAAS (Dr. I.) *Remonstr. predikant* te Rotterdam.
HÖVEKER & ZOON, *boekhandelaren* te Amsterdam. 16 Ex.
HENKEMANS (L. J. BLANSON), *Ned. Herv. predikant* te Pynacker.
KAMPEN & ZOON (P. N.) *boekhandelaren* te Amsterdam.
Kerkbestuur van Groningen (Prov.) te Groningen.
Kerkbestuur van Friesland (Prov.) te Leeuwarden.
Kerkeraad der Ned. Herv. gemeente (de bijzondere) te Vlissingen.
KLAP (Dr. P. A.) *Ned. Herv. predikant* te Oosterland bij Zierikzee.
KLEYN (Dr. H. G.) *hoogleeraar* te Utrecht.
KNAPPERT (Dr. J.) *hoogleeraar* te Amsterdam.
KNOTTENBELT (J.) *Ned. Herv. predikant* te Groningen.
KOPPIUS (Mr. W. J.) *advocaat en procureur* te Groningen.
KOPPIUS (W. J.) *Ned. Herv. predikant* te den Ham.
LAND (B. VAN DER) *boekhandelaar* te Amsterdam. 7 Ex.
Leeskabinet (Rotterdamsch) te Rotterdam.
LOCHER (G. W.) *Ned. Herv. predikant* te Elspeet.
LOEFF (M. J. VAN DER) *boekhandelaar* te Enschede.
LOOY (S. L. VAN) *boekhandelaar* te Amsterdam. 2 Ex.
LOS (G.) *boekhandelaar* te Leiden.
LÜTGE (B.) *Ned. Herv. predikant* te Groningen.
LÜTGE (H. A. J.) *Ned. Herv. predikant* te Amsterdam.
MATTHES (Dr. B. F.) te 's Gravenhage.
MEER (B. VAN) *Ned. Herv. predikant* te Meteren.
MEERDINK (A.) *Ned. Herv. predikant* te Groningen.
MIEDEMA (AGE S.) *jur. cand.* te Groningen.
MIEDEMA (J. P.) *Ned. Herv. predikant* te Lettelbert.
MOORREES (F. D. J.) *Ned. Herv. predikant* te Vianen.
MULDER (K. J.) *Ned. Herv. predikant* te Nuis en Niebert.
MÜLLER (JOHANNES) *boekhandelaar* te Amsterdam.
NIERSTRASZ (J.) *Ned. Herv. predikant* te Leiderdorp.
OFFERHAUS LZN. (Dr. J.) *hoogleeraar* te Leiden.
OVERMAN (L.) *secretaris van de Algem. synode der Ned. Herv. Kerk* te 's Gravenhage.
PELINCK (Dr. J.) *Ned. Herv. predikant* te Farmsum.
PIERSON (Dr. A.) *hoogleeraar* te Amsterdam.
PIERSON (J. L.) *Ned. Herv. predikant* te Hengeloo (Gelderland).
RANITZ (Mr. S. M. S. DE) *notaris* te Winsum.

REYERKERK L.O ZN. (M.) *Ned. Herv. predikant* te Haaksbergen.
RHYN (Dr. C. H. VAN) *hoogleeraar* te Groningen.
Ring Oostwold.
Ring Rotterdam.
Ring Woudrichem.
RINGNALDA (W.) *Nederd. Geref. predikant* te Groningen.
ROESSINGH (Dr P. H.) *lid van de 2e Kamer* te Emmen.
ROYAARDS VAN DEN HAM (Mr. W. J.) *lid v. d. 2e Kamer* te Utrecht.
ROMENIJ (H. J. TER HAAR) *Ned. Herv. predikant* te Amersfoort.
ROMENIJ (A. B. TER HAAR) *Ned. Herv. predikant* te Middelburg.
ROGGE (Dr. H. C.) *hoogleeraar* te Amsterdam.
ROVERS (Dr. M. A. N.) *emer. predikant* te Arnhem.
RUTGERS (Dr. F. L.) *hoogleeraar* te Amsterdam.
RIJKENS (A. G.) *Ned. Herv. predikant* te Noordlaren.
SCHALEKAMP, V. D. GRAMPEL & BAKKER, *boekhandelaren* te Amsterdam. 4 Ex.
SCHUEREN (Mr. J. B. J. N. Ridder DE VAN DER) te 's Gravenhage.
SCHWARTZENBERG EN HOHENLANSBERG (U. Baron THOE) te Utrecht.
SICCAMA (Jhr. Mr. J. H. HORA) te 's Gravenhage.
SULPKE's boekhandel te Amsterdam. 4 Ex.
TIDEMAN JZN. (Dr. B.) *Remonstr. predikant* te Haarlem.
VEERMAN (L.) *boekhandelaar* te Heusden.
VERMEER (A. J. A.) *Ned. Herv. predikant* te Meppel.
VLIEGENTHART (W.) *Ned. Herv. predikant* te Groningen.
VOS AZ. (Dr. G. J.) *Ned. Herv. predikant* te Amsterdam.
WAALKES (G. H. VAN BORSSUM) *Ned. Herv. predikant* te Huizum.
WARMOLTS (E.) *Ned. Herv. predikant* te Dorkwerd.
WARMOLTS (H. R.) *Ned. Herv. predikant* te Eexta.
WASSENAAR (Mr. W. F. H. Baron VAN) huize Veelzicht te Gorssel.
WINCKEL (W. F. A.) *Nederd. Geref. predikant* te Oudewater.
WISSING (B.) *Ned. Herv. predikant* te Niekerk.
WIJMINGA (P. J.) *Nederd. Geref. predikant* te Zaandam.
YPEY (Mr. A. LOOXMA) te Rijperkerk.
Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Middelburg.
ZWARTS (Th.) *R. C. geestelijke en rector* te Groningen.

VOORBERICHT.

Reeds vroegtijdig werd door de Noord-Hollandsche kerk veel zorg gedragen voor het verzamelen en bewaren der handelingen van haar synoden. De vergadering zelve werd particuliere synode of synode van 't Noorderkwartier genoemd, omdat Holland en West-Friesland te samen één provincie uitmaakten; een provinciale synode zou hier derhalve samengesteld geweest moeten zijn uit de afgevaardigden van alle classes van beide kwartieren. Zulke kerkvergaderingen zijn werkelijk ook opgeroepen, doch slechts twee malen: te Dordrecht in 1574 en te Haarlem in 1582. De kerk wenschte ze wel vaker te houden, doch de Staten meenden reden te hebben om daartoe geen toestemming te geven. Dientengevolge bleven de synoden van Noord- en Zuid-Holland van elkander gescheiden.

Werd reeds de vergadering eener synode op zich zelf voor iets zeer gewichtigs gehouden, het opkomende verzet tegen staatsbemoeiing met kerkelijke aangelegenheden en de niet minder ernstige strijd tegen de afwijkingen ten aanzien van de Belijdenis wekten het levendige besef van de noodzakelijkheid om consequent een gedragslijn te volgen, die 't meest strookte met het belang, het aanzien en dèn invloed der kerk naar de toenmalige opvatting der meerderheid van haar toongevers en voorstanders. Het was daartoe ook van belang de besluiten en handelingen van den vroegsten tijd af te kunnen raadplegen. Naar de acta van die synoden ontstond derhalve al spoedig navraag.

Vermoedelijk was er van de oudste handelingen maar één exemplaar, het geschrift, waarin de notarius of scriba van elke synode het verhandelde in die vergaderingen had opgeteekend. Dat origineele, oudste handschrift heeft uit drie boeken van geen grooten omvang bestaan. Het eerste boek bevatte de notulen van zeven synoden in de jaren 1572 tot 1575. Slechts van de allereerste synode van het Noorderkwartier, die te Hoorn in het begin van den zomer 1572 heeft plaats gehad (zie

pag. 5 in de acta van 31 Maart 1573, art. 3), is geen aanteekening gehouden. In het tweede boek was het verslag der handelingen van 1576 tot 1579, eveneens van zeven synoden, bewaard. Het derde boek begon met de acta van Mei 1580. Als wij hier een ongeveer gelijken omvang mogen veronderstellen, dan heeft dit boek het verslag van acht of negen particuliere synoden bevat, dus tot die van 1586. Misschien mag dit worden afgeleid uit het woord »Finis" onder deze handelingen. Meer waarschijnlijk wordt dit, omdat daarna in zeer vele codices de acten van de volgende synoden meer afzonderlijk voorkomen. Doch hoe dit ook zij, dit oudste exemplaar in drie boeken is niet teruggevonden en vermoedelijk verloren geraakt. Doch het is meermalen afgeschreven. Daarvan wordt voor het eerst gewag gemaakt in de synode te Edam Juni 1586, art. 27. Toen bezaten de classes reeds copie der acta synodalia en werd besloten, dat het ten dienste der synoden bestemde actenboek bijgeschreven zou worden en altijd ter vergadering aanwezig moest zijn. In dat synodale boek zouden ook de acta van de provinciale en nationale synoden opgenomen worden. Door de particuliere synode van Amsterdam Juni 1595, art. 28 werd last gegeven tot het aanschaffen van een kist met twee verschillende sleutels om daarin alle synodale handelingen en geschriften te bewaren. Uit art. 52 blijkt, dat de gewoonte werd ingevoerd om voor het sluiten der vergadering de handelingen te dicteeren aan de leden om daardoor een »copye authentycq" ten dienste van elke classis te verkrijgen. Hierover handelt ook nog de synode van Hoorn Juni 1596 in art. 35. Het voorgevallene op de Noord-Hollandsche synoden is derhalve sedert 1595 en misschien al vroeger gelijktijdig op drie manieren in schrift gebracht: 1° de notulen van den scriba, 2° het afschrift daarvan in het synodale boek, 3° de gedicteerde en daarna gewaarmerkte copiën der classes. Wat onder onze oogen gekomen is, voor zoover het geen afschriften van later tijd zijn, komt ons voor tot de rubriek 1 en 3, meestal tot de laatste te behooren. Geen van die codices toch draagt het karakter van het origineele synodale boek te zijn, wel van een later afschrift. Doch dit is moeielijk uit te maken en ook van minder gewicht, omdat wij in staat zijn na 1587 soms de origineele acta van den scriba of anders de authentieke copie der classis weer te geven. Later kwam er door de correspondentie met de synode van Zuid-Holland en andere gewesten nog een reeks afschriften bij, waarvan althans één volledig exemplaar bewaard is gebleven nl. het Groninger handschrift, beschreven onder G.

Er hebben derhalve verscheidene bundels van deze acta bestaan en zij zijn in genoegzaam aantal bewaard gebleven. Het vermoeden lag voor de hand, dat in de archieven der classes synodale acten zouden liggen. Een persoonlijk onderzoek, in de hoofdplaats van elke classis ingesteld,

leidde echter tot het resultaat, dat dit meest belangrijke gedeelte van zoodanig oud-archief doorgaans was verdwenen, zelfs ook wanneer het register daarvan al melding maakte. Te Edam is het classikaal oud-archief geborgen op den zolder van een bijgebouw der kerk in een kast naast die, waarin de kleine, maar zeer belangrijke bibliotheek van de voormalige Latijnsche school bewaard wordt. Het klassieke onderwijs werd weleer in een bekrompen, afgeschoten lokaal op dien zolder gegeven: het vertrek is nog in den ouden toestand met schoolbanken, lessenaar enz., zeer primitief ingericht. Van de veertien volumina synodale acten Noord-Hollandiae, die het register sub no. I opgeeft, ontbreken de eerste twee deelen, die de handelingen van 1572 tot 1608 bevatten. De verzameling begint dus met den derden foliant »acten synodael de anno 1618 voor t'classis Edam" tot aan de acten der synode in Augustus 1629 enz. Waar die eerste twee folianten gebleven zijn, weet niemand. In Hoorn is de groote kerk geheel afgebrand en daarmede ook het oudste gedeelte van de classikale stukken en documenten. Van de verzameling der synodale acten te Alkmaar, die in een zeer ouderwetsche kerkenkamer met boogvormige zoldering bewaard wordt, ontbreken daar de eerste deelen, die de acta tot en met 1631 bevatten. Het tweede deel bleek echter bij verder onderzoek verhuisd te zijn naar Amsterdam en heeft sinds onheugelijke tijden een plaats in het classikaal archief aldaar. Op fol. 3 staat de titel: »Synodorum provincialium seu particularium Hollandiae Borealis acta eorumque tomus secundus ab anno Christi 1600 usque ad annum 1627, cum indice hujus et prioris tomi locupletissimo. In usum et opem classis Alcmarianae." Te Haarlem was niets aanwezig: de voor deze classis aangelegde verzameling schijnt eveneens verstrooid te zijn geraakt. Misschien is het eerste volumen daarvan de codex C, thans in het bezit van het provinciaal kerkbestuur van N.-Holland. Eenige der in dezen foliant bijeengebondene acten toch waren blijkens opschriften authentieke copiën ten dienste van de classis Haarlem, nl. de acta van 1600, 1601, 1618 en 1619. Zoo staat op de pliek der acten van 1601 deze aanteekening:

»Voir de classe van Harlem.	
coemt te betalen	
voir dese acte	1—10—0
item voir de acten gesonden in Gelderlant en Suythollant ende voir de E. heeren commissarisen haer aenpart	0—15—0
tsamen	2— 5—0." [1]

[1]) Een gelijke opgave van kosten komt voor in het exemplaar der classis van Amsterdam in codex D op dezelfde acta.

Ook de stedelijke archieven van die plaatsen bevatten nagenoeg geen synodalia, zelfs niet dat van Amsterdam.

Was het onderzoek in de Noord-Hollandsche steden teleurstellend, niet alzoo dat in de hoofdstad des lands. De aangewende moeite werd beloond door het bezoek aan de Nieuwe kerk in Amsterdam, waar de archieven der kerkelijke besturen in goeden staat bewaard worden en veel belangrijks bleken te bevatten. Wat aan het provinciaal kerkbestuur toebehoort, was reeds een weinig uit den catalogus van den heer H. Q. Janssen bekend. Indien deze gelastigde der synode de moeite had genomen om in persoon de provinciale archieven ter plaatse te gaan inspecteeren en inventariseeren, dan zou zijn verslag ook in dit opzicht nauwkeuriger geweest zijn en minder te wenschen hebben overgelaten. Doch ook de classis Amsterdam bezit althans één volledige verzameling van alle acta van 1572 af. Van evenveel belang zijn verder ook nog drie oude folianten in hetzelfde archief, die synodale acten bevatten van 1595 tot 1648 met enkele ontbrekingen, van 1600 tot 1627 (het classikale boek van Alkmaar), en van 1618—1636.

Groningen is van de provinciale kerkbesturen het eenige, dat een volledig afschrift van de Noord-Hollandsche acten bezit.

Over de acta van de provinciale synode te Haarlem zal na de particuliere verslag worden gedaan.

In de archieven te Amsterdam bevonden zich ook exemplaren, vaak keurig geschreven, van het »Repertorium ofte register van alle de acten der particuliere Noort-Hollantsche synoden beginnende vant jaer MDLXXII" etc. in folio. Zulk een m.s. register bezit ook de Koninklijke bibliotheek K, 63; het Britsch Museum afd. Mss, no. 25721, enz. Deze boeken behoefden niet geraadpleegd te worden, nu de acten zelf aanwezig waren.

Blijkt uit het bovenstaande, dat er vele exemplaren verloren of te zoek geraakt zijn, het is zeker een aanmoedigend begin van den door ons ondernomen arbeid, dat in allen gevalle de serie der Noord-Hollandsche handelingen compleet kan worden uitgegeven. Het zal ons aangenaam zijn, indien door dit onderzoek de aandacht op zulke handschriften ook wat de andere gewesten betreft mocht worden gevestigd, zoodat wij bij het voortzetten van onze taak hulp en aanwijzing mogen ontvangen van hen, die met het bestaan van zulke codices bekend zijn geraakt.

Wij kunnen na dit algemeen overzicht voortgaan met een korte beschrijving van de verschillende door ons gebruikte codices, die wij onder deze letters verder willen aanduiden:

A. Een folioboek, gemerkt A no. 51, behoorende aan de classis Amsterdam, no. 1 van den inventaris, een afschrift met één geregelde hand geschreven tot 1596. Vooraf gaan: de »Kerkendiscipline der Gereformeerder gemeenten in Vranckrijck van den jare 1559 tot int jaer 1571"

etc., »Ordo qui in Palatinatu observatur" en »Acta synodi . . . . habita Empdae 4° die Octob. anno 1571". Dan volgen de acta der Noord-Hollandsche synoden, beginnende met die van Augustus 1572, in geregelde volgorde. Daartusschen zijn op hun plaats ingevoegd de acten van de twee provinciale en van drie nationale synoden. Van 1597 af zijn de acta door een ander gecopieerd tot aan 1608. Op de laatste bladen is een alphabetisch register van behandelde zaken aangelegd. Wij hebben dit handschrift slechts geregeld gebruikt bij de tekstvergelijking der synodale handelingen tot 1587. Omdat het geheel een afschrift is (hier en daar vrij onnauwkeurig) konden wij het laten rusten, toen wij tot de oorspronkelijke of gewaarmerkte acten genaderd waren.

B. Een folioboek met den rugtitel: »Kerkenorde der Herv. kerken in Frankrijk 1559 & acta synodi Noord-Holl. 1571—1608," eigendom van het provinciaal kerkbestuur; zie Janssen, Catal. p. 137 sub Noord-Holland *a*. Meer dan de helft van dit boekdeel is geschreven door dezelfde nette hand, die eerst ophoudt bij de synodale acten van 1587. Ook hier wordt eerst gevonden een vertaling van de besluiten en kerkorden der Fransche synoden sedert 1559, die van de Pfaltz in het Latijn en eveneens de Emder acta. Dan komen de Noord-Hollandsche synoden, te beginnen natuurlijk niet met den jare 1571 maar met Edam 1572, in geregelde volgorde, met de provinciale en nationale synoden elk op haar juiste plaats en tijd daartusschen. Van 1587 af is elke acte door een andere hand bijgeschreven. Sommige daarvan zijn eigenhandig door praeses en scriba onderteekend, andere door den scriba alleen. Omdat dit de beste en waarschijnlijk de oudste copie is van de drie origineele synodale boeken, hebben wij dit exemplaar tot grondslag genomen voor de editie der oudste acten.

C. Een folioband met den rugtitel: »Acta syn. Noord-Hol. a° 1572—1619," eigendom van het provinciaal kerkbestuur, het eerste eener serie van 16 deelen, zie Janssen, Catal. p. 137 sub Noord-Holland *b*. De eerste acten zijn bij elkander gebonden in volgorde, zooals zij in bundels afgeschreven zijn. Daarbij ontbreekt alleen de synode van Alkmaar in October 1581. Van 1588 af volgen de handelingen afzonderlijk, waarvan sommige met eigenhandige onderteekening van praeses en scriba, terwijl andere alleen gewaarmerkt zijn door praeses of scriba. Een aanteekening op sommige doet vermoeden, dat dit het boek der classis Haarlem geweest is. Met een enkele uitzondering dragen deze acten het bewijs van uit de synoden zelf afkomstig te zijn.

D. Een folioband, op den roodleeren rug betiteld: »Acta synodi Noord-Hollandiae 1595" etc. »No. 74", toebehoorende van ouds aan de classis Amsterdam. Deze acten zijn allen afzonderlijk verzameld ook op papier van verschillende soort en formaat en zoo bij elkander ingebonden. Dit

belangrijk boek bevat de handelingen van 1595, 1596, 1599—1608, 1618, 1620—1626, 1629—1631, 1633—1637, 1639, 1643—1645, 1648. Ook hier zijn vele eigenhandig door praeses en scriba geteekend

E. Een folioband gemerkt B no. 52, blijkens het boven reeds medegedeelde inschrift het boek der classis Alkmaar, doch thans behoorende tot het archief van de classis Amsterdam, no. 2 op den inventaris. Met verschillende handen geschreven en vaak door praeses en scriba gewaarmerkt bevat het de synodale handelingen van 1600—1608 en 1618—1627. Op de laatste bladzijden is een alphabetisch register bewerkt.

G. Een foliant in hoornen band met den rugtitel: »Acta syn. Noord-Holl. van de jaren 1572.....1608 N.B. In de tien volgende jaren is geen synodus gehouden, I," berustende in het archief van het provinciaal kerkbestuur van Groningen. Zij bevat afschriften dezer acten door verschillende personen en op verschillende tijden genomen en daarna in geregelde volgorde bij elkander gebonden. Bij de acte van 1595 staat aangeteekend: »Uijtgecopieert door mij Beno Uden, ecclesiastes tot Holwyrda in den jare 1685" Onder die van October 1598 staat: »L. Fledderus scripsit". Alleen die van 1607 is eigenhandig door praeses en scriba der N.-Holl. synode gewaarmerkt.

Zulke eigenhandige onderteekeningen dragen: van praeses en scriba, in B de acta van 1593, 1594, Edam 1598, 1600, 1605 en 1606; in C die van 1588, 1589, 1590, 1592, 1595, 1597, Edam 1598, 1601, 1605, 1606 en 1607; in D die van 1596, 1600, 1601, 1602, 1603, 1604, 1605, 1606, 1607 en 1608; in E die van 1605 en 1607; in G die van 1607. — van assessor en scriba, in C en E die van 1603. — van den praeses alleen, in C die van 1593 en 1594; in E die van 1604. — van den scriba alleen, in B die van 1596, 1599, 1601 en 1602; in C die van 1596, Alkmaar 1598, 1599, 1600 (waar de onderteekening van den praeses, Jac. Arminius, uitgesneden is) en 1602; in D die van 1599; in E die van 1602.

Het was niet altoos een gemakkelijke taak om den aard en de beteekenis van de verschillende exemplaren van eenige acte te determineeren en dan bijgevolg een beslissing te nemen ten aanzien van den grondtekst voor den druk. De voorkeur verdient natuurlijk het geschrift, dat de blijken draagt uit de vergadering zelf zijn oorsprong te hebben. De eerste acte, waarvan dit met zekerheid kon worden aangenomen, is die van de synode van 1588. De vierentwintig voorafgaande handelingen in de vier codices A B C en G zijn allen copie, ter aanvulling van de verzameling naar den verloren grondtekst in de drie origineele synodale boeken bijgeschreven. Doch van dat jaar af moest er worden beslist over elke acte afzonderlijk. Blijkbaar waren daarbij twee soms drie gelijktijdige scripta. In zulke gevallen lieten wij ons bij de keuze leiden

door nauwgezet onderzoek naar de schrijfhand, het waarmerk en dergelijke of andere kenteekenen. Konden wij aldus een authentieke acte door praeses en scriba geteekend en in enkele gevallen het origineel van den scriba constateeren, dan hadden wij ons tot het uitgeven van dien zuiveren tekst alleen te bepalen. Wanneer wij twee of meer gewaarmerkte classikale copiën van dezelfde waarde ontmoetten, dan namen wij als tekst voor den druk dien codex, waarin wij de meeste authentieke acten hadden ontdekt, doch meenden dan verplicht te zijn tot vergelijking der verschillende teksten en mededeeling van de meest belangrijke varianten. Op de hierachter geplaatste inhoudsopgave hebben wij bij elke synode aangeteekend, naar welken codex de druk bezorgd is. Daarbij staan tusschen () de codices opgegeven, waarmede wij dien tekst hebben vergeleken.

Ook hebben wij gemeend enkele bijlagen, die in deze actenboeken voorkomen, te moeten opnemen, omdat zij niet vele zijn en betrekking hebben op ter synode behandelde zaken. Wij voelden ons daartoe aangespoord, omdat na onze editie de geschrevene acta op deze jaren misschien weinig meer geraadpleegd zullen worden en wij zooveel mogelijk volledig synodaal werk wilden leveren.

In deze reeks zal men op haar plaats ook de handelingen der provinciale synode van Haarlem in Maart 1582 opgenomen vinden, gelijk wij de eerste provinciale synode, te Dordrecht in 1574 gehouden, zullen plaatsen bij de serie van Zuid-Holland. Van die handelingen van Haarlem bestaan twee edities: een volledige en een in uitvoerig excerpt. Wij hebben het voorrecht gehad van beide het origineel te ontdekken in het oud-archief der synode in de Willemskerk van den Haag. Zij zijn opgenomen in den zeer belangrijken bundel in folio no. 3, vermeld in den catalogus van Janssen p. 7—11. Dat deze belangrijke stukken al te achteloos door hem zijn behandeld, kan misschien hieruit verklaard worden, dat hij in het door ds. Nootbergh van Gouda in 1737 geschrevene inhoudsregister van deze collectie synodalia vond opgegeven, dat deze het excerpt der acta »niet authentijck" oordeelde. Omdat evenals in 1574 te Dordrecht ook Zeeland opgeroepen werd, zie pag. 93, moet deze »provinciale" eveneens tot de groote synoden gerekend worden, die daarom een plaats had verdiend in de uitgave van dr. F. L. Rutgers. Wat bij hem ontbreekt, kan thans door ons worden aangevuld.

Een afschrift van de volledige origineele acte wordt gevonden in het boek van Cabeljauw. Een eveneens keurig net geschrevene en nauwkeurig bewerkte copie op kleine foliobladen is opgenomen in onzen codex C. Behalve eenig verschil in spelling komen beide afschriften overeen met het oorspronkelijke, zoodat wij hier geen varianten van noemenswaarde beteekenis hadden op te geven. In beide afschriften ontbreekt

bij het begin de randteekening, zie pag. 89, en ook de verklaringen met de onderteekening der leden, die wij pag. 114—117 hebben afgedrukt. In codex C zijn de onderteekeningen van de nazieners der kladde weggesneden.

Van deze handelingen is tegelijkertijd ook door den scriba van den Corput een uitvoerig uittreksel gesteld, zes bladzijden in klein folio formaat omvattende. Daarvan is het opschrift »Memorien van tgene is gehandelt in den synode provinciael, gehouden te Haerlem in Martio a° MV^cLXXXII." Dit excerpt is in afschrift opgenomen onder de acten in de codices A, B, G en komt ook voor in verzamelingen van Zuid-Hollandsche acten bijv. in die, welke in het bezit is van het provinciaal kerkbestuur van Noord-Holland, Janssen Catal. p. 136 sub Zuidholland *a*; in een exemplaar daarvan, door Lodewijk van Renesse 1664 vervaardigd, in het rijksarchief van den Haag, enz. Omdat een uittreksel uitteraard niets nieuws of anders oplevert, achtten wij een uitgave van die verkorte notulen overbodig.

Wat nu de acta der provinciale synode van Haarlem Maart 1582 zelf betreft, er kan geen twijfel bestaan, of de foliant no. 3 van het oud-synodaal archief bevat in tweeentwintig foliobladen klein, doch nog vrij goed leesbaar schrift het origineele, op die synode zelf gestelde en gewaarmerkte stuk. Dit blijkt niet alleen uit den toestand van het document zelf, dat door vochtigheid zeer aangetast en verkleurd is, maar in vele andere opzichten. Het is het handschrift van den scriba zelf, ds. Hendrik van den Cornput, predikant van Dordrecht, welbekend. Het draagt verder de eigenhandige onderteekeningen van praeses, scriba en een ouderling. De tot deze acte behoorende verklaring is met de hand van alle aanwezige leden der synode geteekend. Bovendien bevinden zich daarbij eenige authentieke bijlagen: het briefje van ds. Hackius uit naam van den Leidschen kerkeraad, een aanteekening omtrent de afkondigingen der censuur over Coolhaes aan de gemeente en drie requesten aan de Hollandsche staten in verband met deze synode. De brief van Hackius vermeld op pag. 112 luidt aldus:

»24 Martii 1582 op den avont.

Eersame zeer weerde broeders, genade door Chr. J.

Wij hebben uijt last der huysfrouwen Caspari Coolhaessen den brief aen hem van uwer L. geschreven in syner absentie geopent ende denselfden in onsen kerckenraet gelesen. Daerop der broederen begeeren is, dat U.L., in aensien dat Casparus rechtevoert nijet by huijs is, believen wille de executie syner excommunicatien, die sij voorgenomen hebben, op acht dagen uijt te stellen, nijet twyfelende, of Casparus sal middeleretijt selve weder thuijs gecomen zyn ende overwegen, wat hem ten besten ende geradesten zyn sal. Den Heere

ende den woert syner genaden hiermede bevolen. Datum Leyden den XXIIII Martii 1582.

U.L. dienstwillige medebroeders des kerckenraets van Leyden ende in haer aller name
Petrus Hackius.

(adres.)
Eersame zeer discrete ende godtsalige Johanni Damio dienaer des goddelicken woerts binnen Haerlem om voorts te communiceren na behoiren etc. Haerlem. Den bode 11 str."

Op dezen brief is vastgespeld het papier met de punten betreffende de kerkelijke afkondiging der censuur over Coolhaes:

»Voor tghebedt.

Ghelieffde in den Heere J. Christo! Eer wy tot het ghebedt comen, heb ick U. L. uijt den namen der ghemeynen kercken aen te dienen, datter is een zeker persone, dewelcke zynde een dienaer des woordts openbaer arghernisse ghegheven ende de ghemeijnte Godts grotelick ontrustet heeft, waervan hij meermael vermaent ende onderricht zynde tot noch toe zyn schuldt niet heeft willen bekennen maer in zyn voornemen obstinaert ende hardtneckich blijft. Is daeromme de begheerte der ghemeijnen kercken, U. L. willen den Heere bidden, dat Hij hem gheve een boetveerdich herte, ten eynde door hem de ghemeijnte wederomme ghestichtet ende de arghernisse ghebetert mach werden, opdat de ghemeijne kercken niet worden ghenoodtsaeckt wijder teghen hem volghende de christelicke kerckentucht voort te gaen ende te procederen.

Ende dit is de eerste voorstellinghe met verswijghinghe des naems van de persone ende oock der omstandicheden zyner mishandelinghe.

Dit sal int ghebedt te voegen zijn.

Wilt oock ghenadighe Vader ende Heere de persone, die hier voorghestelt is, dewelcke Dyn kercke soo grootelick gheerghert ende ontrustet heeft ende noch onboetveerdich blyft, alsoo in zyn hart ende ghemoedt aentasten door Dynen Heijlighen Gheest, dat hij zyn mishandelinghe te recht insiende ende verstaende, ware leedtwesen daervan mach hebben ende oprechte schultbekenninghe doen, ten eynde dat de eere Dijns naems door zyne bekeringhe verbreijdet, de schade Dyner kercke weder opgherecht ende zijn salicheijt ghevoordert mach werden. Wilt tot dien eynde van hem nemen alle quaede affecten, die hem in den weghe souden moghen zijn om weder te keren, opdat Dijn kerke niet ghenoodsaeckt werdt haer voorder over hem te bedroeven.

Den XVIII Februar. is de tweede voorstellinge ghedaen met verswijghinghe zijns naems ende uijtdruckinghe des daets. als: dat hij de kerke gheerghert heeft met boecken uijt te geven, in welcken sommighe dinghen zyn, opentlick streckende tot ontsuijveringhe der leere, hemselven wedersprekende ende opentlick schijnende aenghericht te zyn om de kerckelicke ordene te swacken ende te spotte te stellen.

Den IIIIden Martii is de derde voorstellinghe ghedaen met openbaringhe des naems."

Deze beide bijvoegsels zijn mede een bewijs voor de echtheid van onze oorkonde.

Na deze toelichtingen omtrent het materiaal, dat door ons voor deze uitgave der synodale handelingen van Noord-Holland is bijeengebracht,

onderzocht en aangewend, moet nog het een en ander worden medegedeeld ten opzichte van den regel, dien wij bij de levering van dezen arbeid hebben gevolgd.

Om zooveel mogelijk zekerheid te geven voor het bezorgen van een nauwkeurigen, zuiveren tekst zijn de proeven nooit naar onze copie maar altoos naar het handschrift zelf zoowel gecorrigeerd als gerevideerd.

Ten opzichte van schrijfwijze, interpunctie, gebruik van hoofdletters, aanvulling van verkortingen enz. hebben wij ons voorbeeld genomen aan de regels, bij het Utrechtsch Genootschap in gebruik. Nochtans slechts in hoofdzaak en zooveel mogelijk. Want ook nu bleek dit ons in de practijk niet altoos uitvoerbaar te zijn, wanneer het karakter van het handschrift en de eigenaardigheden van den schrijver of steller zouden behouden blijven. Men ontmoet toch telkens van die lastige kleinigheden en afwijkingen, die zoo moeielijk onder één regel te brengen zijn. In elken codex vonden wij een andere spelling en andere schrijfgewoonten. Die mochten wij niet geheel over het hoofd zien Waar geen vaste regel bestond, kon die niet dan ten koste van karakteristieke eigenaardigheden worden ingevoerd. En ons voorgeslacht handelde vooral in dien tijd met opzicht tot taal en stijl zeer onregelmatig, zelfs roekeloos. Zij stoorden er zich niet aan, al schreven zij in denzelfden volzin een en 't zelfde woord of eigennaam op verschillende manier. Omdat onze arbeid geen bepaald taalkundig belang bezit, hebben wij gemeend die afwijkingen in de schrijfwijze van woorden en namen niet als variant te moeten vermelden, dan alleen in geval wanneer daardoor bepaald een andere lezing ontstond. Toch hebben wij getracht zooveel mogelijk de eigenaardigheden van onzen grondtekst te bewaren en moesten dus wel komen tot enkele afwijkingen van den gevolgden regel. De schrijvers onzer codices schrijven bijv. het woord »uit" op de meest verschillende manier: uut, wt, vuyt, uyt, wuyt. Bij het gebruik van de ff was ook niet altoos duidelijk uit te maken, of de schrijver bloot de f op die manier schreef, dan of hij een dubbele f wilde. Ook de keuze tusschen y, ij en i was meermalen onzeker, enz. Ten aanzien van de interpunctie en het begin van een nieuwen zin, hebben wij meermalen ons oordeel moeten laten gelden, doch wij gelooven daarin goed geslaagd te zijn.

De ( ) zijn door ons uit den geschreven tekst overgenomen en geven derhalve niet de door ons aangebrachte aanvullingen of verbeteringen te kennen, zooals Utrecht bedoelt De enkele keeren, dat aanvulling van den tekst noodig was, hebben wij die aanvulling tusschen [ ] geplaatst. De randteekeningen hebben wij met cursief aan het begin der §§ of artikelen laten drukken, waar zij naast stonden. Dit geldt natuurlijk niet van het ook door ons gecursiveerde hoofd van elke synodale handeling.

Afkortingen zijn door ons aangevuld, doch betrekkelijk waren zij niet

menigvuldig. Waar enkele aan onze aandacht ontsnapt zijn, kan dit geen moeilijkheid veroorzaken.

Doorgaans hebben wij bepaalde schrijffouten naar de spelling des auteurs verbeterd. Doch de stijl van velen is zeer vreemd, vaak onbeholpen en alles behalve accuraat, zoodat wij daarom in vele gevallen liever een fout lieten staan, dan dat wij bedorvene plaatsen of slecht gespelde woorden repareerden. Het kwam ons het beste voor, dat wij ons hielden aan den vasten regel om zoo nauwkeurig mogelijk den geschreven tekst van den codex weer te geven, opdat de latere onderzoeker althans nooit in twijfel behoefde te staan, of hij wel op den gedrukten tekst kon vertrouwen.

Om het gebruik dezer acta zoo gemakkelijk mogelijk te maken, hebben wij drie registers gemaakt: 1°. van personen, 2°. van plaatsen, 3°. van den inhoud. Dit laatste register is zeer uitvoerig en nauwkeurig bewerkt en wij vertrouwen, dat het ieder een zekeren weg in deze acta zal wijzen en niet licht iemand verlegen zal doen staan. Onder het woord »*boeken*" is, zooals men zien zal, eene opgave geplaatst van alle grootere of kleinere in druk verschenen geschriften, die in deze acta genoemd worden.

Dit eerste deel bevat de acta der N. Holl. synoden tot 1608. De omvang van dit deel zou te groot zijn geworden, indien wij ook die van 1618 enz. hadden opgenomen. Deze zullen nu hunne plaats vinden in het tweede deel, dat tot gelijken omvang als dit eerste met de acta der Zuid-Hollandsche synoden zal worden aangevuld

Wij verblijden ons, dat onze uitgave veler belangstelling mag genieten. Met eerbiedigen dank vermelden wij hier den steun door H.M. de Koningin-Regentes namens H.M. de Koningin, gelijk mede door H.K.H. de Groothertogin van Saxen-Weimar-Eisenach ons verleend, door aan onzen arbeid de eer der inteekening te schenken. Verder danken wij het Prov. Utr. Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen, het Genootschap tot Verdediging van den Christelijken Godsdienst en Teylers Stichting voor de ons toegezegde ondersteuning. Eveneens komt een woord van dank toe aan de Algem. Synode der Ned. Herv. Kerk, die ons verlof tot de uitgave gaf, en aan de Prov. Kerkbesturen en Classicale Besturen, die hun HSS. ons ten gebruike afstonden gelijk mede aan den secretaris der synode en aan de secretarissen en scribas van verschillende kerkelijke besturen, die ons bij ons onderzoek bereidwillig te gemoet kwamen.

Eindelijk spreken wij den hartelijken wensch uit, dat ook de voortgezette uitgave dezer acta zich in veler belangstelling en steun verblijden en der wetenschap ten goede komen moge.

Groningen, Mei 1892.

J. Reitsma.
S. D. van Veen.

In het synodo tot Edam, gehouden den 16 [1]) *in Augusto 1572, zyn dese naevolgende stucken voorhandelt ende besloten van die dienaeren ende broederen, daer ter tyt versaemelt.*

ART. 1. *Van die reformatie der papen.* [2]) — Nae de aenroepinge Goods om den Heyligen Geest [3]) in den naeme Jesu Christi achten die broeders voer goet ende noodich, dat men handelen souden, op wat wyse men souden die papen reformeren, die haer totten dienste des heylighen evangeliums wilden geven.

§ 1. In dese saecke, alzoo sy van geen cleyn gewichte geweest [4]) is, lieten zy haer behaegen, men zoude ten yersten acht nemen moeten op die persoonen, want die een van den ander veel verschilden, want sommigen van hem [5]) zyn redelyck van leven ende nyet bloetdorstich geweest. Dese zyn geordonneert te voerschynen by den naestgelegen dienaeren, die haer ten yersten zullen voerhouden ende opleggen, dat zy een opentlycke belydinge ende wederroepinge van haer voergaende dwaelinge [6]) in leere ende leven zullen doen (ten waere dat zy wisten te bewysen hierin nyet schuldich te syne) om alzoo met God ende haer gemeynte met afbiddinge haerder schulde versoent te worden doer het geloove in Jhesum Christum.

§ 2. Ten tweeden zullen zy vermaent zyn haer huysvrouwen openbaerlyck ende voer die gemeynten te trouwen.

§ 3. Ten derden zullen sy volgende die ordonnantie der kercke [7]) Christi aen alle litmaeten met belydinge haers geloofs in die gemeenschap der kercke ontfangen wordden.

§ 4. Ten vierden zullen sy by provisie toegelaeten wordden, dat zy op dat begeren haerder gemeynte henluyden Goods woert in alle suyverheyt zullen vercondigen, totdat zy nae behoirlycke examinatie (voer die dienaeren oft coetus daertoe gestelt) bekent wordden totten dienst bequaem te zyn, ende indyen anders bevonden zal wordden, dat zy ontsedt zynde tevreden zullen wesen.

---

[1]) »16" ontbreekt in A; G heeft »17." [2]) »Van — papen" ontbr. in A. [3]) »om — Geest" A heeft »ende des H. Geestes." [4]) »geweest" ontbr. in A. [5]) »hem" C heeft »hen". [6]) »van — dwaelinge" ontbr. in A. [7]) »kercke" A heeft »kerken."

§ 5. Ende dese toelaetinge zal nyet anders geschien dan op het getuygenisse der broederen dyer plaetsen, die van haer leere ende leven dat gevoelen hebben, dat me se mach toelaeten, ende indyen daer ter plaetsen gheen zyn, zoo moeten die naestgelegen broederen [1]) gehoort worden.

§ 6. Maer zoo daer eenigen betuycht wordden vervolgers, libertynen ende andere boose menschen geweest te syne, dat men voer alle dingen (zooveel in ons is) den ganschen dienst te [2]) ontseggen, ende zooverre hy hem dit weygert ende nae zyn eygen wille tegen het oerdeel der kercken soect voer [3]) te gaen, dat men alsdan die toevlucht tot den gouverneur met die beleefste [4]) wyse sonder hem in goet oft lichaem te beschaedigen versoect, dat hy nae het vermoegen zyns amps hem wil ontsetten ende sulcke een plaetse veroerloven eenen oprechten ende godsaligen dienaer te beroepen.

§ 7. Ende ingelyck van dienst in alsulcke plaetsen sullen die naestgelegen dienaeren nae haer vermoegen versorgen, dat die gemeynten bedient wordden, totdat zy van een eygen dienaer voorsien zyn.

Van die kynderdoope.

Art. 2. § 1. Aengaende van den kynderdoope, oft men alle kinderen sonder onderscheyt zal doopen, oft zy bynnen oft buyten de kercke getelt wordden, item oft het can geschien sonder belydinge te doen van dengenen, die haer ter doop houden.

Daer is voer die tyt eendrachtelycken by den B [5]) ende dienaren besloten, indyen yemant daer ter plaetsen dient, daer hy synen dienst can afsonderen van den dienst der papisten, sal het te prysen zyn, dat hy den doop aen die kynderen, die van litmaten der kercken [6]) geboren wordden, bedient, maer indyen hy sulcx nyet doen kan sonder groote verstooringe aen te rechten, behaecht het den dienaeren ende broederen, dat men se sonder onderscheyt ter doop zal ontfanghen, welverstaende dat men die ouders vuyt die predickstoel sal bidden ende ernstelyck tot verscheyden tyden vermanen, dat aleer zy haer kynderen ter doop senden, zelve by den dienaer verschynen oft den dienaer by haer roepen, opdat zy ten eersten die leeringe ende vermaninge [7]) van den doop mochten ontfangen.

§ 2. Ten tweeden dat men haer alzoo die sorge des kynts selven opleydt ende tot godsalygen opbringinge desselfden verbint. Dit gedaen synde, sal men den vader (of de moeder, zoo zy oudt genoch ende

---

[1]) »broederen" ontbr. in A. [2]) »te" A heeft »sal". [3]) »voer" A en C hebben »voort." [4]) »beleefste" A heeft »beste". [5]) »B" G heeft »Broederen." [6]) »der kercken" ontbr. in A. [7]) »ende vermaninge" ontbr. in A.

bequaem is om te verschynen) bidden, dat sy selven getuygen van den heyligen doop, aen haer kynderen gedaen [1]), willen zyn.

§ 3. Dan [2]) kan men sonder onstichtinge die vraege in die forme des doops voorstellen oft achterlaeten nae die beteringe van een yegelyck zyn gemeynte.

§ 4. Maer indyen yemant doer suymechticheyt by den dienaeren nyet en quame, sal hetselfde om verstooringe te schouwen gedoopt connen wordden. Nochtans en salt nyet quaet zyn die ouderen hierover aen te spreken ende oyrsaecken haers afblyvens ofvraegen ende haer daerop berechten, als die beteringe sal medebringen.

§ 5. Den kynderen, doer den heyligen doop in die kercke ontfangen, zullen van den dienaeren, zooveel in haer is, waergenomen wordden om in die leere der kercken Goids ende die goodsdienst derselfder opgevoet te worden.

Van die echtelycke staet.

Art. 3. Van het tsaemengeven in het huwelyck, oft dit aen die leden der kercken alleen oft oyck aen alle, die buyten der kercke zyn [3]), zal geschien.

§ 1. Op dit punct hebben die broeders noodich geacht, dat men den gemeynten ende toehoorderen wel onderwyst ende ernstelyck vuyt Goods woort vermaent (oyck nae luydinge van het 22 articule in het artickelscrift) dat nyemant, die onder eens anders macht geworpen is, hem zal vervoirderen met yemant te [4]) verloven sonder die haer wille, die zy onderworpen zyn, daertoe te hebben. Ende om hierinne nyet bedrogen te wordden, raeden zy eendrachtelyck, dat men die ouderen oft naeste vrienden doen met haer coemen ende laeten haer verclaeren tselfde haer wille te syn. Dus anders raeden zy met geen huwelyck voert te vaeren, maer haer liever met schanden afwysen, soo daer anders bevonden wordt gehandelt te zyn, [5]) al waert dat zy den dienaeren oyck veel wilden wysmaecken.

§ 2. Ende indyen yemant van buyten incoempt, zal gehouden zyn zyn vryheyt met genochsaeme getuygenisse voer die gemeynte te bewysen hetzy van die plaetse, daer zy gewoont hebben, oft dus anders, dattet genoch is. Ende dit moet te vlietiger onderhouden wordden, omdat dese saecke, gelyck het behoort, onder die politsche regeringe nyet ontfangen is.

---

[1]) »kynderen gedaen" A heeft »kindeken". [2]) »Dan" A heeft »Doch". [3]) »oyck — zyn" A heeft »aen allen sonder onderscheyt." — [4]) tusschen »yemant" en »te" heeft A nog »hem". [5]) »gehandelt te zyn" ontbr. in A.

§ 3. Maer het heeft den broederen behaecht, dat een yegelyck, zooveel het in vermoegen zynder k is, dese saecke [1]) des huwelycx tot ontlastinge der kercken gebrocht wordt in het politische regiment.

Van die lyckpredekinge.

Oft die dienaeren in het begraven der dooden alleen by die lidtmaeten der kercken oft oyck sonder onderscheyt by een yegelyck, die het begeert, zyn vermaeninge [2]) zal doen moegen.

ART. 4. Het behaechde den dienaeren ende broederen, indyen men het met stichtinge gantselyck by een yegelyck een conden [3]) ontslaegen wordden, dat men dat alderliefsten zal volgen, doch en wort nyemant hierin verbonden, maer een yegelyck wort zyn vryheyt gelaten te doen nae dat zyn plaets ende arbeyt can verdraegen.

Dit alles is zoo besloten, dat den noot ende den tyt dit can breken tot vermeerderinge ende verminderinge, nae die stichtinge der gemeynten medebringt.

Bescryvinge ende inhoudt der puncten in die vergaerderinge der dienaeren gehandelt ende besloten, ghehouden tot Alcmaer anno 1573 *den* 31 *Meerte.* [4])

Beghin ende inganc des handels. — In den yersten soo is die vergaerderinge (alzoo dat behoort) van die aenroepinge van Godes dieren naeme begonnen, welcke aenroepinge ende gebet van den dienaer tot Hoorn, als praeses van dat laeste voergaende synodo aldaer gehouden, heeft gedaen ende in den naeme Jesu Cristi God tot ende [5]) over die verkiesinge eens anderen praeses ende daertoe eens notarius ende bydyen om segeninge ende hulpe des Heyligen Geestes in die handel der jegenwoerdiger vergaerderinge gebeden Twelck geeyndicht zynde, soo heeft die dienaer ende preses des voergaenden synodus voerscreven die stemmen aller jegenwoerdiger dienaeren ende ouderlingen in stilheyt tot een

[1]) »het in—saecke" A heeft »in macht synder kerken is arbeyde, dat dese sake". [2]) »zyn vermaeninge" A heeft »lyckvermaninge". [3]) »conden" ontbr. in A. [4]) Bij deze acte ontbreken in A alle marginalia. [5]) »ende" ontbr. in A.

anderen preses ende notarius versamelt, doer derwelcke tsaemenstemminge JAN ARENDTSZ tot een preses ende PEETER CORNELISSZ tot notarius gevallen is ende alzoo nae de meeste stemmen dese dingen te doen opgeleyt vercoren zyn. Daernae is die nyeuwe vercoren preses tsaemen metten notario by malcanderen gaen sitten ende den handel der vergaerderinge in den naeme des Heeren gaen beghinnen.

ART. 1. *Opscryvinge der naemen.* — In den yersten zyn daer van den scryver alle naemen ende plaetsen der dienaeren ende ouderlingen, dyer jegenwoerdich oft nyet tegenwoerdich waeren, aengescreven om alzoo door bode ofte scrifte te doen vernemen die oyrsaecken, waerom diegenen, dyer nyet gecoemen waeren, dieselfde dienaers ofte ouderlingen achtergebleven zyn.

ART. 2. Ten anderen is daer van den preses voorgestelt ende eenen yegelycken afgevraecht, oft yemant eenige dingen oft zwaricheyden zynder kercken schriftelyck met hem gebracht hadden, twelck oyck alzoo geeyndicht is, dat nyemandt yetwat ofte eenige schriften van zyne kercke heeft voertgebracht.

ART. 3. Daernae is ten derden van den preses voergestelt ende geeyscht die handel van die laeste vergaerderinge tot Horn gehouden, waervan dat nyet voertgebracht is, omdat die tyt, doen [1]) jegenwoerdich zoo oproerich staende, gemaect heeft, dat daer nyet bysonders gehandelt is ende daeromme oyck nyet bescreven. Doch zoo is onder allen by monden van haer verclaert, dat zy tsaemen besloten hadden omme een request aen joncker DIERICK SONOY te maecken ende over te geven over die onhoudinge [2]) der dienaeren. Ende ten anderen dat zy eenighe sekere [3]) vastendaegen nae den jegenwoerdigen noot des tyts verordineert hadden omme denselfden alomme in allen gemeynten te houden. Ende alzoo is die handel dyer synodus geeyndicht.

ART. 4. Ten vierden zoo is daer wederomme eens aengegeven van den preses te lesen die handel des synodus, tot Edam in Augusto anno 1572 gehouden, waervan dat yerste punct geweest is, hoe men metten papen souden handelen, die haer nae dat evangelium begeren te reformeren ende bydyen willen aennemen die reyne leere des evangeliums te predicken, waerop die broederen haer eendrachtelyck hebben

---

[1]) »doen" A heeft »daer". [2]) »onhoudinge" A heeft »onderhoudinge", G »onthoudinghe". [3]) »sekere" ontbr. in A.

laeten behaegen, dat men datselfste artikel in forme ende cracht sal onderhouden, alst daer begrepen ende besloten is.

§ 1. *Dit is daer tot verbeteringe in die synode daer toegedaen.* — Ende daertoe noch tot een verryckinge ende verbeteringhe eendrachtelyck dit byvoegende, dat men ten yersten dese last om ditselfden getrouwelyck te doen een yegelyck coetus in zyne stadt ende plaetse hiernaer gestelt ende gedeelt zal opleggen ende dat zy met bysondere vlydt goede acht [1]) ende opsicht op alsulcke papen, die haer willen reformeren, sullen nemen ende dat zy haer [2]) van den gantschen dienst zullen afhouden tot dyer tyt toe, dat zy volcoemelyck geexamineert ende ondersocht zullen zyn.

§ 2. Ten anderen dat het coetus haer oyck onder dat examen dicmael ende zoo lange predickswyse op zekere ende verscheyden materien sal hooren, totdat het coetus zal bevinden ende oerdeelen, oft zy bequaem oft ombequaem totten dienst der gemeynten zullen syn.

§ 3. Beneffens desen ende ten derden zal dat coetus oyck goede acht ende kuntschap [3]) nemen, hoe ende waer zy alderstichtelycste zullen connen gestelt ende om te predicken gesonden wordden, naemelyck oft dieselfde beter op haer eygen plaetse zal voegen, dan oft men se beter op een ander onbekende plaetse kan stellen.

§ 4. Eyntelyck ende ten vierden laeten haer die broederen oyck in dit punct eendrachtelyck [4]) behaegen, dat men een yegelyck gemeente bysonder vermaenen zal, dat zy nyemant vuyt haer selven alleen eenige dienaeren roepen ende aennemen, maer dat zy datzelfden haeren naestgelegen dienaeren zullen aengeven ende met haer die [5]) beroepinge haers dienaers beraetvraeghen ende vuytrechten, alzoo daervan in dat algemeyne eendrachtige [6]) artyckescrift in dat 13 artickel is begrepen ende besloten.

Art. 5. Ten vyfden is daer voergelesen dat tweede punct des Edamsche synodus aengaende die kinderdoop, oft men se alle sonder onderscheyt totten doope zal ontfanghen oft nyet, ende met welcke conditie tselfde zal geschieden. Daervan die broederen haer eendrachtelyck [7]) hebben laeten behaegen, dat men datselfde punct in cracht noch zulcker [8]) forme zal onderhouden, alzoo het tot Edam begrepen ende besloten is.

Art. 6. Ten sesten is oyck volgende voerts gelesen dat [9]) derde punct van dat synodus tot Edam noopende thuwelyck ende dat trouwen van alle menschen sonder onderscheyt, waervan die broederen haer eendrach-

---

[1]) »goede acht" ontbr. in A. [2]) »haer" ontbr. in C. [3]) »ende kuntschap" ontbr. in A. [4]) »eendrachtelyck" ontbr. in A. [5]) »die" A heeft »over die". [6]) »eendrachtige" ontbr. in A. [7]) »eendrachtelyck" ontbr. in A. [8]) »noch zulcker" A heeft »ende dieselve", G »nae sulcken". [9]) In A volgt hier, wat in art. 7 staat: »vierde punct" enz.

telyck oyck hebben laeten behaegen, dat men tselfde in forme ende cracht zal achtervolgen ende onderhouden [1]), alsoo als daer besloten is.

ART. 7. Ten zevensten is gelesen dat [2]) vierde punct van de begravinge der dooden ende lyckpredickinge, tot Edam gehandelt, van datwelcke haer die broederen eendrachtelyck [3]) hebben laeten behaegen, dat men dat lyckpredickinge by die begravinge [4]) alomme gelyck zal aflaeten.

ART. 8. *Belydinge des geloofs der Nederlantsche gemeynte.* — Ten achsten is daer van den praeses tpunt van die leere voorgestelt, waerom die broederen haer eendrachtelyck hebben laeten behaegen, dat zy om der eendrachticheyt willen naer inhout des anderen artickels int artyckelscrift die belydinge des geloofs van den Nederlantsche gemeynte tsaemen aennemen ende onderscryven, welverstaende dat men van tselfde een auctentycken en correct exemplaer hebbe en behoude. Ende om ditselfste bequamelyck [5]) met goeder wetenschap te doen, ist voer nut ende behoorlyck aengesien, dat men eenen yegelyck, die deselfste voersz. belydinge des geloofs [6]) nyet gelesen hebben, zal voerleggen om verstandelyck door te lesen ende daernae denzelfden met rypen verstande te onderscryven, tzy in dese jegenwoerdige vergaerderinge ofte anders in haeren toegedeylden coetus. Insgelyckx sal men oyck ditselfde voerleggen om te onderscryven alle dengenen, die haer naemaels oyck tot den dienst der gemeynten [7]) zullen begeven, aleer zy tot den dienst toegelaeten zullen wordden.

ART. 9. Ten negensten is daer oyck gehandelt van die leere des Catechismy, waervan die broederen haer eendrachtelyck hebben laeten behaegen, dat men in den yersten eendrachtelyck daertoe die Heydelberchsche Cathecismus sal voernemen om te leeren, ende ten anderen dat men oyck bevlytigen zal denselfden alomme ende in alle gemeynten int werck te leggen ende in der kercken te predicken, alzoo tselfde int dat vyfde artickel int artyckelscrift begrepen is.

ART. 10. Ten tienden is daer oyck gehandelt van die ceremonien der kercken int gemeyn ende yerstelyck van die ceremonien ende forme des nachtmaels, waervan die broeders haer eendrachtelyck hebben laeten behaegen daerin die forme ende maniere te volgen ende te onderhouden [8]),

[1]) »forme—onderhouden" A heeft »cracht ende weerden sal laten ende achtervolgen". [2]) In A volgt hier wat in art. 6 staat: »derde punct" enz. [3]) »eendrachtelyck" ontbr. in A. [4]) »begravinge" A heeft »doden". [5]) »bequamelyck" ontbr. in A. [6]) »belydinge des geloofs" A heeft »articulen". [7]) »der gemeynten" ontbr. in A. [8]) »volgen — onderhouden" A heeft »houden".

alsoo dieselfde is van die van Enchuysen, Langestreeck, Hoorn ende Alcmar gebruyct.

ART. 11. Ten elfsten is gehandelt van die ceremonien des morgens ende avontsgebets, waervan die broederen haer eendrachtelyck hebben laeten behaegen, dat men datselfde om te doen ofte laeten doen [1]) eenen yegelyck kercke in synen vryheyt sal naelaeten.

ART. 12. Ten twaelfde is oyck gehandelt van dat tweede punct onser aengescreven articulen aen den B, alomme in onse vergaerderinge verschenen, gesonden aengaende die versoeckinge van die gestaltenisse eender yegelycker gemeynte bysonder, in hetwelcke ten yersten van die maniere, hoe men metter papen, die haer gereformeert hebben, voertaen sal handelen. Soo is daervan yerstelyck aengaende een persoone van JAN GERRITSZ [2]), te voren by ons tot Alcmar by provisie om te predicken int dorp van Sinte Merten toegelaeten, geordonneert ende besloten, dat hy hem naevolgende die bovengescreven forme ter examen ende om in coetu te predicken zal voerstellen ende daermit dat oerdeel der dienaeren van dat coetus, daer hy onder sal gedeelt worden, verwachten, oft zy hem tot den dienst der gemeynte bequaem zullen kennen oft nyet ende beneffens die hem met alle stilheyt ende gelatentheyt hem op alsulcken plaetsen laeten senden, daer die dienaren zullen bevinden hem aldernutste te wesen, tsy om in Sinte Merten te blyfven ofte elders te gaen. Dese selfde ordeninge ende maniere van doen onderworpen haer alle gelyck ende elcx bezunder goetwillich [3]) dese alle naevolgende persoonen ende mannen, met naemen: AERNT HENRICXZ van Zwaech, GERRIT JANSSEN ROYER [4]) van Winckel, MICHIEL PIETERSZ van Eertzwout, JAN AMBROSIUS van Sybecarspel, BARENT BARENTSZ van Purmerende, CLAES AELBERTSZ van Opmeer, die oyck beloeft is, dat men op die veranderinge [5]) zynder plaetse in zyn toegedeylde coetus sal handelen, alst best zal syn. Alzoo sullen insgelycx ditselfde goetwillich doen JAN JANSSZ van Langedyck, denwelcken oyck bydyen op zyn begeerte van zyn plaetse te veranderen beloeft is, dat men daervan met hem int coetus zal handelen, alst best is. Desgelycx zal dit oyck doen CORNELIS CORNELISSZ, eertyts pastoor tot Schermer, ende hem zoolanghe des dienst onthouden, zoolange hy volcoemelyck int coetus geexamineert ende gehoort zal wesen. Eyntelyck zoo onderwerpt hem oyck bereydelyck dit alles JAN CLAESSEN, nu staende tot Petten [6]).

---

[1]) »laeten doen" A heeft »te laten". [2]) »Jan Gerritsz" A heeft »Jan Geertsen". [3]) »goetwillich" ontbr. in A. [4]) »Royer" G heeft »Hoyer". [5]) »veranderinge" A heeft »vergaderinge". [6]) »zal handelen als best is. Desgelycx — Petten" A heeft:

ART. 13 [1]). *Hier begint die handel des anderen daechs.* — Daer is oyck onder desen by ons in die vergaerderinge verschenen CLAES JANSSZ, eertyts pastoor tot Huysum in Goylant, versoeckende om eenigen dienst in der gemeynte te hebben, denwelcken tot een besluyt ende antwoert belooft is, dat men zynen saecke in gedachtenisse houden zal ende alle middelen om hem van den capiteyn WILLEM LIEUESZ [2]) los te maecken te gebruycken, waertegens hy wederom belooft heeft, dat hy hem op gelycke wyse als die voergemelde gereformeerde priesteren dat examen ende hoore [3]) syn coetus zal onderworpen.

ART. 14. *Oft een kerckendienaer eenige kerckengoeden tot zynen gebruyck versoecken mach.* — Daer is ten veerthiensten voergestelt dat vyfde punct onses aengescreven briefs aengaende die questie, oft een dienaer der gemeynte geoerloeft is eenige kerckengoeden beneffens ende buyten zyne plaetse voer hem ofte zyne kynderen te gebruycken, waervan met dat eendrachtich behaegen aller broederen besloten is, dat het nyet geoerloft is. Ende in den eersten daerom, omdat die kercken daerdoer van dat middel om selven een dienaer ende schoelmeester (daar wy alle vlydt toe behooren aen te wenden) te onderhouden berooft werden. Ende ten anderen dat datselfde gants [4]) nae het pausdom ende die paepsche geltgiericheyt, die wy allessins vervloecken, smaect. Ende ten derden dat het voer dese jegenwoerdige tyt meerder van noode is vuyt die overvloedt andere kercken dat gebreck der dienaeren te vervullen, die in haeren dienst (alletyt [5]) te vraegen onder correctie) haere onderhout nyet connen gecrygen. Dit punct behaecht, omdat men te nyet doet ende als ongeoerloeft afdoet. Hierby is oyck van sommige broederen ende die als een aenhanoeel bygevoecht, dattet een dienaer wel geoerloeft zal wesen eenige eerlycke vergeldinge tot vervullinge syns gebrecks, sonder daerin eenige schyn van geltgiericheyt te geven, te nemen van alsulcke plaetsen, die hy onderwylen bedient ende geene dienaer hebben.

ART. 15. *Van de maticheit, die een dienaer gebruycken zal in zyn predicatie.* — Ten vyftienden is daer van den broederen voer goet besloten op dat 10 ende 11 punct onses briefs van die maticheyt, die een dienaer op een predickstoel int aenroeren eeniger secten zal houden, ende van

---

»geexamineert ende gehoort sal wesen. Entlijck soo onderwerpt hem oock bereydelijck Cornelis Cornelissen, eertyts pastoor tot Schermer ende hem soo lange des diensts onthouden, soo lange hij volcomen in 't coetus sal geexamineert ende gehoort wesen. Item Jan Claessen staende tot Petten."

[1]) »Art. 13" A heeft »actio 2". [2]) »Lieuesz" A heeft »Lievensoon". [3]) »hoore" G heeft »in de leere". [4]) »gants" ontbr. in A. [5]) »alletyt" ontbr. in A.

die discipline, dat dese saecke van elck in zyne coetus sal dienen ende daerin aengenomen, gehandelt ende geslecht te wordden.

Art. 16. Ten zestienden is daer op dat seste punct onses briefs om eenige dienaeren alhier int lant te crygen tot Empden oft elders te verscryven oft te versoecken met dat eendrachtich behaegen der broederen besloten, dat desen last een yegelyck gemeynte zelve bevolen zal worden te versorgen, ende dat zy daerin die raet ende hulpe haer toegedeylden coetus zullen gebruycken.

Art. 17. *Van den schoelmeesters, wie ende soedanigen dat men zal tot datselve roepen ende met hoedanigen orden.* — Ten zeventienden zoo is op dat 12 punct onses briefs aengaende die scholen van die broederen eendrachtelyck besloten, dat men dieselfste om aen te rechten alomme ende op alle plaetsen zal neerstich zyn. Ende ten anderen dat elcke gemeynte met haere dienaer daertoe arbeyden zal om alsulcken schoelmeesters te vercrygen, diewelcken godsalich zyn ende die warachtighe religie alsins toegedaen, die oyck die kinderen die Cathechismum connen onderwysen, in alle goede seden ende godsalige [1]) manieren connen stieren ende oyck selfs in een goet exempel in woerden ende wercken voergaan ende ten laesten oyck wel in lesen ende scryven connen onderwysen. Ten derden dat men neerstich zyn omme den jonge juecht in goede A. B. [2]) boecken te laeten leeren, alzoo dieselfde in forme in dEmbder beedinngen [3]) begrepen is, ende daerentegen arbeyden om dander A. b. boecken, soo moegelyck is, vuyt die scholen wech te nemen.

Art. 18. Ten achtienden is daer voergestelt die zevende propositie, in onse aengescreven brieff aengeteeckent, aengaende tversueck van Harmanno Modet om een provinciael synodus te houden, waerop der broederen eendrachtich besluyt is geweest, dat men dese saecke op dese tyt sal moeten laeten aenstaen ende afseggen, ten yersten om dat tegenwoerdighe peryckels wille van den wech om tsaemen te coemen, ende ten anderen omdat men den dienaeren in dese tegenwoerdige tyt nyet zoolanghe vuyt dese landen en can missen en onbeeren.

Art. 19. *Hoeverre een dienaer aen zyn gemeynte verbonden is.* — Ten negentienden is daer oyck gehandelt die achste questie, in onse aengescreven briefve aen alle gemeynten aengeteeckent, aengaende het punct, hoeverre een dienaer aen syne kercke verbonden ende verknoopt

[1]) »godsalige" ontbr. in A. [2]) »A. B." A heeft »A. B. C." [3]) »in forme — beedinngen" A heeft »na der formo in Eemder beengen."

moet wesen ende oft hem geoerloeft is hem met conditie alleen aen syn gemeynte te verbinden, dan oft hy se als vast ende eygen behoort verknoopt te wesen. — § 1. — Daerop die broederen eendrachtich behaegen ende besluyt is, dat men in den yersten in dese vraege die gemeynte Godes ende den dienaeren zooverre vryheyt laet ende geeft, dat zy in den yersten beginnen, als zy eenige dienaeren roepen, dieselfde wel met eenige zekere conditien moeghen roepen om voer een zekeren tyt hem te beproeven, hetwelcken oyck insgelycx op gelyckerwyse [1]) aen dander zyde die dienaeren wort toegelaeten, dat zy oyck als die gemeynte haer gemeynte daer sy van geroepen worden, een tytlanck zullen moegen beproeven ende met conditie dienen. — § 2. — Ten anderen dat oyck een dienaer, die hem alleen met conditie ende nyet vast aen eenige gemeynte wil verbinden, dit wederom zyne gemeynte moet oyck vry-laeten, dat zy oyck van hem onverbonden zullen wesen ende in haere vryheit houden om eenen eyghenen dienaer ende pastoor te vercrygen ende daerop die anderen sonder eenige claegen moegen van haer laeten gaen. — § 3. — Maer ten derden is dit het eygentlyck gevoelen ende [2]) besluyt der broederen op dese vraege [3]) geweest, dat een dienaer, die genoch by zyne gemeynte beproeft ende aengenomen is ende hem oyck die gemeynte wel behaecht, vuyt die nature ende substantie zynes diensts genoch ende eygentlyck in zyne conscientie verbonden is, dat hy nyet met conditie ende gelyck oft hy een huerlinck waere, maer als een eygen pastoor behoort alsulcke gemeynte bevesticht te worden, alzoo ons Jezus Christus ende Paulus daervan leeren. — § 4. — Doch ten vierden zoo is dese questie alzoo besloten, dat dieselfde in dat coetus ofte in een provinciael synodus sal dienen, alwaer die dienaeren ende gemeynte haer hierin zullen laeten rechten ende daerinne aennemen, wat van den dienaeren bevonden zal worden behoorlyck ende recht te zyne. Hieraen hangt oyck dat besluyt des negenden artickels in onse aengescreven briefve, aengaende oft een dienaer geoerloeft is syne eene gemeynte te verlaeten ende by een ander te gaen, ende hoeverre ende met welcke conditie, waervan besloten is, dat het nyet geoerloeft is anders dan ten waere dat hy tot meerder arbeyts coemen soude, ende ten anderen dat diesulcke int oerdeel der dienaeren des coetus sal staen, ende beneffens desen dat dieselfde met vreden ende bewillinge aen wederzyden van beyde de gemeynten zal geschieden, daervan zy aen wedersyden elcxander gescrift zullen bekennen ende laeten.

Art. 20. Ten twintichsten is daer voergestelt die vraege des dertienden

---

[1]) »op gelyckerwyse" ontbr. in A. [2]) »gevoelen ende" ontbr. in A. [3]) »op dese vraege" ontbr. in A.

articklels in onse aengescreven brieff aengaende oft diegene, die een ouderlinck ofte dyaken in der gemeynte geroepen is ende tot eenige borgerlycke regeringe geroepen wordt, daerdoer van zynen dienst in der gemeynte zal los wesen, dan oft hy noch aen denselfden verbonden zal blyfven. — § 1. — Daerop die broederen eendrachtich besluyt is, dat men in den yersten in dese saecke moet onderscheyt stellen tusschen borgerlycke last ende last, waerin die [1]) eene alzoo is, dat se wel van een dienaer der gemeynten betamelycker wyse beyde te gelyck connen bedient wordden ende wederom alzoo can wesen, dat se een dienaer der gemeynten beneffens zynen dienst in der kercken gans [2]) nyet can bedienen. Daerom zoo moet oyck die gemeynte in den yersten dit onderscheyt daerin aenmercken. — § 2. — Ende ten anderen laeten haer die broederen oyck in dese saecke behaegen, dat zoo wanneer daer eenige ouderlingen oft diakenen tot eenige politissche regeringe van die overheyt worden beroepen ende die gemeynte daerin aensiet, dat tselfde tot grooten achterdeel der kercken Goods zoude gedyen, dat zy alsdan haeren toevlucht tot die overheyt nemen ende met bidden ende smeecken aen haer versoecken, dat zy haer om tot die regeringe te roepen wil verschoonen ende oversien. Ende zoo zij daerdoer nyet connen vercrygen, maer die overheyt evenwel met alsulcke te roepen voert wil gaen, zoo laeten die broederen haer daerin behaegen, dat men tselfde [3]) zal met gedult lyden ende die overheyt haer behoirlyck recht daerin laten behouden. — § 3. — Doch in dese handel laeten haer die broederen dit oyck voer raetsaem behaegen, dat men alsulcke geroepene vuyt die ouderlingen ende dyakenen tot die borgerlycke regeringe sal bidden, dat zy ondertusschen in denselfden [4]) haeren vuytersten vlydt willen doen om den gemeynten Goids in allen, waerin het haer moegelyck is, noch dienstelyck te zyne. — § 4. — Beneffens desen raeden oyck die broederen, dat zoo wanneer eenige ouderlingen ende dyakenen tot alsulcken eenen swaeren dienst in der politie geroepen worden, dat zy die gemeynte gans geenen dienst moegen doen, dat alsdan die gemeynte haer tot die verkiesinge van andere ouderlingen ende dyakenen sal moegen [5]) keeren. — § 5. — Ten laesten achten oyck die broederen als een haacsel [6]) dit by dese saecke te dienen, dat men somtyts ende op sommige plaetsen in dese tyt nyet alleenlyck geerne die ouderlingen ofte dyakenen goetwillich tot die borgerlycke regeringe over te geven maer oyck alle middelen daertoe aenwenden, dat zy daertoe moegen gestelt wordden om

---

[1]) »die" ontbr. in A. [2]) »in der kercken gans" ontbr. in A. [3]) »tselfde" A heeft »alsdan sulkx". [4]) »in denselfden" ontbr. in A. [5]) »moegen" A heeft »moeten". [6]) »haacsel" G heeft »aenhanghsel".

alzoo die gemeene saecken des vaderlants ende die oprechte religie in Goods vreese getrouwelyck te versorgen.

ART. 21. *Van die coetus ende haer deelinge ende wat men daerinne handelen zal.* — Ten eenentwintichsten is daer voergestelt ende verhandelt dat derde punct onses aengescreven briefs aengaende onse weeckelycke coetus ende haer deelinge, item haer tyt ende wat men daerin handelen zal. — § 1. — Ende in den yersten zoo is Waterlant als Edam, Monnickedam, Purmerende met die dienaers, die daeromtrent zyn, tot eenen coetus gedeelt om daerinne des Maendaechs alle weken eens by malcanderen te coemen. Ten anderden zoo is Enchuysen, Medenblick ende onder hem dat schoutampte van Grootebroeck, Venhuysen, Hem, Wynes ende Werwertshove tot eenen coetus gedeelt omme daerin alle weken eenmael des Maendaechs [1]) tot Enchuysen te saemen te coemen. Ten derden zoo is Hoorn ende onder hem Bynnenwysen, Oosterblocker, Zwaech, Wognum, Sybecarspel, Twisch, Oystwoudt, Abbekerck ende Spanbroeck met Eertswoudt ende Opmeer tot eenen coetus gedeylt omme daerin oyck alle weken eenmael des Maendaechs [2]) te saemen te coemen tot Hoorn. Ten vierden zoo is Schage ende onder tselfde Winckel, Nierop, Barminghorn, Harinckhuysen, Valckooge, S. Merten, Calverdyck, Petten ende Warmenhuysen tot eenen coetus gedeelt omme oyck tot Schagen des Maendaechs alle weken eens tsamen te coemen. Ten vyfden zoo is Alcmaer ende daeronder Schorel, Coedyck ende Langedyck tot eenen coetus gedeylt omme oyck alle weken eens des Maendaechs tot Alcmar te samen te coemen. — § 2. — Daernae ten anderen zoo is daer geordonneert, dat het Enchuysische, Hoornsche ende Waterlantsche coetus alle veertien daegen des Maendaechs eens te gelyck te Hoorn by malcanderen coemen zal. Desgelycx zal oyck ditselfde tsamen doen dat Schaegensche ende Alckmaersche coetus, die oyck te gelyck om die veertien daegen tot Alcmar des Maendaechs by malcanderen coemen zullen. Aengaende die handel ende dat een yegelyck coetus bysonder dat alle weken eens te saemen coemen sal, sal handelen, is geordineert, dat men daerin zal van die gemeene hooftstucken der leere sal spreecken ende verhandelen. Maer die tsamencompste van die coetus om die veertien daegen daerin is geordonneert, dat men dat examen van PHILIPPO MELANTHONE sal volgen, waervuyt die praeses dengenen, die geexamineert zal wordden, ordentlyck zal vraegen, mits dat hy nochtans naer gelegentheyt der materien ende der persoonen vryelyck daerbuyten zal moegen treden ende vraegen behoudelycken daerin alle onnutte, hooge ende ydele vraeghen vliedende ende alleen den voergesetten regel des

---

[1]) »Maendaechs" A heeft »weeckx". [2]) »daerin — Maendaechs" ontbr. in A.

godlycken woorts ende gemeyne stichtinge volgende. Het is oyck voer goet ende nut [1]) ingesien, dat een yegelyck staet ende coetus op syne naestliggende dorpen wat goede acht nemen zal, daer dat evangelium noch nyet gepredict wordt ende ondersoecken, oft daer nyemant is, die dat evangelium lieff heeft ende God vreest [2]) ende oft zy oyck geen predicant begeren. Insgelycx ende ten vierden sullen oyck desen coetus versorgen, datter alomme in alle gemeynte [3]) goede consistorien gehouden worden, dat die dienste der armen ende der scholen onderhouden worden met tsaemen goede weeckelycke vergaerderingen. Eyntelyck sullen dese coetus versorgen, dat die bekentenisse der leere van de Nederlantsche gemeynte voergemeldet van eenen yegelyck onderscreven worde, ende dat het artikelscrift van eenen yegelyck gecregen ende doergelesen worde ende alzoo ten eynde oyck onderscreven worde.

ART. 22. *Van die discipline der dienaeren.* — Voertaen ten tweentwintichsten is daer voergestelt tpunct van die discipline der dienaeren, hoe noodich ende nut dat gebruyk derselver in der gemeynte Godes te onderhouden is ende van alle godsalige gepresen wort ende oyck genoch vuyt die daet ende bevindinge daegelycx bevonden wordt. Soo heeftet den broederen altsaemen oyck eendrachtelyck behaecht dieselfde met gantscher wille aen te nemen ende int gebruyck te leggen Ende hebben daervan besloten die forme ende maniere van doen in te volgen ende gebruycken, die in die Engelsche ordonnantie, door salige JOANNEM A LASCO ende MARTINUM MICRONIUM gemaect, begrepen is, waervan dit bynaest die bysondere [4]) somma is, dat die dienaeren alle gelyck om die dry maenden te saemen koemen ende dat die praeses daerin eerstelyck dat gebet met ende by allen doet. Twelck geeyndicht zynde, vermaent hy alle dienaeren ende oyck hemselven haerselven ganselyck van alle verdorven genegentheyden te ontcleeden ende alle vleesschelycken hoochmoet gans af te leggen. Daernae zoo beginnen zy van den praeses aen ende bidden hem, dat hy vuyt die versaemelinge buyten wil gaen. Daer wordt dan een yegelyck dienaer bysonder afgevraecht, oft hy oyck eenige beschuldinge tegens den praeses (diewelcke rechtveerdich ende nae Pauli leere in twee ofte dry getuygen haer mondt bestaet) in leere ofte levendt heeft. Dewelcke gehoort zynde, zoe worden zy hem met wysheyt ende godvreesentheyt sonder bitterheyt tot berispinge ende beteringe voergestelt Maer zoo daer geene beschuldinge voort wordden gebrocht, soo looft ende danckt men God daervan. Ende ditselfde wort

---

[1]) »voer goet ende nut" A heeft »seer nut". [2]) »ende God vreest" ontbr. in A. [3]) Bij den regel, die in B met dit woord begint, staat in margine »consistoriën", 't geen in A. ontbr. [4]) »bysondere" ontbr. in A.

alsdan voorts vervolgende' met allen anderen tegenwoerdigen dienaeren gedaen. Deze oeffeninge ende dit gebruyck dezer discipline hebben haer oyck die broederen laeten behaegen, dat men denselfden oyck op gelycke wyse ende forme in allen consistorien der gemeynten gebruyken, ende dit daer noch byvoegende, dat men dese handel om te gebruycken ter gesetter tyt te voren vuyt die predickstoel affcondigen zal ende daerin eenen yegelycken vry veroorloven om in die vergaerderinge der consistorie te coemen ende aldaer zyne beschuldinge voort te brengen, die hy tegens eenige dienaeren van der consistorie [1]) wettelyck ende rechtveerdelyck heeft, om alzoo daerdoor alle lastermuylen, die zeer haest dat evangelium om eenige gebreken der dienaeren lasteren, gans toe te stoppen. Doch daer is by gestelt, dat men in dese handel ende toelaetinge van eenen yegelyck te kommen dese vuytneminge ende voersichticheyt sal moeten gebruycken, dat men op die plaetse, daer die consistorie afgesloten vergaerdert sal syn, niet een yegelyck, diet belieft, zal toegelaten worden daerbynnen te coemen ende alzoo vuyt die handel des discipline een schimpachtich schouspel der spotteren te maecken, maer dat men daer alleen dengenen zal toelaeten bynnen te coemen, die men gehoort zal hebben, dat zy eenige wettelycke ende rechtveerdige beschuldinge tegens yemant hebben.

Art. 23. Ten lesten is daer geordonneert ende besloten, dat men over dry maenden wederom met dit classische synodus te saemen coemen zal ende hebben daertoe den sesten dach in Julio te saemen te coemen aengestempt ende by provisie daertoe die stadt van Enchuysen tot die plaetse verordineert, daerby seggende, dat men aldaer die handel op gelycke wyse als hier beginnen ende eyndigen zal.

Art. 24. *Besluyt ende aenhang in dese vergaederinge.* — Alle tgene dat hier van die dienaeren ende broederen in dat Noorderquartier gehandelt ende besloten is, verclaren die broederen, dattet selfde geen wyder stadt noch plaetse en grypt, dan zy op dese tegenwoerdige tyt hebben connen verstaen ende bevinden tot die opbouwinge haerder gemeynte ende vaste onderhoudinge derselver te dienen ende nudt te zyne. Daerom oyck zoo wanneer die noot ende tyt eeniger veranderinge deser dingen sal eysschen, willen syt [2]) geerne ende van herten toelaeten. Tot loff, prys ende eerlicheyt des eenigen, eeuwigen, oppersten ende almachtigen Goods, tot verbreydinge van die eere ende opbouwinge van dat rycke synes soons Jesu Christi ende tot stichtinge der gantscher kercke ende aller geloovigen syn dese alle dingen aldus gehandelt ende in dry verscheyden daegen met bidden ende dancksegginge van Godes dieren

---

[1]) »van der consistorie" ontbr. in A. [2]) »willen syt" ontbr. in A.

name door ende in den naeme onses eenigen middelaers ende eeuwigen [1]) oppersten priester Jesu Cristi geeyndicht ende alzoo bescreven by my PIETER CORNELISSZ, daertoe onwaerdich ende ongeleert als notarius vercoren, dienaer der gemeynte Goids ende der stat Alcmar in Hollant [2]).

Bescryvinghe ende inhoudt der puncten, by den dienaeren van Noorthollant verhandelt ende [3]) *besloten tot Enchuysen anno* 1573 *opten* 6 *July.*

ART. 1. Nae die aenroepinge van den name Goids is gehandelt van eenen nyeuwe preside ende notario ende duer wettelycke stemminge is ANDREAS DIERICXZ tot eenen praesidem vercoren ende RYCHAERT CLAESSZ tot eenen notarium.

ART. 2. Die naemen van die litmaten der vergaerderinge in gescrifte vervaet zynde, heeft men aengevangen die vertroude [4]) gescriften te verhandelen, waeronder waeren die onschuldingen haerder afwesens van GYSBERTO, dienaer tot Schagen, ende van PIETER DIERICXZ, dienaer tot Nyenierop.

ART. 3. Daer was een gescrifte gecoemen van den [5]) papen in Texel, inhoudende tgene zy voer connen wenden, waeromme zy van haeren dienst nyet afgesedt en behoorden te syn. Waerop die broederen duergelesen hebbende de acte, daervan by gemeen consent gemaect tot Edam in Julio anno 1572, met hetgene dat tot Alcmar diesaengaende tot meerder stichtinge den 31 Marty anno 73 bygevoecht is, hebben eendrachtelyck gestemmet ende geoerdeelt die vyff papen van Texel met al haeren aenhang in gelycke hartneckicheyt onnut totten dienst des woorts [6]) ende sacramenten etc. [7]) te syn. Ende wort dyerhalve besloten, dat men derselfder ongefundeerde argumenten ende blauwe vuytvluchten scriftelyck beantwoerden zal met verthooninge in den name Christi, dat zy hem stille houden ter tyt ende wyle zy naecoemen ende volbringen alsulcke vier articulen, als hemluyden hiervore nyet alleene van den broederen van Alcmar scriftelycken verthoont [8]), maer oyck persoonelyck voergedraegen

---

[1]) »eeuwigen" A heeft »eenigen". [2]) Hierop volgt in A het woord »Finis". [3]) »verhandelt ende" ontbr. in A. [4]) »vertroude" G heeft »vertoonde". [5]) »den" ontbr. in A. [6]) »des woorts" ontbr. in A. [7]) »etc." ontbr. in G. [8]) »verthoont" G heeft »vertoont zijn."

duer een dienaer van Enchuysen ende alsnu noch van allen broederen des synodi bevesticht. Tot welcke gescrifte te maecken in des geheelen synodi naeme verordineert syn PIETER CORNELISSZ van Alcmar, RUARDUS [1]), dienaer van Wydenesse, ende JACOBUS FORESTUS, ouderling van Alcmaer.

ART. 4. Opten zevensten July is die name des Heeren aengeroepen, die naemen der broederen opgelesen ende het tweede artickel van Edam is voer handen genomen, inhoudende hoe men handelen zal ende gevoelen [2]) van den doope. Ende voer allen is bekent ende voer goet gehouden al tgene, dat van dese saecke tot Edam ende Alcmaer besloten is ende noch daerby gevoecht, hoe het gaetdoopen der kynderen van den vroevrouwen geenssins een rechte doope en is ende daeromme voer den dienaeren geen zwaricheyt en is alsulcke gedoopte kynderen rechtelyck te doopen.

ART. 5. Oft men die kynderen buyten consent ende wille [3]) der ouderen (nochtans van goede persoonen aengedraegen) doopen zal ofte nyet, is vuytgestelt tot dat naeste provinciael synodum, daerentusschen den broederen nae goede deliberatie ende weginge der saecken met haer circonstantien haer vryheyt laetende haer consistorie ende den broederen omtrent haer tot behulpselen nemende.

ART. 6. Dat der Christenen kinderen, in overspel gewonnen ende met bewillinge der ouderen totten doop gepresenteert, sullen toegelaeten wordden totten doope.

ART. 7 [4]). Dat derde artickel van Edam aengaende het houwelyck wort bevesticht.

ART. 8 [5]) Dat vierde artickel van Alcmaer aengaende die lyckpredickinge wordt desgelycx bevesticht.

ART. 9. Is oyck besloten aengaende die vierdaegen, dat men eendrachtelyck ende anders niet onderhouden zal dan Paesschendach ende daechs daernae, Pincxterdach ende daechs daernae, Christi geboortedach, desgelycx Nyeuwejaersdach ende Hemelvaertsdach.

ART. 10. Item dat men voertaen in die weeckelycke vergaerderinge

---

1) »Ruardus" A heeft »Richardus." 2) »ende gevoelen" ontbr. in A. 3) »ende wille" ontbr. in A. 4) Art. 7 is bij A art. 8. 5) Art. 8 is bij A art. 7.

een van dengenen, die geexamineert wordden, zal verordineeren om een oratie van een half ure oft wat langer te doen van zulcke materie hem opgeleegt ende daerby dan voeghen eenen medehulper omme alzoo gelyckelyck op alle tegenworpingen te responderen.

ART. 11. Item dat men nyemant totter examen zal toelaeten, oft hy verthoone eerst duer gescrifte attestatie van eenighe bekende lithmaten haer leere ende leven aengaende.

ART. 12. Dat artickel van die opleggingе der handen wordt vuytgestelt.

ART. 13. Item den achsten July is die naeme des Heeren aengeroepen, daernae die naemen der broederen opgelesen, daernae is voert gehandelt van die staet der kercken op alle plaetsen. Voort omme te bedienen die gemeynte van Texel zyn verordineert CORNELIUS RAVESTEYN en JOANNES Hoochtwoudt ende dat voer een tyt omme nae gelegentheyt daer te handelen tot die meeste stichtinge. Ende hiertoe zal oyck die vergaerderinge haer gescrifte aen haer beyden kercken verleenen, verclaerende hoe sy duert bidden der broederen van Texel ende gemeene consent der dienaeren daertoe bewilliget zyn.

ART. 14. CORNELIS CORNELISSZ van Spierdyck wordt toegelaeten by provisie te predicken ter plaetsen, daer hy wettelycken geroepen wordde.

ART. 15. BARENT HENRICXZ wordt gestempt onnut totten dienste om te predicken.

ART. 16. REYNERUS ACCRONIUS wordt desgelycx afgestempt van den dienste des woords ende wederom te Monickedam hem met die borgemeesteren te versoenen.

ART. 17. JOANNES AMBROSII [1]) ende JAN CLAESSZ, schoelmeester van [2]) Enchuysen, worden toegelaeten omme te predicken.

ART. 18. Die andere predicanten, noch ondert examine synde, worden desgelycx toegelaeten omme in haeren dienst voert te gaen by provisie, mits dat zy altyt bereyt zullen zyn om henluyden voerder te laeten examineren.

---

[1]) »Ambrosii" A heeft »Ambrosius". [2]) »schoelmeester van" G heeft »schoolmeesteren tot."

Art. 19. Is geordonneert, dat men voertaen in die plaetsen, daer men synodale vergaerderinge sal houden, alle daegen (den tyt der vergaerderinge) een predicatie zal laeten doen duer een van den broederen der vergaerderinge.

Art. 20. Is oyck besloten, dat men het naeste classicum conventu houden zal tot Hoorne opten vyfden Octobris toecoemende.

Art. 21. Is verordineert by den dienaeren, dat alle die broederen ende susteren, wanneer zy op andere plaetsen ten nachtmael des Heeren willen gaen, dat zy voereerst bescheet van haer eygen dienaeren brengen aen den dienaer ofte ouderlingen ter plaetsen, daer men het nachtmael sal houden, ende die voereerst zal aenspreken.

Art. 22. Is gehandelt van die discipline der dienaeren ende wel gevonden, den Heere hebbe loff.

Art. 23. Alle tgene hiervoer staet van den dienaeren verhandelt, is op conditie, als int besluyt tot Alcmaer vervaet staet, tot Godes eere ende der gemeynten opbouwinghe bynnen Enchuysen den achsten dach July [1]).

Bescryvinghe ende inhout der puncten, by den dienaeren van Noorthollant verhandelt ende besloten tot Hoorn anno 1573 *den* 5 *Octobris.*

Art. 1. In den eersten nae die aenroepinge van die name Goids is gehandelt van eenen nyeuwen praeside ende notario ende duer wettelycke stemminge is Jurriaen Ipisz tot een presidem vercoren [2]) ende Clement Martensz tot een notarium.

Art. 2. Ten tweeden is gehandelt van die gemeynte van Schagen ende van Gysberto Joannis, haer dienaer eertyts. Ende syn met malcanderen versoent, mitsdyen dat Gysbert Jansz die van Schagen een scrift van zyn hant gegeven heeft, haer vrystellende, dat zy om een ander dienaer met goeder conscientie moegen versoecken [3]).

---

[1]) A heeft hier nog bij »A° Dni 1573". [2]) »vercoren" ontbr. in A. [3]) »versoecken" A heeft »sien".

ART. 3. Ten derden is gehandelt van SYBRANDI saeck, dienaer in Hem, te weten dat N. JAN, schout in Blocker, als commissarius daerin zal arbeyden om SYBRANDI besoldinge te verbeteren, diewelcke zeer vercortet is, zoodat hy zyn nootdruft ganselyck nyet can hebben. Is oyck met hem gehandelt van den dienaeren, die quade [1]) betaelinge van de huysluyden connen gecrygen ende hem is eendrachtelyck geconsenteert van een yeder dienaer [2]) twee daelders int jaer, behoudelyck dat hy haer van die quaetwillige betaelders haeren onderhout zal beschicken. Hiervan zynen exempt die dienaeren van Hoorn.

ART. 4. Ten vierden zyn verordineert om die dry daeghen aen malcanderen te predicken PAUWELS PIETERSSZ van Edam, SIXTUS van Medenblick ende SYBRANDUS, dienaer in Hemm.

ART. 5. Ten vyfden syn die naemen der broederen opgeteeckent.

ART. 6. Ten sesten is gehandelt van BERNARDI saecken, dienaer van Purmerendt, als te weten dat hy een request aen die gouverneur zal overleveren, oytmoedelyck supplicerende, dat hy hem een tamelycke onderhoudinge wil toeleggen, naedemael die van Purmerent hem nyet veel te willen en weten [3]).

ART. 7. *Handelinge des tweeden daechs* [4]). — Opten sesten Octobris is die naeme des Heeren aengeroepen, die naemen der broederen zyn opgelesen. Daerna is voer handen genomen te handelen van FRANS ALBERTSZ sone [5]) CELI FRANSZ van Deventer [6]), die hem aen een maecht verloeft heeft bynnen Hoorn ende seyt bedrogen te syn daerduer, dat die maget nyet van eerlycken ouderen geboren zoude wesen, gelyck hem was aengegeven [7]). Ende wort in dese saecke gewesen op het polytysche regiment, gelyck als eendrachtelycken tot Edam int 4e punct gesloten is.

ART. 8. Ten achsten is voergestelt, oft een lidtmaet der gemeynte wel buyten die gemeynte Goids zal moegen hilicken, waervan die broederen eendrachtelyck behaecht, dat men den lidtmaeten altyt zal raeden, dat zy buyten der kercke Goods nyet [8]) en zullen huwelycken. Maer

---

[1]) »quade" G heeft »quaelik de". [2]) »dienaer" ontbr. in A. [3]) »te willen en" A heeft »te wil en"; G »te wille". [4]) »Handelinge — daechs" ontbr. in A. [5]) »sone" A heeft »sone van". [6]) »Frans — Deventer" G heeft »Frans Albertsen, sone eens Fransen van Deventer". [7]) »gelyck — aengegeven" ontbr. in A. [8]) »nyet" A heeft »nimmermeer".

indyen zulcx geschiet, dat ment nochtans voer een huwelyck sal achten ende geenssins en [1]) zullen behinderen oft beletten.

ART. 9. *Nota.* — Ten negenden is gehandelt het vyfde artickel des synodi Enchusanae, oft men die kinderen, tegens die danck haerder ouderen van anderen ten doope gepresenteert, zal doopen oft nyet. Is eendrachtelyck van den broederen gestemmet, datme se zal doopen, dewylen zy bontgenooten Goids zyn ende Goids verbont duer die godloosheyt ofte [2]) ongehoorsaemheyt der ouderen nyet en can gebroken worden.

ART. 10. Ten tienden is gehandelt, hoe men hem draegen zal int saemengeven van soedanige persoonen, die een jaer ofte twee by malcanderen in onecht geseten hebben ende kynderen by malcanderen gecregen hebbende [3]). Heeft het den broederen eendrachtelycken behaecht, dat men sulcdaenige oepentlycken zal bestraffen van haer schandelycke ergernisse, welck zy aengerecht hebben ende men zal oyck den overheyt haers amps vermanen, mitsdyen dat men haer evenwel zal in den huwelycken staet bevestigen.

ART. 11. Ten elfden is gehandelt, dat men nyemant int heymelyck [4]) en zal tsaemengeven, dan sullen volgen hierinne het gemeen gebruyck ende ordeninge der kercken Jesu Christi, ende dat gheene dienaeren yemant sullen tsaemengeven, die vuyt een ander jurisdictie is.

ART. 12. Ten twaelfsten is oyck gehandelt van die beroepinghe der dienaeren, oft die wetachtich zyn beroepen ende geadmitteert. Hebben die broederen by stemmen omgevraecht om verzekert te wesen van haer vocatie [5]) oft zy wetachtich zyn beroepen ende geadmitteert.

ART 13. *Handelinge des derden daechs* [6]). — Op den sevenden Octobris is die naeme des Heeren aengeroepen, die naemen der broederen opgelesen. Daernae is MICHIEL PIETERSZ verordineert om aen die van Texel te scryven van wegen het gantsche synodi van SUFFRIDI haers dienaers wetachtighe beroepinge ende sendinge.

ART. 14 [7]). Ten veertienden is verhandelt het 13 [8]) artickel vant Enchusaensche synodi van die confirmatie der dienaeren. Ende heeft den

---

1) »en" G heeft »hen". 2) »ofte" A heeft »ende". 3) »hebbende" ontbr. in G; A en C lezen »hebben". 4) »heymelyck" A heeft »huwelyck". 5) »van haer vocatie" ontbr. in A. 6) »Handelinge — daechs" ontbr. in A. 7) in C zijn de artikelen 14 en 15 omgezet. 8) »13" G heeft »achte". Vermoedelijk moet dit zijn art. 18.

broederen eendrachtelycken behaecht, dat ment zal vuytstellen tot een provinciael synodum, gelyck als te Enchuysen is besloten.

ART. 15. Ten vyftienden is gehandelt van BERNARDO, eertyts dienaer in Oostwout, ende om zyn onbequaemheyt gedestitueert, diewelcke nu om die oyrsaecke nyet alleenlyck den dienaeren lastert, maer oyck den gantschen dienst. Ende om hem christelyck ende broederlyck te vermaenen zyn verordineert JOHANNES, dienaer tot Hoochwout, ende SIXTUS, dienaer tot Medenblick.

ART. 16. Ten zestienden is eendrachtelyck van den broederen bestemmet [1]), dat het toecoemende synodus gehouden zal worden in Grootebroeck sMaendaechs post Quasimodo [2]).

ART. 17. Ten zeventienden is gehandelt van de discipline der dienaeren.

ART. 18. Ten achtienden is eendrachtelycken van den broederen gestemmet, dat wanneer een synodus geholden wordt ende eenige van die broederen haer [3]) aldaer in synodo nyet en verschynen, dat die absenten zullen gheven een yder voer zyn persoon een pont groot tot onderhoudinge van die yerste verstorven dienaer zyn huysvrouwe, tenzy saecke dat zy wetachtige oyrsaecke [4]) scriftelyck overleveren. Is daeromme van den broederen allen dienaeren, nu absent zynde et [5]) het synodum met haer tegenwoerdicheyt nyet vereert hebbende [6]), overgestemmet te geven tien stuyvers den huysvrouwe van s. [7]) SYMOEN JANSSEN, dienaer van Haerlem, aldaer om die getuygenisse Jesu Cristi [8]) onthooft. Die naemen der absenten zyn dese: Enchuysen die geheele streeck [9]), Nierop, Winckel, Heerinckhuysen, Valckooch, Broeck op Langedyck, Noortscherwout, Calverdyck.

ART. 19. Ten negentienden is eendrachtelycken van den broederen gestemmet een algemeynen vast ende bedeldach op den 18 Octobris.

Dit behaecht den broederen eendrachtelycken ende hebbent met haer eygen namen onderteeckent.

---

[1]) »bestemmet" A heeft »gestemt". [2]) »Quasimodo" A heeft »Quasimodo geniti". [3]) »haer" ontbr. in G. [4]) »oyrsaecke" A heeft »oorsaken hebben ende". [5]) »et" A, C en G hebben »ende". [6]) »hebbende" A heeft »hebben". [7]) »s" ontbr. in A; G heeft »sal." [8]) »Jesu Cristi" A heeft »des Evangelij". [9]) »Enchuysen — streeck" ontbr. in A.

Die handelinge des synodi, geholden in den Grooten Brueck anno 1574. den 19 Aprilis.

ART. 1. Ten yersten is nae die aenroepinge des naeme Godes by den meesten stemmen gecoren tot een preses JOANNES, tot Hoochwout dienaer, ende tot een notaris SIBRANDUS, dienaer tot Hem.

ART. 2. Daernae zyn aengeteeckent die naemen der dienaers, die present waeren, als:

HENRICUS van Medenblick.
MATTHIAS van Blocker.
JASPAR van Benewysen.
JAN GERRITSZ van Mitwout.
JAN CLASSZ van Feenhesen [1].
SYMON PAULUS tot Schermer.
JOHANNES AMBROSIUS van Sybecarspel.
MICHAEL PETRUS van Eertswout.
PIETER HENRICXZ van Ryp.
GYSBERTUS ZYTHOPEUS van Bennebrueck.
SIXTUS van Medenblick.
SUFFRIDUS van Thessel.
ARNOLDUS van Suaech.
TULLIUS van Heringhuysen.
BERNARDUS van Pomerent.
ANTHUENIS van Enchuysen.
SYBRANDUS van Hem.
ANDREAS van Enchuysen.
FREDERICUS van St. Janscarspel.
HIERONIMUS van Wieringen.
AUGUSTINUS HEYNDRICXZ.
RYCHART van Enchusen.
SANDER van Spanbroeck.
CORNELIS van Schellinchout.
JACOBUS van Lutkebrueck.
JOANNES van Hensbrueck.
CLAES JANSSZ Westerblocker.
LUCAS van Schagen.
LEONARDUS van Hoochcarspel.
CORNELIS van Woglum.
CYPRIANUS van Grootenbrueck.
JOANNES Broeckcarspel.
FREDERICUS Feenhuysen.
SIXTUS Twisch.
JURIEN IPES.
LAURENS JANSSZ.
PAUWELS PIETERSZ.
AELBERTUS Bergenhorn.
PIETER CORNELISSZ.
JOANNES Hoochtwout [2]).
JAN JORDENSZ.
GIELIS Calverdyck.
PIETER DIERICXZ.

Ouderlingen:

CORNELIS JANSSEN van Thessel, ARYS vuyt Hoochcarspel, FREECK PIETERSSZ van Sybercarspel, PIETER JACOPS van Eertswout, PIETER JANSZ van Hoochwout, REYER WILLEMSZ van Schagen, JAN PHELIPZ van Schaegen, JAN HENRICXZ van Kuedyck, HEERE CLAESSZ van Boewecarspel, meester JACOP VAN FORREEST.

ART. 3. *De IIen dach, welcke was den* 20 [3]). — Ten derden zoo is

---

[1]) »Feenhesen" A heeft »Venhuysen"; G. Veenhuijsen. [2]) »Joannes Hoochtwout" ontbr. in A. [3]) »De — 20" ontbr. in A.

besloten, dat het coetus van Alcmar dese last op haer zal nemen om die van Coedyck ende Schagen aengaende die questie van den predikant te vergelycken.

ART. 4. Ten vierden is verhandelt van een questie in een echt ende is gesloten, dat men die saecke soude stellen ende [1]) reycieren aen de overheyt.

ART. 5. Ten vyfden is gehandelt van een broeder, genaempt JACOP WILLEMSSZ, die een dienst begeert, ende is gesloten, dat die van Alcmaer hem yerst zullen examineren ende desgelycken oyck AELBERTUM DOCKUMMANUM.

ART. 6. Ten sesten is geordonneert, dat men PIETER THUENISSZ by provisie zal toelaeten totten predickstoel, mits dat hy wederom hem zal laeten examineren.

ART. 7. Ten zevenden is geordonneert PIETER DIERICXZ ende PIETER CORNELISSZ om te decideren die questie tusschen AUGUSTINUM HENDIERICXZ, dienaer tot Oudtcarspel ende zyn gemeynte.

ART. 8. Ten achsten zoo is gesloten, dat de consistorie van Alcmar, verhoort hebbende beyde de [2]) partyen, zullen een oerdeel geven, of JOHANNES JORDAENSZ van Winckel in den dienst zal treden tot Oudenierop of tot Sinte Martenz.

ART. 9. Ten negenden is gestempt eendrachtelyck, dat GERRIT JANSSEN zal afstaen van syn kerckedienste ende is toegelaeten SYBRANDO ABELO, zoo hy ordentlycken wort geroepen, aldaer den dienst aen te nemen.

ART. 10. Ten tienden zyn verordonneert die dienaers van Enchuysen om te antwoerden op een questie, voertgeworpen van den echt, oft oyck geoerloeft is twee susters te trouwen, de andere naedat de yerste is gestorven.

ART. 11. Ten elfsten is verordent AELBERTUS van Bersingerhorn ende LUYCAS van Schagen om te verbieden den paep op Huysduynen syn dienst.

ART. 12. *Den 3 dach, welcke was den 21* [3]). — Ten twaelfsten is gesloten, dat JACOBUS, schoelmeester tot Feenhuysen, hem yerst zal genoch-

---

[1]) »stellen ende" ontbr. in A. [2]) »beyde de" A heeft »die". [3]) »Den — 21" ontbr. in A.

saem laeten examineren, aleer hy totten dienst der predicatie sal hem begeven.

ART. 13. Ten dertienden is geordonneert, dat CLAES CLAESZ van Wessanen [1]) voer dese reyse nyet geadmitteert zal worden totten dienst des predickstoels, dan dat sulcx zal geschieden, wanneer die broeders van zyne boetveerdicheyt genochsaem zyn versekert [2]).

Is noch gesloten, dat een echt, bevesticht met consent van den ouders ofte tutuers ende oyck met consent van den jongen luyden, behoort nyet gebroecken te wordden.

ART. 14. Ten veertienden is gesloten, dat LEONAERT in Hoochcarspel ende JASPERUS [3]) van Benewysen van wegen het synodus met een requeste zullen trecken aen den goverbeur om wech te nemen die abuysen, die geboren [4]) by een scoelmeester.

ART. 15. Syn oyck gestelt van wegen het synodus die dienaers tot Enchuysen om te handelen met die gemeente van Lutkebroeck, dat zy haeren schoelmeester synen onderhoudt geven zullen.

ART. 16. Ten zestienden is geordonneert, dat ANDREAS STEENWYCK hem met een schoel sal tevreden stellen, ter tyt toe dat van den broeders daer anders [5]) in versien wordt.

ART. 17. Ten zeventienden is gecommitteert JOANNES van Hoochtwout ende PIETER DIERICXZ om den paep van Schaerdam [6]) zynen dienst te ontseggen.

ART. 18. Ten achtienden is verordent, dat men het naeste synodus zal houden tot Schagen ende dat diegene, die gesonden worden nae het provincial synodus van Hollant ende Zeelant, macht zullen hebben om eenen tyt te verordonneeren.

ART. 19. Ten negentiende is gesloten, dat van wegen ende vuyt naeme van alle die dienaeren van Noorthollant tot het provinciael synodum van Hollant ende Zeelant als volmachtige gesonden zullen wordden: ANDREAS DIERICXZ, dienaer tot Enchuysen, JURIEN IPISZ, dienaer tot Hoorn, RIEWARDUS BERNAERTSZ, dienaer tot Alcmaer, LEONARDUS GYSBERTI, die-

---

[1]) »Wessanen" G heeft »Westerhorren". [2]) »zyn versekert" A heeft »versekert sullen worden". [3]) »Jasperus" A heeft »Casparus". [4]) »geboren" A en C hebben »gebueren". [5]) »anders" ontbr. in A. [6]) »Schaerdam" A heeft »Saerdam."

naer tot Hoochcarspel, CORNELIS RAVESTEYN, dienaer tot Voglum, JOANNES YLSTANUS, dienaer tot Boevecarspel, SYBRANDUS VOMFLIUS, dienaer tot Hem.

ART. 20. Ten twintichsten is gesloten, dat CORNELIS RAVESTEYN zal trecken opt eylant van Texel om aldaer zyn gaven te laeten hooren.

ART. 21. Is oyck gesloten, dat JOANNES van Hoochwout een wylken tot Gisp ende Wormer zal trecken om daer het evangelium te leeren.

Finis.

Acta synodi Edammensis 26 *July* [1]) 1574 [2]) [3]).

Op den 26 July anno 1574 zyn in den naeme des Heeren Jesu Christi die dienaeren des woorts Goids zoo in steden als oyck in dorpen des Noorderlants residerende, tsaemelyck tot Edam, om te houden nae voeriger wyse het synodum, vergaerdert geweest.

Praeses ende notarius. — Nae algemeyne constitutie in die synodael vergaerderinge geobserveert (het gebet tot God almachtich gedaen zynde) is met kuerstemmen gecoren tot een praeses PAUWELS PIETERSZ, dienaer des woerdts in Edam, ende JASPAR, dienaer in Bynnewysen, tot een notarius.

ART. 1. *Van het provinciael synodus tot Dordrecht.* — Syn ten eersten die articulen des Zuythollandissche synodi provincialis, den 16 Juny anno voersz. tot Dordrecht gecelebreert, hoewel nyemant vuyten Noordenquartiere overmits sommige verhinderinge aldaer tegenwoerdich en is geweest, soo syn sy nochtans voer alle die broedoren voergelesen ende op alle [4]) rypelyck geledt, gelyck hiernaer volgt.

ART. 2. *Van die continuatie der ouderlingen ende dyaconen.* — Tegens den 31 artickel des Suydthollantschen synodi is geseyt, dat men die continuatie der ouderlingen ende diakonen behouden zal, zooverre daer geen occasie om eenige te amoveren bevonden werde [5]), hetwelcke by die consistorien, alswaer sulcx geschiet, geoerdeelt zal wordden.

---

[1]) »26 July" ontbr. in G. [2]) »26 July 1574" ontbr. in B en C. [3]) In A ontbreken bij deze acta alle marginalia. [4]) »op alle" G heeft »daerop". [5]) »werde" A heeft »sal worden".

Art. 3. *Van orgerspelen.* — Op het 50 [1]) artickel des voersz. synodi aengaende het orgelspelen in der kercken af te stellen is besloten, dat alle die dienaers des woerts Goids met vlyt ende alle vriendelycheyt die overicheyt supplicerende zullen in dese saecke onderrichten (dewyle tselfde nyet der dienaeren aucthoriteyt maer der overicheden macht concerneert), ten eynde dat, het orgelspelen in die kercken naegelaeten zynde, die dienst des woorts Goids beter zyn effect in die herten der menschen vercryge ende bewaert worde.

Art. 4. *Van die stichtinge der kercken te observeren.* — Op den 53 artyckel is besloten die stichtinge der kercken te observeren ende te achtervolgen, gelyck zy haer opt beste sal sien laeten in die proeve van dyen.

Art. 5. *Hoe die aencoemende predicanten geexamineert sullen worden.* — Is oyck by die broederen besloten, dat men in die examinatie dergener, die het predickampt begeren, hem in forme ende voege, als hiernaer volcht, draegen ende schicken zal, dat men den examinandum tot twee reysen examinere ende die loci communes zullen hem te voeren nyet aengeteeckent werden. Sal oyck predickswyse tweemael gehoort worden [2]) ende het oerdeel zal van alle predicanten gegeven wordden tot Hoorn, mits daer oyck op het examen vuyt elcke stadt een dienaer compareert ende verschynt.

Art. 6. *Dienaers, met lofbrieven van buyten coemende, sullen mede geexamineert wordden.* — Sullen oyck geen van buyten coemende met die vuytlantsche examinatie voertaen bestaen (naemelyck die in Eembderlant in den dienst nyet ordentlyck en zyn geweest) maer sullen die nauwe voerscreven wyse van examineren onderworpen zyn. Ende tot voerderinge deses zullen geen loffbrieven acceptabel wesen.

Art. 7. *Arme dienaers ende schoelmeesters expectantes sullen gealimenteert worden.* — Expectantes tot die dienst des predickamps ofte schoolamps, arm zynde, zullen haer den tyt haerer expectatie in eeniger der Noorthollantscher steden begeven ende aldaer der voersz. tyt haerder expectatie by gemeyner aller kercken borse gealimenteert wordden.

Art. 8. *Van die discipline, hoe ende waer zy gebetert behoort te syne.* — Die discipline der dienaeren sal onderhouden worden in maniere als volcht, dat zoo yemant yetwat tegen zynen broeder heeft, twelck doer

---

[1]) »50" G heeft »30". [2]) »Sal — gehoort worden" ontbr. in C.

den tweeden graet, volgens die leere Cristi Matth. 18, nyet gebetert is, dat hetselfste yerst in die weeckelycke coetus ende, zoo des noots zy, voerts oyck in die classica synodo aengebrocht wordde.

ART. 9. *Wat predicanten haer weeckelycke coetu tot Schagen houden sullen.* — Is besloten, dat die van Schagen met die van S. Maerten, Valchooch, Barringhorn, Eeringhuysen, Anda [1] ende Nouwe Nierop ende Winckel tot Schagen haer weeckelycke coetu houden zullen, mits dat zy alle maenden eens zullen compareren tAlcmar [2]) in coetu.

ART. 10. *Wie tot Edam coemen zullen.* — Sullen oyck die van Munnickedam, Purmerendt, Wormer, Oosthuysen ende Beedtz haere wekelycke coetum houden tot Edam.

ART. 11. *Die dienaers sonder ouderlingen in synodo.* — Is besloten, dat die predicanten voertaen sonder ouderlingen (sooverre tusschen den dienaer ende consistorie gheen geschil zy nootwendelyck te verhandelen) in synodo zullen moegen compareren, mits dat nochtans die dienaeren alletyt gehouden sullen wesen bescheyt met haer te brengen, daerin verclaert wort van der gemeynte, dat zy metter kercken wel staen.

ART. 12. *Waer het toecoemende synodus.* — Het synodus toecoemende is geordineert gehouden te worden bynnen Alcmar ende dat op den Maendach nae beloeckene Paessch.

ART. 13. *Wie buerte om buert in Texel preken sullen.* — Mits het versoeck duer briefven van borgermeesteren, schepenen ende raedt van den eylande Texel om eenen dienaer des godlycken woerts is geordonneert, dat AUGUSTINUS voer die yerste proeve aldaer zal trecken. Ende zyn noch daertoe gedeputeert, zoo des noodts zyn sal, CORNELIUS RAVESTEYN, PIETER DIERICXZ ende CASPAR van Bynnewysen om per vices een yeder veertien daegen te preecken. Ende diewyle AUGUSTINUS des dienstes ontslagen is om synder zwacheyt, zoo is in zyn plaetse gecoren SIXTUS Abbekerck.

ART. 14. *Brieven aen den gouverneur om een vasteldach ende bedeldach.* — Syn geordineert ARNOLDUS HENRICI met JOANNE BOLSWARDENSI om briefven te scryven aen den E. erntfesten gouvernuer mitsgaders oyck aen mr. WILLEM BARDESIUM ten eynde sy wilden procureren, dat om aenstaenden noots halven een algemeyne vasteldach ende bedeldach verordineert ende gepubliceert worde.

---

[1]) »Anda" A heeft »Oude". [2]) »tAlcmar" ontbr. in G.

ART. 15. NICOLAUS OOMS *verordent tot een schoelmeester.* — Is besloten, dat NICOLAUS OOMS sal achtervolgende het besluyt van Hoorn hem voege totten schoelampte ende zoo hy het predicampte begeert, zoo zal hy hem ordentlyck naer die algemeene nauwe ordonnantie te [1]) laeten examineeren.

ART. 16. *Van de achterclappers.* — Diewyle des synodi camer nyet dicht gehouden is ende dat ter dyer oyrsaecke groote moyte geresen is, is van alle broederen een yeder int bysonder afgevraecht sub sua fide, oft hy secretorum delator is.

ART. 17. *Van den afscheytbrieff, die de Hoochtwouders* JOANNI *haeren dienaer soude geven.* — Zyn GASPAR in Bynnewysen ende SYBRANDUS WOMELIUS van den broederen gedeputeert om tot Hoochwout die consistorie aldaer van wegen het synodi af te eysschen den vruntlycken afscheytsbrieff ten behoeve van JOANNE, eertyts haer dienaer, ende hun consistorialen ernstelyck te vermaenen met [2]) Goids woort aff te houden van ruckspraeck.

ART. 18. *Schoelmeesters te recommanderen tot scholen.* — Is den notario opgeleyt die naemen der expectanten tot den schoelampte per literas comendaticias aen den commissarisen over te senden om hun met scholen, zoo daer eenige plaetsen syn, te versiene.

ART. 19. AUGUSTINUS *gerecommandeert totten dienste.* — Syn oyck AUGUSTINO van wegen het synodi litere comendaticie gegeven aen den commissarisen om in eenige plaetse tot den kerckendienst geconstitueert te worden.

Acta synodi Alcmariensis [3]).

Op den 11 Aprilis anno 1575 zyn die dienaeren des woerts van Noortholland by malcanderen geweest in Alcmaer ende hebben in des Heeren naem besloten ende verordent dese naervolgende articulen.

ART. 1. PIETER CORNELISSZ *praeses*, RIEWARDUS *scriba.* — Ten yersten hebben zy met aenroepinge des Heeren naeme gecoren tot eenen presi-

---

[1]) »te" ontbr. in A, C en G. [2]) »met" A heeft »wt". [3]) In A ontbreken bij deze acta alle marginalia.

dem PIETER CORNELISSZ ende tot eenen notarium RIEWARDUM ACRONIUM, broederen ende dienaeren des woerts tot Alcmaer. Ende volgens terstont is gelesen zekere commissie, aldus van woerde tot woerde luydende:

Alzoo alle overicheyt ende magistraet van God gestelt is ende daeromme als een dienersse Godes haer yerste ende meeste [1]) neersticheyt voer behoort te wenden, dat die eere zyns heylige naems, onderhoudinge der suyvere leere ende ernstelycke oeffeninge der christelycker [2]) discipline (zoovele moegelyck is) in haeren zwanck gae zoo onder die dienaeren selfs als onder die andere litmaeten, ende dewyle om tselve te voerderen nyet alleen gemeene ende lege magistraten maer oyck eenige moegende keyseren ende coningen met haere presentie die concilien hebben vereert omme met die auctoriteyt, haer van God gegeven, alle onnutte [3]) twist, haerder [4]) ende andere [5]) tweedracht ende onnut gekyff, dwelck vuyt haet oft andere quade gront dicwils ryst tot groot schueringe ende ergernisse, zoo veel moegelyck wech te nemen, doer alle hetwelcke christelyck beweecht zynde, hadden ick DIEDRICH SONOY, lieutenant ende gouverneur van zyn F. G. in aenschouw myns amps ende offitie, oyck als onweerdich lidtmaet der gemeente Christi voergenomen my selfs in uwe synodael vergaerderinge tot Alcmar te vinden [6]) ende by my te nemen eenen van den magistraten der plecke, opdat andere magistraten, daer tzelve in toecoemende zal moegen gebueren, sulcx oyck nae zoude volgen. Dan dewyle my tzelve alsnu nyet doenlyck is om andere gemeene saecken, soo hebbe ick zoo vuyt mynen naeme zoo oyck als [7]) tegenwoerdige magistraet der plecke tot zulcx gecommitteert ende committere mitsdesen den godvruchtigen, discreten, onsen broeder [8]) PHELIPS CORNELISSZ, derselver stede borgermeester, met volcoemen macht ende auctoriteyt omme in die synodael vergaerderinghe alle cessien ende versaemelingen te compareren ende te beneerstigen, dat alle christelyck, ordentlyck ende stichtelyck te wercke gae ende dat alle twist, haerder [9]), onnut gekyff ende wes dyergelyck [10]) zoude moegen vallen, hetzy in vrienscap ofte oyck by constrictie wechgedaen werde, verhopende Gode ende der kercke Christi hieraen een dienst te doen. Aldus gedaen int leger opt Brandende Gat onder myn ghewoenlycke signature ende aengeboren pitzier den x[en] Aprielis anno XV[C]LXXV. Onder stont gescreven met zyn merck: DIERICH SONOY.

ART. 2. *Van* FREDERICO *om in synen dienst te blyven.* — Ten anderen

---

[1]) »yerste ende meeste" A heeft »meeste ende grootste". [2]) »christelycker" ontbr. in A. [3]) »onnutte" ontbr. in G. [4]) »haerder", C heeft »hader". [5]) »haerder ende andere" ontbr. in G. [6]) »te vinden" G heeft »te laeten vinden". [7]) »zoo oyck als" ontbr. in C. [8]) »broeder" G heeft »vader". [9]) »haerder" C heeft »hader". [10]) »alle — dyergelyck" G heeft »twist, onnut gekyf ende wat diergelijck".

is besloten belangende het geschil van FREDERICO onse broedere met zynen huysluyden, dat FREDERICUS voersz. in zyn beroepinge ende dienst alle moegelycke vlyt aenwende om denzelven wel te bedienen. Ende zoo die voersz. FREDERICUS in gebreecke bleeff, zullen die huysluyden voersz. hier wederom tegent naestcoemende synodus by den broederen verthoonen ende aldaer aendienen, tgene hun wedervaren zy om alsdan daerin te doen naer behooren.

ART. 3. *Van* CLAES CLAESSZ *om te blyven op Texel.* — Ten derden is besloten, dat onse broeder CLAES CLAESSZ tot het toecoemende synodus toe by onsen broederen op Texel zal blyfven ende in alle trouwicheyt hem beneerstigen om synen dienst wel ende wettelyck te bedienen. Ende zoo die voersz. CLAES CLAESSZ hem onordentlyck draege, zullen die voersz. broederen compareren by den broederen, in die toecoemende synodo vergaerdert, dan die saecke van nyeuws geheel ende ten vollen alsdan afgedaen werde.

ART. 4. *Van* JASPERI *beroepinge tot Monnickedam.* — Ten vierden is verordent, soevele die beroepinge van die van Monnekedam op JASPERUM aengaet, dat de voersz. beroepinge zoo aengesien zal wordden als nul ende van geender weerden. Ende zoo die van Monnickedam den voersz. JASPERUM tot haeren dienaer begeerden, dat zy haere beroepinge wederom van nyeuws ordentlyck zullen aenleggen. Ende alzoo sulcx een gewichtige saecke zy, hebben die broederen van Monnickedam ten laesten antwoerde gegeven, zy en couden tot geenen nauwe [1]) beroepinge voertvaeren, ten waer saeck dat yerst sulcx den magistraet ende gemeynte haerder stede voergedraegen hadden.

ART. 5. *Van* AGGEO HILLESZ, *dat hy hem van syn preken zal onslaen.* — Ten vyfden is eenen AGGEUS HILLESZ belast, dat hy hem synes doens [2]) int predicken sal ontslaen. Ende nyettegenstaende dat die voersz. AGGEUS hem geheel onwillich voer den eerste instantie verthoont hadde, heeft hy nochtans ten lesten tot volle bekentenisse syner sonden gecomen te zyn hem verthoont [3]) ende heeft den broederen in allen om vergeffenisse gebeden. Alwaer nu [4]) die broederen zyne bekentenisse zooverre aengenomen hebben, dat hy hem (gelyck hy oyck beloeft heeft in der broederen tegenwoerdicheyt) alles quaetdoens onslae, alle moegelycke vlyt aenwende [5]), dat hy met die van Embden wederom versoent werde

[1]) »nauwe" A, C en G hebben »nieuwe". [2]) »doens" G heeft »dienst". [3]) »te zyn hem verthoont" ontbr. in A. [4]) »Alwaer nu" G heeft »Al waerom". [5]) »aenwende" G heeft »aenwendende".

ende mitsdyen hem oyck met een eerlycke ende godlycke middel eerlyck ende godlyck genere, opdat zulcx geschiedende met hem voerts gedaen worde, alst billick ende recht is.

ART. 6. *Van* FRANCISCO *in Texel reformeren* [1]. — Is besloten, dat FRANCISCUS van Texel hem sal reformeeren in manieren als naervolcht: dat hy voeryerst zyn vrouwe naer die ordeninge der kercken sal trouwen; ten anderen dat hy aldaer zyn errueren openbaer in die gemeynte [2]) wederroepen, naedat een onser broederen een christelyck predicatie gedaen hebbe ende hem alzoo int geheel metter gemeenten versoene; ten derden dat hy hem alhier bynnen Alcmaer woonachtich houde ende zyne boetveerdicheyt alzoo [3]) met een ordentlyck leven betuyge; ende ten laesten oyck hem cristelycken metter gemeynte int breken des broots vereenige.

ART. 7. *Van* LONNERMANNO. — Ten zevenden is besloten, dat HERMANNUS LONNEMANNUS ter yerster instantie zyn huysvrouwe sal voerderen te trouwen ende beneffens dyen hem metten yersten metter kercke int breecken des broots vereenige ende volgens eerlyck ende stille [4]) houden, ter tyt daer van den broederen anders in versien worde, mits dat deselve LONNEMANNUS interim mede vuyt die algemeyne borse aller kercken gealimenteert worde.

ART. 8. JOANNES JOANNIS *sal op Texel blyfven.* — Is besloten, dat JOHANNES JOANNIS op Texel in den dienst zal blyfven, ter tyt hy hem eerlycken draecht ende dat alle dingen, die in JOANNIS persoone tot noch toe voergevallen zyn, vergeten sullen blyfven.

ART. 9. *Van* GASPAR HOCHTEN *by Edam te staen.* — Is besloten, dat GASPAR HOCHTEN hem metten yersten vorderen zal zyn huysvrouwe te trouwen ende mitsdyen oyck metter kercken int breken des broots vereenige ende volgens oyck examineren laeten ende alzoo volgens in zyne predickampt voertvaren, welverstaende dat hy hem ordentlyck van Texel sal laeten transfereren ter plaetse, daer hem dat Edamsche classis zal ordonneren.

ART. 10. *Van die ouderlingen ende diaconen.* — Het verkiesen der auderlingen ende diaconen sal geschien nae het inhoudt des 14 artickels des Emdanischen synodi.

---

[1]) »reformeren" ontbr. in C. [2]) »gemeynte" A heeft »kerke". [3]) »alzoo" ontbr. in G. [4]) »eerlyck ende stille" G heeft »sich eerlijck ende stichtelijck".

ART. 11. ALIDT JANSZ *te excommuniceren.* — Is besloten van der saecke van ALIDT JANS, dat men om reden voergewendt metter excommunicatien sal voertsvaeren.

ART. 12. *Van die visitatoers.* — Is bewilliget, als dat voer ditmael ex singulis classibus gecoren zullen worden visitatores sonder commissie van der overicheyt te versoecken, die in alle plaetsen ende dorpen goede informatie zullen nemen, hoe die dienaers ende haere gemeynten met eenander staen, ende hetselfde dat naestcoemende synodo wederom te refereren.

ART. 13. *Van die bloetvrinsche huwelycken.* — Soevele aengaet de matrimoniale saecken in gradibus, die wel nae der scriftueren vry ende geoerloeft dan noch doer andere wetten verboden zyn, is besloten, dat men aen die broederen in Suythollant scryve, dat zyluyden doch met ernst vorderen by zyn Excellentie, dat daerinne ordentlyck voersien werde. Ende middelretyt sal men die persoonen, die hiermede in dese qualiteyt begeren te verhouwen, aenseggen, dat die dienaeren in die saecken nyet connen adviseren, ter tyt daer wat seeckers van die hooge overheyt in besloten zy. Ende zoo zy daer nyet mede tevreden zyn, zullen die persoonen in dese saecke versoecken admissie van die magistraet, zoodat die dienaer vandyen behoorlycke acte blycke.

ART. 14. *Van* MICHAEL *van Eerdswoude van zyn preeckampt opgesedt* [1]). — Is besloten by gemeene advys der broederen, dat MICHAEL van Eertswoude by zyn gemeynte ende dorpe sal blyfven ende geenssins hem transfereren in den dorpe Opdam.

ART. 15. HENRICUS *op Wieringen van zyn preeckampt afgeset.* — Belangende die saecke van HENRICUS, nu staende op Wieringen, is besloten, dat hy hem synes dienstes onslae. Ende zoo hy teeniger tyt wederom totten dienst des evangeliums begeert geadmitteert te wordden, dat de voersz. HENRICUS wederom van nyeuws nae die ordeninge des vyfden artyckels tot Edam [2]) besloten [3])

ART. 16. JERONIMUS *wort toegelaten op Warmenhuysen te staen.* — Is besloten, dat die van Warmenhuysen haer metten yersten zullen vervorderen JERONIMUM, dienaer des woerts op Wieringen [4]), te beroepen tot haeren dienaer. Ende alsdan sal men ordentlycken versoecken, dat die

---

[1]) »van zyn — opgesedt" ontbr. in C. [2]) »Edam" G heeft »Embden". [3]) »besloten" hierop volgt in G: »sich sal regulieren". [4]) »op Wieringen" ontbr. in G.

van Wieringen den voersz. Jeronimum wilden ontslaen, ende zoo die van Wieringen onwillich zyn, salt oerdeel by den broederen staen, ofte die van Wieringen den voersz. Jeronimum by haer zullen behouden ofte gaen laeten.

Art. 17. Joannes *van Brueck wort gesuspendeert van zynen dienst.* — Is besloten, dat Joannes van Brueck, omdat hy hem tweemael onordentlyck van deene plaetse totten anderen getranslateert heeft, tot een tyt toe van zyne dienst gesuspendeert zal blyfven ende volgens hem nyet [1]) teenigen tyde totten dienst beroepen synde zal begeven, tenzy dat hy generalyck van dat geheele synodo toegelaten worde.

Art. 18. *Het synodus tot Enchuysen.* — Is verordent, dat men opten derden Octobris het synodum tot Enchuysen weder sal houden.

Art. 19. *Arme predicanten te onderhouden vuyt die gemeene buydel.* — Soovele die alimentatie van Hermanno Laurimanni [2]) ende andere arme predicanten aengaet, is besloten, dat Enchuysen, Hoorn ende Alcmaer voer een weeck sullen contribueren, Medenblick, Purmerendt, Monnickedam, Edam yder voer een halff weke, dat coetus tot Hoorn twee weken, het coetus tot Enchuysen, Waterlant ende Schaegen yeder een weke, duerende den tyt van nu tot dat naestcoemende synodus.

Art 20. *Die visitatoers worden geaucthoriseert om swaere saecken af te handelen.* — Is besloten, dat die gemeyne visitatoers van een yeder coetus oyck geaucthoriseert sullen syn, soo daer eenige zwaere saecken zouden moegen voervallen, dat zy dieselvige met het naestgelegende coetus sullen moegen afhandelen. Anno 1575 den 15 Apr.

Acta synodi Enchusanae 1575 [3]).

Op huyden den derden Octobris 1575 omtrent tot een uren nae middaege syn die dienaeren der [4]) gemeynten van Noorthollant alhier bynnen Enchuysen by malcander versaemelt in den synodaelsche vergaerderinge om te handelen ende te besluyten hetgene ter eeren Goids ende opbouwinge zynder gemeynte soude dienstelyck zyn. Ende hebben die

---

[1]) »nyet" ontbr. in A. [2]) »Laurimanni" A, C en G noemen hem »Lonnemannus". [3]) In A ontbr. alle marginalia. [4]) »dienaeren der" ontbr. in A.

saecke met aenroepinge des Heeren naems begonnen ende tot een praesidem ende scribam doer suffragia ofte stemmen vercoren ende verordineert ANTHONIUM NICOLAUM, dienaer des godlycken woorts tot Enchuysen ende JOANNEM ILSTANUM, dienaer in Bovencarspel, ende daermede die cessie besloten.

ART. 1. *Questie* [1], *wie dat behooren tot dat avontmael des Heeren te gaen.* — Ende des anderen daechs, synde den 4en Octobris wederom omtrent te zeven [2]) uren by den anderen vergaerdert synde, is nae die aenroepinge des Heeren naems van den broederen die questie voergestelt, wie ende hoedanige men totten gebruyck des Heeren nachtmael soude laeten coemen. Soo is eendrachtelyck by den broederen besloten, dat men daerinne soude gebruycken die voersichticheyt ende maniere der toelaetinge, die duslange alhier in der kercken gewoenlyck is geweest, ter tyt toe, dat daeraff in een provinciael synodo anders versien [3]) ende besloten zal wordden.

ART. 2. *Van* REYNHALDO *om dienaer te syn in Hoochcarspel.* — Ten anderen is besloten, dat REYNHALDUS, die onlancx vuyt Zuythollant is gecoemen alhier ende zynen dienst die gemeente aengeboden, ende alzoo die van Hoochcarspel hem aldereerst geroepen hadden ende die van Medenblick oyck van gelycke meeninge schenen te syn, (is te weten) [4]) van den broederen eendrachtelyck besloten om oyrsaecken, haer christelyck daertoe bewegende, dat hy die van Hoochcarspel voer een dienaer zal toegeschict worden.

ART. 3. *Translatie van* PIETER HENRICXZ *van Ryp tot Coedyck.* — Ten derden is besloten, dat PIETER HENRICXZ, die een tytlanck te Graft ende Ryp gestaen heeft met groote moyte ende jammer ende oyck met verlaetinge van die gemeynte, sal worden getranslateert ende gesonden vandaer by die van Coedyck.

ART. 4. *Van die translatie van* FREDICK YSBRANTSZ *van Zuyder ende Noortscherwoudt.* — Ten vierden heeftet den broederen eendrachtelyck behaecht, dat FREDERICK YSBRANTS, dienaer tot Suyder ende Noortscherwoudt overmits vele ende zwaere clachten van beyde ende oyck van lofweerdige [5]) persoonen ingebrocht, dat hy vandaer soude wordden getranslateert ende aldaer van zynen dienst ophouden, overmits hy duslange meer tot afbrueck dan tot opbouwinge gedient heeft, ende die van Werfverhoeff tot een dienaer toegeschict wordden.

---

[1]) »Questie" ontbr. in C. [2]) »te zeven" A heeft »den een". [3]) »versien" G heeft »verstaen". [4]) »te weten" ontbr. in A. [5]) »lofweerdige" C heeft »geloofwaerdige".

ART. 5. *Die saecke van* AGGEO. — Ten vyfden is die saecke AGGEI voergestelt van zyn opneminge in der gemeynte, gelyck als hy versochte. Maer overmits hem tot noch toe gansch obstinaet ende onboetveerdich heeft sien laeten, is by den broederen eendrachtelyck besloten, dat hy voer dese tyt noch nyet voer een litmaet der gemeynten [1]) can opgenomen wordden, hen ter tyt toe hy hem anders in christelycken wandel ende leven sal laeten sien. Ende is oyck hen [2]) alle hope totten dienst der kercken gansch van den dienaeren [3]) ontseyt ende ontnomen als diegenen, die totten dienst gansch ombequaem ende ongeschict is om zyn voergaende ergerlyck leven.

ART. 6. *Die saecke van* MICHAEL *aengaende zyn beroepinge van Opdam.* — Ten sesten is die saecke MICHAELIS voergestelt belangende syn beroepinge van Opdam. Ende overmits MICHAEL voersz. hem daerinne groffelyck vergrepen hadde, is hy daerom van die broederen oyck hart aengesproecken ende vermaent, ende heeft zyn behoorlycke straffe gedraegen, naemplycken van den dienst tot een tyt toe gesuspendeert. Maer diewyle die van Opdam in haer beroepinge hebben aengehouden ende oyck te besorgen stont, zoo men haerluyden daerin nyet verwillichde, dat die loop des heyligen evangeliums etlycker maeten [4]) verhindert mochte worden ende die gemeente aldaer verwoesten, heeftet den broederen voer het stichtelycste ingesien in die beroepinge te consenteren om alsoo meerder quaet ende ergernisse te verhinderen [5]) ende wech te nemen.

ART. 7. *Die saecke van* JOANNES *in Broeck op Langedyck.* — Ten zevende is gehandelt in die saecke van JOANNE in Broeck van [6]) Langedyck. Ende is besloten van den broederen, dattet zoude blyven by den acte, in die voergaende synodo tot Alcmaer laestmael besloten.

ART. 8. *Translatie der dienaeren van Texel.* — Ten achsten is besloten by den broederen, dat om zekere gewichtige oyrsaecken ende om meerder peryckel voer te coemen, opdat alsulcx mochte dienen tot grooter stichtinge der gemeynte Christi aldaer, naemptlyck dat JOANNES ende NICOLAUS, dienaers des godlycken woerts op Texel, vandaer getranslateert zouden worden, ende dat men JOANNEM zoude schicken in Outcarspel [7]) op Langedyck.

ART. 9. *Om die weduwen der verstorven dienaeren te helpen.* — Ten

[1]) »der gemeynten" ontbr. in A. [2]) »hen" G heeft »hem". [3]) »van den dienaeren" ontbr. in A. [4]) »maeten" G heeft »malen". [5]) »verbinderen" A heeft »weren". [6]) »van" G heeft »op". [7]) »Outcarspel" C heeft »Over-Karspel".

negende is besloten eendrachtelyck by den broederen, opdat die weduwen der verstorven dienaeren, die nu syn ende noch coemen moegen in die bedieninge der kercken, mochten geholpen worden, dat die vier dienaeren der naestliggender dorpen die last der verlaetender [1]) kercken by boerten goetwillich op haer zullen nemen ende bedienen.

ART. 10. *Het synodus te Horn.* — Ten tienden is by den broederen besloten, dat het naestcoemende synodus weder gehouden zal worden op den eersten Maendach nae Paesschen acht daegen bynnen die stadt Hoorn.

ART. 11. *Die eylanden onder haer classes gedeelt.* — Ten elfsten is besloten by den broederen, dat die eylanden onder den classes verdeelt zouden worden, opdat zy in questiose ende swaere saecken van die classibus bedient zouden moegen werden. Zyn daerom gedeelt op dese naerbescreven wyse, naemptelyck dat die van Wieringen onder Hoorn, die van Texel onder Alcmaer, die van Vlielant onder Enchuysen zyn zouden.

ART. 12. *Van het avontgebedt.* — Ten twaelfden aengaende die saecke van het avontgebedt, van die van Enchuysen voergestelt doer onse broeder DIERICK PAUWELSSZ, is der broederen eendrachtich verstant, dat men die avontgebeden in de steden sullen [2]) laeten aenstaen, overmits des Sonnedaeges ende doer die weeck Goids heylich woert genochsaem wert gepredict.

ART. 13. *Die van Wervershoef solliciteren om een dienaer.* — Ten dertienden diewyle die van Wervershoeff een dienaer begeerden te beroepen ende daerom twee persoonen tsynodo voertsgestelt hebben, naemptelycken CLAES QUYRYNSSZ ende BERNARDUM N. schoelmeester tot Medenblick, van welcken beyde sy geerne een hadden, maer dewylen geen van beyden geexamineert is noch tot dienaeren toegelaeten en syn, is by den broederen eendrachtich besloten, dat geen van beyden voer dese tyt geroepen werde ter tyt toe, dat zy legittime sullen syn geexamineert ende toegelaeten. Onder desen zullen die van Wevershooff van het synodo met eenen dienaer wel voersien wordden.

ART. 14. *Van* WILHELMI *saecke van Nubixwoude.* — Ten veertienden is gehandelt van WILHELMI saecke, dienaer te Nubixwoude [3]), die over etlycke weken in coetu Hornano om sommige accusationes, over hem gedaen, van zynen dienst is geweest gesuspendeert. Maer diewyle hy

---

[1]) »verlaetender" G heeft »vacerende". [2]) »sullen" G heeft »sal". [3]) »van »Nubixwoude" ontbr. in C.

doer goede attestatie ende scriften hem onschuldich te syn heeft verclaert [1], soo hebben die broederen altsaemen eendrachtich [2]) zyn onschult voer goet aengenomen ende hem wederom in zynen dienste geinstitueert.

ART. 15. *Van die questie tusscen die van Hoorn ende Enchuysen.* — Ten vyftienden is oyck de questie, ontreesen tusschen dat coetu Hornanum ende Enchusanum doer eenen brieff tusschen beyden gescreven, vriendelycke by den broederen gesleten ende nedergeleyt.

Art. 16. *Van die translatie der dienaeren met die pene daerby.* — Ten laesten is oyck vuyt Goids heylich woert recht ende goet bevonden ende eendrachtelyck besloten ende geconfirmeert die artickel van die translatie der dienaeren in prima synodo Alcmariana gemaect. Is oyck daerby geaddeert om alle onordentlicheyt te verweren, dat zoo het gebuerde, dat yemant hem tegen tbesluyt des verbenoempdes artyckels ombehoorlycken droege ende temere transfereerde, dat hy voer een mulctam [3]) zal draegen ende betaelen twee pont groot tot proffyte van die arme weduwen der verstorven dienaeren [4]). Oyck sullen zy op die plaetse, daer zy haer getranslateert mochten hebben, nyet moegen dienen noch blyfven, oft hij schoon twee ofte drymael geroepen worde [5]).

Dat tweede boeck vant jaer 76.

Anno XV^C^LXXVI *stilo communi den* II^en^ *dach Aprielis zyn vergaerdert alle dienaeren des godlycken woerts van Noortholland tot Hoorn, alwaer* ANDRIES DIERICXZ *tot eenen praesidem ende* AERNT HENRICX *tot eenen notarium vercoren zyn* [6]) [7]).

ART. 1. *Van die pene, den delateerders ende achterclappers des coetus op te leggen.* — In den yersten is daer besloten, dat zoo yemant bevonden worde, die eenige saecken, die hier verhandelt zoude moegen worden, buyten die camer, daer die alle gemeyne [8]) dienaeren in den name des Heeren [9]) versamelt zyn, deelateren ende achterclappen, sullen gemulcteert wordden ende haeren oerdeel ontfangen vant coetus, daer dieselve

[1]) »verclaert" A heeft »verthoont". [2]) »eendrachtich" ontbr. in A. [3]) Op »mulctam" volgt nog in A: »ende poena". [4]) »dienaeren" ontbr. in A. [5]) »hy — worde" A, C en G hebben »sy — worden." [6]) In margine tegenover dit hoofd staat: »Wie die praeses ende notarius syn"; Eveneens in G. [7]) In A ontbreken alle marginalia. [8]) »alle gemeyne" G heeft »algemeene". [9]) »in — Heeren" A heeft »des woorts".

onder sorteren ende dat nae die gelegentheyt der saecken, zoo oyck het coetus bevinden zal.

ART. 2. *Die belydinge des geloofs der Nederlantscher gemeynten sal een yegelyck coetus hebben ende onderschryven.* — Ten tweeden is daer geordonneert, dat eenen yegelyck coetus sal vercrygen een oprecht ende ongevalscht exemplaer van die belydenisse van die Nederlantsche gemeenten [1]) ende eenen yegelycken, die daeronder hooren, tselfde met verstande verhandelen ende oyck onderscryven, gelyck breeder verhaelt staet int artyckelscrift, verhandelt tot Alcmaer anno 73 den XVIII[en] Marty int achste capittel.

ART. 3. *Van het disputeren met die Menonisten.* — Ten derden alzoo daegelycx groote schueringen ende tweedracht in der religie duer het verscheyden tsaemenloopen ende vergaerderen der Anabaptisten oprygst, waerduer veel menschen nyet alleen in onsekerheyt haers geloofs maer oyck tot allendige dwaelinge vervoert worden, soo heeftet den broederen al te samen eendrachtelyck behaecht omme by zekere supplicatie aen den E. DIEDERICH SONOY, gouverneur van Noorthollant etc. te versoecken, dat die predicanten derselver leere al te samen ende elcx besundere voer zyn E. zoude moeghen geroepen worden ende van haerluyden te eysschen omme scriftelyck van die articulen der leere ende des geloofs, haerluyden voergedraegen, haer bekentenisse volcoemelyck int druck te verclaeren ende daerby oyck bereyt te zyn dieselve haer belydinge duer christelycke tsaemensprekinge met die predicanten der Gereformeerde religie te verantwoerden ofte anders, zoo sy tselfde voersz. weygeren om te doen, dat zy dan mochten vermaent wordden om terstont een christelycke ende ordentlycke tsaemensprekinge over haer leere ende religie met die voersz. predicanten [2]), ten eynde dat Goids glorie daerduer soude moegen vervordert worden, oyck tot dyen eynde dat diegene, die verdoelt [3]) zyn, ten rechten wech zouden moegen gebrocht worden, ende die noch behouden zyn behouden zouden moegen blyfven. Ende hiertoe zyn vercoren omme tzelve te wege te brengen ANTHUENIS van Enchuysen, PIETER CORNELISZ van Alcmaer, SYBRANDUS van Hem ende BERNERUS van Edam.

Den 3 Aprilis eodem anno.

ART. 4. *Van den mulcta der broederen, die te laet coemen, dat zy die*

---

[1]) »belydenisse — gemeenten" A heeft »Nederlantsche belydenisse des geloofs". [2]) »predicanten" hierop volgt in C »aen te gaen" en in G »te houden". [3]) »verdoelt" A heeft »vervoert", C »verdoold", G »verdeylt".

omme van geheel afblyven vant coetus. — Ten vierden is besloten by den broederen, dat omme te schryven die traecheyt des byeencompste der sommighe broederen, diewelcke zoo onnachtsaem zyn ende nyet wel [1]) achten, oft zy die eerste oft tweede ceasie commen oft nyet, die sy absenteren, tot eenen mulctam verbueren zullen vyff stuyvers met conditie, soo yemant hem bequamelyck ende genochsaem verexcuseerde, daervan ontslagen sal zyn. Ende zoo yemant geheelycken absenteerde vant synodo sonder wettelycke oorsaecken, zullen desgelycx gehouden zyn een pont vlaems te verbueren ende geemployeert te worden tot behoeff van die weduwen der eerster verstorven broeders naer het achtienste [2]) artyckel des synodi, gehouden tot Hoorn anno 73 den sevensten Octobris.

Art. 5. *Van Texel ende Wieringen te bedienen.* — Ten vyfden is daer besloten by den broederen, overmits die eylanden soo Texel zoo Wieringen zeer desolaet zyn sonder dienaeren, dat eenen yegelyck coetus daervoer sorge draegen sal ende by buerte eenen dienaer vuyt haeren coetu senden, XIII daegen ofte daeromtrent blyvende omme aldaer te predicken ende goede oerdre te stellen tot opbouwinge der kercke Christi [3]).

Art. 6. *Van die blyvinge* Joannes Ambrosii *in Sybecaspel.* — Ten sesten is daer besloten over die petitie ende electie van die kercke van Hoorn van Joanne Ambrosii, dienaer van Sybecaspel, alsdat die broeders eendrachtelycken blyfven by het 18 artyckel des synodi, gehouden tot Alcmaer anno 73 den 31 Martij, te weten zoo hetselfde nyet geschieden can sonder bewillinge der gemeynte, daer die dienaer (die vercoren wort) woonachtich is.

Art. 7. *Van die byleggінge der huysluyden sonder trouwen.* — Ten sevenden is daer besloten van die algemeene broeders voersz. over die ongeregeltheyt, die gebruyct wort over die jonghe luyden, die hen byeen voegen als echte persoonen, nochtans nyet geconfirmeert van den dienaeren voersz., hem als beesten aanstellen, dat hierover een brieff gemaect ende aengesonden sal wordden tot Taffinum omme zyn E. [4]) te doen adverteren van die ongeregeltheyt ende misbruyck des huwelycken staets, welcke brieff gescreven ende overgesonden zal wordden van Rynaldo, dienaer van Hoochcarspel.

Art. 8. *Van die continuatie der ouderlingen ende diaconen.* — Ten achsten is daer besloten by die algemeyne broederen, dat die ouderlin-

[1]) »wel" A heeft »veel". [2]) »achtienste" C heeft »achtste". [3]) »Christi" ontbr. in A. [4]) »zyn E" A heeft »sijn Exe".

gen ende dyaconen in haeren dienst gecontinueert sullen wordden, ter tyt toe eenige opspraecke daerover soude moegen coemen ende int provinciale synodo anders bevonden zal worden.

Den IIIIen Aprilis.

ART. 9. *Van die aenneminge* AGGEI *tot een litmaet der kercken.* — Ten negensten aengaende die saecke AGGEI, diewelcke om syne feyten ende gebreecken tot Embden buytengestooten [1]) is, ende hy hem tot boetveerdicheyt wederom gestelt heeft ende zyn schult bekennende voer die algemeene broederen voersz., is wederomme tot eenen litmaet der kercken van den broederen opgenomen, openbaerlyck tot Hoorn nae die predicatie geschiet den IIIIen Aprilis anno 1576 stilo communi.

ART. 10. *Van het verschil tusschen* AELBERTUM *van Opperdous ende zyner gemeynte.* — Ten tiensten is daer besloten by den broederen aengaende die saeck AELBERTI van Opperduys. Diewelcke opgeschort is ende sal voldaen worden vant coetus tot Hoorn ende geexploreert te worden van twee oft dry ommestaende dienaers, hoe die saecke tot Opperdous tusschen die gemeynte ofte regeerders ende onsen broeder ALBERTI staen.

ART. 11. *Van die translatie* HENRICI, *dienaer tot Wieringen.* — Ten elfsten is daer eendrachtelycken by den broederen besloten, dat men HENRICUM nemen ende trecken zullen [2]) van Wieringen ende transfereren hem op een ander plaetse, daer hy met stichtinge zoude moegen staen.

ART. 12. *Van die honderste penninck* LEONARDI. — Ten twaelfsten is daer verhandelt die saecke tusschen onsen broeder LEONARDO ende zyn huerlieden [3]) aengaende die honderste penninck, alzoo dat LEONARDUS beloeft in presentie vant geheele synodi haerluyden [4]) te betaelen, deene helft Mey eerstcoemende ende Jacobi daeraenvolgende dander helft.

ART. 13. *Van die translatie* MATHEI *in Oosterblocker.* — Ten derthiensten is besloten by den broederen [5]), dat MATTHEUS MATHEUSZ [6]) getranslateert zal wordden van Oisterblocker tot Wogghenum, diewelcke hem wettelycken beroepen hebben.

ART. 14. *Van dat toecoemende synodus* [7]). — Ten veertienden is besloten

[1]) »buytengestooten" G heeft »buijtengesloten". [2]) »zullen" G heeft »sal". [3]) »huerlieden" G heeft »huysluyden". [4]) »haerluyden" ontbr. in A. [5]) Op »broederen" volgt in A »eendrachtelijck". [6]) »Mattheus Matheusz" G heeft »Mattheus Merthengs". [7]) »Van — synodus" ontbr. in G.

by den broederen eendrachtelycken, dat men synodus toecoemende houden sal tot Alcmaer sMaenendaechs acht daegen nae Paesschen anno 1577.

Onderteeckent Andries Diericxz praeses nomine totius coetus.

In die vergaederinge tot Alcmaer gehouden van alle die dienaers des Noorderquartiers opten 4 Februarij anno 77 syn besloten dese naervolgende articulen [1]:

Art. 1. In den yersten op die questie, oft een dienaer der gemeynte die houwelyckschе persoonen, diewelcke [2]) die eene een persoon synde, wyens medegenoot in overspel bevonden is, nyet sal moegen trouwen, wanneer diegene, die hem met een ander vergeselschappen wil ende een onschuldich persoon sy, devortium van zyn overheyt versocht heeft ende zulcx nyet can vercrygen, is besloten, soo die magistraten weygeren den onschuldigen persoone wettelycke echtscheydinge te geven, dat die persoonen, zoo zy van vermoegen zyn, by die hooge overheyt aenhouden zullen om van haer devortium yerst te vercrygen. Ende zoo die persoonen arm zyn, dat zy sulcx van wegen haere armoet nyet doen moegen, zoo sullen die dienaeren diezelfde trouwen, naedemael zy van haeren wettelycken overheden divortium versocht hebben ende hetselfde nyet mochten vercrygen, doerdyen dat die magistraeten haer met de huwlycksaecken nyet willen bemoyen.

Dit artickel herlesen zynde in de Hoornsche synodus, is om redenen volgende gecorrigeert, gecasseert ende geannulleert vuyt oirsaecke, dat dienaeren verstaen, dat haer nyet staet aen te nemen noch te oerdeelen, .dat die overheyt aengaet, maer dat men deselve persoonen, die buyten die gemeynte zyn, tot de overheyt wysen zal om aldaer haer gerechticheyt te soecken. Ende indyen zy sulcx weygert, dat dan noch die dienaeren haer daer nyet mede bemoyen, opdat zy nyet en schynen haerselven eenichsins in tgene doverheyt aengaet insteecken. Noopende diegenen, die bynnen de gemeynte syn, zullen die dienaren in zulcken geval alle moegelycke hulpe by die leege ende hooge overheyt doen, ten eynde dat haere saecken zal moegen affgedaen wordden [3]).

---

[1]) In A ontbreken bij deze acte alle marginalia. [2]) »diewelcke" G heeft »van dewelcke". [3]) Dit cursief gedrukte staat in B, C en G in margine; in A onder art. 1.

ART. 2. *Van die saecke* BARTHOLDI, *toecoemende dienaer bynnen Hoorn.* — In die saecke BARTHOLDI is besloten, dat eyntelyck in dieselfde saecken te pronuntieren zal opgeschort blyfven tot ses weken nae datum van desen, ende dat daer twee mannen sullen vuytgesonden wordden tot die dienaeren vant Zuyderquartier met die stucken, vuyt welcken verstaen can wordden, hetgheen dat tusschen hem ende die gansche gemeynte voergevallen is, om die saecke hem aen te dienen ende haer te bidden, dat zy die saecke met malcanderen willen communiceren ende nae die voersz. ses weken op den bestempden dach, die van den broederen daertoe bestempt is, alhier coemen om eyntelyck metten anderen dan in die saecke te pronuncieren naer behooren. Ende dat men middelretyt oyck by die gemeynte van Hoorn aenhouden zal, dat zy haer mede willen het oerdeel der dienaeren onderworpen, dat oyck BARTHOLDUS met hulpe dergener, die naer Zuythollant zullen gaen, aenhouden zal ende hem met die gemeynte van Dordrecht versoenen, mits dat men oyck die magistraeten van Hoorn aenspreken zal, sy willen hierinne haer tevreden stellen.

ART. 3. *Waer het toecoemende synodus gehouden zal worden ende wanneer.* — Ten derden is oyck besloten, dat die plaetse van die voersz. byeencompste, welcke als een synodus geacht zal worden, bynnen Hoorn opten 18 Martij naestcoemende gehouden zal wordden.

ART. 4. *Van het houwelyck van* PIETER VREDERICXZ. — In die saecke van onse broeder PIETER VREDERICXZ is besloten, dat diezelve onse broeder de vrouwe, waermede hy verseegt wordt verloeft te zyn, zal moegen verlaeten ende dat hy om der stichtinge wille hem sal willen bewilligen.

ART 5. *Oft die ouderlingen haer mede behooren in die synodaelsche vergaerderinge te verschynen.* — Sooveel het versoeck der ouderlingen aengaet, die mede begeren in alle synodalische vergaerderingen geroepen te wordden, is besloten, dat een yeder dienaer op het naestcoemende synodus een ouderlinck zal medebrengen ende dat op costen der plaetsen, daer zy vandaen coemen, om alsdan eyntelycken te besluyten, wat men vant verschynen [1]) der ouderlingen sal houden ende naecoemen.

ART. 6. *Van die translatie* FREDERICI. — Boven desen is besloten, dat onse broeder FREDERICUS met den yersten van die plaets, daer hy nu staet, sal getranslateert wordden.

---

[1]) »verschynen" A heeft »verschrijven".

ART. 7. AELBERTUS *wort optie gegeven, oft hy wil getranslateert wesen, dan oft hy een schoelmeester wil wesen.* — In die questie van AELBERTI translatie is besloten, zoo AELBERTUS zoude getranslateert wordden, dat hy tusschen dit ende het toecoemende synodus hem zal beraeden, oft hy liever zal willen getranslateert wordden om elders te predicken, dan oft hy sal liever elders een schoelampt willen bedienen.

Die dienaers van Noorthollant, vergaerdert zynde bynnen Hoorn op den 18 Martij anno 1577, hebben gehandelt ende besloten dese naervolgende articulen [1]).

ART. 1. WILHELM GIELISSZ *op Vlielant wort het preeckampt verboden.* — Ten yersten aengaende WILHELM HELISSZ, naedat die broeders genoechsaemelycken verstaen hadden, dat hy hem onordentlyck buyten raedt ende bewilliginge van classis, waer hy onder sorteert, in den dienst op Vlielant heeft ingedrongen ende daerenboven dieselvige dienst met een ergerlyck [2]) leven veronteert, waervan dat hy tot twee oft dry reysen ordentlycken is aengesproecken geweest, ende oyck van die hooge overicheyt bescreven, ten fyne dat hy dieselvige dienst soude verlaeten, soo hebben zy over zyn persoon eendrachtelycken besloten, dat hy zal afstaen [3]) van allen kerckendienst ende wat die zoude moegen aengaen, privatelyck ende publyckelyck, zoo daer als op andere plaetsen, sonder oyck eenigen dienst der scholen om derzelver ergernissen willen aen te nemen, maer dat hy hem zal met zynen arbeyt godsalichlyck erneren, neffens diewelcke die broeders, zoo hy te cort quaeme, hem alle hulpe ende troost [4]) te bewysen bereyt zyn, ter tyt toe dat zyne boetveerdicheyt zal blycken om alsdan in eenige dienst toegelaeten te wordden.

ART. 2. *Van* BARTHOLDI *schultbekenninghe.* — Ten tweeden aengaende BARTHOLDUM onsen broeder, dewyle dat voeryersten van noode was, eer men voerder [5]) in zyn saecken soude treden, dat die schultbekenninghe, die de gemeynte van Dordrecht eyscht [6]), gedaen zy ofte bewilliget waere te geschieden ende dat die consistorie van Dordrecht met die schultbekenninge, van BARTHOLDO selfs gescreven ende onderteeckent, nyet tevreden is geweest, maer een ander forme heeft beworpen, in dewelcke

---

[1]) In A ontbreken bij deze acte de marginalia. [2]) »ergerlyck" A heeft »oneerlyck". [3]) »dat — afstaen" ontbr. in A. [4]) »ende troost" ontbr. in A. [5]) »voerder" C heeft »weder". [6]) »van Dordrecht" ontbr. in A

nyet alleen zyn grove ende zwaere delicten, die bekent ende beleden syn, maer oyck andere feyten, die voer de tyt van zyne zware val zouden geschiet zyn ende noch nyet bekent ende beslichtet en zyn, gespecificeert staen, welcke zy begeren van BARTHOLDO onderteeckent te hebben nyet om de gemeente in sulcker forme voer te draegen maer om by haer in de consistorie te houden, soo hebben die broederen om die hangende saecke BARTHOLDI te eyndigen (volgende haer beloefte, der overheyt gedaen) haer daertusschen gestelt ende op haer by [1]) begeerte ende bewillinge BARTHOLDI genomen in forme van schultbekenninge in zynen naeme te beleggen, waermede dat hy achtede, dat hy soude moegen by die gemeente van Dort aenstaen, van welcke schultbekenninge copie hier geannexeert [2]) is. De broeders hebben oyck aengenomen die van Dordrecht op het versoeck, twelck zy op BARTHOLDO doen, te antwoerden ende redenen over te scryven, waerom dat haer begeerte nyet genoch en geschiet, gelyck die in den brieff opt lange verhaelt staen, waervan copie hier oyck te sien is.

ART. 3. *Van die wederroepinge* BARTHOLDI *op die predicstoel.* — Ten derden aengaende BARTHOLDUM voersz., dewyle dat die broeders, tAlcmaer in synodo vergaerdert, der overicheyt ende die gemeente van Hoorn beloeft hadden, volgende dacte daervan gemaect, eyntelyck antwoert ende besluyt op die saecke van onsen broeder BARTHOLDO ende zynen dienst te geven, zoo is (nyettegenstaende het advys van het classis van Dordrecht ende Delft, welck overgescreven ende den broederen oepentlyck gelesen is, waermede zy de saecke BARTHOLDI noch vuytstellen tot op den yersten dag van Mey om alsdan in een nationael synodo, twelck zy daertoe te Leyden meenden te beroepen, geslicht ende geeyndighet te wesen) gesententieert ende besloten, dat onsen broeder BARTHOLDUS, dewyle hy hem boetveerdich bewesen heeft ende alles gedaen, twelck men hem rechtelyck soude moegen opleggen, in zynen dienst, van dewelcke hy duslange gesuspendeert is geweest, wederom gerestitueert sal syn om alzoo het mishaegen, twelck die overicheyt in zyn achterhoudinge heeft, wech te nemen ende die zwaere twist ende schueringe der gemeenten van Hoorn, die te bevreesen stont, te vermyden. Aengaende de wyse ende maniere, hoe dat hy toegelaten zal wesen, hebben die broeders besloten, dat men een schultbekenninge hem voer zoude scryven [3]), welcke hy van den stoel aff int beginsel zynder yerster predicatie den volcke zoude voerlesen, twelck hy aengenomen heeft te doen in zulcker forme, als hier geannexeert is. Oyck hebben die broeders

---

[1]) »by" ontbr. in C. [2]) »geannexeert" G heeft »geannoteert. [3]) »hem voer zoude scryven" A heeft »voor hem sal schrijven".

geordonneert, dat men den classi van Dordrecht ende Delft zal antwoerden op den brieff, daermede dat sy haer advys [1]) overgescreven hebben, gelyck het van henluyden versocht was, van welcke antwoerde de copie hier aengehecht is.

ART. 4. *Van die ouderlingen, dat zy mede zullen verschynen.* — Ten vierden dewyle de broeders tAlcmaer, over die saecke BARTHOLDI verhyndert, de questie van de verschyninge der ouderlingen in de gemeene vergaerderinge der dienaeren aen dit synodum gewesen hadden, soo is met stemmen der dienaeren ende ouderlingen, die doen tegenwoerdich zyn geweest, besloten, dat in alle synodalische vergaerderingen zoo deses quartiers als der ganscher provincie elck dienaer een ouderlinck met hem zal bringen om oyck in alle wichtige saecken haer stemmen te geven, aensienders der ganscher handelinge ende getuygen daervan te wesen ende zoo over haer dienaer als over die andere behoorlyck te censureren. Sullen oyck die ouderlingen evenals die dienaers gehouden wesen [2]) genochsaeme excuse haers afnemens [3]) doer yemant te doen op pene, die de ouderlingen daerop tusschen haer sullen ordineren. Ende dewyle de meeste zwaricheyt hierin bevonden wordt, dat in eenige plaetsen, alwaer het synodus mochte geleecht wesen, het zeer lastich zoude vallen henlieden (als den dienaeren geschiet) huysen te bestellen, soo syn sy tevreden, dat men datselvige maecke ten besten als men can, willen oyck geerne yet daeraen vuyt der naeme van haere gemeenten te coste leggen.

ART. 5. AGGEUS *wort toegelaeten om te prediken.* — Ten vyfden over het versoeck, twelck die van Petten doen, begerende AGGEUM haeren schoelmeester ofte een ander godsalich ende vroem [4]) man tot haeren dienaer der kercken, is by den broederen besloten, naerdatter goeder getuygenisse van AGGEI boetveerdicheyt ende godsalicheyt voerheen gegaen is, dat hy hemluyden zal verleent worden, behoorlyck geexamineert zynde, twelck tAlcmaer geschien zal.

ART. 6. *Vant versoeck der burgermeesteren van Medenblick.* — Ten sesten opt versoeck van de burgemeesters ende gemeente van Medenblick, welcke om de costen te spaeren, dat sy voer dese tyt nyet en connen gedoogen [5]) om den tweeden dienaer te onderhouden ende nochtans van wegen die ouderdom haers dienaers LEONARDI genootsaect zyn hem eenige hulpe toe te voegen, begeren, dat hemluyden verleent worde

---

[1]) »advys" A heeft »antwoort". [2]) »gehouden wesen" ontbr. in A. [3]) »afnemens" A en G hebben »afwesens". [4]) »ende vroem" ontbr. in A. [5]) »connen gedoogen" A heeft »comen gedraghen".

de schoelmeester van Westerblocker om den Cathecismum te prediken ende hem alzoo te oeffenen, totdat hij volcoemelyck aldaer, zoo die gaven hemlieden gevallen, tot een dienaer aengenomen te wesen [1]), waerin die broeders bewilligen, welverstaende dat hy tEnchuysen, waeronder Medenblick sorteert, geexamineert sal wordden.

ART. 7. *Die van Wieringen sullen van het Hoornsche classe bedient worden ter tyt toe, dat zy een eygen dienaer sullen hebben.* — Ten zevensten op het versoeck van het eylant ofte de gemeynte van Wieringen hebben die broeders besloten, dewyle zy naer groote neersticheyt ende vlydt, die zy voergewent hebben, geen dienaer hebben connen vinden, die met stichtinge van zyn plaetse geweert ende hemlieden toegesonden zoude moegen wordden, dat het classis van Hoorn zoolange haer zoude versorgen, totdat die van Wieringe selfs ofte die broeders van haerentwegen eenen bequaemen dienaer zullen opgeloopen hebben.

ART. 8. *Desgelycx mede die van Ryp ende Graft vant Alcmaer classis.* — Ten achsten op het versoeck van Ryp ende Graft, welcke oyck een bequaem dienaer begeren, is by den broederen besloten, dat die dienaers [2]) des classis van Alcmaer zoo lange de voersz. dorpen zullen versorgen, totdat voer hemluyden oyck een bequaem dienaer gevonden wort. Ende aengaende die schoelmeester, die zy versoecken, is daertoe een genoempt mr. GEERAERT JACOBSZ, nu ter tyt dienende op den Oudedyck.

ART. 9. FRANS JANSSZ, *schoelmeester tot Hauwaert, van zynen dienst afgesedt.* — Ten negensten op die clachte, die over een FRANS JANSSZ, eertyts schoelmeester te Hauwert, gecoemen is, naementlyck dat hy hem onordentlyck ende ongesonden [3]) in den dienst indringt, die dienaers generalyck ende int besonder eenige lastert ende beschuldicht, is besloten, dat onsen broeder SYBRANDUS, dienaer des woorts in Hem, aen den voernoempten FRANS zal scryven ende oyck aen de broeders, by dewelcke hy hem heeft ingedrongen om alzoo ordentlyck met hem nae eysch van de disscipline te handelen.

ART. 10. *Te Paesschen het synodus bynnen Enchuysen.* — Ten tienden is eendrachtelyck besloten, dat men het naeste synodum over een jaer zal houden bynnen Enchuysen acht daegen naer Paesschen.

Onder stont

Alzoo gedaen ende gescreven by my REGINALDUS HYPERIUS, dienaer des godlycken woerts in Hoochkaspel, tot een scriba van den broeders vercoren.

---

[1]) »te wesen" G. heeft »werde". [2]) »dienaers" A heeft »broederen". [3]) »ongesonden" A heeft »ongesont".

Anno 1578 *den* 7 *Aprilis syn die dienaeren des godlycken woerts van het Noorderquartier tot Enchuysen in die name des Heeren versamelt, alwaer sy in die yerste sessie naemiddach*[1] *omtrent een uren, nae die aenroepinge van die name Goids* PETRUM SICHENIUM, *dienaer des godlycken woerts tot Purmerendt*[2] *tot eenen praesidem ende* BERNHERUM VEZEKIUM, *dienaer des godlycken woerts tot Edam, tot eenen scribam vercoren hebben*[3][4].

ART. 1. *Van die brieven des nationalis synodi ende bereydinge dergener, die daertoe reysen zullen.* — In den yersten op die briefven, gescreven van die dienaeren van Zuytholllant aengaende die beroepinge des nationalis synodi ende doerlesinge van die articlen, is eendrachtelycken van den broederen besloten, dat een yegelyck classis tsaemen vereeniget met zyne ouderlingen in zyne byeencompst die artyckelen zal doerlesen, die zoo int synodo van Embden zoo van Dordrecht soo oyck die andere, die in diversche synodis in dese Noorderquartieren besloten zyn, ende met malcanderen spreken, wat men van dyen sal connen aennemen oft nyet ende daer syne redenen by verclaeren met oyck alsulcke particuliere zwaericheden, die een yegelyck in zyn classe scriftelyck sal aenteyckenen ende zulcken besluyt over een maent doer eenen daertoe vuytgesonden dienaer tot Hoorn schicken, opdat men dan die aldaer byeen setten ende opt nationael synodum inbringhen ende dit alles om den tyt hier te wynnen.

ART. 2. *Van die onordentlycke handelinge van die van Wesp met haer oude paep.* — Ten tweeden is by den broederen bedraegen, dat LAURENS JANSZ, dienaer des godlycken woerts tot Monnickedam, aen die van Wesp een vermaeninge van haere onordentlicheyt, die zy met CORNELIO, welck eertyts haer paep geweest is, te houden hebben genomen, scryven zal ende dat sulck scryvent CORNELIO nyet voergelesen werde, tot sulcken eynde dat zy aen beyde syden van het haere sullen willen afstaen ende nyettemin opdat die saecke mochte voergecoemen worden, zoo sy nyet afflaeten. Is meteen besloten, dat BERNHERUS die saecke THOME THILIO, dienaer des woerts tot Delft, voerder ontdecke, dat hy oyck dese handelinge den Staeten aendiene, zoo zy nyet afstaen. Ende dese beyde briefven zullen vuyt die naeme des synodi gescreven werden.

---

[1] »naemiddach" A heeft »maendaechs". [2] »dienaer — Purmerendt" ontbr. in A. [3] In A ontbreken bij deze acte de marginalia. [4] In margine tegenover dit hoofd staat: »Praesident ende scryver". Eveneens in C en G.

Art. 3. *Van die translatie* Suffridi *bynnen Oosthuysen.* — Ten derden is geordonneert, diewyle die gelegentheyt van Oisthuysen alzoo heeft toegedraegen, dat die stichtinge zal eysschen, dat Suffridus vandaer getransfereert worde, hy dan op een ander plaetse gestelt zal worden ende die gemeente oyck met een ander goet getrouw dienaer versien worden.

8 Aprilis.

Art. 4. *Het getal ende naemen dergener, die tot het nationael sinodum zullen reysen.* — Ten vierden is besloten by den broederen, dat men acht dienaeren met vier ouderlingen, vuyt een yegelyck classe vant Noortderquartier twee dienaeren met een ouderlinck, op het synodum tot Dordrecht zal vuytsenden [1]) ende die int synodo verkiesen, opdat zy van te voeren van die zwaricheden, die daer voer zullen vallen (zooveel moegelyck is) mochten versien. Maer zooveel die ouderlingen aengaet, die sullen in die classische versaemelingen vercoren worden. Die naemen der dienaeren, die int synodo [2]) vercoren zyn om op het nationael synodum te trecken, zyn dese: Andreas Diericxz van Enchuysen, Joannes Ilst van Bovencarspel, Clement Martini van Hoorn, Sybrandus Vemelius van Hem, Ruardus Acronius van Alcmar, Pieter Diericxz van Nyerop, Petrus Sichemius van Purmerendt, Bernherus Vezekius van Edam. Die naemen der ouderlingen daertoe vercoren zyn dese: Gerrit Janssz van Edam, Jacob van Forreest van Alcmaer, Jan Cornelissz vuyt die Streek [3]) ende Foppe Sybrantssz van Hoorn, schoenmaecker. Ende den vuytgesonden broederen sullen twee instructien [4]) ofte commissien gegeven wordden, een generael aleer men vuyt het synodo is gescheyden, die ander particulier een yegelyck van zyn classe.

Art. 5. *Van* Sixto, *dienaer tot Twisch* [5]), *die getranslateert wordt in Westvrieslant.* — Ten vyffden is besloten by den broederen op die beroepinge van die van Vrieslant op Sixtum, die dienaer des woerts tot Twisch [5]), gedaen, dat hy in Vrieslant ende [6]) Twisch [5]) zal getransfereert wordden, aensiende die meerder vruchten ende arbeyden, daer hy in Vrieslant toe geroepen ende ingestelt zal worden, sonder dat nochtans zulcx in consequentie zal getogen worden, doch alzoo dat Sixtus voeryersten in Vrieslant trecke [7]), een beginssel der kercken aldaer legge ende voerder oyck [8]) die van Twisch [5]) een tytlanck nae Mey weder be-

---

[1]) »vuytsenden" A heeft »afvoerdigen". [2]) »int synodo" ontbr. in A. [3]) »vuyt die Streek" G heeft »uit de Straten". [4]) »instructien" G heeft »instantien". [5]) »Twisch" G heeft »Twijsen" en »Twisum". [6]) »ende" A heeft »wt". [7]) »trecke" A heeft »kerke". [8]) »voerder oyck" ontbr. in A.

diene. Is oyck daerenboven den ouderlingen van Twisch [1]) gegunnet, dat haer vuyt die naeme des synodi een bescheet gegeven worde, daermede zy haer by haer gemeente moegen verantwoerden.

ART. 6. *Van* PIETER AELBERTSZ, *oudelinck tot Nyerop, die van die van Calverdyck tot een predicant begeert wort.* — Ten zesten op die eysschinge van die van Calverdyck ende Outkarspel op PIETER AELBERTSZ, ouderlinck tot Nyerop, denwelcken zy tot eenen dienaer begeren, doch dat hy yerst geexamineert werde, ende alzoo PIETER AELBERTSZ voersz. die dienst zelve recuseert, soo is besloten, dat men hem een langtyt [2]) in zyn [3]) sal laeten ende nyettemin aenporren, dat hy voertvaere ter tyt toe, dat hy hem selven anders gevoele.

ART. 7. *Van* JACOBO, *dienaer in Groosthuysen, tot een schoelmeester.* — Ten zevensten is JACOBO in Groosthuysen gegunnet, dat hy van den dienst tot dat schoolampt nae het besluyt ende consent der dienaeren, hem voer twee jaeren gegeven, om zyn groote oyrsaecken, die doen ter tyt voer goet zyn ingesien, hem zal moegen begeven.

9 Aprielis.

ART. 8. *Van die resignatie* LEONARDI, *dienaer bynnen Medenblick.* — Ten achsten op die resignatie LEONARDI van Medenblick is besloten, dat hy vandaer zal genomen worden, doch alzoo dat zy aen beyde zyden wordden geacht onordentlyck gehandelt te hebben: die van Medenblick voeryersten van tgene, dat zy met HENRICO gehandelt hebben, waervuyt ten tweeden die onordentlicheyt, met LEONARDO geschiet, gevolcht is; LEONARDUS daerinne, dat hy syn resigatie gedaen heeft sonder aenspreken van zyne classe ende oyck terstont den yersten Sondach nae die versoeninge, die daer geschiet is. Waerop voerder hoochlyck van nooden geacht is, dat die discipline oyck nyet naegelaeten wordde, maer een yegelyck nae die forme van zyne delicte gestraft worde.

ART. 9. *Van* WILLEM YELISSZ, *die vant preeckampt wordt afgesedt ende tot een schoelmeester toegelaeten.* — Ten negensten aengaende WILLEM YELISSZ is by den broederen eendrachtelycken geaccordeert, dat zy by het yerste artickel synodi Hornanae, anno 1577 den 18 Martij gehouden, begeren te blyfven, te weten dat hy tot geen kerckendienst sal gepromoveert worden, welverstaende nochtans dat, zoovele die schoeldienst

---

[1]) G heeft »Twisen". [2]) »langtyt" A heeft »tytlanck", G »langen tijdt". [3]) Achter »zyn" is hier en eveneens in A en C eenige ruimte; »zyn" G heeft »'t sijn".

insonderheyt op die eylanden aengaet, hy oyck die sonder advys van het classe, daer die onder sorteren, nyet zal moegen aenveerden, maer zyn cost hetzy dan in die schoeldienst, die hem geconsenteert wort, ofte met zyn hantwerck zal winnen, doch alzoo dat daervoer is resterende, hem van die gemeente van een yegelyck classis zal gesuppleert wordden ende sulcke alimentatie genyeten, sooverre hy op Wieringhen ende Hyppolitushoff zyn schult, die hy daerin begaen heeft, dat hy hem gelyck te voeren op Vlyelant alzoo wederom tegen zyn beloftenisse op Wieringen heeft ingedronghen, is bereyt nae die predicatie, by een ander dienaer gedaen, oepentlyck te bekennen ende daernae van het eylant van Wieringen vertrecken ende op sulcken plaets hem te transporteren, daer hy zyn cost alderbest zal connen wynnen.

ART. 10. *Vant request aen die Staten om die dienaren ende schoelmeesteren te onderhouden.* — Ten tienden op die noot der dienaeren ende schoelmeesteren is by den broederen geresolveert, dat vuyt die naeme des synodi een request aen mynheeren die Staten sal overgelevert wordden, in die welcken voeryersten gesuppliceert werde, dat den Staeten zal willen gelieven te ordineren den gemeenen dorperen een gemeene zekere onderhoudinge, welcke zy den schoelmeesteren sullen geven, overmits die meeste schoelmeesters geschupt worden ofte, die zy met eeren nyet connen afslaen, zoo een cleyne stipendium toeleggen, dat zy alzoo van haer ontslaegen moegen wordden. Ten II[en] dewyle sommige rycke dorpen die arme begeren aen te nemen ende die armen metten rycken haer [1]) te vereenigen, daer gevoechlycker die onvermoegen dorpen mochten geunieert worden, dat die Staeten hierinne oyck willen voersien, ende opdat sulcx mochten geschien, die voernoempde Staeten zullen willen confirmeren, die dorperen [2]), die nu alreede by het synodo vuytgeworpen om gevoechlycker geunieert te worden, haer voergestelt werden.

10 Aprilis.

ART. 11. *Oft een dienaer behoort te trouwen sonder consent der overicheyt diegeen, die lange in hoerdom by malcanderen geseten hebben.* — Ten elfden op het voergevent CHRISTIANI, dienaer tot Berckhout, van zynen ouderlingen wegen, oft oyck een dienaer schuldich is te proclameren ende te trouwen soedanige persoonen, die met malcanderen voer die wettelycke tsaemenvoeginge doer het beddeloopen onordentlycken vereeniget zyn, sonder dat zy behoeven die overicheyt daervoer [3]) te contenteren

[1]) »haer" ontbr. in A. [2]) »dorperen" A en G hebben »dorpen". [3]) »daervoer" ontbr. in A.

ende sulcken contentement, haer by gescrift van die magistraeten verleent, den dienaeren te verthoonen, is geantwoert, dat sulcx tot op het synodum nationaelem om aldaer verhandelt te wordden vuytgestelt ende gesuspendeert wordt.

ART. 12. *Die van Alcmaer sullen hulp aen die gouverneur soecken tegens die onordentlicheyt van Texel.* — Ten twaelfsten is eendrachtelycken van den broederen besloten aengaende die gantsche handel van Texel, dat men het classem van Alcmaer mitsdesen aucthoriseert om [in tghène] [1]) op Texel behoeft versien te worden, zoo daerin aen den gouverneur hulp ende troost willen soecken [2]), opdat die gantsche onordentlicheyt van Texel mach wechgenomen worden.

ART. 13. *Van die jaerlycsche veranderinge der ouderlingen, lyckprekingen ende onordentlyck trouwen.* — Ten dertiensten op het voergeven CLEMENTIS MARTINI, dienaer des woerts tot Hoorn, van die jaerlycxsche veranderingen der ouderlingen ende dyakenen, van die lyckpredicatie ende onordentlyck trouwen, is geantwoert sulckes alles in synodo nationali zal afgehandelt wordden, daer een yegelyck classis in zyne byeencompst mach in zulcker voege van spreecken, als int artyckel hierboven vuytgedruct is.

ART. 14. *Van die disputatie met die Waterlanders.* — Ten veertiensten bewilligen die broederen in alles in die articulen, die de broederen van Hoorn den Wederdoopers, die men Waterlanders noempt, meenen [3]) voer te stellen, soo sy het bespreeck, van die van Hoorn haerluyden aengeboden, mochten aennemen en dachten die noodich te wesen, opdat alle saecken ordentlyck moegen toegen. Ende wat voert generalycken [4]) metten Wederdooperen aengaende eene algemeyne disputatie zal moeten gehandelt worden, wert insgelycx oyck tot opt synodum nationalem vuytgestelt.

ART. 15. *Van het onderhout* GYSBERTI ZYTHOPEI. — Ten vyftiensten dewyle GISBERTI ZYTHOPAEI penningen, die hem by GUILLAM MOSTAERT zyn van die Staten geconsenteert, mitsdyen zyne commissie vuyt is, hem nyet en volgen, is by den broederen besloten, dat wederom [5]) vuyt die naeme des synodi met een request aen die Staten versocht worde, dat hem vuyt den comptoir die alimentatie mochte toegelaeten wordden, opdat hy in

[1]) Het tusschen [ ] geplaatste komt voor in G. — A, B en C hebben hier eenige ruimte opengelaten. [2]) »willen soecken" A heeft »te versoecken", G »te soecken". [3]) »meenen" A heeft »nemen". [4]) »generalycken" ontbr. in A. [5]) »wederom" ontbr. in A.

zynen armoet nyet en vergaet. Ende zoo die penningen zoo groot nyet mochten zyn, alsdat hy daervan zoude moegen leven, die gemeenten het voerder zullen [1]) willen suppleren.

ART. 16. *Wie die saecke van* WILLEM GIELISSZ *bynnen Wieringen zullen affhandelen.* — Ten zestiensten zyn THULLIUS in Heerinckhuysen ende GEORGIUS van Schagen geordonneert met WILLEM GELYSSZ op Wieringen te trecken ende die saecke van WILHELMO vuyt te voeren, gelyck int negenste artyckel hierboven verhaelt is. Is oyck meteen besloten, dat denzelven dienaeren van het synodi wegen een commissie gegeven werde om metten huysluyden te verhandelen, wat die noot WILHELMI is verheysschende.

ART. 17. *Van het luyen over die dooden in die dorpen.* — Ten zeventiensten aengaende het luyen der huysluyden over die dooden ende ander [2]) is geresolveert, dat men aen den gouverneur versoecke, dat hy die officieren ende magistraeten van die dorpen ernstelycken wil belasten onder zekere daerop gestelde mulcten ende penen, dat sy het geheelycken [3]) verbieden om van den huysluyden nyet meer gepleecht te worden, ende dat zulcken begeerten des synodi die dienaeren van Alcmaer aen den gouverneur overbrengen willen.

ART. 18. *Van die schoelmeester ende coster van Eertswout.* — Ten achtiensten is besloten op die ordonnantie, die CORNELIS JANSSZ, schoelmeester [4]) van Eertswout, van den gouverneur op die costerye ende cappelryen gegeven is, diewelcke die van Eertswout hem nu nyet langer willen laeten volgen, dat CORNELIUS voersz. weder aen den gouverneur versoecke, dat hy die ordonnantie weder zal willen renoveren, opdat die van Eertswoudt hem nyet meer en moyen.

ART. 19. *Van die beloefde alimentatie voer* WILLEM JELISSZ — Ten negentiensten op die alimentatie, die WILLEM JELISSZ beloeft is, is by den broederen [5]) besloten, dat een yegelyck classis met zyne gemeenten daervan sal spreecken, wat die alle weken zullen connen doen. Ende opdat hy voert wat in handen mochten hebben, zoo hebben die broederen van Enchuysen hem [6]) twintich guldenen beloeft te verschieten met sulcke conditien, dat die andere gemeenten die verschoten penningen weder beloven (als zy gedaen hebben) te betalen.

---

[1]) »zullen" ontbr. in A. [2]) Achter »ander" is hier, en eveneens in A C en G, eenige ruimte opengelaten. [3]) »geheelycken" G heeft »iegelijcken". [4]) »schoelmeester" ontbr. in A. [5]) »by den broederen" ontbr. in A. [6]) »hem" ontbr. in A.

Art. 20. *Van die oncosten voer den broederen, die daer sullen reysen op dat synodum nationalem.* — Ten twintichsten op die oncosten, die den broederen van nooden zullen syn, die opt synodum nationalem sullen trecken, is eendrachtelycken geresolveert, dat een yegelyck classis sal sorgen, dat die penningen doer zyne twee dienaeren ende een ouderlinck in haere gemeynten zullen moegen opgenomen wordden op veertien daegen tyts, die persoon des daechs op eenen gulden, ende dat nae die wederomcompst een generael omslach van die verteerde costen werde gemaect, ende alsdan een yegelycken gemeente des Noordesquartiers nae die gelegentheyt ende vermoegentheyt diezelve draege.

Art. 21. *Van* Leonardi, *dienaer tot Medenblicx saecken.* — Ten eenentwintichsten op die saecke Leonardi is besloten, dat alhoewel die broederen wel goede oyrsaecken hadden hem een tytlanck van zynen dienst te suspenderen, soo ist nochtans, dat zy, aensiende zyne zwacheyt ende ouderdom zyns persoons ende oyck groote arbeyden, peryckelen ende vruchten, by hem geleden ende gedaen in tyden van benautheyt ofte anderssins, hem in den dienst toelaeten te continueren by alzoo verre hy syn schult van bitterheyts wegen, int synodo gebruyct, by den broederen bekennen wil; oyck mede die onordentlycke resignatien ende andere begrypingen voer zyne gemeenten bynnen Medenblick ende noch privaetelyck tegens [1]) den borgermeesteren, wat tegens hem mishandelt is, met alle gevoechlycheyt ende bequaemheyt belyde; ende ten derden oyck beloven van den requeste aen zyne Excellentie ofte die Staten te versoecken aff te staen, ter tyt toe hy van wegen zyne zwacheyt ende ouderdom van den dienst mach aflaeten. Hetwelck hy oyck te saemen heeft beloeft te doen ende eensdeels, zoovele als voer die tyt conde geschieden, oyck mede gedaen.

Art. 22. *Het particulier synodus te houden nae het nationael.* — Ten tweentwintichsten is besloten aengaende die vergaerderinge des toecoemenden synodi, dat men dat opschorten zal, ter tyt toe het nationalis synodus gehouden is, om te sien, wat daerin van die synodus mochte verordonneert worden.

---

1) »tegens" A heeft »by".

Acten, in synodalissche vergaerderinge der dienaeren der kercken Jesu Christi in Noorthollant ende Waterlant, begonnen desen XV[en] *tegenwoerdiger maent September anno* XV[c] *achtentzeventich bynnen der stede Amstelredam, besloten.*

Art. 1. Ten yersten is naer daenroepinge van Goids heyligen naem met gemeen suffragien ofte kuerstemmen derzelver dienaeren Petrus Corneli, dienaer tot Alcmaer, tot den praesidem derzelver vergaerderingen ende Joannes Andellius, dienaer tot Wormer, tot een scriba gecoren.

Art. 2. Ten anderen (denzelven praeses ende scriba nu geseten zynde) zyn die naemen der dienaeren, in dese vergaerderinge in eygen persoonen verschenen, by speciale registren opgeteyckent.

Art. 3. Ten derden aengaende tgene van den dienaeren ende ouderlingen der kercken [1]) van Amsterdam versocht is van te moegen selfs dienaeren vuyt dese vergaerderinge kiesen, die gedurende dese vergaerderinge by haer zouden predicken, is voer goet bevonden ende gesloten by den dienaeren, dat men tselfde haer nyet can accorderen, vuyt oyrsaecke tanderen tyden anders daervan besloten is. Nochtans belovende [2]) alsulcke dienaeren haer te ordonneren [3]) om te predicken voer dese reyse, daer zy haer aen sullen moegen behaegen. Alzoo dat zy dienaeren om haer voechlyck te dienen hebben geaccordeert, dat zy met hen dienaeren vryelycken vuyt die ganschelyck vergaerderinge predikers solden verkiesen, nyet aensiende oft zy te voeren gepredict moegen hebben in synodalische vergaerderinge ofte nyet, gelyck hiertoe ten yersten vercoren is Pieter Diericxz, dienaer tot Nierop, tot die eerste predicatie, Laurentius Monickedam die tweede ende Bartholdus van Hoorn die derde.

Art. 4. Item is Clemens van Neerden, voerhenen geweest paep op Mercken, in dese vergaerderinge verschenen in persoon ende heeft hem der kercken oerdeninge in behoorlycker gehoorsaemheyt onderworpen als oyck beloeft van zynen voerigen dienst op te houden, begerende hem totter kercken Christi te begeven.

Art. 5. Item hebben die dienaeren ende ouderlingen der kercken der stede van Amsterdam dieselve haere kercke geunieert tot den corpus der Noorthollantscher kercken ende is hen op haer versoeck by den broede-

---

[1]) »der kercken" ontbr. in A. [2]) »belovende" ontbr. in C. [3]) »ordonneren" A heeft »bestellen".

ren geaccordeert, dat dieselve kercke van Amsterdam [1]) bynnen haer stadt een classem zullen hebben volgende het tweede artickel nationalis synodi Dordracensis ter plaetsen van particulieren handelingen.

ART. 6. Item is noch eendrachtelycken besloten by den dienaeren ende ouderlingen deser vergaerderinge, dat WILLEM JELISSZ over zyne zwaere excessen, zoo te Wermenhuysen, Aeckersloot ende elders als oyck in dese tegenwoerdige vergaerderingen gebleken, als een verstoorder, schuermaecker, lasteraer der kercken Jesu Christi ende alsoo een verrot, obstinaet lidtmaet bynnen Alcmaer van de kercke aldaer (daermede hy onlancx geleden dat broot gebroken heeft) tot zuyveringe ende reynhoudinge der kercke Christi afgesneden zal worden, soo hem alhier in zynder tegenwoerdicheyt die broederschap is opgeseyt.

ART. 7. Aengaende het dertiende artyckel nationalis synodi Dordracensis ter plaetse van de beroepingen der dienaeren is by den broederen besloten, dat, alzoo die continuatien ende vergaerderinge [2]) van den ouderlingen ende diaconen in vryheyt is gestelt om daerinne te moegen naer gelegentheyt der gemeynten ende stichtingen vryelyck te handelen, dat die gemeynte alhier in desen quartier haer ouderlingen ende diaconen geduerichlycken sonder veranderinge zullen houden, behoudelycken dat die kercke van Amsterdam in desen haer vryheyt sal hebben.

ART. 8. Aengaende het negende artyckel desselfden nationalis synodi ter plaetse van den kerckenraet hem duyster ende incorrect verthoont nae die copie alhier gebleken, soe is tzelve tot claerlicheit verlicht in naevolger forme: als int vertrecken eens litdmaets der gemeynten van deene plaetse tot dandere, zooverre hy getuygenisse van de gemeente begeert, zoo sal hem der kerckenraedt eens getuychenis passeren [3]), ende zooverre die saecke snellicheyt eyscht ende die kerckenraedt zoo spoedelycken nyet en zy te vergaerderen, soe sullen hem twee ofte drye van den kerckenraedt getuychenisse geven, hoe hy gewandelt heeft. Ende by den litteecken deser naevolgender forme sal die kercke, daer hy coempt, zyn vromicheit kennen als dese: N. N. heeft vroemelycken ende godsalichlycken tot allen tyden in onse gemeente [4]) geleeft ende [5]) gewandelt sonder ergernisse. Maer daer dese forme zoo breedt nyet en staet verhaelt [6]), sal men alzoo volcoemelycken van hem nyet gevoelen. Ten tweeden zullen diegene, die hem getuychenisse der waerheyt sullen

---

[1]) »van Amsterdam" ontbr. in G. [2]) »vergaerderinge" A heeft »veranderinge". [3]) »passeren" ontbr. in A. [4]) »gemeente" A heeft »kercken". [5]) »geleeft ende" ontbr. in A. [6]) »verhaelt" ontbr. in A.

geven, oyck dit verhaelen (soo hy arm is), hoeveel dat zy hem int vertrecken tot een teerpenning behandicht hebben. Sullen oyck in denzelven getuychenisbrieff stellen, hoeveel penningen zy hem alle weecken van te voeren tot zyn onderhoudinge plachten te passeren, opdat andere, by welcke hy syn residentie zal moegen nemen, zulcx ende zynen staet ende noodt bekent zal wordden, mits daerby te stellen den tyt syns vertreckens ende waer hy [1]) sal vertrecken.

ART. 9. Aengaende het elfste artyckel desselven synodi ter plaetse van de kerckelycke versaemelinge, sprekende van de classicale vergaerderinge, die de dienaeren ende ouderlingen allen maenden souden houden, is besloten, dat alzoo hier alomme in desen quartier alle weken ofte veertien daegen van den dienaeren elcker classis byeencompste ende vergaerderinge gehouden wort, in diewelcken zy van die leere met malcanderen handelen ende disputeren, dat zy daeromme aen tzelve artyckel nyet gebonden en zyn.

ART. 10. Soovele het negentiende artyckel des voergaenden puncte aengaet, noopende de synodale vergaerderingen om vuyt elcke classis met twee dienaeren ende twee ouderlinghen daerinne te verschynen, is besloten, dat men tselve artyckel soo sal naecoemen.

ART. 11. Aengaende tweede artyckel desselven nationalis synodi ter plaetse van de scholen is besloten, dat die dienaeren ende ouderlingen der kercken in steden ende dorpen deses quartiers Noorthollant ende Waterlant neerstelycken sullen arbeyden ende by haeren gemeynten gevoechlycken sullen aenhouden om haer te moegen induceren te willen verstercken [2]) tot onderhoudt van sommige studenten, die haer van goeden hope verthoonen, die verbonden zouden blyfven aen desen selfden quartiere, daervan die kercken in toecoemenden tyden gedient ende wyder opgeboudt souden moegen werdden.

ART. 12. Belangende het negende artyckel desselfden synodi ter plaetse van de leere der ceremonien ende sacramenten, sprekende tselve, dat die vader in persoone by den doop syns kynts soude staen, ende van tgene daeraen clevet, soo accorderen die broederen tselve nae te coemen onder die litmaeten der kercken ende onder danderen, zooveel als men best connen ende moegen zal.

ART. 13. Aengaende het tiende artickel desselfsten nationalen synodi

---

[1]) »waer hy" A heeft »waer hij heenen". [2]) »versterckon" G heeft »verstreoken".

ter voergenoempder plaetsen van de leere der ceremonien, inhoudende het formulaer van den doop, aldaer geruert [1]), te volgen, zoo accorderen die broederen tselfste nae te coemen als [2]) van den instellingen ende gebruyck van den heyligen doop, doch soe compendiosen ofte cortbegrypelycke ende claerlycke als sulcx zal connen geschieden.

ART. 14. Noopende het veertienste artyckele desselfden synodi ter plaetse van ceremonien, verhaelende van de censure der dienaeren, ouderlingen ende dyakonen voer het houden des avontmaels te doen, accorderen die broederen tselfde nae te coemen ende teffectueren [3]).

ART. 15. Aengaende het tiende [4]) artyckel desselfden synodi ter plaetsen vant huwelyck, spreeckende van dat die persoonen, tot die echte vereenicht elders dan daer haer huwelyc vercondicht is, haer zouden moegen laeten trouwen, verstaen ende accorderen die broederen, dat dieselfste persoonen tot geene andere plaetsen in die echt geconfirmeert ende gesegent zullen behooren te worden, dan daer zy behoorlycken vuytgeroepen zullen syn.

ART. 16. Item zyn alhier in tegenwoerdicheyt der broederen alle die articulen des voergeruerden nationalen synodi Dordracensis gelesen ende wel aengemerct ende is by den broederen daervan besloten, dat zy in alle deselfde gelyck met malcanderen verwilligen ende dieselfde voer goet aennemen ende altsamen ende elcx beloeft diezelfde [5]) nae haere vermoegen int werck te stellen, insonderheyt die articulen, in dese synodaelsche handelinge gestelt ende als dingen om insonderheyt nae te coemen geoerdeelt, behoudelycken ende welverstaende dat die vuytneminge [6]), die in veel articulen worden gestelt, oyck den gemeynten zullen wordden vrygelaeten, ende dat oyck die onderhoudinghe derselfder articulen zoolange die voer stichtelycken connen, onderhouden zullen worden [7]).

ART. 17. Die broederen opt scriftelycke versoeck van die gemeynte [8]) van Antwerpen om PIETER PIETERSSZ, dienaer tot Purmerend, voer den tyt van omtrent twee maenden te hebben tot haeren dienste, gemerct hebbende als oyck gehoort hebbende tgene, dat die stadt van Purmerendt ende douderlingen aldaer met monde ende scrifte daertegens hebben voertgebracht, hebben daerop geresolveert, dat dieselfde haeren dienaer PIETER

---

[1]) »geruert" A heeft »gemaeckt". [2]) »als" ontbr. in C. [3]) »tselfde — teffectueren" A heeft »na te comen". [4]) »tiende" A had »thiende" maar dit is doorgehaald en daarboven geschreven »negende". [5]) »beloeft diezelfde" ontbr. in A. [6]) »vuytneminge" G heeft »uit . . . minge". [7]) »onderhouden zullen worden" A. heeft »sullen gehouden worden". [8]) »gemeynte" ontbr. in A.

Pieterssz voer dese tyt by haer blyven zal om redenen, die haer daertoe bewegen, ende zoo die van Antwerpen doer haeren ouderlinck tselfde wederom alsnoch mochten versoecken, dat men haer zal voerhouden om met een ander goet dienaer te voersien.

Art. 18. Alzoo die stadt ende kercke van Amsterdam om goede, wichtige redenen, haer moverende ende alhier voergestelt, aenhouden in die beroepinge, zy aen Jan Claessz, dienaer tot Wydenes, gedaen hebben om hem tot haeren dienaer te hebben [1]), alle twelck gelyck oyck daerentegens die saecke van den dorpe ende die gemeynte van Wydenes behoorlyck alhier aengemerct is, soo syn by eendrachtelycken gelieven aller broederen deser vergaerderinge gecommitteert die eersame Petrus Sychemius, dienaer tot Purmerendt ende Bartholdus Neerdenus, dienaer tot Hoorn, om haer in persoon te transporteren aen den wethouderen ende gemeynte van Wydenes om te sien haer gevoechlyck te induceren, dat zy den gementioneerden haeren dienaer Jan Claessz. souden willen verloff geven om van haer nae Amstelredam tot den dienst der kercken aldaer te moegen vertrecken.

Art. 19 [2]). Alzoo die kercke ende stadt van Amstelredam om goede, wichtige redenen, haer moverende ende alhier voergestelt, Joannem Ambrosium, dienaer tot Sybecarspel, om hem alhier bynnen Amsterdam [3]) tot haeren dienaer te moegen hebben, alle twelcke gelyck oyck daerentegens die saecke van den dorpe ende gemeynte van Sybecarspel behoirlycken [4]) alhier aengemerct is, soo syn by eendrachtelycken gelieven aller broederen deser vergaerderinge gecommitteert de eersame Pieter Diericxz, dienaer tot Nierop, ende Jorgius, dienaer tot Schagen, om haer in persoon te transporteren aen die wethouderen ende gemeynte [5]) van Sybecarspel om te sien haer gevoechlyck te induceren, dat zy den voergementioneerden haeren dienaer Joannem Ambrosium zouden willen verloff geven om van haer naer Amsterdam totten dienste der kercken aldaer te moegen vertrecken.

Art. 20. Aengesien ettelycke dienaeren alhier te kennen gegeven hebben, dat zy over haer getrouwen dienst nyet voldaen en werdden nae vuytwysen van de provisionaele [6]) ordonnantie, van mynen heeren

[1]) »om hem — hebben" ontbr. in C. [2]) Dit art. 19 ontbreekt in G. Art. 20 wordt daar dus 19 enz. enz. De afschrijver van G is blijkbaar misleid door den bijna gelijkluidenden aanhef van de art. 18 en 19, blijkens de in G achter »art. 19" doorgehaalde woorden »also die kerke en stad van Amsterdam". [3]) »bynnen Amsterdam" ontbr. in A. [4]) »behoirlycken" ontbr. in A. [5]) »gemeynte" A heeft »kerken". [6]) »provisionaele" A heeft »provinciale".

die Gedeputeerde Staeten deses quartiers Noorthollant daervan gemaect, ende zy dienaeren vuyt zulcx grootelyck te cort ende tot gebreck coemen, soo ist by den broederen besloten, dattet classis, onder welcke soedanige dienaeren sorteren, doer die gevoechlycste middelen sal arbeyden hem [1]) dienaeren auxilierende om sy tot haere behoorlycke competentie over haeren dienste sullen moegen geraecken.

ART. 21. Aengaende die menichfuldige diversche [2]) misbruycken, in dese quartiere gevallende, tot een quaet eynde tenderende, daerinne die broederen geerne saegen opt gevoechlycste ende tot eenen goeden eynde geremedieert te moegen werden, soo ist, dattet nu by haer besloten is om daerin cristelyck versien te moegen werden, dat ARNOLDUS, dienaer tot Swaech, vuyten naeme aller broederen, hier vergaerdert, daervan een supplicatie sal scryven, houdende versoeck aen mynen heeren die Gedeputeerde Staten deses quartiers ende daerinne te voegen om haer te gelieven die remedie op die voerighe misbruycken, by haer tordonneren, conforme te moegen zyn dat placcaet ende instructie van den wethouderen van Amstelredam, daervan nu laestleden gepubliceert ende effect hebbende, dewelcke supplicatie den voergedachten gedeputeerden by BARTHOLDO NEERDENO, dienaer tot Hoorn, geexhibeert ende behandicht zal werden, die daerin zyn goede diligentie sal bewysen. Ende zoo die voergedachte Gedeputeerde haer in desen bezwaert zullen moegen seggen [3]) ende hetselfste afslaen, zoo is wyder by den broederen besloten, dat in dyen gevalle PETRUS DIERICXZ, dienaer [4]) tot Nierop, hem vuyten naeme aller broederen in eygener persoone sal transporteren aen mynen heeren den Gedeputeerden [5]) Staten van Zuythollant om aldaer het voergementioneerde remedie te sien verwerven.

ART. 22. Opt versoeck van die van Vollenhove, doer CORNELIUM JELLIUM, dienaer tot Enchuysen, alhier aen den broederen gedaen om eenen dienaer te moegen becoemen voer den tyt van omtrent veertien daegen by hem tot opbouwinge van den coninckrycke Jesu Cristi te dienen, twelcke die broeders (als haer aengenaem) nyet afslaende hebben besloten, dat WILHELMUS [6]) LAMIUS, dienaer tot Hauwaert, derwaerts gesonden sal worden ende behoirlycken aldaer tot opbouwinge van den rycke Christi sal arbeyden geduerende den tyt voerscreven.

ART. 23. Item is oyck noch by den broederen besloten, dat aengaende die costen ende expensen by den gecommitteerden dienaeren ende

[1]) »hem" A heeft »haer", G »hun". [2]) »diversche" ontbr. in A. [3]) »seggen" A heeft »vinden". [4]) »dienaer" ontbr. in A. [5]) »Gedeputeerden" ontbr. in A. [6]) »Wilhelmus" ontbr. in C.

onderlingen, in die nationale synodaelsche vergaerderinge bynnen Dordrecht [1]) onlancx voerleden gedaen, over te leggen ende voerder behoirlycken daerin te doen, opten XXIXen deser tegenwoerdiger maent Septembris vuyt elcken classe van Noorthollant ende Waterlant twee broederen alles bynnen Hoorn by den anderen zullen verschynen om met malcanderen goede rekenschap ende bewys te doen, ende dyen ten achteren syn, goede reliqua te sien behandigen.

ART. 24. Aengaende het versueck, van den ouderlingen op den eylande Texel aen den broederen deser vergaerderinge scriftelycken gedaen, by denwelcken zy begeren voer haeren dienaer als HENRICUS MIDDELSDORPIUS, hebbende eenen grooten, swaeren familie, diewelcke hy met zyn ordinarische stipendie nyet en siet te onderhouden, ende ander belastinge van schulden, daerinne sy voergeven nyet te connen voersien, ende dat men in zyn zwaeren noot christelycke liefde wil bewysen, soo hebben die broederen besloten, dat die dienaeren in steden ende dorpen deses quartiers zulcx haeren gemeynten zullen aendienen ende gevoechlycken induceren om eenige hantreyckinge naer den eysch der [2]) liefden hem dienaer op Texel te willen passeren.

ART. 25. Alzoo die broederen deser vergaerderinge duer JACOBUM, dienaer, ende CLAES QUYRYNSSEN, ouderlinck tot Medenblick, te kennen is gegeven, dat eenen CLAES WILLEMSZ, fervert tot Medenblick, hem tanderen tyden met een TRYN BOELES in de echte vereenicht heeft, tot bewys van sulcx te saemen gecoemen syn ende haere behoirlyck huwelyckvuytroepinge versocht ende genomen hebben, vuyt allen welcken [3]) het huwelycxconsent genoch blyct [4]), ende dat zyluyden desen nyettegenstaende naederhant wederom van den anderen onbehoorlycken ende oncristelycken verloopen zyn, soodat ten laesten zy malcanderen eenige scriftelycke bescheet (dwelck zoude hebben den naem van een scheytbrieff) gepasseert hebben. Ende zoo hy dienaer ende ouderlinck voersz. begeerden in desen het gevoelen der broederen te hebben, omdat sy haer daernaer begeerden te voegen metten zelven CLAES WILLEMSZ fervert (die een broeder is) behoorlycken te spreken ende te handelen, soo is by den broederen naer bewys [5]), alhier gehoort, besloten, dat sy CLAES [6]) ende TRYN voerberoert echtelieden syn ende, onbehoirlycken ende onchristelycken gescheyden ende van malcanderen verloopen zynde, behooren in behoorlycke trouwe, liefde ende eenicheyt wederomme by den anderen te vergaerderen, ende dat hy CLAES,

---

[1]) »bynnen Dordrecht" ontbr. in G. [2]) »den eysch der" A heeft »die". [3]) »welcken" ontbr. in G. [4]) »blyct" G heeft »schijnt". [5]) »bewys" G heeft »bereits". [6]) »Claes" ontbr. in A.

als een broeder, ende dander, die over die scheydinge gegaen ende daertoe gesproecken moegen hebben ende broederen moegen zyn, behooren behoorlycke kenninge van haer schult te doen.

ART. 26. Is oyck by gemeen verwillinge der broederen GERRIT DOPPEN, schoelmeester in Bourchcarspel [1]), naedat hy hem het oerdeel der broederen onderworpen heeft ende zyne gaven ende eygenscappen van een getrouw dienaer gehoort ende genochsaem bekent zyn, tot eenen dienaer des woerts Goids geordonneert als oyck tanderen tyden van de classe van Enchuysen daertoe genochsaem bequaem bekent.

ART. 27. Alzoo op den eylande Schelling een zeker paep vuyt Vrieslant gecoemen ende hem aldaer in den dienste oncristelycken ingedrongen heeft, daerinne by tyts goet geremedieert waere, soo is besloten, dat men met supplicatie aen mynen heeren den Gedeputeerde Staten sal versoecken, dat hen gelieve den paep aldaer van den dienste te weren ende tordonneren, dat die dienaer des heyligen evangeliums als SUFFRIDUS de Oisthuysen, derweerts gesonden om het rycke Jesu Cristi aldaer te beginnen op te bouwen, vuyten ecclesiasticken goederen, aldaer zynde, mach onderhout hebben ende tot eenen dienaer [2]) mach ontfangen worden.

ART. 28. [3]) *Die van Hoorn sullen bestellen tyt ende plaetse van het toecoemende synodus* [4]). — Is ten lesten besloten by den broederen, dat aengaende het toecoemende synodus, wanneer ende op wat plaetse hetselve wederom versaemelen sal, dat den last hiervan het classis van Hoorn op hem nemen sal volgende darticulen, daervan in nationale synodo Dordracensis besloten.

Geyndicht desen XVIII^en Septembris 1578.

Acten in de synodaelsche vergaerderinge der gecommitteerde dienaeren ende ouderlingen der kercken Jesu Christi in Noortholland ende Waterlant bynnen der stede Alcmaer, begonnen opten XVIII^en *jegenwoerdiger maent Mey anno* XV^c LXXIX *ende aldaer besloten* [5]).

ART. 1. *Van den president ende scriba.* — Ten yersten is nae die

[1]) »Bourchcarspel" C en G hebben »Bovencarspel". [2]) »dienaer" A heeft »dienaer aldaer" [3]) »Art. 28" ontbr. in A en C. [4]) Dit marg. ontbr. in A en G. [5]) In A ontbr. by deze acte de marginalia.

aenroepinge van Goids heyligen naem met gemeen suffragien derselver dienaeren ende ouderlingen CLEMENS MARTINI, dienaer tot Hoorn, tot den praesidem derselviger vergaerderinge ende JOANNES ANDELLIUS, dienaer tot Wormer, tot een scribam gecoren.

ART. 2. *Van die naemen der dienaeren ende ouderlingen.* — Ten anderen, denselven praeses ende scriba nu geseten zynde, syn die naemen der dienaeren ende ouderlingen voergeruert, in deselve vergaerderinge personelyck [1]) verschenen, by speciale registre opgeteeckent.

ART. 3. *Van de dienaers om te predicken.* — Ten derden syn by [2]) de meeste stemmen vuyt [3]) denselven dienaeren om die predicatien te doen geduerende deser vergaerderinge, als LAMBERTUS NARDENUS, dienaer tot Neerden, tot die eerste ende JACOBUS SARTORIUS, dienaer tot Medenblick, tot die tweede predicatie.

ART. 4. *Van die translatie der dienaeren.* — Item is besloten, dat om te handelen ende resolveren van der translatie der dienaeren een extraordinaris vergaerderinge der dienaeren ende ouderlingen, als vuyt elcke stede ende dorpe een dienaer met een ouderling, deser Noorthollantscher kercken wesen sal, waer dese questien verhandelt zullen werden, als [4]): oft eenen dienaer vuyt die kercke ofte die plaetse, daer hy stichtelycken staet, sal moegen getransfereert wordden op een ander plaetse; ten anderen, oft het classis, daeronder den dienaer [5]) (beroepen werdende) sorteert, ende daernae het synodus, zal moegen oerdeelen ende eyndelycken resolveren vuyt redenen voercoemende, oft die dienaer zal getransfereert worden oft nyet.

ART. 5. *Van* BERNERO, *dienaer tot Edam, oft hy zal dienen die van Deventer* [6]). — Item opt beroep van GEERT VAN VEZEKE [7]) als ouderlinck der kercken Christi tot Deventer met zyne consoerten naer vuytwysen syne commissie, hier verthoont, al op [8]) BERNERUM VEZEKIUM, dienaer der kercken Cristi tot Edam, alhier gedaen met bygevoechde redenen van hooger noot, by hem voergegeven, ende opte antwoerde ende redenen, by den raedt der kercken Christi tot Edam scriftelycken ende oyck mondelycken ingebracht om haeren voorscreven dienaer te houden, is geordonneert, dat PETRUS SYCHEMIUS, dienaer tot Purmerendt, mitsgaders [9])

---

[1]) »personelyck" ontbr. in G. [2]) »by" A heeft »wt". [3]) »vuyt" A heeft »bij" [4]) »als" ontbr. in A. [5]) »den dienaer" A heeft »die dienaeren". [6]) Dit marg. ontbr. in G. [7]) »Vezeke" G heeft »Vegele". [8]) »hier verthoont, al op" G heeft »die". [9]) »Petrus Sychemius — mitsgaders" ontbr. in G.

PETRUS HERDENBERGIUS, dienaer tot Amsterdam, ende JAN JANSSZ CAREL, ouderlinck aldaer, haer metten alderyersten sullen transporteren aen den voersz. kerckenraedt bynnen Edam om hen te bidden ende met goede redenen te induceren, dat zy vuyt allen dyen beweecht denselven haeren dienaer BERNERUM dyen van Deventer tot haeren dienaer sullen willen accorderen ende volgen laeten.

ART. 6. *Vant eylant Wyeringen ende* THEODORICO VALCKE, *haer dienaer.* — Opt versoeck van die van Westerlant opten eylande Wyeringen ende den dienaer des godlycken woords aldaer als THEODORICUS VALCKE om by behaegen van desen synodo van malcanderen te scheyden naer vuytwysen haeren scriftelycken accoerde, van te voeren [1]) int aennemen van denzelven dienaer ten beyde syden gemaect ende alhier verthoont, werdt dyen haeren versoecke van den broederen deser vergaerderinge vuyt redenen van dyenselven ende anderen, by hen gehoort ende behoorlycken overgelegt, geaccordeert ende geacquiesseert, mits conditie zy van Westerlant voergeroert zullen gehouden zyn des voersz. dienaers tegenwoerdige schulden, ter somme van omtrent tseventich carolusguldens bedraegende ende by hem aengegeven, te betaelen ende oyck goede attestatie te passeren van zyn leere ende leven nae haere verstant ende kennisse, omdat [2]) hy eerlyck van tselve eylant [3]) zal moeghen scheyden, voer welcke betaelinge zy opten zelven eylande voer dese loopende vierendeel jaers van veertien daegen tot veertien daegen continuelycken van een dienaer vuyt den classe [4]) van Hoorn ende Alcmaer alternatim met Goids heylige woert bedient zullen werdden. Al waerinne die voergeroerde van Westerlant verwillicht ende zulcx in goeder trouwen [5]) te doen alhier aengenomen hebben, als zy van gelycken gedaen hebben geen dienaer aen te nemen dan by behaegen van den classe, daeronder sy sorterende zullen syn.

ART. 7. Opt versueck van denselven van Wieringen om vuyt den classe van Hoorn ondert classe van Alcmaer te moegen coemen, omdattet [6]) haer beter ende gevoechlycker mach vallen tAlcmaer te coemen, is haer zulcx by bewillinging der broederen metten meesten stemmen geaccordeert, ende appelleerde hiervan metterdaet RUARDUS ACRONIUS, nomine classis Alcmarianae, opt eerstcoemende synodum nationalem der Nederlantsche kercken.

ART. 8. Op de questie vant huwelyck tusschen JAN JANSSZ ende

---

1) »van te voeren" ontbr. in A. 2) »omdat" A en G hebben »opdat". 3) »eylant" ontbr. in G. 4) »vuyt den classe" ontbr. in A. 5) »goeder trouwen" A heeft »getrouwichheyt". 6) »omdattet" A heeft »opdattet".

Maritgen Hubertsdochter, beyde litmaeten der kercken Cristi tot Berninghoorn, by den gecommitteerden vuytten classe van Alcmaer alhier voergestelt, resolveren die broederen [1]) daerop, dat twee dienaeren des godlycken woerts als Pieter Diericxz, dienaer tot Nyeuwe Nierop ende Sybrandus, dienaer tot Sanct Merten, mitsgaders Reyer Willemssz, ouderlinck tot Schagen, haer metten alderyersten zullen [2]) transporteren aen de persoonen van den voergaenden Jan Janssz ende Maritgen Huberts dochter om haer met die bequaempste middelen te induceren, dat zy haere voergeroerde questie sullen willen submitteren den oerdeel ende resolutie van den classe, daeronder zy behooren, ofte synodo opten xv^en Juny eerstcoemende te wesen bynnen Amsterdam.

Art. 9. Op die saecke van de onordentlycke echtscheydinge ende verloop in overspel tusschen zekeren Jan Elbertssen van Neerden met zekere zyne echte vrouwe, zoo by Lamberto Nerdeno dienaer [3]) is geproponeert in deser voegen ende gestalte geleghen, als dat die voergeroerde vrouwe tot groote onteeringe van de echte van hem Jan Elbertsz verloopen is ende naederhant naer besinninge gecoemen om met hem te versoenen ende vereenigen, is van hem over haere [4]) excessen vant verloop gerejecteert, waernae zy aen een man geraect is, by denselfven alnoch sittende, ende is hy, sulcx siende, mede aen een vrouwe geslagen, ende hebben haer alzoo beyde in overspel verloopen. Op allen dyen is geresolveert ende besloten, dat hy Jan Elbertsz voergeroert van deselve syne grove excessen van onwil ende overspel om dieselve behoirlycken aen te mercken ende met hertzeer ende droeffenis nae God te beweenen vermaent sal werden, oyck dat hy om ruste in zyn conscientie te moegen crygen die vrouwe, daer hy nu by sidt, metterdaet sal verlaeten, van hem doen ende daervan blyfven, zoo hy, God almachtich [5]) vierichlyck om zyn genade ende gave van [6]) cuyscheyt biddende, sal bevinden cuysselyck sonder vrouwe te moegen [7]) leven, dat hy hem [8]) by dyen alzoo sal onthouden, indyen nyet, dat hy alsdan aen syne yerste vrouwe, by hem (als voeren) affgeslaegen, sal versoecken om met haer weder te vereenigen ende volherden in echte. Ende zoo hy by dyen nyet en zal [9]) voerderen, dat hy alsdan den magistraet der plaetsen sal versoecken ende gevoechlyck aenhouden om daerop te moegen hebben haere sententie.

---

[1]) »broederen" A heeft »dienaren". [2]) »alderyersten zullen" A heeft »eersten aldaer sullen". [3]) »dienaer" ontbr. in A. [4]) »haere" A heeft »d". [5]) »almachtich" A heeft »van haerten". [6]) »gave van" ontbr. in A. [7]) »moegen" ontbr. in A. [8]) »hem" ontbr. in G. [9]) »zal" A heeft »can".

ART. 10. Op de saecke van AECHT SYMOENSdochter, synde een suster der gemeynten Christi ende by haeren wettelycken man, synde zy [1]) in overspel vervallen ende daerinne verherdende, verlaeten ende naederhant met een Lazaro [2]) wechgeloopen, die tsamen malcanderen in schyn van huwelyck belooft hebben, is geresolveert met de meeste stemmen, dat deselve beloften gheen huwelyck en maecken, ter oyrsaecken zy nyet sonder groote versmaetheyt van de magistraten ende kercke Christi haer eygen goetduncken ende aucthoriteyt gevolcht hebbende ende haer selfs rechter stellende, noch advyse van den magistraet noch raet der kercken [3]), daer zy onder behoort, te vraegen ende te volgen, hoe zy haer voerdaen (aengaende thuwelyck) sal behooren te draegen.

ART. 11. Op die vraege van oft die ouderlingen der gemeynten nyet gehouden en zyn haere dienaers (zoo zy behoorlycken nyet betaelt en werden) over haeren dienst in Goids woert te helpen ende die overicheyt te versoecken, dat zy tot die betaelinge sullen geraecken, is geresolveert, dat zy gehouden blyfven om zulcx getrouwelyck te doen, vuyt redenen de dienaeren het geestelyck [4]) met den tyttelycken besorcht behooren te worden.

ART. 12. Op die vraege als ofte van nu voertaen het examen tot dienaeren des heyligen [5]) evangeliums alleen in synodis ende nyet in classibus zal behooren te geschieden, is besloten, dat men darticulen synodi Dordracensis lestleden, vant examen sprekende, zal volgen.

ART. 13. Op de vraege oft men nocturnos conventus om van Goids heylige woert te handelen in desen vryen tyt zal behooren te holden, is geresolveert, dat zulcx nyet en zal geschieden vuyt redenen zy alsnu by den claeren opganck des heyligen evangeliums, dat in vryheyt ende oepenbaer (loff God) op den candelaer gesedt ende geleert wordt, gansch onnoodich, daertoe oyck odieux ende suspect zyn ende overzulcx van velen gelastert ende van sectarisen om haer dwaelingen te beter semineren [6]) voer exempel getrocken souden moegen werdden.

ART. 14. Op die vraege oft men een lidtmaet der kercken [7]) Christi, om haere grove sonden ergernis gevende, van dena vontmael voer zekeren tyt gesuspendeert ende naederhant haere opgeleyde boete bewysende

[1]) »zy" G heeft »hij". Dit stond ook eerst in B, maar is later veranderd in »zy". [2]) »Lazaro" C heeft »Lazario". [3]) »noch raet der kercken" A heeft »ofte kerkenraedt". [4]) Opene ruimte in A, B en C; G heeft »versorgende". [5]) »tot dienaeren des heyligen" A heeft »der dienaren tot den dienst des". [6]) »semineren" A heeft »simuleren". [7]) »kercken" A heeft »gemeente".

ende om wederom totten avontmael te coemen vermaent zynde, in ongehoorsaemheyt blyft, sal metten christelycken ban van de gemeynte Christi afsnyden, is geresolveert, dat men zulcx doen zal om zyne ongehoorsaemheyt totter kercken Christi, diewelcke is een teecken van zyn boete onwarachtich te zyn, mits nochtans dat men met goede christelycke [1]) discretie zulcx wysselycken zal handelen [2]).

Art. 15. Onder gelycke censure zullen oyck geacht worden, die borgerlyck vroem leven ende vuyt verachtingen haer onthouden vant gebruyck des [3]) nachtmaels, nyettegenstaende dat zy daerop wettelyck ende menichmael [4]) aengesproecken zyn.

Art. 16. Op de vraege als hoe men handelen zal met persoonen, die in alle lichtveerdicheyt den echten staet beginnen sonder haer yerst ordentlyck in de echte te laeten bevestigen ende naederhant een van hen [5]) beyden zouden moegen versoecken ende aenhouden om in der gemeynte Christi aengenomen te moegen werden ende willich om wettelycken [6]) naer kerckenordeninge getrout te moeghen werdden ende nochtans doer onwille van dandere zulcx nyet zouden connen becommen, is aldus geresolveert, dat die wettige [7]) zal aen den magistraet versoecken, dat de magistraet hen beyde [8]) voer hem zal willen roepen ende hen beyde affvraegen, oft zy nyet tot Goids eere ende ten eynde van huwelyck met malcanderen by goede gelofte van eere, trouwe ende gelove, ten beyden syden gedaen, en zyn vergaerdert, ende zoo donwillige zulcx metten jaewoert zal geraecken te bekennen, dat die willige alsdan aen den magistraet zal aenhouden [9]) om daerover te willen wysen, ende zoo die magistraet zulcx afslaet, dat sy hem doch sal willen accorderen ende passeren acte van de bekentenisse van de onwillige, voer magistraete gedaen, ende zoo de willige op zyn versoeck aen den magistraet tot zyn meeninge zal geraecken te coemen sonder nochtans wettelycken in die echte bevesticht te moegen worden duer onwille van den onwilligen, dat hy alsdan in de tegenwoerdicheyt der kercken Jesu Christi zal protesteren van zynen voergeroerden voernemen, van zynen versoeck, aen den magistraet ende oyck aen den onwilligen gedaen, ende daertoe van zynen bereyden wille met presentatie de onwillige, als sy tot besinninge gebracht zal moegen zyn ende willicheyt, bewegen [10]) alletyt geerne te

---

[1]) »christelycke" ontbr. in A. [2]) »handelen" A heeft »wtvoeren". [3]) »vant gebruyck des" A heeft »van des Heeren". [4]) »ende menichmael" ontbr. in A. [5]) »een van hen" G heeft »aangevangen". [6]) »wettelycken" ontbr. in A. [7]) »wettige" A heeft »willige". [8]) »hen beyde" ontbr. in G. [9]) »zal aenhouden" A heeft »versoeke". [10]) »bewegen" A heeft »te willen bewysen".

willen bereyt zyn om met haer in die echte wettelycken bevesticht te moegen wordden.

ART. 17 [1]. Gecommitteert tot dit synodum ende verscreven [2]) vuyt het classe van Alcmaer: RUARDUS ACRONIUS, dienaer aldaer, GEORGIUS NOLTENIUS dienaer tot Schagen, JACOBUS FORESTUS, ouderling bynnen Alcmaer, REYER WILLEMSZ, ouderlinck tot Schagen.

Ex classe Amsterdam: PETRUS HERDENBERGIUS, dienaer aldaer, LAMBERTUS NEERDENUS, dienaer tot Neerden, PIETER JACOPZ VRYES, ouderling tot Amsterdam.

Ex classe Enchuysen: JACOBUS SARTORIBUS [3]), dienaer tot Medenblick, HILLEBRANDUS CUNEUS, dienaer bynnen Hoochcarspel, AELBERT JANSSZ, ouderling tot Medenblick, HERMAN JANSZ, ouderlinck tEnchuysen.

Ex classe Hoorn: CLEMENS MERTENSZ, dienaer aldaer, JOANNES BERNERUS, dienaer tot Oosterblocker, PIETER CLAESSEN, ouderling tot Twisch.

Ex classe Edam: PETRUS SICHEMIUS, dienaer tot Purmerendt, JOANNES ANDELLIUS, dienaer tot Wormer ende Jhisp, CORNELIS PIETERSSZ, ouderling tot Edam, JACOBUS HEM, ouderlinck tot Munickedam.

Dese synodaelsche vergaerderinge is geeyndicht desen xxi^en^ deses jegenwoordige maents May anno xv^c^ negenentzeventich [4]).

Anno 1579 *den* 15 *dach Juny zoe bennen alle dienaeren ende ouderlingen van Noortholland tot Amsterdam vergaerdert geweest, alwaer nae de aenroepinge van Goids heyligen naeme tot een praesidem vercoren is* RUARDUS ACRONIUS, *dienaer tot Alcmaer, ende tot een scribam is vercoren* MACHIEL PIETERSZ, *dienaer tot Opdam ende Hensbroeck* [5]).

ART. 1. *Van* BERNERO, *dienaer tot Edam, om te reysen naer Deventer om haer tot een tyt te bedienen.* — In den yersten is eendachtelycken bestempt ende verordonneert van den dienaeren ende ouderlingen HILLEBRANDUS van Hoochcarspel, PIETER ARIAENSSZ, ouderling tot Twisch ende

---

[1]) »Art. 17" ontbr. in A en C. [2]) »verscreven" A en C hebben »verschenen". [3]) »Sartoribus" A heeft »Sertorius", C en G »Sartorius". [4]) Hierop volgt nog in A »Finis". [5]) In margine staat »*Van den preside ende scriba*". Evenzoo in G. In C ontbreekt het, terwijl in A alle marginalia bij deze acte ontbreken.

CORNELIS PIETERSZ , ouderling van Edam, omme met volle commissie (nomine totius synodi) te trecken ende te reysen aen die broederen ende gemeynte van Edam omme hemlieden te moegen induceren, vermaenen ende voerstellen, dat zy daerinne zouden willen consenteren ende bewilligen, dat BERNERUS, dienaer tot Edam, soude moegen reysen ende trecken tot die van Deventer om hemluyden een half jaer oft daeromtrent te bedienen ende die kercke aldaer te reformeren ende in goede ordeninge te bestellen, mits conditie dat die van Deventer haer vuyterste diligentie ende neersticheyt zouden doen om in aller trouwicheyt een bequaem dienaer te moegen becoemen ende gecrygen [1]), die de plaetse BERNERI zoude vervullen, ende dat oyck van gelycke die van Edam haer beste mede zouden doen om in middelertyt een dienaer te vercrygen ende zoo zy aen weerzyde geen dienaer conde vercrygen, zoo zoude zy aan weersyden beyde [2]) haer gerechticheyt behouden aen den persoone van BERNERUS voersz.

ART. 2. *Van* HARDENBERCHS *translatie te Zwol.* — Daer is by de dienaeren ende ouderlingen eendrachtelycken geresolveert ende besloten, dat PETRUS HARDENBERGIUS zal getranslateert worden van die van Amsterdam ende zal reysen ende trecken tot die van Swolle om haer dienaer te wesen, mits nochtans conditie dat diezelfde PETRUS HARDENBERGIUS zal blyffven in zyn dienste by die van Amsterdam tot Jacobi toe naestcoemende anno 1579, oft het waer saecke dat die noot by die van Zwolle zoo groot waer, dat hy alsdan voer een tyt van acht daegen derwaerts zal trecken om hemlieden te bedienen.

ART. 3. *Van* BERNERUS *opscortinge ende* SYMOENS *van Coedyck translatie tot Edam.* — Daer is geresolveert ende besloten by die dienaeren ende ouderlingen voersz. op die beroepinge van die van Deventer van die persoon BERNERI, dat zy sullen voer die tyt van veerthien daegen patientie hebben, mits dat men bynnen die tyt eenen onsen broeder SYMONEM van Coedyck nae Edam zal senden, ten eynde dat die van Edam hem eenmael ofte tweemael zullen hooren ende daernae, zoo hy haer aenstaet, men arbeyden zal, dat die van Edam hem zullen moegen becommen ende alsdan zoo sullen die van Edam beyde BERNERUM ende zyn vader nae Deventer laeten gaen. Zoo nyet zoo sal doch die versaemelinge der dienaeren [3]) versorgen, dat die van Deventer doch een eyndelycke antwoerde in de resolutie zullen moegen hebben. Alles welverstaende dat oyck onse broeder HENRICUS, dienaer des godlycken woerts

---

[1]) »ende gecrygen" ontbr. in A. [2]) »beyde" ontbr. in G. [3]) »dienaeren" A heeft »broederen".

tot [1]) Enchuysen, naer Deventer zal gaen ende haer in die tyt van veerthien daegen voersz. bedienen.

ART. 4. *Van die presentatie* SYMONIS *te Edam ende oft* BERNERUS *met zynen vader zal gaen naer Deventer.* — Daer is geresolveert ende besloten by die dienaeren ende ouderlingen voersz. [2]), dat zooveel aengaet die saecke van SYMOEN van Coedyck ende die van Edam, dat het classis van Edam den voorn. SYMONEM op Vrydach naestcoemende ende Sonnendach daeraenvolgende sal presenteren, ende ingevalle zyn gaven hen aenstaen, vermaenen, dat zy hem beroepen zullen. Alle twelcke zoo het geschiet, sal het classis van Alcmaer daernae arbeyden, dat SYMOEN zal moegen losgelaeten [3]) werden. Maer zoo SYMOONS gaven die van Edam nyet behaegen, zoo sal het classis van Edam bynnen veertien daegen vuyt alle classen dienaeren ende ouderlingen tot Edam beroepen, ten eynde dat eyndelycken geresolveert worde, oft BERNERUS met zyn vader naer Deventer gaen zal oft nyet.

ART. 5. *Van die translatie der dienaeren.* — Daer is geresolveert ende besloten by den dienaeren ende ouderlingen, zoovele als die translatie der dienaeren aengaet, dat zal blyfven volgende die articulen, die daeraff gemaect zyn in voergaende synodalissche vergaerderinge in Hollant.

ART. 6. *Van* MANARDE, *weesemeester bynnen Amsterdam.* — Soovele die beroepinge van die van Hoochcarspel van den persoone MANARDI aengaet, daervan is by den broederen eendrachtelycken geresolveert ende besloten, dat die voorn. MANARDUS voer dese tyt int weeshuys tot Amsterdam ende dat die van Hoochcarspel voer dese reyse patientie zullen hebben.

ART. 7. *Van het vraegen in die bedieninge des doops.* — Is by den broederen eendrachtelycken geresolveert ende beslooten, zooveel aengaet die vraegen in die bedieninge des doops aen diegene, die den kinders totten doope brengen, daert ingevoert ende int werck is geleyt, dat zy daermede zullen voertvaeren. Ende daer dat noch nyet ingevoert is, hebben die broederen al te saemen beloeft haer vuyterste beste ende diligentie daerin te doen, dat datzelfde eendrachtelyck int werck geleyt ende geeffectueert soude moegen worden.

ART. 8. *Van die afroepinge der naemen van die persoonen voert*

---

[1]) »dienaer — tot" A heeft »van". [2]) »ende besloten — voersz." ontbr. in A.
[3]) »losgelaeten" G heeft »verplaetst".

nachtmael. — Daer is eendrachtelycken by die dienaeren ende ouderlinghen [1]) geresolveert ende besloten, dat die kercke van Amsterdam, Enchuysen ende andere gemeente, die die oeffeninghe van die naemen der persoonen voert nachtmael nyet geroepen en hebben tot noch toe, dat se haer gemeente daertoe vermaenen ende arbeyden zullen om datselfde in effect te bringen.

ART. 9. *Van het annoteren der notable historien.* — Daer is by den broederen geresolveert ende besloten, dat het artickel van Dordrecht in Hollant noopende het annoteren der notabile historien zal geeffectueert wordden.

ART. 10. CLEMENT *te Hooren.* — CLEMENS MAERTENSZ is geordonneert int classe van [2]) Hoorn om die notable historien te annoteren.

ART. 11. HENRICUS *te Enchuysen.* — HENRICUS, dienaer tot Enchuysen, zal die notabele historien annoteren in classe van Enchuysen.

ART. 12. BERNERUS *in Waterlant.* — BERNERUS zal die historien annoteren int classe van Edam.

ART. 13. FOREEST *tot Alcmaer.* — JACOBUS FORESTUS is geordonneert te annoteren int classe van Alcmaer.

ART. 14. *Amsterdam zal daertoe een kiesen.* — Die van Amsterdam hebben beloeft metten alderyersten den broederen te laeten weten, wie zy daertoe zullen kiesen, die de notabele historien int classe van Amsterdam zal annoteren.

ART. 15. *Van het lesen voer die predicatien.* — Daer is geresolveert by den broederen [3]) aengaende het lesen voer die predicatie nyet op die predickstoel, dat men datselfde zullen moegen [4]) doen, daert stichtelyck geschien zal oft can.

ART. 16. *Wat men zal geven tot hulp van* GERBRANT *van Texel.* — Dat classis van Alcmaer wil geven tot behulp van GERBRANT ARIAENSZ van Texel die somme van veertich carolusguldenen eens.

---

[1]) »dienaeren ende ouderlinghen" A heeft »broederen". [2]) »int classe van" A heeft »tot". [3]) »by den broederen" ontbr. in A. [4]) »moegen" ontbr. in A.

Art. 17. *Enchuysen.* — Die [1]) van Enchuysen willen geven int particuliere tot behulp van Gerbrant Ariaensz van Texel die somme van achtien carolusgulden.

Art. 18. *Edam met Munnickedam.* — Dat classis ende kercke [2]) van Edam, Munnickedam ende Purmerendt, hoewel zy nu nyet zekers connen beloven [3]), zoo willen zy nochtans geven tot behulp van Gerbrant Ariaensz van Texel, dat die broederen daer een benoegen [4]) in zullen hebben naer haer vermoegen.

Art. 19. *Amsterdam.* — Die van Amsterdam zullen geven tot behulp van Gerbrant Ariaensz van Texel die somme van tweentwintich carolusguldenen boven die xviii guldenen, die zy gegeven hebben.

Art. 20. *Van die contenteringe voer Edam ende Enchuysen.* — Daer is geaccordeert, dat die van Enchuysen sullen geven ses gulden tot contenteringe van dat classis van Edam doert seggen van die broederen, die daer vant synodo toe verordonneert waeren. Actum opten jaere ende daeghe voersz. [5]). Ende is by den dienaeren onderscreven.

Derden boeck anno LXXX [6]).

Acta ende articulen des synodi, gehouden tot Hoorn van den dienaeren ende ouderlinghen van Noorthollant den IX^en^ *Mey anno* 1580 [7]).

Art. 1. *Van den preside ende scriba.* — Is ten alderyersten nae die aenroepinge van den naeme Goids met gemeyne kuerstemmen der broederen tot een praeses gecoren Bartholdus Wilhelmi, kerckendienaer tot Hoorn, ende tot een scriba Sybrandus Vomelius, dienaer in Hem.

Art. 2. *Wie daer preken zullen.* · Is daernae met gemeene kuerstemmen opgeleyt Pieter Aelbertsz, Sybrandus van S. Maerten ende Gerardus Wermerhuysen omme in den synodaelsche vergaerderinge tot Hoorn des Dincxdaechs ende des Donderdaechs te doen een yeder een predicatie des Goids woert voer den gemeynten Goids [8]) aldaer.

---

[1]) »Die" C heeft »Dat classis". [2]) »ende kercke" ontbr. in A. [3]) »beloven" A heeft »hebben". [4]) »benoegen" A heeft »benoeminge". [5]) »opten jaere — voersz." A heeft »1579 mense Junij". [6]) »Derden — LXXX" ontbr. in C. [7]) Bij deze acte ontbr. in A alle marginalia. [8]) »gemeynten Goids" A heeft »volck".

ART. 3. *Wat dienaers die Westvriessche commissaris versoeck om Westvrieslant te bedienen.* — Dit dus gedaen zynde is in de synodaelsche vergaerderinge geroepen den eerweerdigen ende hoochgeleerden doctoor OTTO SWAELUA als commissarius ende gesanden van den heeren ende Gedeputeerden van Westvrieslant, hebbende commissie zoo van den heeren ende Gedeputeerden van Westvrieslant voersz. zoo oyck van der synodaelsche vergaerderinge, nu onlancx tot Sneeck gehouden, om te versoecken, opeysschen ende beroepen ten yersten alle dienaeren, die vuyt Westvrieslant geboertich, daernae oyck sommige, die eertyts hebben in Vrieslant gestaen, ten laesten oyck sommige, die alhier in Noorthollant sonder besloten gemeynten zyn etc.

ART. 4. *Van het antwoert der Staten van Noorthollant opt versoeck van den commissaris.* — Is oyck voeryerst besloten eendrachtelycken van den synodo, dat men in den versoeck van den commissaris, vuytgesonden van mynheeren den Gedeputeerden van Westvrieslant, representerende die Staten van dyen, nyet zouden procederen, voer ende aleer dat doer den synodum versocht ende aengesproecken zyn mynheeren den Gedeputeerden van Noorthollant, representerende die Staeten van dyen, om haeren gelieven ende consentement daerin te hebben. Tot welcken fyne van den synodo voersz. genomineert [1]) zyn CLEMENT MERTENSZ, dienaer der gemeynte Christi van Hoorn, ende PIETER DIERICXZ, dienaer der kercke Christi tot Nouwenierop. Ende gesproecken hebbende met mynheer die Gedeputeerde, hebben aent synodo gerelateert, dat myne heeren die Gedeputeerden [2]), representerende die Staeten van Noorthollant, geconsenteert hebben, dat doer den synodum die van Vrieslant gheholpen zouden worden met dienaeren, doch alzoo dat nochtans [3]) het synodus goede achte daerop zal hebben, dat dese quartiere van Noorthollant nyet desolaet oft alzoo seere [4]) van dienaeren beroovet werdden ende dat oyck die dienaeren zullen vertrecken met vrientschap [5]) ende goede getuychenisse haerder gemeynten ende overicheyt.

ART. 5. *In genere ende nyet in specie wort het versoeck van den commissaris eendrachtelyck bewillicht.* — Van denwelcken versoeck voersz. is eendrachtelycken van alle dienaeren ende ouderlingen besloten, dat het versoeck, gedaen by den doctoor OTTO SWAELUA van wegen die van Vrieslant op den dienaeren, gestelt in een register ende den synodo voergelesen, is recht ende christelyck ende derhalven als cristelyck in

---

[1]) »genomineert" A heeft »daertoe gecommitteert". [2]) »hebben aent synodo — Gedeputeerden" ontbr. in A. [3]) »nochtans" ontbr. in A en C. [4]) »seere" ontbr. in C. [5]) »vrientschap" A heeft »goede vrientschap".

genere behoort geconsenteert te worden. Doch eenige particuliere kercken hebben eenige exceptie, reden ende oyrsaecken, waerom dat se sulcx int particulier souden nae haere meeninge nyet connen [1]) naecoemen, dat se die exceptien, redenen ende oyrsaecken in den synodaelsche ofte anderssins in een classicale vergaerderinge sullen laeten vuegen [2]) ende sententieren.

ART. 6. *Van den dienaer tot Medenblicx vertrecke.* — Aengaende nu den particulieren dienaeren hebben die van Medenblick doer haeren ouderling AELBERT JANSSZ geantwoert, dat zy bewilligen int vertrecken van haeren dienaer JACOBO, doch in den tyt wanneer hy sal vertrecken, verhoepten zy wel met malcanderen te vergelycken.

ART. 7. *Waerom die commissaris int synodo verschenen is ende wat hem toegelaten is.* — Dewyle den doctoer OTTO SWAELUA voersz. versocht heeft met zyn associeerde present in den handel des synodi te wesen om taenhooren alsulcke antwoerde oft oppositien als by den ouderlingen gedaen mochte worden ende op deselfste oppositien te moegen doen zyn antwoerde, is hem alsulcx toegelaeten.

ART. 8. *Van den actien der dienaeren ende ouderlingen, die haer sullen onderwerpen het oerdeel van den synoden.* — Ende zoo oyck swaericheyt is gevallen van den submissien der dienaeren van wegen haere eygen persoonen ende der ouderlingen van wegen haerder gemeynten, soo is eendrachtelycken van den gansschen synodo besloten, dat in alle actien den dienaeren van wegen haeren eygen persoonen ende den ouderlingen van wegen haerder gemeynten aen beyde zyden hen zullen onderwerpen den sententie ende oerdeel van der synodaelsche vergaerderinge.

ART. 9. *Van* SUFFRIDO, *dienaer in Grootebroeck, naer Vrieslant.* — Is van den synodo besloten aengaende SUFFRIDUM, dienaer van Grootebroeck, dat hy zal gaen naer Vrieslant, alzoo nochtans dat [3]) by den classis van Enchuysen yerst daerin gearbeyt zal wordden, dat den voersz. SUFFRIDUS met goeden vrede van zyn gemeynte ende overicheyt gedemitteert zal werdden.

ART. 10. *Van* AUGUSTINO *ende* BERNARDO. — Van AUGUSTINO Abbekerck ende BERNARDO Langedyck is eendrachtelycken besloten van den synodo, dat zy eerstsdaechs naer Vrieslant zullen reysen om aldaer den kercken Christi [4]) te bedienen.

---

[1]) »connen" ontbr. in A. [2]) »vuegen". In 't orig. heeft wellicht gestaan »wegen". A heeft »voegen", G »brengen". [3]) »dat" A heeft »dat vooreerst". [4]) »Christi" ontbr. in A.

ART. 11. *Van* SYBRANDO *van Ste Merten.* — Is besloten eendrachtelycken van den synodo, dat SYBRANDUS van Sinte Merten sal gaen naer Vrieslant tot den dienst der gemeynten Christi van Haerlingen, doch alzoo dat die van Vrieslant zullen afstaen van de beroepinge, gementioneert [1]) op GEORGIUM Schagen.

ART. 12. *Van* FREDERICO, *dienaer.* — Van FREDERICO tot Middelre [2]) ende Quadyck is eendrachtelyck van den synodo besloten, dat hy by die gemeynten van Quadyck ende Middelre [2]) dit tegenwoordige jaer van tachtich sal blyfven ende alsdan, zoot hem [3]) gelieft, naer zynen vaderlant sal moegen trecken.

ART. 13. *Van* TULLIO, *dienaer in Texel.* — Aengaende TULLIUM, den dienaer [4]) van Texel, is eendrachtelyck van den synodo besloten, dat hy sal gaen in Vrieslant [5]) ten dienste van der gemeynte Christi in der stede Ilst, doch alzoo dat den synodus alle moegelycke vlydt [6]) aenwenden [7]) om wederom teylant van den Texel te besorgen.

ART. 14. *Van* ARNOLDO *te Petten.* — Van ARNOLDO tot Petten is besloten van den synodo, dat hy by zyn gemeynte te Petten zal blyfven.

ART. 15. *Van* AELBERTO. — Is van den synodo oyck [8]) besloten eendrachtelycken [8]), dat AELBERTUS, duslange dienaer van Berninckhoorn, naer Vrieslant zal moegen vertrecken tot dienste der gemeynten Christi, behoudelycken dat hy syn gemeynte eerst zal naer zyn geloeftenisse bedienen den tyt van dry maenden, ten waer dan saecke dat zy onder malcanderen anders daerinne conden vergelycken.

ART. 16. *Van* AGGEO *ende* ULDERICO. — Van AGGEO Wervershooft, ULDERICO Oosthuysen, SYBRANDO in Hem is besloten, dat van haerluyder beroepinge zal werden gehandelt een yeder in zyn classe.

ART. 17. *Van* HILLEBRANDO *ende* JAN CLAESSZ. — Aengaende HILLEBRANDUS DOCCUM ende JAN CLAESSEN, nu ter tyt dienaeren van Amsterdam, is by den synodo geresolveert, dat van haere beroepinge yerst geadverteert zullen wordden den gemeynte ende magistraet van Amsterdam ende dat zy alsdan tzy dan doer den kerckenraedt ofte doer haere classicale vergaerderinge daervan zullen moeghen handelen nae behooren.

---

[1]) »gementioneert" ontbr. in A. [2]) »Middelre" C heeft »Middelie". [3]) »hem" C heeft »hen". [4]) »den dienaer" ontbr. in A. [5]) »in Vrieslant" ontbr. in A. [6]) »alle — vlydt" A heeft »alle vlietige middelen". [7]) »aenwenden" C heeft »sal aenwenden". [8]) »oyck" en »eendrachtelycken" ontbr. in A.

ART. 18. *Van* ANDREA CASTRICOMICO *ende* CORNELIO. — Aengaende ANDREAM CASTRICOMIUM ende CORNELIUM ROSTERHAUDE is geresolveert by den synodo [1]), dat den commissarius van wegen die van Vrieslant sal moegen zyn refugium nemen totten magistraet ende gemeynte van Enchuysen.

ART. 19. *Van mr.* GEERAERT, *dienaer van Sardam.* — Alzoo questie is gevallen tusschen die van Sardam ende Wermenhuysen, benoopende den dienaer mr. GEERARDUM, soo heeft het synodus, gehoert hebbende beyde partyen, eendrachtelyckèn [2]) besloten, dat meester GEERARDUS nae luydt synder eerster voergaende beloftenisse zal gaen naer Sardam ten dienste der gemeynte Christi aldaer.

ART. 20. *Van* JAN SPRINGER, *dienaer op Lutkebroeck.* — Soovele nu aengaet den beroepinge, van die van Stellinckwerf gedaen op JOANNEM SPRINGER, dienaer tot Lutkebroeck, is eendrachtelycken van den synodo [3]) besloten, dat hy by zyn gemeynte van Lutkebroeck sal blyfven, doch alzoo dat het classis van Enchuysen goede acht zal nemen op den gesontheyt JOANNIS, ende zoo die gesontheyt JOANNIS voersz. doert blyfven doer [4]) die van Lutkebroeck soude geheelycken [5]) pericliteren, dat alsdan tclassis van Enchuysen met alle beleeftheyt in die saecke zal handelen.

ART. 21. *Van* LAURIMANNO — Van LAURIMANNO is besloten, dat hy naer Vrieslant zoude gaen den tyt van zes weken ende nae expiratie van dyen zyn vrye optie ende wille zal hebben, oft hy dan den kercken in Vrieslant ofte den kercken in Hollant, zoo hy in Hollant wort beroepen, sal willen bedienen.

ART. 22. *Van* HENRICO *Benninckbroeck.* — Van HENRICO Benninckbroeck is eendrachtelycken besloten, dat hy mede naer Vrieslant zal reysen om aldaer den gemeynte Christi mede te bedienen.

ART. 23. *Van* PETRO *Purmerendt.* — Van PETRO Purmerendt is oyck eendrachtelycken van den synodo [6]) besloten, dat den doctor commissarius zal moegen reysen omme aldaer metten magistraet ende gemeynte te handelen, ende zoo die saecke by den magistraet ende gemeynte ofte kerckenraet tot Purmerendt tot contentement van den commissarius voersz. nyet afgehandelt conde worden, dat alsdan die commissarius zal byeen

---

[1]) »by den synodo" ontbr. in A. [2]) »eendrachtelycken" ontbr. in A. [3]) »van den synodo" ontbr. in A. [4]) »doer" A heeft »by". [5]) »geheelycken" ontbr. in A. [6]) »van den synodo" ontbr. in A.

moegen laeten beroepen den classis van Edam om aldaer gehandelt te wordden nae behooren.

Art. 24. *Von* Joanne Andelio. — Soovele aengaet Joannem Andelium is eendrachtelyck van den synodo besloten, dat hy by zyn gemeynte van Wermer ende Gisp zal blyfven volgende den voet van zyn aennemminge ende continuatie by desen.

Art. 25. *Van schoelmeesteren haer te begeven totten dienst.* — Dewyle oyck den doctor commissarius eenige beroepinge heeft gedaen op Gerbrandum Snecanum, schoelmeester tot Enchuysen, Joannem, schoelmeester tot Bovencarspel, Franciscum van Leeuwerrden, schoelmeester tot Medenblick, geboortich vuyt Vrieslant, ende zoo daer meerder andere, vuyt Vrieslant geboren, moegen wesen, soo eest dat den synodus eendrachtelycken heeft besloten, dat sulcke schoelmeesteren vermaent zullen werden doer den synodum omme haer metten yersten te stellen totten examen ende soo alsdan [1]) sy bequaem werden bevonden, dat alsdan van haere beroepinge in haeren classe gehandelt zal worden nae behooren.

Art. 26. *Hoe men behoort wederom te versorgen die kercken in Noorthollant.* — Alzoo nu veel kercken in Noortholland worden ontlediget van haeren dienaeren, is nu begonnen te handelen van den middelen ende manieren om opt alderbeste wederomme te versorgen den kercken van desen quartiere van Noorthollant.

Art. 27. *Die van Medenblick doort bidden zullen besorcht worden van Enchuysen.* — Ende is alleryerst gehandelt van der kercken van Medenblick, diewelcke naedyen dat se haeren dienaer Jacobum quyt gaen, is raetsaem bevonden van den synodo, dat vuyt naeme van den synodo gescreven zoude worden aen den heeren ende magistraten van Enchuysen, haer biddende, dat dewyle zy aldaer dry dienaeren hebben, dat haer sal gelieven respect ende sorge daerop te hebben, dat Medenblick haer gebuerstadt doer eenige van haeren dienaeren nu mede besorcht mochten worden.

Art. 28. *Van* Reyer Willemsz *tot een dienaer.* — Is eendrachtelycken van den synodo besloten, dat Reyer Willemsz, die ouderling van Schagen, hem metten yersten [2]) ter examen stellen zal.

Art. 29. *Elcke classis zal versorgen die plaetse, die onder haer syn*

---

[1]) »soo alsdan" A heeft »alsoo". [2]) »metten yersten" ontbr. in A.

ende geen dienaers en hebben. — Van den kercken, die nu haere dienaeren quyt gewordden syn, is besloten, dat die besorcht zullen worden metten aldereersten een yeder van haeren eygen classis ende dat tot voerderinge van dyen een yeder classis met hem vuyten synodo zal nemen het catalogum der persoonen, die nu nae het oerdeel deses synodi bequaem geoerdeelt zyn om tot het examen toegelaeten te worden ende dat oyck een yeder classis onderlingen communicatie [1]) met andere classen zullen moegen houden om vuyt andere classen te beroepen dengenen, die zy dan tot dienst van de kercken haerder classis zullen achten noodich ende bequaem te wesen.

ART. 30. JACOB VOLCHERTSZ *zal mede bedienen die van Wermenhuysen.* — Aengaende den kercke van Warmenhuysen is van den synodo geresolveert ende oyck van JACOB VOLCHERTSZ geconsenteert, dat hy die van Wermenhuysen sal mede bedienen tot een tyt van een halff jaer, onvercort nochtans het recht van die van Berninckhorn op hem JACOB VOLCHERTSZ voersz. willen pretenderen.

ART. 31. *Van* MEYNAERT CLAESZ. — Van MEYNAERT CLAESSZ, dienaer van Spambroeck ende Opmeer, is eendrachtelycken besloten van den synodo, dat hy sal voertgaen in zyn dienst ende by den gemeynten van Spambroeck ende Opmeer blyfven.

ART. 32 [2]). *Aenhouden met scryven aen den raet van Enchuysen om Medenblick te versorgen.* — Dewyle het synodus van den heeren ende magistraten van Enchuysen aengaende het versoeck om die kercke van Medenblick te helpen besorgen alsulcken antwoert nyet heeft ontfangen, als zy wel verhoept hadden, soo eest dat den synodus raetsaem te wesen heeft besloten om wederom den heeren van Enchuysen te scryven ende de meeninge van haeren voergaenden scryven wat duyderlyck [3]) te verclaeren, ten eynde dat doch die heeren van Enchuysen die desolate [4]) kercke van Medenblick doer haeren dienaeren zouden gelieven te helpen ende onderwyle laeten bedienen.

Particulares quaestiones.

ART. 33 [5]). 1. *Van der excommunicatie int oepenbaer.* — Is gemo-

[1]) »communicatie" G heeft »correspondentie". [2]) »Art. 32" ontbr. in A. [3]) »duyderlyck" A heeft »duydelyckker". Evenzoo C en G. [4]) »die desolate — bedienen" A heeft »doch willen die desolate kerke van Medenblick door haren dienaren bij wijle soude willen helpen ende bedienen". [5]) »Art. 33" ontbr. in A en C.

veert in onse synodo tot Hoorn anno 1580 den 12 May een particuliere questie, oft men de excommunicatie nyet soude moegen gebruycken alleen in presentie van den lidtmaeten der kercken [1]). Waerop geresolveert is, dat om veel oyrsaecken die excommunicatie sal ende behoort te geschieden oepenbaer in de kercke voer den ommestandt des gantschen volcx, die alsdan is tegenwoerdich.

ART. 34 [2]). 2. *Van een huwelycke actie bynnen Enchuysen.* — Op die questie, doer ANDREAM DIERICXZ, dienaer, ende HUYCH CORNELISSZ, ouderling der gemeynte Christi tot Enchuysen, den synodo voergestelt zoo doer gescrifte zoo doer mondelinge verclaeringe aengaende die huwelycke actie tusschen eenen GERRIT SEBASTIAENSZ ende een TRIJN CORNELISdochter, soo ist, dat die synodus, gemerct hebbende die circumstantien, tusschen den voersz. persoonen voergevallen, eendrachtelycken hebben besloten, dat die voersz. als rechte ende waere echteluyden syn ende geacht behooren te worden, ende dat derhalven den synodus oyck approbeert den handel der dienaeren van Enchuysen daerinne, dat se den voersz. GERRIT SEBASTIAENSZ met een ander persoon nyet hebben willen proclameren ende trouwen.

ART. 35 [2]). 3. *Van een bespreeck op die Mennonisten.* — Op die questie oft nyet geraeden en is den Wederdooperen soowel den Vriesen als Vlaemingen ende andere soerten der Wederdooperen, die in menichfuldige secten gedeelt ende verschuert [3]) zyn, een christelyck bespreeck ende collatie aen te bieden, is geresolveert by den synodum, dattet geraeden is tot gelegener tyt een oepenbaere ende christelyck bespreeck haerluyden te presenteren, ten eynde die reyne leere des godlycken woerts meer ende meer bekent mochte wordden by alle menschen ende oyck alle arme dolende schapen des te bequamer van haeren erroeren ende dwaelingen geholpen souden moegen werden.

4. *Het bespreeck sal men openbaer laeten drucken.* — Ende opdat oyck een yeder zoude moegen weten, hoe bereydt die predicanten tsaemen om de leere des [4]) godlycken woerts te verdedygen [5]) zyn, soo is oyck besloten, dat alsulcke presentatien van eenen oepenbaeren bespreecken oepenbaerlycken zal laten drucken.

5. *Men sal haer scriftelyck presenteren het bespreeck ende scriftelyck antwoert vorderen.* — Ende opdat dese handel des te beter in effect sal moegen coemen, is geresolveert, dat een yeder classis vuyt naeme ende

---

[1]) »der kercken" A heeft »Christi". [2]) »Art. 34" en »Art. 35" ontbr. in A en C. [3]) »gedeelt ende verschuert" A heeft »ende soorten verdeelt". [4]) »de leere des" ontbr. in A. [5]) »verdedygen" G heeft »verkondigen".

van wegen [1]) des ganschen synodi den Wederdooperen alsulck bespreeck scriftelycken sal presenteren ende oyck van haerluyden wederom scriftelyck antwoert zal eysschen ende brengen.

6. *Men salt op sinte Jacobs dach presenteren.* — Is oyck besloten, dat alsulcke presentatien ende antwoerden bynnen den tyt van omtrent twee maenden nae datum den XVI May, twelcken specialycken wesen zal Jacobi dach, ende alsdan van een yeder classis tot Hoorn zullen ingebracht werden.

7. *Van die forma des presentacys.* — Om nu den forma van presentatien met malcanderen te concipieren is van den synodo besloten, dat vuyt een yeder classis twee delegati sullen coemen tot Amstelredam des Dincxdaechs naer beloecken Pincxter om aldaer met gemeenen raet ende deliberatie een gemeyne forma van presentatie te concipieren.

ART. 36 [2]). 8. *Waeromme* DIERICK PIETERSSEN *nyet geexamineert is.* — Op de questie oft het classis van Hoorn nyet recht daerinne gedaen heeft, dat zy DIERICK PIETERSSZ van Schermerhorn tot het examen nyet heeft willen toelaeten, overmits hy voersz. in forma van een famose libell een liedeken heeft gemaect ende verstroyt, waerinne hy den dienaeren der kercken [3]) scheldet voer swaere vyanden, voer buycksorgers, voer onvruchtbaere vygeboomen etc., die men zal slaen op den cop, die men zal royen vuyt etc. [4]), is eendrachtelycken van den synodo besloten, dat den classis van Hoorn daerinne recht heeft gehandelt, dat se zoo en faemroover tot het examen nyet heeft willen toelaeten.

9. DIERICK PIETERSZ *sal geexcommuniceert worden* [5]). — Ende alzoo alsulcken faemroover met christelycke discipline gestraft behoort te worden, soo eest dat den synodus heeft geoerdeelt, dat den classis van Alcmaer, onder welcken de voersz. DIERICK PIETERSSZ is geseten, met hem zal procederen in den christelycken discipline.

---

[1]) »ende van wegen" ontbr. in A. [2]) »Art. 36" ontbr. in A en C. [3]) »der kercken" A heeft »des woorts". [4]) »die men zal slaen — etc." ontbr. in A. [5]) Dit marg. ontbr. ook in G.

Corte aenteeckeninge der gedenckweerdichste stucken, verhandelt in den particulieren synodo tot Enchuysen, begonnen anno 1581 den 17 Aprilis ende voleyndicht den 21 derselver maent.

ART. 1. ANDRIES DIERICXZ. PIETER DIERICXZ. GEORGIUS NOLTHENIUS. NICOLAUS QUIRINGIUS. MARTINUS LYDIUS [1]. — Naer aenroepinge des godlycken naems, geordonneerde praesidem, assessorem, scribam ende dengenen, die den tyt des synodi die predicatien zouden doen, is verhandelt de saecke aengaende die beroepinge van Texel op CLAES CRYNSSZ, dienaer des godlycken woerts tot Harinchuysen, ende daerover gepronuncieert, dat CLAES CRYNSSENS by syn gemeente tot Harinchuysen blyfven zal, mits dat tsynodus dyen van Texel belooft alle hulpe te doen om haer met een dienaer te versorgen voer afganck desselven, waerop tot die van Texel PETRUS HENRICI met recommandatie gesonden is.

ART. 2. In der saecke tusschen die van Schermerhorn ende haer dienaer is geoordeelt, dat die dienaer by haer zal blyfven. Is tot dyen eynde DIERICK PIETERSZ CUYPER vermaent, dat hy denzelven in zynen dienst nyet sal stueren [2], maer met allen billicken middelen die voerderen, met zyn presentie die predicatie des dienaers vereeren, tnachtmael met hem vredelyck houden, andere tot datselfde arbeyden te leyden, twelck alzoo van DIERICK PIETERSZ belooft is ende aengenomen. Heeft oyck den dienaer int aensien des synodi om vergevinge gebeden ende is alzoo met hantgevinge versoeninge betuycht. Soo heeft oyck DIERICK PIETERSZ van zyn predickinge heymelycke ofte oepenbare af te houden beloeft ende alle schyn van schuermaeckingen te myden, in den kerckenhandel nyet te doen sonder advys ende voerganck des dienaers ofte des classis.

ART. 3. Belangende die van Hem, die by haer in den dienst JAN JANSSZ, ende die van Eertswout, die EVERARDUM begeren te hebben, zal het synodus met billicken redenen scriftelyck versoeck doen aen den Westvriesen om den broederen voersz. op plaetsen voersz. te moegen gebruycken. Ende mits dat by weygeringe van dyen die saecke om te oerdeelen opt nationalem synodum beroepen wordt, sullen middelertyt die voersz broeders in Noorthollant blyfven totten vuytcompste synodi voernoempt.

---

[1]) Deze namen staan in margine in deze volgorde onder elkander geplaatst.

[2]) »stueren" A heeft »moyelyck wesen", G »steuren".

ART. 4. Opt versoeck der [1]) van Wieringen aengaende een dienaer by haer te hebben zyn eerstelycken verordineert twee dienaers, die daer terstont zullen sommigermael predicken ende doer het gebruyck des nachtmaels die gemeynten vergaerderen. Syn voerder gewesen, dat se zullen eysschen, dat CORNELIS MEYNAERTSZ, schoelmeester tot Wesp, by zyn classe geexamineert wordde, ten eynde hy haer mach dienen, zoo hy bequaem geoerdeelt wordde. Ende sal het synodus die van Wieringen in de gansche saecke alle moegelycke bystant doen.

ART. 5. Belangende het nationale synodum, tot Middelborch vuytgescreven, syn van wegen deses particulieren synodi om daer te reysen verordent MARTINUS LYDIUS, BARTHOLDUS WILHELMI, dienaeren des godlycken woerts, PHILIPS CORNELISZ, D. JACOBUS FORESTUS, ouderlingen.

ART. 6. Vant teergelt derzelver broederen is geordonneert, dat die classes Enchuysen, Hoorn, Alcmaer [2]), Amsterdam elcx geven sullen dertich gulden, Edam vyftien gulden, welcke penningen metten yersten sullen worden tsaemengebrocht ende in handen der gedeputeerden ouderlingen gesonden om by denselven gedispenseert [3]) te worden.

ART. 7. Die stucken, die van desen synodo daerheen gewesen zyn, staen aent eynde deses op haer besondere plaetse.

ART. 8. Ofte yemant veranderen oft naelaeten zal, tgeen in synodis besloten is, ofte eenige persoonen ofte mindere vergaerderinge veranderen zullen ofte versuymen, tgene in groote vergaerderinge (waeronder zy staen) besloten is vuyt den woerde Goids? Neen in generalibus, maer in particularibus ofte beter te seggen minus principalibus, wyt [4]) behoorde nae gelegentheyt des tyts ende plaetse verandert ofte naegelaeten te worden, sal sulcx geschieden met advys des classis ofte, indient moegelyck is, des synodi.

ART. 9. Ofte dat classis van Hoorn wel gedaen heeft, als zy dat onordentlycken sonder examen ende beroepinge ommeloopen omme te predicken sommiger persoonen heeft christelyck willen stueren [5])? Is geantwoert: Ja.

ART. 10. Oft den ouderlingen ende diaconen toecompt te vermanen

---

[1]) »der" G heeft »der broederen". [2]) »Alcmaer" ontbr. in A. [3]) »gedispenseert" G heeft »gedisponeert". [4]) »wyt" A heeft »wt", C »wat", G »wijl jeets". [5]) »stueren" G heeft »steuren".

ende te predicken nae die maniere des predickamps? Neen, ende alzoo worden [1]) bewesen is, dat verscheyden absurda vuyt sulcke ende dyen aenhangende maniere om alle vraegen op te eysschen volgen, is besloten, dat sulcx nae luydt des synodi Alcmariane anno 79 [2]) sal ophouden. Ende is tot desen eynde verordent, dat die persoonen tot Twysch vermaent zullen worden, ende zoo zy haer gevoelen totten dienst des godlycken woerts gedreven te wordden, dat zy naer ordeninge der kercken totten selvigen zullen begeven.

ART. 11. Den schepenen van Medenblick, vraegende dadvys des synodi over het huwelyck eener persoon, die van haer man verlaeten is, jae, denselven oyck tot echtbrueck vuytgetreden zynde, een ander nu hadde genomen, is geantwoert, dattet haer nae der conscientie vry is een ander te trouwen, maer dat zy in die maniere behoorde alzoo gehandelt te hebben, dat zy sulcx nyet hadde gedaen dan interposita cognitione magistratus. Ende beveelt die synodus die straffe sulcker onordeninge der schepenen discretie.

ART. 12. Oft die dienaeren van Enchuysen zullen totten heyligen nachtmael toelaeten persoonen, welckes huwelycxbeginselen nyet formelyck zyn geweest? Sy sullen yerst verwachten het oerdeel des magistraets over derselven huwelyck [3]) om ergernisse te vermyden.

ART. 13. Dat classis van Hoorn sal in toecoemenden vuytscryvinge der synoden den ouderlingen wel ernstelyck [4]) verscryven ende die sonder oyrsaecke nyet compareren, zullen gestraft worden nae luydt Hornanae synodi.

ART. 14. Op die vraege des classis [5]) van Enchuysen belangende dat vryhoff der dootslaegers is die resolutie deszelven classis, daerover gegeven, by den synodum geconfirmeert. *Deest resolutio* [6]).

ART. 15. Die broeder, nu tot Medenblick woonende, maer anderswaer woonende in echtbrueck hem verloopen hebbende, zal vermaent wordden van die van Medenblick, maer indyent noodich zal zyn, sal die excommunicatie gedaen worden ter plaetse, daer hy die echtbrueck gepleget heeft, mits dat zulcx den gemeenten van Medenblick zal voergestelt

---

[1]) »worden" A heeft »vorder". [2]) »79" ontbr. in G, A heeft »1578". [3]) »derselven huwelyck" A heeft »sulke". [4]) »ernstelyck" A heeft »strengelyckken". [5]) »des classis" ontbr. in A. [6]) »Deest resolutio" staat in marg. en ontbr. in A, C en G.

wordden ende gedaen. Ditselve artickel is wederom tot Alcmaer in den synodus anno 1581 den 2 Octobris geretracteert ende alzoo daervan besloten, dat deselve excommunicatie van bovengescreven persoone tot Medenblick zal geschieden, vuyt oyrsaecken dat hy nyet alleen van te voeren tot Medenblick gewoont ende aldaer tot een lidtmaet der gemeynte is opgenomen worden, maer alsnu, naer verloop in denzelven zynen bovegescreven overspel tot Opmeer, wederom aldaer met der woon es gecoemen.

Acten, verhandelt in den particulieren synodo tot Alcmaer van den dienaeren ende ouderlingen deses Noordenquartiers, den 2 Octobris begonnen anno 1581 [1].

ART. 1. In den yersten zoo is nae aenroepinge Godes names doer gemeene kuerstemmen JOANNES DAMIUS, dienaer tot Haerlem, tot een praesidem, PETRUS CORNELI, tot Alcmaer dienaer, tot een assessorem ende BARTHOLDUS WILHELMI, dienaer tot Hoorn, tot een scriba vercoren.

ART. 2. Syn vercoren om te predicken in der gemeynte EVERARDUS JOANNIS opten Woensdaege [2]) ende CORNELIUS JOANNIS opten Donderdaege tsavons.

ART. 3. Hiernae zyn begonnen te lesen de acta synodalia in den synodo nationali, tot Middelborch gehouden, besloten.

Art. 4. Soevele belanct ende aengaet den 34 [3]) artyckel des nationalis synodi van den forme ende wyse om voertsaen den particulieren synoden in desen onsen quartiere te houden, is goet bevonden om alle quade consequentie te myden voertaen tselfde, gelyck het luydt, naer te coemen.

ART. 5. Is gelesen een brieff, aen den synodum gesonden van HELMICHIO, dienaer des woerts, vuyt naeme der dienaeren des classis [4]) van het Sticht van Utrecht belangende die excommunicatie, eertyts aen eenen

---

[1]) Deze geheele acte ontbr. in C. [2]) »Woensdaege" G heeft »Dingsdagh". [3]) »34" G heeft »24". [4]) »des classis" ontbr. in A.

WILLEM GIELISSEN geschiet, ende geresolveert, dat men om zeker oyrsaecken zyne saecke yerst affhandelen zal.

ART. 6. Verschynt WILLEM JELISSZ ende geeft den broederen aen eersterlyck, hoe dat hy vier jaer lanck van de gemeynte afgesloten is geweest ende hierentusschen hem eerlyck ende wel gedragen heeft, alst blyct by verscheyden attestatien, die begeerden [1]) te vertoonen. Ten tweeden dat het classis van Utrecht hem opgeleydt hadde [2]) metten synodo wederom te versoenen. Ten derden biddet hy, dat zy hem willen vergeven, waerinne hy misdaen ende gesondicht heft, toonende zekere attestatie van boete ende leedtwesen. Ten vierden ende ten laesten begeerde hy, dat het synodus hem wilden eenich bescheet geven, dat hy zoude moegen vertoenen dengenen, daervan hy affgesonden was.

ART. 7. Is geresolveert van den synodo, dat WILLEM JELISSEN voersz. voer een broeder zal opgenomen wordden ende dat op dese conditie, naemelyck dat men hem afvragen zoude, overmits hy nyet alleen als een gemeyn lidtmaet maer veel meer [3]) als een schuermaecker der gemeynte geexcommuniceert is geweest, oft hy doer dese zynen versoecke wederom begeert opgenomen te worden alleen voer een gemeen lidtmaet ofte oyck voer een dienaer des woorts gehouden ende aengesien te wesen.

ART. 8. Gheeft WILLEM JELISSZ voer antwoert, dat hy als een gemeen broeder [4]) begeert opgenomen te wordden. Ende zoo die Geest Godes hem ten eenigen tyden met eenige gaven verlichtet, dat hy die wel begeert mede te deelen, zooverre hy ordentlyck van het classe daertoe gevordert [5]) worde, welcke hy begeerde, dat het synodus doer briefven zoude willen aen het classis van Utrecht ende Amersfoert overscryven.

ART. 9. Is hierbenevens hem gevraecht, eerstelyck oft hy oyck gevoelt ende bekent, dat om genochsaeme ende rechtveerdige oyrsaecken geexcommuniceert sy geweest, daernae oft hy nyet bekende onrecht gedaen te hebben, dat hy hem gevordert heeft zoo onordentlycken tot noch toe in den dienste des woorts voert te gaen, ten derden oft hy hem in alles het oordeel des synody zoude willen onderwerpen ende hem daernae reguleren. Heeft WILLEM JELISSZ in alles den voerscreven synodo verwillicht ende geconsenteert met zyn jaewoerde.

ART. 10. Is gevraecht, op wat forme ende wyse die opneminge van

---

[1]) »begeerden" A en G hebben »hy begeerde". [2]) »opgeleydt hadde" ontbr. in G. [3]) »veel meer" ontbr. in A. [4]) »broeder" A heeft »lidtmaedt". [5]) »gevordert" A heeft »verordent".

WILLEM JELISSZ soude geschieden. Is geresolveert, dat voeryerst zyn schultbekenninge zal geschieden alhier te Alcmaer voer die gemeynte. Daernae zal die schultbekenninge overgesonden worden aen den classe van Utrecht om tot Bomschoten van den predickstoel afgelesen te moegen worden. Ten derden dat hy doer een oprecht ende godsalich wandel zynes levens voertaen zyne boetveerdicheyt zal vuytbreecken laeten. Ten vierden ende lesten, dat hy hem onthouden zal van alle lichtveerdige geselschap ende oyck geenssins hem vorderen ende [1]) eenichssins aen te nemen, dat den dienste des woorts aengaet, voer ende aleer hy wettelyck van eenige classis der Gereformeerde gemeynte nae den woerde Goids geexamineert ende ordentlycke totten dienste [2]) toegelaeten zy. Alle datzelve des voersz. is myne saecke aengaende aldus onderteeckent by my, WILLEM GILLISSZ HAEGENDOREN. WILLEM JELISSEN *onderteeckeninghe* [3]).

ART. 11. Gheven aen die ouderlingen van Texel, hoe dat zy eertyts [4]) haere beroepinge gedaen hebben op CLAES QUYRYNSSZ, dienaer tot Harinckhuysen, ende alhoewel zy afgeslaegen zyn geweest, begeren nochtans andermael, dat CLAES QUYRYNSZ nae tuygenisse zynder conscientie hem verclaeren zal.

ART. 12. Hierop CLAES QUYRYNSSEN gevraeget synde, geeft voer antwoert, naedemael die gemeente hem nyet en begeert te ontslaen, hy wederomme met liefde totter gemeynte ontsteken zynde, haer nyet en begeert te verlaeten etc. [5]). Hierbenevens is oyck den ouderlinck [6]) afgevraeget, wat zy te seggen hadden [7]) opt versoeck van die van Texel. Gheeft voer antwoerde, dat de gemeynte haeren dienaer geenssins begeert te missen noch te ontslaen.

ART. 13. Is geresolveert van den synodo, dat CLAES QUYRYNSSZ blyven zal tot Harinchuysen op dese conditien, namelyck soo syne gemeynte bynnen een vierendeel jaers in zyne alimentatie nyet en voersiet, dat hy alsdan op zyne vrye voeten zal gestelt zyn om te moegen gaen by advyse des classis, daer hy versocht zal moegen worden.

ART. 14. Verschynt in de synodo een ouderlinck van Campen, voerstellende de groote noot aldaer ende begeerde, dat de gemeynte mochte van eenen oprechten ende vroemen [8]) dienaer versorcht wordden.

---

[1]) »ende" A heeft »om". [2]) »ordentlycke totten dienste" ontbr. in A. [3]) »Willem Jelissen onderteeckeninghe" staat in margine en ontbr. in A. [4]) »eertyts" G heeft »wettelijk". [5]) »etc" G heeft »en". [6]) »ouderlinck" G heeft »ouderlingen". [7]) »zy — hadden" A heeft »hij — hadde". [8]) »vroemen" A heeft »getrouwen".

ART. 15. Is voer raetsaem bevonden, dat JAN BARENTSZ vuyt die naeme des synodi by provisie aldaer voer een weecke ofte veertien daegen sal reysen, opdat die gemeynte zyne gaven mach aenhooren ende hy wederomme die gestalte der gemeynte mach onderstaen ende naemaels in zyne classe de saecke (zoo hy beroepen wert) laeten verhandelen naer behooren.

ART. 16. Nae vuytlesinge der acten GASPARI COOLHAES is van den praeside den broederen int gemeen affgevraecht, oft zy nyet en bekennen in allen oprechtelyck ende genoechsaemelyck metten COOLHASIO van den synodo nationali gehandelt te zyne? Is int gemeyn bekent: Jae; ende voer raetsaem bevonden, dat men den particulieren synodo van Zuydtholland aenscryven zal, dat se met aller haeste die acten, tot Middelborch besloten, in druck oepenbaer zullen vuyt laeten gaen, ende voerts metten COOLHASIO te procederen totter excommunicatie nae het besluyt des nationalis synodi.

ART. 17. Is hiernae van de preside voergestelt, dat alle die dienaers des woerts ende ouderlingen tot bevestinghe der eendrachticheyt de acta synodalia des nationalis synodi behooren te onderteeckenen. Twelck voer goet bekent ende oyck alzoo geschiet is.

Van den particularibus.

ART. 18. Is nae het voerstel des classis van Hoorn die classe van Alcmaer opgeleegt voertaen acht te nemen opten eylant van Wieringen nae het inhout des artyckels provincialis synodi et [1]) Alcmaer anno 79 gehouden.

ART. 19. MEYNERT CLAESZ, dienaer tot Spanbroeck, verclaert, hoe dat hy nae tbesluyt des synodi particulier tot Enchuysen laestmael gehouden, metter excommunicatien hem [2]) opgelecht is om zekere gewichtige oyrsaecken nyet en can voertgaen, ende dat se derhalven behoort tot Medenblick te geschieden.

ART. 20. Is geresolveert, dat om gewichtige oyrsaecken, by den broederen overgeleyt, die excommunicatie tot Medenblick sal geschieden ende dat men tselvige aen die gemeynte van Spanbroeck alsdan overscryven zal.

ART. 21. Is voergestelt van den classe van Haerlem, hoe dat se behulp aen den broederen deses synodi begeren, alsdat die dorpen in Ken-

---

[1]) »et" A en G hebben »tot". [2]) »hem" A heeft »die hem laestmael".

nemerlant soude moegen van dienaeren besorcht worden, die se begeren. Is geresolveert vuyt naeme des synodi hetzelvige doer requeste ende supplicatie [1]) aen den E. [2]) heeren Staeten te versoecken.

ART. 22. Is gelesen den brieff van PHILIPPO CORNELI, aen den synodum gescreven om zyne excusatie te verthoonen, waeromme hy noch op den synodum tot Middelborch, noch oyck op den jegenwoerdigen verschenen zy. Die excusatien, in zynen brieve verhaelt ende mondelinge breeder van LYDIO den synodo voergestelt, van den broederen des synodi rypelyck overgewegen, hebben eendrachtelyck geresolveert ende besloten, om voertaen te vermyden texempel van quaeder consequentie, dat hy sal tot boete geven een pont groot voer de armen.

ART. 23 [3]). Het naestcoemende synodus zal gehouden worden tot Haerlem, ende de kercke van Amsterdam is bestemmet om alle zwaricheyden, die in classibus nyet afgehandelt connen wordden, toe te beseryven

Aldus gedaen ende geeyndicht desen 5 Octobris ende ondergescreven van die voergaende [4]) aldereerste dienaeren.

Acten, verhandelt in den particulieren synodo tot Haerlem van dienaeren ende ouderlingen deses Noorderquartiers den 14 Marty anno 1582.

ART. 1. Ierstelyck is nae aenroepinge des naems Godes doer gemeene kuerstemmen ANDREAS CASTRICOMIUS, dienaer tot Enchuysen, tot een praesidem vercoren ende EVERARDUS GEYSTERANUS, dienaer tot Alcmaer, tot eenen scribam.

ART. 2. Hiernae vant voerstellen der naemen vuyt den predickstoel dergenen, die haer totter gemeynte begeven, is geresolveert, dat die van Alcmaer int afstellen [5]) van dyen zoo seer nyet gesondicht hebben in die substantie der saecken, dewyle zy hierinne aengesien [6]) hebben die gemeene stichtinge van haere gemeynte, maer onvoersichtelyck gehandelt, dat zy sulcx sonder advys van een particulier synodo vuyt haer eygen goetduncken gedaen hebben.

---

[1]) »ende supplicatie" ontbr. in A. [2]) »E" A heeft »eerweerdighen", G »Ed". [3]) »Art. 23" ontbr. in A. [4]) »voergaende" A heeft »voorgenoemde". [5]) »afstellen" A heeft »afstemmen". [6]) »aengesien" G heeft »angewesen".

ART. 3. Opt versoeck van die gemeente opt eylant Wieringen om haerluyden met eenen dienaer te versorgen is besloten, dat CAROLUS VAN GENDT sonder dienst zynde vant classe van Alcmaer geexamineert ende beproeft zal worden ende, tot desen dienst bequaem bevonden, haerluyden zal gepresenteert worden.

ART. 4. Middelrewyle totdat die van Wyeringen voernoemt met eenen dienaer versorcht moegen worden, dewyle zy geenssins sonder dienst langer connen wesen, soo is by den synodo voer goet innegesien ende besloten, dat het classes van Alcmaer, Enchuysen ende Hoorn, een yegelyck een maent-lanck nae malcanderen [1]) Wyeringen voersz. bedienen zullen, hetwelcke haerluyden scriftelyck zal te kennen gegeven worden.

ART. 5. Van den schoelmeester tot Marcken, begerende hem ter examen te stellen om alzoo totten kerckelycken dienst toegelaeten te werdden, is geresolveert, dat naedyen hy onlancx vuyt het pausdom is [2]), hy attestatie van zyn voergaende leven ende wandel sal inbringen, voer ende aleer hy tot het examen zal toegelaeten wordden.

ART. 6. Het naestcoemende particulier synodus zal den toecoemenden Mey den 2 dach over een jaer anno 83 tot Amsterdam gehouden wordden ende is diezelve gemeente bestempt het synodum voornoemt te bescryven, aen diewelcke oyck alle zwaricheyden, die in de classicale vergaerderinghen nyet en connen afgehandelt wordden, gesonden zullen worden.

Memorien van den acten, gedaen ende gehouden in den synode der provincie van Hollant te Haerlem, uutgeschreven tegen den XIII^den *Martij* 1582 [3]).

1582. *Haerlem. Is besloten, dat men te samen komen sal smorgens te seven uren tot elff uren ende namiddach te twee uren tot* VI *uren op de boete van* III *str. vor de armen* [4]).

De tesamencompste is (mits het onweder, voirgaende dagen gevallen) yerst begost den xv^en Martij.

---

1) »nae malcanderen" ontbr. in A. 2) »is" C heeft »gecomen is". Evenzoo G. 3) Zie over deze authentieke acte onze inleiding. 4) Dit cursief gedrukte staat in margine naast het hoofd dezer acte.

Voirmiddach.

Nadat het gebedt gedaen was, is tot eenen praesidem gecoren MARTINUS LYDIUS, tot eenen assessorem JOANNES DAMIUS ende tot scribam HENRICK DE CORPUT.

Eer de voersz. verkyesinge geschiede, hadden hare credentien gethoont de gecommitteerde van de navolgende classen. Dan dewyl uut de Noorthollantsche classen gedeputeert waren vyer persoonen, soe hebben sy met malcanderen gesproken, dat alleen in de vergaderinge blyven souden uut elcke classe twee persoonen, namelick:

Van wegen der classe van Amsterdam MARTINUS LYDIUS, diener des woorts in der stadt van Amsterdam, ende JAN THOMAESSZ, ouderling aldaer.

Van wegen der classe van Haerlem JOANNES DAMIUS, dienaer des woorts, ende DAMAS JACOBSSZ, ouderling te Haerlem.

Van wegen der classe van Delft PIETER JANSSZ, diener te Delft, ende WINANDUS VAN DER BEKE, diener te Soetemer.

Van wegen der classe van Enchuysen ANDRIES DYRCXZ, diener des woorts tot Enchuysen, ende ALAERT JANSSZ, ouderling te Medenblick.

Van wegen der classe van Rotterdam VALERIUS TOPHUSANUS, diener te Rotterdam, ende PETRUS CARPENTARIUS, diener te Schiedam.

Van wegen der classe van Alcmaer PETER DYRCXZ, dienaer tot Nyeuwenyeroop, ende CORNELIS AELBRECHTSSZ, ouderling tot Schagen.

Van wegen der classe van den Hage ADAMUS PILLICHIUS, diener te Sgravensande, ende JACOB CORNELISSZ, dienaer te Loosduynen.

Van wegen der classe van den Briel EGIDIUS JANSSZ, diener in den Briel, ende ARNOLDUS ARNOLDI, diener tot Oostvorn.

Van wegen der classe van Hoorn JACOB WILLEMSSZ, dienaer tot Hoochtwoudt, ende EVERT MICHIELSSZ, ouderling tot Hoorn.

Van wegen der classe van Dordrecht HENRICK VAN DEN CORPUT, diener des woorts, ende ADRIAN JANSSZ, ouderling tot Dordrecht.

Van wegen der classe van Edam syn gecompareert LAUREYS JANSSZ, diener tot Monnickendam, ende HENRICK PIETERSSZ, ouderling tot Purmeereynde, dewelcke hoewel sy hare credentie noch nyet by haer en hebben, nochtans nadien eenigen anderen dieneren kennelick is, dat sy syn gedeputeert op de vergaderinge, soe sullen sy blyven ende beneersten (soe veel mogelick), dat hare credentie noch in de vergaderinge gebracht

worde. Den anderen dienaer in der classe van Edam gelyck eenigen anderen, van Noortholland gecomen, is geconsenteert by de vergaderinge te blyven doch sonder stemme, als anderen wel toegelaten wort. De ouderling sal blyven, totdat de ander ouderling komt ende alsdan sal na gelegenheyt de eene oft de andere vrygelaten worden.

Van den classen van Leyden, Goude ende Gorcum ende Bommel en is noch nyemant gecomen.

Daerna syn de credentiebrieven weder gelesen ende overwogen, ende alsoe in de credentiebrieff van de classe van Haerlem onder andere stont, dat sy de saecken, van haren gecommitteerden geapprobeert, getrouwelick wilden achtervolgen, soe syn de gecommitteerde hieraff gehoort ende is hen voirgestelt, dat in den synoden om ordeninge te houden na den meesten stemmen (als de saecke overwogen is) besloten wort, ende soe yemant hem daerinne beswaert vindt, dien is toegelaten de saecke tot meerder vergaderinge te brengen. Soe hebben de gecommitteerde hen des laten behagen ende verclaert haer meyninge oyck sulcke te syn.

Alsoe in de credentien van Delft, Rotterdam, Hage ende Briel bevonden is, dat de classen affgeveerdicht hebben twee dienaers ende geene ouderlingen, soe syn de gecommitteerde vermaent, dat volgende de kerckenordeninge behoorden mede het halffdeel ouderlingen gesonden te worden. Daerop de voirsz. classen hen hebben ontschuldicht, dat het om anders geen oorsaeck geschiet en is, als dat tot eenige plaetsen soe geene bequame ouderlingen en syn, ende ten anderen, dat de ouderlingen gemeenlick nyet uut hare neeringe ende ambachten konnen vaceren, doch dat sy ten naesten meerder naersticheyt hierinne willen doen ende wel begeeren, dat de synode hieraff an hare classen schryven sal. Syn de gecommitteerde vermanet, dat sy voirtan neersticheyt doen, dat oyck mede ouderlingen totte vergaderinge comen ende soe eenige classen daerinne swaricheyt maecken, soe sal elck aen denghenen, die den particulieren synode uutschryven sullen, dat overschryven, opdat deselve dan int uutschryven daerop regaerd nemen ende neerstichlick aenhouden, dat het geschiede. Sullen oyck alle classen toesien, dat de dienaren ende ouderlingen, die uutgesonden werden, ten eynde toe der vergaderinge mogen blyven, oft emmer nyet scheyden, totdat andere, uut der classe gecommitteert, in haer plaetse komen.

In de credentie van den classe van den Hage is gevonden eene limitatie, dat sy nyet verstaen en konnen, dat men yemant om een misverstant oft opinie in religionssaecken soude disciplineren veeltemin ex-

communiceren ende by alsoeverre de broeders des synode van Haerlem van meyningen souden wesen in der excommunicatie tegen CASPARUM COOLHASIUM oft eenige andere voirt te gaen, dat alsdan hare gecommitteerde (als van hen geen anderen last oft bevel hebbende) opstaen ende na huys keeren souden. Soe syn de gecommitteerde van den Hage gevraecht, wat sy doir dat woort opinie oft misverstandt verstaen. Daerop hebben sy geantwoort, dat sy daerdoir sulcke meyningen verstaen, die nyet en syn tegen de articulen des christelicken geloofs ende fondament der religie, noch oyck tegen de kercklicke discipline. Ende is van des synode wegen den gecommitteerde van den Hage voirgestelt int corte, hoe ende wat in der saecken COOLHASIJ is gehandelt ende wat middelen gesocht syn om hem tot bekeeringe te brengen. Ende syn over dese saecke tusschen den synode ende gecommitteerde voirsz. te beyde syden breeder onderwysingen ende communicatien gevallen.

Namiddach.

Is de credentiebrieff der classe van den Hage weder voirgenomen. Ende onder veele communicatien hebben de gecommitteerde des classis van den Hage bekent, dat de acten van den handel des synode nationael te Middelborch (hoewel JAN PIETERSSZ, diener in den Hage, die gehadt heeft) nochtans in den classe nyet gesien en syn, alsoe hen die nyet geoffereert en syn, noch sy die oyck begeert en hebben, evenwel dat sy de handelinge te Middelborch met CASPAR, noch oyck die in den Hage van de commissarisen van den Staten is geschiet, nyet en willen in twyvel trecken, maer bekennen, dat oprechtelick, broederlick ende neerstelick met CASPARO gehandelt is tot syne beteringe, dat sy CASPARS saeck nyet toestaen en willen noch oyck hen afscheyden van de gemeene kercken, maer evenwel dat sy wel wilden, konde men eenich middel vinden om de saeck te beteren sonder excommunicatie Daerop van des synode wegen weder breeder antwoirt ende bericht gegeven is, onder andere dat sy nyet liever gesien en hadden als een goet middel tot vrede, maer dat sy tot noch toe nyet en hebben connen vinden ende dat CASPAR hem tot geene billicheyt heeft begeven. Syn oyck gepresenteert ende gegeven de acten over COOLHAES ende syne twee apologien om te overlesen. Ende is eyntelick, als de voirsz. gecommitteerde uutgestaen ende weder innegeroepen waren, hen geseeght, dat men aen de clausule in den credentzbrieff bovengeruert geen behagen en heeft, maer dat de synode goet vindt, dat de gecommitteerde an hare metbroederen in den Hage scryven ende dese handelinge voirstellen sullen om voirder commissie van hen te crygen, verhopende de synode, dat sy de saecke beter sullen verstaen. Daerentusschen sal men voirtvaren in de verhandelinge volgende deerste

deel der commissie ende besien, hoeverre de gecommitteerde voortkonnen ende oft sy voirder commissie van haren classe mochten crygen.

Van Seelant is een excusatiebrieff gesonden van JOHANNE GEROBULO, daermede sy hen ontschuldigen, waeromme sy geene gedeputeerde en seynden. Dese ontschuldinge en heeft de synode nyet voir aengenaem gehouden, doch alsoe men op dese tyt de gecommitteerde uut Seelant nyet en sal konnen hebben, soe sal men van des synode wegen aen de kercke van Seelant schryven ende deselve ernstelick vermanen, dat sy hierinne nyet en behoorden gebreckelick te syn etc. VALERIUS TOPHUSANUS sal schryven omnium nomine.

Daer is een brieff gecomen van HENRICO BULCKIO, diener te Nyeuwpoort ende GERVASIO DRIEL, diener te Ameyden met sekere schriften, dewelcke LYDIUS sal oversien ende morgen refereren.

Is oyck een brieff gecomen van MATHYS VAN BAUCKEN.

Is oyck gelesen een brieff D. DANEJI de examine alumnorum.

Morgen sullen de instructien innegebracht werden.

Den XVIen Marty, Vrydach, voirmiddach.

Is verschenen JOHANNES JOHANNÊS VAN BOLSWEERT, die genoempt wort JOHANNES CAECUS, eertyts diener van Bleswyck, in den lesten particulieren synode van Suythollant gedeporteert ende geexcommuniceert synde, ende heeft verclaert, dat hy bereyt is voir God den almechtigen, dien hy met synen swaren sonden vertoornt heeft, ende voir de christelicke gemeente, die hy soe seer geargert heeft, syn schult in aller ootmoet te bekennen ende biddet, dat men hem weder voir een lidtmaet christelicker gemeente wil opnemen, te kennen ghevende, dat hy geene attestatie heeft, overmits hy nyet en heeft geweten, dat dese vergaderinge hier nu gehouden soude worden, maer dat hy die sal brengen, alleen dat de saecke eenigen classe opgeleyt werde, opdat hy nyet opgehouden werde tot een synode generael oft ander groote vergaderinge. Is verhaelt by denghenen, die van der saecken weten, wat hen daeraff bekent is. Is oyck gelesen een brieff GELLIJ HOTSENI, dieners in Vrieslant, ende het besluyt over den voirsz. JOHANNEM in synodo particulari te Rotterdam. Soe is alhier geoordeelt, dat men den voirsz. JOANNEM noch ter tyt nyet en can opnemen, maer als hy een goet getuygenisse van synen handel, leven ende verkeeringe ter plaetsen, daer hy geweest ende gewoont heeft, brengen sal, soe sal de classe van Rotterdam met advys der classe van Delft na hare discretie tot syne opneminge voir een lidtmaet mogen procede-

ren, maer sal hem opentlick verclaert worden, dat die opneminge nyet en sal strecken om wederomme te comen totten kerckendienst. Ende sal JOHANNES ernstelick vermaent worden tot rechte bekeeringe tot God, dewelcke hem dienen sal tot warachtige vergevinge der sonden. Ende sal oyck de kercke, syne vergevinge siende ende goet getuychenisse daeraff hebbende, hem oyck goetwillichlick opnemen tot eenen broeder. Ende soe heeft JAN JANSSZ de synode bedanct van de goede antwoirt, bekennende dat met hem wel gehandelt is ende dat hy selfs over een anderen in gelycken delict nyet min en soude connen oordeelen noch doen, als in syner saecken geoordeelt ende alnu gedaen is. Ende is besloten, dat VALERIUS van deser vergaderinge wegen aen JOHANNEM ROCHUM schryven sal. Syn JOHANNI tot teergelt uut den classen gegeven IIII krgs. XIX st.

Syn innegebracht de beswaringen ende versoecken aller kercken deses synode.

Syn voirlesen de acten van den synode generael van Middelborch.

MARTINUS LYDIUS heeft aengegeven, dat de kercke van Amersfoort geerne noch eenen dienaer soude hebben, maer heeft de synode voir de hant sunderling geenen geweten.

Is voirgebracht van de kercke van Haerlem de twist tusschen LUCAS HESPE, diener in der kercken van Haerlem ende syn huysfrouw, dagelicx voirvallende tot argernisse der kercken ende oyck derghenen, die der kercken gunstich syn, oyck tot opspraeck der vyanden derselven, daerover LUCAS selve by der kercke ende classe raedt heeft begeert ende versocht, oft van synen dienst ontslagen te syn, oft van der onvreedtsamen huysfrouw een tyt lang gescheyden te worden, waeromme de kercke van Haerlem hierover des synode raedt ende goeden bystant tot goeder uutrichtinge begeert heeft. Is raedtsaem gevonden, dat LUCAS HESPE ende de kerckenraet van Haerlem hierover namiddach verhoort sullen worden ende dat men eenige sal deputeren om de vrouwe HESPIJ aen te spreken.

Namiddach.

Syn de ouderlingen ende diakenen van der kercke van Haerlem verschenen ende is hen voirgedragen de swaricheyt LUCAE HESPIJ. Waerop sy geantwoirt hebben, dat soeveel haer bekent is, de argernisse daeraff onder de gemeente nyet groot en is, want men het daervoir houdt, dat het nyet syn maer synre huysfrouwe schult is, daertoe dat de gemeente met syn gaven int predigen ende sieckenbesoeckinge soe wel tevreden is, dat sy dit ongemack van syn huyshoudinge liever te dragen heeft, als dat sy hem soude gemissen. Daertegens van des synode we-

gen weder is geremonstreert, dat aen dander syde de saeck oyck seer te bedencken staet van wegen der swacken in der gemeente ende van de andere daerbuyten, daeraff eenige goede gunners ende andere vyanden ende wedersprekers der waerheyt syn, dewelcke hierdoor bedroeft oft afgehouden worden oft oorsaeck nemen devangelium ende den dienst des woorts te lasteren, waerover veel communicatien syn gevallen. Daerna is LUCAS HESPE in tegenwoirdicheyt der ouderlingen ende diakenen ende des synode selfs gehoort, dewelcke syne saecke ende meyninge voirgedragen ende verclaert heeft, gelyck se heden van der kercken wegen aengegeven is, verhalende hoe onlydelick ende bedroeffelick het hem is met soe eener onvreedsamen huysfrouw synen kerckendienst te betreden. Heeft de synode LUCAM in eenigen puncten naer behooren christelick vermanet ende geseeght, dat men syne huysfrouw ende haren sone oyck doir eenige gedeputeerde des synode verhooren sal, dwelck daerna gescheet is. Ende hebben deselve gedeputeerde de huysfrouw ende sone ernstelick tot vrede ende versoeninge vermanet ende daerna hare wedervaren den synode gerefereert. Soe is LUCAS HESPE weder innegeroepen ende is hem voirgestelt de handelinge met syn huysfrouw, wat deselve voirnemelick over hem voir clachten heeft innegebracht ende daerop is LUCAS ernstelick vermaent syns ampts als des mans ende voirnemelick als eens kerckendieners. Is oyck van hem gehoort, wat hy over syn huysfrouw te clagen hadde. LUCAS liet hem genoechsaem mercken, dat hy daertoe nyet gebracht soude konnen worden om weder met syn huysfrouw in huyshoudinge te treden als beduchtende, dat geene beteringe te verwachten staet etc. Is eyntelick verdragen, dat men morgen weder metten ouderlingen van deser saecken spreken sal.

Is verschenen WILHELMUS OOSTERSEE, diener tot Hoornaer in de classe van Gorcum, dewelcke hem heeft geexcuseert, dat hy synen medegecommiteerden JOANNEM LEONEM verwacht heeft ende dat deselve de credentie ende andere instructie by hem heeft. Is deselve totte vergaderinge toegelaten, salvo dat de credentie innegebracht sal worden.

Is voirt besloten, dat men van stonden aen sal schryven aen den classe van der Goude, dat sy nyet nalaten van stonden aen hare gecommitteerde te seynden met bestraffinge, dat sy soe lang uutblyven ende de vergaderinge verletten.

Is oyck besloten, dat een brieff aen myne heeren de Staten sal worden geschreven ende ootmoedelick gebeden, dat hare E. believen wille die swaricheden, die opte kerckenordeninge sullen mogen innegebracht syn, aen den synode over te schryven, opdat deselve in communicatie

ende overweginge mogen geleeght worden ende opdat men eenmael een goede vaste ordeninge in der kercken hebbe, daerna een yegelick in derselver kercken, om alle onraedt te vermyden, schuldich sy hem te reguleren.

Den xvII^en Martij, Saterdach, voirmiddach.

Is in de vergaderinge verschenen JOHANNES LEO, diener des woorts tot Saltbommel ende heeft den credentiebrieff voir hem ende synen collega overgegeven. Ende dewyle uut der classe van Gorcum ende Saltbommel oyck twee dienaers ende geen ouderling gesonden is, soe syn sy daeraff vermanet als voir die van Delft, Rotterdam, Hage ende Briele.

De brieff aen myne heeren de Staten is voirgelesen ende gesonden na den Hage.

JACOBUS CORNELIJ, diener tot Loosduynen, heeft voirgestelt na huys te mogen trecken. Is JACOBO geconsenteert te trecken, behoudelick dat hy arbeyden sal om HIERONYMUM HORTENSIUM (metten welcken de synode geerne spreken soude) oft emmers eenen anderen in syn plaetse te laten bestemmen ende oyck te arbeyden, dat de classe de limitatie in hare credentie afdoe ende die bevele der conscientien van haren gedeputeerde met conditie soeverde HORTENSIUS oft een ander in JACOBI plaetse nyet gesonden werde van den classe oft oyck nyet begeerde te comen, soe sal JACOBUS CORELIJ selfs wedercomen, dwelck hy aen de handt des praesidis belooft heeft.

Is gecompareert TYMAN JACOBSSZ, ouderling van Leyden, dewelcke (om dies wille de ouderlingen van Haerlem te spreken in der saecken LUCAE HESPIJ bescheyden waren) uutgestelt is tot na den middach.

Syn weder verschenen de ouderlingen ende diakenen der kercken van Haerlem, denwelcken voirgestelt is tgene ghisteren met der huysfrouw LUCAE HESPEN ende daerna met hem gehandelt is worden. Ende hebben de ouderlingen etc. hare swaricheden geproponeert, waeromme sy wel wensschen, dat de saeck tusschen LUCAM ende syn huysfrouw verdragen ende met schultbekenninge harer beyden nedergeleeght mochte worden sonder suspensie oft afstellinge syns diensts. Waertegens van des synode wegen den kerckenraedt voirgehouden is, dat men bevonden heeft, dat LUCAS al mede schult heeft ende dat het wel rypelick bedacht moet worden, oft hy noch langer in den dienst geleden sal mogen worden. Ende soeverde de saeck der suspensie oft afstellinge weerdich bevonden soude worden, dat geen murmuratie oft swaricheyt in der gemeente daerover te vreesen en is, alst ordentlick geschiet. Want men voir heeft

hierinne nyet te doen dan met voirweten ende raedt der heeren magistraten ende oyck des gantschen kerckenraedts. Dat daeromme de gemeente met tgene, dat by de magistraten, kerckenraedt ende by den synode goet gevonden wort, haer wel tevreden houden sal, vertrouwende (gelyckt behoort) dat nyet anders als na Gods woort ende in goede conscientie hierinne gehandelt wort etc. Syn eenige gedeputeert om dessvolgende de heeren des magistraets aen te spreken. Dwelck is geschiet ende gerapporteert, dat heure E. den synodedach bestemt hebben, alsdat sy toecomende Maendach in dese vergaderinge comen sullen. Is den ouderlingen belast alsdan oyck te komen.

Vr. Oft het nyet raedtsaem ware sermones Calvini over Jobum in latyn te stellen? Is geantwoirt: alsoe in synodo generali te Middelborch JOANNI FLORIANO opgeleeght is de oversettinge int nederlantsch, dat het daerby wel blyven mach.

Oft eene persoon, om overspel wettelick gescheyden synde van haer eerste parthye, tot eeniger tyt tot ander houwelick mach toegelaten worden? Ant. Diewyl in specie sulcke casus nu nyet voirgevallen is, soe remitteert men die questie ad libellum Bezae de divortijs ende tot het boeck Chemnicii in examine synodi Tridentinae, in loco de matrimonio, et libellum Hemmingii de nuptiis.

Oft yemant een onsinnige oft rasende partuere hebbende, na veel jaren, als de saeck tot beteringe desperaet is na menschen oordeel, nyet en soude mogen scheyden ende een ander trouwen? Ant. Men vindt nyet, dat sulcx toegelaten moge worden, ende daeromme sal deghene, diet aengaet, vermaent worden syn cruys met gedult te dragen ende te wachten op Gods verlossinge.

Namiddach.

CORNELIS AELBRECHTSS, ouderling van Schagen, is op syn begeeren ende nootwendige voirstellinge geconsenteert na huys te reysen, met conditie dat hy tegen Maendach avont eenen anderen ouderling in syn plaetse seynde oft selfs wedercomen sal, dwelck hy aen des praesidis hant belooft heeft.

TYMEN JACOBSS, ouderling tot Leyden, heeft gebracht eenen brieff van de classe van Rhynlant met een acte van de magistraet van Leyden, daermede den predicanten van Leyden verboden wort hen te laten vinden opte synodale vergaderinge te Haerlem. Heeft medegebracht ses-

thien seyndbrieven CASPAR KOOLHAES aen elcke classe eenen, soe hy seeghde ende gebeden, dat men syn saecke in liefde ende tot opbouwinge wilde gedencken. Daerop is geantwoirt, dat men tot noch toe anders nyet en heeft begeeren te doen ende de liefde noch waernemen sal, soeveel men can sonder quetsinge der eeren Gods ende der opbouwinge der kercken, maer dat men soevele moeyte nyet en hadde behoeven te doen, dat het genoech an enen brieff ware geweest (want men meynde, dat se geschreven waren, maer syn bevonden gedruct). Is hem oyck geseeght, dat die van den classe wel hadden mogen eenige buyten Leyden woonende deputeren om in den synode te verschynen etc. Is goet gevonden, dat men enen brieff aen den classe van Leyden schryven sal, ten eynde sy noch hare gedeputeerde willen seynden, ende om te verclaren, dat men aen CASPARS doen geen behagen en heeft. Factum.

TYMAN JACOBSS heeft oyck verhaelt, dat men behoorde te letten opte argernisse by LUCAS HESPE, PIETER CORNELISS ende JAN VAN HALLE tot Leyden gegeven. Gevraecht, oft hy dat van der classe wegen proponeerde, heeft geantwoirt, dat hyt dede voir hemselven als een broeder sonder last van anderen te hebben, opdat argernisse wechgenomen moge worden, dat die van Amsterdam seer qualick hadden gedaen JANNEM HALLE tot eenen dienaer aen te nemen sonder eenige attestatie der kercken ende classe mede te brengen. Is daerna in der vergaderinge gethoont copie van eene missyve PIETER CORNELISS aen den classe van Rhynlant ende de attestatie, die hem daerop van den classe was gesonden, waeromme men het daervoir hielt, datter by der kercke ende classe geen voirder swaricheyt tegen PIETER CORNELISS sy. Heeft TYMAN geantwoirt, dat hy denct, dat se den brieff voir schultbekenninge aengenomen hebben, maer dat na syn bedencken sulck argernisse wel anders behoorde gebetert te worden. Is TYMAN eyntelick geseeght, dat de classe van Leyden aengaende dese drie persoonen in eenen brieff aen de classe van Rotterdam hadde geschreven, maer dat dese vergaderinge daerover nyet en can oordeelen, voirdat de beschuldigingen daerover innegebracht ende sy daerop gehoort ende overwesen sullen syn.

Is der vergaderinge aengegeven, dat JACOB BLOEMESTEYN, eertyts diener van Merkercken, mits velerleye syne onordeninge ende overtredinge van den classe van Gorcum ende Saltbommel van synen dienst afgestelt ende nu hier bescheyden is om syn versoeck van weder ten dienst aengenomen te worden alhier te doen. Is innegeroepen ende syn begeerte aengehoort. Is de saecke rypelick beraedtslaget ende int gemeyn den handel ende wandel des voirsz. JACOB BLOEMESTEYNS overleeght ende onder andere, dat hy boven syn huysfrouw hem noch met andere vrouwe ver-

mengt heeft, ende hoewel hy deselve syn huysfrouw eerst na syne affsettinge opentlick getrout heeft, nochtans diewyl hy (als by hem alhier tegens twee dienaren is bekent) derselver syner huysfrouw te voren beloofte hadde gedaen ende dat by de heeren Staten eertyts placcaten syn uutgegeven, dat sulcke persoonen voir getrout gehouden souden worden, soe is het geacht overspel te syn besonder in sulcken persoone, die eenen kerckendienst was betredende, waeromme den voirsz. BLOEMESTEYN is geantwoirt, dat men hem om weder tot den kerckendienst te komen gans geen hope can geven, waertoe hem oyck voirgelesen is het placcaet der heeren Staten, daermede is gestatueert, dat geen overspeelders in eenige officien oft ampten toegelaten sullen worden. Is evenwel vermaent, dat hy in de bekeeringe (daeraff hy hem verclaert heeft) voir God ende voir de menschen wille continueren ende God den Heere vreesen etc. BLOEMESTEYN heeft geclaecht syn armoede ende dat hy geen middel heeft om voir syn huysfrouw ende kynderen den cost te gewynnen. Is geantwoirt, dat men in der saecken evenwel anders nyet doen en can als te voren verclaert. Syn hem tot teergelt gegeven III kgg. XII sts.

Tot behoeff van CAERLE VAN GENT, die te Alcmaer met proponeren geexerceert ende voirtaen geexamineert sal worden, syn geconfereert tot synen onderhout III kgg. XII sts.

Den XIX^en^ Martij, sMaendaechs, voirmiddach.

Syn in de vergaderinge gecompareert de heeren borgermeesteren deser stadt PIETER KIESS, WILLEM DEIMAN ende CORNELIS RYCKE ende met hare E. een deel der ouderlingen ende diakenen. Ende is hare E. voirgestelt, wat voirgaende dagen in den handel LUCAE HESPEN ende syner huysfrouw voirgevallen is ende int gemeyn verhaelt, dat men denselven HESPE van den twist nyet ontschuldich houdet, hoewel by der huysfrouw wel de meeste schult bevonden wort. Soe syn die heeren borgermeesteren gevraecht, wat raedt ende remedie sy in der saecken weten, oft dattet hare E. belieft, dat de vergaderinge haer bedencken uut Gods woort voirstelle om daerna voirder in der saecke te besluyten. Daerop hebben de borgermeesteren ende kerckenraedt hen besproken ende begeert, dat de vergaderinge haer advys in deser saecken wilde seggen ende souden hare E. alsdan de saeck wederom in bedencken nemen. Soe is ommegevraecht ende gestemt, dat LUCAS HESPE een tyt van drie maenden lang van synen dienst sal syn gesuspendeert ende dat men arbeyden sal om hem ende syn huysfrouw met malcanderen in vredelicke bywooninge te versoenen ende alsdan met schultbekenninge van haer beyden de argernisse ten lesten wech te nemen ende dat na expiratie der drie maenden

Lucas weder ten dienst aengenomen sal mogen worden met voirweten der heeren magistraten, soeverre het den kerckenraedt ende classe oorbaerlick ende stichtelick duncket. Daerentusschen evenwel sal Lucas nyet als een dienaer oft sieckenbesoecker, maer als een private persoon de krancken, daer hy by gevordert wort, tot haren troost besoecken ende vermanen mogen. Maer in soeverre de versoeninge nyet en can te wege gebracht worden, oft dat sy hen nyet beter hielden, in de huyshoudinge vredelick levende, soe en sal Lucas tot den dienst nyet weder aengenomen mogen worden. Welck advys gehoort, hebben de borgermeesteren ende kerckenraedt met malcanderen gesproken ende dit advys Lucae Hespen voirgestelt ende daerna verclaert tselve advys hare E. wel te behagen, de vergaderinge daeraff bedanckende. Ende alsoe Lucas (tot wechneminge der argernisse) wel gesint is ergens anders in eene stadt van Hollant te gaen woonen, is voirgestelt, oft de classen tot syns persoons onderhout nyet wat en souden willen confereren, gelyck de kercke alhier dbeste daerinne na haren vermogen doen wil. Is oyck in beraedt geleeght, met wat middelen de kercke alhier versorget sal mogen worden. Daerop is geantwoirt, dat men gheenssins toestaen soude connen, dat Lucas ende syn huysfrouw van malcanderen woonen souden, maer gebeden, dat de heeren magistraten ende kercke na behooren wilden handelen tot harer versoeninge. Ende voir soeveel het onderhout belanget, dat sy geenen last daeraff van haer classe en hebben, maer een yegelick sal int syn rappoort doen om daerna te doen na haren goetduncken ende goet believen, soeverre Lucas tot dienst nyet weder opgenomen soude konnen worden, nochtans in bywooninge by syn huysfrouw blyvende. Ende syn eenige gecommitteert, die Lucae Hespen wat gehandelt is ende oyck syner huysfrouw aengeseeght ende tot vrede vermaent hebben. Syn oyck voirgeslagen twee persoonen, tegenwoirdich tot Delft sonder dienst synde, anders dat men hulpe aen de kercken van Amsterdam oft van Delft soude mogen soecken.

Is voirgestelt, dat Pieter Corneliss, diener geweest is tot Leyden, vermoedet hebbende oft syner vermaen gedaen soude worden, hier verschenen is om hem te ontschuldigen van de belastinge, die over hem ingebracht soude mogen worden. Is geantwoirt, alsoe men den Saterdage gehoort heeft de attestatie, die hy van den classe heeft, dat men onnoodich acht, syne ontschuldinge, dewyl de attestatie hem genoech ontschuldicht, ten ware yet anders tegens hem ingebracht mocht worden; maer indien hy wat anders voir te stellen heeft, dat men hem daerinne geerne hooren wil.

Namiddage.

Syn overlesen de acten, gehouden tot Rotterdam in den particulieren synode van Suythollant, over Michiel Andriess, diener geweest is tot Sevenhuysen. Is oyck verhaelt worden, hoe dat Michiel Andriess na date van de afstellinge syns diensts te Amersfoort heeft gepredigt om daer in den dienst aengenomen te worden. Item dat hy desgelycken heeft gepredigt te Leyden ende te Coudekercke ende dat hy dat nyet en behoorde te doen volgende het oordeel van den synode particulier voirsz., waeraff hy wel hadde geappelleert aen den synode generael, maer hadde van deselve appellatie gerenuncieert. Is oyck verhaelt, hoeverre totte excommunicatie was geprocedeert ende wat meer hiertoe noodich is, ten eynde oft de synode alhier eenige verhinderinge wiste, waeromme de excommunicatie (totte welcke den classibus van Schielant oft Rotterdam ende Delft gradatim te procederen was bevolen) opgehouden soude mogen worden. Soe heeft de vergaderinge, op de saecke gelet hebbende, geen verhinderinge bevonden, doch uut overvloet raedtsaem geacht, dat men voir excommunicatie Michielem noch adverteren ende vermanen sal, oft hy tot bekeeringe gewonnen mochte worden. Soe nyet, sullen alsdan voortvaren die classen, welcken het bevolen is.

De seyndbrieff Caspar Koolhaes is eenigen in de vergaderinge opgeleeght neerstich te oversien ende daeraff rappoort te doen. Sal nyettemin een yegelyck by hem selven dien neerstich overlesen.

Oft een dienaer des woorts, hebbende kynderen, nyet en soude mogen met denselven eenen winckel oft eenige neeringe in syn huys opstellen? Antw. Dewyl de vrage de kynderen belangt, die tot ouderdom gecomen syn ende met eerlicke neeringe oft ambacht hen weten te behelpen, soe sullen syt mogen doen in haers vaders huys, doch opdattet stichtelick geschiede, sal dadvys van de kercke oft classe na plaetsen, persoonen ende neeringe gelegenheyt genomen worden.

Alsoe het raedtsaem gevonden is, van wegen dat de kercke beschuldicht wort, dat het gevoelen derselver int straffen der ketteren met het pausdom overeenkomt, dat men der kercken gevoelen hieraff met een schrift sal verclaren, soe is de kercke van Delft gebeden hieraff wat te concipieren om daerna beyden Suyt ende Noorthollantschen synoden te communiceren.

Is Martino Lydio opgeleyt te oversien ende te corrigeren homilias Bullingeri over Danielem ende de chronycque daerby staende, by Gerardo Gallinaceo overgeset.

Is voirgebracht, datter sware schreckelicke sonden hier ende daer sonder eenige straffe begaen worden als namentlick, datter een behalven syn huysfrouw noch syn twee natuerlicke susters bekent heeft ende dergelycken meer. Is raedtsaem gevonden, dat by deghene, die morgen gecommitteert sullen worden dese ende meer andere saecken ende onordeningen, tegen de eerste ende tweede taffel der geboden Gods strydende, met alle discretie tsy by supplicatie oft anders te kennen gegeven sullen worden, opdat daerop na behooren tot affwendinge des toorns Godes ende vorderinge der justicie, eerbaerheyt ende welstandt geremedieert moge worden. Ende sal onder andere mede vermanen geschien van de hoerhuysen ende bordeelen, ontschaken der dochteren, ontheylinge des Sabbaths etc. ende mede dat goede ordeningen, by den heeren Staten gemaect, int werck mogen gestelt worden.

Henrick Pieterss van Puermereynde, onderling, heeft aengegeven, dat hy begeert na huys te trecken. Men sal morgen daeraff spreken.

Den xx^en^ Martij, Dincxdach, voirmiddach.

Henrick Pieterss is verreyst sonder des synode bewilliginge. Is syn censuere gestelt aen den particulieren synode van Noorthollant eerstcomende.

Syn gedeputeert vyer persoonen: Hillebrandus Cunaeus, Joannes Damius. Arnoldus Cornelii ende Henricus Corputius, dewelcke na de beste gelegentheyt met aller discretie voir dese provincie sullen bevorderen by mynen heeren Staten, by syne Excellentie ende anders, daert van noode wesen sal, dat de kerckenordeninge moge bevesticht, oft soe eenige swaricheyt voirgecomen is, deselve beantwoirt worden om eenmael een sekere ordeninge te hebben, daerna de magistraten, dienaers der kercken ende lidtmaten hen reguleren mogen. Sullen deselve oyck andere saecken bevorderen, die de gemeyne kercken aengaen, ende met malcanderen goede correspondentie houden. De costen, die hieromme gedaen worden, sullen staen ten gemeenen last van de kercken der provincie van Hollant. Wynandus van der Beeck sal de credentie schryven.

Oft men int uutreycken des avontmaels sal moeten houden de woorden: Neemt, etet, gedenct ende gelooft etc., als in den synode ao lxxviii, oft dat men sal mogen gebruycken de woorden Christi? Is geantwoirt, dat de woorden Christi in de bedieninge des heyligen avontmaels diemael verhaelt ende voirgelesen worden, ende diewyl dese saeck diewils is verhandelt ende uut veranderinge meer schade als proffyts te besorgen

ende dese kercken met de aengenomene forme gerust syn, soe salt daerby blyven.

Oft nyet (wanneer de magistraten in den steden ende opten dorpen die incestuosos, overspeelders ende dergelycken nyet en straffen, daervan gewaerschout synde) de dienaren sullen mogen hooger overheyt om sulcx te straffen versoecken ende doir wat middelen sulcx te doen sy op het allerstichtelicxte? Antwoirt: Een yegelick diener sal voireerst ende daerna de classe hierinne doen haer devoir stichtelick, met aller discretie. Doch opdat een yegelick moge weten, hoeverre hy na Gods woort hierinne nyet behoore te swygen, besonder in groven ende ongehoorden openbaren sonden, sal LYDIUS dese vrage met breedere circumstantien becleeden ende D. DANAEO voirstellen om die te beantwoirden ende daerna de antwoirt aen die van Suyt ende Noorthollant tot onderrichtinge overseynden.

Oft het eener vrouwen geoorloft sy te trouwen den jongman, metten welcken sy overspel bedreven heeft by haers echten mans leven? Antw. de saeck sal geremitteert worden aen de magistraten ende aengewesen, wat gevoelen daerover by den scribenten gevonden wort, indient versocht wort.

Hoe men den Wederdooperen als voirnemelick den Vriesen ende Franickers, oyck den schriften DYRCK VOLCKERTS CORNHERTS, daer de fundamenten der religie mede aengetast worden, met gevuegelicke middelen voircomen sal? Antw. Sal blyven by de antwoirt opt 25 vrage Synodi Dordraceny ende opt 42 ende 44 vragen te Middelborch gegeven.

De saecken van Woerden ende Bodegraven sal voirtaen beneerstiget worden by de vyer gecommitteerde deses synodi bovengenoempt. Desgelycx het aengeven der classe van der Goude, dat in haren quartieren die goede placcaten der heeren Staten seer wenich ter executie gestelt worden.

De saecke GERARDI BLOCHOVII (dewelcke van der classe van der Goude begeert attestatie syns vertrecks) is bevolen VALERIO TOPHUSANO ende PETRO CARPENTARIO om daeraff te spreken ende te handelen mette classe van der Goude. Ende indien sy dat weygeren sonder behoorlicke genoechsame redenen, dat sy alsdan by advyse des kerckenraedts van Rotterdam, van tgene sy hier in synodo gehoort hebben (namelick dat BLOCHOVIUS, soeveel bekent is denghenen, die syner kennisse hebben, een vroom diener is ende hem wel gedragen heeft), van des synode wegen attestatie gheven sullen ende de overblyvende swaricheden, die sy nyet

konnen nederleggen aengaende Blochovium (indien daer eenige syn) remitteren aen den particulieren synode van Suythollant.

De swaricheyt tusschen de classe van Rotterdam ende Delft aengaende Vlaerdingen ende Bleswyck sal in den naesten particulieren synode van Suythollant affgehandeld worden.

Namiddach.

Is in de vergaderinge verschenen Wilhelmus Loncius ende heeft syne saecke in den synode geproponeert. Ende hebben de gecommitteerde van den classe van Gorcum ende Salbommel tot voirder verclaringe, wat hen hieraff bekent was, verhalet. Soe syn van deser vergaderinge wegen gedeputeert Valerius Tophusanus, Joannes Leo ende Henricus Corputius om in dese saecken te handelen tsy met den heeren commissarisen, by syne Excellentie over desen handel gestelt, oft by de palsgravinne ende magistraten van Vianen in der bester vuegen, soot geschieden kan, tot justificatie Loncii, soeverre hy onschuldich is ende vergeldinge syner schaden ende bevrydinge van de lasteringe des kerckendienstes ende soeveel mogelick ende na goede discretie ten besten behooren sal. Arnoldus Arnoldi sal de credentie schryven.

Is den voirsz. gecommitteerden oyck opgeleeght te handelen in de saecke Bulckij, de clachte over hem, ende syne ontschuldinge aen te hooren ende te verdragen, ist mogelick. Item dat sy handelen sullen in de onordeninge mette instellinge des priesters te Vianen, dat die gebetert worde, soeveel mogelick. Sullen oyck deselve ten besten arbeyden, soe eenige clachten oft swaricheden meer in denselven classe voirgevallen syn, dat die in aller vrientschap ende ten besten nedergeleyt worden. Sullen oyck die van den classe tot allen vrede ende neerstige tesamencoompste om op malcanderen in leer, kerckenbedieninge ende leven neerstich opsicht te nemen vermanet worden. Dese commissie sal uutgericht worden ten laste van den synode particulier van Suythollant.

Joannes Leo, diener van Saltbommel, heeft te kennen gegeven den claechlicken staet van de stadt ende eylant van Bommel, daer hy seeghde groote neersticheyt inne gedaen, maer noch nyet uutgericht te hebben. Heeft gebeden, dat men hem twee persoonen toe wille verordineren om met hen dese saeck syne Excellentie voir te houden als deselve sal mogen in dese quartieren komen. Is Leoni geseeght, dat hy tot syner hulpen sal nemen de dienaers, die ter plaetsen, daer syne Excellentie sal syn, naest sullen syn, dat deselve hem dat nyet weygeren sullen.

Is aengegeven, dat JOHANNES VEENRADIUS, diener tot Meerkercken, die hem anderssins onordentlick in synen dienst gedragen heeft, nu van synen dienst, huysfrouw ende kynderen in den crych verloopen is. Daerop is geantwoirt, dat de classe van Gorcum ende Saltbommel der kercken discipline sullen int werck stellen met verclaringe van afstellinge syns diensts ende voirt gradatim tot anderen censueren na gelegenheyt ende bevinden der saecken, tensy bekeeringe volge.

Is voirgebracht, dat eenige papistissche predicanten, staende te Abkaw ende Kuedelsteert onder tSticht van Utrecht, in desen quartieren van Hollant met schelden ende lasteren den voirtganck der reyner leer seer verhinderen. Is goet gevonden, dat PIETER JANSS, diener van Delft, van deses synode wegen neerstelick schryven sal aen de dieners ende classe van Utrecht, dat sy dese saecke willen voir gerecommandeert houden, opdat daerinne by deghene, diet behoort, moge worden geremedieert.

Opte swaricheyt, die van der kercke van Haerlem wegen is voirgestelt, aengaende ENGBERT HERMANSS ende MARIA JACOBS dochter is geantwoirt, dewyle die saecke is gesproten uut den twist LUCAE HESPEN met syner huysfrouw, dat men voiral besien sal, hoe men met dier saecken ten eynde sal konnen komen, eer men tegens dese persoonen sal procederen. Alleen en sullen daerentusschen christelicke vermaningen nyet worden nagelaten.

Hoe men handelen sal met sodanige persoonen, die argernisse aengericht hebbende, de plaetse, daer se woonachtich waren, verlaten, oft men tegen deselve de kerckelicke censuere evenwel sal gebruycken in aller manieren, alsoft sy tegenwoirdich waren? Antwoirt: Men sal de persoonen om het argernisse (soot groot is) wel voirstellen mogen, maer totte excommunicatie nyet procederen voir aen de tyt, dat sy kenlick vermaent syn tot beteringe.

Is gevraecht ende in deliberatie gestelt, alsoe eenige dienaers wat swaricheyt maecken in de leere van de predestinatie, hoeverre een dienaer hierinne te dragen soude syn. Maer alsoe men noch in specie nyet en weet, hoeverre sulcker onverstandt streect ende sy gedragen souden begeeren te worden, soe en is hieraff nyet gedelibereert noch geresolveert, maer sal men met alle bescheydenheyt met sulcken spreken, die hierinne twyffelmoedich syn, ende daerin na gelegenheyt voirder met denselven handelen.

De classe van Delft heeft geclaecht, dat sy, cleyn in getale synde

by siecte oft noodige absentie van eenigen dienaren, haer wenich in rade op den classen vinden, oyck belast om de noodelicke costen, die op synoden etc. voirvallen, te dragen, begeerende daeromme haer eenige kercken meer bygevuecht te mogen worden, maer is geantwoort, dat men voir dese tyt daerinne nyet en can voirsien.

Den xxi^en Martij, sWoondaechs, voir ende namiddach.

Is men voirtgegaen in de handelinge Caspar Coolhaes ende voireerst gelesen, wat met hem gehandelt is in den synode generael te Middelborch. Item daerna wat verhandelt is by den classen, die by den synode generael tot voirder uutrichtinge van Caspars saecke waren gedeputeert. Item wat voir den heeren commissarisen der Staten in den Hage in Decembri lestleden verhandelt ende by den heeren Staten daerover geoordeelt is. Ende hiermede ende met voirder verclaringe ende overweginge van desen is de gantsche dach toegebracht.

Evert Michielss, ouderling tot Hoorn, heeft oorloff begeert van den synode van wegen hem voirgevallen nootsaecken te mogen verreysen ende daertoe gelesen een brieff van der kercke van Hoorn. Soe is uut aensien der noot des voirsz. Everts hem toegelaten te reysen, behoudelick dat hy volle commissie synen collegen Jacob Willemss laten sal, dwelck hy gedaen heeft. Maer heeft de synode geen behagen gehadt, dat nyemant anders in syn plaetse gesonden is. Wort daeromme de censuere daeraff na gelegentheyt gestelt aen den eersten particulieren synode van Noorthollant, daeraff Laureys Janss, diener tot Monnickendam, aen die van Hoorn van des synode wegen schryven sal.

Den xxii^en Martij, Donderdaechs, voirmiddach.

Is voirt gehandelt in der saecken Caspar Koolhaes ende verlesen, wat na het oordeel der Staten by den classen, daertoe gedeputeert, besloten ende in de voirstellinge Caspars Coolhaes gedaen is, ende uut rappoort bevonden, dat deselve te Haerlem ende te Delft eerst met verswegen name ende daet, ten tweeden met openbaringe der daet, doch verswyginge des naems ende ten derden mael met openbaringe naems ende daets geschiet is. Syn oyck gelesen de twee supplicatien, aen mynen heeren den Staten over de houdinge deses synode gepresenteert, ende de apostillen, daerop ontfangen. Soe is ommegevraecht, wat der vergaderinge gevoelen was van der handelinge met Casparo soe tot Middelborch als daerna. Hebben eendrachtelick verclaert, dat sy na alle tghene, dat sy gehoort hebben ende hen voirgecomen is, gemerct ende verstaen hebben, dat

tot deser tyt toe ordentlick ende christelick na behooren met hem gehandelt is. Alleen hebben ADAMUS BILLICHIUS ende JACOBUS CORNELII, gecommitteerden uut den classe van den Hage, uutgenomen de voirstellinge CASPARS ende hebben verclaert, dat haer classe HORTENSIO ende CASTERCOMIO, haren gedeputeerden totte vergaderinge van den vyer classen, geene commissie gegeven hadden om totte excommunicatie te procederen ende dat sy veel liever gesien hadden, dat men de saecke met andere vriendelicke middelen hadde mogen remedieren, oft dat men het mette handelinge voir de commissarisen in den Hage hadde laten blyven. Daerop hen geseeght is, dat nadien CASPAR tot geene schultbekenninge ende leetwesen heeft willen verstaen, maer alle vermaningen afgeslagen, dat men daerom soewel tegen hem, hartneckich blyvende, als tegen andere lidtmaten, jae des te meer diewyl hy een dienaer is geweest, heeft moeten procederen metter discipline naer behooren ende dat men veel liever andere middelen soude voirgenomen hebben, indien men eenige tot beteringe hadde geweten; maer die nyet hebbende, dat men heeft moeten doen, wat tot eeren Gods, tot wechneminge der argernisse ende tot bekeeringe CASPARI, indien hyt noch ten lesten waerneempt (als men hopet), dienet ende na de schuldige plicht der kercken behoorlick is. Ende alsoot nu te spade is, sal men van deser saecken voirt spreken namiddach.

De classe van der Goude heeft desen dach eenen brieff gesonden, daermede sy haer ontschuldicht, overmits de dienaren, by hare classe gedeputeert totten synode, sieck geworden syn etc. Maer gelyck de vergaderinge de ontschuldinge in nootsaeck aennemen, alsoe en was sy nyet tevreden, dat de classe, de siecte wetende ende by de synode aengemaent, geen andere gedeputeert heeft soewel als desen brieff gesonden. Sullen die van der Goude daerover in den naesten synode particulari van Suythollant verhoort ende na gelegenheyt (indien schult bevonden wort) gecensureert worden. Hieraff sal PIETER JANSS tot Delft van deser vergaderinge wegen aen de classe schryven.

Alsoe in den seyndtbrieff der classe van den Hage belangende de saecken, daerop gelet moet worden, geruert is van PIETER CORNELISS ende JANEM HALLE, dienaren van Leyden geweest, soe oyck die van Leyden in hare missyve aen de classe van Rotterdam (belangende MICHIEL ANDRIESS, diener was tot Sevenhuysen) geschreven hebben, dat men LUCAS HESPE ende bovengenoempte twee dieners van Leyden behoorde te censureren ende TYMAN JACOBSS sulcx oyck wat heeft voirgestelt, soe is geadviseert, hoewel MARTINUS LYDIUS bereet was van JOHANNIS HALLII wegen de saecke voir te stellen, nochtans alsoe TYMAN JACOBSS alleen voir syn particulier

gesproken heeft ende de classe van Leyden de voirsz. swaricheden selfs aen den synode nyet hebben laten gelangen, alsoe dat men de persoonen sonder aenclager nyet heeft konnen tot antwoort stellen ende verhooren, dat dese saecken gedragen sullen worden aen den naesten particulieren synode van Suythollant, daer de kercke van Leyden haer clachten over de voirsz. persoonen doen sal mogen, indien se in den classe van Leyden nyet afgehandelt en syn oft en connen worden, gelyck men gemerct heeft, dat de saeck van Pieter Corneliss afgehandelt is, overmits hem attestatie van den classe is gegeven, oft indien de synode van Suythollant te lange uutstaen soude, sullen mogen te beyde syden eenige kycsen tot beslichtinge uut de benabuerde classen Ende soeveel de kercke van Leyden te clagen heeft over de kercke van Amsterdam ende Haerlem, soe dat in beyden classen respective nyet verdragen en can worden, sal gelanget worden aen den synode particulier van Noorthollant. Ende hieraff sal by Winando Gherytss aen de kercke van Leyden geschreven worden.

Namiddach.

Is gecompareert Claes Mathyss, ouderling van Edam, heeft gebracht den credentiebrieff der classe van Edam, dewelcke is geaccepteert ende de voirsz. Claes Mathyss in de vergaderinge toegelaten in de plaetse van Henrick Pieterss, die vertogen is.

Is voirder gecommuniceert van der saecken Caspar Koolhaes ende ommegestemt. oft yemant gemerct oft vernomen hadde eenige beteringe oft begeerte tot versoeninge oft anderssins eenige verhinderinge, daerdoir de excommunicatie Caspar Koolhaes opgehouden soude behooren te worden. Is eendrachtelick geantwoirt, dat men noch geene beteringe noch begeerte tot versoeninge gemerct heeft. Dan opte vrage, oft men mette excommunicatie voirtvaren soude, is onder andere by de gecommitteerde van den Hage geantwoirt, dat sy in de excommunicatie nyet en begeeren te stemmen, overmits hare commissie dat nyet toe en laet ende dat sy daerinne nyet en begeeren te consenteren om dese oorsaecken, dat sy Casparum selfs nyet en hebben gesproken ende alsoe nyet en weten, oft hy hem noch soude willen bekeeren. Ende diewyl hy claecht nyet genoechsaem overtuycht te syn ende weder begeert te disputeren, dat men hem dat nyet en behoort af te slagen. Ten lesten dat sy meynen der saecken daermede geholpen te mogen worden, soeverde van desen synode wegen vyer persoonen gedeputeert werden ende Caspar van syner syde oyck vyer persoonen name, die als arbiters dese saeck ter neder leggen souden ende dat sy goet houden, dat men hem tselve soude

presenteren. Op welcke oorsaecken (waeromme die geen verhinderinge maecken ende geen nyeuwe disputatie, als CASPAR begeert aen te nemen en is noch oyck nyew arbitragie, dwelck hy doch selfs oft nyemant, van synen wegen last hebbende, versoect) is den voirsz. gecommitteerden met goeden bescheyde antwoirt gegeven Ende alsoe sy verclaerden voirder van harer commissie wegen nyet te mogen treden, oyck dat sy voir hare private persoonen in deser saecken nyet en begeeren te doen, soe is de vergaderinge tevreden geweest, dat sy in deser saecken geen stemme geven sullen. Doch sullen sy in der vergaderinge mogen blyven ende der anderer stemmen aenhooren, indient hen belieft, ende is aen hen begeert, dat sy emmer in den anderen saecken, die noch te verhandelen syn, blyven sullen. Sy hebben beraedt genomen tot op morgen. Ende is raedtsaem gevonden, dat men uut overvloet noch eenen brieff van deser saecken aen CASPARUM schryven sal ende met eenen eygenen bode afveerdigen om hem tot beteringe te vermanen. Ende sal men morgen voirder van der saecken handelen.

Den XXIII^en Martij, Vrydaechs, voirmiddach.

De gecommitteerde van den classe van den Hage hebben verclaert, dat sy by de verhandelinge der saecken CASPARI KOOLHAES nyet en begeeren te syn, versoeckende, alsoe haer commissie nyet voirder en strect, dat men se nu na huys soude willen laten trecken. Maer op ernstige begeerte der vergaderinge syn sy gebleven om by der verhandelinge anderer saecken te syn.

Is eyntelyck in der saecken CASPARI KOOLHAES een besluyt gemaect, dat hy sal geexcommuniceert worden, ten ware hy hem noch bekeerde. Ende is dit besluyt ende de forme van excommunicatie gestelt op een besonder papier, dwelck by de kerckendienaren is onderteeckent.

Ende alsoe CASPAR nu vast drie boecken uutgegeven heeft ende te besorgen is, dat hy noch nyet rusten en sal, tensy God de Heere syn herte tot bekeeringe beweecht, ende der kercken stilswygen, namelick dat tot noch toe geen tegenschryven oft wederlegginge uutgegaen is, van eenigen qualick geduydet wort, soe is goet gevonden, dat tot wechneminge der argernisse een boecxken gemaect werde, waerinne historischer wyse de saeck verhaelt ende CASPARS dwalingen aengewesen ende wederleeght sullen worden, doch met aller beleeftheyt ende vriendelicheyt sonder eenige bitterheyt, als den rechten dienaren Christi betaemt. Ende syn hiertoe gedeputeert ARNOLDUS CORNELII ende HENRICK DE CORPUT, dewelcke doch tot hare hulpe sullen mogen nemen eenige, daervan sy best geholpen mogen worden, ende sullen dan het werck communiceren met eenigen van den Noorthollantschen synode. Ende opdat de kercke van

Dordrecht CORPUTIUM hiertoe wille laten vaceren, sal van deser vergaderinge wegen aen deselve geschreven ende sy van andere kercken beholpen werden.

CORNELIS AELBRECHTSS, ouderling van Schagen in de classe van Alcmaer, ende LAURENS JANSS, dienaer tot Monnickendam in den classe van Edam, is geconsenteert na de verhandelinge van CASPAR KOOLHAES saeck te vertrecken na huys.

Namiddach.

Alsoe de classe van Leyden uutgebleven is, nyettegenstaende men uut deser vergaderinge aen heur geschreven heeft, soe is goet gevonden, dat sy hiervan uut namen deser vergaderinge vermanet sullen worden op een ander tyt nyet uut te blyven Ende tot betuyginge, dat de gemeene kercken (nyettegenstaende CASPAR KOOLHAES ongehoorsaemheyt) met deselve in goeden vrede begeeren te leven, dat men hen aenbieden sal aller kercken goede geneychtheyt, die sy tot haerwaerts in eenicheyt des geloofs, getrouwe bedieninge ende godsalicheyt des levens dragende syn, met aanbiedinge, indien yemant noch uut onverstandt in den handel over CASPARUM beswaert mocht syn, dat men dien in der vreesen des Heeren daerover begeert gerust te stellen. Ende syn gedeputeert WINANDUS VAN DER BEECK, PIETER JANSS ende ADAMUS BILLICHIUS, maer sal eerst hieraff aen de classen geschreven worden ende gebeden haer antwoirt te schryven aen WINANDUS VAN DEN BEECK. CORPUT heeft den credentiebrieff geschreven.

Is verhoort de swaricheyt van JOANNE ANDELLIO, diener van Wormer onder de classe van Haerlem, dewelcke versocht, dat hy mits ongelegentheyt van verren wech tot Haerlem voirtaen syne classen mocht houden by die van Amsterdam. Gehoort hierop die gecommitteerde van beyden classen, is raedtsaem gevonden, dat dese saeck sal noch een jaer in surceantie blyven namelick totten naesten particulieren synode van Noorthollant, dewelcke alsdan daerinne sal judiceren mogen na gelegenheyt.

De gecommitteerde van den Hage syn vermanet, dat het een quade consequentie brengt, dat sy alsoe eene gelimiteerde commissie brengen tot prejudicie der vergaderinge ende oyck der gecommitteerde selfs, waerinne de voirs. classe noch eenige mael meer gebreckelick is gevallen. Daeromme sy gebeden syn hare classe dat opt allervorderlicste an te dienen ende de handt daeran te houden, dat het in de naeste uutseyndinge tot eenige vergaderinge gebetert worde. Soe hebben de ge-

committeerde belooft hierover na haren besten te arbeyden. Ende indien by de classe eenige swaricheyt hierinne gevonden werde, soe sullen sy hieraff adverteren Pieter Janss tot Delft, ten eynde dat hy teenen bequamen dage met Henrick van den Corput (welcke twee volgende de begeerte der gecommitteerde daertoe gedeputeert syn) in aller vriendelickheyt hieraff metten classe van den Hage communicere.

Den xxiii^en Martii namiddach.

Is aengegeven, dat men verstaet, dat de magistraet van Leyden wel eenich onderscheyt soude begeeren van het ampt der overheyt ende der kercke int beroepen der dienaren ende dergelycken. Is geadviseert, dat Lydius scriptum Fugerei, Danaei ende noch een ander met D. Danaeo sal confereren ende daerna int net stellen om, indient versocht wort, der magistraet voirsz. te communiceren.

Is weder gehandelt van den brieff D. Danaei de examine alumnorum, als sy sullen totten predickampt aengenomen worden. Ende behaecht der vergaderinge seer wel de raedt desselven Danaei, namelick dat het examen by hem nyet alleen maer in tegenwoirdicheyt eeniger predicanten oft ouderlingen uut der kercken Christi, daerhenen sulcke alumni beroepen souden worden, geschieden sal om allerley voirsorge ende onordeninge te verhoeden.

Is verlesen de remonstrantie der heeren magistraten van Leyden aen de heeren Staten. Is raedtsaem gevonden, dat de vyer gedeputeerde deses synode sullen beneerstigen, dat dese remonstrantie in aller goetlicheyt tot wechneminge der belastinge, die daerdoor op de kercke leggen soude, beantwoirt worde ende onderrichtinge gegeven, daert behoirt ende alsoet allerbequaemste ende stichtelicxste sal konnen geschieden. Ende dit sal geschieden doir hen oft doir yemant anders, die sy daertoe bewilligen konnen.

Is besloten, dat de kercke ende classe van Dordrecht ten naesten den particulieren synode van Suythollant uutschryven sal ende de voirvallende saecken waernemen in aller manieren als in den voirgaenden synode, te Rotterdam gehouden, is goet gevonden. Desgelycken sal de kerck van Amsterdam den naesten particulieren Noorthollantschen synode uutschryven.

Den xxiiii^en Martii, Saterdach.

Is den vyer gedeputeerden oyck belast, dat sy de saecken van de

academie ende van de gemeyne scholen sullen bevorderen soeveel mogelick na de instructie, daeraff in den synode generael gestelt.

Soeveel de costen aengaet, die int vervorderen van de saecke Coolhasii gedaen syn ende over de kercken van de gemeene provincien gedragen behooren te worden, als in den synodo generael geseeght was, die sullen te samen gestelt ende ter naester particulieren Suydt ende Noorthollantschen vergaderinge ingebracht worden.

Censura morum is gehouden.

Is voorgebracht de Nederlantsche bekentenisse des geloofs, nu van nyews uut het Walsch exemplar overgeset ende is besloten, dat die van Delft die oversien sullen ende daerna drucken laten.

Daer syn cleyne oncosten gedaen soe aen den coster, die de deure heeft bewaert, aen den man, int huys woonende, aen den bode na Leyden ende anderssins, tsamen ix kgg. xii st. Loopt op elcke classe xvi st

Is voirt de dach doirgebracht voir ende namiddach met het opschryven der memorie van tgene in den synode gehandelt is bovengeruert.

Namiddach heeft D. Bonaventura Vulcanius, professor der Griecxscher spraken, overgegeven een remonstrantie, daermede hy versuect, dat men de psalmen D. Aldegondii in de kercke aennemen wille oft emmer de resterende gedructe exemplaria betalen. Daerop rypelick gelet, is goet gevonden ende besloten hem te antwoirden, dat dese synode hieraff anders nyet en kan doen noch ter tyt, als in den generalen synode dienaengaende is besloten, want men dese kercken van de gemeene kercken nyet en begeert aff te sonderen. Dat oyck de gecommitteerde geene last en hebben van den heuren om hieraff yet anders te doen ende dat men oyck voir seker noch merct, dat de gemeyne man noch nyet gesint en is te veranderen. Soeveel het leste belangt, dat men daeraff de kercken soude moeten spreken, maer dat geen vermogen by deselve en is. Dese antwoirt is Bonaventurae postridie mondeling aengedienet.

Opten avont spade heeft een meysken een brieffken gebracht van Peter Hacke in den name des kerckenraedts van Leyden ondergeschreven, seggende dat het een voerman mede gebracht hadde. Dwelck gelesen synde, is rypelick overwogen, ende gemerct Caspar wel geweten heeft overlang, dat de vergaderinge om synen wille te samen gecomen was, gelyck hy oyck aen deselve synen seyndbrieff, daermede hy by synen

voirnemen blyft, gesonden hadde. Item dat drie oft vyer van de vergaderinge TYMAN JACOBSS, ouderling van Leyden, genoechsaem gebeden hadden, dat hy CASPARUM soude willen persuaderen om selfs tot de vergaderinge te comen, gelyck oyck de classe van Leyden met brieven deses synode is gebeden hare gecommitteerde te seynden. Gemerct oyck de huysfrouw CASPARS den brieff deser vergaderinge, ghisteren gesonden, schimpelick ontfangen hadde, seggende: ist anders nyet? als sy hoorde, dat hy van Haerlem quam, gelyck de bode in presentie des synode heeft gerefereert. Gemerct oyck by den voirsz. brieff HACKII gans geen hope van beteringe, noch oyck dat de kerckenraedt daerom arbeyden wil, gegeven wort, maer alleen uutstellinge begeert van acht dagen, opdat CASPAR hem daerentusschen bedencke, wat hem geradenste is. Dewyl oyck de huysfrouw CASPARI sulcke hope van beteringe nyet en gheeft ende wat meer hierinne aen te mercken staet, is besloten, dat men morgen in den name des Heeren mette excommunicatie voirtvaren sal ende dat onder andere, want de synode nyet langer te samen blyven can ende men de minste hope van bekeeringe nyet vernomen heeft.

Den xxv^en Martij voirmiddach.

Heeft men des morgens vroech gesien, dat CASPARS brieff ende oyck de remonstrantie van Leyden alhier te Haerlem openbaerlick veyl stont.

D. LYDIUS heeft gepredict ex epist. ad Ro. cap. 16 vers. ende heeft in genere gepredigt de excommunicatione ende heeft daerna opentlick voir het volck CASPARUM KOOLHAES in den name des synodi geexcommuniceert.

Heeft oyck voirlesen de oorsaeck, waeromme LUCAS HESPE van den dienst des woorts drie maenden is gesuspendeert.

Namiddach.

Is de vergaderinge metten gebede geeyndiget ende met vermaninge tot stichtinge ende tot vrede verlaten ende LYDIO, DAMIO, CORPUTIO ende DAMAS JACOBSS bevolen dese acten te oversien ende in name van alle te teeckenen.

Ende daeromme syn dese acten, gecollationeert aen de cladde, by ons ondergeschreven ende geteeckent den xxvii^en Martij 1582.

MARTINUS LYDIUS, praeses.
HENRICUS CORPUTIUS, scriba synodi [1]).
DAMMIS JACOPSZ, ouderlinck tot Harlim.

[1]) Tusschen dezen naam en den volgenden is in het origineel eenige ruimte opengelaten, waarschijnlijk voor de handteekening van den assessor.

De dienaers des goddelicken woorts ende ouderlingen uut allen classen der provincie van Hollant, vergadert synde te Haerlem, oversien hebbende de acten, dewelcke met CASPAR COOLHAES, diener was tot Leyden, gehouden syn over syne boecken ende daerby gehoort, wat hem daerna toegedragen heeft soe met de handelinge der classen (van den synode generael daertoe gedeputeert) als met het gespreck, dwelck met CASPARO in presentie van de heeren commissarisen (by de E. E. heeren Staten des lants van Hollant daertoe gedeputeert) gehouden ende wat daerna gevolcht is tot der opentlicke voirstellinge synes naems, tot Haerlem ende Delft geschiet, incluys ende op alles neerstelick gelet hebbende, hebben bevonden, dat ordentlick ende christelick met hem is gehandelt. Ende alsoe dan nyet voirgecomen en is yet, dat tot ophoudinge der excommunicatie soude mogen dienen oft daerdoir eenige bekeeringe oft leetwesen van de voirgaende faulten in CASPARO bevonden soude mogen syn, selfs nyet in den seyndbrieff, welcken CASPARUS den XVII^en^ Martij lestleden aen allen classen overgesonden heeft, maer ter contrarien daerinne bevonden wort, dat de voirsz. CASPAR syne dwalingen wilt houden staende ende meer aen den dach gheeft, tot grooter bedroeffenisse deser vergaderinge ende scandale der gemeyne kercken, soe is goetgevonden geweest, dat men den voirsz. CASPAR KOOLHAES uut overvloet noch eens schriftelick soude vermanen tot bekeeringe, dwelck geschiet is met eenen brieff, huden morgen uutgesonden. Ende is eyntelick by allen (uutgenomen de twee dienaren van den Hage) eendrachtelick geresolveert ende besloten, dat de voirsz. CASPAR KOOLHAES (mits de dwalingen ende blamatien in synen boecken bevonden, daerinne hy noch is persisterende) sal worden van der gemeente Christi geexcommuniceert ende dat de action daeraff bedienet sal worden by MARTINO LYDIO, diener des godlicken woorts tot Amsterdam, toecomende Sondach in der tweede predicatie in de kercke tot Haerlem, ten ware nochtans de voirsz. CASPAR KOOLHAES mette leste vermaninge deser vergaderinge door Gods genade noch tot eenige bekeeringe ende boetveerdicheyt quame, soeals de gantssche vergaderinge wensschet ende biddet. Ende sal de excommunicatie geschieden in der manieren op dander syde volgende. Aldus gedaen ende besloten tot Haerlem den XXIII^en^ Martij XV^C^LXXXII.

Toorconden der dienaren ende ouderlingen namen hierachteraen gestelt.

Geliefde broeders ende susters in den heere Jesu Christo. Wy dienaers des godlycken wordts ende ouderlingen der gemiente Christi, in den name alder kercken in der provincie van Hollant alhier tegenwoerdelycken vergadert zynde, verclaren u mit groeter bedroeffenisse des herten, dat naedien CASPAR KOOLHAES, den dinst des godlycken wordts betreden

hebbende tot Leyden, twee syne boecken onordentlyck wtgegeven hadde, waerinne bevonden zyn dingen, opentelyck tegens de reyne leere streckende, hemselven wedersprekende ende aengericht om die kercklycke ordeninge te swacken ende tot spot te stellen, ende hy daeraff in den synode generael, tvoerleden jaer tot Middelborch gehouden, overtuyght ende ernstelycke ende broederlycke tot bekeeringe, affstant ende schultbekenninge vermaent zynde, geen gehoer hadde willen geven, maer ter contrarien claechde, soe opentlick als heymelyck, dat hy in de synode voersz. onverhoert was veroordelt mit onrecht, daerover blameerende de voersz. synodale christelycke vergaderinge, soe ist daertoe eyntelyck gecomen, dat die Edele E heeren Staten slants van Hollant hen der saken aengenomen hebben ende begeeren te verstaen, oft de voersz. CASPARS clachten rechtmatich waren. Waerom zy in Decembre lestleeden doer vier hare gecommitteerde wt den Staten ende provincialen raedt CASPAR voersz. mit vier zyne adjuncten hebben doen verhooren tegens die dienaers der kercken, bij hen hiertoe beschreven, ende dit in tegenwoerdicheyt van vijf gedeputeerde der heeren van Leyden. Alwaer bevonden is, dat CASPAR voersz. in de synode te Middelborch ten vollen was verhoert op der aenwysinge van de dwalingen, die in zyne boecken bevonden zyn, ende dat in de censure, tegens hem mits zyn ongehoersaemheyt wtgesproken, tegens de wterlycke ordre politick niet en is gedaen noch gedecerneert. Waerover dan verclaringe gevolcht, dat die van der kercke Christi int synodo op de voersz. censuren tegen den voernoemden COELHAES sullen mogen procedeeren, sulcx als zijlieden naer Gods leere ende woert bevynden sullen te behoeren. Besonder alsoe de voersz. CASPAR verclaert heeft niet eensgesint te zyn in de leere Christi mit die van de Gereeformeerde kercke (niettegenstaende dieselve hem tot Middelborch verclaert hadde met de gemeene leere der kercken in alles eens te zyne, daerover sekere articulen, tegen zyn boecken gestelt, onderteykent hebbende) alzoo in valschen schyne hem als leeraer heeft gedragen ende gehouden, waerduer oock verclaert is, dat deselve CASPAR voertaen ophouden sal van alle voerdere predicatien int heymelyck ende openbaer, ter tyt toe dieselve mit die voernoemde kercke Christi sal zyn gereconcilieert ende by deselve totten predickampt wederomme sal zyn toegelaten. Ende is hem scherpelycke belast egeen zyne boecken noch gescriften meer wt te geeven, ende dat de wtgegeven boecken sullen worden opgehouden, ten eynde dieselve niet voerder vercocht ende verbreydt werden. Nae welcke genochsame verhooringe ende ordeel voergeruert die voersz. CASPAR emmer behoordt hadde van zynen onrechte af te staen ende tselve mit bekeeringe te bekennen, maer is bevonden, dat hy in zynen quaden voernemen verherdet, waeromme men ordentelyck tegens hem die kerckelycke straffe heeft moeten voernemen, opentelyck tgemeen gebedt voer hem in de kercke

(diewyle het te Leyden niet en konde geschieden) gedaen zynde, mit voerstellinge eyntelyck zyns naems ende vermaninge tot alle christelycke broeders, dat zij arbeyden souden hem van zyn quade voernemen af te brengen. Maer is al te vergeefs geweest ende zyn diegene, die hem arbeyden te vermanen, geweert ende afgeslaegen, daermede zyn obstinate onboetverdicheyt genochsaem is gebleeken als oock mit den seyntbrieff, die hy van nieuwen tegen het oordel der hooger overheyt heeft laten drucken ende openbaerlycken vercoepen, welcke ons toegesonden wy daerin bevynden, dat hy niet alleen van zyne dwalinge niet af en staet, maer dieselve noch voerder aen den dach geeft tot groote bedroeffenisse, argenisse ende scheuringe der christelycker kercken. Waerom wy (hoewel hy wt onze vergaderinge schriftelycke is ter bekeeringe vermaent, nochtans geene hoope vermerckende) nae onse ampt hiermeede niet langer konnen toesien, maer ons schuldich bekennen de christelycke kercke van de onboetverdicheyt des voersz. Caspars te waerschouwen ende tquaet van ons te doen ter eeren Gods, ter opbouwinge synre kercken, dat zy niet verleydet werde ende op hope, oft hij Caspar, doer die wterste remeedie in zyn herte geslagen ende beschaempt zynde, tot bekeeringe gewonnen mochte worden. Hebben wy dan, in den naeme ende vreese des Heeren alhier vergadert synde, nae de macht, die Christus in zynder kercken gegeven heeft, ende nae de leere zyns heyligen wordts (gelyck uwer l. in der predicatien breeder is verhaelt) verclaert ende verclaren mitsdeesen (hoewel mit groeter bedroeffenisse, want wij hem liver hadden gewonnen gesien) dat Caspar voernoemt niet kan noch en behoert (soelange als hy in zyne dwalingen ende omboetverdicheyt behartet) het ampt eens dienaers des godlycken wordts in der gemeente Christi te bedienen noch voer een leeraer, maer veelmeer voer een verschuerder bekendt te worden. Ende diewyle hy tot geene boetverdicheyt en heeft connen gebracht worden, soe betuygen wy, dat hy, in der gemeenscap Jesu Christi geen deel hebbende, wt der gemeenten gesloten wordt ende als een, die daerbuijten is, voertaen gehouden sal worden tot aen der tyt toe, dat hy hem van herten bekeere, dwelck wy hem wenschen ende waerom wy Godt den almachtigen voer hem ende andre onboetverdige willen bidden. Ende daeromme sal eenen ygelyck van u (naer leere des heyligen evangelii Math. xviii) alle onnodige gemeenscap mit hem schouwen, opdat hy beschaempt worde tot zynen besten ende bekeeringe, ende ghy u voer syne dwalinge wachten moecht, sal een ygelyck etc.

Martinus Lydius, minister ecclesiae Amsterdamensis, nomine classis.

Jan Thomasz, ouderlink van Amsterdam.

Johannes Damius, dienaer des godliken words tot Haerlem.

Dammis Jacop, ouderlinck tot Harlim.

PETRUS JOHANNIS, minister ecclesiae Delphensis, classis nomine.

WINANDUS BEECK GERHARDI, verbi minister in Soetermeer ende Segwaert.

ANDREAS CASTRICOMIUS, minister ecclesiae Enchusanae, nomine classis.

Bij mij ALLERT JANS, ouderlijn van Medeblijck.

VALERIUS TOPHUISANUS PAULI.

PETRUS CARPENTARIUS.

LAURENS JANSSZ, dienaer des woorts tot Munckendam, wten name des classe tot Edam.

HENRICUS CORPUTIUS, minister ecclesiae Dordracenae, nomine classis.

Bij mijn ADRIJAEN JANSZ, ouderlinck van Dordrecht.

Bij mijn PIETER DIRCXZ, dienaer der kercken Jhesu Christi tot Nijenierop, nomine classis Alcmariane et senioris mihi adjuncti.

CLAES MATHYSZ, ouderlinge tot Edam.

AEGIDIUS JOHANNIS FRISIUS, sst.

ARNOLDUS ARNOLDI MEERHOUTANUS, verbi Dei minister in Oestvoern, nomine classis.

JACOBUS GWILHELMUS AGRICOLA, ecclesiae Christi minister apud Hoochtwoudanos, nomine classis Hornanae et senioris mei adjuncti.

A classe Gorcomiensi deputati exproscripti:

JOANNES LEO, minister ecclesiae Dei, que est Saltbommeln.

GWILHELMUS OESTERZEE, minister verbi Dei in Hornart.

Die dienaeren des godlycken woorts ende ouderlingen der gemeynten Christi, vergaerdert zynde in den naeme Goids tot Amsterdam in het synodo, gelyck dieselfde vuyt elcke classe der Noorthollantscer gemeynten zyn gesonden, syn by den anderen gecoemen opten 3 *Mey anno* 1583.

ART. 1. In den yersten is nae aenroepinge des godlycken naems tot eenen presidem met gemeyne stemmen der broederen vercoren PIETER CORNELISSZ, dienaer des godlycken woorts tot Alcmaer, ende tot eenen scribam LAURENS JANSSZ [1]), dienaer des godlycken woorts tot Munnickedam.

ART. 2. Ten tweeden is omgevraecht aengaende die eendrachticheyt der leere ende ordeninge der kercken ende is tegelycke bevonden, dat geene gemeynten in desen eenige swaericheyt hebben, maer dat goeden eendrachticheyt by allen is ende gehouden wert.

---

1) »Laurens Janssz" ontbr. in A.

ART. 3. Ten derden is verordent om een supplicatie te scryven aen den edelen heeren van Schagen JOANNES ANDELLIUS, dienaer des godlycken woerts tot Wormer, tot dyen eynde dat zyne edelheyt wilde gelieven, dat CLAES QUYRYNSSEN, dienaer des godlycken woerts respective tot Herinchuysen, mochte vandaer getransporteert worden opte eylanden van Texel.

ART. 4. Voerder zyn in den synodo verschenen van de oude kerckenraet van Leyden LENAERT WILLEMSZ ende JOB [1]) DIERICXZ, vertoonende eenen brieff van ADRIANO SARAVIA, dienaer des woerts respective aldaer, ende hebben versocht hulpe aen de gemeynten tot opbrenginge van eenige oncosten, die zy gehadt hebben in de algemeyne saecken, die zy gevoert hebben tegen die magistraet van Leyden, naementlyck die oncosten, die daer gevallen zyn in het maecken van het compromis, bedragende die somme van negenhondert carolusgulden, waervan die oncosten gemaect hebben die magistraet zevenhondert guldens, van welcke negenhondert guldens die van die oude kerckenraedt die helft hebben moeten opbringen.

ART. 5. Ten vyfden op die questie [2]) van het classes van Enchuysen, oft oyck geoerloeft is een litmaet der gemeynten Cristi [3]) hem te vermengen met spelen van rethorica, is van den broederen eendrachtelycken besloten, dat alle lidtmaeten der gemeynten te vermaenen zyn, dat ze haer willen van zoodanige spelen wachten, overmits dat in dieselfde groote abuysen vermengt worden (welcke van de broederen vuyt die cracht van Goids woert lichtelyck connen aengewesen wordden). Ende zoo yemant hem daerin met eenige lichtveerdicheyt ofte wercken des vleysch vergrypt, zal naer aert der cristelycker discipline gestraft wordden.

ART. 6. Ten sesten op de questie van het classes van Enchuysen aengaende die saecke des huwelycx, soo is van die broederen des synodi eenige nootelycke [4]) onderrichtinge gedaen den broederen des classes tot Enchuysen, welcke onderrechtinge die broederen voornoemt [5]) haeren classe weder mondlyck zullen overdragen.

ART. 7. Aengaende die saecke van GERRIT WILLEMSZ, eertyts predicant tot Grootebroeck, is eendrachtelyck van de broederen besloten, dat

---

[1]) »Job" A heeft »Jacob". [2]) »questie" A heeft »vrage". [3]) »der gemeynten Cristi" ontbr. in A. [4]) »nootelycke" G heeft »mondelinge". [5]) »voornoemt" G heeft »an de andere broederen van".

zy in zyn saecke nyet en hebben te oerdeelen oft te besluyten, overmits dieselfde in den gerechte in den Haege is hangende, maer dat men hem voer een jaer zal alimenteren, opdat hy zyn recht oyck in den Haege met aller neersticheyt zoude moegen vervorderen, op conditie zoo zyn recht [1]) zoo lange was geduerende, hy datselve recht neerstelyck sochte te vorderen ende hem cristelyck ende eerlyck droege. Ende die somma, daermede hy sal gealimenteert wordden, is drye gulden ter weken.

ART. 8. Noch is voer den synodo verschenen JAN HENRICXZ WALINCHUYSEN, snyder, ende heeft zyn saecke vuytgesproecken ende zyne scriften overgegeven aengaende hetgene, dat hy vuytstaende heeft met HENRICK HENRICXZ, snyder, alsnu ouderling tot Amsterdam.

ART. 9. Opten vierden Mey die broederen vergaerdert synde, heeft men zeer neerstelyck doerlesen die gescriften, die JAN HENRICXZ gelyck oyck mede die gescriften [2]) zyn innebrocht wordden. Desgelycx zoo syn se oyck mede beyde gehoort, wat se met monden te seggen hadden ende genochsaem haer alle beyde gehoort hebbende, soo is HENRICK HENRICXZ gevraecht, oft hy dese syne saecke wel wilden aen den synodus tegenwoerdich blyfven [3]). Heeft hy geantwoert, dat hy daermede tevreden was.

ART. 10 [4]). Ten tweeden is JAN HENRICXZ gevraecht, oft hy oyck begeerde, dat het synodus over zyne saecken op kerckelycke wyse soude oerdeelen. Heeft geantwoert, dat hy datselfde wel wilde hebben, maer heeft geseyt, dat hy nyet en wil die saecke aen den synodo blyven [5]), alhoewel hy in zyn gescrifte ende met woerden gepresenteert heeft [6]) (van ongelyck [7]) overtuycht zynde) geerne zyn schult cristelycken te willen bekennen. Die broederen omgevraecht zynde, wat zy van deser saecke gevoelden, hebben eendrachtelycken geoerdeelt, dat hy JAN HENRICXZ voornoemt ongefundeert is in syne aenclachten tegen HENRICK HENRICXZ gedaen, vuyt oyrsaecken dat die zwaere beschuldingen, in syne scriften verhaelt, met zyne munimenten nyet en worden bevesticht [8]), ende HENRICK HENRICXZ tot synder onschult daerentegens claere gescriften heeft innegebrocht, ende dat voerts JAN HENRICXZ daerom hierop vermaent zal

---

[1]) »recht" G heeft »proces". [2]) »gescriften" G heeft »van Hinderik Hindrix". [3]) »blyfven" G heeft »laten verblijven". [4]) Dit art. loopt in G door als art. 9. Daardoor wordt art. 11 in G art. 10 enz. enz. [5]) »blyven" G heeft »laten verblijven". [6]) »gepresenteert heeft" G heeft »hetselve gepresenteert heeft ende". [7]) »ongelyck" G had »on . . . . ." Dit is later ingevuld »onchristelijckheit", terwijl in marg. staat ». . gelijk". [8]) »en worden bevesticht" A heeft »overeencomen."

wordden om syn schult hierin te bekennen ende hem met zyne partye ende die kerckenraedt alhier redelyck ende christelyck zal versoenen. Ende aengaende die maniere om die ergernisse (hierdoer geresen) wech te nemen stellen die broederen in handen van den kerckenraedt alhier. Al hetwelcke JAN HENRICXZ voergelesen zynde, hy geweygert heeft hem datselfde tonderwerpen.

ART. 11. Aengaende het versoeck HERMANNI MODET, dat het synodus zoude willen suppliceren voer de gemeente van Vuytrecht aen de geunieerde provincien, dat haere E. wilde gelieven verclaringe te doen opt 13 artyckel van der Unie, soo ist, dat die broederen, maer een particulier synodus zynde ende oyck in de Unie die van Hollant aengaende die religie vuytgesondert zyn van de andere provintien, nyet raetsaem en bedunct, dat het synodus met supplicatie aen de geunieerde datzelve zouden versoecken, maer dat die broederen scryven willen int besonder aen eenighe broederen in den raede ende haer bidden, dat se het beste voer die van Vuytrecht doen willen ende dat die van Vuytrecht selve zullen moegen [1]) suppliceren, naedat zyluyden bevinden haer kercken noodich te wesen.

ART. 12. Opt versoeck van doctor OTTE SWAELUWE om eenige dienaeren des woerts te beroepen om in Vrieslant te gaen is eendrachtelyck van den broederen besloten, dat hy doctor aen de classen sal gewesen wordden om zyn versoeck aen dezelve te moegen doen.

ART. 13. Voerder is verordent, hoevele elck classis ter weke [2]) tot die alimentatie van GERRIT WILLEMSZ zal opbringen ende is besloten, dat hiertoe opbringen zal het classis van Amsterdam twaelff stuyvers, het classis van Enchuysen twaelf stuyvers, het classis van Hoorn twaelff stuyvers, het classis van Haerlem zes stuyvers ende het classis van Edam ses stuyvers. Ende dese penningen zullen tot Amsterdam gesonden wordden, opdat diezelfde van haer aen GERRIT WILLEMSZ moegen bestelt worden. Ende dit zal alles buyten oncosten van die van Amsterdam geschieden.

ART. 14. Opten 5en Mey die broederen vergaerdert zynde, hebben beginnen die saecke te verhandelen, welcke aen alle classen van wegen het classis van Hoorn is aengescreven, belangende hetgene dat het classis van Hoorn [3]) gehandelt heeft met eenen MARCUS JANSZ, ouderlinck tot

---

[1]) »moegen" ontbr. in A. [2]) »ter weke" ontbr. in A. [3]) »is aangescreven — van Hoorn" ontbr. in A.

Hensbroeck, welcke hem gestelt heeft predickerswyse ende met vuytstortinge van gebeden eenige vergaerderinge te houden sonder nochtans een predicant te wesen. Soo heeftet den broederen goetgedacht MARCUS JANSSZ voernoempt te verhooren. Diewelcke in de vergaederinge gecoemen synde, heeft van den broederen begeert, dat se hem souden bericht geven op dese drye naervolgende puncten: ten eersten, hoeverre hem het ampt der ouderlingen vuytstrect; ten tweeden, oft een particulier gemeynte geoerloeft is sonder predicant [1]) een vergaerderinge in den naem des Heeren te houden; ten derden, oft oyck geoerloeft is zulcken vergaerderingen met aenroepinge des godlycken naems ende met dancksegginge te beginnen ende te voleyndigen.

ART. 15. Soo is by den broederen eendrachtelyck besloten, dat men MARCUS JANSZ eerst zoude afvraegen, wat swaricheyt hy hadde in de sententie, welck het classis van Hoorn over hem hadde vuytgesproecken. Heeft MARCUS JANSSZ antwoert gegeven, dat hy hem bezwaerde over dat het classis van Hoorn hem heeft tegensgesproken, dat hy in die vergaerderinge hadde een text vuyt Goids woert voergenomen vuyt te leggen ende gebeden ende dancksseggingen te spreken, hem nyet meer willende toelaeten als alleen een capittel te moegen lesen ende psalmen te lesen. Soe heeft men oyck genoch [2]) gehoort die broederen van het classis van Hoorn nae luyt van haere instructie. Ende nae lange verhandelinge is van die broederen eendrachtelyck besloten, dat men MARCUS JANSSEN voer den besten middelen zal voerstellen, dat hy hem zoude willen laeten examineren om hem alsoo totten dienst des godlycken woerts te brengen, dat men hem oyck sal laeten examineren van sommige [3]) classen, alst hem zal gelieven, dat men oyck int examineren zeer beleefdelyck ende soetelyck met hem zal handelen. Hiertoe is MARCUS JANSZ met vele lange ende vriendelycke [4]) redenen van de broederen vermaent ende gebeden gewordden. Soo is eyntelycken ende ten laesten bewillicht van de broederen des synodi MARCUS JANSSEN, dat men met hem wachten zal tot omtrent in September [5]) anno 83 ende dat hy alsdan zál geexamineert wordden, dat hy hem middelretyt stille zal houden, maer zoot alsdan van de dienaeren, die hem zullen examineren, bevonden wordde [6]), dat men tot over die winter met hem zoude wachten. Zullen zy daerin met goeder discretie [7]) moeten [8]) handelen.

---

[1]) »sonder predicant" ontbr. in G. [2]) genoch" G heeft »geerne". [3]) »sommige" C heeft »verscheijden", G »sodanige". [4]) »ende vriendelycke" ontbr. in A. [5]) »September" A heeft »December". [6]) »bevonden wordde" ontbr. in A; G heeft »goed gevonden word". [7]) »discretie" G heeft »conschientien", C »conscientie ick segge discretie." [8]) »moeten" ontbr. in C en G.

Art. 16. Voer zooveel voerts eyntelyck die saecke ende het scryven van de broederen ende dienaeren [1]) des classis van Horn aengaet, daerinne zy den synodo voerstellen ende affvraegen, oft zy wel ende gerechtelycken met Marcus Jansz voersz. in haere aenspraecke ende besluyt over hem gehandelt hebben oft nyet, soo is daervan de broederen eendrachtich besluyt, dat voer zooveel zyluyden daerin met hem nae den voersz. regel des woerts Goids ende alle articulen der synodaelsch ordeninge (daervan opt stuck van de beroepinge ende ordeninge [2]) der kerckendienaeren gemaect) hebben gehandelt, dat se daerin wel ende recht met hem hebben gedaen ende nochtans nyettemin hiermede oerdeelen ende bidden, dat die broeders alle voergaende geschil, daerdoer opgeresen, altemael hiermede vergeven, vergeten ende begraven sullen laeten blyffven, gelyck oyck Marcus Janssz op zyn syde van herten heeft gedaen ende beloeft te doen.

Art. 17. Die broederen in den synodo verstaen hebbende, dat by den E. heeren Staten van Hollant een kerckelycke ordonnantie geconcipieert, waerin die broederen oyck verstaen alsulcken artyckel [3]) begrepen te wesen, over welcker aenneminge die predicanten ende ouderlingen haer hertelycken zouden beswaert vinden, overmits haer bedunct dieselfde te strecken tot verstooringen der goeder kerckelyck vrede ende ordeninge, by [4]) welcke de Heere dese landen wonderlycken heeft beschermt, hebben met gemeene deliberatie ende eendrachtich [5]) advys besloten den broederen des Zuydthollantschen [6]) synodi met briefven te remonstreren, dat in gemeynen naem aller Hollantscher kercken syn Excellentie zulck werde voergedraegen, ten eynde zyn Ex^ie gelieve met behoirlyck advys daerinne te remedieren. Ende syn hiertoe verordent om aen de broederen van Zuydthollant te scryven Martinus Lydius, predicant tot Amsterdam, ende Henricus Antonides, predicant tot Enchuysen.

Art. 18. Opte vraege van den broederen van het classis van Haerlem, hoe men handelen zal met een broeder, die hem altemet met dronckenschap verloopt ende daerover aengesproecken wordende, zyn schult bekent ende beweent ende hem daernae weder tot dieselfde sonde begeeft, is eendrachtelycken van die broederen besloten, dat die kerckenraet ende het classis hierinne met goede discretie sal handelen nae vuytwysen des 62 artyckels des Middelborchschen synodi.

Art. 19. Den broeder [7]) Martino Lydio is van den broederen opge-

---

[1]) »ende dienaeren" ontbr. in A. [2]) »daervan opt — ordeninge" ontbr. in A. [3]) »artyckel" C heeft »artyckelen". [4]) »by" G heeft »door". [5]) »eendrachtich" ontbr. in A. [6]) »Zuydthollantschen" G heeft »Hollandschen". [7]) »Den broeder" ontbr. in A.

leydt, dat hy zeer neerstelycken zal arbeyden, dat die Commentaria BULLINGERI op Daniël mach in Duytsch voertcoemen, gelyck hem dat oyck in synodo provinciali tot Haerlem [1]) is opgeleyt.

ART. 20. Van die broederen is verordent, dat het toecoemende synodus tot Hoorn sal gehouden werden ende dat die broederen van daer [2]) de vuytscryvinge vandyen doen zullen.

ART. 21. Syn oyck eenige vuyten kerckenraedt van Amsterdam int synodus verschenen ende hebben die broederen aengeseyt, dat die kerckenraedt haerluyden hadde gesonden gehadt aen HILLEBRANDUM CUNEUM om hem te vraegen, oft hy oyck yetwat te seggen ofte te clagen hadde over hetgene dat die kerckenraedt alhier tegens hem besloten ende gehandelt [3]) hadde, ende zoo hy hem daerover bezwaerde, dat hy datselfde alsnu den synodo zoude moegen voerdraegen ende dat se ditselfde HILLEBRANDUM voersz. afgevraecht hebben. Waerop hy geantwoert heeft, dat hy tevreden was met hetgene dat die broeders met hem gehandelt hadden ende oyck nyet en dochte emmermeer in toecoemenden tyden daerover te claegen. Die voersz. broederen syn geweest JOANNES HAL, dienaer des woerts, WAELICH SYVERTSZ ende GEERAERT BARENTSZ, ouderlingen.

ART. 22. Voert is besloten, dat zooverre eenige swaericheyden in eenighe classes van ons Noorthollantsche synodus geviele tusschen dit ende het naestcoemende synodus, die nyet in de classe en connen afgedaen wordden ende oyck nyet en connen vertoeven, totdat het toecoemende synodus gehouden sal werden, dat alsdan datselfde classis dieselfde zwaericheyt [4]) aen die van Hoorn zullen overschryven, diewelcke alsdan tyt ende plaetse zullen ordonneren ende vuyt elcke classe doen verscryven een dienaer ende ouderlinge [zynde altyt gelegen onder tzelve classe, daer die zwaricheyt in vallen mach] [5]) om dieselfde zwaericheyden ten gesetten tyde ende plaetse met malcanderen te verhandelen.

ART. 23. Die kerckelycke censuren zyn oyck gehouden.

Dese synodaelsche handelingen, aldus gehouden ende begonnen den 3 Mey, is geeyndicht den 6 derselfder.

---

[1]) »tot Haerlem" ontbr. in G. [2]) »van daer" ontbr. in G. [3]) »gehandelt" A heeft »geoordeelt". [4]) »datselfde — zwaericheyt" G heeft »die classis, waarin de swarigheijt sal voorvallen, hetselfde". [5]) Het tusschen [] geplaatste komt in C voor in den text; in B staat het in margine met het woord »verstaet" er voor; in A staat het aan het slot van art. 21 (dat in A, B en C art. 22 is); in G ontbr. het (zie echter aant. 4).

PIETER CORNELISZ, dienaer des woerts Goids tot Alcmaer, praeses.
LAURENS JANSZ, dienaer des woerts Goids tot Munnickedam, scriba.
MARTINUS LYDIUS, dienaer des godlycke woerts tot Amsterdam.
HENRICUS ANTHONIDES, ecclesiastes Enchusanus.
GERARDUS, dienaer des woerts Goids Saerdam.
PIETER AELBERTSZ, dienaer des godlycken woerts tot Schagen.
JOANNES ANDELLIUS ex classe Haerlemensi, dienaer tot Wormer ende Ghisp.
MATTHYS SCHALS [1]), dienaer des woerts tot Edam.
PETRUS LAMBERTI ex classe Hornana, verbi minister in Midwoudt.
MICHIEL PIETERSZ, dienaer des woerts tot Wognom.
GEORGIUS NOLTHENIUS [2]), verbi divini minister in Medenblick.
PIETER ARIAENSZ van Twisch [3]), ouderlinck.
CORNELIS MEEUSZ [4]) van Hoochtwout [5]), ouderlinck [6]).
JOORIS JACOBSZ, ouderlinck van Schagen [7]).
JACOB VAN FOREEST van Alcmaer, ouderlinck.
MELIS THYSSZ, ouderlinck van Purmerendt.
DAMMIS [8]) JACOBSZ, ouderlinck tot Haerlem.
CORNELIS JANSSZ COSTER, ouderlinck tot Amsterdam.
JAN PIETERSSZ REAEL, ouderlinck tot Amsterdam.

Acta ofte handelinge des Synodi der Noortholl-landscher kercken Christi, vergaerder bynnen der stadt Hoorn, opten 28 *Mey anno* 1584, *aldaer geduerende dyer vergaerderinge besloten* [9]) [10]).

COCHLINUS *praeses*, ANDELLIUS *scriba*. — In den yersten is nae die aenroepinge van den naeme des Heeren, by BARTHOLDO GUILHELMO dienaer tot Hoorn gedaen, met gemeene suffragien der gecommitteerden totten synodum JOHANNES COCHLINUS, dienaer der stadt [11]) Amsterdam, gecoren in praesidem ende JOANNUS ANDELLIUS, dienaer tot Wormer ende Gisp, in scribam deser vergaerderinge.

DAMIUS *assessor*. — Heeft den voornoemden praeses JOANNEM DAMIUM, dienaer der stadt Haerlem, genomen tot zynen assessorem.

[1]) »Schals" A heeft »Schaldus". [2]) »Nolthenius" G heeft »Nolthuijs". [3]) »Twisch" G heeft »Wijsen". [4]) Meeusz" A heeft »Meynerts". [5]) »van Hoochtwout" ontbr. in A. [6]) »Cornelis — ouderlinck" ontbr. in C. [7]) »Jooris — Schagen" ontbr. in A. [8]) »Dammis" G heeft »Tonis". [9]) In A ontbr. bij deze acte alle marginalia. [10]) In marg. tegenover het hoofd staat »Hoorn". Eveneens in C en G. [11]) »der stadt" G heeft »des woords tot".

Die commissien duersien. — Den preside, assessore ende scriba nu geseten [1]) zynde ende het gebet by den preside gedaen wesende, zyn die commissien van alle de gecommitteerde totten synodum duersien ende de naemen van de gecommitteerde opgeteyckent by register speciael.

Namen der gecommitteerden.

Vuyt die classe van Hoorn.

Bartholdus [2]), dienaer tot Hoorn.
Cornelius Meijnerdsz [3]), dienaer tot Berchout.
Arien Henricx, ouderlinck tot Horn.
Symoen Ariaensz, ouderlinck tot Oostwout.

Vuyt die classe van Enchuysen.

Andries Diericxz, dienaer tot Enchusen.
Jan Michiels, dienaer tot Grootenbroeck.
Jan Pietersz, ouderlinck tot Enchusen.
Claes Jansz, ouderlinck tot Hoochcarspel.

Vuyt den classe van Edam.

Gerardus Larenus [4]), dienaer tot Purmerent.
Theodoricus, dienaer tot Oosthusen.
Cornelis Janssz, ouderlinck tot Edam.
Jan Heymans [5]), ouderlinck tot Munnickedam.

Vuyt den classe van Alcmaer.

Remmoneus Demonier [6]), dienaer tot Nyeuwenirop.
Arnoldus Wybrandi, dienaer tot Petten.
Geeraert Lutges [7]), ouderlinck tWermerhuysen [8]).
Jan Diericxz, ouderlinck tot Graft.

Vuyt die classe van Haerlem.

Joannes Damius, dienaer tot Harlem.
Joannes Andellius, dienaer tot Wormer.
Thomas Wilhelmus, ouderlinck tot Harlem.
Henrick Pietersz, ouderlinck tot Wormer.

Vuyt die classe van Amsterdam.

Joannes Cochlinus, dienaer tAmsterdam.
Nicolaus Joannis, dienaer tot Loosdrecht.
Jan Thonisz [9]), ouderlinck tot Amsterdam.
Jan Diericxz, ouderlinck tot Neerden.

---

1) »geseten" G heeft »gestelt". 2) »Bartholdus" C heeft »Bartoldus Wilhelmi". 3) »Meynerdsz" A heeft »Mertens". 4) »Larenus" A heeft »Laurentius". 5) »Heymans" G heeft »Heijnius". 6) »Demonier" A en C hebben »Demoner", G. »Demonius". 7) »Lutges" A heeft »Luts", G »Luijtiens". 8) »Wermerhuysen" A heeft »Huysen". 9) »Thonisz" A heeft »Thomasz".

ART. 1. [1]) *Die credentiebriefven en zullen nyet syn gelimiteert.* — De voersz. commissien ofte credentien duergesien ende aengemerct synde, is geresolveert, dat in geenen particulieren synoden der voergeroerder kercken en mach gehandelt ende gesloten werden, dat eenichsins de classen, onder haer sorterende, zoude moegen prejudicieren en beswaeren, ende dat om sulcx te bet voer te coemen de credentien der gecommitteerden naemaels totten synodum te comen nyet sulcx [2]) gelimitteert sullen bestaen, salva nochtans dat alle particularia van zulcx nyet zynde in synodis geresolveert zullen moegen werden sonder contradictie by den classe daerop te moegen vallen.

ART. 2. *Van de costen, in de saecke van* COOLHAES *gedaen.* — Ende zoo etlycke costen omme der saecken van CASPAR COOLHAES, zoo by ARNOLDO CORNELIO, dienaer tot Delft, oyck HENRICO CORPUTIO, dienaer tot Dordrecht, mitsgaders den classe van Haerlem ende anderen alles nootelycken [3]) gedaen, voer desen synodo ter goeder rekeninge gebracht synde, de Noorthollantsche kercke mede concernerende, bedraegende voor elcke classe derzelver kercken voer syne portie dry carolusgulden zestien stuyvers, soe sal elcke classis dieselve syne portie tegens den eersten Augusti yerstcoemende bestellen aen de kercke van Amsterdam om by haer overgesonden te wordden, die de voersz. costen geexpendeert hebben.

ART. 3. Dat men den voersz. classen zal aendienen van den petitie ende bede der broederen van Leyden, versoeckende hulp ende bystant tot de costen, om den voornoemden COOLHAES by haer geleden, daervan in synodo, tot Amsterdam in lestleden jaer gehouden, gementioneert is, ende dat elcx classis deselve petitie overleggende besluyte, hoe het hem totte zelve petitie ofte bede verstae, ende sulcx besluyt op den yersten Maendach in Julio eerstcoemende tot Amsterdam zal inbringen.

ART. 4. Tot versoeck der kercke Christi van Alcmaer om geresolveert te wordden, oft die ouderlingen ende diaconen der gemeenten continuelycken in haere diensten zullen blyven nae inhout van den synode, anno 78 [4]) bynnen Amsterdam gehouden, dan oft zy volgens synodum Middelburgensem zullen moegen verandert wordden, is geresolveert, dat men die continuatie sal houden ende voerderen, daer se noch int gebruyck is, ende dat geen classis noch kercke, daeronder sorterende ende by den gebruyck zynde, tzelve gebruyck nyet en zal moegen veranderen sonder

---

[1]) »Art. 1" A heeft hier reeds »Art. 4". [2]) »sulcx" G heeft »soo". [3]) »nootelycken" G heeft »mondlik". [4]) »78" A heeft »1579".

advys van den particulieren synoden ende dat vuyt crachte van onderwerpinge, in denzelven synode tot Amsterdam gedaen.

Art. 5. Aengaende die vraege by dezelve kercke van Alcmaer voergestelt, oft die persoonen die zeer onordentlyck ende met grooter oneeringe van Goids ordonnantie der echte tsaemenloopen ende haere echte sonder te voerens behoirlycken kerckelycke proclamatien te nemen met byslaepen beginnen, oft die sulcke by de dienaeren der gemeynte met goeder conscientie zullen moegen getrout worden, is daerop geresolveert, dat hoewel men geerne sach, datter cristelycken in geremedieert waere, nochtans die dienaeren zulcx trouwen oft bevestigen der echte nyet en zullen weygeren, maer zullen volgen dat dyen aengaende in synodo Middelburgensi in die particuliere questien beantwoert staet.

Art. 6. Ende beroerende hoe men sulcx ordentlyck [1]) tsaemenloopinghe der echte best [2]) zal moegen tolleren ende wechnemen, is goet geacht, dat men by den magistraeten ter plecken, daer sulcx geschiet, oft elders met smeecken ende bidden sal aenhouden om by hen cristelycken daerinne geremedieert te moeghen worden.

Art. 7. Aengaende de saecke van Marcus Jansz van Hensbrouck, oft hy tot dat examen, streckende ter kerckendienste, zal gestelt worden ofte nyet, bezondere zoo het synodus van Amsterdam anno 1583 denselven Marco heeft voergehouden hem tot zulcx te willen oeffenen ende daerentegens nu dieselve Marcus zyn onvervarentheyt van lesen ende scryven ende over zulcx zyn ombequaemheyt tot zulcke oeffeninge voergegeven heeft ende daerbeneffens bekent, dat hy sulcx syne onvervarentheyt in denzelven synode tot Amsterdam zoovele nyet en heeft voergewent, gelyck hy nu wel gedaen heeft, ende verclaert zedert die synodum nyet ofte zeer weynich gevoirdert te hebben, begerende dat hy overzulcx daertoe nyet gevoirdert en worde. Soo is daerop geresolveert, dat hy ten examen voer dese tyt nyet en zal gevoirdert noch gestelt worden, duerdyen hy hem in zyn conscientie beswaert vint, doch dat hy tot oeffeninge vermaent zal worden om het scryven ende lesen te leeren.

Art. 8. Aangaende die vraege, voergestelt by die kercke [3]) van Edam, oft soedanige ecclesiasticke goederen, alsser altemet by den magistraeten werden vercocht ofte in eenige andere forme ende voege werden henen gedaen, by den broederen der gemeynte met goeder conscientie [4]) voer zul-

[1]) »ordentlyck" A heeft »onordentlyck". Eveneens C en G. [2]) »der echte best" ontbr. in A. [3]) »kercke" ontbr. in A. [4]) »met goeder conscientie" ontbr. in A.

cken pryse, alst gevalt, gecocht moeghen werdden ofte anderssins ontfangen moegen tot recompense van eenige haer gedaene diensten ofte desgelycx, is daerop gesloten, dat daer de vercoopinge of heerenorninge sulcke goederen by den magistraten alsvoeren wettelyck ende onberispelyck is (daervoer dat se verstaen werdt), dat oyck daer die coopinge ofte ontfanckenisse derselver goederen wettelyck ende onberispelyck [1]) is. Ende zoo men nochtans verstonde yemant over sulcx te zyn geargert, dat men die met onderrichtinge sal te vreden stellen.

Art. 9. Aengaende die vraege ende begeerten der gemeenten [2]) van Enchuysen, gesproten vuyt die belettinge van zekere [3]) brouweryen ende den synode voergestelt, acht wel het synodus, dat het classis van Enchuysen daerover selfs eerst een besluydt hadde behooren te doen ende radet het synodus, dat elck classis besonder daerover zal communiceren ende, dyen gedaen, dat vuyt elcke classe een gedeputeerde geschict zal worden, die tsamencomende sullen besien, wat het classis van Enchuysen daerover besloten sal hebben. Ende zy alsdan oyck haere resolutien zullen inbringen, wat zy achten noodich gedaen te zyn tot contentemente van dengenen, die daerover bezwaert zyn. Ende die gedeputeerde sullen opten yersten Maendach in Julio eerstcoemende tot Amsterdam byeencoemen.

Art. 10. Soo verscheyden verstroyde dienaeren, daegelycx herweerts wyckende ende geen dienste geraeckende, haer onder eenigen classen houden ende tot noot van onderhoudt coemende, soo is noodich geacht, dat elcke classis (daeronder zy houden) by hem zelven sal communiceren, hoe zy best tot onderhout zullen connen geholpen werden. Ende zoo elcke classis voer zulcke dienaeren onder hem houdende geen onderhout en zyn [4]) te becoemen, dat alsdan die classis gelyckelyck elcx eenige vuyt hen zullen deputeren om by malcanderen te coemen ende communiceren, hoe zulcke dienaeren tot onderhout best zullen connen geholpen worden.

Art. 11. Het naestcoemende synodus sal by den wille Goids bynnen der stadt van Enchuysen [5]) vergaerderen ten tyde by de kercke Christi aldaer te stellen, ende sal diezelve kercke het naestcoemende synode verscryven ende alle voervallende zwaricheyden aen haer gescreven te

---

[1]) »ende onberispelyck" ontbr. in A. [2]) »der gemeenten" ontbr. in A. [3]) »zekere" A heeft »eenige". [4]) »zyn" A, C en G hebben »sien". [5]) »Enchuysen" A heeft »Edam". In B en C is »Edam" doorgehaald en in plaats daarvan geschreven »Enchuijsen".

wesen elcke classe overscryven, omdat [1]) se daerover geresolveert zullen moegen coemen.

Ende is dese synode geeyndicht ende die voergaende acten van dyen bynnen Hoorn voerscreven opten dertichsten Mey anno duysent vyfhondert vierentachtich onderteeckent, nomine totius synodi, by praeside ende scriba voornoemt.

JOANNES KUCHLINUS, dienaer des woorts tot Amsterdam, praeses hujus synodi.
JOANNES ANDELLIUS voornoemt, scriba deses synodi.

Acta ofte verhandelingen der dienaeren ende ouderlingen des Noorthollantschen synodi, eendrachtelyck bynnen Enchuysen verhandelt [2]) *ende gesloten anno* 1585 *den* 18 *Juny ende volgende* [3]).

ART. 1. ANDREAS *heeft het gebet gedaen.* CLEMENS *praeses*, HILLEBRANDUS *assessor*, AMBROSIUS *scriba.* — Die dienaeren ende ouderlingen, bynnen Enchuysen ten jaere ende daege verscreven doer Goids genade vergaerdert [4]), hebben met aenroepinge des heyligen naeme Goids (gelyck betaempt) dese tegenwoerdige handel aengevangen, ende het gebet by ANDRIES DIERICXZ als by den ministro des voornoempden [5]) gedaen synde, hebben met aenteeckeninge der gemeener stemmen vercoren tot eenen praesidem CLEMENTEM MARTINI, dienaer des godlycken woerts tot Hoorn, ende JOANNEM AMBROSIUM, dienaer desselfden tot Amstelredam, tot een scribam, waertoe die voornoempde praeses tot eenen assessorem vercoren heeft HILLEBRANDUM CUNERUM [6]), dienaer des godlycken woerts tot Warmenhuysen [7]).

ART. 2. *Van die naemen dergener, die totten synodum gesonden syn.* — Die nyeuwe vercoren preses metten scriba ende assessore geseten synde, zyn aller dienaeren ende ouderlingen naemen op een besonder register doer den scribam getrouwelyck opgeteeckent.

ART. 3. *Van die credentiebriefven.* — Daernae zyn die credentiebriefven der opgeteeckende broeders, van alle classen vuytgesonden, doer-

[1]) »omdat" A heeft »opdat". [2]) »verhandelt" G heeft »vergadert". [3]) In margine naast dit hoofd der acte staat »Bynnen Enchuysen anno 1585, 18 Juny." — A en G hebben bij deze acte geen marginalia. [4]) »vergaerdert" A heeft »verhandelt". [5]) »des voornoempden" C heeft »des voorn. plaetse". [6]) »Cunerum" G heeft »Cuneum". [7]) »waertoe — Warmenhuysen" A heeft »Hilbrandum Cuneum, dienaer tot Warmenhuysen, tot een assessorem".

sien ende voergelesen, in dewelcke by den broederen geheel geen zwaricheyt is gevonden.

ART. 4. *Van die instructien van allegaer nyet ingebrocht.* — Ten vierden is by den preside voergestelt, dat een yegelyck zyne instructie, van zyne classe medegebrocht, den tegenwoordighen vergaerderinge zoude verthoonen, twelck oyck geschiet is. Doch dewyle sulcke by alle nyet en was medegebracht, is geresolveert, dat nae luydt ende inhoudt des artyckels anno 84 tot Hoorn besloten, welcke van die credentiebriefven ende instructie is sprekende, die broederen voertaen over den overgescreven swarichheden deselfde verthoonen ende innebringen.

ART. 5. *Van die combinatie der Zuythollantsche ende Noorthollantsche synoden om een provincionael te houden met consent der overheyt.* — Ten vyfsten zyn in handen genomen zekere briefven ende scriften, van het classis van Delft aen den tegenwoordigen synodum overgesonden, in denwelcken verclaert wordt, hoe zy van die van Enchuysen van wegen ende vuyt naeme aller classen, onder den Noorthollantschen synodo sorterende, over haeren begeerden combinatie beyder synoden een onverwacht antwoert hadden ontfangen, dewyle in tzelfde antwoert verclaert worde, dat sulcx voer desen tyt nyet conde geschieden, overmits die van Noorthollant voert eerste haeren particulieren synoden wilde houden ende zoo die van Suydthollant eenige zwaricheyt hadden, dat se nae haeren believen dieselfde den Noorthollantschen synodo mochten communiceren, gelyck zy nu alreede in voersz. doen, versoeckende alsvoeren combinatie van beyden synoden. Is hierover het versoeck in communicatie geleyt ende nae lange deliberatie ten yersten by den preside voergestelt, oft men zal verwilligen in den provincionale synode. Is geresolveert, dat het noodich is, doch dat men hiertoe consent van der hooger overheyt vercryge.

ART. 6. *Hoe men in* COOLHASENS *saecke behoort te handelen.* — Soo vele aengaet die conditien achten die broederen raetsaem, dat men in die versaemelinge tusschen CASPARUM ende dengenen, welcke hy acht zyne beschuldigers te zyne, voerall (opdat de geheele handelinge nyet vruchteloos oft spottelyck afgae) versoecke, dat eenige vuyten Raede als assessores by der hooger overheyt werden verordineert, welcken die handelinge met haeren aucthoriteyt moegen een aensien maecken. Ten anderen, dat CASPAR ende die van Leyden haer sulcke vergaerderinge met scriftelycke [1]) submissie onderworpen ende zulcx geschiet zynde, dat alsdan by die van

[1]) »scriftelycke" A en G hebben »christelycke". In G stond eerst »schriftelijke".

Zuydthollant alle swaricheden CASPARI ende der van Leyden in allen Noorthollantsche classen overgescreven werden, opdat, rypelyck by der classicale vergaerderinge alle swaricheden aengemerct, die afgeveerdichde broederen in de voernoempde vergaerderinge als geresolveert moegen verschynen. Ten laesten, dat nae voergaende saecke by een yeder classe alsulcke persoonen moegen vercoren ende vuytgesonden worden, welcke totten handel geschict ende oyck nochtans diegene moegen zyn, op welcke die aen wedersyden minste zullen hebben om denzelven te verworpen, welverstaende dat die broederen (zoo voergaende conditien nyet werden innegegaen) geenssins van meeninge zyn haere gedeputeerde af te veerdigen.

ART. 7. *Wie die oncosten der provincionalen synodi behoort te betaelen.* — Hiernae is voerder communicatie gehouden ende oyck besloten, dat men vuyt naeme der tegenwoerdige broederen beneffens het voergaende oyck [1]) overscryven aen die van Suydthollant, dat se nyet alleen tvoergaende consent der heeren Staten totten synoden versoecken, maer oyck consent tot betaelinge der costen, welcke op zulcke synodaelsche vergaerderinge sullen vallen, gelyck sulcx altyt by christelycke keyseren ende coningen in zulcke handelinge is gebruyct geweest. Ende zoo sulck een versoeck der oncosten by den heeren Staeten nyet werde veraccordeert, is goet gevonden, dat alsdan die van Zuythollant een deputeren ende oyck die van Noorthollant om dan tegelycke een request te maecken aen de kercke ende magistraet van Amsterdam, versoeckende, dat het hen gelieve bynnen haeren stadt den provincionale synodo plaetse te geven, doch op der kercken eygen costen. Tot welcken versoeck het tegenwoerdige synodus bestempt ende vercoren heeft JOANNEM AMPSINCK, dienaer tot Haerlem.

ART. 8. *Van die omslach der oncosten, van die van Haerlem gedaen aen* JOOST DER ROSIER *vuyt Vlaenderen.* — Dewyle in de instructie des classis van Haerlem mentie gemaect wert van de contributie der dienaeren, gevlucht vuyt Vlaenderen, nae luyt des artyckels tot Hoorn anno 84 besloten, ende alzoo eenen JOOST DER ROSIER alreede langen tyt by die van Haerlem geweest is ende by henlieden onderhouden, zoodat zy (gelyck zy [2]) by speciale register, den synodo vertoont, gebleken is) tot tvoernoempde onderhoudinge hebben verschoten eenentzestich guldenen tien stuyvers, versoeckende assistentie tot die verschoten penningen, is by den broederen hierover geresolveert, dat het classis van Harlem zal contribueren 12 gulden, van Alcmaer 12 gulden, van Enchuysen 10 gulden, van

[1]) »oyck" C heeft »oock sal". [2]) »zy" A had ook »sy" maar dit is doorgehaald.

Hoorn 12 gulden, van Edam 6 gulden, van Amsterdam 12 gulden. Dan dewyle alle gemeynten vast allomme zeer beswaert zyn, achten die broederen, dat die gemeente van Haerlem, ten waere zy boven den voornoempden met andere ende boven haeren vermoeghen beswaert werdden, met voornoempde penningen haer behoort laeten genoegen.

ART. 9. *Waer het naestcoemende synodus gehouden zal worden.* — Het naeste toecoemende synodus zal doer Goids genaede bynnen der stadt van Edam vergaerderen ende dat op zulcken tyt, welcke by de kercke aldaer zal gestelt wordden. Ende zal dieselfde het synodus verscryven ende alle voervallende zwaricheden, aen haer gescreven, aen allen classen overscryven, opdat die gedeputeerde, welcke sullen verschynen, geresolveert moegen coemen.

ART. 10. *Aen wie men middelretyt eenige oprysende zwaricheyden sal scryven.* — Soo middelretyt eenige zwaricheyt vervalt, eer het toecoemende synodus gehouden werde, ende geenen vertreck can lyden, sal het classis, onder welcke zulcke vervalt, moegen scryven aen de kercke van Enchuysen, welck hetselve aen allen classen zal overscryven om vuyt een yegelyck derselfden een ofte twee tot alsulcken plaetse, als zy goet zal bevinden, te verscryven [1]) om alzoo, zoovel het moegelyck is, met advys derselfde die zwaricheyt te slechten.

ART. 11. *Conclusie, wanneer het zy geendicht.* — Eyntelyck zoo is het tegenwoerdige synodus doer Goids genaede in goede ruste ende vrede bynnen Enchuysen op den XIX^en Juny anno 85 geeyndiget ende by den praesidem ende scriba des tegenwoerdigen synodi nomine omnis [2]) onderteeckent.

CLEMENS MARTINI, praeses.
JOANNES AMBROSIUS, scriba.

Acta synodi Edammensis, gehouden anno 1586 *den* 2 *Juny stilo novo.*

Die dienaeren ende ouderlingen der gemeynte Jesu Cristi in Noorthollant, mitsgaders die dienaeren ende ouderlingen, presenterende die Walsche kercke in tselfde quartier, bynnen Edam vergaerdert zynde, hebben nae aenroepinge van den naem des Heeren tot eenen presidem vercoren

1) »om vuyt — verscryven" ontbr. in C. 2) »omnis" A en G hebben »omnium".

D. JOANNEM DAMIUM, dienaer des woerts tot Haerlem, ende tot eenen scribam JOANNEM HALLIUM, dienaer des woerts bynnen Amsterdam, diewelcke tot eenen assessorem genomineert hebben monsieur DE LA VIGNE, dienaer der Walscer kercken tot Amsterdam.

Den preside, assessore ende scriba geseten zynde, zyn die credentien gelesen, alzoo de naemen hiernaer volgen:

Edam
dienaeren:
WILHELMUS PUPPIUS,
THEODORICUS THEODORI.
Ouderlingen:
GEERAERT HUBRECHTS,
CLAES JACOBSZ van Purmerent. [1])

Alcmaer dienaren:
PETRUS HARRETIUS [2]),
JACOBUS VOLCKERSZ.
Ouderlingen:
SYMOEN FRERICXZ,
NANNINCK JACOBSZ.

Hoorn dienaren:
CAROLUS AGRICOLA,
JACOP WILHELMUS.
Ouderlingen:
JAN CORNELISZ,
PIETER ARRIAENSZ.

Enchusen dienaeren:
JACOBUS BASILIUS,
PASCASIUS BACZ [3]).
Ouderlingen:
JAN CORNELISSZ,
CLAES REYERSSZ [4]).

Amsterdam dienaer:
JOANNES HALLIUS.
Ouderlinck:
RUTGER HUDDEN,
GEERAERT ANTHUENISSZ.

Haerlem dienaer:
JOANNES DAMIUS,
JOANNES WOLFIUS.
Ouderlingen:
DAMIUS JACOBSZ,
JAN CLAESSEN.

Monsieur DE LA VIGNE, dienaer.
NICOLAS LUCIER [5]), ouderlinck.

Ende alsoo vuyt het classis van Haerlem eenen diaken in de plaetse van eenen ouderlinck is gesonden, heeft de vergaerderinge, om dyer oyrsaecken van haerluyden voertgebrachte lettende [6]), voer [7]) desen tyt sulcx laeten passeren, mits conditien dat naemaels hetselfde in egeen consequentie zal getrocken worden.

Ende overmits vuyt het classis van Amsterdam die tweede dienaer van Muden [8]), HENRICUS PETRI, met subite siecte besocht zynde, nyet heeft moegen compareren, gemerct die van Amsterdam geenen tyt had-

---

[1]) »van Purmerent" ontbr. in A. [2]) »Harretius" A heeft »Aritius", G »Honetius". [3]) »Bacz" A heeft »Bartz", C »Bacx", G »Bachers". [4]) »Reyerssz" ontbr. in G. [5]) »Lucier" C en G hebben »Luar". [6]) »lettende" ontbr. in G. [7]) »voer" A heeft »op". [8]) »van Muden" ontbr. in A.

den eenen anderen te verkiesen, zyn die broederen daermede tevreden geweest, mits conditie dat in gelycken gevalle by tyts zooveel moegelyck een ander vercoren worde.

Daernae zyn in handen genomen die instructien der gecommitteerden, vuyt diewelcke dese naervolgende articulen beraempt zyn om doer die gecommitteerde deses Noorthollantschen quartiers den nationalen synodo, aen [1]) zyne Excellentie in den Haghe beroepen, voer te draegen.

Art. 1. Voeryerst opdat den dienst des evangelii moege bequaemelyck [2]) ter plaetsen, daer hy is, onderhouden ende ander plaetsen, die tot noch toe sonder dienst gestaen hebben, gevoechlycker met dienaeren ende schoelmeesteren versien worden, dat men wilde letten op het nootdruftige onderhoudt derselfden, dat oyck derselfden weduwen ende weesen eerlyck [3]) onderhouden worden.

Art. 2. Overmits metterdaet bevonden [4]), dat eenige plaetsen, tot exercitie van de waere religie gedestineert zynde, tot peerdestallen, soldaten- ende vagabondenlogiesen ende van sommige ambachtsluyden, als visscheren ende dyergelycken meer, misbruyct, veronreyniget ende verwoestet werden, tenderende tot ergernisse ende cleynachtinge van Godes heylige woert, wert versocht, dat hierinne geremedieert werde naer behooren.

Art. 3. Ende aengemerct de suyvere leere des evangeliums doer sommiger onrustiger menschen lasterlycke [5]) scriften, als Joannes Harangii [6]), Coehasii, Hermanni Herbertsz ende Dieric Volckersz Corenhert, tot achterdeel veel eenvoudiger menschen bevochten wert, is het versoecken, dat in die jegenwoerdige vergaerderinge hetselfde doer bequame middelen moege verhoedet ende, zoo noodich bevonden, beantwoerdet werden.

Art. 4. Naerdyen oyck groote ende afgryselycke misbruycken des huwelycken staets als lichtveerdige, heymelycke beloften ende quytschel-dingen, onordentlycke byslapingen voer die bevestingen, item bloetschanden ende dyergelycke hoerderyen meer bevonden werden, dat oyck hierinne ordre gestelt werde.

Art. 5. Dat op het aennemen ende afsetten der schoelmeesteren ende meesterssen behoirlyck gelettet werde, gemerct allerley geesten haer onderwinden scholen te houden tot corruptie van de jonge juecht.

---

1) »aen" A en G hebben »van". 2) »bequaemelyck" G heeft »bequamer". 3) »eerlyck" ontbr. in A. 4) Achter »bevonden" hebben A, C en G nog »wordt". 5) »lasterlycke" ontbr. in A. 6) »Harangii" A heeft »Harnigii".

ART. 6. Ende naedemael de pauselycke superstitie doer het heymelycke insluypen der mispapen ende monicken, diewelcke haer noch onderwinden te leeren, doopen, trouwen ende hertrouwen, sterckelyck gevoedet wort, daerbeneven de bedevaerden, ommegangen, omleydinghe der beesten om die kercken ende dyergelycken afgoderye gedreven, oyck doer die conventiculen der Wederdooperen den loop des evangelii grootelyck verhindert wert, dat denzelvigen voercoemen werde.

ART. 7. Dat oyck de [1]) superstitiose luyden over die doden ende begraeffenisse afgestelt werde.

ART. 8. Dat oyck den boeckdruckeren ende vercooperen nyet toegelaeten en werde eenige ergerlycke boecken te drucken ofte te vercoopen.

Art. 9. Ende alzoo bevonden wert, dat op den Sondagen tot prophanatie ende verhinderinge des godlycken woerts onder die predicatien dronckenschappen, spelen, singen, om die kercken te loopen clappen, dansscholen [2]) te houden, oyck in menichte die wegen te besetten tot spot dergener, die haer begeven willen tot aenhooringe van Godes woert, ende op eenige plaetsen die huysluyden sick op eenige penen verbinden dat godlycke woert aen te hooren, gepleget wart [3]), wort noodich bevonden, dat hierinne versien worde.

ART. 10. Wort noodich [4]) bevonden, dat die kerke int gemeyne belastet werde by die bedieninge des doops die ouders mitsgaders die getuygen te voirderen.

ART. 11. Ende alzoo by sommige magistraten ende edelen onder het praetext juris patronatus tegens die wettige beroepingen, in dese Nederlantsche kercken tot noch toe gebruyct, sommige onbequaeme dienaeren ingedrongen werden, versoecken die broederen, dat hierinne geremedieert werde.

ART. 12. Dat oyck tot beter onderhoudinge des ministerii die heeren Staten ende steden vermaent werden, een seker getal van studenten in die universiteyt tot Leyden ofte andere beroempde academien aengevoedet ende onderhouden werde.

ART. 13. Dewyle men oyck bevindet, dat die papen ende monicken

---

[1]) »de" A heeft »t", C »dat". [2]) »dansscholen" A heeft »danssen". [3]) »gepleget wart" ontbr. in A. [4]) »noodich" A heeft »goedt".

doer die jaerlixe alimentatie in haer superstitie gesterct werden, oft het nyet geraeden [1]), dat soedaenige penningen ad meliores usus, als tot onderhoudinge der studenten ende dyergelycke, geemployeert moegen werden.

Art. 14. Ende overmits die bagynen in sommige steden met groote onstichtinge noch in haer gewoenlyck superstitiose habyten gaen, oyck doer die onderlingen bywooningen grootelycx in die affgoderyen gesterct werden, wort versocht, dat zulcx voercoemen worde.

Art. 15. Dat oyck den gemeynen bedelaeren ende vagabonden geweert werden.

Art. 16. Beroerende die controversie der kercke van Leyden heeft die vergaerderinge voer goet gevonden, dat hetselfde geschil in den tegenwoerdigen nationali synodo doer die gedeputeerden zooveel moegelyck sal afgehandelt werden.

Art. 17. Overmits by sommige steden zeker zwaricheyden voergeworpen zyn tegen die kerckenordonnantie, in die vergaerderinge tot Middelborch geraempt, daeromme deselfde tot noch toe generaelyck nyet geaccepteert is, wert begeert, dat zyne Excellentie believen wil dieselfde te confirmeren.

Particularia voer die gedeputeerden.

Art. 18 [2]). 1. Van het nachtelyck ommeloopen lancx der straeten der jongeluyden.

2. Van allerhande commedyen te spelen.
3. Van het mesbruyck der kerckelycke goederen.
4. Van het onbehoirlyck verpachten der ampten oft offitien [3]).
5. Van Dierick Volckertsz.

Andere articulen, by dese vergaerderinge gehandelt ende besloten.

Art. 19. 1. Belangende het spelen van lichtveerdige ende weereltlycke gesangen op klocken ende orgelen is eendrachtelycken besloten, dat een yeder kercke, die daervan gebruyck heeft, zal aenhouden by haer overheyt, dat zulcx gebetert werde.

Art. 20. 2. Dat het gebruyck der heydenscher ende scriftuerlycken

[1]) Achter »geraeden" heeft A »was", C »weerc". [2]) »Art. 18" ontbr. in A en C. Eveneens »Art. 19" enz. enz. [3]) »ampten oft offitien" A heeft »kercklyckke goederen".

commedien den schoelmeesteren van een yeder kercke, daer se zyn ofte int gebruyck mochten komen, zullen geweert werden.

Art. 21. 3. Is voergeslaegen om van zyne Excellentie te versoecken eenen algemeynen vastendach, die nae die vergaerderinge des nationalen synodi mochte gehouden worden. Maer overmits die cortheyt des tyts ende dat zyne Excellentie alreede daervan by sommige gesproken heeft sonder nochtans dyen alsnoch int werck te stellen, is goet gevonden te verwachten, wat by zyne Excellentie van selfs daerinne gedaen zal worden.

Art. 22. 4. Aengaende die lyckpredicken is goet gevonden die te laeten blyven by den 48 artickel des Middelburchschen synodi.

Art. 23. 5. Is voergestelt van die Alcmariaensche classe, dat des stadts dienaer Jacobus Lomannus voer het Noorthollantsch quartier in die saecke [1]) van Leyden als aen oncosten verschoten heeft die somme van 7 gulden, tot welcker betaelinge die van Amsterdam gesettet zyn op 26 st., gelyck oyck Hoorn, Alcmar ende Enchuysen yder op gelycke somme, Haerlem op 20 sts., Edam op 16 sts., die se gehouden zullen zyn metten yersten den Lomanno in handen te bestellen.

Art. 24. 6. Is toegelaeten, dat die Fransche kercke zal hebben die vryheyt om voer dese reyse, overmits zekere redenen, eenen dienaer harer gemeynte te benaemen, die met onsen gesanten in den Haege tot den nationalen synodum zal verschynen.

Art. 25. 7. Syn afgeveerdiget tot den nationalen synodum die E.E. D. Joannes Damius, dienaer des woorts tot Haerlem, D. Andreas Halius, [2]) dienaer des woorts tot Hoorn, ende D. Phelippus Corneli, ouderlinc van die Amsterdamsche gemeynte, diewelcke beneffens haer credentie sal naergegeven werden zeker instructie, van denwelcken sy haer in den synodo reguleren zullen.

Art. 26. 8. Is gelesen die begeerte D. Arnoldi, dienaer des woorts tot Delft, aengaende die oplegginge van zeker verachterde somma, beloopende 26 gulden 9 sts. 8 penningen, die verschoten zyn in die saecke Coolhasi, in den Haege verhandelt, ende besloten, dat die classes opleggen sullen elck voer zyn hooft 3 gulden ende 16 [3]) sts. ende dat die

[1]) »in die saecke" A heeft »voor die". [2]) »Halius" A heeft »Hagius", C »Haluus" en G »Dacius". [3]) »16" G heeft »6".

betaelt hebben, zullen metten yersten zulcx verclaeren aen die kercke van Amsterdam. Maer overmits dat die classe van Zuythollant meer zyn dan van Noorthollant, zullen die van Zuythollant op haer nemen hetgene datter te betaelen overblyven zal, wanneer dat elck classis zyne quota opgebracht heeft achtervolgende het Hoornsche besluyt.

Art. 27. 9. Dewyle oyck dicwils zwaricheyden voervallen, overmits die acta synodalia nyet alletyt voerhanden synt, is stichtelyck bevonden, dat alle verhandelingen zoo particuliere, provinciale als nationale, beginnende van den synodo bynnen Empden gehouden, in een boeck op gemeyne costen der classen gecopieert werden. Ende zal hetzelfde boeck altyt van die laeste synodaelsche vergaerderinge op die naestcoemende medegebracht werden. Ende hebben die broederen dit werck opgeleegt die gemeynte van Amsterdam, behoudens dat alle classes haere acta synodalia, die se by haer hebben, metten yersten zullen oversenden, dat oyck een register aller handelingen, in denzelven acten begrepen, zal gemaect.

Art. 28. 10. Overmits dat die gesanten op den particularem synodum van wegen der verdeylinge der logisen geene bequame communicatie tsaemen houden connen, is voer goet gevonden by den classen in deliberatie te stellen, oftet nyet bequaemelycker waere die gedeputeerden van elck classis op desselven classis oncosten af te veerdigen, opdat alzoo die voersz. gesanten aen elck classis tsamen in een huys mochten vergaerderen.

Art. 29. 11. Is besloten, dat het naestcoemende particulier Noorthollantschen synodus zal gehouden werden bynnen Alcmaer.

Art. 30. 12. Is oyck goet gevonden, dat in steden, daer kercken zyn van diversche spraecken, als nu zyn Duytsche ende Walsche, om goede eendracht ende correspondentie te houden, dat alle maenden ettelycke dienaeren ende ouderlingen van beyden zyden vergaerderen zullen om, des noot zynde, met raede malcanderen zooveel moegelyck by te staene.

Art. 31. Ende gemerct van die Walsche kercke swaricheyt voertgebracht is op het stuck van die excommunicatien, heeft die vergaerderinge voer goet gevonden te blyfven by den 39 artickel, bynnen Middelborch over dit stuck geraempt, welverstaende dat die Walsche kercke zal communiceren met die naestgelegenen Duytsce classe.

Particulares questiones.

Art. 32. 1. Wert gevraecht, oft yemant, die tot zynen jaeren gecoemen

is, den cristelycken doop versoeckende, doch en can hem der cristelycke discipline noch nyet onderwerpen noch totten heyligen avontmael begeven, moegen totten doop toegelaeten werden. Wert geantwoert in genere, dat wanneer yemant waere, die den heyligen doop van herten sonder superstitie begeert ende bekent die leere voer recht, wert oyck bevonden eenes stichtelycken wandels, dat men soedanigen den doop nyet zal weygeren, al ist dat hy vuyt swacheyt het gebruyck des nachtmaels noch nyet can beloven noch hem der cristelycken discipline can onderwerpen.

ART. 33. 2. Wert gevraecht, oft men die persoonen trouwen ende bevestigen zal, daervan die eene ongedoopt ende andere gedoopt is. Wort geantwoert, dat tzelfde geenssins geschieden zal.

ART. 34. Wort gevraecht, hoe men doen zal in die tsamencompste der jonge liedens als vryers ende vrysters om haer te oeffenen int particulier in Godes woert met lesen, vuytleggen, vraegen voer te stellen ende singen. Wort geantwoert, alzoo groote desordre in vele plaetsen daervuyt gevolget, dat het stichtelycker waere dieselfde gans te onderlaten, doch in die plaetse, daer die tot noch toe sonder opspraecke met stichtinge onderhouden is, zullen die dienaeren derzelfder gemeynten voersien, dat die jongelieden geene vergaerderingen aenstellen sonder bywesen eeniger ouderlingen.

Onder stont gescreven [1]: JOANNES DAMIUS, dienaer des woerts tot Haerlem [2], praeses; JOANNES HALLIUS, scribam.

Acta des particulieren synodi der kercken van Noorthollandt, vergaedert tot Alcmaer den 12 [3] *Maij ende voleindicht den 15 desselven a°. 1587.*

Eerst syn naer aenroepinge des Heeren h. naeme JACOBUS LOMANNUS, dienaer des woorts tot Alcmaer, tot praesidem, CHRISTIANUS SINAPIUS, dienaer tot Medenblick, tot assessorem ende PETRUS PLANTZIUS tot scribam vercoren worden.

Syn verscheenen van wegen des classis van Haerlem JOHANNES BOGAERT, dienaer des evangelii tot Haerlem, JODOCUS HENRICI GEISTERANUS,

---

[1]) »Onder stont gescreven" ontbr. in A. [2]) »dienaer — Haerlem" ontbr. in A.
[3]) »12" G heeft »13".

dienaer tot Assendelfft, PIETER CORNELISZ BLANCKEFORT [1]), ouderling tot Haerlem, ende PIETER JANSZ, ouderling tot Assendelfft.

In den naeme des classis van Hoorn BARTHOLDUS WILHELMI, dienaer des woorts tot Hoorn, EVERT MICHIELSZ, dienaer tot Ooster ende Westerblocker, JAN CORNELISZ, ouderling tot Hoorn, ende PIETER JANSZ, ouderling tot Hoochtwoudt.

In den naeme des classis van Alcmaer JACOBUS LOMANNUS, dienaer tot Alcmaer, met eenen ouderling JAN PHILIPSZ derselver kercken, BALTHASAR VAN BEMONT, dienaer tot Coedyck, verselschapt met eenen ouderling syner kercken [2]).

In namen des classis van Edam WILHELMUS PUPPIUS, dienaer tot Edam, LOURENS JANSZ, dienaer tot Monickendam, JAN JACOBSZ, ouderling tot Purmurent, ende CLAES ISBRANTSZ, ouderling tot Suiderwoude.

In namen des classis van Enckhuisen PETRUS ARRITIUS [3]), dienaer tot Enckhuisen, CHRISTIANUS SINAPIUS, dienaer tot Medenblick, HERMEN FRANSZ, ouderling tot Enckhuisen, ende JAN AERENTSZ, ouderling tot Hoochcarspel.

In den name des classis van Amsterdam PIETRUS PLANTZIUS, dienaer des woorts tot Amsterdam, GARBRANT JANSZ [4]), dienaer tot Naerden, HANS VERCLOCK [5]), ouderling tot Amsterdam, GERRYT CLAESZ [6]), ouderling tot Naerden.

ART. 1 [7]). Overmits in den generalen synodo, gehouden het voorleden jaer in 's Graevenhaege, beslooten is, dat HERMANNUS HERBERTS, met voorweeten ende oordel der academiae tot Leiden ende D. SARAVIAE, JEREMIAE BASTINGII ende WERNERI HELMICHII, een declaratie over die stucken, die in syn boeck impertinentelick [8]) ende duister [9]) syn gestelt, sal laeten wthgaen ende tot alnoch daervan niet en is geeffectueert, is geraeden gevonden, dat die twee gedeputierde deses synodi sullen handelen met den kercken van Suithollant, ten einde die voorschreeven declaratie, so haest als mogelick is, wthgegeven worde tot wechneminge aller ergernissen, wth syn voorgaende schrifften ontstaen.

ART. 2. Ende gemerckt eenige dienaeren van Suithollandt geschreeven hebben, dat in hunnen particulari synodo eenige sullen gedeputiert worden om die swaericheden der kercken den heern Staeten ende syner Excellentie voor te draegen ende te versoeken, dat daerinne werde voor-

---

[1]) »Blanckefort" A heeft »Blanckenoort", G »Blanckeweert". [2]) »verselschapt — kercken" ontbr. in A. [3]) »Arritius" G heeft »Haretius". [4]) »Jansz" ontbr. in G. [5]) »Verclock" A heeft »Vercloeck", G »Verklockin". [6]) »Gerryt Claesz" G heeft »ende een ouderlingh". [7]) De opgave der art. ontbr. in C bij deze acte. [8]) »impertinentelick" G heeft »niet pertinentelick". [9]) »duister" A heeft »duyterlijck".

sien, is by den broederen goet gevonden van wegen deses synodi desz-gelycks twee te ordonneren om met den gedeputeerden van den kercken van Suithollandt gesaementlich aen te houden, ten einde voorschreeven. Waertoe bestempt syn die kercken van Alcmaer ende Haerlem, welcke sullen elck wth hunnen kercken eenen daertoe ordonnieren, aen welcken voorschreeven twee kercken die classes deses synodi haere gravamina overseinden sullen.

ART. 3. Op die vraegen van de classe van Alcmaer, off het niet noodich en waer die predicatien BALTHAZARIS COPII, gemaeckt over den catechismum, wth den Hoochduitschen in die Nederlantsche spraeke door CAROLUM AGRICOLAM over te setten tot behoeve dergener, die de Hoochduitsche taale niet en verstaen, hebben die broederen verclaert, dat sie wel lyden meugen, dat die voorschreeven AGRICOLA die predicatien COPII translateere, mits conditie dat sulx geschiede sonder die kercken met eenige oncosten hiervan te beswaeren.

ART. 4. Op die tweede vraege desselven classis, oft men sodanigen kindt doopen sal, daer die vader present is ende gevraecht synde op die voorgestelde vraechstucken niet en wil antworden, is beslooten, dat men, achtervolgende die resolutie des generalen synodi, die ouders daertoe sal neerstelick vermaenen, doch indien men dieselve daertoe niet en can bewegen, sal men evenwel tselve kint doopen op die kracht des verbonts Goodts.

ART. 5. Op die derde vraege desselven classis aengaende tot onderhout ADRIANI ALLERTSZ, dienaer des woorts geweest tot Calverdyck, is verclaert, dat die kercken niet gehouden syn den voorschreeven ADRIANUM te onderhouden, gemerckt hy niet en is van den vyant wth syner kercken verdreven.

ART. 6. Op die 4 vraege, hoe men best weren sal het misbruick der attestatien, die by eenigen dienaeren onvoorsichtelick gegeven worden, is geresolveert, dat men, achtervolgende het besluit des generalen synodi tot Middelburch ende in s Gravenhage, geen attestatien geven sal dan met voorgaende verwilliginge van den kerckenraet onder den segel der kercken oft, daer geen kerckensegel en is, van twee onderteekent; dat oock die dienaeren op den rugge van den attestatien sullen opteekenen, tgene sy den armen lidtmaeten tot haere reise geven. Desgelycks sal men voortaen geene attestatien voor goet aennemen dan diegene, die (als boven verhaelt is) wettelick gegeven synt ende haer behoorlicke forme hebben ende niet ouder en sint dan drie maenden, ten waere genoechsame rede-

nen ter contrarie gegeven werden den kerckenraet, alwaer attestatien van ouder dato [1]) sullen voorkoomen.

Art. 7. Op die laetste vraege deses voorschreeven classis, oft die ouderlingen ende diaconen sullen voortaen geduirichlick dienen oft ter contrarie alle jaer het halve deel verandert ende andere in die plaetse gestelt sullen worden, is beslooten, dat die kercken hierinne sullen naekoomen den 25 artickel des generalen synodi in s Gravenhage, vermeldende dat het halve deel der ouderlingen ende diaconen alle jaer sal verandert worden, ten waere die gelegenheit ende profyt der kercken anders vereischeden.

Art. 8. Op die eerste vraege des classis van Enckhuisen, hoe men handelen sal met sodanigen broeder, die, hoewel hy andersins vroom van leven is, hem van des Heeren h. avontmael onthout, is geresolveert, dat men sodanigen broeder over die [2]) kleinachtinge der h. sacramenten ernstlick sal vermaenen, ende so hy hartneckelick daerinne voortvaert, so sal men ten laetsten kercklick met hem voortvaeren.

Art. 9. Op die tweede vraege, oft men sal mogen trouwen sodanige, die in hoerdoom geleefft ende goeder luiden kinderen geschendet hebben ende met eene andere begeren te trouwen, is beslooten, dat men alsulcken over haere sonden ernstlick sal bestraffen, ende so daer eenige swaericheit voorvalt, dat men die aen die overheit sal wysen, ende soverre sie van der overicheit vry gesprooken werden, dat man sie alsdan sal trouwen.

Art. 10. Op die derde vraege des voorschreeven classis, wat men doen sal met sodanigen persoon, daer die man, hebbende eene sieke huisvrouwe, een kint gekregen heefft by syner dienstmaecht, ende syn huiszvrouwe gestorven synde, versoeken tsamen getrowt te werden, is geresolveert, dat men dese saeke, als den politischen richter competeerende, sal stellen ten oordele van de overicheit.

Art. 11. Die van den classe van Haerlem hebben versocht, dat alle dorpen, sorteerende onder Karmerlandt, sullen gehouden syn in hunne classicale vergaderingen te verschynen ende alle voorvallende oncosten met hen helpen draegen. Waerop die gedeputeerden van de classe van [3]) Amsterdam hebben begeert, dat dese saeke mochte wthgestelt werden tot

---

[1]) »alwaer — dato" G heeft »voor denwelcken alle attestatien." [2]) »die" A heeft »sijne." [3]) »de classe van" ontbr. in A en G.

den naesten particularen Noorthollantschen synodum wth oorsaeken, dat die van de classe van Amsterdam niet en syn hiervan verwittiget geweest, twelck allvoorn behoorde te geschieden, daertoe oock dat die kerckendienaers, welcke dese saeke insonderheit raeckt, hierop behoorden gehoort te worden. Waerop die broederen beslooten hebben, dat, gemerckt in den generali synodo die dorpen van Kermerlandt gevoecht syn tot den classe van Haerlem, alle dienaeren des voorschreeven lants sullen verschynen in den voorschreeven classe ende alle voorvallende lasten denselven sullen helpen draegen [1]).

Op die particuliere vraegen van der kercken van Alcmaer.

Art. 12. 1. Oft het niet noodich en sy, tot wechneminge aller confusien ende ongeschicktheiden, oordre te stellen op die groote tsamencoomsten der jongen luiden, welcke met een gebeth begonnen ende met een dancksegginge beslooten worden ende in denwelcken eenigen text der h. schrifftuir by forme van predicatie wert verclaert [2]). Is beslooten, dat sodanige ende diergelycke tsamencomsten geensins sullen toegelaeten syn, daer sy niet en syn ingevoert, ende alwaer sie in gebruick syn, sal die kerckenraet met gevoechlicke middelen soeken dieselve aff te brengen.

Art. 13 [3]). 2. Is goet gevonden, dat Symon Paulusz, dienaer geweest tot Ackersloot, gemerckt hy vroom van leven is, in syner grooten armoede van den kercken deses synodi sal geholpen worden, mits conditie dat die classe van Alcmaer eerst haere lieffde aan hem sal bethoonen [4]). Ende om den voorschreeven broeder geduirichlick te helpen sullen die twee gedeputeerden deses synodi om syn alimentatie by den heeren Staten solliciteeren.

Art. 14. 3. Op die vraege, voorgedraegen in den voorgaenden particulieren synodo, gehouden tot Edam a° 86, off het niet geraeden en sy, dat voortaen die gedeputeerden tot den particularem synodum op gemeene costen der classen gesonden worden, is beslooten, dat ja, opdat

---

[1]) »gevoecht syn — draegen" G heeft »gevoeght tot die classe van Haerlem sorteren, dat sij sullen van nu voort verschijnen in de classe van Haerlem ende alle vervallende lasten sullen helpen draegen nae tbeheoren eenes ijegelijcken classis."
[2]) Achter »verclaert" volgt nog in G »ende tot in de nacht te samen blijven, eer sij scheijden." [3]) »Art. 13" ontbr. in A. Eveneens »Art. 14" en »Art. 15."
[4]) Achter »bethoonen" volgt in G nog: »ende hem uijt die lijnbane nemen, daer hij nu ter tijt met ergernis der kerckendienstes arbeijt."

also die gesandten van eener iegelicken classe in een huis logieren ende des to beter communicatie houden mogen.

ART. 15. 4. Het naestcoomende synodus sal naer omgaende oordeninge tot Haerlem gehouden worden.

5. Censura morum gehouden synde, syn die broeders in aller vriendlickheit van malcanderen gescheiden [1]).

Finis.

Acta des particulieren synodi der kercken van Noortholandt, vergaedert tot Haerlem den 10 *May anno* 1588.

In den eersten zyn na anroupinge van des Heeren naem vercooren tot eenen presidem JOANNES DAMIUS, dienaer binnen Haerlem, diewelcke met consent des synodi tot eenen assessorem genoemen heeft CLEMENS MAERTENSS, dienaer tot Horn, ende is tot eenen scriba gecooren GUILLIELMUS LANIUS, dienaer tot Luttekebrouck, ende syn op dese synodaele vergaederinge als gecommiteerde met haere credentien verscheenen ghelyc volght:

Wt de classi van Haerlem: JOANNES DAMIUS, dienaer aldaer, GERAERDUS POPPIUS, dienaer tot Sardam, ARNHENT MEYNERSSZ, ouderlinck tot Haerlem, ende DIERICK JANSS, ouderlinck tot Wessanen.

Van Ampsterdam syn verscheenen JOANNES COCHLINUS, dienaer aldaer, PIETER JANSS, dienaer tot Sloterdick, MICHAEL HERTENSIUS, dienaer tot Wesp, gesonden in plaetse van een ouderlingh, BAPTISTA OYENS, ouderlingh tot Ampsterdam.

Wt die classe van Horrn syn verscheenen CLEMENT MARTENSSZ, dienaer tot Horn, CORNELIS MEYNERSSZ, dienaer tot Berckhoudt, BERRENT JANSZ, ouderlingh tot Horn, ende ARRIS DIERICSZ, ouderlingh tot Twysch.

Wt de classe van Enchusen syn verscheenen GUILLIELMUS LANIUS, dienaer tot Luttekebrouck, NICOLAUS RUGIUS, dienaer in Veenhuysen, ALBERT

---

[1]) »gescheiden" G heeft »met den gebede gescheijden."

ALBERTSZ, ouderlingh tot Enchuysen, ende JAN HERREMANSZ, ouderlingh in Hem.

Wt den classe van Edam syn verscheenen HENRICUS JOANNIS, dienaer tot Suyderwou, HINRICUS OOSTHOVIUS, dienaer tot Etersem, DIERICK CLAISSZ, ouderlingh op der Beeds, JAN CLAISSZ, ouderlingh tot Rarop.

Wt de classe van Alcmaer syn verscheenen EVERAERDUS LOOT, dienaer tot Egmont, CORNELIUS WIGERI, dienaer op Langedyc, PIETER PIETERSSZ, ouderlingh tot Alckmaer, SYMON PIETERSZ, ouderlingh tot Oudenierop.

[ART. 1] [1]). In het verlesen der credentien heeft die vergaederingh gelettet, dat by den classe van Ampsterdam MICHAEL HARTENSIUS, dienaer tot Weps, in plaetse van eenen ouderlingh gesonden was, doch ghehoort hebbende die redenen, by denzelfden classe oversulcx voorgestelt, is die vergaederinge voor dees tit daerin vernoucht, doch dat sulcx in toecommende tit in geen consequentie getoegen worde tot naedeel van de ouderlinghen.

[ART. 2.] Int ondersoucken der instructien is vooreerst gelettet op die swaericheyt, by den classe van Enchuysen ingebrocht belanghende die huywelicxsche confirmatien soodaenigher persoonen, die, voor ende aleer zy wettelicken afgeroepen ende oppentlic in den huywelic bevesticht zyn, haer tot oneerbaerlic byslaepen begeven, streckende tot onteeringe des huwelicken staets. Ende is na rippe deliberatie voor goed gevonden om zoedaenige disoorder in toecommenden tyden te voorcommen, dat wt den naem deser vergaederinge aen die hoogh overicheyt by requeste versocht worde met die bequaemste middel daerin te willen versien, opdat die dienaeren des G. woorts gelic ooc die gemeenten van alle calumnien der quaetwilligen in dit stuck moegen bevrydet worden. Ende syn tot sulck een request te stellen genomineert onse weerde ende lieve medebroederen CLEMENS MAERTENSSZ, JOANNES COCHLINUS ende CORNELIUS WYGERII Hierentusschen en sullen die dienaeren niet onderlaeten zoedaenighe persoonen na het wtwysen des 57 artickels, in part. quest. des nationalen synodi tot Middelburch anno 1581 ghehouden gestelt, in den huwelic te bevestigen, gemerckt den dienst des evangelii gemeen synde, niemandt mach geweygert worden, dat ooc die gevallen persoonen daerdoor tot beteringhe beweeght moegen worden ende dat haerlieden door weygeringe onses dienstes gheen oorsaeck tot meerder quaet, als by paepen te trauwen of in onecht te continueren, gegeven worde, dat ooc oversulcx alles die

[1]) De articuleering, die in C niet voorkomt, is hier overgenomen uit B.

oordinantie der hooger overicheyt over het stuck van den huywelic onderhouden worde, welverstaende dat der dienaeren ampt is soedaenige ergelicke persoonen zooveel moegelic wt des Heeren woort wel ernstelic te vermaenen ende insonderheyt onder het bevestigen van den huywelic soedaenigher persoenen (zoverre die faute notoir is) oorsaecke neemen zoedaenighe ongeschicheyt in genere te bestraffen.

[Art. 3.] Ende aengaende die swaericheyt, by die kercke van Haerlem voorgestelt, beroerende die schultbekenninge van openbaere ergernisse, by eenige lidtmaeten gegeven, of het tot wechneeminge der ergenisse genouch is, dat, met verswyginge van den naem, die daet, plaetse ende tit metgaeders ooc die boetveerdicheyt des gevallenen der gemeente worde voorghestelt, is eendraechtelic by allen classen geresolveert, dat die kercken in sulcken geval haer reguleeren sullen na den 48 artickel oft resolutie van die particuliere questie, in den nationali synodo, tot Dordrecht anno 78 gehouden, ghestelt, welcke resolutie die vergaederinge bevindt die stichtichste te wesen om in openbaeren kercken te onderhouden.

[Art. 4.] Ende also eenen Goyvaert Cornelissz, eertit dienaer tot Beverwyc, in diezelve gemeente gelic ooc elders groote ergenis heeft angericht niet alleen met schandelicke verlaetinge synes dienstes maer ooc met afwyckinge ende versaeckenge der suyver waerheyt ende voorstandt van die grouwelicke doolinge der Roomscher kercken, gemerckt met denzelven zoo by den classe van Haerlem als ooc by die kercke tot Beverwyc na het wtwysen van Gods woort ende gebruyck aller welgestelden kercken met vermaenen ende voorstellen zyner persoon tot op die excommunicatie geproecedeert is, wort by den classe van Haerlem aen dese vergaederinge versocht, of het niet sal strecken tot vercleeninge van den dienst des dienaers, tegenwoordich daer ter plaetse resyderende, zoo die excommunicatie by eenige andere dienaeren van de classe, daertoe gedeputeert, zoude beleyt worden. Is geandtwoort: gemerckt hem den dienaer terzelfter plaetse daerin beswaert vindt ende ooc die beleydenge van die procedure tegen die ergelicke persoon meest by den classe gevordert is, dat het ooc sal stichtelicx wesen eenige persoonen, als eenen wter stadt Haerlem ende een wten classe, daertoe te deputeeren om de excommunicatie daer ter plaetse te voorderen.

[Art. 5.] Is ooc voor goed gevonden op gelicke maniere te procedeeren tegen eenen Pieter Simonsz, ghewesen dienaer tot Oostzaenen, diewelcke gelicke gestalt met verlaetinge synes dienstes ende anneemenge der schaedelicker opinien der Wederdooperen die gemeente aldaer swaerlic geargert ende bedrouft heeft.

[Art. 6.] Ende alzo tegenwoordich groete insolentie ende stoudtmoedicheyt gebruyckt wort by den superstitiosen papen ende muenicken met openbaer offenisse haerder affgrisselicke misse ende ander superstitien van doepen ende trauwen, ooc voorstellinge haerer valscher leer, dierecktelic stridende tegen die evangelissche waerheyt, gelic ooc diezelvige openbaere schoelen houden, in denwelcke die Jesuytissche ende Romsche superstitien in die teedere jeught planten, alles streckende tot onteerlinge van Gods heylige naem, tot verachtinge van de suver leer des h. evangeliums, daermit de Heer dese provincien begaeft heeft, ooc tot groete paertieschap ende viandtlicken haet der ondersaeten, is by die vergaederinge voor noodich geachtet ooc sulcx int request onsen broederen, by dese vergaederinge daertoe gedeputeert, aen mynheeren den Staeten te stellen, opgeleyt te insereren ende oodtmoedelic an haer E. versoucken, dat tot by die bequaemste middelen daerin versien mocht worden.

[Art. 7.] Ende gemerckt die gemeente tot Medenblyck tegenwoordich seer gepresseert wort van eenige onweetende haere medeborgers, die int beghinsel vant belegh wtgeweecken waeren, alzo dat een claeghlicke ruijne derzelfder gemeenten te besorgen staet, indien niet by tit daerin versien en wort, soo ist voorgestelt by den classe van Enchuysen, of het niet geraeden sij zyn Excellentie ende heeren Staeten door dese vergaederinge den bedroufden standt derselver gemeenten te remonstreeren ende te versoucken, dat sij moeghen van de insolentie der quaetwilligen bevrydet worden. Is by die vergaederinge voor goedt ingesien, dat men voor dese tit die saecke noch sal insien, verhoepende dat by die hooge overicheyt met die bequaemste middelen daerin sal versien worden.

[Art. 8] Ende nadien van den algemeenen viant eenen tijt verleeden eenen dienaer des G. woorts op het eilant Wieringe, by nacht benevens ander gebueren gevanckelic ontvoert synde, op een rantsoen van drie hondert gulden behalven andere swaere oncosten gestelt is, voor welcke penningen die classis van Alcmar haer heeft vastgemackt ende gesproeken, soo heeft diezelfde classis by dese vergaederinge bystandt in soodanige last versocht, waerop die gecommiteerde van die classen belooft hebben dese swaericheyt haeren classibus ende kercken vlietich te recommandeeren, ooc die penningen, zoo van den goedthertigen tot betaelingen des rantsoons zullen contribuert worden, aen die van Alcmaer oversenden.

[Art. 9.] Alzo ooc verleden herst eenige oncosten by onse broederen Jacobo Lomanno ende Joanne Damio om syn Excellentie den graven van Lycester van wegen der Noorthoolantsschen kercken te begroeten gedaen

syn, zoo hebben die gecommiteerde van die classen na die cotizatie, in het wtschryven der kercke van Haerlem vermeldet (waermede sy ooc voor dese tyt tevrede syn geweest wtgenoemen die classis van Horn, welck daerover protest gedaen), elc zyn coete verschoeten ende syn alzo die voornoemde dienaeren van die verschoeten teercosten gecontenteert.

[Art. 10.] Dewyle ooc die classis van Alckmaer by dese vergaederinge wederom eenige bystandt versocht heeft voor eenen afgesetten vroemen dienaer Symon Pauli om in syn swaere huyshoudinge ende aermoet gesuccoreert te worden, heeft die vergaederinge geresolveert, dat die classis van Alcmaer denselfden voornoemden dienaer tot het examen weder sal voordern, of moegelic eenige bequaemicheyt gespuert mocht worden denzelfden weder in den dienst te gebruycken. Dat ooc die classis van Alcmaer hierentusschen voor denselven behoorlic zorge sal draegen om hem in syn aermoet bystandt te doen. Ende indien haer den last te swaer wilde vallen, dat sy alsdan aen allen classen schriftelic versouck sullen doen om daerin te versien na het behoeren.

[Art. 11.] Ende gemerckt by eenige kercken int mededeelen van attestatien eenige faute bevonden wort, alzo dat sommige vagabunden diezelfde alleen tot bedelen misbruycken, is by die vergaederinge voor noodich bevonden die classen ende kercken door die gecommiteerden te vermaenen om met sonderlinge vliet die persoonen, die van eenige gemeenten begeeren te vertrecken, te ondersoucken ende in de attestatien te verhaelen die plaetse, daer sy henen begeren te vertrecken, om alsoo dese inconvenienten te voorcommen ende die gemeenten van sulcke vagabunden te ontlasten.

[Art. 12.] Ende alzoo Lambertus Valckenaer, eertits dienaer geweest tot Wormer ende Gips, by request an die vergaederinge versocht heeft om tot den dienst des predickxampt wederom toegelaeten te muegen worden, heeft die vergaederinge angenoemen elc an haere classem respectivelic te refereren ende der classen resolutien over sulcx syn versouck aen die kercke van Haerlem binnen den tit van 8 weeken schriftelic te oversenden.

[Art. 13.] Is ooc bewilliget om goede oorde int sitten te behouden, dat die dienaeren met haere ouderlingen, van elcke classe gecommiteert, haer by den anderen in het sitten vougen zullen, dat ooc de gecomiteerden des classis, daer den synodus gehouden wort, die eerste plaetse hebben sal, ende volgens daeraen die classis, daer het navolgende jaer die synodaele vergaederinge sal ghehouden worden, ende alzoo volgens

het een classis het ander int sitten sal succedeeren, gelic sy haere buerten in die synodaele vergaderinge onderhouden.

[ART. 14. Het naestcommende synodus sal gehouden worden volgende de omgaende ordeninge tot Amsterdam. Finis.] [1]).

JOHANNES DAMIUS, dienaer des godliken woords tot Haerlem, preses sijnodi.
WILHELMUS LANIUS DOCCUM, scriba synodi, subscripsi.

Acta des Noortholläntschen particulieren synodi, gehouden tAmsterdam den 30 Maij A. D. 89.

Naer aenroepinge des Heren naems is vercoeren tot eenen praeses ANDREAS HAGIUS, dienaer des godlicken woorts tot Hoorn, tot eenen assessor JOANNES HALLIUS, dienaer des woorts tAmsterdam, ende tot eenen scriba EVERARDUS HENRICI GESTERANUS.

Voorts zijn die credensbrieven gelesen ende zijn wt allen Noortholläntschen classen dese naevolgenden tot desen synodum gedeputiert ende verscheenen:

Van Amsterdam dienaeren: JOANNES HALLIUS, dienaer tot Amsterdam, MICHAEL HORTENSIUS, dienaer tot Wesep; ouderlingen: JOANNES THOMAE, ouderlinck tAmsterdam, GERAERT JANSZ, ouderlinck tAmsterveen.

Van Hoorn dienaeren: ANDREAS HAGIUS, dienaer tot Hoorn, ARNOLDUS MARTINI, dienaer tot Sibekerspel; ouderlingen: JACOB CORNELISZ ROOS, ouderlinck tot Hoorn, JAN JACOBSZ, ouderlinck tot Hensbroeck.

Van Enchuisen dienaeren: ANDREAS THEODORUS, dienaer tEnckhuisen, PASCASIUS BAERS, dienaer te Hoochkerspel; ouderlingen: ZEGER DERCXZ, ouderlinck tEnckhuisen, CLAES REYNERSZ, ouderlinck tot Medenblick.

Van Edam dienaeren: LAURENTIUS JANSZ, dienaer tot Monickedam, JACOB HESSELS, dienaer tot Beets; ouderlingen: JAN JACOBSZ, ouderlinck tot Purmerendt, DIRCK LUITGES, ouderlinck tot Purmerlande

Van Alckmaer dienaeren: EVERARDUS HENRICI GESTERANUS, dienaer te Alckmaer, JAN STEENGRACHT, dienaer tot Schermer; ouderlingen: DIRCK

---

[1]) Het tusschen [ ] geplaatste komt nog voor in A en B, terwijl G hetzelfde met andere woorden vermeldt.

DIRCXZ, ouderlinck tot Alckmaer, PIETER BOICKENES, ouderlinck tot Warmenhuisen.

Van Haerlem dienaeren: JOANNES AMPSINCK, dienaer tot Haerlem, GERARDUS POPPIUS, dienaer tot Saerdam; ouderlingen: HENDRICK WIJNMAN, ouderlinck tot Haerlem, MAERTEN SYBRANTSZ, ouderlinck tot Sardam.

[ART. 1.] [1]) Alsoe die classe van Alckmaer in haere credentie niet heeft wtgedruckt die naemen der ouderlingen, die totten sijnodum waeren gedeputiert, is beslooten, dat voortaen die naemen soewel der ouderlingen als der dienaeren sullen in den credensbrieven wtgedruckt worden.

[ART. 2.] Voorts belangende dinstructien, soe zijn die zwaericheden de kercken (in den classen geresolviert zijnde) in den sijnodo voorgestelt ende is daervan gehandelt ende besloeten als volgt.

[ART. 3.] Aengaende deerste zwaericheyt des classis van Amsterdam van een seeker forme te stellen om volwassene persoenen te doopen is geresolviert, dat niemant, tot sijnen verstandigen jaeren gecoemen zijnde, sonder oepenbaere belydenisse syns geloofs totten doop sal toegelaeten worden, waerinne dan (gemerckt hiervan eene generaele forme niet wel can gestelt worden) een iegelicke kercke soedaenige forme mach gebruicken, die sy alderstichtelicxte sal bevinden ende die den verstande dergener, die gedoopt worden, geaccommodiert is, ter tijt toe dat in generali synodo een seeker forme hiervan mach geraemt worden.

[ART. 4.] Ten anderen, belangende het clein onderhoudt soemiger dienaeren op ettelicke plaetsen, sullen die E. heren Staeten bij requeste gebeden worden, dat se hierinne willen versien. Ende sullen hiertoe twee requesten gestelt worden, eene aen den E. heren Staeten van Suithollant belangende die classen van Amsterdam ende Haerlem, welcke requeste sal den heren voornoemt gepresentiert worden by de kercke van Amsterdam, dander aen de gedeputierde heren van Noorthollant aengaende die classen onder het Noorderquartier sortierende, ende sal denselven heren dese requeste gepresentiert worden by de dienaeren tot Hoorn.

[ART. 5.] Ten derden, SYMONIS PAULI saeke belangende, sal het classis van Alckmaer syne gaeven beproeven door eenige sijne propositien, ende indien hij bevonden sal worden der kercken Christi met sijne gaeven stichtelick te connen dienen, sal hij sonder examinatie totten dienst der kercken

[1]) De articuleering, die in C niet voorkomt, is hier overgenomen uit B.

toegelaeten worden. Ende soe hij in de classe van Alckmaer geen beroepinge can hebben, sal hem van dieselve classe goede attestatie gegeven worden.

[ART. 6.] Ten vierden, hoewel LAMBERTUS VALCKENAER nae omtrent vijfjaerige boete sijnes groeven feits des overspels selfs bij requeste aen den synode versocht heeft wederom totten dienst des woorts toegelaeten te worden, waertoe dan die meeste classes nae wtwijsinge haerder ingebrochte resolutien wel genegen ende gesinnet zijn, nochtans gemerckt die politijensche ordeninge der heren Staeten geen overspeelders wederom tot eenige politische officien toelaet, soe hebben die broederen des synodi hierinne swaericheit gevonden, te weten dat dan veel meer van den kerckendienst behoeren afgeweert te blijven, die in dieselve sonde gevallen zijn. Maer oevermits die resolutien der meeste classen contrarie desen gevallen zijn, soe stelt het sijnodus dese saecke in deliberatie der classen om dieselve wederom in aensien tgeen voorschreven rypelick te oeverleggen ende wat haer hiervan goet sal duncken, binnen den tijt van 6 weeken der kercken van Amsterdam oever te schryven. Hierentusschen alsoe hij hem verclaert geen middelen meer te hebben om te leven, soe is van den sijnodo hem een pont groot gepresentiert, waertoe elcke classe eenen gulden sal geven, mits ooc hem belovende, dat aen de gemeinte tot Jhisp geschreven sal worden om hem in sijn armoede onderstandt te willen doen, twelcke hem gepresentiert zijnde hij beide afgeslaegen heeft.

[ART. 7.] Op de eerste zwaericheit der classis van Enckhuisen van het stilswijgen der gedeputierden, wt den magistraet in den kerckenraet bijsittende, sal van wegen des sijnodi aen HELMICHIUM (als gewesenen scribam in den nationaelen synodo in sGraevenhaege) naer Wtrecht geschreven worden, dat hij in den 34 artickel desselven synodi wil naesoecken, of ooc eenige mentie daerinne wtgedruckt is van het stilswijgen dergener, die wten magistraet den kerckenraet bygevoecht worden? Ende dat hij sulcx wil aen die dienaeren van Amsterdam oeverschrijven, diewelcke tselve met een bijgevoechde vermaeninge aen den kerckenraet tEnckhuisen sullen oeversceinden, welcke vermaeninge die dienaeren van Amsterdam voornoemt evenwel doen sullen, hetsij dat die clausele voorschreven daerinne gevonden sal worden ofte niet.

[ART. 8.] Op het twede gravamen van een algemene forme van attestatien te stellen, referiert hem het synodus op hetgeen hiervan soe in den nationaelen synodis soe in het particuliere voor twee jaeren tAlckmaer geresolviert is, vermaenende die classen ende kercken, dat se nae deselve

forme haere attestatien stellen sullen ter tijt toe in den nationaelen synodo (wanneer het sal gehouden worden) een ander forme sal mogen gestelt worden.

[Art. 9.] Ten derden hoe men te hulpe sal coemen die bedroefde kercke van Medenblick, in dewelcke Tako Sijbrantsz wt versoeck des magistraets sonder bewilliginge der gemeente tegen sijn belofte, den classi van Alckmaer gedaen, in den dienst der kercken hem begeven heeft. Is by den synode geresolveert, alsoe die heren Staeten seekere presentatie tot wechneminge des geschils, in der gemeinte voorseit geresen, door haere gedeputierde soe aan den classe van Enckhuisen ende gemeinte tot Medenblick als ooc aen Takonem selfs gedaen hebben, diewelcke doemaels niet en heeft connen ten behoorlicken effecte gebracht worden om redenen, den classen van Enckhuisen ende kercke van Medenblick daertoe bewegende, dat die heeren voornoemt wederom aengesproken ende gebeden sullen worden, dat se bij haer voorgaende presentatie alsnoch willen persisteren, ende door haere authoriteit tusschen den magistraet van Medenblick, Takonem ende de gemeinte aldaer intercederen, dat Tako voornoemt metten classe van Enckhuisen ende die gemeinte tot Medenblick door eenige schultbekenninge voor die gedeputierden der heren Staeten ende gecommitteerden des sijnodi sal mogen versoent worden in presentie des kerckenraets ofte eeniger van haer, daertoe gedeputiert, mits hem ooc daertoe houdende hem voortaen in de kercklicke bedieninge te regulieren nae tgeen met hem in den classe van Alckmaer gehandelt is ende hij doemaels belooft heeft te willen naercoemen. Alle twelcke bij den heren Staeten ende met Takone voornoemt wt te rechten zijn hiertoe van den synodo gecommittiert onse lieve broederen Andreas Hagius ende Clemens Martensz, dienaeren tot Hoorn, Laurentius Joannis, dienaer tot Monickedam, ende Derck Dercxz, ouderlinck tot Alckmaer, diewelcke haer wedervaeren sullen aen den classes rapportieren. Ende soe die saeke anders soude aflopen, als wij verhopen, sal alsdan wt elcke classe een dienaer geordoniert worden om ter plaetse ende ten tijde, daer se van den gedeputierden des sijnodi sullen verschreven worden, te comparieren ten einde sij met malcanderen moogen spreeken, wat in dese saeke wyders te doen sal zijn.

[Art. 10.] Op de eerste questie des classis van Alckmaer, of men sal mogen geven attestatien van twee kerckegeboden ende daerop trouwen, dan of men vertouven sal tot alle die drie geboden gegeven zijn, is dantwoorde, dat men hem houden sal nae dordinantie der heren Staeten.

[Art. 11.] Is ooc geresolviert aengaende tonbehoorlick byslaepen

soemiger, voordat se haere drie kerckgeboden gehadt hebben, dattet synodus hem referiert opt artickel, hiervan in den laetsten sijnodo tot Haerlem gemaeckt.

[ART. 12.] Ten laetsten op de zwaericheit by den classe van Haerlem voorgestelt, hoe sal moogen geremediert worden tquaede gebruick der schepenen, welcke gemeenlick haere vergaederingen onder die predicatien des Sondaechs houden, is geresolviert, dat een iegelicke kercke haere onderovericheit respective, daer sulcx geschiet, sal vermaenen ende bidden, dat se hierinne wil remedieren, opdat die sabbath des Heren niet en werde geprophaniert.

[ART. 13.] Diewijle het classis van Amsterdam in het wtschrijven des synodi mentie maeckt van een nationael sijnodo, hetwelcke dit jaer nae tbesluit der voorgaende generale sijnoden soude moeten gehouden worden, soe achten die broederen des synodi sulcx onnoodich te zijn, in aenmerckinge dat geene soedaenige swaericheden in desen synodo voorgevallen zijn noch van eenige andere synoden aen haer oevergeschreven, waerom een nationael synodus soude nootsaeckelick gehouden moeten worden, mach hierom tselve dit jaer noch wtgestelt worden. Sal niettemin die kercke van Amsterdam gehouden zijn aen andere sijnoden te schryven om te vernemen, of bij haer soedaenige swaericheden mochten zijn, waerom het nationaele synodus het toecoemende jaer soude moeten gehouden worden.

[ART. 14.] Het naetstcoemende synodus sal nae omgaende ordeninge tot Hoorn gehouden worden, welcke classis die wtschrijvinge van dien twee maenden, voordat het gehouden sal worden, doen sal.

Censura morum gehouden zynde, zijn die broederen in goede eendrachticheyt van malcanderen gescheiden. Aldus geeindicht tot Amsterdam den 1 Junij A^o^. D. 89.

ANDREAS HAGIUS, electus hujus synodi praeses.
EVERHARDUS HENRICI GEISTERANUS, scriba.

Acta des particulieren synodi, gehouden tot Hoorn den 25 Junij 90.

Eerst zijn naer anroepinge van des Heeren name vercoren ANDREAS

Dirrixz, dienaer des woorts tot Enchuysen, tot praesidem ende tot assessorem Clemens Martini, dienaer des woorts tot Hoorn, ende tot scribam Christianus Merlinus, dienaer des woorts tot Outcaspel etc.

De credenciebrieven gelesen zynde, zyn verschenen:

Van wegen der classe van Hoorn: Clemens Martini, dienaer des woorts tot Hoorn, Cornelis Meynaertz, dienaer des woorts tot Berchout, Gerbrant Gerbrants, ouderlync van Hoorn, ende Pieter Janssz, ouderlync van Hoochwout.

Van wegen der classe van Enchuysen: Andreas Dirrixz, dienaer des woorts tot Enchuysen, Joannes Ilstanus, dienaer des woorts in Hem, Cornelis Janssz, ouderlync in Enchuysen, Outger Volckersz, ouderlync in Boekarspel.

Vuyt de classe van Edam zyn verschenen Hendric Janssz, dienaer des woorts tot Zuyderwouwe, Hendric Franssz, dienaer des woorts op Marcken, Lambert Janssz, ouderlinc tot Edam, Jan Heymenssz, ouderlinc tot Muennickendam.

Vuyt den classe van Alcmar: Jacobus Lomannus, dienaer des woorts tot Alcmar, Christianus Merlinus, dienaer alsboven, Mathys Backer, ouderlinc tot Alcmar, Jan Jacobs, ouderlinc tot Outcaspel voorz.

Van wegen der classe van Harlem: Joannes Bogaert, dienaer des woorts tot Harlem, Joannes Janssz. dienaer des woorts tot Wormer, Jan Verkreijl, ouderlinc tot Harlem. Gerrit Olfertsz, ouderlinc tot Oostzanen.

Van wegen der classe van Amsterdam: Jacobus Arminius, dienaer des woorts tot Amsterdam, Petrus Arritius, dienaer des woorts tot Muyden, Hendric Olfertz, ouderlinc van Amsterdam, Gerrit Janssz, ouderlinc van Naerden.

Belangende de instructien zo zyn de zwaricheden der kercken, in den classibus geresolveert zynde, in den synodo voorgestelt ende is daervan gehandelt ende besloten als volcht.

[Art. 1.] [1]) Is vooreerst opgelesen de zwaricheyt des classis van Hoorn angaende de zake Lamberti Valckenaer, of men hem weder tot den dienst des g. woorts sal toelaten. Is geresolveert, dat overmits zyn bevonden geworden de stemmen der 6 classen tegen elcanderen te stryden, als drie, die hem van den dienst afstemmen, strydende tegen 3, die hem admitteren, dat de gedeputeerde broederen der zake sullen vertoonen een yeder in zynen classe, of eenige classen souden willen ver-

[1]) De articuleering, die in C niet voorkomt, is hier overgenomen uit B.

staen tot veranderinge van haer genomen resolutien, zo tot zyn anstemminge als tot afstemminge van den voornoemden dienst, ende in gevalle de resolutien noch sullen bevonden werden tegen den anderen te stryden, of de voornoemde classen niet souden willen verstaen, dat het geschil door den lote soude mogen gedecideert werden. Ende zo hy VALCKENAER door de stemmen ofte het lot van den dienst geweert wierde, dewyle syn hoochste noot ende armoede wel nootsakelic vereysschen eenige alimentatie, so heeft het synodus besloten, dat men tot synen onderstande voor dit lopende jaer vuyt den zes classen sal opbrengen de somme van 140 gulden. Ende is tot dien eynde door overstemminge een yeder classe gestelt op een zeker quote, als: Hoorn op 25 gulden, Enchuysen 15 gulden, Edam 15 gulden, Alcmar 25 gulden, Amsterdam 30 gulden, Harlem ooc 30 gulden, zonder nochtans dese quotisatie te trecken in consequentie. Ende is hem van den voornoemden synodo op de hant ende in minderinge van de voornoemde somme gegeven 20 guldens. Van welckes alles een yegelic classe metten eersten den classe van Hoorn sal overscryven, wat zy van desen zullen geresolveert hebben.

[ART. 2.] Ten anderen, nopende het gravamen, by den classe van Harlem voortgestelt, of het niet raetsaem es, dat men de oude dienaers, die voor den viant vluchten moeten ofte om wettelicke oorsaken van haren dienst ledich zitten, zal weder totten dienst bevoorderen, liever ende aleer dan dat men zo haestelic toeloopt zonder grooten noot eenige persoonen van haren hantwercken ofte hanteringen nieuwelic tot den dienst te beroepen. Is van den broederen des synodi geresolveert, dat men vooreerst ende vooral alsulcken ouden dienaren voor alzulcke nieuwen persoonen sal voorderen totten dienste.

[ART. 3.] Voorder angaende de 2 vragen, by den classe van Amsterdam voortgestelt, ten eersten of men wyders sal verzoecken ende den Generalen Staten andienen doorsaken, waeromme wy nodich achten, dat men den nationalem synodum sal beroepen; ten anderen oft niet raetsaem es den heeren Staeten an te dienen ende kennesse te doen hebben onses particulieren synodi naer gebruuc der Zuythollantschen kercken, heeft op beyden desen het synodus geresolveert als: op het eerste, dat men voor desen tyt sal laten berusten het anzoecken by den voornoemden Staeten om te vercrygen eenen nationalem synodum; op het andere, dat men blyven sal by het oude gebruuck.

[ART. 4.] Ende alzo eenige broederen den synodo in gedachtenisse gebracht hebben den ellendigen stant der kercken Christi tot Medenblick, is voor goet gevonden, dat men van wegen des synodi den E.E. grave

Maurits ende Staeten van Hollant denselven ellendigen stant sal by requeste vertoonen, verzoeckende hare goede assistencie, ten eynde dat de bedroefde staet derzelver kercke gebetert mochte werden.

[Art. 5.] Alzo Simons Pauwels in de vergaderinge verschenen es, verzoeckende, dat de broederen hem in eenige plaetse wilden tot den dienst des woorts voorderen, so heeft het synodus tot bevoorderinge synder sake goetgevonden, dat men hem tot eenen dienaer sal recommanderen tot Urshem, dewyle hetselve synodus verstaet, dat dezelve kercke tot hem wel soude genegen zyn. Ende opdat de recommandatie des synodi by die van Urshem te meerder cracht hebbe, hebben de broederen gecommitteert Cornelium Meynertsz, dienaer des woorts tot Bercbout, ende Claes Albertsz, dienaer des woorts tot Grosthuusen, om te verschynen by de gemeynte ende overheyt van Urshem voornoemd om hen te bewegen, dat zy wilden verstaen tot anneminge des voornoemden Simon Pauwelssz, hen voorhoudende, dat hy hem wel sal tevreden houden met een cleyn onderhout als van 175 gulden ofte 150 gulden. Hetgene dat hierinne gebreect totte 200 gulden, sal voldaen werden of by den heeren Staeten ofte by den classen.

[Art. 6.] Angaende het gravamen der classe van Alcmar, belangende de zake Andree Volckersz, dienaer des woorts tot Valcooge, te weten dattet synodus soude willen annemen hem te onderrichten in alzulcken stucken, daerinne hy geschillich es metten Gereformeerden kercken, namelic int stuc van de praedestinatie, twederley beroepinge ende zekerheyt der salicheyt, mitsgaders of men den voornoemden Andream sal dulden in syn verstant, zo hy in tzelve blyft persevererende, dan of men tegen hem sal procederen door kerckelicke middelen. Is geresolveert het naervolgende: [Art. 7.] Alzo Andreas Volckertz op den synodum verschenen es ende naerdat zyne scriftelicke belydenesse gelesen, geexamineert ende hy persoonlic ooc daerop es angehoort geworden, so heeft hy hem alzo verclaert op den voornoemden poincten, dat hy den synodo genouchsaem contentement gedaen heeft door het scriftmatich andwoorden op alzulcke vragen, die het synodus vuyt syn belydenesse getrocken ende hem afgevraecht heeft, temeer hy hierenboven rondelick verclaert heeft, alsdat hy blyft by de belydenesse der 37 articulen der Nederlantschen kercken, die hy over langen tyt in den classe van Alcmar onderteyckent heeft ende noch bereyt es tot allen tyden deselve te onderscryven. Sal de voornoemde Andreas vermaent zyn hem voorzichtelic te dragen zo op den predicstoel als in dagelicxe communicatien, opdat de onverstandigen (dewijle hy suspect gehouden wert) geen oorsake nemen om hem achter den rugge te calumnieren. Item dat hy van hem sal afwysen degene, die, in desen

voornoemden poincten ongezont zynde, hem souden meynen door den decsel zyns persoons in hare dwalingen te behelpen ende stercken. Sal de classe van Alcmar op haer nemen te vermanen zijne partie, dat zy haer voortan stille houden.

[ART. 8.] Zullen op morgen by mynheeren den Gedeputeerden Raden van Noorthollant vuyt name des synodi verschynen onse lieve broederen CLEMENS MARTENS ende JACOBUS LOMANNUS, dienaeren des woorts, om te verzoecken dat myn voornoemde heeren wilden middel schaffen, ten eynde dat de kerckendienaer tot Hoochwoude, van de overheyt aldaer buyten weten ende bewillinge der kerckenraed van den dienst verlaten synde, ende dat om geen ander oorsake, dan omdat zy ten anderen maele van myn voornoemde heeren belast zyn hem breeder onderhoudinge te doene, tot Hoochwoude by syne gemeente blyven mochte.

[ART. 9.] Het naestcommende synodus sal naer omgaende ordeninge tot Enchuysen gehouden werden, welcke classe de vuytscryvinge van dïen sal doen twee maenden, voordattet gehouden sal werden.

Censura morum gehouden zynde, zyn de broederen in goeden eendrachticheyt van elcanderen geschieden. Aldus geeyndiget tot Hoorn desen 27 Juny 90.

ANDREAS DIRCKSZ, dienaer des woordts in Enchuysen, synodi praeses.

CHRISTIANUS MERLINUS, synodi scriba.

Acta synodi particularis van Noorthollant, gehouden tot Enchuysen den 2 July A. 1591 stilo novo.

In den eersten syn daer nae aenroepinge des Heeren naem tot praesidem vercoren CLEMENS MARTINI, dienaer des woorts tot Hoorn, ende tot assessorem JOHANNES DAMIUS, dienaer tot Haerlem, ende tot eenen scribam PETRUS CORNELII, dienaer tot Alcmaer, ende JOHAN DE MICHIELL tot synen assessorem.

Syn voorts gelesen die credentiebrieven ende naemen dergener, die van elcken classe op desen synodo syn gedeputieret, ende met naemen eerst dergener, die uyten classe van Enchuysen syn verschenen, diewelcke dese in ordeninge naevolgende zyn:

HERMANNUS GERHARDI, dienaer des woorts binnen der stadt.

JAN DE MICHIELL, dienaer des woorts tot Grootebrouck.
ALBERT ALBERTSZ, ouderling tot Enchuysen.
REYNER LOUWERISZ, ouderling tot Grootebrouck.

Edam:

JOHANNES CAMPIUS, dienaer des woorts tot Middelie.
EPHRAIM DIRCKNIERSZ [1]), dienaer des woorts tot Oosthuysen.
SIMON JANSZ, ouderling tot Edam.
DIRCK MATHYSZ, ouderlingh tot Purmerend.

Alcmaer:

PETRUS CORNELII, dienaer des woords tot Alcmaer.
JOHANNES VOSSIUS, dienaer des woords op Langedyck.
JAN PHELIPSZ, ouderling tot Alcmaer.
JACOB MARTENSZ, ouderling op Langedyck.

Haerlem:

JOANNES DAMIUS, dienaer des woords tot Haerlem.
JODOCUS GEISTERANUS, dienaer des woords tot Assendelft.
JAN VAN PEENER [2]), ouderling tot Haerlem.
LAMBERT ISEBRANTSZ, ouderling in de Beverwyck.

Amstelredam:

JOANNES AMBROSIUS, dienaer des woords tot Amstelredam.
CLAES JANSZ, dienaer des woords tot Loosdrecht.
HUYGE CORNELISZ, ouderling tot Amstelredam.
ISEBRANT WILLEMSZ, ouderling tot Weesop. Dese is niet verschenen ende is syn afblyvinge met sodanigen redenen geexcuseert, daerover de synodus haer geneugen heft gehadt.

Hoorn:

CLEMENS MARTINI, dienaer des woords tot Hoorn.
JACOB WILLEMSZ, dienaer des woords tot Hoochtwoud.
GARBRANT GARBRANTSZ, ouderling tot Hoorn.
JAN DIRCKSZ, ouderling tot Twisch.

Syn voorts die instructien gelesen, die elcke classis deur hare gedeputierden hebben in den synodo gebracht.

[ART. 1.] [3]) Eerstelyck aengaende die saecke van LAMBERTO VALCKENAER op die oude questie, dickmael in verscheyden synodis gehandelt, te weeten oft men hem tot den dienst wederom sal toelaeten ofte niet, daerop is die resolutie also gevallen, alsdat hy wederom tot den dienst

---

[1]) »Dircknierszˮ A heeft »Dirckinusˮ, B »Dierckinusˮ, G »Dierkentsˮ. [2]) »Peenerˮ A, B en G hebben »Peenenˮ. [3]) De articuleering, die in C niet voorkomt, is hier overgenomen uit B.

opgenomen ende toegelaeten sal worden, overmitz dat men niet alleen syn langwylige boetveerdicheyd gesien und daetlycken bevonden heeft, maer omdat die classis van Haerlem hare voorgaende resolutie (om redenen haer daertoe moverende) heeft verandert ende also vier stemmen tegens twee komende nae gewoontlycke wyse die meeste stemmen die minste overwogen hebben, mits nochtans dat men hem niet en sal vergunnen in eenige plaetse in dese provintie van Hollant te dienen, waertoe hem voorts van desen synodo sal gegeven worden een behoirlycke attestatie, daerin synen val met alle beleeftheyt sal worden verhaelt met oock syne boetveerdicheyt, die men nu lange jaren van hem heeft gespeurt. Ende aengaende voorts syne alimentatie, diewelcke hy versoeckt, dat men se hem tzyner hulpe in synen noot ende armoede wil doen, soo is der synodus tevreden, dat elcke classis nae hare goetwillicheyt daerin sal doen, tgene sy bevinden sal te behooren, ende daerom een collect maecken, die men hem mette eerste gelegentheyt ter hant sal bestellen ende dat men nu tot sulcken eynde hier in desen synodo uyt elcke classe hem een aelmosse van drye gulden sal geven, diewelcke men daernae hem sal van tgene elcke classis sal versaemelen in reeckeninge aftrecken.

Volcht die attestatie Lamberti Valckenaers.

[Art. 2] Also als men der waerheyt getuygenisse te geven schuldich is, soo ist, dat wy, dienaren des particulieren Noorthollantschen synodi tot Enchuysen vergadert, van tooner deses, Lambertus Valckenaers, eertyts dienaer voor een tydt tot Edam ende daernae tot Wormer ende Jisp, getuygen hoe warachtich is, dat hy hem den tyt synes dienstes aen dese plaetsen voorsz. in leere ende gelove allesins suyver, gesont ende getrouwe [1]) heeft gedraegen, maer aengaende syn leven ende wandel soo isset, dat hy hem tot onser grooter droeffenisse ende veler geloviger ergernisse daertoe aenstoot veeler, die daerbuyten syn, voor seeckere jaeren onbehoirlyck in eene openbare grove sonde des vleesches verloopen heeft ende oversulcx van synen dienst is afgesettet ende tot noch toe afgehouden worden. Maer nochtans daernae op sodanige syne missedaet vermaent synde, soo heeft hy dieselve met groot leetwesen beweent ende dat sy hem van herten berouwen hem voor elckeen betoont, twelcke hy niet allene daerin daetlyck heeft bewesen, dat hy met openbare schultbekenninge syner sonden hem metter kercke, den classe ende synodo heeft versoent ende de gegevene ergernisse wechgenomen, maer daerby hem nu eenige jaeren allesins soe wel boetveerdich ende christelyck in alle synen leven ende wandel heeft gedraegen, dat elckeen een welge-

1) »gesont ende getrouwe" A heeft »ende gesont".

noegen daeraen genomen heeft. Twelck alles van den synodo aengemerct synde, is oversulcx beweecht geworden hem niet alleen minnelyck met hertelyck mededogen hem syne sonden ende val broederlyck om Christi wille te vergeven ende hem tot haren broeder ende lidtmaet der kercke Christi te ontfangen (als tselve al lange voorheenen is geschiet) maer hem wederom tot den dienst der gemeynte Christi ende des woords toe te laeten ende in te stellen, opdat hy met syn ontfangen pont ende gaven den Heere Christo ende syn gemeynte eenige vrucht ende stichtinge soude mogen doen. Ende dat bysonder in aenmerckinge van de gelegentheyt [1]) deses tydts, daer, Godt almachtich door syn genaede eenige plaetsen ende steden in desen landen tot syns woorts vercondinge opendoende, den oogst des Heeren groot begint te worden ende, weynige trouwe arbeyders [2]) daertegen gesonden [3]) synde, groote dierte in den dienaren tot velen plaetsen is. Diewelcke dese onse toelaetinge Lamberti totten dienst wy nochtans met sulcke conditie ingewillicht hebben, dat hy niet ergent in dese provincie van Hollant denselven betreden sal uyt oorsaecke dat, syne ergernisse alhier gevallen ende alomme bekent synde, wy insien, dat hij niet met goede stichtinge hier ergent soude connen staen, als wy daertegen verhoopen, dat hy op andere plaetsen ende in andere provintien, daer syne saecke soo niet bekent en is, sal konnen doen. Is daerom onse ootmoedigh ende vrundlyck versoeck ende bidden mits desen aen allen dienaren, onsen seer lieven weerden medebroederen, ende allen kercken [4]), by denwelcken dese onse broeder ende nu eenen mededienaer, Lambertus Valckenaer, met dese onse letteren van attestatie sal mogen verschynen ende hun te leesen sullen mogen werden vertoont, sy willen hem voor sodanigen een als voorsz. is kennen ende aennemen in den Heere ende hem alle mogelycke hulpe in syne saecke doen soo veele sulcx als tot Godes eere ende opbouwinge syner gemeynte sal dienen mogen, hetwelcke wy in gelycken val geerne aen eenen yegelycken tot allen tyden willen verschulden. Aldus gedaen ende gegeven in onse synodalische vergaderinge tot Enchuysen desen III July 1591 stilo novo. Ende was ondergeschreven: Clemens Martini, minister apud Hornanos, praeses, ende Petrus Cornelii, minister apud Alcmarianos, scriba.

[Art. 3.] Syn voorts in den synodo die vyf questien van der kercke van Haerlem met die instructien ende resolutien van elcken classe op denselven voorgelesen worden, maer also als die saecke van dien eensdeels is ter neder geleyt ende die synodus oock oordeelt ende verstaet,

---

[1]) »van de gelegentheyt" ontbr. in A. [2]) »arbeyders" A heeft »harders". [3]) »gesonden" A, B en G hebben »gevonden". [4]) »ende allen kercken" ontbr. in A.

dat dieselve questien noch niet tot haerder vergaderinge behooren, soo is hiervan niet eygentlyck geresolveert, maer is daerby laeten blyven.

Acta des III July.

[ART. 4.] Syn op huyden in desen synodo verschenen twee commissarissen van den Hove ende E.E. heeren Staten van Hollant, met naemen die E. heer WILLEM VAN NIEVELT ende die E. heer raetsheer BORDE [1]), diewelcke verclaerden met seeckere commissie van den E.E. heeren Staeten aen desen synodum gesonden te wesen ende dat om by ons te sitten ende alle onsen handel aen te hooren ende daerinne te verhoeden, dat niet anders dan kerckelycke saecken in den synodo gehandelt en werden ende van gene politycke saecken soude worden gesproocken, daerbeneffens dat se ons van wegen der E. heeren Staten souden aenseggen als oock van wegen syne Excellentie, dat hare E.E ende Excellentie dese onse synodale vergaderinge voor goet ende hen aengenaem advoieerden. Verclaerden voorts haer last ende commissie te syn ons aen te seggen, dat men voortaen geen synodum particularem sal houden sonder voorgaende weten ende consent van den E.E. heeren Staten ende syn Excellentie. Twelcke als wy hunlieden E E. met behoirlycke eerbiedinge ende danckbaerheyd in dese hare commissie ende propositie ontfangen hebben, zoo is hunlieden voorgelesen die acta des synodi des voirgaenden daechs, daertegen sy niet hebben yet gesproocken, maar hebbent hen wel laeten gevallen.

Daernae is henlieden E.E. voorgestelt die swaericheyt van de kerckelycke ordonnantie, in den Hage geconcipieert, ende daerop beleefdelyck aen henluyden versocht, dat mynheeren die Staten uyt onsen naem mochten gebeden worden, dat sooverre dieselve by alle steden voor goet mochte werden geaccepteert, dat doch dan niet tot het effectueren van dien mocht worden geprocedeert, voordat dieselve deurt versien [2]) van een provinciael synodus van den heeren Staten gecommuniciert, overgeleyt ende voor goet geapprobiert mochte worden ende by desen die kercken daerop gehoort mochten syn. Twelcke sy ons minnelycken geaccordeert ende belooft nae haer beste vermogen by den E E. Staten also te doen ende des noot synde te vervorderen.

[ART. 5.] Is noch henluyden E.E. voorgestelt die swaericheyt van der papisten ommelopen ende harer predigen door het lant met groote beroerten aen alle plaetsen ende daerop aen hare E.E. gebeden ende ver-

[1]) »Borde" A, B en G hebben »Borle". [2]) »versien" A, B en G hebben »verschryven".

socht, dat by den heeren Staten mochte begeert ende verworven worden, dat men tot eene openbare disputatie met henluyden mochte komen ende henluyden eenmael gantsch confondieren. Daerop sy ons geantwoort ende belooft hebben, dat sy geerne het beste daerin willen doen ende sulcx mynheeren Staten remonstreren, mitz ons vermanende, dat wy uyten naem onses synodi een seecker request van dese clachte aen mynheeren den Staten willen schryven ende oversenden, dwelck syluyden E.E. geerne henselven willen exhiberen.

[Art. 6.] Is voorts ten laetsten hiermede dese synodus geeyndicht, sonder dat eenige swaricheyt om te censureren daerinne is voorgevallen, maer is alles met goeder stichtinge ende vrede afgegaen ende met dancseggingе van den naem des Heeren beslooten. Ende is voorts verordineert, dat men het toecomende synodus tot Edam sal houden ende dat als boven niet sonder weten ende believen van den E.E. heeren Staten ende syne Excellentie.

Aldus gedaen ende voleynt tot Enchuysen den III Julij 1591 stilo novo ende is onderschreven

Clemens Martini, praeses.
Petrus Cornelii, scriba.

Acta des particulieren synodi, gehouden tot Edam in Noorthollant, in den naem des Heeren vergadert, begonnen den 26 May anno 1592 ende voleyndicht den 28 derzelver.

Na anroepinge van des Heeren h. name zyn tot een praesidem Bartholdus Willemssz, dienaer des goddelicken woorts tot Beverwyck, tot eenen assessorem Andreas Dirrixz, dienaer des h. evangelii tot Enchuysen, ende tot eenen scribam Petrus Plancius, dienaer des goddelicken woorts tot Amsterdam, vercoren worden.

Zyn met scriftelicke credencie ende instructie verschenen dese navolgende:

In den name ende vuyt last des classis van Edam: Guillielmus Puppius, dienaer tot Edam, Heindrick Franssz, dienaer des woorts tot Marcken, Frans Willems, ouderlinc tot Muennickendam, ende Heindric Pieters, ouderlinc tot Purmerent.

In den naeme des classis van Alcmar: PIETER LAMBERTSSZ, dienaer tot Nieuweniedorp, MARTINUS NICOLAI [1]) dienaer des evangelii tot Calverdyck, M. GERRIT TOERKOST [2]), ouderlinck tot Nieuwenierdorp, ende WEYER PIETERSSZ, ouderlinc tot Calverdyck.

Van wegen des classis van Harlem: JOANNES BOGAERT, dienaer des woorts tot Harlem, BARTHOLDUS WILLEMSSZ, dienaer des goddelicken woorts tot Beverwyck, PIETER CORNELIS BLANCKEVOORT [3]), ouderlinc tot Harlem, ende CORNELIS ISEBRANTS, ouderlinc tot Wormer.

Vuyt last des classis van Amsterdam: PETRUS PLANCIUS, kerckendienaer tot Amsterdam, GERBRANDUS JOANNIS, dienaer des woorts tot Naerden, SIMON VAN MIDDELGEEST, ouderlinck tot Amsterdam, ende CORNELIS PIETERSSZ, ouderlinck tot Wesip.

In den naeme des classis van Hoorn: EVERT MICHIELSSZ, dienaer des h. evangelii tot Oost ende Westerblocker, ARENT MAERTSENS, dienaer des woorts tot Sibecaspel, ETSE HERMANSSZ, ouderlinc tot Hoorn, ende PIETER JANSSZ, ouderlinc tot Hoochwoude.

Vuyt tclassis van Enchuysen: ANDREAS THEODORI, dienaer des woorts tot Enchuysen, JOANNES MICHIELSSZ, dienaer tot Grootebrouck, ZEGER DIRRIXZ, ouderlinc tot Enchuysen, ende JAN ARISSZ, ouderlinc tot Hoochcaspel.

[ART. 1.] [4]) Zijn ter ordonnantie van den E. heeren Staeten van Hollant ende Westvrieslant met scriftelicke commissie verschenen deerzaeme heeren M. DIRRICK VAN LEEUWEN, raet in den Hoogen Rade, ende Mr. NICOLAUS CROMHOUT, raet ordinaris van den Hove van Hollant, om in dese tegenwoordigen synodo te compareren ende goet regard te nemen, dat op dezelve vergaderinge geene politycke zaken en werden gehandelt noch eenige kerkelicke zaken, den staet van den kercken int gemeyne angaende ofte daervuyt eenige onruste ofte oneenicheyt soude mogen rysen, doende van alles rapport an den heeren Staten voorscreven.

[ART. 2.] De gedeputeerde van den magistraet ende kercke van Nimwegen is in den synodo verschenen, overleverende haer brieven ende zeker scryven van den heeren Raden des vorstendoms Geldre ende graef-

[1]) »Martinus Nicolai" B heeft »Martinus Nicolaides Scheer". [2]) »Toerkost" B heeft »Torcoerst", G »ter Locht". A noemt hem alleen »Mr. Gerart". [3]) »Blanckevoort" G heeft »Blanckevoet". [4]) De articuleering, die in C ontbreekt, is overgenomen uit B.

schaps Zutphen, by welcken verzocht wert, dattet synodus soude willen oordeelen van het verschil, twelc zy hebben met den magistraet ende kercke tot Alcmar over den persoon JACOBI LOMANNI, haren ouden dienaer des woorts, waerby de heeren gecommitteerde van den E. heeren Staeten hebben overgelevert scriftelicke recommandatie, by welcken haer E. verzoecken, dat de voorscreven LOMANNUS van synen dienst tot Alcmar moge verlaeten ende ontslagen worden om wederom zynen dienst an te nemen ende te betreden in der stat Nimwegen om redenen, daerinne vervaetet, waertegen de gedeputeerden van den magistraet ende kercke Alcmar hebben verzocht den voorsz. LOMANNUM ten dienste van haer gemeente te behouden om verscheyden redenen, by hen geallegiert. Het synodus, acht nemende op de oude verbintenesse tusschen de voorsz. van Nimwegen ende JACOBUM LOMANNUM ende insonderheyt overwegende de meeste opbauwinge der kercke Jesu Christi, hebben den voornoemden LOMANNUM vrij bekent van synen dienst binnen Alcmar om voortan syn oude gemeente binnen Nimwegen metten woorde Gods te weyden, weynsschende hem daertoe den genadigen zegen des Heeren.

[ART. 3.] Zyn in de vergaderinge verschenen SIMON MICHIELSSZ ende FRANS PIETERSZ, beyde ouderlingen tot Vuytgeest, verclarende dat zij naer anroepinge van des Heeren naeme tot haren dienaer des woorts beroepen hebben DIRRIC PIETERSSZ, cuuper, verzoeckende van den synodo, dat de voorsz. DIRRIC PIETERSSZ tot het examen worde toegelaeten om, so hy daerinne bequame bevonden wort ende ooc in de propositie, den dienst des h.. evangelii in haer kercke te betreden. Waerop de broederen goet gevonden hebben, dat hij by den classe van Harlem wel ernstelic sal geexamineert worden ende so hij daerinne wel bestaet ende genouchsaem goede getuugenis heeft, dat hy totten dienst des woorts aldaer toegelaten sal worden.

[ART. 4.] Op de eerste vrage des classis van Alcmar, oft niet raetsaem es een bequame forme examinis theologici te stellen, na welcke de persoonen, die haer eerst totten dienst des woorts begeven, souden geexamineert worden, is besloten, dat men sulx totten anstaenden generaelen synodum sal laeten berusten ende dat middellertyt de dienaeren achtervolgen sullen die forme, die tot noch toe in haren kercken is gebruuct geweest.

[ART. 5.] Op de tweede oft niet raetsaem zij den Papisten met voorgaende consent der E. heeren Staeten eene openbare disputatie an te bieden, te meer dewyle men verstaet, dat zij tselve zeer stoutelick verzoecken, is geoordeelt, dat dit in den generalen synodo behoort

verhandelt te worden als zynde een zake alle kercken int gemeyn antreffende.

[ART. 6] Op de vrage des classis van Harlem, oft niet geraden es by den heeren raden van den Hove van Hollant ende daert voorder mochte van node wesen te remonstreren de openbaren tsamenloopinge der Papisten, welcke so in den steden als ten platten lande dagelicx toenemen tot grooter schade ende nadeel van den voortganc des h. evangelii, ten eynde by haer E. daerin worde voorzien, is goetgevonden, dat alle classen alle mogelicke vliet sullen anwenden om te hebben behoorlick bewys van sodanige anwassende disordeninge, welcke sullen den gedeputeerden des synodi behandicht worden om sulx te vertoogen, daert nodich sal bevonden worden.

[ART. 7.] Op de eerste vrage des classis van Enchuysen, ofte niet raetsaem zy, gemerct TAKO SIBRANDI niet en is in den synodo verschenen, eenige te committeren om by den gedeputeerden Raden van Westvrieslant ende tNoordquartiere ende daer des voorder mochte van noode wesen an te houden, dattet haer E. believe te verzien, dat de bedroefde kercke tot Medenblick eyntlick tot een christelicke vrede ende goede ruste mochte commen, is goetgevonden dat ja. Doch alzo burchmeesteren ende regierderen der stede Medenblick in haer scryven van den 24en deser den synodo presenteren eenen vryen toeganck om met TAKONE sowel van den zaken der religie als van den voorgevallen differenten tot haren overstaen ende bywesen te handelen, is goetgevonden zodanige presentatie an te nemen, waertoe gecommitteert zyn PETRUS PLANCIUS, JOANNES BOGAERT ende een ouderlinc van Enchuysen. Ende byaldien de zwaricheyt aldaer hierdoor niet en can wechgenomen worden, dat men alsdan tgene voorscreven is, sal nacommen.

[ART. 8.] Op de tweede, of men de Sondaessche evangelien, gelyc die tot noch toe tot sommige plaetsen gebruuct syn geworden, voortan sal prediken, is goetgevonden, dat men hierinne sal navolgen de resolutie des laetsten generalen synodi.

[ART. 9.] Op de derde vrage, oft niet nodich zy van het boeck GELLII SNEKANI, handelende van de praedestinatie ende anderen hooftstucken des geloofs, by hem in druc vuytgegeven, in den synodo te handelen, is goetgevonden, dat men tselve den professoren der theologie tot Franiker ende den kercken in Vrieslant, onder welcke de voorsz. GELLIUS is sorterende, sal laeten bevolen blyven.

[ART. 10.] Op de vierde, oft niet noodich zy by den E. heeren Stae-

ten an te houden, dat haer E. placcaeten, verbiedende allerley onsuyvere boecken, strydende tegen de reyne leere van Gods h. woort, in den Gereformeerden kercken hier te lande gepredict [1]), is goetgevonden, dat sulx geschiede.

[ART. 11.] De gedeputeerde des classis van Harlem hebben verclaert, dat JOANNES AMPSYNG, eertyts dienaer des woorts der voorsz. stede, den kerckendienst verlaet ende hem begeeft tot een ander professie ende daerenboven hem afzondert van de tsamencompsten der gelovigen. Waerop het synodus goetgevonden heeft, dattet classis van Alcmar twee dienaren des woorts vuyt haer verordineren sal om hem over de voorscreven stucken in den naeme des synodi cristelick te vermanen.

[ART. 12.] In de synodale vergaderinge is verschenen CORNELIUS WIGGERSSZ, dienaer des goddelicken woorts tot Hoorn, ende van wegen des synodi is den voornoemden CORNELIO angeboden met hem te treden in mondelicke conferentie van de differenten, in syn overgeleverde scrift vervaetet, daertoe genomineert zyn by den synodo D. preses BARTHOLDUS WILLEMSSZ ende P. PLANCIUS, scriba, dewelcke vuyt den naeme des synodi het woort sullen doen. Tselve is naer lanc debat by den voorsz. CORNELIUM gerefuseert, welcke niet begeerde eenich beginsel van conferentie te doene, ten ware dat by den synodum toegelaten wierde, dat hinc inde het voorstellen des synodi ende het beandtwoorden CORNELI by gescrifte gestelt werde, twelc by den synodum is afgeslagen als niet connende bevinden sodanich een gebruuck in Gods woord ofte in de exemplen der wettelicke kerckelicke vergaderingen gefondeert te zyne. Doch alzo de voornoemde CORNELIUS allegierde tot defensie zyns voorstels eensdeels de zwacheyt zynder memorie, anderdeels dat hy vreesde eenige pericleu, die vuyt sodanige mondelicke conferentie mochten rysen door verkeerde naseggingc, beduydinge ofte anderssins, so is hem voorder gepresenteert, dat hy mochte, anhorende de mondelicke voorstellinge ende redene des synodi, syn andwoort scriftelick overleveren tot voorcomminge van de voorsz. zwaricheden, bovendien dat hy ooc vryheyt hadde een adjunct ofte meer by hem te nemen, twelcke alles by den voornoemden CORNELIUM wiert afgeslagen. Alzo het synodus heeft gemerct ende verstaen, dat de voornoemde CORNELIUS WIGGERSSZ, op syn propoost blyvende, insisteerde op scriftelicke handelinge, so is ommegevraecht ende met omstemminge besloten, dat men niet sal verstaen tot scriftelicke handelinge om redenen den synodum moverende.

[1]) Op »gepredict" volgt in G nog »cracht behoude".

[Art. 13.] Het synodus, niet liever siende dan dat de onderhandelinge met Cornelio Wiggerssz mochte begonnen worden, is wederom ommegevraecht ende geresolveert, dat men hem sal overleveren de vragen, by gescrift gestelt, opdat hy, die overziende, zyn andwoort scriftelick mochte overleveren, mits conditie dat hem copie sal vergont worden so van den vragen, hem overgegeven, als van syn andwoorde, gelyc het synodus an de andere zyde van beyden copie sal houden.

[Art. 14.] Voorder is vuyt de instructie der gecommitteerde des classis van Hoorn by den synodo Cornelio Wiggerssz voortgestelt tnaevolgende: Alzo hy begeerde an den synodum, dat hem verclaringe mochte geschieden van de beschuldinge, daermede hem eenige mochten bezwaren, is hem angezeyt, dat hy ter tyt, doe hy onder den classe in den dienst der kercke van Hoorn wert angenomen, onderteeckent heeft de confessie der Gereformeerden Nederlantschen kercken, in 37 articulen begrepen, ende ooc protest gedaen op den predicstoel voor de gemeente, dat hy hem begeerde conforme te dragen in allen stucken der leere met den anderen dienaren derzelver Gereformeerden gemeynten. Item, dat hy ooc alsdoe belooft heeft hem conforme te dragen in de onderhoudinge der kerckenordeninge, niet vuytgesondert, ende nochtans vuyt syn eygen autoriteyt daerover veranderinge heeft ingevoert. Waerop Cornelius Wiggerssz bekent heeft dezelve belofte ende onderteeckeninge by hem geschiet te zyne, maer dat hy geene veranderinge in de bedieninge des doops ende in de gebeden tot Hoorn eerst angevangen heeft, doch dat hy te voren, daer hy elders in dienste geweest is, dese zyne wyse gebruuct ende onderhouden heeft.

[Art. 15.] Cornelius Wiggerssz, by den synodum ende heeren commissarissen gevraecht zynde, wat hy hadde te bestraffen in de ordeninge, by den Gereformeerden Nederlantschen kercken onderhouden, volgende syn scrift, den classen toegezonden, heeft belooft op morgen daervan den synodo verclaringe te doene.

[Art. 16.] Op het naestvoorgaende heeft Cornelius verbalic wel eenige dingen verhaelt, die hy int heymelick tegen ettelicke broederen by forme van doleantie gecommuniceert heeft, maer dewyle het synodus verstaet in alle tzelve niet te wesen, dat tegen de substantie der discipline ofte kerckenordeninge es strydende dan alleenlic de forme ende beleydinge an te gaene, daerinne elcke kercke vryheyt heeft tot de meeste stichtinge te handelen, so heeft het synodus daermede tevreden geweest.

Bekentenisse Cornelii Wiggeri.

[Art. 17.] 1. Cornelius Wiggerssz verclaert te gevoelen ende be-

kennen, dat alle nacommelingen Adams kinderen des toorns ende verdommenis syn, als men sulcx seght niet absolutelic, maer met byvouginge van dese woorden: van natuere ofte vuyt ons selven.

2. Bekent oock, dat de kinderen der heydenen, als Tartaren, Sarracenen, Brasillianen etc., gerekent moeten worden ende gestelt buuten het verbont Gods, niet alleenlick des doops, maer ooc buuten het verbont der genade, bestaende in de vergevinge der zonden, gerechticheyt Jesu Christi ende heylichmakinge des Geestes.

3. Cornelius Wiggerssz bekent, dat hy die woorden: reynicht ons verstant van alle blintheyt ende ons herte van alle moetwille ende hartneckicheyt toestaet, als men dat verstaet van de vermeerderinge ofte progressie ende dat men daerby mach lyden: hoewel wy in Christo gereynicht syn, reynicht ons meer ende meer.

[4.] Ten vierden heeft hy bekent, dat hy int gebet des doops, daerinne van de inlyvinge der kinderen gesproken wort, overeencomt belangende tverstant der materie, maer begeert, dat hem mochte toegelaten worden te seggen: gelyc het uwen Zone Jesu Christo ingelyfvet es, alzo meer ende meer ingelyfvet werde.

[5.] Ten vyfsten alzo hy vermaent es van den synodo, dat hy teerste deel in de bedieninge des doops sal mede vuytspreken, daerinne hy verclaert, dat hy geen zwaricheyt sal hebben, als hy tot openinge daerby mach vougen: buuten Christum ofte van natuere. Onder stont: Cornelius Wiggerssz.

[Art. 18.] Ende alzo het synodus met de voorscreven verclaringe ende bekentenisse Cornelii Wiggeri es tevreden, heeft voorscreven voorgestelde vragen met die andwoorde; by hem daerop gegeven, goetgevonden met zyn voorgaende consent te casseren, als geschyet es.

[Art. 19.] Is voorts ten laetsten hyermede dese synodus geeyndiget, zonder dat eenige zwaricheyt, der censure weerdich, daerin es voorgevallen, maer is alles met goeder stichtinge ende vrede afgegaen ende met dancsegginge van den name des Heeren besloten, ende is verordineert, dat het toecommende synodus na ommegaende ordeninge tot Alcmar sal gehouden werden met voorgaende advertentie an de E. E. heeren Staten van tyt ende plaetse. Aldus gedaen ende voleyndicht tot Edam, den 28 May 92.

Bartholdus Wilhelmi, praeses.
Petrus Plancius, scriba.

Acta particularis sijnodi, in Noordthollandt gehouden ende in den naeme des Heeren vergadert, beginnende den 14^en^ Junij anno 1593 ende voleindicht den 19^en^ derselver in der stadt Alckmaer [1]).

ART. 1. Nae anroepinge des Heeren h. naeme zijn tot een presidem EVERARDUS GEISTERANUS, dienaer des h. evangelii tot Alckmaer, tot een assessorem HERMANNUS GERARDI, dienaer des woordts tot Enckhuijsen, end tot een scribam BARTHOLDUS WILHELMI, dienaer des woorts in die Beverwijck vercoren geworden.

ART. 2. Syn mit schriftlyke credentien ende instructien verschenen dese naevolgende: in den naeme ende vuijt laste des classis van Alckmaer: EVERARDUS GEISTERANUS, dienaer des h. evangelii tot Alckmaer, HILLEBRANDUS CUNAEUS, dienaer des woorts tot Oudenydorp, JACOB PETERSZ, ouderlinck tot Alckmaer, ende JAN CORNELISZ, ouderling tot Oudenydorp.

In den naeme des classis van Harlem: GULIELMUS DHAESE, dienaer des woordts tot Harlem, BARTHOLDUS WILHELMI, dienaer des godtlyken woorts in de Beverwijck, DAMUS JACOBSZ, ouderling tot Harlem, ende LAMBERT ISBRANSZ, ouderling in die Beverwijck.

In den naeme des classis van Enckhuijsen: HERMANNUS GERARDI, dienaer des h. evangelii tot Enckhuijsen, ELLERT FREDRICXZ, dienaer des woorts in Wevershoeve, CORNELIS JANSZ, corfmaker, ouderling tot Enckhuisen, JAN HERMANSZ, brouwer, ouderling in Bovercarspel.

In den naeme des classis van Hoorn: ARNOLDUS MARTINI, dienaer des woorts in Sybecarspel, MEYNERT CLAESZ, dienaer des woorts tot Spanbroeck ende Opmeer, Mr. REIJER TIJEMENSZ, ouderling tot Hoorn, ende JAN JACOBSZ, ouderling tot Hensbroeck.

In den naeme des classis van Amstelredam: JOHANNES HALSBERGIUS, dienaer des h. evangelii tot Amstelredam, GERARDUS VAN RAVENSTEIN, dienaer des woordts tot Weesp, RUTGER HUDDE, ouderling tot Amstelredam, RICK JANSZ, ouderling tot Naerden.

---

[1]) Deze acte is in C alleen door den praeses Geesteranus onderteekend. Blijkbaar met zijne hand zijn hier en daar marginalia toegevoegd aan enkele door hem onderstreepte woorden. Deze marginalia dienen soms tot opheldering van den text.

In den naeme des classis van Edam: LAURENS JANSZ, dienaer des woorts tot Monnikedam, MARTINUS JANSZ, dienaer des woordts tot Purmerlandt, CLAES JANSZ, buschschieter, ouderling tot Edam, ende DERCK MATTHIESZ, ouderling tot Purmereindt.

ART. 3. Syn ter ordinantie van de E. heeren Staeten van Hollandt ende Westvrieslandt mit schriftlyke commissie verschenen deersaeme heeren ende m[rs] LEONART CAESENBROODT ende GERARDT DHOESEN, raeden in den provincialen Raede, om in desen tegenwoordigen sijnodo te compareren ende goet regart te nemen, dat op dieselve vergaederinge geene polijtijke saeken en worden gehandelt noch eenige kercklyke saeken, den staet der kercken int gemein aengaende ofte daervuijt enige onruste ofte oneenicheit soude mogen rijsen, doende van alles rappoort aen den heeren Staeten voorschreven.

ART. 4. Is voorgestelt, of het geoorloft zij eenige andere dienaeren in den synodo tegenwoordich te mogen wesen om te anhooren alle voorvallende saeken, die verhandelt souden mogen werden, alhoewel sij niet in den synodo gedeputeert zijn te verschyenen. Is geresolveert, dat sij toegelaeten zullen werden om in stilheit alles aen te hooren, maer bij soverre op eenige derselviger quaede suspitie waere, dat men dieselvige zal mogen gebieden vuijt te gaen.

ART. 5. Is voorengestelt vuijt naeme des classis van Hoorn van den dienaer des woordts in Swaegh, ARNOLDO HENRICI, alsdat hij den synodo wat heeft aen te dienen ende off die broeders des synodi niet souden verwilligen ende toelaeten, dat zijn saecke eerstmael mochte verhandelt werden. Is geresolveert jae.

ART. 6. Verschijnt ARNOLDUS, dienaer des woordts voorschreven, diewelcke beschuldicht wert van den classe van Hoorn ontrouwelyck gehandelt te hebben int vuijtschrijeven eniger poincten belangende de saecke CORNELII WIGERI. Ende alhoewel hij door swackheit zijner memorie enichsins tselvige geseit hadde om die vreede der kercke gedaen te hebben, daer nochtans zijn vuijtschrift anders medebrachte, is derhalven van den classe daerover gecensureert geweest, gelyck hij beclaechde. Het sijnodus, verstaende dat aen beide zijeden een misverstandt is geweest, heeft geresolveert, dat ARNOLDUS van het oordel des classis zal geabsolveert zijn ende dat het classis vermaent zal werden niet meer imandt een geltstraffe op te leggen, mer haere censuere beleiden nae Gods woort.

ART. 7. Is voorengestelt vuijt naeme ARNOLDI, dienaer des woordts

in Swaegh, off hij oock mede toegelaeten mach werden om tegenwoordich in den sijnodo te verschynen ende te anhooren alles, wat verhandelt sal werden. Is geresolveert jae, maer als Cornelii Wigeri saecken verhandelt zullen worden, dat hij alsdan vertrecken zal, twelck hem door Lourens Jansz ende Cornelis Jansz angesecht is geweest.

Art. 8. Verschijnt Johannes Bogaert, dienaer des woorts tot Harlem, overgevende den sijnodo sodaene ordonantie als by den E. heeren Staeten vergunt was aengaende die oncosten, die daer vervallen moeghen tot vervorderinge ende beleit van de saken der kercken binnen Westvrieslandt ende tNoorderquartiere, daerbenevens een missive, van den rentmeester Coelwijck aen hem geschreven, waerinne hij belooft in der saeke te doen, dat moegelyck zal zijn, ende assignatie verleenen, so die gelegentheit leeren zal.

Art. 9. Is geresolveert van den synodo, dat van Johanne Bogaert begeert sal worden die ordinantie, bij den heeren Staeten verleent, int werck te leggen tot betaelinge soedaener penningen, in die ordinantie gementioneert, ende dat hij den rentemeester behoorlyke quitantie sal geven vuijt ende in den naeme des synodi, ende dat soveele aengaet die twee verloopen jaeren, waertoe dese acte hem verleent sal worden, onderteickent nae behooren, twelck Bogart voorsz. geaccepteert heeft.

Art. 10. Opt eerste gravaemen des classis van Alckmaer belangende die regieringe der geestlyker goederen op den platten landen is beslooten, dat bij requeste versocht zal werden aen den gecommitteerden Raede van Westvrieslandt ende tNoorderquartiere, dattet hun believen zal ordre te stellen, dat in die dorpen, daer geen dienaers zijn, mochten door haer authoriteit aldaer dienaers des woordts gestelt werden, ende bij soverre daer gebreck waere int onderhoudt eniger dienaeren, dat bij den heeren Staeten voorsz. daerinne versien mochte werden. Syn hiertoe van den synodo gedeputieert Louris Jansz ende Hillebrandus Cunaeus, dienaeren des woorts, om een request te maken ende tselve in persoene den heeren Staeten vorsz. te presenteeren.

Art. 11. Op tweede gravamen van die van Alckmaer aengaende die boelhuijsen ende andere sticken, daerdoor des Heeren sabboth geprophaneert wert, is geresolveert, dat naedemael die van Zuydthollandt hierinne van mynheeren Staeten versocht hebben geredieert te mogen werden tgene, dat bij placaete bij henluijden daerinne soude mogen gedaen werden, dat hetselve van gelijke over die van Noordthollandt soude moegen zijn effect sorteeren.

ART. 12. Opt derde gravamen van die van Alckmaer belangende een algemein bespreck metten Mennonisten ende allerleij sorte der Wederdooperen is geresolveert, dat naedemael het algemein is, dattet zal gerefereert werden totten nationaelem synodum. Ende die swaericheit, die het classis van Amstelredam voorstelt van een bespreck, metten Wederdooperen gehouden, sal verhandelt werden, als men gecomen zal zijn tot die particulaere quaestien ofte vraegen.

ART. 13. Op het gravamen des classis van Amstelredam belangende het rantsoen van den gevangen dienaer tot Hilversom is beslooten, dat het classis van Amstelredam, onder welcken die gevangen sorteert, behoort eerstmael haer vuijterste devoir te doene om metten aldereersten die penningen te fornieren tot de verlossinge des dienaers vorsz. ende alsdan oock elcke classis zijn devoir zal doen tot behulp van den gevangen nae vermogen.

ART. 14. TACONIS. — Opt eerste gravamen des classis van Enckhuijsen aengaende die swaericheit der kercke van Medenblyck, insonderheit belangende TACONEM, den dienaer aldaer, is geresolveert vuijt orsake van het rappoort, door den voorleden gecommitteerden aen den sijnodum gedaen, dat men mynheeren Staeten bij geschrifte remonstreeren zal sekere documenten, waerdoor vertoent zal worden, hoe onwetlyken ende bedriechlijck dat hij TACO vorsz. in den dienst gecomen is, oock onsuijver in die leere, weigerende die Nederlandtsche Confessie ende Catechismum te onderteickenen, afsonderende hem van die gemeinschop der algemeiner kercken, hem ontreckende alle kercklijcke ordre ende tsaemencompsten der classicaeler ende synodalischer vergaederingen, verachtende alle christlijke vermaeningen, van verscheiden classen ende synoden, jae oock van zijne Excellentie aen hem gedaen, waerdoor sodaene vervreemdinge in der gemeinte opgeresen is, dat sij buiten der stadt in den dorpen totten gehoor des godtlykes woordts ende gebruick der sacramenten genootsaeket zijn om te gaen. Hiertoe zijn van den synodo gedeputeert PETRUS PLANCIUS, dienaer des h. evangelii tot Amstelredam, ende JOHANNES BOGAERT, dienaer des woorts tot Harlem.

ART. 15. Op die twee laeste gravamina des classis van Enckhuijsen is geresolveert, naedemael op die papistische boecken ende conventiculen sekere placaten daerop bij den heeren Staeten gegeven ende gepubliceert zijn, dat men ter plaetzen, daer het quaet schuilt, aen den officier versoecken zal om die placaten van hun geeffectueert te werden, ende soverre sulcx niet en geschiet, dat men mit seker bewijs clachtich zal mogen zijn bij die hooge overicheit omme daerinne te mogen geremedieert werden nae behooren.

ART. 16. WIGGERI. — Opt gravamen des classis van Hoorn angaende CORNELIUS WIGERSZ is bij den classen beslooten, dat die gedeputieerden totten synodum volle macht zullen hebben omme mit hem te handelen nae die beste ende bequaemste forme, so het synodus sal achten te behooren, ende derhalven geresolveert, dat CORNELIUS vorsz. ingeeischt zal worden om hem te induceren, dat hij hem daertoe wil verstaen om christlijck door onderlinge conferentie metten synodo te handelen.

ART. 17. Sijn tot dien einde vuijtgesonden eerstelijck een ouderling, lidtmaet des sijnodi, die tselvige hem voorstelde, daer hij ginck wandelen in die kercke, daernhae WILLEM DHAESE ende LOURENS JANSZ, dienaers des woordts, die andermael oock vrijndtlijck op hem begeerden, hij wilde doch voor den broeders des sijnodi verschijnen, die mit hem te spreken hadden nae eische zijnder saecken. Slaet het oock gantz aff, seggende, dat hij geensins en begeerde tegenwoordich te verschynen ende dat het synodus zijn schriften hadde; so sij ijeet begeerden off daerop ijeet te seggen hadden, sy mochtent hem bij geschrifte behandigen laeten. Om CORNELIO WIGGERSZ den maete vol te meten, so heeft ten derden maele het synodus noch vier dienaers, naemelijck JOHANNEM HALSBERGIUM, HERMANNUM GERARDI, HILLEBRANDUM CUNAEUM ende ARNOLDUM MARTINI, gedeputeert om CORNELIO voorsz. te persuaderen ende te induceeren, dat hij den synodo in haer christlijck versouck om tegenwoordich te verschijenen soude willen gehoorsaemen, ende so hij persevereerde in zijn quaede voornemen, seggende hij waere wel op den synodum gecomen, maer wilde niet voor den synode comen noch verschynen, dat hij gedencken zoude, dat die heeren Staeten haar commissarisen tegenwoordich hebben, wat nadencken hij haer door zijn handel geven zal, naemelijck dat hij niet nae vreede ende ruste der kercken en staet noch oock hem niet accommoderen wil die algemeine ordre der kercken, mer soeckt onvreede ende schueringe in die kercke te maken ende hoe soedaenen rappoort luijden zal, twelck sy die heeren Staeten nae inhoudt haerder commissie zullen gehouden zijn te doen.

ART. 18. Verclaeren die gedeputierden vorsz., dat CORNELIUS WIGGERSZ alle vermaningen afslaet noch door geene redenen hem bewegen laet om te willen compareren ende dat onse penne so veerdich is om te schryven als onse mondt is om te spreken, seggende daerbenevens oock: so myn saecke voor die heeren Staeten compt, sal alsdan mij moten verandtwoorden.

ART. 19. Is van den preside geproponeert, naedemael CORNELIUS WIGGERSZ nae drie verscheiden vermaningen gerefuseert ende afgeslaegen

heeft voor die broederen sijnodi te compareren, waervoor hij CORNELIUS vorsz. te houden ende van den sijnodo te verclaeren zij. Is geresolveert: voor contumax, ongehoorsaem ende rebel, ende zal derhalven sodaene straffe draegen, so hij so voortgaet, als in den nationali synodo (art. 73 ende 69) besloten is over sodaenigen.

ART. 20. Is van den preside voorengestelt, op wat maniere ende forme ende oock tot die meeste ruste alderbequaemste die resolutie des synodi zal mogen int werck gestelt werden. Is geresolveert, dat het synodus twee sal deputeeren ende mit behoorlyke credentie voor die eersaeme overicheit ende magistraet van Hoorn verschijenen om haer mondelinge te vertoenen den gantschen handel des sijnodi mit CORNELIO, haeren dienaer, hoe sij gearbeit heeft alle zijne saken tot eenicheit, ruste ende vrede der kercken te brengen, maer hoe hartneckich, rebel ende ongehoorsaem hij hem ter contrarie tegen den geheelen synodum met verachtinge aller vermaningen angestelt heeft, jae dat oock het synodus moet betuigen hem niet suijver in die leere der waerheit Gods te zijne; heeft oock niet willen voor den synodo verschijenen (hoewel hij tot Alckmaer was) om rekenschap nae den bevele Petri des apostels van die hoope, die in hem is, te geven; niet twyvelende, off mynheeren zullen het besluit des synodi over hem manutineren. Sijn hiertoe gedeputiert PETRUS PLANTIUS, dienaer des h. evangelii tot Amstelredam, ende ANDREAS THEODORI, dienaer des woorts tot Enckhuijsen. Sal oock die resolutie vorsz. den kerckenraet angesecht werden door die vorsz. gedeputierden, ende hem CORNELIO noch ten lesten angesecht werden, dat hij hem wat beter tot op morgen toe wil bedencken.

ART. 21. AMPSINGII [1]. — Verschijnt JOHANNES BOGART ende JACOB JANSZ, gedeputierden van den kerckenraedt tot Harlem, om te doene (so sy seiden) sodaene verandtwoordinge als tot nederlegginge eens sodaenen schrifts, als AMPSINGIUS tot diffamatie des vorsz. kerckenraets tot Harlem den gecommitteerden des classis van Alckmaer van wegen ende vuijt naeme des synodi hadde overgegeven, met exceptie dat sijluijden niet en begeren enichsins gemoveert ofte opgehaelt te hebben soedaene swaericheden, die te vooren opgeresen zijn, christlyken so met den kerckenraedt als met die gemeinte volcomelijck versoent waeren. Is daerbenevens enen brieff gelesen, van den E. magistraet tot Harlem aen den synodum geschreven, versouckende dat het synodus believe daertoe te arbeiden, dat alle swaericheden ende argernissen, eertijdts door AMPSINGIUM aldaer in der gemeinte angericht, christlijck, sonder respect der

[1]) »Ampsingii" C heeft »Harlem".

personen soude mogen wechgenomen werden. Is van den gedeputierden vorsz. een schrift overgegeven, daermede sij wederleggen willen soedaenen schrift Ampsingii, den gedeputieerden voorsz. behandicht. Op welcken alles van den synodo geresolveert is, dat Ampsingius zal gehoort ende hem het schrift des kerckenraedts van Harlem voorgelesen werden mit conditie ende soedaene exceptie, als die gedeputieerden van Harlem geexcipieert hadden, ende dat sij in terminis zullen blijeven [1], sonder ophaelen tgeene eenmael christlijck versoent ende nedergelecht is.

Art. 22. Ampsingius verschijenende in den synodo ende gehoort hebbende die propositien des presidis, heeft overgegeven een missive, van zijn Excellentie aen den sijnodum geschreven, tgelijck oock sekere missive aen den magistraet tot Alckmaer, in welcke missiven versocht wert, dat het sijnodus doch in die saeke Ampsingii sonder respect der persoenen alsoe willen handelen, als tot die beste stichtinge ende vreede zal dienstlick zijn.

Art. 23. Wert hiernae Ampsingio voorgelesen het andtwoort van die van Harlem op zijn schrift, twelck hij den gedeputierden, doen sij hem vuijt den naeme des synodi vermaenden, hadde overgegeven. Wert daerop van Ampsingio geandtwoort, dat hij begeert, alsdat het andtwoort des kerckenraedts van Harlem zal bij stucken gestelt worden om het ene sticke nae het ander articulatim verhandelt, bewesen ende gerefuteert sal mogen werden, naedat partien zullen achten te behooren. Is goet bevonden van den synodo, dat hem van den preside enige sticke vuijt zijn geschrifte zal voorgehouden werden om daerover zijn verclaeringe te hooren, hoe ende op wat wijse hij die zal connen verandtwoorden, om alsdan te beter van den synodo verstaen te mogen werden, waerop zijn verandtwoordinge stuent ende rustet, ende also daervuijt te beter oorsake te mogen hebben hem tot vreede te vermaenen.

Art. 24. Het eerste poinct, dat Ampsingio voorschr. vuijt zijn geschrifte voorgehouden is geweest, luidt aldus: dat hij sodaene menschen niet conde hooren, diewelcke niet gehouden maer gebroken hadden sodaene verbondt, twelck sij mit handt ende mondt, beide voor Godt ende zijn gemeynte, gestipuliert hadden. Wert van hem begeert, waermede hij tselve bewijsen wil.

Art. 25 [2]). Andtwoort Ampsingius, dat hij daerinne achtet te bestaen

[1]) »mit conditie — blijeven" is in C onderstreept. Daarbij in margine: »Regel des synodi vant voorgaende niet te moveren". [2]) Bij dit art. heeft C in margine: »Dit spreect hy op hetgene, dat deerzaeme Willem Dayman ende Arent Meynaerts als gecommitteerden in sint Jans kercke hem voorstelden".

zijn bewijs, dat sijluijden niet naegecomen, mer verbroken hebben sodaene submissie, als syluijden ende hij beide voor de classe belooft hadden, ende dat nae die versoeninge, voor den classe geschiet, noch eenige andere beswaeringen ende schultbekenningen eeniger sticken hebben willen opleggen.

ART. 26. Het tweede poinct: die tegen alle kercklyke procedueren haeren broeder hebben opgeleit ende geextorqueert een forme van bijchte; wert oock van hem begeert, waermede hij tselve bewijsen can.

ART. 27 [1]). Andtwoort AMPSINGIUS, dat hij int heimelijck met JOHANNE BOGAERT gecommuniceert hadde van zijn onvreedtsaeme huishoudinge ende dat hem door die particuliere communicatie opgelecht ende belast zij geweest als bij forme van bijchte een schultbekenninge te doene, ende dat hij daertoe geinduceert was van eenigen, omdat zijn saeke daerdoor te beter tot een goeden einde soude geraken.

ART. 28. Het derde poinct, dat sy hebben geweigert der waerheit getuigenisse te geven; waermede hy dat wil bewysen.

ART. 29. Andtwoort AMPSINGIUS, dat sulcx blijckt vuijt die attestatie, diewelcke sijluijden so impertinent, sonder die swaericheit te specificeren, hem hebben willen in die handt steken.

ART. 30. Het vierde, dat sij die eenvoudige harten tegen alle kerckenordeninge seer hardelijck handelen; wat hij op dat sticke tot bewijs te seggen heeft.

ART. 31 [2]). Andtwoort AMPSINGUS, datselve can beweesen worden door een oude vrouwe, die sij mit den arm, sonder haer van te vooren ijeet aen te seggen, van des Heeren tafel hadden afgeleit, haer beschaemt makende voor die gantsche gemeinte.

ART. 32. Nae AMPSINGH vorsz. verclaeringe is van den broederen des synodi geraetsaem bevonden beide partijen te doen verschijnen ende haer beide vermaenen om te voorcomen alle swaericheden ende meerder verbitteringe, dat die broeders des synodi souden begeeren, dat sijluijden beide haer daertoe souden willen verstaen, twelck het synodus sal achten

[1]) Bij dit art. heeft C in margine: »Dit en is Bogaert in den synodo noynt voorgehouden om hem te verandwoorden ende contrarie te bewysen". [2]) Bij dit art. heeft C in margine: »Is contrarie gebleken".

tot die beste ende bequaemste vrede, tot stichtinge der gemeinte ende wechneminge aller ergernissen zullen achten dienstlijck te zijn. Ende is haer beide belast dese anstaende nacht haer beide daerop te beraeden.

ART. 33. Die gedeputierde der kercke van Harlem, sanderen daegs ingeroepen zijnde, zijn afgevraecht, hoe dat sij haer beraeden hadden op tgeene hen in deliberatie gegeven was tsavondts te vooren. Geven voor antwoort, dat sy bereit zijn haer tot sodaenen vrede te verstaen, die ter eeren Gods, vrede ende stichtinge der gemeinte ende wechneminge aller schandaelen ende argernisse dienstlich zal zijn [1]. Geven oock aen, bij soverre het synodus kennisse ende bewijs begeert van die reconciliatie ende oock getuigenisse van zijne schandalen ende argernisse, zijn bereit tselve te doen blyken. Twelck geschiet is, ende werden beide soedaene schriften gelesen, warmede bewesen wort [2], erstlijck die reconciliatie eenmael volcomelijck geschiet ende nae dieselve seer onstichtelyck gedraegen beide int absenteren van de gemeinschop der gemeinte ende sodaene gemeinschop, die hij gehouden heeft int converseren mit een vrouwepersoene ende dat tot grote ergernisse van veele.

ART. 34. Het inhoudt der beider schriften gelesen zynde, is van den synodo geresolveert, dat beide partijen zullen verschijnen ende sodane poincten, als in AMPSINGII schrift tot beschuldiginge der kercke van Harlem vervaetet staen, zullen voorgestelt werden ende datter mondtlyke verclaeringe ende bewijs van beide zijden sal geschieden ende zullen vermaent zijn in terminis te blijeven ende niet wijtloopich met veele redenen andere sticken in te vooren.

ART. 35. Beide partijen verschenen zijnde, is het eerste poinct voorgestelt geweest ende nae verscheiden redenen, van beide partijen onderling verclaert ende verhaelt, sijn beyde partijen vuijt gesecht te gaene. Ende naedemaele van AMPSINGIO ingebracht zijn geweest eenige sticken, strydende tegens die laeste versoeninge, is geraedtsaem gevonden in deliberatie van den sijnodo genomen te werden, off die laeste versoeninge, mit traenen bevesticht, bondich zal gehouden moeten zijn ofte niet. Is geresolveert, dat het laeste verbondt ofte reconciliatie, tusschen beide partijen geschiet, zal voor bondich ende vast gehouden zijn ende dat het inhout ende bescheit desselvigen reconciliatie van den kerckenraet [3] zal

[1]) »dat sy bereit zijn — zijn" is in C onderstreept. Daarbij in margine: »Presentatie der kercke ende ouderlingen van haer bewys". [2]) »warmede bewesen wort" is in C onderstreept. [3]) »dat het laeste verbondt — kerckenraet" is in C onderstreept. Daarbij in margine: »Met dese conclusie worden alle de voorgaende redenen Ampsingii van den synodo gereprochiert".

afgeeischt werden. Twelck oock geschiet is ende, gelesen zynde, is bevonden daerinne verclaert, dat AMPSINGIUS volcomelijck versoent was metter gemeinte.

ART. 36. Is hiernae AMPSINGIO opgelecht, waerinne hij hem te beclaegen heeft van eenige verbondtbrekinge nae die laeste reconciliatie. Allegeert daerinne te bestaen, dat die kerckenraedt hem geen attestatie gegeven heeft, so hij achtede te behooren. Die attestatie wert gelesen in den sijnodo ende zijn schriftlyck andtwoort, daermede hij die attestatie wil refuteren. Is den broederen voorgestelt ende in deliberatie gegeven, off door die voorsz. attestatie die kerckenraet mach gehouden ende geacht werden voor verbondtbrekers, item waervoor zijn schriftlijck andtwoort, daerop gegeven, zal gehouden ende geacht worden. Is geresolveert, dat AMPSINGIUS niet [1]) gefondeert en is vuijt die gegeven attestatie des kerckenraedts haer te [1]) houden ende te beschuldigen voor verbondtbrekers. Ende zijn geschriften, hetwelcke hij daerop den kerckenraedt heeft overgelevert, oordelt het sijnodus [1]) gantz een onbehoorlijck schrift, meer vuijt boosen affecten dan nae den aerdt der lieffden geschreven te zijn.

ART. 37. Nae desen is AMPSINGIO afgevraecht, off hij oock ijeet meer voor te geven hadde, daerover hij hem te beclaegen hadde nae die laeste geschiede reconciliatie. Begeert AMPSINGIUS zijn deliberatie, dat hem vergunnet ende toegelaeten is tot nae den middach.

ART. 38. In plaetze dat AMPSINGIUS in persoene zoude nae den middach verschijnen, heeft hij den synodo eenen brieff laeten behandigen, daerinne hy te kennen geeft voor dese tydt genootsaeckt te zijn wt dese handelinge te scheiden, genoechsaem oock te kennen gevende, dat hij het synodum suspect houdet om redenen, breder in zyn geschrifte [2]) verhaelt.

ART. 39. Is goet gevonden van den synodo, dat eenige gedeputierden tot AMPSING zullen gaen ende hem anseggen, dattet hem believen zal te verschijenen voor den broderen des synodi ende dat hem zal afgevraeget werden, wattet tgene is, dat hem veroorsaeckt heeft sodaenen schrift den synodum toe te seinden, angesien hem opgelecht was selven in persoene te verschyenen.

[1]) »dat Ampsingius niet", »attestatie — te" en »zijn geschriften — sijnodus" is in C onderstreept. Daarnevens in margine: »2 vuytspraken tegen Ampsingium".
[2]) »gevende — geschrifte" is in C onderstreept. Daarnaast in margine: »Ampsinc reprochiert den synodum, die voor suspect houdende".

ART. 40 [1]). Antwoordt AMPSINGIUS die oorsake te zijn dese, naemelyck dattet synodus voormiddach soude geoordelt hebben, dat alle swaericheden, voor die laeste reconciliatie opgeresen ende solemnelyck mit onderlinge handtgevinge ende traenen eenmael geschiet, naemaels niet behoort opgehaelt te werden ende seide, dat daerdoer wechgenomen waeren die principaele sticken zijnder beschuldiginge tegen die van Harlem. Is nochtans van den synodo, om hem die maete vol te meeten, tydt van deliberatie gegeven tot sanderen daeges te ses uren.

ART. 41. Is van den synodo voorgestelt, oft niet geraedtsaem en zij den kerckenraedt van Harlem te doen verschijnen om henluijden het schrift AMPSINGII, daermede hij zijn afscheit genomen heeft, vooren te lesen ende haer af te vraegen, off sy ijeet meer belangende haere sake hadden aen te geven? Is geresolveert jae.

ART. 42 [2]). Verschijnen daernae die gedeputierden van Harlem. Wert hem het voorsz. schrift AMPSINGII voorgelesen ende angesecht, dat het sijnodus wel verhoopt hadde, dat die swaericheit tusschen den kerckenraet ende AMPSINGIUM hier in den synodo hadde mogen geslechtet werden, mer door zijn overgegeven schrift ende absenteren vuijt den synodo wert alsins den wech om met hem voorder te handelen den synodo gesIooten. Begeeren die gedeputieerden op dit voorstel des synodi anders niet, dan dattet synodus nae haer discretie also zal handelen, als dienen zal tot wechneminge aller ergernisse, tot reparatie dergener, die daer werden gecalumnieert ende stichtinge der gemeinte.

ART. 43. Is bij den synodo goetgevonden twee broederen aen AMPSINGIUM te senden ende te begeeren, dat hij alsnoch eenmael soude willen voor den sijnodo verschijnen om te anhooren soedaene beschuldiginge, als die kerckenraet van Harlem tegen hem ingebracht heeft, waerom sij hem geen attestatie nae zijn begeerte connen geven.

ART. 44 [3]). Verschijnt AMPSINGIUS ende wert hem voorgelesen die beschuldiginge, bij geschrifte door den gedeputierden van Harlem ingebracht, waervan AMPSINGIUS copie begeerde om te gelegener tijt te andtwoorden. Ende seide, dat hij noch wel soude begeren voort te gaen om zijn saken, daerom hij van zijne Excellentie alhier aen den synodum gecomen

[1]) Bij dit art. heeft C in margine: »Het devoir des synodi tegen Ampsinc".
[2]) Bij C in margine: »Wort van den synodo de gecommitteerden des kerckenraets haer afscheyt gegeven, overmits Ampsinc niet wil verschynen". [3]) C heeft in margine: »Dit es tegen de resolutie van den 21 ende 35 articule deser acten".

was, wt te voeren, bij soverre hem toegelaten werde al in te brengen, dat hij tot zijnder defensie soude noodich achten, om van den sijnodo daernae geponderéert te mogen werden, twelck hem toegelaeten ende geconsenteert is. Maer naedien die principaele swaericheit bestaet in zijn attestatie, waertegens van den kerckenraet twee stucken insonderheit werden gemoveert, is hem afgevraecht, off hij hem daertoe niet en zoude willen verstaen om dieselve te beandtwoorden. Heeft geandtwoort: jae, bij soverre hem die schriften behandicht werden om opt cortste zijn andtwoort ende defensie daerop te mogen doen. Twelck hem toegelaeten is met conditie, dat hij cortlijck daerop andtwoorde mit stichtinge.

ART. 45. Verschijnt AMPSINGIUS ende brengt zijn andtwoort in, als hij belooft hadde ende dat bij geschrifte. Waerop geresolveert wert, dat men JOHANNEM BOGART mit AMPSINGIO te gelijke zullen compareren laeten, opdat het BOGAERT voorgelesen werde in presentie AMPSINGII, diewelcken hem alsdan mach verandtwoorden, ende oock alsdan wederom AMPSINGIUS zijn replijck mach doen.

ART. 46. Nae lange verhal ende mondtlyke redenen van beiden is haer afgevraecht, off oock imandt van beiden yeet meer hadde in te brengen, dienstlijck tot haere saken. Hebben geandtwoort: neen, haerluijder saeke den oordel des sijnodi bevelende.

ART. 47. Is voorgestelt van den preside, off alle die bewijsredenen, van AMPSINGIO ingebracht, genoechsaem zijn, dat hij hem van de gemeinschop der gemeinte daeromme heeft mogen afsonderen. Hierop is in genere dese vraege voorgestelt: off imandt sonder wetlijke oorsake hem van der gemeinte [1]) mach afsonderen? Is eendrachtichlyken geandtwoort: neen, maer wie zulcx doet, dat hij sondicht. Is geresolveert, dat het niet en blyckt, dat AMPSINGIUS wetlyke oorsake gehat heeft hem van der gemeinte af te sonderen, ergo gesondicht.

ART. 48. Is van den preside voorgestelt het eerste van de beschuldiginge AMPSINGII tegen den kerckenraet ende gevraecht, off AMPSINGII redenen, van hem ingebracht, genoechsaem zijn om den kerckenraet voor verbondtbrekers te beschuldigen. Is geresolveert, dat die kerckenraedt van Harlem met rechte niet en mogen voor verbondtbrekers [2]) gehouden

[1]) »off imandt — gemeinte" is in C onderstreept. Daarnevens staat in margine: »Ampsinc wort gecondemneert sonder oorsake de gemeente Gods verlaten te hebben." [2]) »Is geresolveert — verbondtbrekers" is in C onderstreept. Daarnaast in margine: »Ampsinc wort van luegenen gecondemneert, dat hy den kerckenraet voor bontbrekers beschuldicht heeft."

werden door AMPSINGII ingebrachte bewijs, hoewel sij wel wat beter nae den aert der lieffde zijn swackheit ondtmoetet mochten hebben, gelijck sy wel schuldich waeren geweest om te doene.

ART. 49 [1]). Is voorengestelt van den preside het tweede sticke aengaende die geextorqueerde bijechte, daer hij seit, dat die kerckenraet tegen alle kercklyke proceduereu tselvige haeren broeder afgevordert hebben. Is geresolveert, dat alhoewel het synodus alsnoch anders niet en verstaet, dan tgeene eenmael gereconcilieert ende versoent is, niet en behoort wederom opgehaelt te werden, so isset nochtans, dattet anders niet van den synodo gehouden ende geacht can werden, tgene op soedaene wijse mit AMPSINGIO gehandelt is geweest dan een geextorqueerde bekentenisse, hem van den kerckenraedt afgeeischt.

ART. 50. Is voorgestelt van het derde poinct, dat sij hebben geweigert der waerheit getuigenisse te geven, omdat sy opgehouden hebben schuldige attestatie hem te verlenen, daermede zijn absenteren van de gemeinte veroorsakende, oook acte hem weigerende vuijt des kerckenraedts boeck. Is geresolveert, dat AMPSINGIUS ten onrechte den kerckenraet beschuldicht heeft, dat sij niet en zouden der waerheit getuigenisse gegeven hebben ende dat het niet des kerckenraets maer AMPSINGII eigen schult is, dat syluijden naemaels verandert hebben haer voorgaende voornemen belangende die attestatie, want hij hem so christlijck ende stichtelijck niet en betoende, als een dienaer Christi toestaet [2]), alhoewel die kerckenraedt nochtans hem niet en hadde behoort acte te verlenen vuijt des kerckenraedts boeck, waeromme syluijden het woordeken »swaericheit" daerinne gestelt hadden ofte ten minsten schriftlijck bij specie in de attestatie verclaert te hebben.

ART. 51. Is voorengestelt het vierde poinct, dat sy die eenvoudige herten tegen alle kercklyke ordeninge hardelijck handelen, ende zijn bewijs doet vuijt het exempel van twee vrouwen. Is geresolveert, naedemaele het eene versoent is ende het ander in mindere niet verhandelt ende also oock niet wetlijck voor desen synodo gebracht is, so isset, dattet te vergheefs van AMPSINGIO alhier wert ingebracht.

ART. 52. Ende onder het voorgaende besluijt vervaet het sijnodus oock

[1]) Bij dit art. heeft C in margine: »Het synodus heeft geordonneert van voorgaende dingen niet te moveren, nochtans laten sy sulx Ampsingio toe, pondereren syn redenen ende doen vuytsprake tegen haer eygen besluyt." [2]) »want hij hem — toestaet" is in C onderstreept. Daarnaast staat in margine: »De attestatie, by den kerckenraet gegeven, wort goet gehouden".

het vijfde ende laeste sticke AMPSINGII ende dies te meer, omdat het generael ende gemein is ende derhalven geen andere resolutie van den synodo over dieselvige can genomen worden.

ART. 53 [1]). Angaende oock het tweede sticke, van de gedeputierden des kerckenraets tegen AMPSINGIUM ingebracht, belangende die onmaetige conversatie met een vrouwe, naedemael het een generael voorstel is geweest sonder speciael bewijs, so isset, dat het sijnodus in den handel desselvigen niet en heeft wetlijck noch nae behooren connen treden. Maer overmitz het nochtans allen christenen int gemein toestaet soedaene vermaningen aen te nemen, die tot stichtinge der gemeinte dienen, so resolveert het synodus, dat AMPSINGIUS soedaene vermaningen hadde behoort ten besten geduit ende naegecomen te hebben.

ART. 54. Is van den preside voorgestelt, op wat wyse het synodus opt alderbequaemste tot een generael besluit over die swaericheit tusschen den kerckenradt van Harlem ende AMPSINGIUM comen zal. Is geresolveert, datter een seker forme zal worden geconcipieert tot die beste stichtinge der gemeinte ende behoudinge van de existimatie des persoens AMPSINGII, soveele die waerheit lyden mach.

ART. 55. Is die geconcipieerde forme der schultbekenninge gelesen ende van allen broederen des synodi eendrachtelijken geapprobeert, aldus van woorde tot woorde luijdende:

Also daer sekere swaericheden opgeresen zijn tusschen die kercke van Harlem ende JOHANNEM AMPSING, certydts dienaer des woorts derselver, ter cause dat die van den kerckenraet hem niet begeerden te verlenen soedaene attestatie, gelijck hij AMPSINGIUS vorschr. achtede te behooren, waerdoor geen cleine oorsaeke tot onruste, droefheit ende onstichtinge veeler vromer herten gegeven zij geweest, sodat oock onderlinge tusschen hen beiden door die voorsz. swaericheit soedaene vervreemdinge beide der christlyker enicheit ende broederlyker lieffde te wege gebracht is, dat dieselve door tusschenspreeken veeler vromen niet heeft connen wechgenomen werden, sodat eindelyck die saeke van haerlieder voorsz. swaericheit nae het beleit der kerkenordre totten provincialen synodum, nue lestleden in Junio tot Alckmaer gehouden, gebracht is geweest. Ende het synodus rypelyck gelet hebbende op alle tgene, dat van beider zijeden voor den broederen des sijnodi voorgestelt is geweest, hebben nae anroepinge van des Heeren heilige naeme eendrachtelijck goetgevonden ende

[1]) Bij dit art. heeft C in margine: »Het synodus heeft hiervan bewys gehadt, wel met 20 mannen onderteeckent van syn onstichtelicke conversatie."

vuijtgesproken, dat sy beide aen wedersyden in tegenwoordicheit des synodi alle verschil ende oneenicheit, die tusschen henluijden opgeresen zijnde, om Christi wille malckanderen vergeven ende in eeuwige vergetelheit stellen souden, twelck geschiet is ende zijn also voor den synodo mit malckanderen door onderlinge handtgevinge christlyck versoent. Maer also door dese twist ergernisse ende onstichtinge insonderheit in die kercke van Harlem angerecht is geweest, waertoe JOHANNES AMPSINGIUS voorsz. groote oorsaeke door afsonderinge van de gemeinschop der gemeinte Christi aldaer gegeven heeft, so isset, dat hij derhalven begeert ende biddet, dat die gantsche gemeinte ende alle, die hij daerdoor soude mogen bedroeft ende verergert hebben, sij willent hem om Christi wille vergeven; want het hem van herten leedt is, verhoopende hen beide in goede eenicheit der gemeinte als oock in alle conversatie ende wandel zijnes levens voor Godt ende alle menschen also stichtelijck te draegen, gelijck een vroom ende godtsalich dienaer Jesu Christi betaemt. Ende soveele die kerckenraedt aengaet, diewyle syluijden (soveele het beleit der saeken belangt) wt [1]) menschelyke swackheit ende door affecten hen tegen den aerdt der lieffde tegen AMPSINGIUM vergrepen hebben, bidden van gelijke, dat men hem om Christi wille vergeve. Biddet ende begeert oock het sijnodus aen die gemeinte Christi alhier ende allen anderen, sij willen dese versoende broederen nue voortaen als vrome ende getrouwe christgelovigen ende dienaers Jesu Christi respecteren ende houden, gelijck sy nae Godt ende Zijn woordt schuldich zijn.

ART. 56. Sijn verschenen die gedeputierden des kerckenraets van Harlem ende AMPSINGIUS, denwelcken voorgelesen is die resolutie belangende haere differenten ende swaericheden, van henluijden den sijnodo voorengedraegen, ende oock soedaene forma van schultbekenninge, bij den synodo geconcipieert, hemluijden vermaenende, sij willen dieselvige, gelijck sij belooft hadden, door haer submissie naecomen. Twelck van beide zijeden geschiet is ende zijn christelijck mit onderlinge handtgevinge versoent tot blijschop des gantzen sijnodi. Ende om die voorsz. forme die gemeinte vooren te draegen zijn daertoe van den synodo gedeputeert JOHANNES HALSBERGIUS, dienaer des woorts tot Amstelredam, ende RUTGER HUDDE, ouderling aldaer.

ART. 57. Is voorts ten laesten hiermede dese sijnodus geeindicht ende, die censuere gehouden zijnde, niet bevonden (Godt loff!) dat straffe waerdich was, mer is alles mit goede stichtinge ende vrede afgegaen ende

[1]) In margine bij den regel, die met dit woord aanvangt, is in C aangeteekend: »Ten is niet blyckende vuyt den articulen noch is ooc niet bewesen."

geeindicht ende mit dancksegginge van des Heeren naeme beslooten. Ende is geordineert, dat het toecomende sijnodus nae omgaende ordeninge tot Harlem zal gehouden werden mit voorgaende adhortente aen die E. heeren Staeten van tyde ende plaetze.

Aldus gedaen ende geeindicht tot Alckmaer den 19[en] Junij anno 1593 stilo novo.

EVERHARDUS HENRICI GEESTERANUS, praeses synodi.
BARTHOLDUS WILHELMI, scriba sijnodi.

Acta synodalia der Noorthollantschen kercken, gehouden binnen Haerlem, begonnen den 7 Junij des jaers 1594.

ART. 1. Naer aenroepinghe des naems Gods is vercoren tot eenen preses PETRUS PLANCIUS, dienaer des woorts tot Amsterdam, tot een assessor JOHANNES DAMIUS, dienaer des woorts tot Haerlem, tot een scriba ANDREAS THEODORUS, dienaer des woorts tot Enckhuysen.

ART. 2. Syn in de synodale vergaderinghe met credentien van haeren classen verschenen de naervolgende broederen:

ART. 3. Wten classe van Haerlem JOHANNES DAMIUS, dienaer des woorts aldaer, JOHANNES LIESHOUT, dienaer des woorts tot Westsanen, AERENT MEYNARTS, ouderling tot Haerlem ende PIETER JANS, ouderling tot Assendelft.

ART. 4. Wten classe van Amstelredam PETRUS PLANCIUS, dienaer des woorts aldaer, HENRICUS JOHANNIS, dienaer des woorts tot Muyden, JAN THOMASSEN, ouderling tot Amsterdam ende [1]) ouderling tot Wesep.

ART. 5. Wten naem des classis van Horn JACOB WILLEMS, dienaer des woorts tot Hoochwoude, EVERT MICHIELS, dienaer des woorts Gods tot Blocker, CORNELIS CLAES, ouderling tot Oostwoude ende LUYTGEN ADRIAENS, ouderling tot Hensbroec.

ART. 6. Wten naem des classis van Enchuysen ANDREAS DIDERICKX, dienaer des woorts aldaer, JAN DE MICHIEL, dienaer des woorts tot Groo-

[1]) Oningevulde ruimte.

tebroeck, JAN HERMANS, ouderling tot Enchuysen ende CLAES JANS, ouderling in Hoochcarspel.

ART. 7. Wten naem des classis van Edam WILHELMUS PUPPIUS, dienaer des woorts aldaer, JACOB HELSSZ, dienaer des woorts totter Bees, FRANS WILLEMS, ouderling tot Monickendam ende DIDERICK JANS, ouderling tot Raerop.

ART. 8. Wten naem des classis van Alcmaer syn verschenen PETRUS CORNELII, dienaer des woorts tot Alcmaer, PEETER AELBERTS, dienaer des woorts tot Schaegen, CORNELIS HENDRICKX [1]), ouderling tot Alcmaer ende CORNELIS PIETERS, ouderling tot Schaegen.

ART. 9. Item syn in den synodo verschenen de E. heeren mrn. DIDERICK VAN LEEUWEN, raet in den Hoogen Raet ende ROMBOUT HOOGERBEETS, raet ende pensionaris der stadt Leyden, met commissie van E.E. heeren Staten om den synodo by te woonen met opsicht ende goet regard te nemen, dat geen politicque ofte andere saken, den gemeynen standt der kercken aengaende, sullen gehandelt worden ende te verhoeden, dat niet eenighe onruste ofte oneenicheyt soude mogen oprysen.

ART. 10. Overmits eenige gravamia eeniger classes te laete overgeschreven syn, waerom men geen resolutie der classes heeft connen nemen, is wt oorsake van dien geresolveert, dat voortaen de wtschryvinge des synodi sal geschieden thien weken voor den dach des synodi ende dat de gravamina sullen overgesonden worden ten langsten binnen ses weken nae de wtschryvinge des synodi [2]).

ART. 11. Is van den classe van Amstelredam voorgestelt, oft in actis synodalibus behooren ingestelt te worden de speciale differenten, die partyen tegen malcanderen invoeren ende dryven. Waerop het synodus geresolveert heeft, dat alsulcke clachte ende querelen naer versoeninge nyet sullen in actis synodalibus werden wtgedruckt om der stichtinge wille.

---

[1]) »Cornelis Hendrickx", C heeft »Cornelis Henricxz Boom", eveneens G. A noemt hem »Boon". [2]) Hierop volgt in C deze later doorgehaalde mededeeling: »Over die swaericheit der kercke van Haerlem, belangende dat Johannes Amptsinck hem noch nyet stichtelycken draecht, is geresolveert, dat het sinodus aen hem sal schryven met vermaeninge, dat hy hem sal willen wachten van ergernisse in zyn leven te geven ende naevolgende zyn beloften, den synodo binnen Alcmaer gedaen, ende indien hy noch voortgaet, sal die kercke van Haerlem die saecke overschryven aen den kercken van Suydthollant, diewelcke met hem nae die regul des goddelycken woordts handelen sullen."

ART. 12. Is van die van Amsterdam voorgestelt, oft eenige broederen geroepen der synodale vergaederinghe sullen mogen daerwt scheyden, aleer de vergaederinge verlaten is. Waerop besloten is, dat noch dienaren noch ouderlingen scheyden sullen wt de vergaederinge, voor ende aleer swaricheden affgedaen sullen syn ende sullen soolange wachten, totdat alle acta des synodi wtgeschreven syn voor elcke classe om thuys gebracht te werden.

ART. 13. Opte swaricheyt des classis van Edam is geresolveert aengaende de verbeteringe des stipendii der dienaren, dat men versoecken sal aen den Gecomitteerden Raden van Westvrieslant ende het Noorderquartier, dat de dienaers desselven quartiers gelyck gestelt sullen moegen worden in de belooninge mette dienaers in Suythollant. Om dwelc te versoeken gecommitteert syn PEETER CORNELII, dienaer tot Alcmaer ende ANDRIES DIRICKX, dienaer tot Enchuysen.

ART. 14. Syn in den synodo verscheenen twee dienaers wt den naem des synodi wt Suythollant, namelyck LIBERTUS FRAXINUS ende CAROLUS AGRICOLA, versoeckende om meerder correspondentie onder de twee synoden te houden, dat wten perticulieren synodo van Noorthollant twee dienaers souden gecommitteert werden om van harentwegen te verschynen in de synodale vergaderinge van Suythollant, alsooc wederom die van Suythollandt in den synodo van Noorthollant souden verschynen ende ooc aldaer mede stemmen te hebben. Waerop geresolveert is, dat dit synodus dat versoeck hem laet behagen met conditie, dat sulckx eerste van beyde synoden den E E. heeren Staten sal worden verthoont ende haer consent daerop versocht.

ART. 15. Op de swaricheyt des classis van Alcmaer (aengaende die disorden in de schooldiensten ende tsober onderhout der schooldienaren) is geresolveert, dat men sulckx aendienen sal de hooftsteden, onder dewelcke de plaetsen sorteren, daer sulcke disorden is, om daerin versien te werden ende dat men versoecken sal aen de E.E. heeren Raden van Westvrieslant ende tNoorderquartier, dat in donderhout derselver verbeteringe mach geschieden. Waertoe gecommitteert syn PETRUS CORNELIS van Alcmaer ende ANDREAS DIDERICKX, dienaer tot Enchuysen.

ART. 16. Op de swaericheyt, van die van Alcmaer noch voorgestelt, aengaende de conventiculen der Papisten tot oeffeninghe haerder religie ende eenige dreygementen, ja opentlyck gewelt tegen die van de suyvere relegie, is geresolveert, dat men eerst goet bewys ten minsten by attestatie sal nemen ende duer tselve den E.E. heeren Staten verthoonen ende

versoecken, dat sulcke ende meer periculen mochten verhindert worden, met verhael dat de kercken van Noorthollant verclaren sulcke papen als autheurs sulcker quaden meest wt Haerlem te comen.

ART. 17. Alsoo noodich bevonden wort, datter mocht syn een correcte ende perfecte oversettinge des bybels wt de Hebreeusche ende Griecksche waerheyt in onse gemeyne Nederduytsche sprake, dewelcke alreede yemant opgeleyt is te doen volgende voorgaende advys van de E.E. heeren Staten General, ende van noode is, dat sulck een werck sal moeten van geleerde dienaren gereviseert worden ende daerom wt desen synodo een persoon daertoe sal gestemt worden, soe is by den synodo daertoe gecommitteert PETRUS PLANCIUS om in sulcken werck te treden.

ART. 18. Wt voorgevallen oorsaken is besloten, dat in de classicale vergaederinghe, besonder alsser swaricheden te verhandelen syn den classe aengaende aldermeest voort houden des synodi, niet alleen dienaers maer ooc ouderlingen sullen gehouden syn mede te verschynen.

ART. 19. Is van den classe van Amstelredam voorgestelt, hoe dat een maniere sal geraemt werden om trantsoen voor STEPHANO NICOLAI, dienaer des woorts tot Hilversom, van die van Amstelredam verschoten, op te brengen. Daerop by den synodo besloten is ende geaccordeert, dat elcke classis op syn cote gestelt sal worden elck naer syn gelegentheyt in dusdanighe forme: die van Amstelredam hebben op haer genomen de somme van tweehondert veertich gl., Haerlem sal opbrengen hondert ende thien gl., Alcmaer tnegentich, Horn tnegentich, Enchuysen tweeensestich, Eedam vyfftich. Dwelck een yegelyc classe sal binnen een maent oversenden aen den classe van Amstelredam.

ART. 20. De dienaers, die eenige commissie hebben, sullen die wtgevoert synde overschryven aen den synodale classe ende dese aen allen classes.

ART. 21. Om voor te comen, dat eenige opgeresen swaricheden in een kercke geen meerder quaet en doen doort lange wachten des toecomenden synodi, is goetgevonden, dat de classes, daer sulken swaricheden vallen, sulckx overschryven sal aen den synodalen classe, dewelcke daervan overschryvinge sal doen aen dander classes, ten eynde deselve elck een dienaer sullen senden totten synodale classe, oft daer het die noch sal vereyschen, om de swaricheden te remedieren.

ART. 22. Alsoo LAMBERTUS VALCKENAER in den synodo verschenen is, met requeste versoeckende, dat de kercken des synodi hem subsidium

willen doen om syn schulden te stoppen, van hem gemaeckt ter tyt hy in aermoede ende sonder dienst sat, allegerende eenige beloften, van den synodo binnen Enchuysen hem gedaen, heeft het synodus wel verstaen, dat hem beloften gedaen syn van vrywillighe mededeelinge. Bekende selve van den meesten classen daerop ontfangen te hebben, maer over- [mits] hy claecht sulcke hulpe niet genoechsaem te wesen tot betalinge synder schulden, soo heeft het synodus laten aendienen, dat een yegelyc sulckes synen classe sal aendienen ende communiceren om te sien, oft hem noch wat verbeteringe sal mogen gedaen worden.

ART. 23. Om alle lasten ende swaricheden der kercken, in Noortholl- lant voorgevallen, noodich om den E E. heeren Staten te verthoonen ende haer E E. hulpe daerover te versoecken, heeft dese synodus daertoe gecommitteert voor dit jaer totten naestcomenden synodum toe onse broeders JOANNES BOGART, dienaer tot Haerlem (wtgenomen de sake AMSINGII, in welcke gestelt is HENDRIC JOHANNIS, dienaer tot Muijden) ende een dienaer tot Amstelredam, dewelcke oock sullen aenhouden voor de kercke van Medenblick als oock in den misbruyck des houwelyckx, hiernaer gemeldet. Sullen ooc verschynen in den Suythollantschen synodo ende belyden alle saken, die in desen synodo verhandelt syn.

ART. 24. Aengaende de misbruycken des houwelyckx, in veel plaetsen vallende, is by den synodo besloten, dat elcke plaetse, daer sulckx valt, goede kuntschap daervan sal nemen ende sekerheyt daervan overseynden aen den gedeputeerden des synodi, ten [eynde] sy souden versoecken by den E. E. heeren Staten interpretatie vant placaet der houwelycksche saken, belangende het byslapen voor het trouwen, ende by den provincialen Hove van Hollant de executie sulcker voergevallen misbruycken.

ART. 25. Allhoewel te vooren was voorgenomen aen AMSINGIUM te schryven met aenwysinge synder feylen ende vermaninge tot wechneminge der ergernissen, nochtans overmits het synodus vernomen heeft, dat hy persoonlyc ter plaetse des synodi gecomen was, heeft het goetgevonden hem te vermanen voor den synodo te verschynen. Waertoe syn gecommitteert WILHELMUS PUPPIUS ende JACOBUS WILHELMI, denwelcken hy tot antwoort gaff, dat hy met de cortse beswaert was ende oversulcx medicamenta moeste nemen, waervan hy dien dach soude cranck syn ende volgende niet en mochte comen. Daerna heeft het synodus ander broederen tot hem gesonden als PETRUS CORNELII, PEETER AELBERTSZ ende JAN THOMASSZ te vernemen, hoet met syn gesontheyt stonde ende te vermanen by den synodum te comen, maer heeft sich als te voren geexcuseert. Ten derden mael syn gesonden PETRUS CORNELII ende JAN DE MICHIEL, hem

vermanende van gelycken by den synodum te comen, als de heeren commissarisen souden wederkeeren, die twee oft drye dagen verreysden, hem daerentusschen belastende niet te vertrecken voor haere E. wedercomste, die men hem dan soude laten weten. Ten vierden de E. heeren wedergekeert synde, syn tot hem gesonden Jan de Michiel ende Peeter Cornelii te bidden, hy wilde toch in den synodo verschynen, doch gaff voor antwoort, hy stondt ondert Noorthollantsche synodus niet ende wiste ooc wel, dat der E. heeren commissarisen haer commissie niet particulier over hem was, maer soot soe waere, moeste hem dat blycken, dan soude hy doen, dat billich waer. Soe heeft het synodus ten laetsten tot overvloet gesonden Jan Michielsz ende Hendrick Jans, dewelcke hem hebben aengeseyt, dat soowel het synodus als ooc de E. heeren commissarisen wel grootelyckx verwondert syn, overmits hy Joannes Amsing niet en wilde compareeren om aen te hooren, wat het synodus hadde met hem te spreken, maer dat syne verschyninge oft niet verschyninghe soude dienen tot voordeel ende achterdeel van syn saken alsoowel by den E.E. heeren Staten als oock by syn Excellentie. Waerover Amsing antwoort, dat hy by syn voorige antwoort persisteerde, alsdat hy niet en stondt onder desen synodo ende wel lyden mochte, dat soowel de E. heeren gecommitteerden haer rapport deden by den E.E. heeren Staten (als hy haer wel vertrouden, dat se wel souden doen) als ooc het synodus, ende dat hy oock van meeninge was remonstrantie te doen by den E.E. heeren Staten ende by syn Excellentie over tgene hem alhier wedervaert, dat hy alhier gecomen was om syn vermakinge ende ter contrarie geperturbeert was.

Art. 26. Is oock den synodo door de E. heeren gecommitteerden aengedient, dat de heeren borgermeesters deser stadt Haerlem haere E. hadden verclaert de groote ergernissen, die Amsing hier in der stadt dagelyckx geeft, als in den eersten, dat hy seer ergerlyc syn conversatie neemt met een vrouwepersoon alhier tot Haerlem ende hem met vervreemdinge van syn huysvrouwe ende familie ontreckt, item dat hy tot quaden exempel van andere hem vervreemt van de gemeynschap der kercken soo int gehoor des goddelicken woorts als ander godsalige oeffeningen, ten derden dat hy hier binnen de stadt als een ruyter te peerde met roer ende sweert is rydende, met het ampt van een dienaer strydende.

Art. 27. Het synodus, geinformeert synde wt het voorsz. rapport van den voorsz. ergernissen, die door Amsingium gegeven worden ende dat tegen de groote beloftenissen, by hem in den synodo tot Alcmaer gedaen ende by sekere publicatie der gemeynte tot Haerlem, heeft geresolveert, dat de gecommiteerde des Noorthollantschen synodi, in dese sake

gedeputeert, sullen metten eersten communiceren metten gedeputeerden des Suythollantschen synodi om metten selven te delibereren van de bequaemste wyse, op dewelcke tselve aen den E.E. heeren Staten soo oock by geschrifte aen syn Excellentie sal dienen verthoont te werden.

Art. 28. Is by den sijnodo voorgecomen een seker forme om met Cornelio Wigerii te handelen, namelick vooreerst hem aff te vragen, oft hy niet en persisteert by de confessie, in den synodo tot Eedam van hem onderteeckent, waerop hy hem verclaert heeft niet te begeeren yet te spreken ende met den synodo te handelen dan schriftelyc.

Art. 29. Overmits naer langdurich versoeck Cornelius hem weygerich stelt mondelyc te handelen, soo is by den synodo noodich gevonden hem schriftelyc voor te stellen eenige theses, wt syn schrift getogen, waerop hy schriftelyc soude antwoorden. Dwelc hem voorgestelt synde, heeft Cornelius daerop verclaert niet te begeeren metten synodo te handelen door vragen ende antwoorden noch hem niet meer alsoo te laten examineeren, maer begeert bewys te hebben der stucken der leere, daerin hy geordeelt is by den synodo van Alcmaer niet suyver te syne.

Art. 30. Maer het synodus, insiende de swaricheden, die dickmael wt schryven spruyten, heeft den gedeputeerden der kercken van Horn vermaent om Cornelium te raden ende tinduceeren om de vrede der kercken wille, dat hy den raet ende begeerte des synodi wilden aengaen. Doch overmits de gedeputeerden der kercken van Horn verclaerden sulckx niet te connen doen als daertoe geen last hebbende noch van de kerckenraet noch van de magistraet, maer veelmeer om aen te houden tot schriftelycke conferentie, soe is het synodus genootsaeckt om denselven wech met hem in te gaen ende heeft daerom besloten, dat se met hem sal handelen met schriftelycke theses, wt synen schriften genomen met claer bewys van onsuyverheit der leere, beginnende wt de schriften, wtgesonden aen alle de classes anno 92 ende voortgaende tot het schrift, aen eenen Dirick Jans overgelevert. Waertoe van den synodo gecommiteert syn Petrus Plancius ende Peeter Cornelii, dewelcke sulckx daernaer den synodo sullen verthoonen. Ende sulckx is ooc aengedient den gedeputeerden der kercken van Horn, dewelcke verclaert hebben tselve den ergsten wech te syn om tot den vrede te comen, maer wat anders hadden verwacht.

Art. 31. Als Plancius ende Peeter Cornelii vergadert ende byeengebracht hadden wt de schriften Cornelii de besonderste stucken, strydende tegen de suyverheyt der leere, hebben sy deselve den synodo voor-

gelesen, welcke bevonden heeft. dat se niet overeen en comen noch met Gods woort noch met den 16 artyckel der Nederlantscher Confessie, van hem onderteeckent, noch ooc met de confessie, van hem in den synodo van Eedam onderteeckent. Waerom den synodo behaecht heeft, dat sulckx CORNELIS sal overgelevert werden, dwelc hem overgelevert is den 9 Junij, onderteeckent by presidem ende scribam.

ART. 32. Den 15 Junij heeft CORNELIUS WIGERII den synodo overgelevert syn schriftelycke verantwoordinge op de stucken der leere hem voergestelt ende is datselve in die vergaderinge overgelesen. Ende is daerover geresolveert, overmits dit schryven is een werck van lange tyt ende de dienaers niet langer van haere kercken en mogen wesen ende tselve soewel door weynige als door velen can gedaen worden, dat PETRUS PLANCIUS ende JOANNES COCHELINUS in dit werck sullen treden om syn lange schrift te beantwoorden ende hem sulkes ter eersten gelegentheyt over te synden ende verwachten, oft hem noodich duncken sal wyder daerop te schrijven, naerdat de voornoemde broederen sullen eerst ontfangen hebben schriftelyc advijs van alle classes, die sulckx doen sullen op het spoedichste. Ende wanneer de classes sullen verstaen hebben, datter genoech geschiet is ende dat de sake genoech bekendt is, sullen dan door de gedeputierden des synodi alle schriften den E. E. heeren Staten overgesonden ende verthoont werden, versoeckende dat haer E. E. sal believen als voesterheeren der kercken haer authoriteyt daerin te gebruycken tot onderhoudinge der waerheyts Godts ende goeden vrede der kercken.

ART. 33. Is voorts ten lesten hiermede dit synodus geeyndicht ende die censura gehouden, synde niet bevonden (Gode loff) dat straffe weerdich is. Ende is geordonneert, dat het toecomende synodus naer omgaende ordeninge tot Amstelredam gehouden sal worden met voorgaende advertentie aen die E. E. heeren Staten van tyt ende plaetse.

Aldus gedaen ende geeyndicht tot Harlem den 16 Junij anno 1594.

PETRUS PLANCIUS, praeses synodi.
ANDREAS DIRCKSZ, scriba.

Dewyle CORNELIUS WIGGERI syn gheschrift poocht te beweeren, dat de Almachtige Adam geschapen heeft om een beelt Godts te werden in bestandicheyt des tytlycken levens ende tot een hope der toecomstigher volmaectheyt, also dat hy die volmaectheit door die hope ende in de geduerighe gehoorsaemheyt des gebots verwachten moeste, so beschul-

dicht hy God met DIRCK VOLCHERTSZ COORNHERT, dat Hy de oorsake is geweest van den val Adams, als hem hebbende onvolmaect geschapen ende om een beelt Godts te worden, gemerct soodanighe onvolmaecte mensche nootsaeckelyck heeft moeten vallen als niet genoechsaem synde gewapent tegen soodanighen lastigen ende machtigen vyant.

Item dewyle hy CORNELIUS in Adam voor den val stelt een bestandicheyt des tytlycken levens, so gelyckt het, dat hy met de Pelagianen die doot in de werelt voert door de natuer der scheppingen Godts, alsoffter een natuerlicke oorsake des doots van Godt in den menschen geschapen ware, dwelcke directelyck stryt tegens die leere des apostels Pauli Rom. 5.

Item dewyle hy schryft, dattet een godtslasteringe is, dat God de val Adams soude geordineert hebben, so is die vrage, of hy niet en bekent, hetgene de Pelagianen selfs gheern belyden, dat die Almachtige van eeuwicheyt gedecreteert endo verordineert heeft den val Adams niet te verhinderen, maer denselfden vrywillichlycken toe te laten.

Item of hy by der naecte vrywillige ende onberispelycke toelatinge Godts verstaet een vuytsluytinghe van Syn almogende regieringe.

Ende gemerct hy CORNELIUS derfsonde ende die inwendige verdorventheyt des mensches stelt in de onvolcomen kennisse Godts ende belustinghe tot het quaet, of hy daermede niet en verloochent, hetghene vuyt den woorden Godts in den Gereformeerden kercken geleert wort, als namentlyck dat die erfsonde is een soodanighe verdorventheyt der gantscher naturen des mensches, waerdoor hy onbequaem gemaect is tot allen goeden ende geneicht tot allen quaden ende dienvolgens onderworpen is den rechtveerdigen toorne Godts ende alle tytlicke ende eeuwighe straffe.

Item overmits hy staende hout, dat alle menschen vuyt kracht der vuytgesproocken beloftenisse Godts door die toerekeninghe der rechtveerdicheyt Jesu Christi reyn gemaect ende tot een levendige hope wedergebaert syn, soodat het geheele saet der vrouwen in Christo tot coninghen ende priesteren sullen ghemaect syn, ende Adam ende syn gantsche saet machtich syn ghemaect vyantschap te voeren teghen het serpent, soo neempt hy CORNELIUS daermede wech het onderscheyt, dwelcke daer is tusschen die h. kercke der geloovighen ter eenre ende die heydenen, Saracenen, Turcken ende Tartaren ende andere ongelooviger ter andere syden.

Item dewyle hy van de verkiesinghe Godts in syn schrift staende houdt,

dat Godt gheen seecker getal van menschen verkooren hebbe om salich te maecken ende danderen in haer verdoemenisse hebbe willen laten ligghen, item dat de apostel in den personen der vuytvercorenen qualiteyten wyst van de conditien, item dat Paulus niet de verkiesinghe het geloove ende liefde, maar ter contrarien den gheloove ende liefde die verkiesinghe toevoecht ende die sekerheit van de ghemeenschap der salicheit niet aen het vuytnemen der persoonen maar aan de qualiteyten van die ghehoorsaemheyt des geloofs verbindet, sodat alle beyde nam. het eeuwighe voornemen Godts om de menschen salich te maecken ende de eeuwighe voorwetenschap niet en mogen tot die persoonen maer tot de qualiteyten getrocken worden, soo strydt hy CORNELIUS directelick tegens Godts woort, Acto. 13 vs. 48, 2 Timo. 12 vs. 9, ende den 16en artyckel der Nederlantscher Bekentenissen, van hem mede onderteyckent ende de 54 antwoorde des christelycken Cathecismi.

Ende overmits hy schryft, dat de beroepinghe, die door die predicatie des evangeliums gheschiet, niet min algemeen is dan die beloftenisse ende die ghenade der verlossingen, die daerin vercondicht wort, alghemeyn is, ja dat het openbaer is, dat Godt dieselve beroepinge den gheheelen menschelycken geslachte datelick toegeseit ende aengedient heeft, twelcke hy door vier volgende redenen onderstaet te bewysen, diewelcke syne meeninghe directelyck stryt teghen ontallycke plaetsen van Godts woort, als daer syn onder veel anderen: Deutr. 7 vs. 7 vs. 9 [1]), Deutr. 14 vs. 2 [2]), Psal. 147 vs. 19, 20 [3]), Esa. [4]) 60 vs. 2, Ephe. [5]) 2 vs. 3, is derhalven die vrage, wat CORNELIUS by de predicatie des evangeliums verstaet, ende hoe in den ouden testament alle heydenen der geheelder werelt daerdoor syn beroepen geweest ende oock huydensdaechs sooveel volcken ende natien in America, Magalanica ende andere deelen der werelt van Godt beroepen worden, gemerct sy in veelen eeuwen gheene bedieninghe van Godts woort gehadt en hebben.

Alsoo oock CORNELIUS schryft, dat die schrifture die gelovige vuytvercorene overblyfselen noempt, welcke name hen niet anders na syn segghen mach toebehooren dan van weghen harer getrouwicheyt, daerinne sy de navolginge des Heeren achtervolghen, blyvende in den geloove onbeweechlick, wanneer dandere die navolginge des Heeren begeven, affwyckende van den geloove etc. haer selven verwerpelick maecken, dit

[1]) »Deutr. 7 vs. 7 vs. 9" G heeft »Deut. 7 vers 7 en 9 vers 6". [2]) »Deut. 14 vs. 2" ontbr. in A, die in plaats daarvan heeft »Ps. 76 : 1", terwijl beide texten in G voorkomen. [3]) »20" ontbr. in G. [4]) »Esa." A heeft »Psalm". [5]) »Ephe." G heeft »Ezech".

gevoelen Cornelii stryt tegens die leere, die vuyt den woorden Godts in de Gereformeerde kercke geleert wort, als nam. dat Adam, Abraham ende andere vuytvercooren gelovigen salich syn geworden niet om eenigen haer voergaende ofte navolgende duechden maer alleen door Godts onverdiende genade. Josua 24 [1]) Acto. 7, Joh. 15 vs. 16, Rom. 3 vs. 23, Rom. 4 vs. 1, 2, 5 [2]), Rom. 11 vs. 5, 6 [3]), Ephe. 1 vs. 4, Ephe. 2 vs. 8, Titum 3 vs. 5 [4]).

Ende wat aengaet deghene, die verloren gaen, so leert die h. schrift, dat dieselve noyt gehadt hebben het warachtich geloove, dewyle het meeste deel van dien in haer blintheyt vergaen ende dandere, die van die kercke afwycken, noyt in den salichmakenden geloove gestaen hebben, als die alleenlyck gehadt hebben een doot ende tytlick geloove, Luc. 8 vs. 13, Jaco. 2 vs. 17 [5]), 26, 1 Joh. 2 vs. 19, soodat degene die grootlyck dwalen, die daer voorgeven, dat het geloove soude syn een gemeyn goet der geheelder menschelycker natueren ende dat teghen Godts woort, Ephe. 2 vs. 8, 2 Tessa. 3 vs. 2, Philip. 1 vs. 29.

Wat aengaet hetghene hy Cornelius staende hout, dat de wedergeboorn vuytvercorene, solange dit leven duerende is, van Godt afwycken moeghen ende hierdoor van haer salicheyt berooft worden, of dat men soude moeten segghen, datter algeheel geene verworpelinghen en syn, item dat die verkiesinge ende welbehagentheyt Godts verandert mach worden ende dat degene, die anders gevoelen, discipulen der Jesuiten syn, libertynen, Osiandristen ende Entusiasten ende soodanighe, die de erfsonde verloochenen, dese leere Cornelii strydt directelick tegens Godts woort, 1 Sam. 15 vs. 29, Psal. 33 vs. 11, Esa. 14 vs. 24, Esa. 46 vs. 11, Malach. 3 vs. 6, Math. 22 vs. 14, Math. 24 vs. 24, Joh. 10 vs. 29, Rom. 8 vs. 28, 1 Joh. 2 vs. 19, ende teghen den 54 antwoorde des christelycken Catechismi.

Vuyt welcken ende voorgaende hooftstucken alle verstandige, die in den woorde Godts ervaren syn, moghen oordeelen, of die Noorthollantsche kercken, in den sinodo tot Alcmaer anno 1593 vergadert, niet en hebben wel ende met recht Cornelium Wiggeri gesuspendeert van synen dienste om die ongesontheyt syner leere ende dat achtervolgende die algemeyne kerckelicke ordeninghe der generale synoden deser Nederlanden. Ende wat aengaet de contumatia ofte wederspannicheyt, de saecke selver verthoont haer hoedanicheit soo ooghenschynnelyck, datter geen vorder bewys met

[1]) »Josua 24" G heeft »Jos. 24, 4". [2]) »1, 2, 5" G heeft »1, 2 etc.". [3]) »6" ontbr. in G. [4]) »Titum 3 vs. 5" ontbr. in A. [5]) »17" ontbr. in G.

redenen kan gevordert worden dan de eenvoudige gheschiedenisse der saecken selve.

Corte teghenstellinghe tusschen het eerste schrift Cornelii Wiggeri, aen de classes des Noorthollantschen synodi overgesonden in Maye 1592 ende de vyf [1]) artyckelen, by hem in den synodo tot Edam onderteeckent.

Cornelis Wiggersz verclaert int voorsz. schrift, dat hy in de bedieninge des h. doops het eerste hooftstuck desselvigen sacraments, handelende van de erfsonde ende verdorventheyt onser natueren, nalaet om verscheydene onghefondeerde redenen, in syn schrift vervatet. Ende in den vyfden [2]) artyckele, van hem in den synodo tot Edam onderteyckent, verclaert hy gheen swaricheyt te hebben om in de bedieninghe des doops het voorsz. eerste hooftstuck met monde vuyt te spreecken, als hy daerby mach voeghen: buyten Christum ende van natueren.

Voorder poocht hy int selfde geschrift te bestraffen het formulaer des doops ende die kerckelicke gebeden, omdat daerin geseit wort, dat wy ende onse kinderen syn kinderen des toorns ende der verdoemenissen, seggende sulcx te stryden tegen die hooftstucken des verbonts, item dat het niet en kan geleden werden, dat men diegene, die in de genade staen, kinderen des toorns ende der verdoemenissen noeme, ende dat derhalven soodanige woorden (na syn seggen) stryden byna teghen alle hooftpoincten der gesonder leere Jesu Christi. Ende in den eersten artyckel soo bekent hy daerenteghen, dat alle nacomelinghen Adams kinderen des toorns ende der verdoemenissen syn, als men sulcx seyt niet absolutelyck maer met byvoeginge deser woorden: van natueren ende vuyt ons selven.

Verclaert voorder, dat hy in het Sondaechsche kerckengebet die woorden: reynicht onse herten van alle moetwille ende hertneckicheyt, verandert hadde. Ende in den derden der voorsz. artyckelen bekent hy de woorden voor recht, als men die verstaet van de vermeerderinghe ofte progressie.

Ende hy Cornelis onderstaet int voorsz. schrift te beweren, dat Godt door het verbont der genaden in Christo Jesu een [3]) Godt Adams ende synes saets geworden is ende Syn bermhertícheyt tot veel duysent geslachten heeft vuytgestrect tot rechtveerdichmakeninge des levens, dat is tot vergevinge der sonden ende heylichmakinghe des geestes allen men-

[1]) »vyf" G heeft »7". [2]) »vyfden" G heeft »7". [3]) »een" G heeft »geen".

schen, daervan hy de wortel ende stam is, gelyck te voren syne sonde krachtich geweest [1]) was tot verdoemenis van henlieden allen. Ende in den vierden artyckel, van hem onderteyckent, bekent hy, dat de kinderen der heydenen als: Tartaren, Saracenen, Brasilianen etc. gerekent moeten worden ende gestelt buyten het verbont Godts niet alleen des doops, maer oock buyten het verbont der genaden, bestaende in vergevinge der sonden, gerechticheyt Jesu Christi ende heylichmakinghe des gheestes.

Tegens dese bekentenisse Cornelii Wiggeri, van hem in den voorsz. Edamssen synodo gedaen ende gheteeckent, strydt directelick ende seer claerlyck syn groot gheschrift gheexhibeert den 13en Junij 1592, gelyck sulcx int voorgaende genoechsaem is bewesen.

Is van den synodo overgegeven aen handen Cornelii Wiggeri opten 9 Julij, ende was onderteeckent by Petrum Plantium als preses synodi ende by Andries Dircksz, scriba classis [2]).

Acta des particulieren synodi van Noorthollant, ghehouden tot Amsterdam van den 19 Juny totten 26 derselven maent int jaer ons Heeren duysent vyffhondert ende vyffentnegentich.

Naer aenroepinge des naems des Heeren is tot eenen presidem vercoren dom. Johannes Hallius, dienaer des goddelicken woorts tot Amsterdam, tot assessoren Hermannus Geerardi, dienaer des goddelicken woorts tot Enchuysen ende tot eenen scribam Johannes Matthisius, dienaer des goddelicken woorts tot Haerlem.

Syn voorder overgelevert ende gelesen de credentiebrieven ende authorisatien der gedeputeerden totten synodum van haren classen om in den naem derselven alle voorvallende swaricheden te helpen verhandelen ende advys ende resolutie te geven over alle gravamina achtervolgens haerlieder instructien. Ende syn in den synodo verschenen dese naervolgende:

Wten naem des classis van Amsterdam D. Johannes Hallius, dienaer des goddelicken woorts tot Amsterdam ende Petrus Joannis, dienaer des

---

[1]) »geweest" G heeft »genoegh". [2]) »Is van den synodo — classes" ontbr. in G.

goddelicken woorts tot Sloten ende Slodderdyc, AERT BOUDEWYNS, ouderlinc tot Amsterdam ende GEERARD THUNISSZ, ouderlinc tot Naerden.

Wten naem des classis van Enchuysen HERMANNUS GEERARDI, dienaer des woorts Gods binnen Enchuijsen ende REYNIER LOUWSZ, dienaer tot Lutkebroeck, HOYTO WOUTERSZ, ouderlinck tot Enchuysen ende DIRICK PETERS, ouderling tot Medenblic.

Wten naem des classis van Horn syn verschenen PEETER ADRIAENS, dienaer des woorts tot Twisch, WILLEM WILLEMS, dienaer des goddelicken woorts tot Benningsbroec, JAN JANS, ouderlinc tot Twisch ende PEETER JANS, ouderlinck tot Hoochwoude.

Wten naem des classis van Edam LAURENS JANS, dienaer des woorts tot Munnicdam, ARYS GOOSSENS, dienaer des woorts tot Rarop, JAN WILLEMS, ouderling tot Purmerend, SYMON JACOBS, ouderlinc van Brouck in Waterlant.

Van wegen des classis van Alckmaer PEETER LAMBRECHS, dienaer des h. evangelii tot Nieuwenirop, BALTASAR VAN BEMONT, dienaer des h. evangelii tot Koedyck ende Pancraes, CLAES JACOBS timmerman, ouderling tot Alcmar met MARCUS JANSZ, ouderling tot Wermenhuysen.

Wten naem des classis van Haerlem JOHANNES MATTHISIUS, dienaer des h. evangelii binnen Haerlem, PAULUS MERCATOR, dienaer des goddelicken woorts tot Assendelft, DIDERICK VAN HEUVELEN, ouderling tot Haerlem ende PEETER MENNYN, ouderling tot Oostsanen.

1. Syn oock wten naem des Suythollantschen synodi met behoorlycke authorisatie desselfs gecompareert D. HENRICUS CORNPUTIUS ende WERNERUS HELMICHIUS, dienaren des woorts Gods tot Dordrecht ende Delft respectivelycken, om van wege der kercken des Suythollantschen synodi voornoemt alle kerckelycke saken, in desen synodo voorvallende, volgende Gods woort ende kerckelycke ordonnantie te helpen delibereren ende adviseren, in sulcker manieren als provisionelycken geraemt is ende voorder sal moghen goetgevonden werden.

2. Voorder syn in desen synodo verschenen de eerentfeste, wyse ende voorsienighe heeren mr. LEONARD CASEMBROOT, raet in den Hove provinciael van Hollant ende D. ADRIAEN JUNIUS met commissie van de Gecommitteerde Raden van Staten van Hollant ende Westvrieslant om mede te compareren op dese particuliere synodale vergaderinge ende goet regard

te nemen, dat op deselfde vergaderinghe geene polityeque saken en werden gehandelt noch ooc eenighe kerckelycke saken, den staet der kercken int gemeyn aengaende, ende dat daerbenevens ooc niet geadviseert ofte geresolveert worde op deselfde vergaderinghe in de sake van CORNELIUS WIGGERI, predicant tot Horn, alsoo de heeren Staten voornoemt om sekere gewichtige redenen selfs kennisse van de voorsz. sake hebben doen nemen ende daerin van meynighe syn te doen versien ten meesten dienste van de kercke, nochte dat oock op deselve vergaderinghen in de sake van TACO SYBRANDI yet sal mogen worden gedisponeert mede om redenen daertoe dienende, ofte ooc gehandelt van eenighe andere saken, daerwt onruste oft oneenicheyt soude mogen rysen.

3. Syn voorder de acta des voorgaenden synodi voorgelesen ende hebben de dienaers van Enchuysen ende Alcmaer gerapportert, dat PEETER CORNELII, dienaer des woorts tot Alcmaer ende ANDREAS THEODORI, dienaer tot Enchuysen, haren opgeleyden last, in den 13 ende 15 artyckel begrepen, hebben geeffectueert ende wtgevoert.

4. Insgelyckx hebben PETRUS PLANCIUS ende JOHANNES BOGART rapport gedaen belangende hare opgeleyden last om den E. heeren Staten te verthoonen den droeven stant der gemeynte Christi binnen Medenblic overmits de swaricheden, door TACO SYBRANDI gemoveert, item de swaricheden, ontstaen door CORNELIUM WIGGERI, dienaer des woorts tot Horn, mitsgaders de versamelinghe ende conventiculen van die van de Roomsche religie ende ooc mede aengaende de extraordinarise oncosten, in den voorgaenden synodo gevallen. Twelc alles sy tot contentement van den synodo vlytich ende neerstich hebben naergevolcht, reysende te verscheyden stonden naer den Hage om sulckes den E.E. heeren Staten te verthoonen, mitsgaders ooc haere E.E. ootmoedelycken te bidden, dat door hare authoriteyt daerin soude werden voorsien. Ende hebben op elck stuck antwoort ende resolutie ontfangen als volcht:

5. Aengaende de sake TACONIS SYBRANDI hebben die Staten van Hollant ende Westvrieslant naer voorgaende rype deliberatie verstaen ende geresolveert, dat tot dienst der landen ende tot welstandt ende eenicheyt der Gereformeerder kercken in deselve niet voorder in questie getogen sal werden, oft TAKO SYBRANDI voornoemt behoorlycken beroepen is oft niet, naerdemael deselve beroepinghe is geschiet op voorgaende wettelycke getuygenissen ende recommandatie der kercke van Alcmaer by de magistrat der stede van Medenblic, daerover tot verscheyden reysen geroepen die van de kercke aldaer, die daerover niet hebben begeeren te staen; dat oock op deselve beroepinghe deselve TACO, in dienst ontfan-

gen synde, niet alleen by verscheyden kercken maer insgelyckx by verclaringhe van syn Excellentie met kennisse van saken voor kerckendienaer is gekendt; ende dat oversulckx de gemeynte van Medenblic behoort vermaent te werden om hem soo int gehoor van syne predicatien, het gebruyck der sacramenten als andersins voor haren dienaer te erkennen. Dan indien het synodus soude meenen, dat deselve TACO SYBRANTSZ in eenigen poincte van den geloove is van ongesont gevoelen ende leere, soo sullen sy denselven poincten den Staten overleveren om die geexamineert ende daerop geordonneert te werden, als totter landen dienst ende welstant ende eenicheyt der kercken ende opbouwinge derselver sal bevonden worden te behooren.

6. Ende beroerende de sake CORNELII WIGGERI, kerckendienaer binnen Horn, hebben de Staten voornoemt by provisie in surseance gehouden ende houden in surseance by desen de verclaringe ende procedure, tegens denselven gehouden soowel in de synodale vergaderinghe tot Alcmaer als tot Haerlem ende namentlyc het schryven op de gecontroverteerde poincten ten beyden syden, verstaende dat de gedeputeerde van de synode voornoemt alvoren sullen overleveren aen den Staten de poincten, daerin deselve synode verstaen, dat de voorsz. CORNELIUS WIGGERI niet en soude gevoelen conform Gods woort ende de christelycke Gereformeerde kercken in dese landen, om daermede gedaen te worden, als hiervoren in regardt van TACO SYBRANDI is verhaelt, ende dat geduerende de deliberatie op deselve saken die van den synodo voornoemt aen de ghemeynte van Horn goede offitien ende debvoyr sullen doen om mede hen in goede eenicheyt ende stichtinghe totten gehoor van Gods woort ende het gebruyc der sacramenten aldaer te begeven Ende is geresolveert, dat CORNELIO WIGGERI tselve mede sal werden aengeschreven om van syne syde hem hiernaer te reguleren, met last dat hy syne schriften sal secreet houden ende gedurende de deliberatie in syne sake hem in goede eenicheyt ende stichtinghe metter kercken ende gemeente drage, hem wachtende van eenighe nieuwer leere der gemeente voor te stellen.

7. Is voorder by den Staten voornoemt geresolveert, dat tegens de tsamencoemsten van dengenen, die seggen te wesen van de Roomsche religie, ende de conventiculen derselver tvoorgaende placcaet sal werden gherenoveert ende dat daerby ooc expresselyc sal werden geordonneert, dat de peinen daerin begrepen verbuert werden, al ist schoon soo, dat de voorsz. tsamencoemsten ende conventiculen gehouden werden sonder presentie van eenigen paep oft munick. Dat mede penen sullen worden gestatueert tegens degene, die haer by papen oft municken laten andermael trouwen oft doopen, mitsgaders dengenen, die daerby ende

present geweest syn. Item dat degene, die insinuatie ofte wete doen om tot sulcke tsamencomsten te comen, verbueren sullen vierdubbele boete.

8. Is mede als voren geresolveert, dat tot vervallinge van de costen des synodi van Noorthollant ende andere, die in den loopende jaere sullen vallen, denselven betaelt sal werden dordenaris subsidie ende bovendien noch tweehondert ponden van xl grooten tpont.

9. Ampsinc. — Syn oock in den synodo verschenen Plancius ende Henricus Joannis, dienaer des woorts tot Muijden ende hebben raport gedaen aengaende haeren last, haer van den synodo tot Haerlem opgeleyt in de saken Amsingii, dat se tvertooch derselver aen de E.E. heeren Staten hebben gedaen, dewelcke daerover hebben verstaen, dat de clachten, over syn leven ende conversatie gedaen, mitsgaders het bewys van dien aen den Raet van Staten soude werden overgesonden omme oft ter naester vergaderinghe van den synode van Suythollant oft by den Raet van Staten, die denselven in dienst genomen heeft, daerop naerder geledt ende gedaen te werden, als tot goede stichtinge sal bevonden werden te behooren.

10. Hebben voorder de dienaeren voornoemt verclaert goet bewys ende behoorlycke rectificatie by den Staten ingebracht te hebben van Johannis Amsingii ergerlycke leven ende conversatie ende dat hy daerover van den Raet van Staten opgescort is van synen dienste.

11. Is in den synodo voorgelesen de copye van den brieff, door Henricum Cornputium wten naem van Suyt ende Noorthollantsche synoden aen Ampsingium den 29 Jan. gesonden, synde een vriendelycke vermaninge ende christelycke waerschouwinghe om hem Ampsingium te bewegen de ergernissen met eenen godtsaligen wandel owech te nemen ende hem te versoenen ende vereenigen mette kercken etc. met expresse verhael, dat soodanigen brieff hem dienet ende van den kercken wort gesonden voor deerste vermaninghe.

12. Is ooc voorgelesen de copye van twee brieven van dato 18 May ende 5 Junij, door Cornputium int particulier aen denselven Johannem Ampsingium in alle vriendelyckheyt ende christelycke waerschouwinghe geschreven, genoechsaem synde van denselven inhout metten eersten.

13, Daerbenevens syn gelesen twee brieven Amsingii, aen Henricum Cornputium gesonden, mitsgaders een apologie Ampsingii op den vermaenbrieff, aen hem door den gedeputeerden van beyden synoden gesonden,

dewelcke het synodus niet sonder bedroeffenisse ende verwonderinghe geachtet heeft een lasterschrift te wesen, vol niet alleen van schimp ende smaetredenen op den persoen der dienaeren der kercken int gemeen maer oock (dwelck den broederen aldermeest heeft wee gedaen) van grouwelycke ende opentlycke lasteringen tegens de reyne leere des evangelii.

14. Is voorder van den preside voorgestelt, dat de gecommitteerde van Suythollant openinge souden doen van de procedure der sake, in haeren synodo tot Rotterdam gehouden, mitsgaders doorsake haerder vermaninghe aen Ampsingium. Ende hebben verclaert, dat overmits het synodus voornoemt genoechsaem onderricht was door sekere documenten ende certificatien van de ergerlycke conversatie Ampsingii naer de reconciliatie tot Alcmaer, soodanighe vermaninghe geschiet is wt last des synodi van Suyt ende Noorthollant.

15. Is ooc geresolveert, dat Petrus Plancius ende Henricus Joannis noch wyder rapport souden doen van tgene sy in dese sake hebben gedaen. Waerover de gecommitteerde voornoemt verthoont hebben de certificatien, die se den Staten hebben verthoont, aengaende de ergerlycke conversatie Amsingii, van welcke ooc eenighe den synodo voorgelesen syn.

16. Is daerover geresolveert, dat men Ampsingio, hoewel hy alschoon alle vermaninghe in syne brieven ende apologie voornoemt verwerpt, nochtans schryven sal, met corte woorden te kennen gevende, met hoedanighe verwonderinghe ende bedroeftheyt het synodus syn onbequaem ende lasterlyc schrift gelesen heeft, hem voorder waerschouwende sich niet voorts te verharden. Welcken brieff den synodo voorgelesen synde, is van den preside ende scriba onderteeckent van dato den 26 Junij.

17. Is oock geresolveert, indien op desen brieff gantsch niet oft niet vruchtbaerlyckx en volchde, dat alsdan eenighe van den gedeputeerde beyder synoden met hem sullen mondelinghe sien te spreken ende naer gelegentheyt hem bescheyden te comen voor den aenstaenden synodum van Suythollant.

18. *Horn.* — Het synodus, verstaen hebbende van den broederen des classis van Horn, datter grootelyc were getwyffelt soo binnen als buyten der stadt, oft Clemens Martini ende Cornelius Meynarts met Cornelio Wiggeri eens syn ofte niet in den puncten oft een deel derselver, daermede hy Wiggerus metten kercken verschilt, ende dat sy oock den classi geweygert hebben haere verclaeringhe, gevraecht synde, daervan te doen, heeft tot stichtinghe der gemeynte goetgevonden ende besloten twee

mannen wten naem des synodi totten dienaeren voornoemt te senden, haer biddende ende vermanende, dat se haere ronde verclaringhe daerin met ja ofte neen willen doen. Ende syn daertoe gecommitteert ende affgeveyrdicht PETRUS LAMBERTI, dienaer tot Nieuwenierop ende JAN WILLEMS, ouderling tot Purmerend, denwelcken van den synode gegeven is credentie aen den broederen CLEMENTEM MARTINI ende CORNELIS MEYNARTS voornoemt, mitsgaders ooc instructie ende last van geen ander sake te handelen.

19. Syn voorder tsanderdaechs de gecommitteerde voornoemt wedergekeert ende hebben rapport gedaen, dat se van den broeders CLEMENS MARTINI ende CORNELIO MEYNARTS vriendelycken syn onthaelt geweest, brengende van deselve een gesloten missive aen den synodum, waerin sy haer refereren aen haere wtschryvinge, anno 94 aen allen classen gedaen. Ende alsoo men oock verstaet, dat vele dingen onordentlycken in de kercke van Horn geschieden, is geresolveert, dat beneffens de twee ordinarische gecommitteerden des synodi noch HERMANNUS GEERARDI ende PETRUS LAMBERTI metten eersten sullen van alles goede informatie ende bewys nemen om sulckx door dordinarise ghecommitteerde den E. E. heeren Staten te verthoonen. Sullen ooc de voorsz. vier gecommitteerde CLEMENT MARTINI ende CORNELIUM MEYNARDI vriendelycken vermanen haer in alle bequaemheyt te dragen tot voorderinge alder eenicheyt ende der reyner leere.

20. Is voorgestelt om te verhoeden sulcke inconvenienten, als in de leere nu met CORNELIO WIGGERI te Hoorn ende voorhenen op andere plaetsen met anderen voorgevallen syn, off het niet profyetelyc soude syn den heeren Staten gesamentlyck van wegen der beyder synoden van Suyt ende Noorthollant door haere gedeputeerde voor te stellen, wanneer een dienaer voertaen bevonden soude werden, die tegen de Bekentenisse des geloofs ende de leere, die hy int examineren beantwoort ende goet gekendt heeft ende waerin hy met stipulatie voor de kercken in syner opneminghe ende bevestinghe in den dienst beloeft heeft hem trouwelyc te dragen ende te verblyven, gelyc ooc tot dien eynde gewoonlyck is van den dienaeren in hare opneminghe met haere hant onderschryvinge te nemen, eenighe nieuwe ende vreemde leer schriftelyc oft mondelyc voor te brengen oft de gewoonlycke ordre der kercken te verstoeren sonder voorgaende deliberatie ende decisie van kercken, classen, synoden particulier ende general, daer de kennisse van de leere ende ordre der kercken eyntlyck ende ordentlyck alleen gehooren, oft dan sulck dienaer, met kennisse van saken by de classe gesuspendeert ende sulcke suspensie by den synode particulier (die dan om sulcke saken wille metten eersten

beschreven soude moeten werden) bevesticht synde, niet en sal behooren de facto aff te staen van synen dienst ende van syne gagie, ter tyt ende wylen toe syn sake met bekeeringhe ende versoeninghe affgedaen ende gebetert oft by den synode general eyndelyc getermineert sal syn. Is geantwoort, dat dese synode goetvint (opt welbehagen des synodi van Suythollant), dat sulckx alles voor den heeren Staten ter gelegener tyt tot beter bewaringhe der reyner leere ende goede ordre ende verhoedinghe van schueringen ende verstooringen der kercken in de beste forme sal voorgedragen worden om by haere E.E. hierover sulcke ordre te sancieren, als tot effect desgene verhaelt is, noodich bevonden sal worden.

21. Is voorgestelt, oft niet raetsaem sal wesen, dat int verkiesen der gecommitteerde des synodi deselve orden werde gevolcht, die die van Suythollant onderhouden, te weten dat altoos maer een tseffens affgae ende een aenblyve om den aencomenden te beter aen te leyden. Is geresolveert, dat sulckes noodich is ende voortaen onderhouden sal werden.

22. Ende is oversulckx vercoren Petrus Plancius als blyvende ende Johannes Matthisius als aencomende om de commissien des synodi desen aenstaenden jaere wt te voeren ende van alles goet rapport aen den synodo te doen.

23. Doch alsoo de sake Wigeri ende Taconis niet naer den eysch ende wenschinge der broederen in dese vergaderinghe heeft connen affgehandelt werden, soo is goetgevonden, dat Joannes Bogart Petro Plancio soolange sal byblyven, totdat de informatie voorsz. van de standt der kercke van Horn genomen ende aen den heeren Staten verthoont sy ende daervan den classen advertentie gedaen.

24. Is van den gecommitteerden des Suythollantsche synodi gevraecht, wat stemmen de gecommitteerde reciprocque sullen hebben, te weten deliberative oft definitive. Ende ist daervan geresolveert, dat haere stemmen alleen deliberative sullen syn, wtgenomen in de saken, beyde de synoden gelyckelyc aengaende, in dewelcke sy definitive stemmen sullen hebben. Ende sullen haere stemmen soowel deen als dandere gegeven werden, naerdat de assessor syn stemme heeft gegeven.

25. Is voorgestelt, wat men handelen sal in de propositie der gecommitteerde des Suythollantsche synodi, dewelcke bestemt hebbende, dat twee dienaren wt haer synode int leger syn Excellentie werden toegevoecht, versoecken dat sulckes insgelickx van desen synodo geschiede.

Ende is geresolveert, alsoo de classen ende kercken deses synodi meest vast alle qualyc voorsien syn van dienaren ende dit nochtans een sake is gansch nootwendich, dat men ernstelyck aen den kercken van Suythollant versoecken sal, dat voor dit jaer drye dienaren werden wtgeschickt ende dat den vierden in desen synodo soude gevonden werden. Waerover de gecommitteerde des Suythollantsche synodi voornoemt, overmits sulckes by haerlieden niet en staet, aengenomen hebben tselve by den haren aen te dienen, ende de kercke van Amsterdam heeft op haer genomen den vierden dienaer voornoemt wt haer kercke, alst noot is, te versorgen.

26. Alsoo de gecommitteerde PETRUS PLANCIUS ende JOHANNES BOGARDUS sommighe dingen in den synodo van Suythollant hebben geobserveert ende noodich geacht desen synodo voor te stellen, ten eynde men sien soude, oftet niet profytich waere deselve oock in desen kercken te onderhouden, soo heeft het synodus goetgevonden, dat die een yegelycke classe soude werden voorgestelt, opdat sy haer advys daervan aen den gedeputeerden souden senden om daervan een resolutie in te brengen in de naeste vergaderinghe. Ende syn deselve artyckelen den gecommitteerden der classen medegegeven.

27. Alsoo aen de wederoprechtinghe ende onderhoudinge des collegii binnen Leyden vele gelegen is tot dienst der kercken, is in den sinodo goetgevonden, dat de gecommitteerde tsamen met die van Suythollant mede sullen helpen den voordeel desselven, tsy by den Staten, oft daer sulckx van noode syn sal, besorgen.

28. Sullen oock de gecommitteerde voornoemt een kiste besorgen, daer alle de schriften des synodi ende den kercken van Noorthollant aengaende in sullen geleyt werden. Ende sal deselve kiste gestelt werden tot Amsterdam, alsoo dat se gesloten sy met twee sloten, hebbende de ministers der plaetse eenen sluetel ende de gecommitteerde des synodi den anderen. Ende sullen de gecommitteerde voornoemt op elken synodus medebrengen alle de schriften, die se achten sullen noodich te wesen

29. PETRUS PLANCIUS gevraecht synde, wat de kercke van Amsterdam gedaen heeft int versoecken van een nationale synodus, verclaert dat wel tselve te verscheyden tyden is versocht by den heeren Staten, doch niet geeffectueert. Is nochtans goetgevonden, overmits het grootelycken waer van noode, dat de kercke voornoemt (als dewelcke dwtschryvinge desselven toecoemt) ernstelyc ende instantelycken sulckes sal versoecken.

30. Het synodus heeft gecommitteert PETER ADRIAENSZ, dienaer des

woorts tot Twisch ende AERT BOUDEWYNS, ouderling tot Amsterdam, om aen te hooren de rekeninge, die JOANNES BOGART begeert te doen van de penningen, die hy den voorgaenden jaere ontfangen ende wtgegeven heeft, waervan de broeders voornoemt rapport ingebracht hebben alles wel overeen te comen. Ende syn de resteerende penningen den synodo overgelevert ende daerna eenen yegelycken classi gedestribueert.

31. Heeft voorder het synodus JOHANNI BOGARDO voornoemt vriendelycken bedanckt voor synen getrouwen dienst, den kercken tot haeren contentement bewesen, ende instantelycken aen hem begeert, hy wilde deselve sorge (gelyc hy drye voorgaende jaren heeft gedaen) oock noch dit toecomende jaer aennemen. Dwelck JOHANNES BOGART voornoemt eyndelycken heeft verwillicht op dese conditie nochtans, dat tselve in geen consequentie in synen persoon sal getrocken werden ende dat hem ooc van den synodo een credentie ende authorisatie sal schriftelyc gegeven worden om de voorsz. penningen te ontfangen. Hetwelcke hem het synodus als billich heeft geconsenteert ende door JOHANNEM MATTHISIUM laten aenseggen, hy soude tgelt eensdeels den classibus, eensdeels den gedeputeerden des synodi distribueren.

Gravamina.

32. *Edam.* — Op de eerste swaericheyt van den classe van Edam, oft oock den huysluyden sal georloft syn, die te voren niet gedient en heeft ende die se tot eenen dienaer haerder kercken begeeren te beroepen, by hen te laten proponeren sonder voorweten ofte bysyn haerder classe, is eendrachtelyck besloten sulckx niet te mogen geschieden dan alleenlyc int bywesen des classis ofte immers eeniger dienaeren derselver, achtervolgende den vierden artyckel des nationalen synodi van Dordt.

33. Op de tweede propositie desselven classis, hoe men handelen sal met degene, die op een houwelyc staende ende ongedoopt synde, op sulcke conditie haer begeeren te laten doopen, ende de ervarentheyt leert dickwils, dat soodanige gelyckewel met de werelt int wilde loopen oft metten Wederdooperen sick meestendeel vergeselschappen, is geresolveert, dat men haer onderwysen sal in de leere der salicheyt, ende naerdat sy bekentenisse des geloofs ende belofte van daerin te volherden ende godtsalichlyc te leven gedaen hebben, haer alsdan doopen sal, bevelende Godt de wtcoemste, die alleen een kender der hertten is. Maer aengaende de tyt, hoelange men daermede sal vertoeven tot meerder versekertheyt ende stichtinge, sal staen in de discretie der kercke, daer sulckes voorvalt.

Horn.

34. Op de eerste vrage van die van Horn, ofte een classis de macht heeft toe te laten, dat een broeder, die noch niet beroepen is, mach propositie doen voor den huyslieden (al waert int bywesen van eenen dienaer ofte twee) opdat sy wt de gedane propositie mogen oordeelen, oft sy hem beroepen sullen ofte niet, dan oft men alsoodanigen behoort eerst wettelycken te beroepen ende daerna nergens elders dan voor den classe laten proponeren voor alle de dienaers, daerby synde de leden der kercke van de plaetse, daer hy beroepen soude werden, is bestemt ende besloten, dat nootsakelyc de propositie moet geschieden voor het beroep, overmits wt deselve moet geordeelt werden, oft het beroep geschieden sal oft niet. Aengaende voor wat persoonen de propositie sal geschieden, sal men daerin volgen de resolutie opt eerste gravamen van Edam ende consequentelyc den 4 artyckel des nationalen synodi tot Dordrecht.

35. Is ten tweeden van den classe van Horn voorgestelt, oft men niet even soowel de ongedoopte mach trouwen, als men doet de gebannene ofte geexcommunicieerde. Waerop geresolveert is, dat men de ongedoopte niet sal trouwen, aengesien sy in eenen anderen graet staen als de gebannene, dewelcke men noch als een broeder behoort te vermanen.

36. Ten derden heeft hetselve classis geproponeert, ofte de dienaren, lange te voren het notariatschap bedient hebbende ende door het Hoff van Hollant met eede daerin vernieut synde, hetselve offitie sullen mogen totten eynde haers levens bedienen, ofte dat sy tselve sullen moeten terstont verlaten. Is by den synode eendrachtelycken goetgevonden, overmits soodanige ampt politycq is ende met vele inconvenienten ende swaricheden mitsgaders andere circumstantien vergeselschapt, dat een dienaer, de dienst der gemeynte (hetwelck den heelen mensche verheyscht) aengenomen hebbende, syn voorgaende notariatschap sal naerlaten, doch alsoo dat hetselve ten bequaemsten ende sonder merckelycke versuymenisse dergener, welckers saken hy onder syn handen heeft, geschiede.

37. Is voorder van die van Horn voorgestelt, alsoo CORNELIUS WIGGERI ende de kerckeraet van Horn expresselycken totten synodum verschreven waren door last desselven ende sy met hen vieren wel sooveel hebben verteert als de vier gecommitteerde des classis, oft niet alle ander classes gehouden sullen syn de costen te helpen dragen, dewyle de E E. heeren Staten de penningen verhoocht hebben, dan off het classis van Horn deselve costen alleen sal moeten dragen, twelc niet mogelyc en is.

Daerop is goet ende behoorlyc by den synodum gevonden, dat noch het classis van Horn noch de ander classes te gelyck soodanige costen niet sullen dragen, maer de kercke van Horn alleen, ghemerckt de gecommitteerde des classis van Horn in competenten getale in den synodo syn geweest ende dat oock de penningen voornoemt by den E.E. heeren Staten werden gefurniert tot behoeff der gecommitteerde des synodi ende geen andere.

38. Opt eerste gravamen van die van Haerlem, alsoo men bevindt, dat de Sondagen door openbaerlyc te wercken, coopen ende vercoopen etc. werden ontheylicht, item datter oock vele superstitien op de kerckhoven ende andere plaetsen geschieden, mitsgaders ooc de Papisten hare affgoderye ende moetwille tegen die van de religie genoech opentlyc bethoonen, oft men niet sal versoecken by den E.E. heeren Staten, dat daerin werde versien, is geresolveert, dat men hem daerin schicken sal naer den 6 artyckel des Suythollantsche synodi van Rotterdam, waerin besloten is, dat de gecommitteerde des synodi sullen aenhouden aen den advocaet van tlant ende andere goede heeren, dat het wtschryven der heeren Staeten desaengaende den 10 Martij anno 94, aen allen steden ende officieren in Hollant ende Westvrieslant gesonden, mocht werden beter int werck gestelt ende onderhouden. Ondertusschen heeft dit synodus besloten, dat de classis sekere certificatien ende bewys van soodanighe insolentie den gecommitteerde des synodi oversenden sullen, ten eynde sulckx te bequamer den heer advocaet voornoemt mach werden aengedient.

39. Op de andere vrage van die van Haerlem, oft men niet sal verhoeden, datt men geen attestatie en geve oft recommandatie om eenige collecten van aelmissen te doen, is de resolutie genomen, dat sulcke recommandatien niet sullen werden gegeven als synde voetselen der bedelrye, maer dat sooveel doenlyck is de classes hare kerken ende ooc, ist noodich, de synodus haeren classen helpen sullen.

40. Deselve resolutie is ooc genomen opt gravamen van Alcmaer, synde geheel van denselven inhout.

41. Opt derde gravanium van die van Haerlem is by den synode geresolveert, overmits de commissie der E.E. heeren Staten medebrengt expresse inhibitie, dat men in de saken CORNELLII WIGGERI ende TACONIS alsnu noch niet sal handelen, dat men derhalven deselve voor deser tyt sal laten berusten, ende dat door den gecommitteerde des sy-

nodi metten eersten sal werden aen de heeren Staten versocht, dat haere E.E. believe alsoo de kennisse der sake te nemen, dat nochtans ondertusschen de kercken niet en werden wt den handen genomen het beleyt ende eyndelycke decisie derselver, als synde een sake eygentlyck ende naer Gods woort dependerende aen den dienst, haer van Godt almachtich opgeleyt.

Enchuijsen.

42. Is van de gecommitteerde des classis van Enchuysen voorgestelt, overmits gesien ende bevonden wort, dat moetwillige dootslageren in steden en dorpen naer vercregen lantwinninghe hen moetwillichlyc verthoonen, oft niet noodich soude syn aen den edelen heeren Staten sulckes wt den naem des synodi te verthoonen ende haere E.E. te bidden, dat daerin mocht werden versien. Ende heeft het synodus goetgevonden sulckes noodich te wesen, overmits dat de torn Gods door soodanige sonden wert ontsteken, te meer oock dewyle sulcke lantwinningen in tsGravenhage ende niet by den subalternen overheden werden gegeven.

43. Is voorder van denselven classe geproponeert, overmits het somwylen gebuert, dat jongelieden van 15, 16 oft 17 jaren, ongedoopt synde, versoecken gedoopt te werden sonder nochtans te hebben eenich fundement in den geloove ende niet te verwilligen om totten avontmael te gaen, wort gevraecht, off men soodanigen doopen sal oft niet. Waerover de resolutie des synodi is: alhoewel de meeste stemmen der classes medebrengen, dat men niemant en sal doopen, dan die voorgaende beloften doen haer meteenen totten avontmael te begeven, nochtans om sekere redenen ende voorvallende omstandicheden, diet synodus heeft ingesien, is goet gevonden, dat sulckx door den gedeputeerden werde gecommuniceert metten synodo van Suythollant, opdat gelyckelyck daerin by provisie mach werden geraemt naert behooren.

Particuliere vragen.

44. Is gevraecht van die van Amsterdam, oft oock goede opsicht ende sorge wort genomen van den dienaren, dat de kinderen, in de Gereformeerde ghemeynte gedoopt, oock in de vreese ende kennisse Godes werden onderwesen achtervolgens den artyckel daervan in den synodo tot Edam anno 1572. Daerop is geantwoort, dattet wel goet ende profytich ware, dat de dienaers ende ouderlingen haer quyteden om sulckx teffec-

tueren. Maer overmits tselve als onmogelyc is insonderheyt in den steden, soo wert sulckes vrygelaten doch alsoo, dat se soowel in de bedieninghe des doops als andersins int openbaer ende besonder de ouders, getuygen ende vrienden sullen vermanen hares amptes ende schuldigen plichts.

45. Is ooc van deselve gevraecht, oft de ouderlingen onderteeckenen de 37 artyckulen achtervolgens dacte daervan des synodi, anno 74 gehouden. Antwoort: sulckx onnoodich te syn, overmits de volgende synoden daervan niet aen en roeren, maer dat se in de bevestiginge hares dienstes mondelinge stipulatie sullen doen.

46. Item hebben deselve ooc gevraecht, oft de ouderlingen in de classicale vergaderinghe mede verschynen achtervolgens den 38 artyckel des synodi van den Hage anno 1586. Is geantwoort, hoewel het in sommighe classen tot noch toe niet is onderhouden, dattet voortaen geschieden sal.

47. Is voorder gevraecht, hoe men handelt met de affsnydinge, oft se geschiet in de voorbereydinge ofte voor den avontmael. Is geantwoort, dat wel hetselve in de meeste deelen der kercken voor den avontmael geschiet, maer sullen nochtans de kercken daerin haere vryicheyt behouden.

48. Die van Enchuysen hebben gevraecht, oft men een persoon, in syn gemoet daertoe gedreven synde, mach doopen, overmits hy vermoedet niet gedoopt te syn, dewyle syn ouders Doops geweest syn oft om eenige ander oorsake ende hy anders geen seker bewys can inbrengen, oft hy gedoopt is ofte niet. Is geantwoort, dat men alle mogelycke middelen aenwenden sal om informatie der sake te nemen om totte rechte waerheyt te comen, maer byaldien niet anders wt alle circumstantien can affgenomen werden, dan dat hy niet gedoopt en is, soo sal men hem doopen.

49. Die vant classis van Horn hebben gevraecht, hoe en door wat middel sy tgelt van hare oncosten, op den synodo tot Haerlem lestleden gedaen, sullen crygen wt handen van Clemens Martini, dewelcke hetselve om haer te behandigen van Johannes Bogart ontfangen hebbende inhoudt. Is geresolveert, dat tot dien eynde het synodus den gecommitteerden belasten sal hem te vermanen tvoorsz. gelt te geven, daert behoort, dat men ooc, indien hyt weygert, sulckx ten bequaemsten den heeren Staten verthoonen sal.

50. Op de vrage van die van Haerlem, oft niet behoorlyc

ende noodich sy den E.E. heeren Staten te verthoonen de groote disordre, die door den Wederdooperen geschiet door het scheyden van man ende vrouwe, vader ende kint etc. ende haere E.E. te bidden, dat door haer authoriteyt daerin soude werden voorsien, overmits daerdoor niet alleen veel vrome eenvoudighe hertten wt vreesen affgehouden worden van de ware religie, maer oock groote confusie ende tweedracht in familien ende policyen ontstaet, is geresolveert in desen synodo, dat in alle plaetsen, daer sulckx geschiet, goede kennisse ende documenten sullen werden genomen ende deselve aen den gedeputeerden gesonden om den E.E. heeren Staten te verthoonen.

57. Is ten lesten gevraecht, oft ooc de propositien in allen classen werden gehouden achtervolgens d'acte daervan in den sijnodo van den Hage. Ende is geantwoort, dattet wel in sommige classen is naergclaeten, maer van nu voortaen geschieden sal, alsoo nochtans dattet vry sal wesen, oft tselve in den classe alleen oft in de kercke geschiet.

52. Is voorder censure gehouden ende (Gode loff) niet bevonden straffe oft vermaninge weerdich. Alsoo dat de acten deses synodi, den broederen voorgelesen synde, van elcken classe wtgeschreven syn, dewelcke daeraff elck een copye authentycq met haer genomen hebben. Ende is alsoo dese vergaderinghe in lieffde, vrede ende goede eenicheyt geendicht ende gescheyden, bestemmende dat achtervolgens omgaende ordre het naeste synodus gehouden sal werden tot Horn met voorgaende wtschrijvinghe ende advertissement aen den E.E. heeren Staten. Aldus ghedaen in Amsterdam desen 26 Junij anno Domini 1595.

Joannes Hallius, synodi praeses.
Johannes Matthisius, scriba synodi.

Acta des particuliere synodi van Noortholland, gehouden tot Hoorn den XVII[en] *Junij* XV[c] *ses ende tnegentich.*

1. Naer aenroupinghe van den name des Heeren es tot eenen presidem vercoren Johannes Ambrosius, dienaer des goddelicken woorts tot Amsterdam ende tot eenen asssesorem Petrus Cornelii, dienaer des goddelicken woorts tot Alckmaer ende tot eenen schribam Joannes Bogaert, dienaer des goddelicken woorts tot Haerlem.

2. Syn voorts overgelevert ende gelesen die credentiebrieffen van de gedeputeerden der classen tot het synodum, diewelcke syn voor goet ende wettelick gehouden.

3. Vuyt den name des classis van Hoorn syn verschenen: PAULUS PAULUSSZ, dienaer des woorts tot Oostwouden, EVERT MICHIELSZ, dienaer des woorts tot Oost ende Westerblockaert, SYMON ADRIAENSZ, ouderling tot Oostwouden ende GERRIT AELBERTSZ, ouderling tot Bennebrouck.

Wuyt den classe van Enckhuysen syn verschenen: PETRUS CORNELI, dienaer des woorts tot Enckhuysen, JOHANNES WALLESIUS, dienaer des woorts tot Bovencasspel, SEGER DIRCKSZ, ouderling tot Enckhuysen ende NANNING JANSZ, ouderling tot Medenblick.

Vuyt den classe van Edam: WILHELMUS PUPPIUS, dienaer des woorts tot Edam, HEYNDRICK FRANSSZ, dienaer des woorts tot Marcken, DIRCK TYSSZ, ouderling tot Oosthuysen ende CORNELIS MEUSSZ, ouderling tot Oudendijck.

Vuyten classe van Alckmaer: PETRUS CORNELI, dienaer des woorts tot Alckmaer, WALTERUS ADRIANI, dienaer des woorts tot Graft ende Rijp, GUILLAME MOSTERT, ouderling tot Alckmaer ende REYER JACOPSZ, ouderling tot Schagen.

Vuytten classe van Haerlem syn verschenen: JOANNES BOGAERT, dienaer des woorts tot Haerlem, BARTHOLDUS WILHELMI, dienaer des woorts in de Beverwyck, ARIS OUTGERSZ, ouderling tot Haerlem ende JAN GARBRANTSZ, ouderling tot Castrichom.

Vuytten classe vam Amsterdam es verschenen: JOANNES AMBROSIUS, dienaer des woorts tot Amsterdam, HILLEBRANDUS CUNEUS, dienaer tot Husum, PHILIPS CORNELII, ouderling tot Amsterdam ende LUCAS [1]) JANSZ, ouderling tot Sloterdijck.

4. Vorder syn in den synodo verschenen den erentfeste jonckheer PHILIPS VAN MARNIX, heere van ST. ALDEGONDE, mr. LENAERT CASENBROOT, raet in den Hove van Hollant ende D. ANDRIES HESSELS, eersten raet in den Rade van Brabant, met commissie van de gedeputeerden Raden van Staten om op dese particuliere sinodum te verschinen ende goet regaert te nemen op hetgene, datter sal verhandelt werden, tselffve oock te helpen met goeden raet ende deliberatie te beleyden ende voort te comen, dat in den sinode voorsz. niet en werde gehandelt, dat de allgemene kercken aengaet offte yet anders, waerwuyt enighe onruste offte oneenicheyt in de politie soude mogen onstaen.

5. Syn oock wuyt den name des Zuythollansche sinodi verschenen

[1]) »Lucas" A, B, C en G hebben »Luijt".

met wettelicke credentie WARNERUS HELMICHIUS, dienaer des woorts tot Delft ende BARNARDUS FAELLIE [1]), dienaer des woorts in sGravenhaghe om op den voorseyden synodo van Noorthollant met deliberatiffve stemmen te helpen advyseren volgende dordonnantie, in beyde sinoden resspectiffve daerover gemaeckt.

6. *Enckhuijsen.* — Op het gravamen des classis van Enckhuysen, off oock geraden es, dat het synodale bouck behouden ende bewaert sall werden voor dit jaer by de kercke, daer het sinodus werdt gehouden, gelyck het well de usantie es, alsser tusschen die kercke ende sinodum gheen verscheelt en es, es geresolveert, dat hetselffde bouck alhier ter plaetse zal blijven ende gesloten werden int tresoor, daerinne acta classicalia bewaert werden, twelcke het sinodus verstaet souder pericule te connen geschieden, omdatter twe verscheyden slotelen syn, alsoe dat hetselffde moet geopent werden met gemeine bewilliginghe des classis ende der kercken.

7. Belangende het gravamen van Enckhuysen over de bestellinghe der logementen van de personen, die op den sinodum werden gedeputeert, alsoe daerinne voor dit maell voorsien es by den dienaren des classis van Hoorn, soe es geresolveert, dat men tselffde sal laten berusten ende dat daerinne voortaen sal naegevolcht werden dordre, die gestelt es in de naevolgende resolutie over het gravamen des classis van Haerlem, daervan mentionerende.

8. Op het gravamen van Enckhuysen aengaende den bedroeffden standt van de kercke van Medenblick, off men niet voortaen sal persissteren ende arbeyden, dat deselffde vervallen gemeente bequamelick [2]) mochte gerepareert werden, het sinodus, hebbende aengehoort die resolutien der classen, heeft goetgevonden, dat men in der saecke TACONIS op kerckelicker wijse in dese vergaderinghe sal handelen, maer wuyt verscheyden ocaasien ende motyffven en sal tselfde niet geschieden, voor ende alleer dat de saecke CORNELI WIGGHERII by der hant sal genomen werden ende verhandelt.

9. *Edam.* — Op het gravamen des classis van Edam aengaende de bedienighe der scholen, dat deselffde versien mochten werden met geschickten schoolmeesteren, die de suyvere leere des evangeliums toestaen, overmits het bevonden werdt, dat het gedijet tot groot nadeel der ge-

---

[1]) »Faellie" B en C hebben »la Failli", A »Falie", G »Faelje". [2]) »bequamelick" ontbr. in B.

meente Jesu Christi, dat veel schoolen ten platten landen bedient werden door schoolmeesteren, die religie niet toegedaen, ende datter oock veele in de bedieninge derselffver werden gestelt onder pretext ende tytell der collatien., die daertoe ongequalifficeert syn ende van dewelcken de jonge juecht noch in fondamenten der christelicke leere noch goede seeden niet bequamelyck can onderweesen werden, soe es by den synodo geresolveert, dat de gedeputeerden des synody daervan vertooch sullen doen aen den E. heeren Staten ende versoucken, dat daerin met effecte geremedieert mach werden, insonderheyt oock datter gheen bouxkens der juecht sall werden voorgedragen, die men bevindt van de Wederdooperen ende andere secten int licht gebracht ende der juecht geleert te werden. Tot welcken eynde de voornoemde gedeputeerden hen te vooren mogen addresseren ende particulieren communicatien dienaengaende houden met eenighe persoonen, door derwelcker voorspraeck ende recommandatie sulx te beter bevordert sall connen werden, mits conditie dat deselffde gedeputeerde goet bewys sullen hebben van de plaetsen ende persoonen, daer het gebreck ende abuys bevonden werdt. Ondertusschen werdt oock raetsaem bevonden, dat elcke kerke niettemin goet devoir sall doen by den magistraet der plaetse, daer sulx voorvalt. Het vertooch der gedeputeerden sall gesamentlick met die van Suythollant geschieden ende opdat de schoolen [1]) te beter versien mogen werden met geschickte ende well gequalifficeerde schoolmeesteren, soe sal men oock meteenen aen den E. heeren Staten versoucken, datter verbetering des tractemens des schoolmeesters verordineert mochten werden, hetwelcken in veele plaetsen soe sober es, dat het onmogelick es daerop te leven.

10. *Alckmaer.* — Op het gravamen des classis van Alckmaer, hoe men bequamelick tevreden sal stellen alsulcken broederen, die hem niet en vernoughen met de forme van beroupinge der dienaren ende ouderlingen, die in de Gerefformeerde kercken hier te lande [2]) werdt onderhouden, meynende dat de behoorden te geschieden met gemene stemmen van alle broederen der gemeynten, es geresolveert, dat men sall blyven by de forme, die in de generalle sinoden verordineert es, daerover gheen veranderinghe in de particuliere sinoden can geschieden. Ondertusschen es goetgevonden, dat de kercke van Alckmaer alle devoir doen sal (ist nodich) oock met behulp des classis om deselffde personen met well gefondeerde redenen bequamelick [3]) te vernoughen.

11. Op het [4]) gravamen van Alckmaer, off men die tot den avont-

---

[1]) »de schoolen" B heeft »overal". [2]) »hier te lande" ontbr. in B. [3]) »bequamelick" ontbr. in B. [4]) »het" B heeft »het twede".

male sall toelaten, die verclaren, dat sy [1]) well toestaen alle poincten der christelicke leerė, maer connen noch niet verstaen den doop den kynderen toe te comen, begerende daerinne verdragen te werden, es geresolveert, dat hetselffde bequamelicker sall connen in de generale sinode verhandelt werden als weesende een questie, die genouchsaem generall es. Daerentusschen heeft het sinodus by provisie goetgevonden, dat alsulcke personen eerst grondelick onderweesen werden, opdat se don kinderdoop approberende te stichtelicker daernae totten avontmale mogen toegelaten werden, ende dat alles wuyt verscheyden consideratien, by den sinodo aengemerckt.

12. *Haerlem.* — Op het eerste gravamen des classis van Haerlem aengaende de beroupinghe der dionaren ende dimissie van dien, es by den synodum geresolveert, dat men sall onderhouden die orden, die by den sinoden daerover es gestelt. Derhalffven salt tselffve in alle classen vlytelick naegevolcht werden soe by den classe als de van der gemeente.

13. Op het twede gravamen des classis van Haerlem, off het niet raetsaem es, dat het de gedeputeerden sal vrystaen, die op het sinodum verschynen, alsulcken harbergen te verkiesen, als haerluyden goetduncken sall, offt by soeverre alst goet werdt bevonden, ghemene maeltyt te houden, dat alsdan voor elcke persoon niet meer gereeckent sall werden als tot thien stuvers de maeltyt, den wyn wuytgenomen, es geresolveert, dat voortaen het classis, daer het sinodus gehouden sall werden, bestellen sall seeckere goede harbergen, daer de classis haer logementen sullen hebben, in der vougen dat twe classis in een harberghe gefforeert sullen werden, indient doenlick es.

14. Op het derde gravamen des classis van Haerlem aengaende het schrift AMPSINGII, overgegeven op het sinodum tot Amsterdam anno 1595, inhoudende veele lasteringe ende blassphemie soe tegen die suyverheyt der leere, regeringhe der kercken als oock particuliere persoonen, off men niet raetsaem achtet tselffde te casseren, opdat tenigher tyt niemant daerduer werde geprejudiceert, in gevalle tselffde openbaer werde, welcke schrift alsdoen by den synodo verclaert werde blassphemisch ende luegennachtich te weesen, jae onwaerdich op te verantwoorden, es geresolveert, dat alsoe het sinodus verstaet, dat de personen, die met onschult daerinne particulierlick werden gecalumnieert, hen hoochgelick beswaert vinden, by soeverre hetselffde schrifft int perpetuele memorie gehouden werdt ende tenigher tijt soude mogen dienen tot nadeel van haren per-

---

[1]) »verclaren, dat sy" ontbr. in B.

sonen offte de haren. Item in gevalle tselffde bewaert werde, dat sy begeren tot verantwoordinghe geadmitteert te werden, dat hetselffde schrift sal metten eersten vernieticht ende gecasseert werden ende dit alles wuyt veele ende verscheyden andere consideratien, daerover ingesien. Hetselffve casseren sall geschieden door de twe gedeputeerden des sinody ten overstaen van enighe dienaren der kercke offte des classis van Amsterdam.

15. Op het vierde gravamen, off niet raetsaem es, dat de gedeputeerden des sinody wederom by den E. heeren Staten sullen aenhouden, datter ordre moge gestelt werden over de lantwinnighe der dootslagers ende echtmidinghe der Wederdooperen, es beslooten, dat hetselffde henluyden wederom in commissie sall gegeven werden.

16. *Amsterdam.* — Op het eerste gravamen, off men de personen, die tot haren ouderdom gecomen synde ende in sware sieckten vervallen (overmits de becommeringe haers gemoets) op haer sieckbedde den doop soude mogen aendienen, die sy in haer jonckheyt niet ontfanghen hebben, es geresolveert, dat sulx niet geschieden sall, voor ende alleer men hetselffde gecommuniceert sall hebben met den sinodo van Suythollant om met advys desselffden te vernemen, offer ijet by provysy verordent soude mogen werden totter tijt, datter een generaell sinodus gehouden sall werden.

17. Op het twede gravamen, off yemant, bejaert zynde, soude mogen gedoopt werden by enighe dienaren in een ander plaetse sonder te hebben wettelick bescheyt van de kercke, daer hy woondt, daerin getuychnisse gegeven mochte werden van syn gelooff ende leven, es geresolveert, dat gheen dienaer tselffde geoorloft sal weesen, voor ende alleer dat hy sal hebben getuychnisse van de kercke der plaetse, daer hij wonachtich es. Daerentusschen opdat de personen versterckt mogen werden in haer voornemen van het segell des doops te ontffangen, sall den dienaer, aen welcke tversouck gedaen werdt, schryffven aen de kercke, daer hy woont, om te vernemen, off met stichtinge den doop hen soude mogen aengedient werden.

18. *Hoorn.* — Op het [1]) gravamen des classis van Hoorn, off deghene, die in haren ouderdom by de Wederdooperen gedoopt syn (te vooren in haren jonckheyt niet gedoopt synde) ende daernae hen affkerende van de opinie der Wederdooperen, op den voorseyden doop tot

[1]) »het" B heeft »het eerste".

de taffell des Heeren toegelaten sullen werden, es geresolveert, dat men deselffde sall toelaten, sonder dat enighe repetie des doops aen henluyden geschieden sall, waerop de resolutie des generall synodi tot Middelburch in de particuliere questien articulo 75 haer oock genouchsaem reffereert.

19. Op het [1]) gravamen, off de personen, die met grooter desordre ende oneerlicke manieren als met byslapen ende anders den aenvanck des houwelix beginnen, by den dienaeren der gemeenten geproclameert ende getrout mogen werden, daerwuyt bevonden werdt lasteringe over den evangelio te onstaen, es geresolveert, dat men hem conformeren sall naert besluyt des sinodi van Haerlem 1594, twelcke hem oock reffereert op tgene, dat by den synodum tot Middelburch in de particuliere questien articulo 57 geresolveert es. Derhalffven sal den gedeputeerden des sinodi opgeleyt werden tselffde wederom aen den E. heeren Staten te verthonen ende versoucken, dat het placcaet daerover gemaeckt crachtelick mach onderhouden werden om alle voorseyde misbruycken wech te nemen.

20. Belangende tgravamen van Hoorn, dat de name Clementis Martini soude mogen wuytgedaen werden wuyt den articule des sinodi van Amsterdam, es geresolveert, dat sulx sall geschieden, overmits seeckerlick vernomen wert, dat het eene deell der penningen behandicht es naderhant den classe van Hoorn, namentlyck xviii gulden, ende den reste es behouden van Corneli Wiggeri, gelyck Cornelis Meynertsz ende den voerseyde Clement Martyni verclaert hebben den broederen, tot dien eynde aen henlieden gesonden, te weeten Evarardus Michielsz ende Philips Cornelii.

21. Op het gravamen van Hoorn, off niet raetsaem sall weesen aen den edelen heeren Staten te versoucken een opentlicke disputatie met de Papisten, item dat haer vergaderingen, die in vele plaetse dagelix in grooten getalle geschieden, verhindert mochten werden, es by den sinodo geresolveert, dat het by desen tyt niet oorbaerlick en is een opentlick dispuyt tegens den Papisten te versoucken wuyt verscheyden oorsaecken, den sinodum daertoe moverende. Daerentusschen soe van enighe dienaer affgevordert werdt verdedinge der christelicker leere, dien salt niet alleene geoorlooft syn, maer toestaen int particulier de suyvere leere des evangeliums voor te staen, ende soe hy hem daertoe niet well bequaem offte gequalifficeert en vonde, sal mogen behulp van anderen nemen. Belangende de verhinderinghe der vergaderinge der Papisten sall tselffde met

[1]) »het" B heeft »het twede".

den andere swaricheden door den gedeputeerden des sinody aen den E. heeren Staten verthoont werden.

22. Is voor den sinodo verschenen PIBO OVITIUS, dienaer op het eylant van Wieringhe, te kennen gevende, dat alhoewell by den classe van Alckmaer goet gevonden es, dat hy vandaer soude vertrecken ende dat sulx oock by hem oock geaccepteert es geweest, met conditie dat hem behoorlicke attestatie gegeven soude werden. Nochtans dewyle hy hem daerover becommert vint ende, soe hy seyt, meerder onruste vreest door syn vertreck te ontstaen, versouckt, dat by den sinodo enighe ordre mochten gestelt werden, dat hy offte ter plaetse voorsz. synen dienst mochte continueren, offte soe syn vertreck goet werdt gevonden, wettelicke affscheyt ende attestatie becomen, welcke versouck in seeckere geexhibeerde schrifften vervatet is. Het sinodus verstaende, dat de gecommitteerde des classis van Alckmaer gheen instructie en hadden om hiervan te handelen noch hen en hadde geprepareert met sodanighe documenten, als zy henlieden achten nodich te weesen, heeft geresolveert, datter drie van den sinodo sullen gedeputeert werden om op de naeste classe van Alckmaer te verschynen ende aldaer te aenhooren ende tot de meeste stichtinghe deselffde swaricheyt te middelen, mits dat de van de gemeente van Wieringe door de classe van Alckmaer beschreven sullen werden om alsdan oock gehoort te werden. Ende daertoe syn gedeputeert JOANNES AMBROSII, PETRUS CORNELI tot Enckhuysen [1]) ende EVERT MICHIELSZ.

23. Alsoe PETRUS PLANCIUS ende JOANNES BOOGAERT in den synodo tot Amsterdam verordineert werde om voor den E. heeren Staten te verschynen ende wuytter name der kercke van Noorthollant niet alleenlyck te vertogen den bedroeffden stant der kercken tot Hoorn ende Medenblick maer oock te versoucken, dat haer E. sal gelieffven toe te staen ende voor goet te houden, dat de voorseyde kercke van Northollant voort sullen gaen in de kerckelicke proceduren, die nae het wuytwysen van den woorden Goods tegen CORNELIUM WIGGERI ende TACONEM SYBRANDI nodich soude mogen bevonden werden ende dat om te weeren alle onrust ende verschueringhe, die in den voorseyde gemeente bevonden werdt van weghen der voorseyder personen dagelix te ontstaen, item dat oock de fynale resolutie van sodanighe differenten der leere totten voorseyde kercken (als hen competerende) gereffereert mochten werden, oock geexcerceert die christelicker straffe tegen die hertneckighe verstoorders der gemeente Goods, soe es by denselffden gedeputeerden rappoort gedaen ende inge-

[1]) »tot Enckhuyzen" ontbr. in B.

bracht die schrifftelicke resolutie, daerover by den E. heeren Staten gegeven, waert wuyt bevonden werdt haer E. advijs te weesen, dat de saecke CORNELI WIGGERII voorder sall geexamineert werden by den proffessoren teologie der unifferaiteyt tot Leyden ende enighe bygevouchden dienaren des woorts ten eynde dien daerinne sulcken oorden te stellen, als haer E. tot de meeste ruste der kercken ende welstandt der landen sullen bevinden oorbaerlick te syn. Ende aengaende de swaricheyt der kercken van Medenblick, daervan en werdt in deselffde resolutie der E. heeren Staten geen mentie gemaeckt, gelyck oock op alle de remonstrantien, tot dien eynde gedaen, niet vruchtbaers es gevolcht, waerdoor deselffde bedroeffde ende vervallen gemeynten soude mogen gerepareert werden.

24. Vorder hebben PETRUS PLANTIUS ende JOANNES MATHYSIUS als gedeputeerden des synody rappoort gedaen vant gene sy ten verscheyden reysse gebesongneert hadden in sGravenhaghe in de saecken CORNELI WIGGERII ende van de confferentie, die met denselffden ten overstaen van de gecommitterde der E. heeren gehouden syn geweest ende dat over de poincten der leere, daerinne de voorseyde CORNELIS bevonden werdt metten Gereffoormeerde kercke oneens te weesen, ende dat nae langdurighe handelingen CORNELIUS geparsisteert heeft by sijn verkeerde aengenomen opinien, sonder dat hy enichsins gereduceert heeft connen werden tot de enicheyt der suyvere leere, die in de Gereformeerden kercken hier te lande opentlick werdt geleert. Es oock soewell wuyt het rappoort van de voorseyde gedeputeerden als oock wuyt de lecture in den sinodo genouchsaem verstaen, dat de schriften CORNELI, aldaer overgelevert als beantwoordinge op de voorgestelde poincten der gedeputeerden voorseyt, niet en syn conform geweest de belastinghe der E. heeren Staten, die CORNELIO expresselick opgeleijt hadden, dat hy duydelick ende cathegorice op als soude antwoorden, maer ter contrarie soe duyster ende inpertinent, dat deselffde by de voorseyde gedeputeerde des sinody als oock de gecommitteerde der E. heeren Staten met contentement niet en conde geaccepteert werden. Ende alsoe de voorseyde CORNELIUS in syn schrift hem hadde aengebooden tot mondelinge conferentie, hebben de gedeputeerden des sinodi hetselffde aengenomen, gelyck oock sulx by den gecommitteerde der E. heeren Staten, haer E. aengedragen synde, voor goet gevonden es, maer deselffde conferentie es dadelick niet gevolcht overmits het onverwacht ende heymelick vertrecken CORNELII wuyt sGravenhaghe.

25. Syn oock door de voorseyde gedeputeerde des sinody der vergaderinghe voorgelesen de schrifften, daerin de theses ende antitheses, de beantwoordinghe ende verclaringhe CORNELII, wuyt syn schriften getrocken,

gestelt syn, waerrwuyt syn verkeerde opinien tegen de suyverheyt der leere genouchsaem verstaen connen werden. Ende hetgene dat by deselve gedeputeerde van wegen den synodo gedaen is, is van den synodo geapprobeert [1]).

26. De voorseyde gedeputeerde hebben oock rappoort gedaen, hoe sy met devoir [2]) aen den edelen heeren Staten wuyt last des synody verthoont hebben die grote abuysen ende confusien, die dagelix voorvallen door de superstitien der Papisten, prophanatien van den sabbath, onstraffelicheyt der moetwilligen dootslagers, echtmydinghe der Wederdooperen ende oneerlicken aenvanck des houwelixen staets, die by veele hier te lande werdt bevonden. Ende hoewell het sinodus genouchsaem verstaen heeft het goet devoir, by de voorseyde gedeputeerden in dien gedaen, nochtans dewyle alsnoch daerinne met effeckt niet en es geremedieert, heeft goetgevonden, dat de gedeputeerden des sinody desen aenstaenden jaren weederom daervan vertoogh ende versouck sullen doen.

27. Cornelius Wiggerii. — Op het gravamen des classis van Hoorn, mentionerende van de swaricheyt der kercke tot Hoorn, oft niet nodich sall weesen door enighe bequame ende in Goods woort gefondeerde middelen de saecke te verhandelen ende (ist mogelick) tot eenen goet ende godsaligen vrede [3]) te brengen tot oprechtinge der vervallen gemeenten, die overmits de vreemde opinie Corneli Wiggerii in verschueringe is gevallen, es geresolveert, dat hetselffde allesins nodich es Ende hoewel het sinodus oordelt, dat het openbaer genouch es wuyt alle de schriften Cornelii, dat hy onsuyver in der leere es, alsoe oock by den synodum tot Alckmaer ende Haerlem wuytgesproocken es, nochtans op hoope dat hy noch soude mogen tot enicheyt in de leere met de kercken werde gebracht, es goetgevonden, dat hy sall werden ontboden voor den sinodum te verschynen. Hetwelcke hem van den avont sall aengedient werden door Petrum Corneli van Enckhuyssen ende Joannem Wallesium, diewelcke volgende haer last tot Cornelium gegaen syn, hem voordragende het besluyt der sinody aengaende syn comparitie voor den sinodum. Daerop heeft Cornelius verclaert sulcken versouck des synody niet te connen naercoomen, dewyle hy den synodum voor syn partye hielt, maer soe hem te verschinen belast werde van wegen der gecommitteerde der E. heeren Staten, dat hy alsdan hetselffde naecomen souden. Hetwelcke by den broederen des sinody verstaen synde, hebben

---

[1]) »Ende hetgene — geapprobeert" ontbr. in B. [2]) »met devoir" ontbr. in B. [3]) »vrede" B heeft »eynde ende vrede".

aen den voorseyden gecommitteerden door de voorseyde twe dienaren laten versoucken, dat haer E. soude belieffven haer belastinge by tversouck des sinody te voughen. Twelcke geschiet synde, is tselffde CORNELIO wederom aengedient. Daerop hy belooft heeft voor den sinodum smorgens op acht vuyren te verschynen.

28. Alsoe CORNELIS WIGERSZ opt voorsz. versouck ende belastinghe in den sinode compareerden, es hem door den presidem wuyt last der vergaderinghe voorgestelt, tgundt hiernae volcht. Eerstelick dat, als CORNELIUS hier binnen Hoorn aengenomen heeft de dienst des woorts, hy alsdoe wettelicken belooffde hem soewell in leere als in de kerckelycke regeringe in goede eendrachticheyt te houden met den anderen Gerefformeerde dienaren der gemeente Goods, gelyck deselffde leere offte die substantie van dien vervatet es in de 37 articulen van de Belydenisse des gelooffs der Nederlantsche kercken ende in den christelicken Cathechissmo, ende dat hy tot alle verseeckering deselffde mitsgaders oock de voorgemelde belofftenissen met syn eygen handt hadden onderteyckent, dat nochtans diesniettegenstaende nu in enige jaren herwaerts by den kercken opentlicken verstaen ende bevonden es insonderheyt wuyt syn overgegeven verscheyden schrifften ende anderen conferentien, dat hy met verbreeckinge derselffver wettelicken belofften een ander leere ende quade opinie was dryvende, met de eendrachticheyt der suyvere leere niet overeencomende, waerdoor niet alleenlyck onstaen syn groote droeffnisse ende verschueringe in der gemeynten alhier, maer de kercken Jesu Christy van Noorthollant syn daerdoor wuyt verplichtinge hares amptes genootsaeckt geweest soe in den sinodo tot Alckmaer als tot Haerlem susspentie synes dienstes te ordonneren Ende hoewell syn dolinge ende missverstant door syn schrifften dagelix meer aent licht coompt tot groote nadeell des evangeliums, dat nochtans de kercken, niet teenemaall willende alle de hoope verlooren geven, dat hy soude mogen tot verenighe in de leere ende kerckelicke regeringhe gebracht werden, noch goetgevonden hebben met hem in alder bequaemheyt te handelen ende te vernemen, off hy door Goods genade tot bedenckinge mochten gecomen syn om van syn voornemen ende errueren aff te staen. Es hem derhalffven van den sinodo affgevraecht, off hy begeerde tot deselffve enicheyt der suyvere leere ende kerckelicke regeringe te verstaen, offte dat hy van intentie was te persisteren by syn voornemen ende opinien, gelyck hy daervan insonderheyt in syn schrifften verclaringe gedaen ende gespecifficeert hadden. Ende gelyck de kercken wuyt syn reductie tot denselffde gewenschte enicheyt oorsaecke soude hebben om haer te verblyden, dat se oock soo aen dander syde in cas van hartneckycheyt met bedroeffnisse souden moeten doen, gelyck de Heere in syn woort opt hoochste bevolen heeft.

29. Hierop heeft CORNELIUS voor antwoort gegeven, dat hy de vergaderinge des sinody hielt voor syn partyen ende derhalffven achtede ongehouden te syn daerinne de begeerten des sinody nae te comen, te meer omdat naer syn meyninghe die procedure ende litiscontestatio, die de kercken met hem hadden beginnen te nemen, by den E. heeren Staten aengenomen was, dewelcke hy achte aldaer voleyndt te moeten werden. Hierover es CORNELIUS soe door den sinodum als oock den gecommitterden der E. heeren Staten met veel crachtiche ende wellgeffonderde redenen vermaent, dat sulck syn voorstell onbehoorlick ende inpertinent was, gemerckt dat door de voorseyde gepretendeerde litiscontestatie niet en conde te niet gedaen werden, soewell hetgene dat by den kercken als oock by de commissie der E. heeren Staten te voren was geresolveert ende gedecreteert, ende dat hy behoorden derhalffven met duydelicke woorden hem op des sinodi voorstell te verclaren, veelmeer oock tot de gewenschte eendrachticheyt te verstaen, sonder dewelcke dat noch in de kercke noch in der politie enichghe welstant te verwachten es. Naer het voorstellen van veel redenen ende vermaninge heeft CORNELIUS wuytdruckelicken verclaert, dattet wel warachtich was, hetgene dat hiervooren gespecificeert staet belangende de beloffften ende onderteyckeninge, by hem int aennemen syns dienstes gedaen, maer dat hy dat hadde gedaen naert verstant ende de meyninge, die in alle syn schrifften duydelicken genouch wuytgedruckt staat, betuygende alsnoch by denselffden te persisteren.

30. Het sinodus, hetselffde van CORNELIO verstaen hebbende ende naer de woorden Goods bevindende. dat niemant behoorden in de dienst der kercke gelaten te werden, by dewelcken vreemde opinien ende ongesontheyt der leere bevonden werdt, heeft CORNELIO voorgestelt, dat de kercke wederomme die voorgaende suspentie syns dienstes confirmeerden, hem vermanende tot gehoorsaemheyt ende by soeverre als hy contumax bleve, dat hy moste weeten [1]), dat de kercke Jesu Christi voortaen tegen hem alsoe soude moeten handelen, als nae de woorde Goods ende alle kerckelicke ordeninghe vereyscht soude werden. Waerop de voorseyde CORNELIUS verclaerden sulx te moeten verwachten ende dat de kercken soude doen, hetgene sy meynden als recht ende wettelick te verantwoorden. Ende heeft daermede syn affscheyt van den sinodo genomen.

31. De gecommitteerde heeren der E. heeren Staten hebben der vergaderinge aengedient die antwoorde, die de eersamen magistraet tot Hoorn gegeven hadden op het vertoogh, bij haer E. aen denselffven

[1]) »dat hy moste weeten" ontbr. in B.

gedaen aengaende de opschortinge des dienstes CORNELI, in den sinodo tegenwoordich wederom geconfirmeert ende hem aengedient, (te weeten) dat de voorseyde eersame magistraet deselffve suspentie niet voorder wilden toestaen dan voor den tyt van drie maenden, ende dat daerentuschen die handelingen, begonnen in sGravenhaghe ter ordonnantie van de E. heeren Staten, voorder beleyt ende wuytgevoert mochten werden Maer by soeverre de voorseyde handelinge ten eynde van deselffde drie maenden niet affgedaen en ware, dat hy alsdan evenwell wederom het predicktampt sall aenvangen ende bedienen. Twelcke het sinodus verstaende heeft goetgevonden die resolutie des magistraets niet aen te trecken, latende die .in haer geheell ende blyvende by de wuytspraecke over de opschortinghe synes dienstes niet alleen voor den tyt van drie maenden, maer totdat de voorseyde CORNELIS met de Gerefformeerde kercken in goede enicheyt die suyvere leere bevonden sall werden toe te staen, gelyck oock de gecommitteerde der E. heeren Staten verclaerden met vele gewichtighe redenen den eersamen magistraet voorgedragen te hebben tselffve geffondeert ende behoorlicken te syn.

32. Ende alsoe de voorsz. heeren gecommitteerden der E. heeren Staten niet ongeraden vonden, dat hare E. niettegaenstaende die voorsz. resolutie wederom voor de eersame magistraet ende vroetschap soude verschynen ende met alle mogelicke vlyt te vertoghen, dat deselffde suspentie behoorde te geduyren totter tyt, dat CORNELIUS ten vollen hem soude gepurgeert hebben, soo vooren geseyt es, soe syn haer E. met advys ende goetvinden des sinodi voor de E. heeren van de magistraet ende vroetschap verschenen, arbeydende met veel crachtige redenen deselffde te induceren, dat se behoorden den gelimiteerden tyt van III maenden nae te laten ende de suspentie toe te staen, totdat de handelinge met CORNELIO geeyndicht soude syn ende syn enicheyt in de suyvere leere met die kercken bevonden werde. Waerop de voorseyde heere gecommitteerde rapporteert hebben voor antwoorde ontfangen te hebben, dat de eersame magistraet ende vroetschap tevreden waren, dat de gelimiteerde tyt van drie maenden soude naegelaten werden, begerende dat de saecken soude mogen op het spoedichste gevordert werden, gelijck oock de voornoemde heeren gecommitteerden verclaerden aen dander syde versocht te hebben, dat hy CORNELIUS vermaent soude werden in den voorsz. handelinge duijdelick ende cathegorice te antwoorden.

33. Alsoe in den voorleden sinodo tot Amsterdam door de gedeputeerden, die op den sinodum van Suythollant hadde geweest, seeckere poincten werden aengedient, ten eynde de classes op den naestcomenden sinodum tot Hoorn daerover resolutie souden inbrengen, soo syn de voor-

seyde poincten in den sinodo voorgehouden ende daerop is het naevolgende geordineert:

34. Eerst belangende tpoinckt van inspectores der kercken, off by elcke classe enighe verordineert sullen werden, die nae de gelegentheyt der kercken sullen vernemen, es geresolveert, datselffve sall staen in de vryheyt van elcke classe.

35. Soeveel belangt twede, off niet geraden ware, soe yemant enighe schrifften hadden, den sinodum aengaende, deselffve te bestellen in handen van de gedeputeerde des sinodi, item soe yemant copie begeerden van enige acten offte ordonnantien, by den E. heeren Staten den kercken [1]) gegeven, off deselffve copie gegeven offte geweygert sall werden, dewyle dat wuyt ordonnantie des sinodi een kiste gemaeckt es, daerin alle schrifftelicke acten sullen bewaert werden, soe verstaet het sinodus, dat het eerste van dese articule nodich es. Soeveel belangt het geven van de copie es besloten, dat soe yemant yet begeert, die sal hem addresseren aen den classe, daeronder hy sorteert ende nae tadvys des voorseyde classis sullen de personen hen reguleren, die de sluetelen van der kiste betrout syn.

36. Op het derde offt niet geraden is, dat men aen den E. heeren Staten versoucken sall, dat de magistraten geen ongedoopten met gedoopte personen trouwen sullen, gelyck in den Gerefoormeerden kercken werdt onderhouden, is geresolveert, dat men sall arbeyden om tselffve by den E. heeren Staten te vercrygen.

37. Op het vierden aengaende die ongelyckheyt der feestdagen es verclaert tselffve genouch verthoont te syn.

38. Op het vyfste off de examinatie dergener, die tot den dienst des woorts beroupen sullen werden, geschieden sall ter presentie van de gedeputeerde des sinodi, item offten de namen van de geexamineerden ende geadmitteerden totten dienst op den sinodum particulier ingebracht sullen werden van den classe, daer het examen geschiet es, es geresolveert het eerste onnodich te syn; het twede es voor goet gehouden.

39. Op het seste off men niet sall onderhouden, dat niemant getrout werde dan naer drie voorgaende Sondachse proclamatie ende dat het niet geoorlooft sall weesen in der weecke publicatie te doen ende daerop te

[1]) »den kercken" ontbr. in B.

trouwen, alwaert oock ter ordonnantie van minder overicheden, es geresolveert, dat daerin gevolcht sall werden dordonnantie, by den E. heeren Staten gemaeckt, daernae elcke dienaer gehouden sall weesen hem te draghen.

40. Op het sevende beroerende eerst de ordre, de over de schoole behoorden gestelt te werden, daerop es hiervoren resolutie gegeven. Aengaende het twede off niet de gedeputeerden sullen communiceren metten proffessoren tot Leyden om te vercrygen, dat alhier te lande eenderley precepta artium mochte geleert werden, opdat de juecht in haer studie niet verachtert werden, es geresolveert, dat tselffve sall staen in de deliberatie der gedeputeerden voorseyt ende dat een yghelyck by syn magistraet devoir sall doen.

41. Op het achsten belangende der toesicht der classen over de schoolen es hiervoren geresolveert, daer van de refformatie der schoolen es gehandelt.

42. Op het laesten off niet geraden es, dat men sall ordonneren, datter in den aenvanck ende in het scheyden des sinodi twe predicatien dene voor ende dander nae sullen geschieden, welcke twe classis sall opgeleyt werden, die elcken een dienaer sullen wuytmaecken, es geresolveert, dat men blyven sall by de oude usantie.

43. Syn voor den sinodo verschenen den kerckenraedt der gemeijnten van Hensbrouck ende Opdam ter eender ende CLAES GERRITSZ, lidtmaet tot Opdam ter ander syden. Ende by den broederen des kerckenraets es vooreerst verthoont, wuyt wat occasien datter seeckere swaricheyt ontstaen was tusschen hen beyden ende hoe dat denselffde voor den classe van Hoorn verhandelt ende geresolveert es geweest, item hoe dat de voornoemde broederen des kerckenraedts van derselffve wuytgesproocken resolutie des classis tot den sinodum hadden geappeleert, als hun door deselffde beswaert vindende. Het sinodus verstaende, datter eenmaell tusschen den kerckenraedt ende den voorseyde CLAES GERRITSZ versoenige geschiet was over de poincten, daerwuyt de swaricheyt was onstaen mits seeckere beloffren, die de voorseyde CLAES GERRITSZ nae het wuytwysen van het oordell des classes gedaen hadden, heeft goetgevonden, dat de voorseyde versoenighe vast blyven sall, sonder dat de voorseyde poincten wederom in controversie getrocken sullen werden. Waerinne de parthien in de presentie des sinody hebben bewillight ende met hantgevinge den voorgaenden versoenige geconffirmeert, oock met malcanderen verdragen van tgene, daerover sy differentie hadden, soewell

belangende die verscheydentheyt der rappoorten over de resolutie des classis gedaen als oock de naegevolchde suspentie van CLAES GERRITSZ, gelyck deselffve oock heeft toegeseyt de beloffen, ter date van deselffver versoeninghe gedaen, effectelick nae te willen comen, te weeten by soeverre als hy beroupen mochte werden tot een ouderling offte diacone, dat hy hem daertegen niet weygerlick sall stellen, item in de bedienighe synde, dat hij hem niet sall opposeren tegen de meeste stemmen ende verschynen, als hy tot de versamelinge des kerckenraets geroupen sall werden, wuytgesondert altyt nootsaecklickheyt ende behoudenisse der goeder conschientie, waerop hy by den kerckenraedt totter gemeenschap des avontmaels sall aengenomen werden. Ende soeveel aengaet de swaricheyt tusschen de classe ende den voorseyden kerckenraet ter cause van de resolutie des classis ende het appell daerop gevolcht, es by den voorseyden kerckenraedt versocht, off dat de acte, in de classe daerover gemaeckt, wuytgedaen sall werden, naedyen de principale saecken beslecht es, offte dat den classe sall geordonneert werden in te brengen bewijs van de mishandelinge des kerckenraedts, daerop de resolutie des classis schynt geffondeert te syn. Tselffde es den gedeputeerden des classis van Hoorn voortgestelt, by dewelcke geaccordeert es, dat de voornoemde acte sall gecasseert werden, verclarende sulx des classis presentatie te syn, de meeste vrede der kercke daerin aensiende.

44. JOANNES BOGAERT heeft voor den sinodo reeckeninge gedaen van de driehondert guldens by hem ontfangen in den jare 1595, die jaerlix by den E. heeren Staten den sinodo geassigneert syn tontfangen van den rentmeester CORNELIS VAN COOLWYCK om de sinodale oncosten te supporteren, ende deselffde reeckeninge gehoort, es bevonden te accorderen ende alsoe als goet voor den sinodo gepasseert. Gelyck oock by de twe gedeputeerden PETRUS PLANTIUS ende JOANNES MATHISIUS reeckeninge gedaen is van de 150 guldens, extraordinaerlick by den E. heeren Staten vergunt ten opsien van den groten oncosten in de saecke CORNELII WIGGERI gedaen, welcke reeckeninge by den sinodum oock es gepasseert. *Rest* 178—2. [1])

45. Voort syn by gemene tsamestemminge des sinodi gedeputeert om de swaricheyden des sinodi te vertoghen by den E. heeren Staten, die in dese jare 1596 voorgevallen syn, JOANNES MATISIUS als blijvende ende JOANNES HALLIUS, dienaer des goddelicken woorts tot Amsterdam, als aencomende. Voorts syn veroordineert op den Suythollantse sinodum te verschynen den voorsz. JOANNES MATHISIUS, dienaer tot Haerlem ende BARTHOLDUS WILHELMI, dienaer in de Beverwyck.

---

[1]) »*Rest* 178—2" staat in margine bij den laatsten regel van dit artikel. Het ontbreekt in al de andere codd.

Eenige particuliere questien.

46. By den gedepueteerden des classis van Hoorn es gevraecht, alsser een lidtmaet is, die door openbare sonden enige ergernisse heeft gegeven ende hem versoent hebbende door schultbekenninge met der gemeynten, begeert attestatie om te vertrecken, off men hem simpelick sal mogen geven een suyvere attestatie sonder mentie van de voorgaende fauten daerin te maecken. Daerop es geresolveert, dat men blyven sall by de orden, in den generall sinoden gemaeckt, als in den sinodo tot Dordrecht articulus 9, ende dat voort tselffve sall gestelt werden in de discretie der regeerders van der gemeynten.

47. By den gedeputeerden des classis van Edam es voortgestelt, datter es een vrouwe, diewelcke, overmits dat sy haer in overspell hadde verloopen, es eyntelick van haren man door wettelick divortium, denselffven by der overheyt vergonnet, verlaten ende heeft haer daernae gevoecht tot eenen anderen, metten welcken sy buyten den houwelicken staet ongetrouwet sitt (deselffve nochtans niet synde de persoon, daermede toverspell bedreven es) ende alsoe sy, bewyssende boetvaerdicheyt, gaerne tot den avontmale toegelaten soude werden ende dat se eerst soude moeten getrout syn. Werdt gevraecht eerstelick, off sulcke personen mogen trouwen; item, off sy in der kercken getrout sullen werden offte dat men die senden sall totter overheydt om aldaer getrout te werden. Es by den sinodo geresolveert wuyt verscheyden consideratien, dat deselffde persoenen in den houwelicken staet bevesticht sullen werden, maer dattet selffde by de magistraet sall geschieden, ten ware datte selffde houwelick sonder onruste ende onstichtinge in der gemeente bevestiget conde werden.

Handelinge gehouden met Clements Martini ende Cornelis Meijnaerts [1]).

48. Belangende Clement Martini ende Cornelis Meynertsz, dieselffde syn vooreerst angesproocken van de gecommitteerde der E. heeren Staten ende vermaent, dat se wilden verstaen tot enicheyt metten kercken soewell in de leere als kerkelicke regeringe ende hem affsonderen van alle vreempde opinie, daertegen strydende. Daerop sy voor antwoort hebben gegeven, dat se gaerne tot deselffde enicheyt wilde verstaen ende hen oock conformeren in de kerckelicke regeringe, behoudens dat men henluyden niet al te seer op en dringen het stuck ende leere der predestinatie, daervan sy niet en begeerden soe hooch als enige anderen te gevoelen, denwelcken sy nochtans niet en begeerden te wederstaen. Ende wat belangt seecker schrift, geintituleert Apologie, verclaerden tselve

[1]) »Handelinge — Meijnaerts" ontbr. in B.

buyten haer intentie, jae tegen haren danck int licht gecomen te syn. Ende alsoe deselffde Apologie der vergaderinge es voorgelesen ende datter in aengemerckt syn seeckere poincten, die tegen malcanderen schynen strydich te syn, soe es besloten, dat men wuyt hetselffde schrift seeckere teses sall stellen, (soeveel mogelick is) genomen wuyt de eygen woorden, daerop de voorseyde dienaren haer verclaringe sullen doen, opdat men door middell van dien vernemen mach, off sy metter kercken eens in der leere syn, offte hoeverre deselffde dienaren in haer gevoelen soude mogen gedult werden.

49. Alsoe seeckere theses (daervan hiervoren mentie gemaeckt es) den twe dienaren Clements Maertensz ende Cornelio Meynertsz van wegen des sinodi voortgestelt syn ende dat daerover tusschen henluyden ende enige dienaren wuyten sinodo vooreerst ende daernae oock in den sinodo ten overstaen van de gecommitteerde der E. heeren Staten communicatie ende onderhandelinge gehouden es geweest, wuyt dewelcke genouchsaem verstaen can werden, dat deselffve theses, alsoe die gestelt syn by de voorseyde dienaren, niet en conden geheel aengenomen werden maer begeren, dat enige verclaringe daerby gestelt mochte werden tot breeder openinge van dien, het sinodus niet lieffver siende dan de verenige derselffver dienaren mette kercken ende willende nochtans voorcomen, dat de suyverheyt der leere behouden werde, heeft goetgevonden, dat de theses, by den sinodum gestelt, in hare weesen op haer selffven sullen blyven ende dat daerbeneffvens in schrift gestelt sullen werden de articulen, die de voorseyden dienaren door deselffve communicatie verclaert hebben voor goet te houden, alsoe die daernaer oock in forma gestelt ende hen in den sinodo voorgelesen syn, boven dewelcken sy betuygden met goede conschientien niet te connen [1]) gevoelen. Ende alsoe de voorseyde twe dienaren oock verclaerden, dat sy het gevoelen van de anderen dienaren der Gerefoormeerder kercken niet en begeerde te bestraffen, maer alleene in het hare gedult te werden, belovende dat sy hun alsoe soewell in predicken als particuliere tsamenspreeckinge sullen dragen, dat se niet met recht bevonden sullen werden anders dan het warachtighe fondament der salicheyt (bestaende in de genadighe toereeckeninghe der rechtvaerdicheyt ende heylicheyt Jesu Christi) te vercondighen, soe es de verclaringe der voorseyder dienaren op sulcker wyse van den sinodo geaccepteert ende goetgevonden, dat men deselffve in haer gevoelen sall dulden ende dat se daerop haren dienst sullen continueren, gelyck oock de voorseyde dienaren op het voorstel des sinodi verclaerden tegen de suspentie Corneli Wiggeri niet te hebben, te meer dewyle deselffve met toestaen

1) »connen" ontbr. in B.

der E. magistraet geschiet was. Ende syn alsoe naer hantgevinge met vrede ende vriendelickheyt wuyt den sinodo gescheyden.

50. Es voorts geordonneert, dat indien enige wuytschrivinge geschieden van den E. heeren Staten belangende de personen, die in sGravenhaghe het dispuijt tegen WIGGERUM soude moeten continueren, twelcke wuyt haerder E. ordonnantien begonnen [1]) es geweest, soe syn door bestemminghe des sinodi daertoe verordineert PETRUS PLANTIUS ende JOANNES MATHISIUS, die te vooren begonnen hebben.

51. TACO. — Soeveel angaet de swaricheden der kercken van Medenblick ende op wat wyse men met TACONE sal handelen tot de meeste stichtinge ende ruste der gemeente, es geresolveert, datter van de sinodo twe personen sullen gedeputeert werden, die nae Medenblick sullen trecken, daertoe bestemt syn JOANNES MATHISIUS, dienaer tot Haerlem ende PHILIPS CORNELI, ouderling tot Amsterdam, diewelcke met behoorlicke credentie ende instructie affgevaerdicht syn, inhoudende dat se by de E. magistraet te wege sullen brengen off de comparitie TACONIS op den sinodum, offte dat se aldaer ter plaetse met haer E. believen met den voorseyden TACO in onderhandelinge mogen treden ende spreecken van de bequaemste middelen, daerdoor de enicheyt ende reparatie der gemeente [2]) gevordert mochte werden. De voorseyde broederen wedergekeert synde, hebben rapport gedaen van tgundt haer tot Medenblick wedervaren was, te weeten dat niettegenstaende sy haer wuytterste devoir gedaen hebben soe by de E. magistraet als by den voorseyden TACONEM, dat hy met belieffen haerder E. voor den sinodum soude verschynen ten eynde voorsz , offte soe sy daertoe niet wilden verstaen, dat de handelingen aldaer tot Medenblick soude mogen geschieden, het minste by der overheyt niet hebben connen verwerffen, jae selffs heeft de magistraet ende vroetschap niet willen openen den brieff van credentie, die de twe voorseyde affgesonde broederen van wegen des sinodi was gegeven ende by henluyden den voorseyden magistraet gepresenteert. Hebben mitsdien deselffve in de vergaderinge wedergebracht. De reden, daerop geffondeert was het reffuys der overheyt, was dese, dat se sustineerde de saecke tot de vergaderinge der E. Staten gebracht te syn, derwelckere resolutie sy voorgaven by de kercken niet voldaen te syn, hoewel het vertooch, dienende op de voorseyde resolutie, by de gedeputeerde des sinodi geschiet es, gelyckt tselffve den sinodo voor te leesen es gepresenteert.

52. Het sinodus aengehoort hebbende het voorsz. rapport ende voor-

---

[1]) »begonnen" ontbr. in B. [2]) »der gemeente" ontbr. in B.

der overleyt met rype deliberatie, al tgundt dat over dese swaricheyt in den sinodo es verhandelt, heeft geresolveert, dat de gedepueteerde des sinodi met alle naersticheyt by den E. heeren Staten sullen aenhouden, dat door bequame middelen den voorseyde gemeente van Medenblick mochte gerepareert werden, ende dat TACO door haer E. authoriteijt belast werde reeckenschap synder leere te geven, opdat door middell van dien syn enicheyt met de kercken in de suyverheyt der leere blycke, oock hem te conformeren in kerckelicke regeringe met den anderen dienaren ende, beroupen synde, in sinodale ende classicale versamelinge te verschynen.

53. Overmits dat de dienaren CLEMENS MARTINI ende CORNELIS MEYNARDI, als vooren geseyt es, vergeleken syn metten synodo ende dat voorder dienen gereconcilieert te werden de partien in derzelver gemeente van Hoorne, so is besloten, dat se elc bysonder ontboden sullen worden om tot vrede vermaent te worden, ooc om hemluyden meteenen de suspensie CORNELI WIGGERI aen te dienen, twelc alles ooc geschyet es. Ende naerdien dat se verclaert hadden naer vele redenen [1]) daertoe te willen verstaene, so synder 3 by den synodum gedeputeert, die voort de begonnen vrede sullen bevoorderen ende bevestigen, te weten JOANNES AMBROSIUS praeses, PETRUS CORNELI assesor ende JOANNES BOGAERT scriba, door derwelcker vermaninge totten vrede eyndelyck alle partien met elcanderen in den Heere vriendelyck zyn verzoent ende hebben de vrede in groote bewegelicheyt [2]) met hantgevinghe bezegelt.

54. Angaende het voortstel van den gedeputeerden des sinodi belangende eenige woorden in de translatie des bybels, refereert het synodus tzelve int goet advys van den translateur mitsgaders van degene, die daertoe syn gedeputeert.

55. Is voort censura gehouden ende godlof niet bevonden straffe weerdich, alzo dat de acten deses synodi, den broederen voorgelesen synde, van elcken classe vuytgescrevene syn, dewelcke daerof elc een copie hebben medegenomen. Ende is alzo de vergaderinge in goede eenicheyt gescheyden, bestemmende, dat volgende de orden het naeste synodus sal tot Enchuysen gehouden werden met voorgaende behoorlycke vuytscryvinge ende advertissement an de E. heeren Staeten. Actum tot Hoorn desen 28 Junij 96.

JOANNES BOGAERT, scriba. JOHANNES AMBROSIUS, hujus sijnodi praeses.

---

[1]) »verclaert hadden — redenen" B heeft »met vele redenen vermaent synde, verclaerden." [2]) »bewegelicheyt" B heeft »bewilliginge."

[Acta des particulieren synodi van Noordholland gehouden tot Enchuijsen, begonnen den XVII[en] *Junij anno* 1597] [1]).

De [2]) gesanten der kercken van Noorthollant, op den 17 Junij 97 naemiddaeghs in den synodo tot Enckhuysen eendrachtelyck versamelt, hebben na anroepynge des naems Godes door gemeene keurstemmen vercoren tot eenen presidem D. ANDREAS THEODORI, dienaer des heyligen evangelii ter plaetse voorseyt, D. ISBRANDUM BALCKIUM, bedienaer des woorts tot Naerden, tot assessorem ende JACOBUM ARMINIUM, bedienaer der kercke van Amsterdam, tot scribam.

Daer zyn in den synodo verschenen met behoorlycke brieven van sendingsbetooch dese navolgende persoonen:

Vuyt den classe van Enchuysen:

ANDREAS THEODORI, dienaer aldaer.
CAROLUS PETRI, dienaer tot Binnewysen ende Westerwoudt.
AUCK ALBERTSZ, ouderling tot Enchuysen.
PIETER THOMASSZ, ouderling in Bovencaspel.

Haerlem:

GUILLAME DE HASE, dienaer tot Haerlem.
JOANNES WILZOET, dienaer tot Wormer ende Gisp.
DAMES JACOPSZ, ouderlinc tot Haerlem.
BAERT CLAESSZ, ouderlinc tot Assendelft.

Edam:

JAN JANSSZ, dienaer tot Edam.
LAUREYNS JANSSZ, dienaer tot Muenickedam.
SYMON JACOPSSZ GROOTCLAES, ouderlinck tot Edam
DIRRICK MATHYSSZ, ouderlinck tot Purmerendt.

Alcmaer:

CORNELIUS HILLENIUS, dienaer tot Alcmaer.
JOANNES GERARDI, dienaer tot Egmont.
GERRIT LUYTGES, ouderlinck tot Warmenhuysen.
DIRRCK SYMONSZ, ouderlinck tot Graft ende Ryp.

Amsterdam:

ISBRANDUS BALCKIUS, dienaer tot Naerden.
JACOBUS ARMINIUS, dienaer tot Amsterdam.
STOFFEL JANSSZ, ouderling tot Amsterdam.

---

[1]) Dit hoofd der acta ontbr. in C en is hier overgenomen uit B. In plaats daarvan staat in C het woord »Copie". [2]) In B en G begint met dit woord reeds de opgave der artikelen, zoodat de articuleering zeer verschilt met die in C.

Hoorne:

JAN HERMANSSZ, dienaer tot Berchout.
JAN ADRIAENSSZ, dienaer tot Hauwelt.
JAN EVERTSZ, ouderling tot Hoorne.
JAN PIETERSSZ, ouderling tot Twisch.

Syn ooc tot deselve versamelinge gecommen vuyt name der E. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant met behoorlyck betooch de E. eerentfeste joncheer WILLEM VAN ZUYLEN VAN NYVELT ende de E. CORNELIS CORNELISSZ SOOP, burgemeester tot Hoorn, omdat se dese byeencomste souden bywoonen, alle saecken deur hare wysheyt ende bescheydenheyt helpen beleyden ende acht nemen, dat aldaer geene burgerlycke saecken worden gehandelt noch yets, dat tot de gemeene kercken der Nederlanden behoort, met laste dat sy van alles an haren bevelgeveren verhael sullen doen.

Syn wyder tot deselve plaetse verscenen D. ARNOLDUS CORNELI, dienaer des h. evangelii tot Delft ende BERNHARDUS LA FAILLE, dienaer des woorts in sGravenhage, vuyt laste van den Suythollandtschen kercken, als blyckt vuyt hare betooch, opdat sy de versamelynge souden bywesen ende met goeden raet in voorvallenden swaricheden bystaen na de wyse ende voorwaerde, by beyden synoden onderlinge over sulx gemaect ende besloten.

1. Also de kercke van Wesop in den classe van Amsterdam bestemt was om eenen ouderling op den synodum te zenden ende sulcx by haer niet en is volbracht, is goetgevonden (nadien sulcx dient tot grooten nadeele der nootsaeckelycke synodale vergaderynge ende quaet voorschrifte), dat de synodus an de kercke van Wesop terstont sal scryven ende haer ernstelyck vermanen, dat se met den eersten haren ouderling oversende.

2. Syn drie persoonen in de vergaderynge verscenen, verzoeckende by monde ende scrifte vuyt name der gemeente tot Putten (als de verzoecksbrief voorgaf) ende de overheyt der plaetse, gelyc de onderteeckenynge medebrocht, dat de versamelynge wilde na haeren vermogen te niete doen sodanige opschortynge van dienste, als tegen den dienaer harer kercke van den classe van Alcmaer is besloten ende vuytgesproken, oorsaecke hares versouex voorwendende, dat deselve opscortynge op leugenachtich verhael sommiger quaetwilligen ende te geringe redenen was gegrondet. Waerop de volmachtige van den Alcmaerschen classe, gevraecht zynde, geantwoort hebben wettelycke redenen tot sulcke opscortynge ge-

hadt te hebben, welcke sy ooc bereyt waren, so noodich, voor te stellen. Hierover is besloten, dat de mannen van Putten sullen genouchsame blyck doen, dat se sulx vuyt name der gemeynte verzoucken ende meteen alle bewys tot bevestynge hares verzoucx metbrengen, dat se ooc den bedienaer sullen vermanen, soverre hy yet teghens deselve opscortynge heeft, sic des voor dese vergaderynge te beclagen, dat ooc de gesanten des Alcmaerschen classis sullen met den eersten duerende dese versamelynge hare beschermynge bybringen, so doenlyck is, opdat de synodus, de saecke ten wederzyden gehoort, verstaen ende overlegt hebbende, soude mogen na behooren daerinne handelen.

Syn voorder de vuytgescrevene swaericheden by der handt genomenen de de andtwoorden der classen ordentelyck achtervolgens op een yeder gelesen.

Op de swaricheden des classis van Enchuysen.

3. Op de eerste, welcke angaet de onordentelycke wyse, die by veelen gebruyct wort in de anteeckenynge ende vuytroepynge dergener, die tot den houwelycken state willen treden als doende deselfde opt angeven van eene der contrahenten alleen, is besloten, dewyle de ordonnantien den E. heeren Staten in sulcx genoechsaem hebben voorsien, dat een yder, die macht heeft geboden op te teeckenen, vuyt te roupen ofte te doen vuytroepen, sic sal dragen na de ordonnantie voorsz., ende in gevalle iemant in gebreecke ware, sal op wettelycke wyse versocht worden, dat de E. heeren Staten ofte hare gecommitteerde raden respective believe sorge te dragen, dat hare placaten souden by een yder, welckes stants hy sy, onderhouden worden.

4. Op de tweede swaricheyt des Enchuysischen classis angaende de verhinderynge der bedelerye, op wat wyse die soude mogen by der handt genomen worden, is goetgevonden, also de bedelrye deur het placaet, by den E.E. heeren Staten desen voorleden jare vuytgegaen ende in verscheyden plaetsen openbaerlyck affgelesen, is verboden, dat de E. magistraten bysonderer plaetsen respectyvelyck sullen met bescheydenheyt ende beleeftheyt versocht worden tselve placcaet op gevoegelycke middelen ende bequame wyse int werck te stellen.

5. Het derde gravamen is vuytgestelt tot de comste der gedeputeerden des synodi.

Van de acten te lesen. — Op de vierde vrage, off de acten des Suydthollantschen synodi niet en sullen van nu voortaen in desen synodo

gelesen worden, is geandtwoort, dat deselfde van den gemachtigen des synodi op de vergaderynge gebracht worden, welcke alsdan dezelfde ofte int geheele ofte ten deele sovcel noodich ende voorderlyck tot beslechtynge van gelycke zaecken geacht sal zyn, na hare bescheydenheyt ende believen sal mogen lesen.

Op de swaricheden van Alcmaer.

6. Angaende de eerste, in welcke gevraecht wordt, met wat redenen men tevreden sal stellen sodanige persoonen, dien het besluyt des synodi lestleden, welcke verclaert ongeoorloft te syn, dat de predicanten ongedoopte persoonen ofte een gedoopte met een ongedoopte souden trouwen, niet en behaecht, is goetgevonden, dat de gedeputeerden vuyt beyden synoden sullen redenen vuyt den woorde Godts te samen stellen, daerdoor sulcx sal mogen bewesen worden, ten eynde deselfde den E. heeren Staten, so noodich, vertooght ende ooc eenige broederen der classen van Hoorn ende Alcmaer ende andere, sulx begeerende, medegedeelt moge worden, opdat sy alle mogen verstaen tbesluyt vastgegront te wesen. Ende sullen ten gelycken eynde de classes van Hoorn ende Alcmaer int corte vervaten sodanige redenen, als sommige tot bewys harer meenyngen, tegens den besluyte des synodi strydende, mogen hebben, ende deselve an den gemachtigen der synoden oversenden om daerop by denselfden na behooren gelet te mogen worden.

7. Op de tweede, off den classi, eenige kercke, die sonder dienaer is, bedienende, niet sal geoorlooft zyn een deel des stipendii te genieten omme te mogen vervallen sodanige costen, als tot bedienynge derselfder kercke ende andere kerckelycker saecken bevorderynge worden gedaen ende gedragen, is besloten, dat sodanige classis de geheele weerde sal mogen genieten, midts die by den Raden van Staten respective versouckende, behoudens tgene den weduwen der affgestorvener dienaeren daervan is toegeleyt, by soverre de plaetse door de doot des predicants ledich sy, welverstaende dat die classis niettemin sorge sal dragen, dat de kercke opt spoedichste sal met eenen eygen dienaer versorgt worden.

Op de swaricheden van Hoorn.

8. Also de classis van Hoorn vraecht, of niet geraden ware, dat de kerckelycke straffe ende voornamelyck duyterste afsnydynge gesciede niet opentlyck voor de geheele vergaderynge maer voor de besloten gemeente ende alsulcx voor den mannen lidtmaten derselfder, vuyt oorsaecke dat de stichtynge der gemeente daeran gelegen is, so by de kercke van

Hoorn wort voorgegeven; wort geandtwoort, dat also daerover by den gemeenen synoden sekere wyse ende maniere is gestelt ende tot nooh toe gebruyct ende de veranderynge derselver tot sodanige gemeene vergaderynge der Nederlantschen kercken gehoort, het by het voorgaende gebruyc sal blyven ter tyt toe, dat het anders by den generalen synodum sal besloten worden.

9. Het tweede gravamen, twelcke betreft de saecke Corneli Wigeri, is vuytgestelt tot de jegenwoordicheit der gemachtigen deses synodi.

10. Op de derde swaricheyt, off de dienaers des woorts sodanige persoonen, die door byslapen het houwelyck beginnen, versoeckende daerna hare geboden in der kercke te moghen hebben ende aldaer getrout te worden, niet en souden mogen tot der overheyt wysen om daer hare trouwe te voltrecken, is goetgevonden, dat het sal blyven by tgene in synodo particulari tot Hoorn anno 84 artic. 8, ende voorder in synodo Middelburgensi generali in particularibus quaestionibus, quaest. 58, ende daerna tot Haerlem 94 artic. 24 is verhandelt, dat is dat dese misbruycken ooc onder andere de E. heeren Staten worden vertoont ende beterynge gesocht, doch dat de dienaers der kercken deselfde persoonen niet sullen weygeren te trouwen om dese swaricheyt alleen, midts voorgaende vermanynge van hare onwettelycke tsamencomste ende mishandelynge.

11. Op het vierde gravamen angaende de vermeerderynge der wedden der predicanten is besloten, dat vuyt name deses synodi de Gedeputeerde Raden van Noorthollant beleefdelyck sullen versocht worden, dat hare E. E. believe te versorgen, dat de dienaers ten platten lande mogen eenige verhoogynge hares stipendii tot noot genieten ende vercrygen, ende de magistraten der steden te vermanen, dat haer ooc believe hare predicanten genouchsamentlyck met nootdruft te voorsien ende sulx ten ansien deser dierer ende benoude tyden. Welcke versoeck by D. Andream Theodori, presidem ende Cornelium Hillenium sal gedaen worden.

12. Ende also verstaen wort, dat de scoolmeesteren gemeenlyck in gelycken stant zyn, sullen de twee voorsz. by denselfden Gedeputeerden Raden versoucken, dat de geringe wedden der scoolmeesteren soude mogen vermeerdert worden.

13. De gemachtige deses synodi hebben dese vergaderynge seecker betoog voorgelesen, welcke de E.E. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant vuyt den name der kercken tot wechnemynge veler swarer sonden ende argernissen ende beterynge deses standes is gedaen, over

welcke hare neersticheyt sy van desen synodo grootelycx syn bedanct ende wyders versocht, dat hen believe deselfde nootwichtige ende goddelycke saecke wyders tot alle gelegentheyt te behertigen.

14. Also de kercken van Zuyt ende Noorthollant geraden hebben gevonden over gewichtige saecken de eene des anders advys te versoecken, is raetsaem geacht, dat na tbesluyt des Zuythollantschen synodi sodanige saecken by tyts sullen worden an den synodalen classe overgescreven worden, opdat deselfde, wyders an allen classen gebracht zynde, soude mogen na tbehooren overlegt ende alsoo duer gemeene advys beantwoort worden.

15. Dewyle in synodo Middelburgensi is besloten, dat sodanige personen als tot Leyden hebben gestudeert ende van de professoren der theologie geexamineert zyn, sullen sonder voorder examinatie tot den kerckendienst mogen toegelaten worden, waeruyt wel eenige swaricheden na sommiger oordeel ontstaen, is gevraecht, of niet goet en ware, dat, het besluyt des synodi voorsz. vast staende, tot meerder sekerheyt eenige souden werden van den synodo bestemt om de examinatie van den professoren by te wesen. Waerop goetgevonden is, doch onder het believen der classen, also de saecke gewichtich is ende allen kercken angaet, dat de gedeputeerde des synodi sodanige examinatie sullen bystaen.

16. Also het synodus tot Hoorn op het ernstich versoeck van sommige goetgevonden heeft, dat het scriptum Ampsingii, den Amstelredamsche synodo overgelevert, soude vernieticht worden ende sulx tot hiertoe om gewichtige oorsaken, van nieus voorgevallen, niet en is geschiet maer versegelt ende toegesloten bewaert, wort gevraecht van den gedeputeerden des synodi, wat dese vergaderynge daerover vyndt. Is besloten, also sekerlyck verstaen wort, dat Ampsingius voorheeft eenich scrift int licht te geven, welcke na eeniger meenynge ofte tselve is, dat den synodo is overgelevert, ofte weynich van tselfde verschillende, dat hetselfde scrift Ampsingii wel versegelt bewaert worde vooralsnoch ter tyt toe, dat blycken sal, wat hy voorheeft, opdat, alsdan de gelegentheyt medebryngende, tselve scrift soude mogen vernieticht ofte opentlyck vertoont worden, midts dat die de vernietynge hebben versocht, tevreden werden gestelt, soverre sy sick over de innelatynge des synodaelschen bevels quamen te beclagen.

17. Also seecker bouxken int Francoys is vuytgegaen tot wederleggynge der voorreden, die de heere van S. Aldegonde voor syn boeck van twoort Godts heeft gestelt, is gevraecht, dewyle sulck boexken ver-

vaet saecken, niet alleen den voorsz. S. ALDEGONDE maer ooc den gemeenen kercken ende leere derselfder angaende, oft niet geraden ware tselfde boexken te beantwoorden, is goetgevonden, dat hetselfde bouxken, soveele als het vervact saecken, die de Gereformeerde kercken ende leere derselfder tegens syn, sal by den kercken op het goetvynden van den synodo van Zuythollant beantwoort worden. Tot welcken eynde de synodus van Zuythollant met advys der gedeputeerden deses synodi bequame personen sal mogen ordineren.

18. Dewyle de gedeputeerde des synodi hebben angeboden rekenynge te doene van seeckere pennyngen, by hen ontfangen ende vuytgegeven, is goetgevonden, dat deselfde ten overstaen van LAURENS JANSSZ, diënaer tot Muenickedam ende DIRRICK MATHYSSZ, ouderling tot Purmerende, sal gescieden.

19. D. JOANNES MATHISIUS, twee jaren in deputatie der kercken geweest zynde, heeft versocht ontslagen te worden na de ordonnantie daervan gemaect, ende dat een ander in syn plaetse gestelt mochte worden. Daerbeneffens heeft ooc D. JOANNES HALLIUS, in denselfde deputatie een jaer geweest zynde, begeert vuyt oorsaecke der swarer lasten van de kercken van Amsterdam van gelycke last ontslagen te zyn. Waerop goetgevonden is, dat JOANNES HALLIUS dit jaer sal continueren volgende de ordonnantie daervan gemaect, ende dat JOANNES voorsz. met dancseggynge ontslagen ende een ander in syn plaetse gestelt zal worden. namelyck HERMANNUS GERARDI, dienaer tot Enchuysen.

20. GUILLAME de HASE, bedienaer des woorts tot Haerlem, is bestemt om in den name deses synodi in den Zuythollantschen synodo nevens BERTEL WILLEMSSZ, predicant in de Beverwyc, te verschynen.

21. De classis van Haerlem heeft voorgedragen, dat hen van den bailliu in de Beverwyck seeckere vrage is voorgestelt, hoedanige sonde wel sodanige begaen hebben, die den Nederlantschen bybel ende andere scriftuerlycke boecken gesceurt ende int vier geworpen hebben. Is goet geacht, dat de classis van Haerlem gevraecht hem antwoorde, dat sulcx een groote zonde is tegens Godt ende syn heylige woort, weerdich des oordeels ende verdommenisse Godes. Doch hoe groot die eygentlyck zy ende wat straffe sy by den politicqen rechter verdient, en neempt de synodus nu niet an te oordeelen, dewyle sulx ten deele den rechsgeleerden angaet ende by dien sal mogen affgevraecht worden.

22. LAUREYNS JANSSZ ende DIRRICK MATTHYSSZ, ouderling tot Purme-

rendt hebben angehoort de rekenynge der gedeputeerden ende die redelick ende goet gevonden, ende is deselfde derhalven by den synodum geapprobeert.

23. De kercke van Amsterdam heeft angedient, dat de remonstrantie der E. magistraet van Leyden, in den jare 82 vuytgegeven, ende justificatie derselfer magistraet van nieus in druck syn vuytgegeven met smadelycke voorreden tot lasterynge der suyverer leere ende bedienaren derselver ende versoect in desen het oordeel des synodi, wat hierinne behoort gedaen te syn. Is geandtwoort, dewyle verstaen wort, dat dese saecke tot kennisse der E.E. heeren Staten gecommen is, deur welcker autoriteyt de magistraet van Leyden is bevolen over desen ondersouck te doen ende daerna in te bryngen, wat sy vernomen sullen hebben, ten eynde daerinne na tbehooren mochte voorsien worden, welcke so men verstaet, noch niet en is gesciet, dat de gedeputeerden des Zuythollantschen synodi dese saecke bevorderen ende dat so ymant soude konnen na den autheur deser voorreden vernemen, deselfde sal bescicken, dat die tot kennisse ofte van de magistraet tot Leyden ofte der heeren Staten comme.

24. Daer syn van deselve kercke van Amsterdam noch twee boucken vertoont, het eene deur eenen Gerrit Janssz, aldaer woonende, vuytgegeven tot lasterynge ende becladdynge der leere der Gereformeerder kercken deur de meynynge eenes Nicasii van der Schure, in syn tyt bedienaer des woorts ontrent de stede van Gent in Vlaenderen, welcke hy soect den gemeenen kercken op te leggen; het andere bescreven by eenen Hans de Ries, predicant der Waterlantsche Wederdoperen, tot bewys dat die 12 mannen, van dewelcke Actor. 19 mentie wort gemaect, tweemael met den water syn gedoopt. Ende soude deselve kercke geerne hooren, wat dese vergaderynge acht daerinne tot verandtwoordynge ende stichtynge der gemeente behooren te gescieden. Waerop by den synodum is besloten, dat tot wederleggynge des eersten boecxken opentlyck in een cort gescrift sal verclaert ende . . . [1]) . . . worden, waervoor de Gereformeerde kercken dit boucxken weleer hebben gehouden ende noch jegenwoordich houden, hetwelcke de kercke van Amsterdam wort opgeleyt. Wat angaet het tweede, also het door oorsaecke eenes particulieren besprecx tegen den tsamenspreker is gescreven, acht het synodus dat het voor particulier sal worden gehouden, staende ten bescheydenheyt van Cornelis Bockaert, welcke ouderlinck met Hans de Ries handelde, off hyt sal goet vynden te beantwoorden ofte niet.

25. Is by den synodo goetgevonden, dat de gedeputeerde des synodi

[1]) Half uitgewischt woord, vermoedelijk »verthoont", gelijk A en B hebben.

sullen nevens anderen, die tot den synodum sullen gaen, in den anvang des bestemden tyts verschynen.

26. TACO SYBRANTS. — Also het gravamen sommiger classen, als Enchuysen ende Amsterdam, angaende de zaecke TACONIS ende de kercke van Medenblic tot de comste der gedeputeerden des synodi was vuytgestelt, so is met hare comste tselve by der handt genomen ende vooreerst het eerste deel derselfde, twelcke was, ofte ende wat de classen geraden vynden, dat met TACONE soude gehandelt worden. Doch aleer de meenyngen der classen, so gebruyckelyck, syn voorgelesen, is den gedeputeerden affgevraecht, of sy iets de vergaderynge desangaende hadden an te dienen ende wat sulcx ware. Waerop sy verclaerden iets te hebben ende dat sulx was seeckere resolutie, by den E.E. Staten over de saecke TACONIS genomen, welcke was in substantie dese, dat de beroupynge TACONIS niet en soude in dispute getrocken by den kercken maer sodanich, als sy was, voor goet angenomen, ende dat de kercken, by soverre sy iet willen tegen TACONEM anvangen, vooreerst souden moeten bewysen syne onsuyverheyt in der leere der waerheyt ende hem van valscheyt derselfder overtuygen. Waerop de gedeputeerden des synodi verclaerden geandtwoort te hebben, eerstelyck dat de kercken de beroepynge TACONIS ende incomste in den dienst geensins wettelyck conden kennen, maer dat sy bereet waren te bewysen, dat hy onbehoorlyck hemselven hadde ingedrongen ende laten invoeren, daerna dat se wel bereet hadden geweest ende noch waren met TACONE in conferentie te treden omme oft van syne suyverheyt versekert te zyn ofte van onsuyverheyt te overtuygen, maer dat hen sulcx tot noch toe seer onbeleefdelyck was affgeslagen ende geweygert. Het synodus, dit rappoort gehoort hebbende, heeft goetgevonden de resolutien der classen over dese saecke voor te nemen. Welcke gelesen synde, is gevonden de resolutien der classen over dese saecke te wesen, dat men noch tot overvloet TACONEM sal soecken te bryngen tot onderteeckenynge des Catechismi ende Nederlantsche Confessie ende der kerckelycke ordonnantien ende voorder tot belofte om daer niet tegen te doen noch te leeren noch te spreken, ooc sick conformelyck allen anderen in kerckelycke versamelynge te houden, tot welcken eynde twee sullen worden affgeveerdicht tot Medenblick, die hem sullen bewegen voor den synodo te verschynen, ofte so sulx niet doenlick, hem te versoucken, dat hy onderscryve ende belove sulcx als boven. Waertoe LAUREYNS JANSSZ, bedienaer des h. evangelii tot Muenickedam ende JOANNES MATHISIUS, dienaer tot Haerlem, syn bestemt.

27. Dese nu, haren last vuytgerecht hebbende ende wederom van Medenblic gecomen zynde, hebben an den synodum rappoort gedaen vant uytvoeren haerder commissie, te weten dat sy ten huyse TACONIS geco-

men zynde ende beginnende met hem te spreken, aldaer ingecommen syn de secretarius ende eenige andere, in welckers tegenwoordicheyt sy hare commissie (overmits die niet en vertrocken) TACONI hebben voorgestelt, aen hem vuyt den name des synodi begeerende, dat hy met haer na Enchuysen soude reysen om met den broederen aldaer te handelen van synen dienst ende tgene daeran dependeert, belovende hen voorder, dat het synodus wel ende vriendelyck met hem begeert te spreken, niet anders weynschende dan een goede vuytcomste der saecke. Waerop hy TACO heeft verclaert hem wel soveele syne persoone angaet bereet te syn, maer tselfde niet te connen doen dan met consent syner magistraet, an dewelcke hy wilde de saecke proponeren, begeerende dat sodanich versoeck hem scriftelyck soude worden gegeven, twelcke in forma als boven is geschiet. Eenige ueren daerna heeft hy hen voor antwoorde gegeven in de tegenwoordicheyt van de persoonen boven verhaelt, dat hy niet en conde sulcke begeerte des synodi nacommen, overmits hem dat was verboden by resolutie van den magistraet ende vroetschap, die over de saecke vergadert hadde geweest.

Hebben voorder de gedeputeerde voornoemt begeert alleen met TACONE te spreecken om hem te proponeren, twelcke haer daerbeneffens was belast. Maer als de secretarius voorseyt verclaerde, dat hem TACO verboden was met eenige gedeputeerde alleen te spreken ende oversulx instantelyck weygerden te vertrecken, so hebben de gedeputeerde voornoemt in harer tegenwoordicheyt TACONEM gevraecht, of hy begeerde den christelycken Catechismum (dewelcke in den Nederlantschen kercken wort geleert) met de 37 articulen der Nederlantsche Confessie te onderteeckenen als een leere, overeencommende ende accorderende met de h. scrifture, opdat de kercken daeruyt souden mogen affnemen, off hy met haer eenich is in de leere ofte niet. Waerop hy TACO geantwoort heeft hem niet alleene beducht ende bevreest te wesen, dat daeronder iet soude mogen schuylen, dienende tot zynen nadeel, maer seyde grootelycx verwondert te wesen, dat hem sulx van den synodo wederom wiert voorgestelt, angesien hy nu dicmaeles verclaert hadde niet tegen den Catechismum ofte articulen voornoemt te gevoelen, deselfde verstaen ende vuytgeleyt zynde na de gelyckheyt des geloofs ende sin der h. scrifture, dewelcke hy houdt voor den eenigen gront der waerheyt. Te meer oock dewyle hy op deselfde vrage, hem van D. JEREMIUM BASTINGIO saliger gedachtenis ende JOANNE VUYTENBOGAERT voorgestelt, geandtwoort heeft in sekere scriften, den E.E. heeren Staten overgelevert, in dewelcke hy ooc seyde rekenschap gedaen te hebben van syn geloove ende leere, hem ooc alsnoch sowel angaende tgevoelen over den Catechismum ende den 37 articulen als ooc syns geloofs ende bekentenisse tot deselve scriften refererende, bereyt synde tgene daerinne eenige duysterheyt ofte swa-

richeyt soude moghen worden gevonden, met alle bequaemheyt hem mogelyck synde te verclaren.

28. De synodus sulcx verstaen hebbende, heeft na lange ende rype deliberatie, daerover gehouden, bevonden geheel nootsakelyck te zyn, dat voorder met TACONE na vuytwysen van Godts woort ende goede kerckelycke ordonnancien sal worden gehandelt volgende de gemeene resolutien, by den classes tot desen synodum gehoorende over dese saecke genomen. Ende is derhalven besloten, dat TACO SYBRANDI niet en can noch en behoort voor bedienaer des heyligen evangelii in de Gereformeerde kercken deser landen gehouden te wesen vuyt oorsaken, dat hy onwettelyck is in den dienst tot Medenblic gecommen, dat hy de Confessie der Nederlantsche kercken, bestaende in 37 articulen, ende den christelycken Catechismo midtsgaders de kerckelycke ordonnantien niet en heeft onderteeckent, ooc sick tot hiertoe onwillich betoont deselfde te onderteeckenen niettegenstaende eenige verclarynge, by hem over dese weygerynge gedaen, niet strydende (na het oordeel des synodi) tegen de weygerynge, maer alleen dienende tot vuytvlucht ende bedriegelycke verhinderynge van rechveerdige handelyngen, die tegens syne persoone soude van den kercken mogen voorgenomen worden Daerbenevens dat hy niet sonder andere oorsaecken gesuspecteert wort onsuyver in de leere te wesen, ende wyders dewyle hy sick van de gemeene kercken in alle kerckelycke versamelyngen ende handelyngen affsondert, alle versamelyngen der kerckelycke persoonen versmaet, alle ordonnancien der kercken ende vermanyngen hardtneckelyck veracht ende verwerpt, jae dat noch noyt wettelyck is gebleken, dat hy oyt als lidtmaet der Gereformeerde kercke gemeenschap met deselfde heeft gehadt. Om dese oorsaken dan heeft het synodus goetgevonden, dat hy voor sulx als boven opentlyck de gemeente sal verclaert worden met verhael van syne mishandelyngen ende gebrecken, van het goede devoier, by den kercken gedaen om hem tot redelickheyt te bryngen ende syne halsteericheyt, tegen dit alles betoont ende bewesen. Ende sal de proclamatie van dien geschieden over 6 weecken, welcke sal syn den [3] [1]) Augusti voor de gemeenten Christi tot Enchuysen, Alcmaer ende Edam in forma als volcht:

29. Seer weerde ende beminde Christenen! Wy en connen van ampts ende conscientie wegen niet nalaeten u. l. met droeffenisse ende weemoedicheyt onser herten te verclaren, dat TACO SIBRANTSSZ, welcke nu ontrent acht ofte negen jaren in der stat Medenblick openbaerlyck heeft gepredict, alhoewel noyt wettelyck is gebleken, dat hy met de Gerefor-

[1]) »[3]" ontbr. in C, die hier eene kleine opene ruimte heeft, en is overgenomen uit B en G. A heeft »eersten".

meerde kercke als lidtmaet oyt gemeenschap hadde gehadt, jae selfs een tytlanc heeft gestaen als predicant in de kercke van S. Jacops tot Utrecht, welcke in de bedienynge des woorts, gebruyc der sacramenten ende de kerckelycke discipline ende ordonnantien in veele nootsaeckelycke stucken van de Gereformeerde kercke was affgesondert, noch tot op desen dach toe niet en heeft connen gebracht worden tot wettelycke onderteeckenynge der Nederlantsche Confessie, bestaende in 37 articulen, den christelycken Catechismo ende den kerckelycken ordonnantien, welcke onderteeckenynge dient tot nootsakelyck bewys van goede eenicheyt in der leere ende christelycke bedienynge met den Gereformeerden kercken, sonder welcke onderscryvynge niemant en mach na goede kerckelycke ordonnancien in dese landen den predicstoel in de Gereformeerde kercke betreden, ende daerbenevens int vuytreycken der h. sacramenten hem van het gebruyc der Gereformeerden kercken, in den woorde Godes bevolen ende gegrondet, afsondert, ooc in het gebruyc der christelycke discipline ende andere kerckelycke ordonnantien hem niet en draecht in conformiteyt met andere predicanten der Gereformeerde kercke in den lande van Hollant ende Westvrieslant, ende wyders tot noch toe weygert in de kerckelycke versamelyngen dadelyck te verschynen, sonder welcke nochtans noch de eenicheyt in de christelycke leere noch de vrede ende ruste in der kercken can onderhouden noch de kercke na noot ende behooren bedient worden, waervuyt so tot Medenblick als elders groote onruste ende schade in de kercken ende droeffenisse in der herten veeler vromen ende rechtsinnigen is onstaen, welcx de gemeene kercken deses quartiers, angemerct hebbende ende verstaende tot haren ampt ende schuldige plicht te gehooren sorge te dragen ende te arbeyden, dat sodanich onrust ende scade geremedieert ende de oorsaken derselfden wechgenomen soude mogen werden, hebben tot verscheyden reysen den voornoemten Taco Sybrantsz tot hare kerckelycke vergaderynge met alle bescheidenheyt ende vriendelicheyt geroepen ende, na weygerynge van comparicie, verscheyden persoonen vuyt het midden van haer tot hem gesonden omme met hem in alle beleeftheyt na tbehooren te onderhandelen, opdat hy tot conformiteyt van de gemeene kercken ende syn sculdige plicht soude gebracht werden, ten eynde dat alle oneenicheyt, onruste ende ergernisse vuyt de kercke wechgenomen ende goede ruste ende eenicheyt weder overal in de gemeenten opgerecht mocht worden, alle welcke moyte ende arbeyt te vergeefs an hem is gebruyct geworden, overmits hy tot noch toe hardtneckelyck alle voorgaende cristelycke vermanynge veracht ende int minste sick deur geene derselfden en laet bewegen, daeromme de kercken Jesu Christi in desen quartiere na lancduerige patientie ende verdraechsaemheyt eyndelyck genootsaect syn geweest van wegen hares amptes, hen van Christo in syne gemeente vertrout ende opgeleyt, ende

tot quitynge harer conscientie u. l. opentlyck te verclaren, waervoren sy den voornoemden TACONEM houden ende hy te houden sy, verclaren midtsdesen tot waerschouwynge van eenen ygelicken, dat TACO SIBRANDI niet en can noch behoort voor een bedienaer des heyligen evangeliums in de Gereformeerde kercke gehouden te worden.

30. Als de heeren commissarisen bemercten, dat de synodus voor hadde in de saecke TACONIS SIBRANDI iets uuterlyck te resolveren ende te besluyten, hebben sy goetgevonden den synodo eenige verclarynge dienangaende te doen, welcke was in forma dese, soals de voorseyde heeren deselfde by gescrifte den synodo hebben overgelevert.

31. De commissarien der E. heeren Staten gehoort hebbende diterative lecture van dadvysen op de saecke TACONIS SIBRANDI, by de gedeputeerde der respective classen ingebracht, ende bevyndende die te strecken tot denselven eynde, als by den presidem is geproponeert, hebben eer ende alvooren men ter opinie gegaen is, der vergaderynge voorgedragen van hunne principale gelast te zyn soveel mogelyck voor te commen, dat in desen synodo geene politicque saecken noch oock eenige kerckelycke saecken, den staet der kercken int algemeen angaende, soude werden verhandelt ende geresolveert noch ooc in particulieren saecken der kercken iets, dat eenige onruste ofte oneenicheyt soude mogen causeren ende sonderlynge niet in de jegenwoordige saecke TACONIS, wiens beroepynge de heeren Staten verstonden, dat men in geen controversie en behoorde te trecken nochte hem verclaren onsuyver in de leere, al-eer men hem daerover wettelyck overtuycht hadde, gelyc men dan wel hadde vernomen vuyt het rappoort der broederen HALLII ende MATTHISII, gedeputeerden des synodi, dat henluyden sulcx op haere anclachte, desen angaende over den voornoemden TACONE gedaen by de welgedachte heeren Staten, voor antwoorde was gegeven. Indien niettemin de vergaderynge voorhebbens ware met de begonste procedure TACONIS uyterlyck voort te varen ende iet seeckers daerinne te resolveren, versochten de voorsz. commissarisen tot haerluyder ontlastynge immers soveel te mogen obtineren, dat de proclamatie derselfder resolutie ten minsten voor den tyt van ses weecken, daer alreede het meerderdeel der stemmen toe inclineerden, geprotraheert mochte worden, opdat sy commissarien niet souden door cortheyt des tyts worden verhindert volcommen rappoort te doen an hare principale volgende haere laste, begeerende hiervan gehouden te worden notitie inter acta deses synodi geintersereert.

32. Op dese verclarynge der h. commissarien heeft synodus verantwoort ende ooc verclaert van haeren wegen, dat de kercken altyts waren

van gelycke meenynge geweest, dat by haer niet, dat politicque is, soude gehandelt worden, gelyc se ooc verstont haer noyt daertegens gesondicht te hebben, ende insgelycx, dat de particuliere synoden noyt hadden haers vermogens geacht eenige saecken te verhandelen, die den kercken int gemeen angaen, het ware dan iets statuerende, dat tot de generale ordonnancie der kercken gehoort, ofte ooc iets doende ofte nalatende, dat tot prejudicie ende nadeel van alreede gemaecte kerckelycke ordonnantien soude mogen gedien; wyders dat se ooc altyts wel hadde verstaen, dat in geenen kerckelycken versamelynge, cleyn nochte groot, iets soude mogen verhandelt worden, dat onruste ofte oneenicheyt soude mogen veroorsaecken, welverstaende dat na den woorde Godes ende goede kerckelycke ordonnantien wort besloten ende gedaen, niet en can voor rechtveerdige oorsaecke van onruste gerekent worden, dewyle niet en is, dat meer tot ware ruste ende vrede can strecken. Eyndelyck antwoorde sy ooc, dat de h. commissarien wel hadden connen verstaen, dat de meenynge des synodi niet en was de proclamatie te praecipiteren, angesien de stemmen selfs in den beginne, als men van den tyt der proclamatie began te handelen, tot den tyt van ses weecken opentlyck inclineerden.

33. Wat nu angaet het tweede deel desselven gravaminis, op wat wyse men de bedroufde kercke tot Medenblick soude moghen behulpich wesen, is goetgevonden, dat het sal blyven als vooren, dat is, dat de classen van Hoorn ende Enchuysen respective deselfde dienst sullen bewaren.

34. Daer is een missive van Gerardo van Ravensteyn, dienaer tot Wesop, gelesen, welcke vervaet syn devoir, dat hy gedaen heeft om den kerckenraet te bewegen, dat se na tbesluyt des classis van Amsterdam souden eenen ouderlyng tot den synodum zenden, ende daerbenevens de ontschult van den ouderlyngen int gemeen gedaen, dat niemant om synder affaeren wille conde commen, versoeckende derhalven verexcuseert te syn. Waerop de synodus den classe van Amsterdam belast heeft de kercke van Weesop van synodi wege ernstelyck te bestraffen ende te berispen ende in te bryngen den toecommenden synodo, hoe sy haer op de censure sullen hebben gedragen.

35. Also de mannen van Petten, die voor eenige dagen hadden ingestaen ende versoeck gedaen, sulx als vooren belast was te vertoogen behoorlycke credentie van de gemeente, vuyt welcker name sy verclaerden gesonden te zyn, ende meteen voorts te bryngen nootlyck bewys tot hare saecke dienende ende doch tot hier toe noch niet en syn verscenen, so hebben die van den classe van Alcmaer versocht, also sy waren be-

16*

sculdigt dopscortynge van JOORIS DE VRIESE, dienaer tot Putten, besloten te hebben op leugenachtich verhael eeniger quaetwilliger ende op te geringe redenen, dat se soude mogen haer verantwoordynge doen, twelcke hen toegelaten is. De synodus, hare antwoort verstaen hebbende, heeft besloten, dat se niet en conde eyndelycke sententie vuytspreken tusschen de opspraecke van die tot Putten ende defensie van den classe van Alcmaer, overmits die van Putten eerst daerop gehoort mosten wesen, resolveerden nochtans, dat se sodanige besculdynge geensins en conden annemen ofte eenichsins geloove geven tot nadeel der classe van Alcmaer, aleer die van Putten sulx souden hebben bewesen.

36. Over de saecke CORNELI WIGERI is goetgevonden, dat CORNELIUS sal versocht worden ende ernstelyck vermaent, dat hy onderwege late versamelynge te houden ende deur deselve sceurynge in de gemeente te maecken, ooc dat hy int bysonder van syne meenyngen ende dwalyngen afstae, tot welcken eynde twee tot hem sullen gesonden worden, die hem sullen soecken te bewegen hier te willen verschynen. Ende also wel bemerct is tanderen tyden, dat hy de autoriteit der heeren commissarisen van den E.E. heeren Staten gewoon is te respecteren, sullen deselve heeren commissarien gebeden syn, dat hen believe hare macht in desen na hare bescheydenheyt te gebruycken, twelcke sy goetwillich hebben opgenomen. Ende in gevalle hy comt, sal met alle vriendelycheyt, doch ernstachticheyt van hem versocht worden sulx, als vooren is besloten. So hy niet goetvynt te comen, sal hy door deselfde twee worden vermaent syne versamelynge te willen naelaten ende afstant doen ooc int particulier van syne meenyngen. In gevalle hy beydes weygert, sal hem angeseyt worden, dat de synodus dan sal moeten voorders in de saecke handelen, als sy vuyt den woorde Godts ende goede kerckelycke ordenynge sal geraden vynden. Ende sal dese commissie vuytgevoert worden door GUILLAUME DE HASE, bedienaer des h. evangelii tot Haerlem, ende CHRISTOFFEL JANSSZ, ouderlinck tot Amsterdam.

37. De voorseyde gedeputeerde tot Hoorn gecomen synde, syn gegaen ten huyse CORNELII WIGERII om hem, tgene sy in commissie hadden, an te dienen ende hebben hem vooreerst de brieven van den h. commissarisen voornoemt overgelevert, door welcke sy goetgevonden hadden hem te verscryven. Welcke hy gelesen hebbende, heeft gevraecht, of sy iets meer hadden hem an te dienen, waerop by hen is geantwoort, dat sy van synodi wege last hadden mede hem te versoecken ende te vermanen in den synodo te verschynen, ten eynde de synodus met hem soude mogen spreken van sodanige saecken, die tot ruste ende eenicheyt der kercke van Hoorn soude mogen strecken, hem vriendelyck ende ernste-

lyck vermanende sulx niet te weygeren. Waerop hy vraechde, of sy iets meer hem te verwittighen hadden, ende, als sy antwoorden sulx het voornaemste te wesen, heeft instantelyck versocht, dat hem alles teenemael soude werden geopent. Welcke hem geweygert is, vuyt oorsaecke op het voorige versoeck eerst moeste van hem geantwoort zyn ende, in gevalle hy daerinne bewillichde, dat sy alsdan niet meer hem aen te seggen hadden, maer in cas van weygerynge hadden sy voorders iet hem an te dienen. Waerover veele propoosten gevallen synde, hy CORNELIUS WIGERI beraet heeft genomen, willende sic bespreken met dengenen, die sulcx mede anging ende welcken daeran ooc was gelegen. Hierop hebben de gedeputeerde verclaert, dat sy alleen tot hem waren gesonden ende dies angaende met niemant anders hadden te handelen, doch so hy immers syn beraet wilde nemen, vermaenden sy hem de saecke in de vreese des Heeren te willen behertigen ende met den mont Godes, niet met vleesch ende bloet te willen raetslagen, ten eynde geweynste vrede mochte gecregen worden. Heeft oversulx CORNELIUS hen tyt gestelt des anderen daechs te thien ueren omme alsdan andtwoorde van hem te vercryghen ende syn also vriendelyck gesceyden. Des anderen daechs, wesende den 21en Juny, tot hem gecomen synde, hebben voor antwoorde gecregen, dat hem niet gelegen was ofte desselfden daechs ofte des anderen daechs, welcke was de Sondach, om seeckere syne affairen tot den synodum te commen, maer dat hy sMaendaechs daeran smorgens sic by ende voor den synodum soude laten vynden met eene gecommitteerde.

38. CORNELIUS WIGGERI, geassisteert met eenen SYMON JANSSZ PIL, gecommitteerde van E. magistraet van Hoorn, voor den synodum verschenen synde volgende tversoeck des synodi ende syne beloftenisse, is met alle beleeftheyt ende bescheydenheyt versocht ende vermáent afstant te doen van sodanige versamelynge, als hy jegenwoordich in de stat van Hoorn houdt, met byvougynge van redenen, om hem tot sulcx te bewegen dienende. Waerop hy voor antwoorde heeft gegeven sulx van conscientien wegen niet te connen doen, ten ware hem vooreerst worde bewesen, dat syne leere den woorde Godts contrarieert, ende heeft dese syne antwoorde met veele woorden gesocht te beweeren, alles niet noodich om hier verhaelt te worden. De synodus verclaerde ter contrarie, dat syne meenyngen genoechsaem waren wederlegt ende dat hem toequam te bewysen, dat de leere der Gereformeerde kercken den woorde Godts contrarieert, aleer hy afgesonderde vergaderynge behoort te houden, dewyle hem sulx sonder vreese ofte gevaer was geoorlooft ende noyt antwoorde was geweygert, sulke hare antwoorde met vele redenen becrachtigende. Op welcke antwoorde ende redenen hy CORNELIUS wederomme int lange heeft gerepliceert, ooc an syn syde bybryngende, dat tot syner defensie soude mo-

gen dienen. Dan also de saecke verre liep ende de synodus niet geraden vont over het stuc der leere met CORNELIO voor dese tyt in handelynge te treden, heeft CORNELIUM met synen geassisteerden een weynich doen vuytstaen ende hen weder ingeroepen hebbende, heeft hem voorgelesen de acte syner suspentie, by den E. E. heeren Staten opt oordeel ende versoeck der kercken gegeven. Waerop hy gevraecht zynde, of hy ooc iets tegen deselfde acte hadde, verclaerde deselfde angenomen te hebben ende oversulx dadelyck van het predicampt ende bedienynge der religie in den Gereformeerden kercken afgestaen te zyn ende terstont daerop de gemeenschap der Gereformeerde kercke gerenuncieert te hebben, op welcken voet hy ooc seyde, dat hy de voornoemde vergaderynge angevangen hadde te houden ende noch tegenwoordelyck houdt. Daerna heeft het synodus hem cortelyck het voorige eerste versoeck hem wederomme voorgestelt ende begeert daerop corte en ronde antwoorde. Waerop hy dan heeft geantwoort, dat hy tversoeck des synodi niet conde nacommen, voor ende aleer hem de valscheyt syner leere was angewesen ende hy daervan overtuycht, ja selfs dat hy de gemeenschap der Gereformeerde kercke hadde al van den tyt syner suspentie hadde gerenuntieert ende deselve midtsdesen noch renuncieerde. Welcke antwoort de synodus geheel hardt vyndende, heeft begeert, dat hy sulx by gescrifte soude willen stellen, hetwelcke hy ooc gedaen ende des anderen daechs ingebracht heeft. Dan also daer eenige dyngen waren in den scriftelyken antwoorde vervatet, die de synodus meynde des voorigen daechs niet gesproken te zyn ende dat ooc het versoeck an hem gedaen in deselfde antwoorde niet genoech was vuytgedruct, waerover eenich debat gevallen synde tot weder syde, is goetgevonden CORNELIO tversoeck des synodi in gescrifte voor te stellen, opdat hy syn scriftelyck antwoort daerop soude geven, welcke in forma als hier volcht, is geschiet.

Den XXIII^en^ Juny XV^C^LXXXXVII.

39. De synodus heeft versocht ende versouct alsnoch van CORNELIO WIGERI, dat hy afstant doe van sodanige vergaderynge, als hy jegenwoordich houdt in de stat van Hoorn, om redenen hem voorgehouden, begeerende daerop ronde antwoorde.

ANDREAS THEODORI, praeses.

40. Ic CORNELIUS antwoorde, dat de voornoemde vergaderynge gehouden wort van ons, die wy in de verclarynge van de beloftenisse der genaden ende verlossynge hebben dusdanige gesintheyt, dat se toebehoort den bontgenooten Godes ende alle hare kynderen, geene vuytgesondert etc. Ende tselve in respecte van de renuntiatie, daermede ic gerenun-

tieert, gehadt hebbe de gemeenschap van de Gereformeerde kercke ende voornamelyck van tbeneficie van de vryheyt der conscientie, welcke dese onse vaderlanden malcanderen gestipuleert hebben in de Unie, te weten tot gelycmaticheyt van sulcke verclarynge, als de Nederlantsche kercke in voortyden van deselfde vryheit der conscientie geremonstreert heeft an den conync van Hispanien ende syne onderoverheden, daeromme van de synodo om de voorgaande vergaderynge niet en behoore gemolesteert te worden noch ooc niet en can van deselfde desisteren, adderende dat ic alsnoch ende hierby voortaen renunciere alle gemeenschap der genoemde Reformeerde kercke, also lange niet by deselfde en sal bekent ende beleden worden (tgene daeruyt alle poincten der verschils, dat tusschen den synodum ende ons voornoemt is, alleene ende grondelyck bestaen) dat de voornoemde beloftenisse toebehoort alle de kynderen der bontgenooten Godes, geene vuytgesondert.

Cornelius Wiggeri.

41. Also dese antwoorde Cornelii niet alleen de somma syner meenyngen op het voorseyde versoeck des synodi maer ooc verclarynge ende bewys derselfde vervaet ende ooc wyders gaet, als noodich was tot beantwoordinge des versoecks, so heeft synodus niet connen nalaten int corte een weynich daerop te antwoorden. Ende vooreerst angaende de verclarynge ende beschryvinge der gesintheyt, die in sodanige vergaderynge by hem wort geleert, verstaet het synodus, dat niet alleen sulcx maer ooc meer andere poincten, tegens de leere, die in de Gereformeerde kercken vuyt den woorde Godts geleert wort, strydende, by Cornelium in syne vergaderynge worden gedreven, so hy immers aldaer leert in conformiteyt syner scriften ende daerbenevens, dat de Gereformeerde kercken noyt sodanich stuc der leere, in rechmatigen sin genomen, en heeft tegensgesproken. Wat angaet het bewys, bestaende in twee stucken, antwoort de synodus opt eerste, dat de renunciatie Cornelii, waermede hy de gemeenschap der Gereformeerde versaect, hem geene autoriteyt en can genen om afgesonderde versamelynge te houden, maer dat deselfde hem alle macht om predicken beneemt, dewyle hy sodanige macht alleen deur beroepynge, by de Gereformeerde kercke op hem gedaen, heeft vercregen ende heeft al so min rechts nu na de renunciatie te pretenderen om te mogen predicken, als wanneer hy, de suspentie crachteloos gehouden hebbende, tegens die hadde geprotesteert ende geappelleert. Op het anderde bewys geeft synodus voor antwoorde, dat noch de Unie noch het versoeck der Nederlantscher Gereformeerden kercken, an den conynck van Hispanien ende syne onderoverheden gedaen, tot bewys van sodanige licentie (haers bedunckens) can getrocken worden, doch refereert sick oversulcx an de Unie ende remonstrantie selve. Behoort derhalven de synodus van Cornelio sulcx als boven

te versoucken ende CORNELIUS behoort het versoeck des synodi na te commen.

42. Ten derden, also het CORNELIUS heeft belieft syne antwoorde voorder als noodich te extenderen, midts daerby voegende, dat hy alsnoch de gemeenschap der Gereformeerde kercke renunciert ter tyden toe etc., verclaert de synodus daerover van herten bedrouft ende niet min verwondert te zyne, omdat CORNELIUS so sware ende hoochwichtige sententie so seer haestelyck sonder alle reden tegens de Reformeerde kercke vuytspreect, welcke noyt en heeft geweygert rekenschap hares geloofs ende bewys harer leere te doen, waer sulcx noodich soude mogen geweest zyn, die oock noyt noch by CORNELIUM noch by andere hardtneckich is bevonden, weygerende ofte onderrechtynge an te hooren, wanneer haer die is angeboden, ofte deselfde plaetse te geven, wanneer se met den woorde Godts bevonden is te accorderen, ja, welcke leere noyt van eenigen rechsinnich leeraer ofte kercke binnen de eerste 600 jaren na de geboorte Christi sulcx is geoordeelt, dat sodanige kercke, als sulcke leere belyt, der excommunicatie ende vuytsluytynge buyten de gemeenschap der algemeene kercke Christi weerdich soude wesen. Doch verhoopt het synodus, dat CORNELIUS hem beter sal bedeyncken ende van sodanige heevige vuytspraecke ende van syne affsonderynge berou hebbe.

43. Het synodus, CORNELII mondelyck ende schriftelyck antwoort gehoort ende gelesen hebbende, heeft noodich geacht wyders op de saecke te letten ende is gevraecht, op wat wyse voorders CORNELIUS soude mogen verhindert worden in syne affgesonderde versamelynge ende hoe ende wat wyders met syne persoone sal behooren gehandelt te worden. Opt eerste is goetgevonden, dat de E. magistraet van Hoorn sal van eenige, vuyt den synodo daertoe gedeputeert, versocht worden de goede handt te willen anhouden, dat CORNELIUS soude mogen syne affgesonderde versamelynge nalaeten, midts praesenterende CORNELIO wyders, so sulcx versocht worde, vuyt Godes woort te onderrichten tot gelegenen tyt ende plaetse deur sodanige personen, als daertoe sullen mogen bestemt worden, alhoewel de synodus verstaet, dat sulcx te meermael so deur hare gedeputeerden als andere gesciet is. Ende sal sulcke commissie door GUILLIELMUM HASIUM ende HERMANNUM GERAERDI vuytgerecht worden. Ende dat ingevalle by de voorsz. magistraten niet en worde vercregen, dat alsdan de E.E. heeren Staten worden versocht sulcx te gelieven deur hare authoriteyt te wege te bryngnen, gelyc alreede deur de gedeputeerden des synodi des voorigen jaers verstaen is, dat hare E.E. hebben belooft de kercken op hare versouck de goede handt te bieden ende ordre te stellen, dat sodanige affgesonderde versamelyngen verhindert worden.

44. Wat angaet het tweede sal met hem na kerckelycke ordonnantie gehandelt ende de christelycke censure over hem gebruyct worden ende sal hem vooreerst het nachtmael des Heeren door oordeel der kercken vuyt name des synodi worden verboden. Daerna sal hy, blyvende by syne meenyngen ende scheuryngen, met name de gemeente voorgestelt worden ende haren gebeden bevolen, ende sulcx so diemaels, als na ordre der kercken gewoonlyck is te gescieden, welcke proclamatien tot Alcmaer, Enchuysen ende Edam sullen gescieden. Ende soverre dese discipline an hem gebruyct zynde, hy gelyckewel blyft by het voorige ende dat daeromme totter excommunicatie sal moeten getreden worden, sullen alsdan de classen worden bescreven, opdat se eenigen vuyt den haren senden, die over sulcx met malcanderen sprecken ende wyse, tyt ende plaetse beramen, welverstaende dat deselfde procedure niet sal werden tegen hem voorgenomen, soverre hy syne versamelynge ofte van selffs ofte van andere genootsaect sal nalaeten, ten ware hy alle vermanynge versmadende ooc andersins derselfder censure weerdich ware.

45. Is gevraecht, of niet geraden ware, dat de gedeputeerden des synodi sullen staen over de examinatie aller dergener, die eerst tot den dienst der kercken sullen toegelaten worden, ofte ten minsten de laste examinatie (also by sommigen classen de examinatie by stucken ten verscheyden tyden gesciet) bywesen. Is goetgevonden op het believen der classen, dat sulcx gesciede, ende sullen die op den synodum syn geweest, hare classicale medebroeders tot sulx door redenen soucken te bewegen.

46. De kercke van Amsterdam is by den synodo vermaent hare last om den nationalen synodum an de Generale Staten te versoecken, te behertigen ende beneerstigen, dewyle selfs hier in den synodo is claerlyck gebleken, hoe nootsakelyck sodanige vergaderynge der algemeene Nederlantschen kercken is, om dieswille dat hier verstaen is, dat alreede vuyt het midden der kercke scheurynge onstaet ende ooc sommige predicanten versoucken in seeckere stucken der leere gedult te syn, welcke niet en staet by eene particuliere vergaderynge, maer tot den nationalen synodum gehoort.

47. Also Dirrick Matthyssz, ouderling tot Purmerent, oorlof vercreeg van den synodo om na huys des Saterdaechs te reysen, midts dat hy tegen den Maendage smorgens een ander in syn plaetse deur bestemmynge des kerckenraets soude senden, welcke ooc is gesciet. Ende is in syn plaetse gecomen Jan Jacopsz, ouderling tot Purmerent.

48. Is eyndelyck censure gehouden ende Godtloff niet bevonden der

berispynge weerdich. Ende syn na gebruyc de acten des synodi voorgelesen ende daerna van elcken classe vuytgescreven ende copye by een yder classe medegenomen, waerop de vergaderynge met goede eenicheyt na anroepynge des naems Godes gesceyden is, bestemt hebbende dat volgende de ordre het naestcommende synodus tot Edam sal gehouden worden met voorgaende behoorlycke vuytscryvynge an allen classen ende advertissement an de E.E. heeren Staten. Aldus gedaen tot Enchuysen desen 25 Junij 1597.

ANDREAS THEODORI, praeses.
JACOBUS ARMINIUS, scriba.

Acta synodi particularis der kercken van Noorthollandt, gehouden tot Eedam van den 22 Junij totten 27, CIↃIↃXCIIX [1]).

Naer aenroepinge van den naem des Heeren is dat Noorthollants particulieren synodus begonnen tot Edam ende is vercoren tot eenen presidem dom. JOHANNES MATTHISIUS, predicant tot Haerlem, ende tot eenen assessorem dom. WILHELMUS PUPPIUS, predicant binnen Edam, ende JOHANNES HALSBERGIUS, predicant binnen Amsterdam, tot scribam.

Daer syn verschenen in den synodo met behoorlycke credentiebrieven dese naervolgende persoonen: van den classe

van Edam.

Dom. WILHELMUS PUPPIUS, predicant tot Edam.
LIEVEN JANS, predicant tot Middelije.
CLAES PIETERS MAN, ouderlinck tot Edam.
CORNELIS JANS, ouderlinck tot Monickedam.

van Alckmaer.

Dom. PETRUS CORNELISSZ, predicant tot Alcmaer.
VINCENTIUS MEUSEVOET, predicant tot Schagen.
JAN PIETERS CAMERLINCK, ouderlinc tot Alcmaer.
REYER AELBERTS, ouderlinck tot Nieuwe Nieudorp.

van Haerlem.

Dom. JOHANNES MATTHISIUS, predicant tot Haerlem.
CLAES CLAESSZ, predicant tot Wtgeest.

---

1) »van den 22 Junij totten 27, CIↃIↃXCIIX". B heeft »aengevangen den 23 Junij anno 1598 ende geeyndicht den 27 derselver maent".

Mr. PIETER CORNELISZ VAN BLANCKERORT, ouderling tot Harlem.
JACOB CLAESZ, ouderling tot Wtgeest.

van Amsterdam.

Dom. JOHANNES HALSBERGIUS, predicant tot Amsterdam.
NICOLAUS JOHANNIS, predicant in de Loosdrecht.
JAN THOMASSZ, ouderling binnen Amsterdam.
CORNELIS PEETERS, ouderling tot Wesop.

van Horn.

PAULUS BERNHARDI alias MERCATOR, predicant tot Ursem.
Dom. EVERT MICHIELS, predicant tot Oosterblocker.
DIDERICK JANS WOGGENUM, ouderling tot Horn.
SYMON ARIENS, ouderling tot Oostwoude.

van Enchuijsen.

PEETER AELBERTS, predicant binnen Enchuysen.
Mr. HENDRICK PEETERS, predicant binnen Venhuysen.
JAN CORNELISZ, ouderling binnen Enchuysen.
CLAES HARMANS, ouderling tot Penningwysen.

Syn oock verschenen de heeren commissarisen der E E. heeren Staten jonckheer WILLEM VAN ZUYLEN VAN NYEVELT ende doctor NICOLAUS CROMHOUT, raet in den Hove provincial, met behoorlycke credentie ende dese instructie: te hoeden, datter geen saken, die politycq syn ende de kercken int gemeyn aengaen, in den synodo en werden verhandelt, insgelyckx dat alle wterste proceduren werden opgehouden tegens voorgaende resolutie der E.E. heeren Staten ofte daerwt eenige ondienst soude staen te verwachten.

Insgelyckx syn oock verschenen de gedeputeerde des particulieren synodi van Suythollant dom. ARNOLDUS CORNELII, predicant binnen Delft, ende dom. JOHANNES BECIUS, predicant tot Dordrecht, met behoorlycke credentiebrieff tot sulcken eynde, gelyc als in de twee particuliere synoden van Suydt ende Noorthollant goetgevonden is.

[ART. 1.] [1]) Voorder syn de acta des lestleden synodi, gehouden tot Enchuysen, opgelesen.

Nopende de resolutie des synodi van Enchuysen over de sake van TACO SYBRANTS, dat hy soude geproclameert ende verclaert werden geen wettelyc predicant der Gereformeerde kercke te syn, ende dat naer ses weken desselven synodi; dese verclaringe is in de kercken, dien het belast ende opgeleyt was, geschiet in Aprili lestleden, alhoewel deselve

[1]) De articuleering, die in C niet voorkomt, is overgenomen uit B.

om seker redenen, by den kercken verhaelt ende by den synodum aengenomen, wtgestelt was.

[ART. 2.] Is BOËTHIUS LUDOLPHI, eertyts schoolmeester binnen Dockum, voor den synodum verschenen met sekere attestatien, versouckende dat hy ter proeve gestelt ende geexamineert soude werden om alsoo totten dienste des goddelycken woorts gevoordert te wesen. Dese sake, in communicatie geleyt synde, vinden de broeders geraden, dat hy voor desen tyt tot syn versoeck niet en mach comen, overmits hy den synodo gantsch onbekent ende in Vrieslant wel bekendt is, alwaer vele plaetsen vaceren.

Gravamina van Horn.

[ART. 3.] Opt eerste nopende de sake ARNOLDI HENRICI, dewelck alhoewel hy opgeschort is van synen dienst, nochtans in denselven voortgaet, is goetgevonden, dat de voorsz. ARNOLDUS hier sal ontboden werden, indien hy heden van selfs niet en coemt.

[ART. 4.] Belangende het tweede, oft de gedeputeerde des synodi, die door het veelvuldich reysen soo op den Suythollantschen synodum soo op den Hage alle het gelt, van de E. E. heeren Staten verordineert tot onderhoudinge des synodi, schier gants verteyren tot groote beswaringe der bysondere kercken, niet en behooren wederom affgestelt te syn, is besloten, dat de gedeputeerde sullen blyven met bespreck ende voorwaerde, dat oock de [1]) gedeputeerde des synodi sullen verschynen in den synodo van Suythollant, waertoe wel te voren andere syn gebruyckt geweest, mitsgaders dat sy ooc by de E. E. heeren Staten versoecken sullen, dat (tot ontlastinge der bysondere kercken) de penningen werden verhoogt.

[ART. 5.] Belangende het derde, dat vele persoonen als gehoude eenige maenden, ja jaeren by elckanderen sitten, in onwettelycke huyshoudinge kinderen telende, ende daernaer schandeloooselycken malcanderen verlatende etc., is geresolveert, dat men versoecken sal by de E. E. heeren Staten, dat hierinne mach voorsien ende geremedieert werden, hetwelcke den gedeputeerden opgeleyt is [2]).

[ART. 6.] Sooveel het vierde gravamen belangt, handelende van de wederlegginge eeniger paepistischer boecken, dewelcke in der eenvoudigen handen gesteken werden, is goetgevonden, dat de geleerde theologi

[1]) »de" B heeft »de twe". [2]) In margine staat hiernevens: »Nota schouten fault."

deselve wederleggen, doch wyen dese last opgeleyt sal syn, sullen de gedeputeerde deses synodi besluyten gesamentlyc metten particulieren synodo van Suythollant.

Gravamina van Edam.

[ART. 7.] Gelyckerwys de eerste swaricheyt van Edam van eenen inhout is met de tweede van Horn, alsoo is oock het besluyt des synodi.

[ART. 8] Het tweede oftet niet geraedsaem en is, als syn Excellentie om eenige predicanten schryft om Godes woort te predicken in het leger, dat alle classen, soowel die haer debvoyr gedaen hebben als andere, die geenen dienst en hebben gedaen, sick de lotinge onderwerpen ende die persoonen alleenlyc vry syn, die laest veltpredicker is geweest, hierop is de resolutie der broederen, dat alle classen te gelycke sullen loten ende die persoon alleen vry sy, die lest int leger den dienst des goddelycken woorts bewaert heeft.

[ART. 9.] Daer is eenen brieff gesonden aen den synodum van ARNOLDO HENRICI, predicant tot Swaech, waerin hy rondelyck verclaert, dat hy den synodum hout voor partydich, dewyle de classes, wte welcke de synodus bestaet, tegens hem vonnisse gesproken hebben sonder hem int minste gehoort te hebben. Derhalven is hy genootsaeckt op den nationalen synodum te appelleren. Aleer men ten principalen coemt, is goetgevonden, datter twee wten synodo affgeveyrdicht werden om hem hier te ontbieden, waertoe bestemt syn dom. NICOLAUS JOHANNIS, dienaer des goddelycken woorts in de Loosdrecht, ende mr. PEETER CORNELISZ VAN BLANCKERORT, ouderling tot Haerlem.

Gravamina van Alcmaer.

[ART. 10.] Het eerste gravamen is achtervolgens de begeerte der heeren commissarissen wtgestelt.

[ART. 11.] Op het tweede gravamen nopende het sweeren by mannenwaerheyt is goetgevonden, dat sulck eenen ydelen eedt oft affirmatie in de lidtmaten der kercke niet en sal geduldet werden ende dewyle men verstaet, datter by ordonnantie der E. E. heeren Staten orden ende forme over het sweeren is gestelt, soo sullen de gedeputeerde versoecken, dat deselve by de onderoverheden [1]) werde ververscht.

[1]) »de onderoverheden" B heeft »alle overheyden"

[ART. 12.] Opt derde gravamen, handelende van het onordentlyck drucken der boecken ende onreyninge des houwelyckx ende [1]) des sabbaths etc., hebben de broeders geraedsaem gevonden, dat des synodi gedeputeerde sullen versoecken by de E. E. heeren Staten, dat in dese ende diergelycke misbruycken werde versien.

Gravamen van Enckuysen.

[ART. 13.] Nopende het gravamen van Enchuysen, hetwelc is van eenen volwassen manspersoon, dewelcke op syn belydenisse ende belofte van eenen vromen, godtsaligen wandel gedoopt is sonder nochtans sick tottet gebruyck des h. avontmael te begeven, is besloten, dat de respective kercken sulck eenen met ernst in het bysondere van syne schuldige plicht vermanen sullen ende by occasie sulcke sonden in het gemeyn van den predicstoel bestraffen.

[ART. 14.] Aangaende den artyckel, die by den laetsten particulieren synodum van Noorthollant gestelt is opt advys der classen, dat men volgens den canon des nationalen synodi, gehouden tot Middelborg, de examinatie der studenten, die bereyt syn den kerckendienst aen te veyrden, gedaen by den professoren tot Leyden, sal voor goet ende genouchsaem bekennen, mits by deselve voegende de gecommiteerde des synodi, is goetgevonden, dat sy behalven het examen, gedaen by de professoren, noch wijders sullen geexamineert werden by den classe.

[ART. 15.] Sooveel een ander artyckel desselven synodi aengaet, oock op het goetvinden der classen gestelt, te weten oft de gedeputeerde des synodi sullen staen over de examinatie dergener, die eerst totten dienst der kercken toegelaten werden, ende ditselve in communicatie geleyt hebbende, hebben de broeders eendrachtelyc goetgevonden, dat de classen tot ontlastinge ende verlichtinge der gedeputeerde sullen blyven by haer out gebruyck sonder yets hierinne te veranderen.

[ART. 16.] Syn eenige broeders der bedroeffde gemeynte van Medeblick voor den synodum verschenen, versoeckende, dewyle sy negen jaren lanc hebben moeten leven sonder wettelycken predicant te hebben in haer stadt om onderwesen, vermaent ende vertroost te werden door Godes woort, dat sy souden mogen versien werden van eenen wettelycken dienaer in hare stadt [2]), oft ten minsten dat sy by provisie eenichsins sou-

[1]) »ende" B heeft »ende ontheijliginge". [2]) »dienaer — stadt" B heeft »gereformeerden ende ordinarissen predicant".

den mogen bedient werden. De broeders, haer voorstel met droefheyt aengehoort hebbende, hebben vooreerst goetgevonden, dat de classen van Horn ende Enchuysen den dienst in dese bedroefde kercke sullen bewaren gelyc als vooren, insgelyckx dat de gedeputeerde des synodi te gelegener tyt versoecken sullen by de E.E. heeren Staten, dat TACO SYBRANTS geweyrt [1]) ende eenen wettelycken predicant der Gereformeerde kercke gestelt mochte werden tot Medenblick. Is daerbeneffens den tween classen van Horn ende Enchuysen opgeleyt twee dienaren ende eenen ouderling te committeren om op het alderspoedichste de gemeynte van Opperdoes te voorsien met eenen bequamen predicant.

[ART. 17.] Is voorder aengedient, dat dom. JOHANNES UTENBOGAERT eenige dingen heeft te proponeren, die desen ende den Suythollantschen synodo int gemeyn aengaen. Daerop is goetgevonden, dat hy soude binnen comen.

Dom. JOHANNES UTENBOGAERT is verschenen voor den synodum, verthoonende twee brieven, eenen geschreven int Latyn van dom. THEODORO BEZA wt last des geheelen kerckenraets van Geneven, den anderen int Francoys wt last der kercken van Langedoc, waervan bycans den geheelen inhout is, dat eenige kerckelycke persoonen van wegen der Nederduytsche kercken souden gedeputeert ende affgeveyrdicht werden om te verschynen in den nationalen synodum tot Monpelier den achtsten May lestleden. Waerop goetgevonden is, niettegenstaende dat de bestemde tyt des synodi lange verloopen is, dat onse gedeputeerde gesamentlyck metten Suythollantschen synodo sullen raetslagen, oft niet goet ende nut en sal syn de France kercken te vermanen tot stantvasticheyt in de suyvere leere des evangelii ende oeffeninge der christelycker discipline, dat sy ooc de schoone aenlockende woorden dergener geen geloove toe en staen, dewelcke streven de duysternisse mettet licht ende het pausdom met het evangelio te vermengen, gelyck als dom. BEZA in synen sendtbrief wel vermaent.

[ART. 18.] CORNELIUS WIGERII. — Op het derde van Edam nopende de sake CORNELII WIGERII, dewelcke niettegenstaende alle voorgaende vermaeningen ende proceduren, aen hem tot noch toe aengelegt, in syne valsche opinien ende affgesonderde conventiculen voortgaet, is goetgevonden, dat de resolutien der classen sullen gelesen werden, dewelcke eendrachtelycken stemmen, dat men met de excommunicatie (die door believen der E.E. heeren Staten ter bestemder tyt niet wtgerecht en was) sal voortvaren, indien geen merckelycke veranderinge in de sake sick en presenteert.

[1]) »geweyrt" B heeft »gedeporteert".

Daerna heeft het synodus goetgevonden, dat oock JOHANNES WTENBOGAERT, die tegenwoordich den dienst binnen Horn bedient ende oock door last der heeren commissarisen tot Edam gecomen was, soude gehoort werden, als denwelcken de standt der kercke van Horn ende de circumstantien deser sake wel bekendt syn.

JOHANNES WTENBOGAERT dan ter begeerten der broederen de gelegentheyt der kercke tot Horn metten synodo gecommuniceert hebbende, heeft het synodus naer lange ende rijpe deliberatie, oock mede verstaen hebbende wt deersaeme heeren commissarisen der E.E. heeren Staten de goede hope, dier is om den derden predicant binnen Horn te beroepen, mitsgaders oock dat CORNELIUS WIGERII soude syne conventiculen naerlaten, eyndelyck geresolveert, dat de excommunicatie alsnoch sal wtgestelt werden voor den tyt van acht weken, ingaende den achtentwintichsten Junij naestcomende. Item dat dom. JOHANNES MATTHISIUS, praeses synodi, ende dom. JOHANNES HALLIUS tsamen met JAN THOMASZ, ouderling tot Amsterdam, naer Horn sullen trecken, geassisteert met de heeren commissarisen voornoemt (dewelcke ooc beloeft hebben wt naem der E.E. heeren Staten de goede handt hieraen te houden), insgelyckx by haer voegende dom. JOHANNEM WTENBOGAERT om met CORNELIO WIGERIO in de tegenwoordicheyt eeniger der eersaeme magistraet aldaer te spreken ende hem wt naem des synodi voor te houden, dat alhoewel het synodus achtet, dat hem WIGERIO in alle proceduren volcomelyck is voldaen, nochtans de synodus ten overvloet noch eenmael voor de leste reyse hem heeft willen aenseggen, dat de excommunicatie, tegens synen persoon voorgenomen ende hem in Martio lestleden aengeseyt, noch voor den tyt van acht weken sal werden wtgestelt, mits hy WIGERIUS voor de expiratie deses tyts dese naergemelde conditien naercoemt.

In den eersten dat hy WIGERIUS dadelyck sal ophouden van syn affgesonderde byeencoemsten ende conventiculen. Ten anderen dat hy sal laten syne opinien op eeniger wyse tsy mondelyck oft by geschrifte te divulgeren oft yet wt te geven, tegens de leere, orden ende procedure der kercke strydende.

Sooveel aengaet syne valsche opinien selve, alhoewel hy daervan door die van de kercken genouchsaemlyck is overtuycht, sal nochtans hem WIGERIO vrystaen aengaende deselve te mogen beroepen op den naesten nationalen ofte provincialen synodum van Hollant.

Ende indien hy sulcke conditien voornoemt niet dadelyck en volbrengt, soo is soowel achtervolgens de resolutien der classen als oock de eendrachtige stemminge der broederen deses synodi besloten, dat terstont naer expiratie des voornoemden tyts van acht weken de excommunicatie volcomelyck sal int werck gestelt worden sonder eenich voorder wtstel ofte exceptie, ende dat in de drye kercken, dien sulckx in den synodo van Enchuysen is opgeleyt.

[ART. 19.] Op het eerste gravamen van Alcmaer aengaende de schriften CORNELII WIGERII, die tot groote beswaringe der kercken ende ontrustinge der eenvoudige in druck heeft laten wtgaen, hetgene syne leere ende de handelingen, die met hem syn geschiet, aengaet, is goetgevonden, dat aleer het boeck beantwoordt worde, alle classen elck int besonder het voornoemde boeck met vlijt duerlesen ende aenteeckenen, al wat sy achten weerdich aengeteeckent te syn ende sulckx aen den gedeputeerden des synodi overschryven. Insgelyckx dat de hoochgeleerde professoren der h. theologie tot Leyden sullen van hetselve verwitticht werden door eenen brief, wt last des synodi geschreven, ende oock mondeling door dom. JOHANNEM MATTHISIUM, praesidem synodi, overmits in tselve boeck eenige dingen syn [1]), die hare E.E. ooc aengaen.

[ART. 20.] Dom. NICOLAUS JOHANNES ende mr. PEETER CORNELISZ VAN BLANCKERORT, wedergecomen synde van Swaech, hebben aengedient, dat sy ARNOLDUM HENRICI beweecht hebben om voor den synodo te comen.

Waerover is geresolveert, dat ARNOLDUS HENRICI soude binnenstaen ende oorsaken verclaren, waerom hy van den classe totten synodum geappelleert hadde, waerop hy verclaerde, datte classis van Horn tegens hem grooten haet ende nijt bewesen hadde, hem van den dienst suspenderende, daer hy maer eens sick verloopen hadde in dronckenschap, waervan hy vermaent synde syne schult met weenenden oogen bekendt hadde.

Het classis van Horn hierover gehoort synde, is bevonden, dat sy in alle billicheyt [2]) met den voornoemden ARNOLDO HENRICI gehandelt heeft ende ARNOLDUS grootelyck heeft gesondicht soowel door dronckenschap als door rebellicheyt tegen den classem, gelyck ooc doordien dat hy bevonden is in de conventiculen CORNELII WIGERII, waervan hy van den praeside met ernst is vermaent ende tot schultbekenninge gebracht ende is alsoo metten classe versoent. Doch dewyle groote ergernisse by vele daerdoor is ontstaen, is goetgevonden, dat hy drye weken onbegrepen van synen dienst sal desisteren. Ende sal syn schultbekenninge van den predickstoel de gemeynte tot Swaech voorgedragen worden den negentienden July naestcomende door eenen predicant, die tclassis van Edam daertoe ordonneren sal.

[ART. 21.] Ende overmits eenige twist noch opgeresen is tusschen sommige broeders wt den classe van Horn ende ARNOLDUS HENRICI voornoemt, is goetgevonden vier broeders wt den synodo te verordonneren om dit verschil te slissen ende neder te leggen. Hetwelcke geschiet is op

---

[1]) »in tselve boeck — syn" B heeft »eeninge dingen werden verhaelt." [2]) »billicheyt" B heeft »billickheijt ende redelickheyt."

dese wyse, dat ARNOLDUS HENRICI bekent heeft deselve broeders met onwaerheyt beschuldicht te hebben, heeft ooc syne schult bekent ende de broeders voornoemt om vergevinge gebeden, hetwelcke als het voorgaende op dese forme de gemeynte voorgedragen sal werden als volcht:

Eer wy ons totten gebede begeven, sal ul. weten, datter een verschil geweest is tusschen den dienaer deser ghemeynte ARNOLDUM HENRICI ende den classe van Horn, overmits dat de dienaer voornoemt wt menschelycke swacheyt somtyts sick vergrepen heeft in dronckenschap ende overdien gesuspendeert is geweest van synen dienst. Maer also dese sake in den synodo van de kercken van Noorthollant, tot Edam gehouden, verhandelt is, soo is daerin sooveel gedaen, dat ARNOLDUS HENRICI syne schult met droeffenisse voor de broederen bekendt, begeerende dat dengenen, dien synen val bekendt is, hem sulckx om Christi wille vergeven ende beloeft voortaen in synen dienst hem in alle godtsalicheyt te dragen Daerbeneffens heeft deselve ARNOLDUS HENRICI ooc eenige swaricheyt gehadt met eenige dienaers des classis, welcke sake ooc in den synodo is ternedergelegt, alsoo dat hy syne schult daerover bekent heeft ende beleden haer ten onrechten te hebben beschuldicht. Soo dan yemant in dese saken geergert ware, sal hem sulckes als wt menschelycke swacheyt geschiet ten besten nemen.

[ART. 22]. Hebben voorts de gedeputeerde des synodi versocht, dat se de rekeninge souden mogen doen van de penningen, die sy den voorgaenden jaere ontfangen ende wtgegeven hebben, waertoe by den synodum verordonneert syn PETRUS CORNELII, dienaer tot Alcmaer, ende meester PEETER CORNELISZ VAN BLANCKERORT, ouderling tot Haerlem, dewelcke rapport gedaen hebben den ontfanck ende wtgift wel t'accorderen. Ende is overgebleven in handen van de gedeputeerde des synodi de somma van hondert en vyffenveertich gl. negentien sts. vier pen.

[ART. 23.] Dom. JOHANNES HALLIUS, twee jaren als gedeputeerde des synodi gedient hebbende, heeft versocht, dat hy van synen last ontslagen soude werden, hetwelcke ooc naer orden der kercken by den sijnodum is geconsenteert ende is hem, JOHANNI HALLIO, van [1]) den preside bedanckt voor synen getrouwen dienst, den kercken bewesen.

Is voorder van den preside omgevraecht, wien men voor den tweeden gedeputeerden HARMANNO GEERARDI als aenblyvende sal byvougen. Ende is daertoe door de meeste stemmen vercoren dom. JOHANNES BOGARDUS, predicant tot Haerlem.

---

[1]) »van" B heeft »vuijt den naeme des sijnodi van."

[ART. 24.] De kercke van Amsterdam is wederom by den synodum vermaent haren last aen de Generalen Staten een synodum national te versoecken wt te rechten.

Particuliere vragen.

[ART. 25.] Dewyle dat eenige kercken sich beclagen, dat se geen kennisse en hebben van alle saken, die in den synoden te verhandelen staen, soo vragen die van Alcmaer, oft het niet geraden en ware de saken, die wtgeschreven werden van den classen om in den synodo te verhandelen ende aff te doen, met alle de sonderlinge kercken in communicatie te leggen. Is eendrachtelyck besloten, dat sulckx om gewichtige redenen niet en is van noode.

[ART. 26.] Is ten anderen gevraecht van die van Alcmaer, oft niet geraden en is, dat die ouderlingen. die op den synodum verschynen, eerst sullen verschynen in hare respective classen om aen te hooren ende haerselven in te prenten de gravamina, die wtgeschreven syn. Hierop is goetgevonden, dat ditselve in alle classen werde gedaen, sooveel het doenlyck is.

[ART. 27.] Aengesien de dagelycksche ervarentheyt leert, dat vele lieden door aermoede van den woonplaetse tot een ander vertrecken sonder hope te hebben van elders haren cost beter te winnen ende sick te geneeren, soo vragen die van Amsterdam, hoe ende op wat wyse daerinne soude connen bequaemelyck versien werden. Is geresolveert, dat de kercken, wte welck sy vertrecken, ernstelycken sullen ondersoecken, wat haer beweecht sulckx te doen ende soo se bevinden, dat se geen goede redenen en hebben, sullen se vermaent werden te blyven. Maer soo sy niet blyven noch connen noch willen, sal men haer vragen, waerhenen sy willen trecken, ende de plaetse wtdrucken in haer attestatie.

[ART. 28.] Is ooc van die van Amsterdam gevraecht, oft niet geraden en is metten Wederdoopers in een gespreck te treden ende insonderheyt met HANS DE RYS, haren bischop, die sich dickmael heeft laten hooren bereyt te syn om met onse leeraers te handelen, sooverre hetselve door authoriteyt der overheyt mochte geschieden. Hierop is geresolveert, dat dit als een gemeyne sake metten aenstaenden Suythollantschen synodo door onse gedeputeerde werde gecommuniceert.

[ART. 29.] Is voorder censure gehouden ende Gode loff niet bevonden straffe weerdich te syn, alsoo dat de acten deses synodi, den broederen

voorgelesen ende gedicteert synde, van elcken classe wtgeschreven syn, dewelcke daeraff elc een copye autenthycq met hen genomen hebben.

Ende is alsoo dese vergaderinge in lieffde, vrede ende eenicheyt met dancksegginge tot Godt Almachtich gescheyden, bestemmende dat achtervolgens omgaende orden het naeste synodus gehouden sal werden tot Alcmaer. Actum in Edam desen 27 Junij stilo novo 1598.

JOHANNES MATTHISIUS, praeses synodi.
JOANNES HALSBERGIUS, scriba.

Acta van de vergaderinge, extraordenairlic gehouden tot Alcmar op den 20 Octobris 98 by den gedeputeerden dienaren der classen, sorterende onder den NoortholIantschen synodo, ende dat vuyt last ende conforme de bescryvinge der E. E. heeren Staeten over de zwaricheyt ende den staet der kercke tot Medenblick.

[ART 1.] [1]) Naer anroepinge van den naeme des Heeren is vercoren tot eenen praesidem PETRUS PLANCIUS, dienaer des woorts tot Amsterdam, ende tot scribam JOANNES BOGAERT, dienaer tot Harlem.

[ART 2.] De gedeputeerde der classen hebben overgelevert de credencien, hen respectivelic by den classen gegeven. Ende hoewel de credence der gedeputeerden des classis van Amsterdam van den anderen differeerde als alleenlic last hebbende an te hooren ende niet in onderhandelinge te treden over de voorsz. zwaricheyt, daervan ooc de redenen ende motyfven des classis syn by de vergaderinge angehoort, item dat de credence der gedeputeerden vuyt den classe van Enchuysen haer refereerde op de particuliere instructie, hen over het different van Medenblic medegegeven, so is niettegenstaende tselve naer rype deliberatie by de vergaderinge goetgevonden, dat deselve vergaderinge als wettelic beroepen synde soude treden in onderhandelinge vant voorscreven different volgende den last ende vuytscryvinge der E. heeren Staeten voornoemt, als naer den woorde Gods tot de meeste stichtinge oirboirlic bevonden sal werden.

[ART. 3.] Vuyt den classe van Alcmar syn verschenen PETRUS CORNELI, dienaer tot Alcmar, ende PETRUS LAMBERTI, dienaer tot Nieuwenierop; vuyt den classe van Harlem JOANNES BOGAERT, dienaer tot Harlem, ende BARTHOL-

[1]) De articuleering, die in C ontbreekt, is overgenomen uit G.

DUS GUILLIELMI, dienaer tot Beverwyck; vuyt den classe van Amsterdam PETRUS PLANCIUS, dienaer tot Amsterdam, ende PETRUS VEREYCKIUS, dienaer tot Sloten ende Sloterdijck; vuyt den classe van Hoorn JACOBUS GUILLIELMI, dienaer tot Hoochwoude, ende JACOB LAURENSSZ, dienaer tot Hemsbrouck; vuyt den classe van Enchuysen HERMANUS GERARDI, dienaer tot Enchuysen, ende JOANNES WALLESIUS, dienaer tot Bovencarspel; vuyt den classe van Edam JOANNES JANSSZ DE BRUNE, dienaer tot Edam, ende THEODORUS HOUTMANNUS, dienaer tot Lansmeer.

[ART. 4] Der vergaderinge es voorgelesen de scriftelicke commissie, die de E. heeren Staeten hebben gegeven d'eersame mr. LENARD CASENBROOT, raet ordinairis in den Hove van Holland, Zeeland ende Westvrieslandt, ende D. ANDRIES HESSELS VAN D'INTER, eerste raet van den Rade van Brabant. Ende volgende deselve commissie syn de voorsz. heeren in de vergaderinge verschenen, ten eynde dat haer E. souden helpen dirigieren de voorseyde vergaderinge, dat in de zake der kercke van Medenblick ende TAKONIS SYBRANDI soude mogen ordentlic gebesoingniert werden, als tot goede eenicheyt ende welstant der kercke oirboirlic soude wesen.

[ART. 5.] Is ooc der vergaderinge gebleken, dat deersame JOANNES VUYTENBOGAERT, dienaer in sGravenhage, ende JOANNES MATHYSIUS, dienaer tot Harlem, by laste der E. heeren Staeten syn verordineert om op dese jegenwoordige vergaderinge te verschynen ende te rapporteren, tguent dat zy vuyt last der E. heeren Staeten tot Medenblic met TAKONE hadden gebesoingniert angaende de eenicheyt, daervan de voorsz. TAKO zeker generale ende particuliere confessie den E. heeren Staeten geexhibeert hadde, ende meteenen op dese vergaderinge de zwaricheyt voorsz. te helpen verhandelen.

[ART 6.] Der vergaderinge es overgelevert door JOANNEM VUYTENBOGAERT ende JOANNEM MATHYSIUM, gedeputeerde als vooren, zeker scriftelicke acte by TAKO SYBRANDI onderteeckent, by dewelcke hy verclaert te approberen en toe te stemmen den christelicken Cathechismum ende de 37 articulen der Nederlantscher Confessie als den woorde Gods gelycformich, presenterende die te onderteeckenen, behoudens dat syn beroepinge ende anneminge totten dienst van Medenblick geenssins en sal werden gecontroverteert, gelyc hy verclaert zo door Zyn Excellencie als den E. heeren Staeten deselve voor wettelic geconfirmeert te syne, gedateert deselve acte den 1 Octobris 98.

[ART. 7.] Item is ooc der vergaderinge geexhibeert zeker particuliere confessie, daermede de voorsz. TAKO begeert te vertoogen de conformiteyt, die hy metten Gereformeerden kercken mainctenceert te hebben in de zuvere

leere. Ende dewyle de vergaderinge oordeelt, dattet een exempel van nieuwicheyt es, dat eenige particuliere confessie door TAKONEM ofte yemant anders gemact ende overgelevert soude werden, dewyle datter generale formulen van belydenissen by den kercken angenomen syn, tot dewelcke dat alle dienaren haer moeten conformeren, so acht de vergaderinge, dattet alsnoch onnodich es dezelve particuliere confessie te doorlesen ende ondersoecken, ten ware dat de acte TAKONIS belangende de onderteeckeninge des Cathechismi ende der Nederlantscher Confessie geexaminert zynde tselve daerna soude mogen nodich bevonden werden.

[ART. 8.] Alzo de voorscreven acte TACONIS beroerende deselve onderteeckeninge voorgelesen es, so is der vergaderinge afgevraecht, of iemant, een wettelic dienaer beroepen synde, onderteeckeninge doende van dezelven christelicken Cathechismo ende Nederlantsche Confessie, niet genouchsaem verclaert de eenicheyt der leere metten Gereformeerden kercken. Is geresolveert tselve genouch te syne, gelyc van TAKONE tanderen tyden is vereyscht ende by hem alsdoe gerefuseert es geworden.

[ART. 9.] Overmits dat TAKO in de scriftelicke acte, daermede hy te kennen geeft syn gemoet van de onderteeckeninge des Cathechismi ende der 37 articulen, ooc mentie maect tselve syn eenparich gesustineert gevoelen metten Gereformeerden kercken geweest te syne, so is der vergaderinge afgevraecht, of sulcke redene TAKONIS geoordeelt mach worden met waerheyt gestelt te syne. De vergaderinge, angehoort ende gerecolleert hebbende de fondementen, daerop de anclachten over syn oneenicheyt in der leere gegront syn sowel ten respecte van tguent, dat hem tot Utrecht heeft toegedragen, als ooc van de conferentie, die opt raethuus tot Medenblic door den gedeputeerden des synodi gehouden es, te weten PETRUM PLANCIUM, JOANNEM BOGAERT, dienaren des woorts, ende ZEGER DIRRIXSZ, ouderlinc tot Enchuysen, (conforme trapport, angeteeckent in den particulieren synodo, gehouden tot Alcmar anno 93, art. 14), hebben geoordeelt, dat TAKO buuten de waerheyt tselve daergestelt heeft, wat hy naerderhant bekent ende scriftelic an den E. heeren Staeten te kennen mach hebben gegeven in forme van eenige confessie syns gevoelens, en can niet omstooten tguent te vooren an hem bevonden is.

[ART. 10.] Gelyc hiervoren mentie gemact es, art. 7, dat de poinctuele confessie TAKONIS niet soude gelesen werden, voor an der stont dat tselve nodich soude bevonden werden vuyt die examinatie van de scriftelicke acte, by hem mede overgegeven, so is int onderhandelen nodich bevonden deselve te doorlesen ende ondersoecken, of die teenemael met de goddelicke waerheyt accordeert. Derhalve is deselve eerstelic door-

lesen ende by de vergaderinge seker anmerckinge genomen over verscheyden articulen, daerinne bevonden worden eenige redenen, die dangereus syn ende daerop breeder verclaringe soude vereyscht worden. Item worden ooc vele articulen daerin bevonden insouffisant te syne volgende de scriftelycke notitie daervan synde.

[ART. 11.] De gecommitteerde heeren der E. heeren Staeten hebben die vergaderinge voortgedragen ende van wegen haerder E. verzocht, conforme zeker scriftelicke acte van resolutie, tot dien eynde by den E. heeren Staeten gegeven ende hier op de vergaderinge geexhibeert, dat niettegenstaende alle voorgaende differenten ende handelingen in de sake TAKONIS ende der kercke tot Medenblic gehouden, devoir soude mogen gedaen worden, dat gebleken synde de conformiteyt TAKONIS metten Gereformeerden kercken de eenicheyt aldaer tot Medenblic soude mogen geprocureert werden op de alderbequaemste middelen ende tot de beste welstant ende vrede, ende dat derhalven beneffens D. JOANNEM VUYTENBOGAERT ende JOANNEM MATHYSIUM noch twee dienaren vuyt dese vergaderinge naer Medenblic souden werden afgeveerdicht ten eynde voorscreven.

[ART. 12] Overmits dat volgende den 10 articule int examineren van de poinctuele confessie bevonden es, datter vuytdruckelicker verclaringe van TAKONE sal moeten gedaen werden over verscheyden poincten, so is by de vergaderinge raetsaem bevonden, dat sulx vooreerst van nooden es. Ende om tselve van TAKONE te becommen ende daerover met hem in conferentie te treden beneffens JOANNEM VUYTENBOGAERT ende JOANNEM MATHYSIUM, die daertoe van den E. heeren Staeten verordent syn, is by de vergaderinge geresolveert, dat naer Medenblic van wegen der kercken mede sullen trecken D. BARTHOLDUS GUILLIELMI ende HERMANNUS GERARDI. Ende indien de voorsz. TAKO geen volcommen contentement doet, sullen de voorsz twee gedeputeerde deser vergaderinge daervan verwittinge doen an den classem synodael van Alcmar om door deselve de kennesse van haer wedervaren anderen classen te doene.

[ART. 13.] Alzo by de gecommitteerde heeren der E. heeren Staeten voorgedragen es, dat in gevalle den kercken behoirlic contentement dede belangende de eenicheyt der zuvere leere, voorder tot Medenblic gevoordert mochte werden de wederoprechtinge van de vrede tot welstant der kercken ende des lants volgende de scriftelicke resolutie der E. heeren Staeten, die by de voorscreven heeren gecommitteerde geexhibeert ende voorgelesen is, daerby gesecht wort, dat in gevalle bevonden werde, dat TAKO van de suverheyt synder leere genouchsaem doe blycken, alsdan sonder in voorder dispuut te stellen, of de beroepinge TAKONIS of de procedueren

tegen hem gehouden de vereeninge bevoordert mochte werden, so is by de vergaderinge naer rype ende lancduerige deliberatie in de vreese Gods besloten, dat tot dien eynde alvooren soude moeten betracht ende volbracht worden de naervolgende poincten.

[ART. 14.] Vooreerst also de kercken in dese voorleden jaren TACONEM niet en hebben connen bewegen om te verschynen in kerckelicke vergaderingen, nochte ooc tot die onderteeckeninge des Cathechismi ende 37 articulen van de Nederlantsche Confessie ende derhalven niet alleen vuyt praesumptie, maer ooc vuyt bequame rapporten haerder gedeputeerden verstaen hebben, dat TAKO, met hen confererende van de leere, geen verclaringe mondelic dede, die met de belydenisse der waerheyt ende algemeyner kercken overeenquam, ende nochtans nu vuyt syn generale confessie als ooc poinctuele verclaringe (als hetguent dat daerinne ontbreect by hem voldaen sal wesen, gelyc verordent ende te vooren verclaert es) verstaen wort, dat hy hem begeert daerin in alles te conformeren, soo heeft de vergaderinge geoordeelt, dat TAKO afgaende alles tguent hy in syn conferentie ende anderssins soude mogen te kennen hebben gegeven, sal begeeren, dattet alles gerefereert ende verstaen sal worden naer tguent, dat hy in syn generale ende poinctuele confessie nu naderhant vuytgedruct heeft.

[ART. 15.] Ende overmits dat ergenissen ontstaen syn, doordien TAKO gestadichlic gerefuseert heeft alle comparitien op kerckelicke vergaderingen niettegenstaende alle vriendelicke anbiedinge der kercken, waervuyt mitsgaders andere voorgevallen occasien de kercken van Noortholland met publycque verclaringe te kennen hebben moeten geven, dat hy niet conde voor een dienaer der Gereformeerden kercken gehouden werden, so oordeelt de vergaderinge, dat tot wechneminge der ergenissen wederomme openbare verclaringe sal moeten geschyeden in de drie kercken, daer te vooren van syn inhabiliteyt afcondinge gedaen es, opdattet kennelic worde, dat hy volgende syn generale ende poinctuele confessie mitsgaders naerder verclaringe, daerop gedaen, in eenicheyt der leere met den Gereformeerden kercken jegenwoordich staet. Gelyc hy hem ooc vastelic sal moeten verbinden hem voortan te onderwerpen ende te verschynen op kerckelicke vergaderingen syns classis ende synodi ende in conformiteyt van andere dienaren hem ooc in kerckelicke regieringe te dragen.

[ART. 16.] Item verstaet ende oordeelt ooc de vergaderinge, dat men sorge sal dragen ende vercrygen, dat de kercke van Medenblick int beroepen der kerckelicker dienaren, ouderlingen ende diakenen sodanige vryheyt sal hebben ende behouden als andere Gereformeerde kercken hier te lande, de overheyt behoirlic gerespecteert synde. Daertoe, so de voorsz. TAKO

hem begeert te verstaene, sal by den twee gedeputeerden deser vergaderinge neffens den 2 gedeputeerde dienaren van wege der E. heeren Staeten in christelicker wyse gearbeyt worden, dat alle differenten, die tusschen de gemeente ende TAKONEM so lange syn geweest, souden mogen tenedergeleyt worden ende de voorsz. gemeente na vermogen beweecht worden om des voorsz TAKONIS dienst alsdan toe te stemmen, angesien dat de vergaderinge voor de gelegentheyt deses tyts tselve oordeelt het oirboirlixste te syne.

[ART. 17] Voorder alzo de resolutie der E. heeren Staeten medebrenght, dat JOANNES MATHYSIUS in cas van vereeninge tot Medenblick den tyt van drie ofte vier weken soude blyven, om beneffens TAKONEM den dienst met tgene daeran dependeert te bedienen, so ist, dat dese vergaderinge, door den presidem ommegevraecht synde, sulcke resolutie voornoemt mede samentlic goetvinden ende approberen, ende hebben derhalven MATHYSIUM voornoemt van harent twege ooc gecommitteert ten eynde als voren.

[ART. 18] De formule van de voorstellinge sal geformeert ende gescreven worden by den vier gedeputeerden, naer Medenblic daertoe afgeveerdicht.

[ART. 19] De vergaderinge is naer anroepinge van den name des Heeren geeyndicht sVrydachs avonts ten 9 hueren den 23 Octobris 98.

JOANNES BOGAERT, scriba.

Copia uyt het kerckenboeck van Medenblick.

Poincten en articulen, daernae myn E.E. heeren van de magistraet der stadt Medenblick en die van de christel[icke] [1]) Gereformeerde gemeynte aldaer door tuschenspreecken v[an] ondergeschreven hiertoe gecommitteerde kerckendiena[eren] syn geaccordeert, ende daerop oock deselve geme[ynte] en TACO SYBRANDI, kerckendienaer, met malcanderen [syn] vereenicht.

Eerstelyck. Also TACO SYBRANTSEN de kercken van Noortho[llant] so mette punctuele belydenisse syns geloofs (inhoudende tgevoe[len], dat hy van de salichmakende leere affirmeert, also continuelyck gehadt en verclaert te hebben) denselven kercken overgelevert, als [oock] met het aennemen en onderschryven der Nederlantsche Belyd[enisse] en Catechismi van de gesontheyt syner leere versekert en be[kent] heeft door Gods genade in deselve salichmakende le[ere] ten eynde toe te volherden, en sal voortaen bij niemant tegen syn voorgaende beroupinge alhier tot Medenblick ge-

[1]) De bladen, waarop deze copie, die alleen in B voorkomt, geschreven zijn, zijn sterk afgesneden. Hetgeen wij meenden dat daardoor verloren gegaan is, hebben wij tusschen [ ] geplaatst.

querelleert of met eenige quade naesprake van onwettelyckheyt belast worden, te min also deselve kercken nae examinatie van dien hem voor een wet[te]lyck predicant des h. evangelii en dienaer der ste[de] en gemeynte voorschreven hebben erkent en aengenomen.

Sal de voorschreven TACO sich in de bedieninge des h. doops, predicken des Catechismi, gebruijck des h. avontmaels, onderhoudinge der kerckelycke vergaderingen m[et] hetgene daeraen cleeft, dragen nae de ordeninge en gebruijck van de andere Gereformeerde kercken deser landen.

Sal deselve TACO op de classicale en synodale vergaderingen als d'andere kerckendienaren verschijnen en sich deselve onderwerpen, op vertrouwen dat, in gevalle (twelck God verhoede) eymant hem mochte poogen in leere of leven te beschuldigen, hem by deselve vergaderinge syne behoorlycke defensie (als billyck) daertegen gegeven sal werden ende met conditie, dat hem alsdan vry sal staen sodanige certificatien en getuijchenissen tot synder verantwoordinge te beleyden, als hy nae gelegentheyt van saken te rade vinden sal, mits oock dat syn beschuldigers haerlieder aenclachten anders dan met hem eygen affectien gehouden sullen wesen behoorlyck te bewijsen.

Sal oock de voorsz. TACO voort eerste compareeren op de classicale vergaderinge van Enchuijsen, tot daerop naerder by de synode van Noorthollant oft dien tselve competeert, ten versoecke van die van Medenblick sal wesen gedisponeert.

Dat deselve TACO noch andere kerckendienaren, alhier in actuelen dienst staende, uytten selven sonder voorweten en bewillinge van de magistraet en kerckenraet te gelyck niet gelicht of gelicentieert sullen mogen worden. En in gevalle hierover eenich different tuschen die van de magistraet en kercke ontstonde, sal tselve by de E.E. heeren Gecommitteerde Raden van Hollant of Westvrieslant en tNoorderquartier gedecideert en geslicht werden.

Dat voortaen, wanneer een predicant van node wesen sal, by de magistraet en kerckenraet respective gelyck getal van personen gedeputeert en by deselve gesamentlyck tot nominatie van een goed, wel gequalificeert en vreetsaem persoon geprocedeert en nae gedane rappoort en aggregatie van beyder principalen daerop verschreven en ter proef gestelt sal worden, en so deselve verstaen wort bequame gaven te hebben, dat deselve voorts daerop by de magistraet en kerckenraet beroepen, aengenomen en voorts na orden van de kercken in synen dienst gestelt

ende bevesticht sal worden, maer indien deselve eenighe van beyden, tsy magistraet of kerckenraet niet en behaegt, sal alsdan in voegen als voren om een ander uijtgesien en met denselven werden gedaen, als voren is verhaelt.

Sal oock voortaen alle jaer ontrent den lesten Decembris, waervan den aenvanck wesen sal in Decembri toecomende anno 1599, tot het stellen der ouderlingen en diaconen, die neffens de blyvende helft voor het jaer daeraen volgende sullen dienen by die van de kerckenraet, een dubbel getal genomineert en den magistraet voorgestelt werden, opdat deselve by haer geaggreeert en daerna de gemeynte voorgedragen synde, het enckel getal by deselve gemeynte daeruyt vercoren werden, die dan voorts in haeren dienst sullen werden ingelyft nae ordeninge der kercke. Welverstaende dat de magistraet int reprocheren ongehouden sal sijn te geven redenen van reproche, die niettemin daerinne gebruijcken sullen alle discretie in goeder conscientien.

Dat oock de diaconen ten uijtganck van heuren dienst behoorly[ck] rekeninge van de ontfangen penningen oft aelmoesen en uijtg[aven] van dien ten overstaen van de magistraet oft heurlieder gede[pu]teerde sullen doen ende de ontfangen penningen tot anders geen eijnde emploijeren, als daer deselve gegeven sijn.

Dat het den magistraet vrij sal staen eymand, professie doende van de christelycke Gereformeerde religie, te com[mitteren] om te verschijnen in den kerckenraet van Medenblick om te hooren en te sien, tgene aldaer sal mogen werden gebesoigneert, oock mede te mogen discoureren sonder nochtans eenige stemme decisive aldaer te hebben ende met conditie, dat deselve niet compareren en sal, wanneer op de nominatie van ouderlingen en di[aconen] sal werden gehandelt. Ende wanneer het mocht [ge]schieden, dat men van de voorsz. gecommitteerde selve soude [heb]ben te sprecken, sal de magistraet daervan te vo[ren] verwitticht worden om een ander in syn plaetse (indien het deselve belieft) te committeeren.

Sullen oock de leste vijf articulen verstaen werden te dienen alleen bij provisie en totdat by een generale kerckenordre anders sal wesen versien.

Aldus gedaen binnen Medenblick op den lesten Octobris 1598.

Onder stont geteeckent:
Ter ordonnantie van de magistraet der stede Medenblick by my

FRANS PIETERSZ.

JOHANNES UTENBOGAERT.
JOHANNES MATHISIUS.
BARTHOLDUS WILHELMI
HERMANNUS GERARDI.

TACO SYBRANDI.

DIDERICK PIETERS, ouderling.
NANNING JANSZ, ouderling.
CORNELIS CORNELISZ, ouderling.
JAN PIETERSZ EENES, diaken.
JACOB CORNELISZ, diaken.
in den naem en door last des kerckenraets en der gemeynte tot Medenblick.

Acta des particulieren synodi van Noortholland, gehouden tot Alcmar den 21 *Juny* 1599.

Naer anroepinge van den naeme des Heeren is tot eenen praesidem vercoren BARTHOLDUS [1], dienaer in de Beverwyc, tot eenen assessorem CORNELIUS HILLENIUS, dienaer tot Alcmar, ende tot eenen scribam JOANNES BOGAERT, dienaer des woorts tot Harlem.

De credencen van den gedeputeerden persoonen op den synodum zyn voorgelesen met vernougen der vergaderinge ende zyn verschenen de naervolgende

vuijt den classe van

Alcmar: CORNELIS HILLENIUS, dienaer tot Alcmar, WOUTER ADRIANI, dienaer op Graft, CLAYS [2]) DOMINICI, ouderlinc tot Alcmar, JAN MATHYSSZ, ouderlinc tot Schagen.

Harlem: JOANNES BOGAERT, dienaer tot Harlem, BARTHOLDUS GUILLIELMI, dienaer in de Beverwyck, WILLEM MUENIX, ouderlinc tot Harlem, JACOB WILLEMSSZ, ouderlinc tot Wormer.

Amsterdam: PETRUS PLANCIUS, dienaer tot Amsterdam, JOANNES ALTHENHOVIUS, dienaer tot Ouderkerck, CORNELIS CORNELISSZ HEEMSKERC, ouderlinc tot Amsterdam, ende PIETER AERTSEN, ouderlinc tot Naerden.

Hoorne: CORNELIS MEYNARTS, dienaer tot Hoorne, MEYNARD CLAESSZ, dienaer tot Spanbroeck, BARENT JANSSZ, ouderlinc tot Hoorne, JAN PIETERS, ouderlinc tot Twisch.

Enchuysen: HERMANNUS GERARDI, dienaer tot Enchuysen, EVERARDUS JOANNIS, dienaer in Wydenes, JOB PIETERSSZ, ouderlinc tot Veenhuusen, JAN WIGGERSSZ, ouderlinc in Hem.

Edam: JAN JANSSZ, dienaer tot Edam, HERMAN JANSSZ, dienaer tot Etershem, HEINDRIC GERRITS, ouderlinc tot Muenekedam, DIRRIC MATHYSSZ, ouderlinc tot Purmerent.

---

[1]) »Bartholdus" C heeft »Bartholdus Guillielmi." [2]) »Clays" C heeft »Nicolaus".

De gedeputeerde des synodi van Zuytholland zyn geweest: JOANNES BECIUS, dienaer tot Dordrecht, HENRICIUS BOXHORNIUS, dienaer tot Woerden.

Syn ooc verschenen de gecommitteerden der E. heeren Staeten dheer joncheer WILLEM VAN ZUYLEN VAN NIEVELT ende mr. LEONARD CASENBROOT, raet in den Hove provinciael, met scriftelicke commissie ende instructie om op den synodum te compareren ende te praecaveren, dat geen saken werden gehandelt, die de policie ofte den algemeynen stant der kercken souden mogen angaen ofte ooc tot onruste strecken.

I. Alzo men vuyt het voorlesen van de acten des voorgaenden synodi bevint geresolveert te syne, dattet scrift CORNELI WIGGERI, vuytgegaen in druc tegen de procedure, die de kercken van Noortholland teghens hem gehouden hebben, in elcke classe soude doorzien ende gelesen worden ende dienvolgens angeteeckent al tguent hy daerinne verkeerdelic ende tegen de waerheyt gestelt mochte hebben, opdat sulx daerna an den gedeputeerden [1]) overgesonden mochte werden [2]), ende dat sulx in den voorleden jare by den classen niet es geschyet, so is wederom geresolveert, dattet voorgaende besluyt des synodi van Edam by elcke classe nagecommen sal werden, waertoe ooc elcke classe sal mogen ordonneren alzulcke persoonen, die zy achten de alderbeste kennesse van de sake te hebben.

II. Overmits bevonden wort. dat de kercke van Amsterdam noch niet en heeft vercrygen [3]) by den E. heeren Staeten Generael de beroepinge des nationalen synodi, so is goetgevonden, dat by deselve kercke daerinne voorder angehouden sal werden.

III. Daer is ooc voorgelesen zeker missive van JOANNES WALLESIUS, daerinne hy mentioneert van zeker different, datter is tusschen de kercke van Naerden ende de gemeente van Bovencaspel, daer hij jegenwoordich dienaer es, over de beroepinge syns persoons tot den dienst van Naerden, ende verclaert by deselve missive hem te willen onderwerpen in tguent, dat by den synodo geoordeelt sal worden tot de meeste stichtinge der kercke te dienen. Hierop es gevonden [4]), dat men soude laten incommen den ouderlinc van Naerden om syn verzoeck an te hooren. Dezelve verschijnende heeft verclaert ende verzocht, dat de voorsz. JOANNES WALLESIUS die van Naerden tot een kerckendienaer soude mogen toege-

[1]) »gedeputeerden" C heeft »gedeputeerden des synodi". [2]) »werden" C heeft »werden van elcken classe". [3]) »vercrygen" C heeft »connen vercrygen". [4]) »gevonden" C heeft »goet gevonden".

voucht werden ten ansiene van den grooten noot der kercke van Naerden, ooc overmits sij soverre met WALLESIUS gesproken [1]) hadden, dat hy hem dienangaende begeerde den oordeele des synodi te onderwerpen, ende hadden op die hope nagelaten naer eenen anderen dienaer vuyt te ziene. Het synodus, angehoort hebbende dit verzoeck, heeft geresolveert, dat men terstont sal verscryven die van Bovencaspel, hen adverterende, dat se willen verschynen met volcommen credencie der gemeente om tverzoec van die van Naerden te anhooren ende ooc voor te stellen, tguent zij daertegen mochten hebben. Die van Bovencaspel syn verschenen ende hebben den synodo voorgedragen verscheyden redenen, waermede zij sustinierden tverzoec van die van Naarden onbillich te wesen ende dat WALLESIUS hen behoorde by te blyven, dewyle syn vertreck tot grooten afbruec der gemeente soude dienen, temeer omdat hy in den dienst aldaer sonder conditie angenomen is. Naerdat partien hen den oordeele des synodi onderworpen hadden ende alle redenen van beyde partien mitsgaders van de gedeputeerde des classis van Amsterdam verhoort zyn geweest, so heeft het synodus, inziende de meeste stichtinge, geoordeelt, dat WALLESIUS voor deser tyt by syn gemeente van Bovencaspel sal blyven ende dat mitsdien de beroepinge van Naerden sal afgeslagen werden.

IIII. Also ARNOLDUS HENRICI, dienaer in Zwaech, verzoect, dat hy mochte metten eersten verhoort werden, overmits in syn gemeente verscheyden crancken syn, so is goetgevonden syn sake by der hant te nemen. Denzelven ARNOLDO is voorgestelt, hoe dattet synodus verstaet, dat hy met syn opentlicke protestatie van den predicstoel over de excommunicatie WIGGERI hem hogelic heeft vergrepen ende genouchsaem willen wederspreken het besluyt des sijnodi, ooc de gemeene vrede der kercken verstooren, ende dit te meer omdat hy den classe van Hoorne geen gehoor heeft willen geven, als zy hem zyn mishandelinge hebben voorgestelt ende tot schultbekenninge vermaent, twelc hy verclaerde niet te connen annemen, dewyle hij sulx met voorbedachten raet gedaen hadde. Voorder is hem afgevraecht, of hy syn mishandelinge begeerde te bekennen ende hem te submitteren in alle, tguent dat by den synodo tot wechneminge der ergenisse stichtelic bevonden sal worden. Naerdat de voorsz. ARNOLDUS van den synodo genouchsaem vermaent is geweest [2]), heeft hij eyndelic bekent qualic gedaen te hebben, begeerende dat men hem sulx soude willen vergeven, hem den oordeele des synodi voorder onderwor-

[1]) »gesproken" C heeft »gesproken ende gehandelt". [2]) »Naerdat — geweest" C heeft »Naer onderlinge propoosten ende vermaningen an den voorsz. Arnoldo gedaen".

pende. Het synodus, op alles goede consyderatie nemende, heeft de schultbekenninge ARNOLDI geaccepteert, die hy voor den synodo gedaen heeft. Ende is voorts besloten, om de ergenisse wech te nemen, dat de voorsz. schultbekenninge in der gemeente tot Zwaech opentlic sal voorgedragen worden. tSelve te doene is opgeleyt HERMANNO GERARDI, dienaer tot Enchuysen, die Sondachs den 4 July toecommende de predicatie tot Zwaech doen sal ende in de presentie ARNOLDI de schultbekenninge voortdragen. Ende alzo men voorts bevint, dat ARNOLDUS in de gemeente tot Zwaech weynige stichtinge doet, te meer omdat hy hem ten verscheyden stonden heeft verloopen, so is het classis van Hoorne van den synodo geauctoiriseert ende belast opzicht te nemen, of ARNOLDUS voortan stichtelic syn gemeente sal bedienen, alst eenen vroomen dienaer toestaet. Ende by soverre als in toecommende tyden tvoorsz. classis bevinden mochte, dat hy hem in deselve gemeente niet stichtelic soude dragen ofte dienen, so sal tvoorsz. classis met advys van de naestgelegen classen orden stellen ende de gemeente aldaer met eenen anderen bequamen dienaer voorzien.

Forme van de schultbekenninge.

Eerzaeme ende gelyefde broeders! Alzo ARNOLDUS HENRICI, dienaer des woorts in deser gemeente, eenen tyt geleden hem vervoordert heeft van den predicstoel opentlicke verclaringe ende protest te doene, dat hij noynt en heeft toegestaen de excommunicatie, die by den kercken van Noortholland wettelic ende na goede kerckenordeninge geschyet es over den persoon CORNELI WIGGERI, eertyts dienaer tot Hoorne, waerdoor hy genouchsaem heeft te kennen gegeven voor onrecht te houden de voorsz. excommunicatie, by gemeyne oordeel der kercken gedaen, waerdoor hy ooc bevonden wort groote ergenisse angericht te hebben, te meer dat hy, hierover by den classe van Hoorn tot afstant ende schultbekenninge vermaent zynde, geen schultbekenninge heeft willen doen van de voorsz mishandelinge, maer verclaerde tselve met voorbedachten raet gedaen te hebben, so ist dat hy eyndelic, op den synodum tot Alcmar beroepen synde, vermaent is geworden van de ergenisse, hierdoor by hem gegeven, ende heeft voor den synodo zyn schult bekent. Daerom wort van synentwege verzocht an een yeder, die door syn voorsz. onrecht protest geergert mach zyn geweest, dat se hem tselve om Christi wille vergeven willen, belovende, dat hy hem voortan in leere ende leven sal dragen alst eenen vromen dienaer toestaet ende alles vermyden, waervuyt onstichtinge soude mogen rysen.

V. Alzo NICOLAUS SNAEPHAEN, scoolmeester op den Scellinck, den synodo heeft te kennen gegeven, dat hem by de regierders aldaer ge-

weygert wort over den tyt van zeven vierendeel jaers zynen toegezeyden scooldienstloon [1]) ende ook de vrye huushuere, versoeckende, dat hy van den synodo scriftelicke recommandatie soude mogen hebben an de E. heeren de Raden van den Staeten van Westvrieslant om te beter door haerer E. belastinge an den voorsz. regierders zynen verdienden loon ende huushuere te becommen. tZelve is hem van den synodo geaccordeert ende door den scribam behandicht ende by soverre als hy ooc recommandatie van nooden hadde an de Raden van den E. heeren Staeten van Holland, sal hem dezelve van den praeside ende scriba behandicht mogen werden.

Gravamina.

VI. *Alcmar.* Op het 1e gravamen angaende het zweeren by mannewaerheyt is geresolveert, dattet blyven sal by het besluyt des synodi van Edam. Ende daeromme sal door den gedeputeerden des synodi by den E. heeren Staeten angehouden werden, dat tselve geeffectueert mochte worden, daertoe ooc de gecommitteerden der E. heeren Staeten op desen synodum belooft hebben haer devoir te doene.

VII [2]). Op het derde gravamen van de wedden der vacerenden plaetsen is geresolveert, dattet sal blyven by de resolutie des synodi van Enchuysen.

VIII. Op het [3]) gravamen belangende de conditien, die by den [4]) dienaren int annemen des dienstes buuten des classis kennesse gemact worden, is geresolveert: alzo het classis kennesse moet hebben van de anneminge ende dimissie eens dienaers, dat sulcke contracten ofte conditien van onweerde sullen wesen. Daeromme en sullen voortan geen dienaren, sorterende onder desen synodo, heymelicke conditien metter kercke maken buuten weten des classis. Ende het synodus verstaet tselve niet te stryden tegen het besluyt des synodi nationael, maer veelmeer daermede overeen te commen.

IX. *Amsterdam.* Alzo Paulus Mercator, voor den synodo verschynende, verzocht heeft, dat men hem soude versekeren, wie hem sal volgen na syn expiratie van de twee maenden in de bedieninge des legers,

[1]) »toegezeyden scooldienstloon", C heeft »scooldienstloon, die se toegeseyt hebben by scriftelycken accorde". [2]) Dit en het volgende artikel komen in A, C en G voor in ongekeerde volgorde. [3]) »het" A, C en G hebben »het tweede". [4]) »den" C heeft »eenige".

dewyle LIVINUS JOANNIS ooc niet bereyt is dan zijnen tyt waer te nemen, die hem by loote gevallen es, so ist dattet synodus MERCATORI heeft angedient, dat hy naer huus mochte trecken ende dat men volgende syn verzoec tbesluut des synodi hem sal laten weten.

Ende alzo dese zake wort gecauseert, overmits dat die van Amsterdam niet en hebben willen nacommen de lootinge, by den kercken gedaen, so is geresolveert, dattet besluyt des sijnodi [1]) voor wettelic sal gehouden werden ende in syn weerde blijven. Doch alzo die van Amsterdam voorwenden, dattet hemlieden onmogelic es voor dese tyt eenen dienaer naert leger vuyt te maken door gebreck van dienaren, so is eyndelic om vredes wille goetgevonden, dat men (om den tyt des dienstes int leger te vervullen) sal arbeyden so vuyter name des synodi als der kercke van Amsterdam, dat JOANNES WALLESIUS mochte beweecht werden over zynen tyt van twee maenden noch drie weken synen dienst te continueren, ende dat van gelycken tselve an MERCATOR verzocht sal werden, daertoe hy van den synodo is ontbooden. Ende LIEVEN JANSSEN vuyt den classe van Edam heeft om vredes wille gepresenteert veertien dagen voor synen tyt te trecken om alzo de twee maenden, die tclassis van Amsterdam (volgende de lootinge) hadde moeten bedienen, te vervullen.

X. Alzo PIETER JANSSZ [2]), ouderlinc tot Naerden, verzocht heeft na huus te mogen trecken, so en heeft het synodus niet raetsaem gevonden hem te dimitteren.

XI. Op het 1e gravamen van die van Amsterdam van het dansen, onordelic byslapen ende bancroetieren etc. is geresolveert, dat als sulcke abuusen gedaen werden by litmaeten, staende ondert verbont der kercke, zy daerover kerckelickerwyse gecensureert sullen werden tot wechneminge der ergenisse. Ende soveel angaet het onordelic byslapen, alzo hetselve van wegen beyder synoden es vertoont, so sal men de resolutie der E. heeren Staeten verwachten.

XII. Het 2 gravamen is te vooren geresolveert ende in de sake MERCATORIS begrepen.

XIII. Op het 3 gravamen angaende de bedieninge van het tuchthuus tot Amsterdam is geresolveert, dat de persoonen, die sulcke plaetsen bedienen, sullen te vooren wettelic geexamineert ende bevesticht worden ende, so de gelegentheyt mochte vereyschen, de sacramenten ooc bedienen, ende dit alles volgende den 6 art. des nationalen synodi in den Hage.

[1]) »sijnodi" C heeft »voorgaenden synodi". [2]) »Pieter Janssz" C heeft »Pieter Aertsen".

XIIII. Op het 4 gravamen, dat de argumenten der Wederdooperen in een boec souden mogen byeenvervaet ende met gront der scrift wederleyt worden tot onderwysinge van den zwacken [1], is geresolveert, dattet selve seer vruchtbaer [2] soude wesen. Ende daeromme is den gedeputeerden deses synodi opgeleyt met die van Zuythollant daervan te communiceren.

XV. Op het 5 gravamen, of men sal ondersoecken de handelinge ende confessie TAKONIS, die hij heeft gegeven op hetguent, dat hem by den dienaren, gedeputeert zo van wegen der E. heeren Staeten als der kercken, voorgestelt es by laste der vergaderinge, gehouden extraordinairlic tot Alcmar in den voorleden winter 98, is geresolveert, also men heeft gehoort het rapport der voorscr. gedeputeerde ende dat TAKO zyn conformiteyt in de zuvere leere met de onderteeckeninge der Nederlanscher Belydenesse ende des christelicken Catechismi te kennen heeft gegeven ende dat de vereeninge der kercke daerop gevolcht es, so wort geoordeelt tzelve genouch te syne ende dat de sake daerby sal berusten, zonder dat nochtans ijet, dat in de sake van Medenblick om vredes wille es geschijet, na gelegentheyt dier plaetse ende by provisie, totdat eenige kerckenordeninge by een nationael synodus soude mogen werden [3], in consequentie ofte tot prejudicie van eenige andere kercken sal mogen ofte connen getrocken werden. Ende de acten van de confessie ende vereeninge sullen geleyt worden in den koffer, by den synodum verordent om kerckelicke acten te bewaren.

Copie van de onderteeckeninge TAKONIS.

Angemerct de Gereformeerde kercke voor een gebruuck heeft tot bewys der onderlinge conformiteyt des gevoelens in den gelove den Catechismum ende Nederlantsche Confessie in 37 articulen te onderscryven, so ist dat ic onderscreven, tot bewys myns continuelen ende eenparigen in de salichmakende leere gevoelens metten algemeynen kercken voorscreven, den voorgemelden Cathechismum ende Confessie als den woorde Gods gelycformich approbere, anneme ende onderscrijve. Actum tot Medenblic 1598 den 28 Octobris. Onder stont gescreven: TAKO SIBRANDI, kerckendienaer der stede Medenblick.

16. Ende alzo de noot wel vereyscht, dat de kercke van Medenblic met eenen tweeden dienaer sal moeten verzorcht werden inzonderheyt

[1] »zwacken" C heeft »eenvoudigen." [2] »vruchtbaer" C heeft »raetsaem."
[3] »werden" C heeft »gestelt worden."

int respect van den ouderdom TAKONIS, so is goetgevonden, dat tselve bevoordert sal worden. Ende daertoe sal het classis van Enchuysen tsamen met TAKONE alle devoir doen tsy tot een eygen dienaer ofte by gebreke van dien iemant by leeninge te gebruucken, ende sal geschyeden met goede correspondencie der overheyt aldaer.

17. *Hoorne.* — Op het eerste gravamen van de onordentlicke beginselen des houwelics ten platten lande is geresolveert, dat men ernstelic sal anhouden by den E. heeren Staeten door den gedeputeerden des synodi, dat sulcke abuusen geremedieert mochten werden.

18. Op het 2, of de gedeputeerde des synodi sullen werden gecontinueert, is geresolveert, dattet sal blyven by de resolutie des synodi van Edam. Ende overmits bevonden wort, dat op de synodale vergaderingen de oncosten te grooter vallen, doordien alle de classen in een herberge versamelen, is daerom voorder geresolveert, dat de gedeputeerde van elcken classe, op den synodum verschynende, haer vryheyt sullen hebben in alzulc logement te gaene, alst hen goetduncken sal.

19. *Edam.* — Angaende het 1e gravamen, of een classis sal mogen breken, tguent in synodo besloten es, gelyc by den classe van Amsterdam geschyet es, is geresolveert, soveel in genere dat angaet, tselve ongeoorloft te syne. Belangende het exempel van die van Amsterdam, daerover is hiervooren gehandelt art. 9, daertoe hem het synodus refereert.

20. Over het 2 gravamen angaende de occupatien, die by eenige dienaren genomen werden beneffens haren kerckendienst als van medecyne, caerte maken, commensalen te houden etc., is geresolveert, dat elcke classe ende kercke sal sorge dragen ende oordeelen, hoe dat hem elc dienaer sal hebben te dragen tot de meeste stichtinge ende zonder verhinderinge syns dienstes, welverstaende van exercitien, die tegen den dienst opentlic niet en stryden. Ende naer het oordeel des classis ende des kerckenraets sal elc dienaer gehouden zyn hem te reguleren.

Particularia.

Alzo JOANNES MAURITIUS BERGER, dienaer des woorts, vertoont heeft goede attestatien synder leere ende levens ende ooc voor den synodo met goede angenaemheyt zyn gaven met predicken heeft laeten hooren ende angedient, dat hy bereyt es hem te laten employeren in den dienst vant leger, so is hierover by den synodum geresolveert, dattet niet raetsaem es hem met getuugenisse des synodi naer het leger af te veerdigen, voor-

dat men breeder by die van Zutphen naer synen persoon sal vernomen hebben. Daerentusschen so sal hy hem tot Amsterdam onthouden ende CORNELIS MEYNARDI sal by den Raden van Westvrieslant anhouden om eenich subsidium voor denzelven JOANNES MAURITIUS te becommen, daertoe hem van synodi wege acte is verleent.

Alzo twerc van de translatie des bibels door het afsterven van mynheer VAN SINT ALDEGONDE etc. niet gevoordert wort, so is geresolveert, dat de gedeputeerde deses sijnodi sullen communiceren met die van Zuythollant van de persoonen, die de bevoorderinge deszelven werx sal opgeleyt worden.

Alzo HERMANNUS GERARDI als gedeputeerde des synodi na orden synen tyt van twee jaren vuytgedient heeft, so heeft hy verzocht, dat een ander in syn plaetse gestelt mochte werden. De voornoemde HERMANNUS is van synen dienst bedanct ende in syn plaetse is geordineert CORNELIUS HILLENIUS, dienaer tot Alcmar, om met JOANNES BOGAERT, anblyvende gedeputeerde, dit last te dragen.

Is ommegevraecht, hoe men voortan sal handelen int looten om den dienst int leger te verzorgen ende oft blyven sal by de resolutie van Edam. Is geresolveert (op het goetvinden der classen) [1], dat men sal volgen de wyse van die van Zuythollant.

Ende alzo by den synodum eenige dienaren jaerlix als des synodi gedeputeerde bestemt ende geemployert werden om de synodale affairen voor den E. heeren Staeten als anderssins vuyt te voeren, zo sullen deselve geduyrende den tyt haerder bedieninge van dezelve lootinge vrij wesen.

Angaende degene, die vuyt Engelant syn gecommen ende Brunisten genaemt worden ende worden bevonden verscheyden litmaten onrustich te maken, is geresolveert, dat elcke kercke, daer zy bevonden werden eenige onruste an te richten, by hare magistraet sal verzoecken, dat door autoriteyt der E. heeren Staeten daerin voorzien moge werden.

Is ooc goetgevonden [2], als er een classis is, die geen gravamina heeft vuyt te scryven, sal ten minsten an den classe synodael by tyts advertissement doen geen te hebben.

---

[1] »op het goetvinden der classen" C heeft »by so verre als by den classen tzelve goetgevonden werde." [2] »Is ooc goetgevonden" C heeft »Op het andienen van den classe van Alcmar is geresolveert."

Op de vrage van die van Alcmar angaende het geven van attestatie, of men daerinne sal stellen de woorden van opsprake etc., daerof mentie wort gemact in den 10 art. des 2 Dordresschen synodi, is geresolveert, dat elcke kercke sal geven getuugenisse van de litmaeten, die vertrecken, na de waerheyt ende gelegentheyt der sake.

Ende alzo die van Amsterdam te kennen geven, dat eenige litmaeten seer lichtelic haer familie transporteren tot bezwaringe van de kercke, daer zy commen, zo is geresolveert, dat men ooc int geven van attestatien hem sal vougen naer tguent in synodis besloten es.

Angaende het boexken van GERRIT JANSSEN, genomen vuyt het boexken van NICASIUS VERSCHUERE, is geresolveert, dattet zelve naer het besluyt des synodi van Enchuysen by die van Amsterdam sal worden beandwoort.

Alzo men verstaet, dat CORNELIUS WIGGERUS binnen Hoorne zyn conventiclen continueert ende dat daerto eygentlic een huus is gecocht ende gepraepareert, so is geresolveert, dattet zelve der hooger overheyt geremonstreert sal werden Ende tzelve is van den synodo verzocht an den gecommitteerden der E. heeren Staeten, dewelcke angenomen hebben tselve te vertoogen tot voorderinge van de gemeyne ruste des landts ende eenicheyt der religie.

Op het andienen van die van Amsterdam, of men niet door de gedeputeerde des synodi sal communiceren met die van Zuythollant over de conbinatie der professien in de universiteyt tot Leyden, so is geresolveert tselve raetsaem te syne.

Op het voorstel van die van Hoorne is raetsaem gevonden, dat men voortan den synodum om des hoytyts wil vroeger sal bescryven.

De gedeputeerde des synodi sullen anspreken JOANNEM VUYTENBOGAERT ende WERNERUM HELMICHIUM, dat tot Hoorne de 3 dienaer gestelt moge worden, alzo zy tselve in recommandatie hebben van den E. heeren Staeten.

Is ooc goetgevonden, dat de sorge ende inspectie van het eylant van Urc den classe van Enchuysen sal opgeleyt werden.

By die van Enchuysen is angedient, datter is een manspersoon, die in Brabant syn huusvrau int leven heeft gelaten ende van haer vertreckende, is hier int lant gecommen ende heeft hier 14 jaren in overspel by een andere geseten, hoewel hy te vooren devoir hadde gedaen om

syn huusvrau by hem te ontbieden doch niet hadde connen becommen. De vrauwe, die hy in Brabant verlaten heeft, heeft getoeft 7 jaren; daerna is zij int pausdom met eenen anderen getraut, daer zij 5 kinderen by heeft ende is noch int leven, doch de byzittege is gestorven. Wort afgevraecht, of dese manspersoon, voorgevende niet te hebben donum continentiae, soude mogen trauwen. Is geresolveert, dat hy mach trauwen met advys der overheyt.

By die van Edam wort angeroert, oft niet raetsaem ware, dat men D. Lydium vermaende van de translatie der commentarien Bullingeri over Daniëlem. Is goetgevonden, dat sulx geschyede. tSelve sal an hem scryven Guillielmus Puppius, dienaer tot Edam.

De gedeputeerde des synodi Hermanus Gerardi ende Joannes Bogaert hebben rekeninge gedaen van de penningen, die zij van synodi wege in handen hadden ende, den ontfanc met den vuytgeven vergeleken synde, is overgebleven 152 guldens, dewelcke in handen van de gedeputeerde syn gelaten.

Is voorder censura morum gehouden ende God loff niet bevonden, dat straffe weerdich was, ende de vergaderinge is alzo met lyefde ende eenicheyt gescheyden. Ende de scriba sal elcke classe een copie autentycq van de acten deses synodi op gemeyne costen doen scryven. Is voorts bestemt, dat naer ordeninge het toecommende synodus gehouden sal werden tot Harlem [1]).

Actum tot Alcmar den 26 Juny 1599.

Accordeert met de acten originael [2]).
Joannes Bogaert, dienaer des woorts tot Harlem, scriba synodi.

Acta des particulieren Noorthollantschen synodi, ghehouden binnen Haerlem den 5 Junij 1600.

Nae aenroepinghe van den naem des Heeren sijn de brieven van credentie gelesen ende sijn met commissie verschenen dese volgende persoonen. Wt de classe van

[1]) »Harlem" C heeft »Harlem, mits voorgaende vuytscryvinge." [2]) »Accordeert — originael" ontbreekt in C.

Haerlem. — D. Willem de Hase, dienaer des woorts Godts tot Haerlem, Willem Barentsen, dienaer des woorts Godts op Sandredam, Guliame de Keij, ouderlinck tot Haerlem, Gerrit Havigsen, ouderlinck tot Assendelft.

Amsterdam. — D. Jacobus Arminius, dienaer des woorts Godts tot Amsterdam, D. Cornelius Paludanus, dienaer des woorts tot Waverveen, Cornelis Schellinger, ouderlinck tot Amsterdam, Otto Radijs, ouderlinck tot Amsterveen.

Hoorn. — D. Joannes Wilsoet, dienaer des woorts tot Hoorn, Jan Adriaensen, dienaer des woorts tot Auwert, Simon Jacobsen, ouderlinck tot Hoorn, Pieter Janssen, ouderlinck tot Hoochtwout.

Enchuijsen. — D. Petrus Cornelii, dienaer des woorts tot Enchuijsen, Renger Lanssen, dienaer des woorts tot Luttekebroeck, Andries Andriessen, ouderlinck tot Enchuijsen, Dirrick Pietersen, ouderlinck tot Medenblijck.

Edam. — Samuel Bertholdi, dienaer des woorts tot Munickedam, Ewout Willemsen, dienaer des woorts tot Oosthuijsen, Jacob Jacobsen Brasker, ouderlinck tot Edam, Simon Jansen, ouderlinck tot Ilpendam.

Alckmaer. — D. Petrus Lamberti, dienaer des woorts tot Nieuweniedorp, Vincentius Musevoet, dienaer des woorts tot Schagen, Jan Cornelissen, ouderlinck van Alckmaer, Cornelis Pietersen, ouderlinck tot Schagen.

Sijn vercoren tot presidem D. Jacobus Arminius, tot assessorem D. Willem de Hase, tot scribam Vincentius Musevoet.

Van wegen des particulieren synodi van Suijthollant sijn met behoorlijcke credentie gecompareert D. Henricus Boxhornius, dienaer des woorts Godts tot Woerden, D. Franciscus Lansbergius, dienaer des woorts Godts tot Rotterdam, om volgens het verdrach der beijde synoden dese vergaderinge te helpen ende te beraetslagen in de saken, die verhandelt souden werden.

Sijn oock verschenen de gecommitteerde der E. heeren Staten, de E. joncheer Willem [1]) van Suijlen van Nievelt ende mr. Leonaert Casen-

[1]) „Willem" ontbr. in B.

BROOT, met schriftelijcke commissie ende instructie om in dese vergaderinge van wegen haere principale te compareren.

[ART. 1.] [1]) Alsoo in voorgaende synoden was goetgevonden, dat in elcke classe eenige souden werden gedeputeert om het wtgegeven boeck CORNELII WIGGERI te doorsien ende volgens dien aen te teekenen, tgene dat hij verkeerdelijck ende tegen de waerheijt soude mogen gestelt hebben ende dat aengeteekende aen de gedeputeerde des synodi te seijnde, ende men oock nae ondervraginge bevonden heeft, dat bij geene classen ijet is ghedaen gheweest, soo ist dat men goetgevonden heeft de broederen van denselven last te ontslaen, oorsaeke dat het voornoemde boeck alsoo gheschreven is, dat het lichtelijck hemselven sal dooden ende in hemselven versmelten.

[ART. 2.] Overmits dat de kercke van Amsterdam nu eenige jaeren den last gehadt heeft om aen de E. Staten Generael te versoecken, dat het generael synodus soude mogen beroepen werden, ende men bevint, dat sij tot noch toe niet vruchtbaerlijck in desen en heeft wtgerecht, soo is geresolveert, dat de kercke van Amsterdam wederom vermaent sal werden, dat sij ernstlijck aenhoude, dat het eenmael mach gheschieden, ghelijck oock de gedeputeerde van beijde synoden beloeft hebben haer in desen alle mogelijcke bijstant te bewijsen.

[ART. 3.] Belangende de argumenten der Wederdooperen, die in een boeck souden gestelt ende met gront der schrift wederleijt werden, waervan men oock met den Suijthollantschen synodo soude communiceren ende dat nae voorgaende versoeck der beijde synoden D. JACOBUS ARMINIUS den last op sich heeft genomen, soo ist, dat de vergaderinge hem gebeden heeft, dat hij tot volvoeringe van dien wille aenhouden, ghelijck hij oock door Godts genade te doen beloeft heeft.

[ART. 4.] Dewijle de gedeputeerde des synodi onder andere mede in haeren last hadden om van de translatie des bijbels, bij D. ALDEGONDE aengevangen, met den Suijthollantschen synodo te communiceren ende de gecommitteerde broederen van Suijthollant hebben verclaert, dat haeren synodus tot bevorderinge desselven werx heeft gedeputeert D. ARNOLDUM CORNELII ende D. WERNERUM HELMICHIUM, soo ist oock goetgevonden, dat die persoonen, als die door gheleertheijt ende goede conscientie daertoe wel gequalificeert sijn, tot desen werc sullen versocht ende ghebeden werden.

---

[1]) De articuleering, die in D en C ontbreekt, is overgenomen uit B.

[ART. 5.] Alsoo de broederen de gecommitteerde van Suijthollant hebben voorgedragen, dat hare synodus hebbe goetgevonden, dat tot de revisie der translatie niet en souden persoonen toegelaten werden, die niet en hebben onderteekent de Nederlantsche Confessie ende den Catechismum, ende derhalven oock het oordeel deses synodi op desen hebben versocht, soo is gheresolveert, dat persoonen, van welcke men getuijgenisse heeft, dat sij professie van onse religie doen ende godtsalich sijn in leven ende wandel, sullen alleen hiertoe ghebruijckt werden.

[ART. 6.] Is oock ondervraecht [1], hoe men voortaen sal handelen in de lotinge over den dienst int leger, ende is geresolveert, dat die van Edam eerst den last sullen hebben ende dat de ander vijve loten sullen, hetwelcke oock gheschiet is, ende is ghevallen eerst op Amsterdam, ten tweeden op Hoorn, ten derden op Alckmaer, ten vierden op Haerlem, ten vijfden op Enchuijsen, welcke alle sullen voorgaen, eer die van Edam ten anderen male sullen beswaert werden.

[ART. 7.] Hoewel de kercke van Amsterdam was opgeleijt te beantwoorden het boexken van GERRIT JANSSEN, ghetrocken wt het boeck van NICASIUS VAN DER SCHUERE, soo is nochtans, overmits men verneemt, dat tselve genoechsaem in vergetentheijt is gecomen, deselve kercke daervan ontslagen voor dese tijt.

[ART. 8.] Alsoo de classe van Enchuijsen was opgeleijt sorge te dragen over het eijlant Urck, soo ist dat de broederen van Enchuijsen verclaert hebben, dat sij haer beste in der sake hebben gedaen ende sij sijn vermaent geworden daerin aen te houden.

[ART. 9.] Nadien D. GULIELMO PUPPIO was opgheleijt aen D. LYDIUM te schrijven, ten eijnde dat hij soude willen oversetten de commentarien BULLINGERI over Daniëlem, soo hebben de broederen van Edam verclaert, dat PUPPIUS denselven last heeft wtgevoert, ende hebben oock overgelevert een missive LYDII, daerin hij hemselven excuseert. Ende derhalven is PETRO CORNELII, dienaer des woorts tot Enchuijsen, opgeleijt hetselve werck te doen.

[ART. 10.] [2]) Alsoo door voorgaende resolutien der Suyt ende Noorthollantschen synoden goet is verclaert geweest aen de kercken van Gelderlant te schrijven ende haer te verstaen te geven, dat men alhier

[1]) »ondervraecht" B en C hebben »ommegevraecht." [2]) Dit geheele Art. 10 is in C in margine bijgevoegd.

voor stichtelijck ende profijtelijck hadde ingesien, dat voortaen correspondentie tusschen haer ende ons soude ghehouden werden, soo ist, dat D. JOANNES BOGAERT een missive overgelevert heeft, geschreven ende onderteekent door JOANNEM FONTANUM ende JACOBUM BURSCHETUM, waerin sij wt den naem der kercken van aldaer verclaren, dat niet alleenlijck sulx haer lief ende aengenaem is, maer dat oock een synodus provinciael met consent der hooger overheijt ende inwillinge der magistraet der stadt Aernhem den 10 Junij stylo veteri sal aengestelt ende ghehouden werden, ende, alsoo sij haer met ons in desen voegen, versoeken, dat tot haeren synodum eenige dienaeren des woorts van ons souden gesonden werden. Soo is daertoe gedeputeert gheworden D. JACOBUS ARMINIUS om ter gelegener tijdt met consent der E. heeren Staten derwaert te reijsen met D. LIBERTO FRAXINO, die men verstaet van den Suijthollantschen synodo ghedeputeert te wesen.

Gravamina.

[ART. 11.] Op het eerste van Haerlem, hoe men sal handelen met degene, die, haer verloopen hebbende ende onder de kerckelijcke censure staende, naer ander plaetsen verreijsen om alsoo de verdere proceduren te voorcomen, is geresolveert, dat men met de discipline sal voortvaren ende dat sulx sal geschieden in de gemeijnte, daer de ergernisse gevallen is, behoudens dat deselve sal communiceren in desen met de kercke, daer sij gecomen sijn te woonen, opdat sij oock met vermaninge aen soodanige souden aenhouden.

[ART. 12.] Op het tweede, of men ijemant nae vermaninge tot schultbekenninge ghebracht hebbende, niet raetsaem en is deselve schultbekenninge ter eerster gelegenheijt der gemeijnte vooren te dragen, is geresolveert, dat alle gemeenten daerin sullen handelen nae haere discretie, aenmerckende wat best tot stichtinge der kercken sal mogen dienen.

[Art. 13.] Op het derde, hoe dat sich de dienaeren sullen hebben te dragen, wanneer hen interdictie gedaen wert van den officier om niet voort te varen tot bevestinge des huwelijx van persoonen, die alreede in bijslapinge bij malckanderen sijn, is geresolveert, dat de dienaeren nae ordinantie der E. Staten sulleu voortsvaren, ten ware dat de officier wettelijcke redenen hadde int contrarije volgens het inhout van de 57 vrage synodi Middelburgensis.

[ART. 14] Op het vierde, of het niet en behoort, dat de hooge overicheijt werde geremonstreert de groote inconvenienten, die daer volgen

wt dien, dat sij in geene peijne en vervallen, die voor de proclamatien des huwelijx in huijshoudinge treden, behoudens dat voor het exspireren der eerster maent deselve gedaen werden, is geresolveert, dat het gheschieden sal.

[Art. 15.] Op het vijfde, belangende de heijmelijcke huwelijcken der Wederdooperen, is goetghevonden, dat men de swaricheden, die daerwt sullen onstaen, den E. heeren Staten sal remonstreren. Ende werden de kercken vermaent met haere respective overheden int bijsonder van desen te communiceren.

[Art. 16.] Op het seste, of het niet raetsaem en waere, dat beijde synoden van Suijt ende Noorthollant gecombineert werden, is geresolveert, dat het sal blijven, sooals het nae ordeninge des generalen synodi tot noch toe gheweest is.

[Art. 17.] Op het sevende, off het niet en behoort, dat men alle jaere den synodo overgeve de namen dergenen, die in tselve jaer tot den dienst sijn gecomen, is geresolveert, dat men niet alleenlijck de namen, maer oock de gansche historije der beroepinge int corte sal overleveren.

[Art. 18.] Op het eerste gravamen van Amsterdam, of men de apocrijphe boecken in de kercke der gemeente voorlesen sal, is geantwoort, dat men sich in desen sal reguleren nae den 45 art. provincialis synodi Dordracenae, dat is, dat men alleenlijck de canonijcke sal lesen.

[Art. 19.] Op het tweede, of het niet goet en ware, dat men vlijtelijck lettede op den nieuwen bijbel der Wederdooperen, onlanx wtgegeven met marginale annotatien, is geresolveert, dat men den voorseijden bijbel wel sal doorsien ende de fouten soo in den text als in de marginalibus aenteekenen. Ende om sulx te doen sijn bestemt de classen van Amsterdam ende Haerlem. De van Amsterdam sullen hebben de historiaelsche, die van Haerlem de boecken Mosis. De broederen van Suijthollant sullen hebben de propheten ende de hagiographa ende wt het nieuwe testament de vier evangelisten, die van Haerlem de brieven, die van Amsterdam de reste. Dese sullen alle tesamen ghehouden wesen haer ghedaen werck binnen een half jaer nae desen over te leveren in handen der gedeputeerden des synodi om daerin te doen nae behooren.

[Art. 20.] Op het eerste ende tweede gravamen van Hoorn is in voorgaende resolutien geantwoort.

[Art. 21.] Op het derde, waerom dat men de kinders, van ongedoopte ouders geboren, doopt, daer men nochtans een ongedoopte met een ghedoopte niet en trouwt, is geantwoort, dat men sich sal schicken nae de 27 quaest synodi Dordracenae, overmits datter groot onderscheet is tusschen de kinderen, die buijten haere schult van ongeloovige ouderen geboren werden, ende die, die selfs ongedoopt blijven door haere schult, de sacramenten versmadende.

[Art. 22.] Op het eerste gravamen van Enchuijsen, waerin ghevraecht wert, oft een huwelijck mach bestaen van een vrouwe, die haer vervoecht heeft met haer overleden mans susters man, is geresolveert, dat men sal blijven bij hetgene in synodo Middelburgensi desen aengaende is gestelt, quaest. 89. Ende mijnheeren de gecommitteerde sijn gebeden gheweest, dat sij oock hierop willen acht nemen, twelck te doen sij oock beloeft hebben.

[Art. 23.] Op het tweede, waerin ghevraecht wert, wat men doen sal in een sake des huwlijx, waerin een seker jonckman, belofte hebbende met eene jongedochter, henengegaen is nae de commissarisen der huwelijxsche saken ende nochtans de dochter, die hij verwachtede, niet en is verschenen, waerdoor hij vertoornt sijnde nae een ander plaetse is vertrocken, alwaer hij hem aen een ander beloeft ende twee huwelijcksche proclamatien ghehadt heeft, maer en is het huwelijck niet bevesticht gheworden, doordien dat de voorschreven dochter de derde proclamatie heeft opghehouden, ende is niettemin nochtans in huijshoudinge met de tweede getreden ende daerin soolange gebleven, totdat de dochter, met welcke hij eerst beloeft was, met een ander man openbaerlijck is ghehuwelijckt, ende nu versoeckt in den huwelijcken staet bevesticht te werden, is geresolveert, dat hij sal mogen ghetrouwt werden, mits dat de overheijt der plaetse, daer hij woont, versocht sal werden te willen verclaren, soo sij het goetvint, dat het eerste contract niet machtich en is hem van die te scheijden, daer hij mede woont, item dat hij door de kercke over sijn doen sal bestraft werden.

[Art. 24.] De antwoorde op het derde is in de voorgaende acte gestelt.

[Art. 25.] Op het vierde, hoe men opt stichtelijckste sal voorcomen de conventiculen, die van private persoonen, geen beroepinge hebbende, ghehouden werden, met singen der psalmen, voorgaende gebeden, wtlegginge der schrifture ende applicatie derselver, is verclaert, dat sulcke maniere van doen directelijck is strijdende tegen het woort des Heeren ende kerckenordeninge ende dat sij lichtelijck den gemeenen stant des

lants conde beroeren ende dat derhalven de classis, daer dit gheschiet, haer devoor sal doen om dit te weeren. Ende in gevalle de classe dat niet en conde doen, soo sal sij haeren toevlucht nemen tot D. HERMANNUM GERARDI, dienaer des woorts tot Enchuijsen, ende D. SAMUELEM BERTHOLDI met een ouderlinck van Hoorn, welcke in deser sake daertoe van den synodo gedeputeert sijn, hoewel dat men niet verhinderen en wil, dat vijf of ses te samen comen om eenige conferentien wt den woorde des Heeren te houden.

[ART. 26.] Op het vijfde is geresolveert, dat D. JACOBUS ARMINIUS ende CORNELIUS HILLENIUS nae Hoorn sullen reijsen om CLEMENTEM MARTINI met redenen te induceren, dat hem believe door een wtgegeven schrift te verclaeren, dat sulck een boexken buijten sijn weten ende tegen sijnen danck is wtgegeven, opdat de classen niet genootsaeckt en werden orden te stellen tot wederlegginge desselven.

[ART. 27.]. Op het gravamen van Edam, oft het niet goet en waere, dat versocht werde, dat onderhoutmiddelen becomen mochten werden soowel voor de arme ouderloose weesen, als daerin alreede orden over de weduwen der predicanten gestelt is, is geresolveert, dat de gedeputeerde des synodi sulx aen de eersame gecommitteerde Raden van Staten vant Noorderquartier sullen versoecken.

[ART. 28.] Op het eerste gravamen van Alckmaer is te vooren geantwoort, belangende de conventiculen.

[ART. 29.] Op het twcede, belangende de scholen, waerin gevraecht wert, door welcke middelen alderbest int werck mochten gebracht werden de 19 ende 48 artickel des generaelen Haechschen synodi, is geresolveert, dat de gedeputeerde synodi den last sullen hebben om met de gedeputeerde synodi van Suijthollant aen te houden, dat hiertegen van de E. Staten orden mach ghestelt werden.

Particularia.

[ART. 30.] De ghedeputeerde synodi hebben aen de vergaderinge gerapporteert, wat sij in haere opgeleijde commissien hadden wtgerecht, ende sij sijn over haren arbeijt bedanckt gheworden.

[ART. 31.] Belangende de conventiculen CORNELII WIGGERI is den gedeputeerden des synodi opgeleijt, dat sij daerop goede acht sullen nemen ende toesien op de bequaemste gelegentheden, door welcke sij opt stichtelijckste souden mogen verhindert werden.

[ART. 32.] De broederen gedeputeerde van Suijthollant hebben verclaert, dat hare synodus voor onbehoorlijck heeft ingesien, dat studenten soo haestelijck wt het collegio theologico worden getrocken, aleer sij genoechsaem gheoefent ende door wettelijcke examinatie bequaem bekent sijn. Ende alsoo sij het oordeel deses synodi hierover versocht hebben, soo heeft deselve verclaert, dat sulx niet en behoorde te gheschieden.

[ART. 33] Oock dat sij wel te vooren behoorden geoefent te werden in propositien in steden, daer meer dan eenen dienaer is, ende in kerckenraden nae discretie derselver. twelcke onse synodus oock voor goet heeft ingesien.

[ART. 34.] De gedeputeerde van Suijthollant hebben voorgedragen, of het niet goet en ware, dat mede correspondentie door gedeputeerde met andere particuliere synoden onses vaderlants ghehouden werde. Is geresolveert, dat men dese sake met de classen sal communiceren.

[ART. 35.] De broederen van Haerlem hebben ghevraecht, wat men doen sal met lidtmaten, die eenen scheurmaker naeloopen om hem te hooren. Is geantwoort, dat men in alle voorsichticheijt sal procederen nae den regel, gestelt in synodo Middelburgensi quaest. part. 9.

[ART. 36.] De broederen van Amsterdam hebben ghevraecht, oft het niet goet en ware den synodo van Gelderlant voor te dragen, hoe in de attestatie van BERGERO is mishandelt, ende daerover nae gelegentheijt te doleren. Is geantwoort: jae.

[ART. 37.] Is ghevraecht, oft het niet stichtelijck soude sijn, dat de synodus nae de wijse van Suijthollant met een propositie soude aengevangen ende besloten werden. Is geresolveert, dat men van dese sake met de classen sal communiceren.

[ART. 38.] Alsoo JOANNES BOGAERT nu twee jaeren gedragen heeft den last van gedeputeerde synodi ende derhalven versocht heeft nae ordeninge, dat een ander soude werden ghestelt, soo is de voorseijde JOANNES bedanckt geworden voor sijnen dienst ende in sijn plaetse is geordineert D. PETRUS PLANCIUS, dienaer des woorts tot Amsterdam, om met CORNELIO HILLENIO denselven last te hebben.

[ART. 39.] De ghedeputeerde synodi hebben rekenschap gedaen van de synodale penningen met bewijs van ontfang ende wtgeven; hebben aen de vergaderinge de overschietende penningen den synodo overgele-

vert, waervan de ses classen hebben ontfangen hondert gulden thien stuijvers ende de gedeputeerde synodi een ende tseventich gulden veerthien stuijvers.

[ART. 40.] De classis, daer de synodus ghehouden is, sal de acten des laetsten synodi int gemeen synodael boeck teekenen ende tselve boeck in tijts in handen bestellen van de classe, daer het naeste synodus sal ghehouden werden.

[ART. 41.] Censura morum is ghehouden ende Godt lof niet straffensweerdich gevonden ende nae dancksegginge ende aenroepinge van den naem des Heeren is de vergaderinge in alle vrientschap gescheijden.

De naeste synodus sal nae orden tot Amsterdam ghehouden werden.

Gedaen ende gheeijndicht den 9sten Junij anno 1600.

VINCENTIUS MEUSEVOET, scriba. JACOBUS ARMINIUS, praeses synodi [1]).

Acta particularis synodi, ghehouden binnen Amstelredam den 18 Junij a⁰ 1601.

Credentien. — Naer anroepinge des naems des Heeren zyn de credentien dergener, die wt de classen tot desen synodum waren ghecommitteert, overgegeven ende int anhooren der broederen tot haren ghenoeghen ghelesen ende van dezelve anghenomen gheworden

Persoonen, die wt de classen verschenen zyn. — Het zyn wt den naeme der classen met de voorseyde credentien dese naervolgende persoonen verschenen,

van Amstelredam:

JOANNES HALLIUS, predicant tot Amstelredam.
PIETER HEDISSZ [2]), predicant tot Loosdrecht.
AERT BOUDEWYNS, ouderlynck tot Amsterdam.
BAUDEWYN JANSSZ, ouderlynck tot Muyden.

van Hoorn:

JOANNES ROGGIUS, bediender des evangelii tot Hoorn.
EVERARDUS MICHAELIS, predicant tot Oost en Westblocker.
MEYNARD JANSSZ, ouderlynck tot Hoorn.
LUYTGEN ADRIAENS, ouderlyng tot Hemsbrouck.

---

[1]) In C is de onderteekening van Arminius benevens de woorden »den 9sten — 1600" uitgesneden. [2]) »Hedissz" C heeft »Eedessz".

van Henchuysen:

HERMANUS GEERARDI, predicant tot Enchuysen.
JOANNES WALLESIUS, predicant tot Bovencaspel.
CLAES GELLISZ, ouderlinck tot Enchuijsen.
JAN HEERTISSZ, ouderlinck binnen Grootebroeck

van Edam:

GUILLIELMUS PUPPIUS, predicant tot Edam.
THEODORUS HOLTMAN, predicant tot Lansmeer.
JAN MARTENSSZ, ouderlynck tot Monickendam.
RYCK MARTENSSZ, ouderlynck tot Purmerende.

van Alcmaer:

CORNELIUS HILLENIUS, predicant tot Alckmaer.
GUALTERUS ADRIANI, predicant tot Graft ende Ryp.
Meester RODOLPHUS HENRICI, ouderlinc tot Alcmaer.
MARCUS JANSSZ, ouderlynck tot Waermhuysen.

van Haerlem:

JOHANNES MATTHISIUS, predicant tot Haerlem.
JAN HERMANSSZ, predicant tot Wormer.
DAMUS JACOBSZ, ouderlyngh tot Haerlem.
CORNELIS DIERICKS, ouderlyngh tot Wtgeest.

Ghedeputeerde wt de andere particuliere synoden. — Syn insghelycks met behoorlycke credentien tot desen synodum wtghesonden ende verschenen: van wegen de sinodus van Gelderlandt JACOBUS BURSCHETUS, bediender des h. evangelii tot Arnhem, ende wt den name des Suijthollandschen synodi ANDREAS DEMETRIUS ende FRANSCISCUS LANSBERGIUS, bedienders der keercken Christi tot Dordrecht ende Rotterdam respective, om volgens de resolutien, over de corespondentien der synoden genomen, deze vergaderinge by te wezen ende met haren goeden raedt ende advijsen te dienen ende te helpen.

Ghecommitteerde der E.E. heeren Staten. — Alzo by de E.E. Staten van Hollandt ende Westvrieslandt op desen synodum tegenwoordich te verschynen ghecommitteert waren de E. raedtsheeren D. ROMBOUT HOGERBEETS, raedt in den Hoogen Rade, ende NICOLAUS CROMHOUT, raedt in den Hove Provinciael, ende daernaer de E. heere raedtsheere CROMHOUDT naer Zeelandt in de saecke des landts moeste vertrecken ende de voorsz E. raetsheere D. ROMBOUT HOGERBEETS van de voornoemde E. heeren is versocht ende ghecommitteert gheworden alleen by de vergaderinge hem te laten vinden, zo ist dat deselve E. raedtsheere met credentie ende zodanige last is verschenen, dat insonderheyt regart werde genomen, dat in deze vergaderinge geen politycke saecken, noch daerwt eenige oneenicheyt

zoude mogen rysen, noch die den keercken int ghemeyn mochten angaen, verhandelt en zouden werden.

Praeses, assessor, scriba. — Syn daeran met gemeener stemmen der broederen vercoren tot eenen praesidem JOHANNES HALLIUS, bediener des woorts Gods tot Amsterdam, tot assessorem JOHANNES MATTHISIUS, bediender des heyligen evangelii tot Haerlem, ende tot scribam CORNELIUS HILLENIUS, dienaer Jesu Christi tot Alcmaer.

1.

Synodus generalis versocht. — Alzo in den voorgaenden synodo besloten was, dat de keercke van Amsterdam volgende den last, haer in den synodo generali opgheleyt, ernstelyck tot vorderinge des generalen synodi anhouden zoude ende insghelycks de ghedeputeerde der beyder synoden belooft hadden haer in desen alle moghelicke hulpe te bewysen, is door den ghedeputeerden verclaert, dat zij, zulcks door requeste an den E.E. heeren Staten Generael met wtdruckinge verscheydener redenen ende motiven voorghestelt ende versocht hebbende, van hare E.E., die zoo int besonder te vooren anghesproken zynde als int ghemeyn, die vergadert waren, hare goede ghenegentheyt te kennen gaven, voor belofte ontfangen hebben, alzo zy niet alle tegenwoordich waren, dat zy deselve sake, in vollen ghetale vergadert zynde, zouden overdencken ende insien, wat daerin ghedaen soude connen werden, ghelyck mede Zyn Excellentie, daertoe van de voorseyde angesocht zynde, belooft heeft na ghelegentheyt tot dienst der keercke de goede handt daeran te houden. Twelck, opdat het vruchtbaerlyck voortganck soude mogen hebben, is by den broederen voor goet inghesien ende besloten an alle die andere particulieren synoden te versoecken wt haer yemant te committeren om met den ghedeputeerden deser synoden tot betooginge der eenstemmicheyt aller synoden particulier eensaementlyc an den E.E. heeren Staten Generael tot voorderinge desselfs met aller neersticheyt an te houden, doch dat ondertusschen ende vooral de ghedeputeerde deser synoden neerstelyck vernemen zullen, wat by den E.E. heeren Staten Generael deser sake halven, naer overleveringe der requeste, is ghedaen, ende in gevalle de andere provincien geene committeren, dat zy ghelyckewel tot voorderinge des generalen synodi den last behouden zullen.

2.

Byeenstellinge ende beantwoordinge der Wederdoopscher argumenten. — Sal an D. JACOBUM ARMINIUM, dient int voorgaenden synodis opgheleyt ende by hem anghenomen was die argumenten der Wederdooperen byeen te stellen ende met grondt der schrifture te wederleggen, vernomen

werden, wat by hem in tselve weerck is ghevordert. Dewelcke, by de broederen verschenen zynde, heeft denselven te kennen ghegeven hem wt alle boecken der Wederdooperen, die hy heeft connen becommen, de voornaemste stucken der verschillender leere versamelt te hebben ende van meyninge te wesen, ghelyck hy van to vooren is gheweest, daerin voortvaarende die byeen te stellen ende eenigen te communiceren, versoeckende, zo yemandt der broederen eenige stuckskens der Wederdooperen, die by hem niet en zyn, mochten hebben, dat dezelve hem ter handt ghestelt zouden werden.

3.

Rapport der deputatie ARMINII *op den Gelrischen synodum.* — Heeft noch D. JACOBUS ARMINIUS an den synodum gherapporteert hem zyn commissie oft deputatie op den Geldrischen synodum wtgherecht, alle dijngen een goede wtcomste verergen ende in den besonderen last JOHANNIS BERGERI sodanige vrucht becommen te hebben, dat, verstaen zynde denselven BERGERO onwettelyck ende onweerdich ghetuychnisse ghegeven te zyn, denzelven, die ze hadde gegeven, volgende de acte in synodo Arnhemensi wtghedruckt, ghecensureert te wesen ende zyn schult bekent te hebben, hetselve der keercke van Utrecht tot harer waerschouwinge schriftelick is overghesonden ende behandicht gheworden.

4.

Translatie des bybels. — Tot bevoorderinge de translatie des bybels, waertoe D. ARNOLDUS CORNELII ende D. WERNERUS HELMICHIUS zyn versocht gheworden, is besloten, dat de ghedeputeerde van beyde de synoden die voornoemde broederen tot den anvanck ende voortganck desselven noodigen weercks vermanen ende nae vermogen induceren zullen, ghelyck insghelycks dezelve ghedeputeerde daertoe zullen arbeyden, dat door zodanigen middel, als bequaemst beraemt zal connen werden, de voornoemde broeders tot vaceringe in zulcken weerck in de lasten haers diensts verlicht zullen werden. Ende alzo eenige onder de particuliere synoden over dezelve broederen noch haer advys ende bestemminge niet hebben overgheschreven, is gheresolveert, dewyle zulcks an deselve op sodaniger conditie is versocht, dat zij na ontfangen des briefs binnen den tyt van twee maenden zouden antwoorden of dat haer stilswygen voor consenteren zoude anghenomen werden, dat derselver stilswygen daervoor ghehouden zal worden.

5.

Legerdienst. — Alzo die van Hollandt van den legerdienst voor dit jaer, andere provincien hare buerte wtstaende, verschoont zyn, zal in

de eerste anstaende tyt de orden, in voorgaende synodo ghestelt, achtervolght worden.

6.

Saecke van Urck. — By de classe van Enchuysen verclaert zynde hen in de saecke des eylants van Urck (om den dienaer, die aldaer onghetraut ende niet wettelyck toeghelaten den dienst betreet, tot verbeteringe desselfs te brengen) zoveel ghedaen te hebben, dat zy dezelve saecke den Ghecommitteerden Raden van Westvrieslant ende tNoorderquartier voorghedragen ende van haer belofte ontfangen hebben in deselve te remedieren, is voor goet inghesien, dat de classis tot verder vervorderinge dier saecke alnoch sorge dragen zal.

7.

Oversettinge der commentarien BULLINGERI *over Danielem.* — Naerdien van wegen de oversettinge der commentarien BULLINGERI over Danielem, dewelcke in den laesten synodo PETRO CORNELII, predicant tot Enchuysen, was opgheleyt, naerderhandt in synodo van Suijthollandt is bevonden gheworden deselve door eenen GEERARDUM GALLINACEUM overgheset te wesen ende daerom in de handen der ghedeputeerder hetzelve ghedaen weerck te oversien ghestelt was, so ist dat by deselve, dewyle PETRUS CORNELII voornoemt die revisie an te nemen met onschuldinge hadde afgheslagen, zodanigen last CORNELIO HILLENIO is opgheleyt geworden.

8.

Onschuldinge ende versoeck des Geldrische synodi. — Dewyle de correspondentie metten Geldrischen synodo, in de voorgaende synodo anghestelt, in dit jaer door [1]) de tyt desselven, die voor de onze versaemelde, te laet an onzen synodo wiert overghebracht, niet en is onderhouden gheworden, heeft de voornoemde synodus Geldriae door een besloten missive haer gheexcuseert, met eenen verclarende hen ghelyckewel ghewillich te wesen die anghevanghen correspondentie voortan te onderhouden ende tot dien eynde by haer besloten te zyn haren synodum voortan vier weken nae Pinxten te houden, versoeckende dat wy insghelycks onzen synodum op zodanigen tyt zouden willen leggen, daerdoor alsulcke correspondentie noch by d'een noch by d'ander verhindert zoude werden.

De broederen, de onschuldinge desselven synodi annemende, hebben voor goet inghesien, in den anstaenden synodo yemant tot den Geldrischen deputerende, meteenen te overleggen, of het raedtsaem zij an haer te versoecken niet eygentlyck vier weecken nae Pinxten maer, alzo Pinxten

---

[1]) »door" C heeft »doordien".

somwylen vrouch, somwylen laet comt, eenen sekeren dach des maents tot versamelinge haers synodi te bestellen.

9.

Misbruycken int huywelyck etc., der Wederdooperen heymelick trauwen ende ander abuysen. — Angaende de inconvenienten, die daerwt volgen, dat zy in geen pene vervallen, die voor die proclamatien des houwelicks in huyshoudinge treden etc., insghelycks de heymelycke trauwynge der Wederdooperen int 4 ende 5 gravamen van Haerlem, in den voorgaenden synodo voorghestelt, mittsamen alle andere abusen, over dewelcke an den E. E. heeren Staten verbeteringe versocht te werden den ghedeputeerden was opgheleyt, hebben de ghedeputeerde verclaert sulcks te samen in een remonstrantie den E. E. heeren Staten vertoont ende overgegeven te zyn.

Ende alzo de E. E. heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslant, dezelve stucken den heeren den Hoogen ende Provincialen Raedt om over die hare advysen te formeren ende an deselve in te brengen in handen ghestellt hebbende, van dezelve E. heeren Raden de advisen inghebracht ende die an de steden respective overgheschict zyn gheworden, heeft synodus voor goet inghesien, dat de predicanten an hare respective overheden in de steden metten aldereersten door goede inductie zullen arbeyden ende anhouden, ten eynde in de naeste vergaderinge der E. E. heeren Staten by die goede resolutien inghebracht zynde zodanige sware abusen ende ghebreecken eenmael gheweert mochten worden.

10.

Personen, van nieus tot den dienst toegelaten. — In den voorgaenden synodo volgende het 7 gravamen van Haerlem besloten zynde, dat men beyde de namen ende de gansche historie dergener, die in tselve jaer tot den dienst ghecomen zijn, den synodo soude overleveren, zo ist dat deze naervolgende, by eenige classen tot den dienst beroepen ende ghestelt zynde, zyn inghebracht gheworden:

By die van Amsterdam Joannes Lamerius binnen Amsterdam;

By die van Hoorn Petrus Paludanus voor de plaetse ende ghemeynte tot Bennynckbroeck, Albert Janssz voor die van Berchout;

By die van Enchuysen Nicolaus Wilhelmi tot Luttiquebrouck, Petrus Jacobi, ghewesen rectoor tot Edam, voor die van Hoochcaspel, Petrus Jansonius, gheweest alumnus Amsterodamensium, tot Wydenes ende Oosterleeck;

By die van Haerlem Abraham de Hase, de soone van Guiljaem de Hase, voor die van Wijck op Zee ende meteenen tot een collegam Bartholdi Wilhelmi in de Beverwyck, Dierck Claessen, te vooren schoolmeester tot Schagen, voor de keercke tot Ackersloot.

Verclarende tesamen die voornoemde persoonen wettelick toeghelaten ende in den dienst der voorseyder plaetsen bevesticht te wesen.

11.

Predicanten, wt het Sticht etc. comende. — Alzo men verstaet, dat zodanige dienaren, die wt het Sticht of ander niet wel ghereformeerde quartieren comen, den synodo bekent ghemaeckt zullen worden, heeft de classis van Haerlem inghebracht eenen BERNARDUM SPANNEUM, dewelcke, wt het Sticht van Utrecht comende, van haer naer neerstighe ondersoeckinge zyns persoons tot een predicant voor de keercke van Gisp is anghenomen gheworden.

12.

SAMUËL HUBERTI BUSSEURIUS. — Hebben noch die van Haerlem anghedient, dewyle een seecker persoon onder hare classe, ghenaemt SAMUËL HUBERTI BUSSEURIUS, door goede attesteringe van die van Gorcum van wegen zyn gheleertheyt, goede gaven ende vromen wandel, by haer tot Limmen in den dienst ghestelt zynde, terstondt daeran hem in dronckedrincken, lichtveerdige huysen te frequenteren ende libertinsche propoosten te ghebruycken hadde verloopen, dat zy denzelven eerst van zynen dienst opgheschort hebbende ende daeraen van wegen eenige teeckenen des afstans, insgelycks het anhoudt [1]) der keercke tot Limmen ende opdat zy tot voldoeninge hem de mate souden vol meten, wederom tot den dienst toeghelaten wesende, eyndelinge, dewyle hy op een nieu ghelyck te vooren in zynen schandelycken wandel voortginck, na lange patientie gansch van zynen dienst ghedeporteert ofte afgheset hebben ende daerom an den broederen versocht haer voor denselven ghewaerschout te houden.

13.

Afgestelde dienaren zullen den synodo bekent ghemaect worden. — Wt oorsaecke desselven is by den broederen voor goet ende raedtsaem inghesien, zo eenige persoonen by de classen volgende de regulen des generalen synodi van haren dienst gansch afgheset mochten wesen, dat sodanige in den eersten anstaenden synodo den broederen soude worden bekent ghemaeckt.

14.

Wederdoopsche bibel. — Alzo over het tweede gravamen van Amsterdam gheresolveert was, dat de nieuwe Wederdoopsche bibel, met margi-

[1]) »anhoudt" C heeft »aenhouden".

nale annotatien wtgegeven, doorsien, de fauten angheteyckent ende den ghedeputeerden in handen overghelevert souden werden, zo ist dat die van Amsterdam ende Haerlem, thare ghedaen hebbende, zulcks den synodo overghelevert hebben ende van dien in handen der ghedeputeerder is overgegeven gheworden. Ende alzo by de broederen van Suythollandt, dewyle zy deselven bybel noch niet hebben ghehadt, hierin noch niet en is gheschiet, zyn hare ghedeputeerde ghebeden daerin te willen vorderen.

15.

Vrauwe ten avontmael te laten, dewelcke heeft ghetraut haers mans susters man. — Nopende het eerste gravamen, van Enchuysen int voorgaende jaer voorghestelt, van wegen dat een vrauwe haer heeft vervoucht met haer overleden mans susters man ende, daerop doenmael gheantwoort zynde, nu ghevraeght wort, of men deselve ten avontmael soude moghen toelaten, is gheantwoort, alzo tselfde houwelyck by de polytie wort ghetollereert, dat deselve, haer vroom dragende, met leetwesen ende schultbekenninghe zal mogen anghenomen worden.

16.

Conventyculen der privater persoonen. — Van wegen de conventiculen der privater persoonen, int vierde gravamen van Enchuysen begrepen, heeft de classis van Alcmaer inghebracht, hen wel van voornemen ende besluijt gheweest te zyn sulcks na resolutie des synodi des voorgaenden jaers an te vangen of int weerck te stellen, maer alzo de persoonen tot noch toe haer stille hadden ghehouden, dat zy daerom, in dier saecke yet te handelen geen ghelegentheyt hebbende, sulcks tot noch toe hadden naerghelaten.

17.

Onderhoudtmiddelen voor de weesen der predicanten. — Hebben de ghedeputeerde den synodo bekent ghemaect, alzo haer opgheleyt was an den E. heeren Ghecommitteerden Raden van Westvrieslant ende tNoorderquartier onderhoudtmiddelen voor de ouderloose kinderen oft weesen der predicanten te versoecken, dat zulcks oock den Suythollantschen synodo ghecommuniceert ende by haer goetghevonden zynde, met ghemeender handt den E.E. heeren Staten te vertoonen, haer voor desen geen ghelegentheyt ghehadt te hebben om sulcks met vrucht te volvoeren, anghemeerckt de E.E. heeren Staten doen ter tyt, als het diende voorghestelt te worden, byeenversamelt waren om middelen ter oorlogen ende andere lasten te beramen, achtende voor raetsamer, voor desen swygende, een beter ghelegentheyt waer te nemen dan, op eenen onghelegenen tyt versoeckende ende afghoslagen zynde, meteenen de ocasie van verder te

versoecken te verliesen. Ende alzo by D. FRANCISCUM LANSBERGIUM verclaert wiert verstaen te hebben, dat zulcks int bysonder versocht zynde beter vercregen soude connen werden dan als het int gemeyn wort versocht, is voor goet inghesien, de ghedeputeerde evenwel dit in last behoudende om naer ghelegentheyt daerin te arbeyden, dat diegene, diet van nooden hebben, int bysonder versoecken zullen.

18.

Van de scholen. — Is insghelycks by de ghedeputeerde inghebracht, dat zy de saecke der scholen, int tweede gravamen van Alcmaer begrepen, door requeste an de E.E. heeren Staten benevens alle andere abusen vertoont ende overghelevert hebben.

19.

Conventiculen WIGERI. — *Saecke des collegii theologici.* — Is goetgevonden, dat de ghedeputeerde op de conventyculen WIGERI alsnoch goede achtinge nemen zullen; insghelycks metten Suythollantschen synodo anhouden, dat de saken des collegii theologici ende der stuydenten in hetselve, volgende den een en dertichsten ende 32 artyckel des voorgaenden synodi, tot nootsaeckelycke stichtinge ghetrauwelyck besorget werden.

20.

Correspondentie zal metten anderen particulieren synoden ghehouden worden. — Alzo in den voorgaenden synodo den wtghesondenen der classen in last gegeven [1]) den haren te communiceren oft niet goet waere metten anderen partyculieren synoden corespondentie te houden, is by ghemeender stemme, de resolutien der classen ghelesen zynde, besloten, dat het gheschieden zal. Ende alzo door den ghedeputeerden van Suythollandt wiert verclaert de goede genegentheyt der synoden van Overysel ende Groeningerlandt tot die correspondentie, tevreden zynde dat eenige wt dese synoden tot haer souden comen, alleen dat zy van wegen de weynicheyt der dienaren by haer zynde ende de swaerte der oncosten geene dienaren tot onze vergaderinge connen senden, is besloten ghelyckewel die correspondentie an te vangen ende tot hare synoden eenige wt te senden. Zyn derhalven van den broederen bestemt tot den synodum van Overijsel CORNELIUS HILLENIUS, dienaer Jesu Christi tot Alcmaer, ende tot den synodum van Groeningerlandt JOANNES WALLESIUS, bediender des h. evangelii tot Bovencaspel.

---

[1]) »gegeven" C heeft »gegeven was".

21.

Propositien in den synodo voor ende na te doen. — Is by de vergaderinge na inghebrachte resolutien der classen besloten, dat voortan na de wyse van Suijthollant de synodus met een propositie anghevangen ende oock besloten zal worden, waerin, opdat eene vaste orden doorgaens onderhouden werde, zal altyts de eerste propositie by die classe ghedaen worden, daer de synodus wort ghehouden, ende de tweede zal van die classe gheschieden, daer de synodus des jaers te vooren was vergadert gheweest, na welcke orden in het toecomende jaer de classe van Hoorn beginnen ende de classe van Amsterdam eyndigen zal.

22.

Handelinge van wegen den predicant tot Broeck in Waterlant. — Syn voor de broederen met credentie verschenen die van de keercke ende magestraet tot Broeck in Waterlandt, overleverende een seecker requeste, door dewelcke zy, over de sententie des classis van Edam tegens haren dienaer PETRUM PETRI AEMILIUM, dien zy van den dienst aldaer hebben afgheset, appellerende, an den synodum versochten, dat de voornoemde haere dienaer, met verscheyden ghetuychnisse voorsien zynde ende by haer groote stichtinge doende, wederom by provisie in den dienst ghecontinueert mochte werden ter tyt toe ende zolange hy aldaer met eenige onordentlycheden des levens hem ontgaen, eenige oneenicheyt in der leere anrechten ende hem anders, als een oprecht dienaer des goddelycken woorts betaemt, bewysen zoude, belovende in sulcken ghestaltenisse denselven dienaer te willen dimitteren.

Dewyle de synodus verstont in den tyt der wtsprake des classis by die van den magistraet ende by PETRO voorseyt door toestemminge appel op den synodum ghedaen te zyn, alhoewel de keercke, te dier tyt geen appel doende, nochtans daernaer by die van den magistraet haar ghevoucht heeft ende daerom oordeelde, dat zodanich appel, of wel schoon by de keercke hierin was versuijmt, waerover die te vermanen is, zoude angenomen worden, heeft de classis van Edam, na begeerte des synodi de ghelegenheyt der gansche sake verhalende, verclaert, dewyle de voornoemde PETRUS AEMILIUS, eerstmael tot Brouck sonder weten des classis, der ghedeputeerder derselver of eeniger naestghelegener dienaren ghepredickt hebbende ende daernaer in de beroepinge van wegen het eendrachtich begeeren van die van Broeck op volgende conditie by haer gheconsenteert zynde, dat hy PETRUS haer met comen geen moeyte maken en soude, ten ware dat hy met sich brachte behoorlicke attestatie van leere ende leven zo van de naestgelegen dienaren der plaetse, daer hy hadde ghestaen, alzo oock van MENSONE, ghelyckewel tot Brouck zon-

der attestatie te vertoonen in den dienst ghetreden was ende daernaer, na zyn attestatien vernemende ende den [1]) orden der keercke afvoorderende onderteyckinge des Catechismi ende der 37 artyculen, bevonden hem van MENSONE attestatie gheweygert te zyn ende hem eenige swaricheyt over den 16 artikel in de Belydenisse de reprobatione damnandorum te hebben, ghelyck zy mede waerschouwinge ende tegenghetuychnisse van andere gheloofweerdige persoonen hadden ontfangen, zodaniger dyngen mentie makende, door dewelcke hy van deselve tot den dienst onbequaem te zyn gheoordeelt wiert, dat zy (namelyck de classis) daerdoor is beweeght gheworden, denselven tot een lit des classis niet connende toelaten, den dienst te ontseggen ende daervan af te houden.

Ter contrarien zyn oock den broederen voorghelesen zo eenige attestatien, dewelcke den PETRO AEMILIO van verscheyden godsalige persoonen of predicanten, die niet verre van hem en hadden ghestaen, tot zynen voordeel zyn medeghegeven gheweest, als insghelycks sekere brieven, door dewelcke verclaert wiert denselven over eenige fauten voor die van Embden schultbekenninge ghedaen te hebben ende met deselve gherecon-cilieert of versoent te wesen. Is ooc eyndelinge eene schriftelycke belofte AEMILII inghesien, door dewelcke hy an den synodum op conditie van dadelick te vertrecken belofte dede de leere ende den ganschen dienst suyver ende oprecht in conformiteyt der Nederlandscher kercken te leeren ende te bedienen, de 37 artyculen te onderteyckenen ende met alle zyne mededienaren ende ghemeynte in aller stichtinge te leven ende te wandelen.

De synodus, groote swaricheyt siende zo in hem toe te laten als insonderheyt hem gansch af te slaen, heeft besloten, alzo het veel totter saecke doen soude, wanneer die van den Broeck gheinduceert ende verwilliget conden werden niet zo hart denselvigen persoon te begeeren, wt haer tot derselver inductie ende de saecke wat naerder te ondersoecken twee persoonen te bestemmen, ghelyck zy bestemt heeft D. assessorem JOHANNEM MATTHISIUM ende JOHANNEM WALLESIUM ende meteenen aen D. FRANCISCUM LANSBERGIUM versocht ende vercregen hem daerby te voegen, ghelyck insghelycks de E. heere comissaris D. ROMBAUT HOOGERBEETS, ghebeden zynde met die van den magistraet ten selven eynde te spreecken, zulcks anghenomen ende belooft heeft. De broederen voornoemt, huns wedervarens rapport doende, verclaerden to samen hen zo wt die van Broeck als wt PETRO AEMILIO sulcks verstaen te hebben, ghelyck mede de synodus daernaer tselve wt AEMILIO mondelyck heeft anghehoort, twelck niet alleen denzelven in velen dyngen als in d'onwettelicheyt zyns diensts, in d'onghesontheyt der leere ende andere fauten ghenoechsaem scheen te

[1]) »den" C heeft »na".

onschuldigen, maer insghelycks waerdoor zy ghelyckelyck, haar ghelatenheyt onder het oordeel des synodi te kennen gevende, wtspraken. alzo zy geen hooger appel en wisten te doen dan tot den tegenwoordigen synodum, hen geensins die te wesen, dewelcke haer tegen de resolutie des synodi souden willen stellen, maer daerentusschen wel wetende, indien de synodus verstonde ende oordeelde, dat deselve hare dienaer soude vertrecken, dat zy, voor hare persoonen wel niet de hartste zynde, haer beste tot ruste der ghemeynte doen wilden, nochtans qualyck middel siende, hoe zy hare ghemeynte, die zo gansch eenstemmelyck tot denzelven dienaer gheneycht was, zoude connen bevredigen, versochten zeer instantelyck haren dienaer te mogen behouden, haer niettemin tot des synodi wtsprake ghedragende, ghelyck ooc Petrus Aemilius, het verhael ende defensie zynder sake ghedaen hebbende ende te kennen gevende, zo hy dadelyck soude moeten vertrecken, dat zulcks tot groote swaricheyt der keercke tot Broeck ende tot verdachtmakinge ende onteeringe zyns persoons soude ghedyen, hem mede int oordeel des synodi ghelaten overgegeven heeft. Welcke dyngen, redenen ende ghetuychnissen ter wederzyden wel rypelyck inghesien, overdacht ende behertícht zynde, heeft eyndelinge de synodus verclaert ende wtghesproken, dat wel de classis, deselve haerer goeder sorge bedanckende, ghewichtige redenen ende oorsaken ghehadt heeft alzo tegens Aemilium tot de suspensie te procederen, maer nochtans an dander zyde overwegende de schultbekenninge Petri voorseyt met de versoeninge daerop ghevolght, ooc Petri Aemili ootmoedige ende christelycke presentatien den synodo, by hem onderteyckent, overgegeven, ende insonderheyt het ernstich versoeck ende instantelyck anhouden beyde van de keercke ende de magistraet tot Broeck om denselven Aemilium te behouden, heeft voor goet inghesien ende besloten, dat Petrus Aemilius op zodanige conditien by provisie voor den tyt van een jaer tot Broeck in den dienst ghecontinueert zal worden, als in een seker acte, daertoe wt den name des synodi ghestelt, by haer te samen onderteyckent ende, by de ander schriften des synodi bewaert zynde, verhaelt ende wtghedrucket wort.

Ende alzo besloten is, dat de classis, op zynen persoon goede achtinge nemende, zo hy hem comt t'ontgaen, neffens haer tot de ghedeputeerde des synodi ende twee andere dienaren des goddelycken woorts haren toevlucht nemen zullen, zo zyn daertoe bestemt gheworden Joannes Wallesius ende Jan Hermanssz, predicant tot Wormer, om benevens de ghedeputeerden in zodanige voorvallende sake tsamen mette classe te handelen.

23.

Zake van Arlanderveen — Sijn noch voor den synodo met credentie ghecompareert twee mannen van Arlanderveen, op den broederen ver-

soeckende, alzo zy Jacob Willemssz, predicant tot Hoochwoude, wettelyck hadden beroepen, ende de partyen te samen zo Jacob Willemssz, die van de keercke tot Hoochwoude als die van Arlanderveen haer den oordeele des classis van Hoorn onderworpen hebbende, van dezelve by de meeste stemmen om ghewichtige redenen was ontslagen, maer nochtans, ghelyck wt het angeven des classis is verstaen, door tegenstant der keercke, dewelcke haer ghecommitteerde, die wt haren name tot de classe waren wtghesonden, geen last gegeven en hadden in de ontslaginge te consenteren, item van den E. heere ende overheyt dier plaetse, die daerin niet en waren ghekent gheweest, ende insgelycks door de ghenegentheyt des dienaers voornomt liever, dewyle de swaricheyden, hem te vooren bewegende te vertrecken, waren wechghenomen, by zyn ghemeynte willende blyven, haer op de voorgaende ontslaginge niet en volghde, dat den broederen der synodi zoude believen dese handelinge te overdencken ende naer behooren haer daerin behulpich te wesen. De synodus, an deenen zyde bedenckende de groote neersticheyt ende het ghetrauwelyck anhouden van die van Arlanderveen ende by name die van deselve an haer tot voorderinge van dese beroepinge zyn wtghesonden gheweest, heeft bekent ende gheoordeelt by deselve goede redenen te zyn, waerdoor zy naer haeren wensch denselven dienaer volgende de beroepinge ende ontslaginge behoorden te becomen, maer an dander zyde de redenen dergener overleggende, die in de saecke van Jacob Willemssz te spreecken hadden, ende bevindende, dewyle noch de keercke noch de magistraet in de loslatinge gheconsenteert hadden, deselve in ghewichte den redenen van die van Arlanderveen te boven te gaen, heeft met voorgaende advys der ghecommitteerde van Suythollandt gheoordeelt ende besloten, dat voor desen de voornoemde Jacob Willemssz by zyn ghemeynte tot Hoochtwoude zal blyven, ende, alzo by die van Arlanderveen int versoecken ende beroepen desselven eenige oncosten zyn ghedaen, dat de classis van Hoorn ende de ghemeynte tot Hoochtwoude, met die van Arlanderveen handelende, met dezelve tot betalinge der oncosten int vriendelyck verdragen zullen, ghelyck hen te samen dit angheseyt, die in desen handel te berispen waren, broederlyck vermaent ende die van Arlanderveen tbesluijt des synodi volgende desselven goetvinden tot haerder verantwoordinge schriftelyck medegegeven is gheworden.

24.

Handelinge van wegen Gerbrando Johannis. — Alzo eenige der afgegaene ouderlyngen ende diaconen der ghemeynte tot Purmerende, schriftelyck daerover dolerende, dat haer dienaer Gerbrandus Johannis by de Edamsche classe van wegen het quaet ghenoegen ende veelvuldich berispen eeniger persoonen op zyn leere ende wyse van spreecken te voo-

ren van zyn dienst aldaer ter plaetse ontslagen zynde, eyndelinge niettegenstaende dat hy by de vroetschap ende magistraet tot Purmerende voor een jaer in zynen dienst was ghecontinueert, nochtans tegen Allerheyligen te vertrecken besloten was, ende derhalven an de vergaderinge versochten deze saecke te behertigen, voor vast de resolutie van de voorsz. vroetschap te confirmeren ende tbesluyt des classis te niet te doen, heeft de synodus, de saecke wel ondersocht ende overleydt hebbende, besloten, dat, het besluijt des vroetschaps vaststaende, GERTBRANDUS JOHANNIS den tyt, by dezelve ghestelt, tot Purmerende zal blyven. Doch zo hem binnen dien tyt eene beroepinge mochte voorcomen, dat hy in zodanigen ghevalle met consent der keercke, magistraet ende classe deselve zal mogen annemen. Ende om middelertyt de swaricheden, die in der saecke ende ghemeynte tot Purmerende mogen wesen, wech te nemen, is goetghevonden ende bestemt, dat D. praeses JOHANNES HALLIUS ende de scriba CORNELIUS HILLENIUS in de ancomende weke tot zodanigen eynde naer Purmerende zullen reysen. Ende alzo de synodus bevint by de classe in haer wterste besluyt niet voorsichtelyck ghenoech ghehandelt te wesen, is naer resolutie des synodi de classis van Edam daerover vermaent gheworden.

25.

Versoeck door LIEVEN VAN VIVEN. — LIEVEN VAN VYVEN, na de doot van zyn huijsvrauwe die ghetraut hebbende, met dewelcke hy by tleven derselven in overspel hadde gheleeft, ende leetwesen betoonende, ooc van den Suijthollandtschen sijnodo ten avontmale toeghelaten te worden versocht hebbende, hem zulcks van denzelve synodo was gheweygert, ende nu voor desen synodo verschenen om van dezelve raedt ende troost te becommen, heeft de synodus gheoordeelt ende hem angheseyt, alzo zyn sake, ten vollen in den synodo van Suytholland bekent zynde, aldaer ghedient hadde, dat hy hem tot dezelve, daer onze ghecommitteerde mede zyn zullen, wederom ten eynde als vooren zal vervoegen om naerder vertooch ende onderrichtinge mede ten overstaen derselver ghecommitteerder onzer synodi aldaer te doen ende te ontfangen.

26.

Handelinge over de tsamenvoeginge der diaconen ende ander almozeniers. — Syn verschenen voor den synodo twee van den keerckenraedt der ghemeynte Christi binnen Enchuysen, appellerende over de wtsprake haers classis, daermede zy haer onvernoecht hielden, ende gaven te kennen den soberen staet (huns bedenckens) haerder diaconie ende dat van wegen de veranderinge ende combinatie, welcke daerin by haere E. overheyt met bewillinge haers keerckenraets tegen haer goetduncken

ghemaect was, oordeelende dat de arme litmaten haerder keercke daerdoor greottelycks vercort waren, doordien zy niet meer naer den noot maer naer seeckere lyste versorght ende bedient wierden, welckers armoede dengenen, die buijten zyn, moeste ontdeckt ende tot haerder jonste hulpe verwachtet wesen. Ende was hun bedencken, dat door de voorghemelde veranderinge de diaconie in een politisch ampt verandert wiert tot schade ende nadeel der keercke Godes int ghemeen, begeerende oversulcks het advys deses synodi over de voorseyde veranderinge, hen presenterende in alles den oordeele derselver ghewillichlyck te onderweerpen.

De synodus, hierover de defensie ende naerder bericht van de ghedeputeerde der keercke ende classe van Enchuysen ten vollen ghehoort ende ten wederzyden rypelyck overleyt hebbende tgene in dese swaricheyt was te overleggen, heeft eyndelyck verclaert ende verclaert mitsdesen, tgene hiernaer volght, te weten:

Dat de E. magistraet van Enchuysen te bedancken is over haren vlyt ende christelyck opsicht tot weeringe der bedelerie ende versorginge der armen, by haer E. anghewendet. Maer alzo derselver concept in de wyse der versorginge der armer litmaten niet weynich af en wyct van de forme der bedieninge, die in de ghemeene Ghereformeerde keercken eenpaerlyck ende loflyck onderhouden wert int stuck der diaconie, zo soude dese vergaderinge haer E. wel dienstelyck willen ghebeden hebben, dat se doch wederom gheliefden te hervatten het oude ende ghemeene ghebruyck der versorginge der armer litmaten, ghelyck te vooren voor deze veranderinge gheweest is, niet zozeer siende op de veranderinge selve, die hare E. in der forme der bedieninge des diaconschaps zoude mogen ghemaeckt hebben, als wel op het exempel, twelck licht ooc andere zullen willen navolgen, ende niet alleen inbreucke doen int ampt der diäconien maer oock voorders treden om tselfde eyndelyck der keercke gheheel t'ontnemen, ghelyck haer E. zelve naer haer discretie wel connen oordeelen, dat dit achterdencken niet zonder vreese, exempel ende meerckelycke noot is. Maer byaldien dat hare E. alsnoch daertoe niet en souden connen verstaen, hoewel de synodus alles goets haer E. toevertraut ende verhoopt dat ja, zo soude dezelve hare E. wel vrientlyck willen ghebeden hebben dese naervolgende punten in bedencken te nemen ende het concept van hare ordinantie by forme van dispensatie, ghelyck zy alreede anghevangen hebben, voorder nae deselve te amplieren, niet zo zeer haer oogemeerck nemende op de tegenwoordige inconvenienten als wel op degene, die in toecomende tyden daerover mochten onstaen tot bedroeftheyt der keercke:

Ten 1sten, dat hare E voortan ghelieve onder de vier almozeniers, die van hare E. int collegie der almozeniers gheordineert werden, te stel-

len ten minsten twee van de ansienlickste persoonen, doende professie der christelycker Ghereformeerder religie, neffens de vier diaconen, die van wegen der keercke in den voorseyden colegie der almozeniers ghestelt worden, ghelyck haer E. voor desen tselve wel anghevangen hebben.

Ten tweeden, dat eerlycke arme litmaten der ghemeynte Christi, wanneer zy comen wt andere steden ende keercken met goede attestatien tot Enchuysen neder te slaen, hebbende behoorlycke oorsaken van de veranderinge haerder voorgaende residentie, ende in noot zynde of mettertyt daerin vervallende, naer de ghelegentheyt haers noots ghelyck andere litmaten ordinaerlyck gheholpen mochten werden. al waert dat se oock maer onlancks t'Enchuysen ghecomen waren, volgende den aert der christelycker liefde (diewelcke den armen geenen tyt voorschrijft) ende tghebruyck van andere steden ende Ghereformeerde keercken in Hollandt.

Ten derden, dat de diaconen,, kennisse hebbende van eenige heymelycke nooden eeniger lieden met eeren ende gheacht van goeden doen, litmaten zynde der keercke, dezelve met heymelycke almossen zouden mogen na ghelegentheyt des noots assisteren ende dezelve penningen volgende de woorden, in de declaratie der E. heeren van Enchuysen wtghedruct, hen sonder wedersprecken gherembourseert werden sonder ghehouden te zyn daervan int openbaer rekenschap te doen met nomminge derselver persoonen wyders dan by den haren, zynde in dienste der diaconie.

Ten vierden, dewyle dat het collegie der almozeniers ghecombineert is ende bestaet van persoonen, die van hare E. ter eender ende van der keercke wege ter ander zyde ghestelt worden, dat oock voortan tot de rekeninge derselver neffens de ghecommitteerde van hare E. oock eenige ghecommitteerde van der keercke ontfangen ende toeghelaten werden.

Om welck alles der E. magistraet van Enchuysen van wegen dese synodi te remonstreren zyn ghelast de ghedeputeerde deses synodi D Petrus Plancius ende D. Johannes Matthisius, die hen eerstdaechs an de voorseyde magistraet zullen addresseren.

Ende om wyders alle inconvenienten noch des te beter int stuck der diaconie binnen Enchuysen te vermyden ende te bequamer de litmaten der keercke aldaer, in armoede zynde, te versorgen vint de synodus gheraden, dat de 12 diaconen zo wel degene, die actuelyck in dienst vant almozenierschap zyn, als de andere wekelyck zullen vergaderen om haer tsamenderhandt te bespreken over de ghemeene versorginge ende noot der armer litmaten ende dat de rekeninge van den ontfanck ende wtgeef, over den armen der Ghereformeerde keercke verstrect, onvermindert die generale rekeninge der almozeniers, jaerlycks by den keerckenraedt naer voorgaende ghewoonte ende ordinantie der keercke ghedaen worden.

Gevende voorts den keerckenraedt van Enchuysen int bedencken, oft

niet wel zo gheraden en soude zyn van de 12 diaconen vier gheheelyck totten collegie der almozeniers te destineren, jaerlycks twee afgaende ende twee angaende, om des te beter kennisse van saken te dragen, dan wel dezelve so menichmael te veranderen om ghelyckelyck van tyde met de almozeniers te dienen.

tWelck alles de synodus by provisie ter noot zonder prejuditie des generalen synodi heeft besloten, willende de keercke van Enchuijsen daerover vermaent hebben, dat zy haer niet vaster an de ghemeene ordinantie der alghemeyner synoden int stuck der diaconie heeft ghehouden, niet verstaende, dat dese conniventie van eenige keercke deses synodi zal naghevolght ofte eenichsins in consequentie getrocken worden. Vermanende voorts, dat beyde de appellanten ende de andere leden des keerckenraets, dienaren des woorts, ouderlingen ende diaconen van Enchuysen int ghemeyn, hen christelyck metten anderen zullen ghedragen, allen onlust ter neder leggen ende hen deen metten anderen versoenen tot Godes eere, vrede der keercke ende gherustheyt haerder conscientien.

Daerbenevens deze synodale vergaderinge niet verstaende, dat het concept der versorginge der armen van Enchuysen, zo het nu gheampliert is, met de naghevolgde verclaringe van haer E. desen synodo geexhibeert, directelyck zoude stryden tegen het woort des Heeren, hoewel zy in de wyse afwyct van de algemeyne ordinantie der diaconie, daerin een particuliere keercke niets en behoorde te veranderen.

Dit besluyt, in dese acte vervat, den partyen voorghelesen zynde, hebben haer in aller vrientschap in de tegenwoordicheyt des synodi met malcanderen versoent ende met handtgevinge hetselve bevesticht.

Resolutien over de gravamina der classen.

Gravamina van Amsterdam.

27.

Predicanten op de Oost-Indische vaert te bestellen. — Op het eerste gravamen, of het niet stichtelyck en sy na eenige ghequalificeerde dienaren des woorts wt te sien, dewelcke op de Oost-Indische uijtvarende schepen in de reyse als oock te lande overghecomen zynde den dienst des woorts bedienen of bewaren souden, is gheantwoort, dat het noodich is. Zullen daerom de classen ghehouden zyn na eenige bequame persoonen wt te sien ende, indien zy eenige hebben bedacht ende ghevonden, dezelve den ghedeputeerden bekent te maken, ghelyck mede de ghedeputeerde des Suythollanschen synodi belooft hebben ten selvigen eynde zulcks in haren synodo voor te stellen ende daervan te spreecken.

28.

Of tot predicanten, ouderlyngen etc. te stellen syn, derwelcker vrauwen niet ten avontmael gaen off oock onghehoorsame kinderen hebben. — Op het tweede, of het gheorlooft zy eenige tot predicanten, ouderlyngen ende diakonen te beroepen ende te stellen, derwelcker huysvrauwen, der Ghereformeerder keercken lèere aproberende, Gods woort anhoorende ende haer in haren wterlycken wandel, zoveel men immers sien can, onstraffelyck dragende, nochtans niet ten avontmale en gaen, of dewelcke kint of kinderen hebben, doch buyten hare schult, die rebel ofte onghehoorsaem bevonden worden, is opt eerste lit deses gravamens gheantwoort, dat haer de synodus refereert tot de antwoorde der generaler synoden tot Dordrecht quaest. 10 ende tot Middelburgh quest. 55, ende opt ander, dat de ouderen niet en moeten ontgelden, tgene buyten hare schult van de kinderen ghedaen wort.

Gravamen van Edam.

29.

Houwelicksche belofte wort door de voorwaerde, daernaer ghemaeckt, niet crachteloos. — Of een huijwelicksche belofte (als int lange int gravamen zelve wiert wtghedruct) wettelyck toegegaen, gheschiet ende verwillicht zynde, daerdoor te niet ghedaen can worden, dat, naderhandt eenige beschryvinge of makinge der goederen versocht wesende, de partyen an wederzyden niet en hebben connen accorderen? De synodus verclaert, dat daerin geen wettelycke redenen zyn, waerdoor zodanich houwelyck verhindert of crachteloos ghemaect soude connen werden.

Gravamen van Alcmaer.

30.

Correspondentie met der Walsche keercken in dese landen. — Of het niet gheraden en zy, alzo met ander particuliere synoden correspondentie ghehouden wordt, mede dezelve met de Walssche keercken deser landen aen te stellen? Is gheresolveert, dat ment by tvoorgaende ghebruyck, tot noch toe onderhouden, zal laten blyven.

Particularia.

31.

Een privaet persoon, private conventiculen houdende, zal daerover vermaent worden. — Dewyle een seker privaet persoon, volgende het ange-

ven de sclassis van Hoorn, in private conventiculen te houden voortgaet, is besloten, dat de classis van Hoorn naer het besluijt des voorigen synodi, by haer noch niet int weerck ghestelt zynde, voorsichtelyck zal arbeyden denzelven persoon te vermanen ende in zodanich voornemen te verhinderen.

32.

Misbruyck int huywelijck, dewyle na belofte ende conversatie by eenige op seeckere boete wort toeghelaten te scheyden. — Alzo van de classe van Enchuysen wiert vertoont, dat by eenige, als bleeck by een acte des gherechts van Westwoude, de houwelycke staet hierin ontheyliget wort, dat eenige persoonen, in houwelicxsche byeencomste converseerende ende daeran wederom van melcanderen scheydende, verbeuren de somma van 30 guldens ende daerby vry van den anderen ontslagen worden, is besloten, dat de ghedeputeerde hetzelve den E.E. heeren [1]) zullen vertoonen ende meteenen versoecken verclaringe over de duijsterheyt des placcaets, alzo dezelve by velen misbruyct wort. Heeft insghelycks de E. heer commissaris belooft de goede handt daeran te houden. Ondertusschen zullen de predicanten met allen vlijt sulcks bestraffen ende met zodanige persoonen tot het trauwen met andere niet voortstreden, voordat zy de ghelegentheyt der eerster byeencomste wel ondersocht ende verstaen zullen hebben.

33.

Trauwen der litmaten met onghedoopte. — Is noch van dezelve broederen ghevraeght, hoe haer de predicanten daerin dragen zullen, wanneer een litmat zodanigen begeert te trauwen, dewelcke onghedoopt zynde oock lichtveerdich van leven is. Is gheantwoort, so de onghedoopte vroom van leven is, dat zy zolange zullen verwachten, eer zy ten houwelycke versamelen, dat de onghedoopte onderwesen zynde eerst ghedoopt wort. So ter contrarien de onghedoopte roeckeloos ende lichtveerdich van leven is, dat zodanich houwelyck voor dien tyt gans afgheslagen zal worden.

34.

Wat men met sodanige litmaten zal doen, dewelcke door groote conversatie suspitie van oneerlycheyt geven. — Alzo twee persoonen, litmaten der keercke, elck int bysonder ghetraut zynde, zodanige ghemeynschap met melcanderen hebben, dat zy by velen groote suspicie geven van oneerbaerheyt, wort by den broederen van Enchuijsen ghevraeght, of men metter discipline tegen haer soude mogen procederen. De synodus

[1]) »heeren", C heeft »heeren Staten".

antwoort, alzo de keercke niet en handelt dan tegens bekende sonden, dat de discipline tegens die noch niet ghebruijct en can werden, doch dewyle de gheloovige oock van den schyn des quaets vry behooren te wesen, dat dezelve, zolange die suspitien bestaen ende van dezelve na behoorlycke vermaninge niet gheschouwet worden, van den avontmale des Heeren zullen afghehouden worden.

35.

Macht des synodi int resolveren. — By de classe van Alcmaer ghevraecht zynde, oft niet gheraden ware, dat de synodus de macht soude hebben over eenige voorvallende swaericheden ten vollen resolutie te nemen zonder die tot de classen wederom te brengen, is besloten, dat na discretie ende ghelegentheyt der voorvallende saecken tzy int besluyt tzy int refereren tot de classen daerin ghehandelt zal werden.

36.

Nyemant, door attestatien lichtelyck te geven, te beswaren. — Is opt aengeven derselver classe voor goet inghesien te vernieuwen, dat geen plaetsen met lichtelyck attestatien of recommandatien te geven andere beswaren zullen.

37.

Misbruycken te weeren. — Sullen de ghedeputeerde alnoch neerstich anhouden, dat de misbruijcken, voor desen gheremonstreert, ende by name het vergaderen der magistraten op de Sondagen om lant te verpachten, dycken ende slooten te besteden, item het byeencomen der pachteren, op dezelve dagen sittende om het gelt van de imposten in te manen ende te ontfangen, item het misbruijck door het sweeren by mannenwaerheyt, insghelycks der bedevaerden, dewelcke in velen plaetsen noch onverhindert ghepleecht worden etc., ghebetert ende gheweert mogen werden.

38.

Wtsprake over de conventyculen der Brunisten. — Alzo by die keercke van Amsterdam voorghestelt ende ghevraeght is gheworden, waervoor die. te houden zyn, de haer van de Ghereformeerde keercke Gods in Engelandt hebben afghescheyden ende daerenboven haer noch van de Ghereformeerde ghemeynten Jesu Christi hier te lande om dese thien naervolgende hooftstucken afsonderen:

Ten 1en, dewyle de ghestaltenisse der keercke tot Amsterdam alzo zeer

verwerret is, dat eerst de geheele ghemeynte nummermeer tesamen en vergadert; ten 2. de dienaren den dach des Heeren met het volck nummermeer en heyligen; ten 3en dat men nummermeer van de tegenwoordicheyt der leden der keercke seker zyn en can; ten 4en dat eyndelinge geen openbare handelinge tsy der excommunicatie tsy eenige andere behoorlyck can wtgherecht worden.

Ten tweeden, omdat zy tot den doop ontfangen of toelaten het saet dergener, dewelcke geen leden der sienlycke keercke en zyn, ende over degene, die ghedoopt zyn, geen sorge als over litmaten en dragen.

Ten derden in den openbaren dienst verdicht hebben ende anders geen wyse van bidden ghebruijcken, dan die ons de Heere Christus heeft voorgheschreven.

Ten vierden het ghebodt Christi, Math. 18 vs. 15, 16, 17, niet onderhouden nochte toelaten, dat het rechtelyck onderhouden worde.

Ten vyfden, dewyle zy Godt in dafgodische keercken des antichrists dienen.

Ten sesten, omdat de dienaren op een ander wyse onderhouden worden, dan Christus gheordineert heeft, 1 Corint. 9 vs. 14, ende dat op zodanige wyse, waerdoor een yegelycke dienst tzy des pausdoms tzy alle andere soude mogen onderhouden worden.

Ten zevenden, dat hare keerckenraedt alle jare verandert wort ende niet gheduerich is.

Ten achsten, dewyle zy het houwelyck in de keercke bevestigen, alsof het een deel ware des keerckelijcken dienst, daert wt zyn nature alleenlyck tot de pollitie behoort.

Ten negenden, omdat zy een nieuwe straffe der opschortinge, die ons Christus niet heeft voorgheschreven (Math. 18 vs. 20, Galat. 3 vs. 15) gebruijcken.

Ten thienden, dewyle zy eenighe sekere dagen vieren als der gheboorte, der opstandinge, der hemelvaert etc.

So ist dat de synodus, op dese sake neerstichlyck ghelet hebbende, gheoordeelt ende verclaert heeft, ghelyck zy oordeelt ende verclaert by desen, dat de sodanige voor schismatices ofte schuermakers behooren ghehouden te worden.

Ende alzo voorts by dieselve keercke verclaert wiert hen anghedient te wesen, dat de Engelsche, die in de stadt Amsterdam hare conventiculen houden, voorghenomen souden hebben die keercke des Heeren binnen dezelve stadt te bannen, hier [1]) daerop goetghevonden ende besloten, dat vooreerst eenige wt den keerckenraedt van Amsterdam tot die om dezelve daerover an te spreecken ende te vermanen ghesonden zullen

[1]) »hier" C heeft »is".

worden. Ende indien dezelve, na die broederen niet hoorende, ghelyckewel in haer voornemen begeeren voort te gaen, dat daeran deselve broeders des keerokenraets, zulcks den E. heeren burgermeesteren bekent makende, door die arbeyden zullen niet wt vreese des bans, die niet te achten is, maer tot voorcominge eeniger ergernis, die daerwt onder den eenvoudigen zoude mogen ontstaen, zodanigen opset te verhinderen. Ende in ghevalle zy zulcks ooc niettegenstaende noch tot het bannen voorttreden ende zulcks by velen rugbaer ende bekent ghemaeckt mochte werden, dat alsdan de predicanten tot Amsterdam opentlyck voor eenen yeghelycken zullen verclaren, voor hoedanige de keercken deselve Brunisten houden ende oock van een yegelycken behooren ghehouden te werden.

39.

Vergaderinge ende lasteringe der Ubiquitisten, Flaccianen etc. te weeren. — Dewyle bevonden wort, dat de Martinisten, Ubiquitisten, Flaccianen ende derghelycke zeer in den lande toenemen ende met grooter lasteringe ende bitterheyt haer tegen de Ghereformeerde keercken vertoonen ende dragen, wort door den ghedeputeerden des Suythollandschen synodi desen synodo in bedenckinge ghegeven, waerdoor dezelve verhindert zouden mogen werden. Is gheresolveert, dat de predicanten der plaetsen, daer die zyn, an hare E. magistraet met vertooninge der redenen anhouden zullen, opdat soodanige vergaderingen verhindert ende alsulcke lasteringen na vermogen wechghenomen mochten worden.

40.

Van Caspar Coolhaes. — Hebben noch dezelve broederen den synodo bekent ghemaeckt by Caspar Coolhaes een boecksken wederom wtgegeven te zyn tegen de verantwoordinge, die int voorgaende jaer by de broederen van Suythollandt ghestelt ende beschreven was, ende insghelycks ondervraecht, dewyle de Suythollantsche synodus an de keercke van Amsterdam anghesocht hadde met denselven Caspar Coolhaes, de noot sulcks medebrengende, tot der excomunicatie voort te treden, wat daerin by dezelve was ghevordert. Is opt eerste goetghevonden, dat de synodus van Suythollandt, dient eygentlyck angaet, daerover zal handelen, ende opt ander, dat die keercke van Amsterdam vant tgene zy hierin heeft ghedaen an den Suythollandschen synodum rapport doen zal.

41.

Van de borssen. — Is besloten, dat de ghedeputeerde deses met de ghedeputeerde des Suythollandschen synodi alsnoch anhouden zullen van den E. E. heeren Staten eenige borssen te becommen, waerdoor eenige

persoonen, geen ghenoechsame middelen hebbende, tzy binnen of tzy buyten het collegie totter studie ghealimenteert mochten werden

42.

Vrage eeniger litmaten tot Danswyck. — Deselve broederen noch den synodo voordragende, dat eenige litmaten der Nederlantscher keercke binnen Danswyck an de Suythollantsche keercken hadden ghevraeght ende om raedt anghesocht, of zy ter zelver plaetse met goeder conscientie op zodaniger wyse zouden mogen communiceren als aldaer ghebruyct wort, ende oversulcks oock het advijs deses synodi versochten, is besloten, dat de ghedeputeerde deses synodi, de saecke met den Suythollantschen synodo in communicatie leggende, met dezelve overdencken zullen, wat daerin na behooren zal dienen ghehandelt te worden.

43.

Verkiesinge des ghedeputeerden. — CORNELIUS HILLENIUS, nu twee jaer in deputatie des synodi ghedient hebbende ende versoeckende, dat een ander in zyn plaetse naer ordeninge des synodi ghestelt zoude worden, is dezelve van wegen zynen ghetrauwen dienst bedanckt ende D. JOHANNES MATTHISIUS bestemt gheworden om met D. PETRO PLANCIO den last der deputatie te dragen.

44.

Rekeninge. — Heeft noch CORNELIUS HILLENIUS angheboden ende versocht rekeninge over den ontfanck ende wtgeef van die penningen te doen, die tot betalinge der lasten des synodi jaerlicks ontfangen worden. Is goetghevonden, dat dezelve ten anhooren van HERMANO GEERARDI, predicant tot Enchuysen, ende AERT BOUDEWYNS, ouderlinck der keercke tot Amsterdam, gheschieden zal. Dewelcke gheschiet ende by slot der rekeninge bevonden zynde overeen te commen, zyn de overblyvende penningen in handen der ghedeputeerder overgelevert.

45.

Censura morum. — Is eyndelinge censura morum ghehouden ende, Gode zy lof, niet bevonden der bestraffinge weerdich te wesen, ende is na bestemminge, dat de scriba an elcke classe op ghemeene costen een copie deser synodaler acten zal toesenden, item dat de anstaende synodus naer orden derzelver in het toecomende jaer tot Hoorn ghehouden zal worden, de vergaderinge na anroepinge ende dancksegginge des naems des Hee-

ren in goeden vrede ende eendrachticheyt ghescheyden dezen 27en Junij anno 1601.

JOANNES HALLIUS, sijnodi praeses.
CORNELIUS HILLENIUS, dienaer Jesu Christi tot Alcmar [1]), synodi scriba.

Acta particularis synodi van Noorthollandt, ghehouden tot Hoorn den 4 Junij anno 1602.

Naer aenroepinghe van den name des Heeren zyn de credentien dergener geleesen, die by een yder classe zyn gecomiteert, ende overgelevert zynde, zyn met vernoeghen der broederen aenghenomen ende volgens dien zyn die namen derselvigher hierby ghevoecht.

Hoorn.

JOHANNES WILSOET, kerckendienaer tot Hoorn.
JAN CORNELISSEN, kerckendienaer tot Eerswoud.
BARENT JANSSEN, ouderling tot Hoorn.
JAN CLAESSEN [2]), ouderling tot Oostwoude.

Enckhuijsen.

PETRUS LAMBERTI, kerckendienaer tot Medenblick.
REYNERUS LAURENTII, kerckendienaer tot Grootebroeck.
CORNELIS SYBRANTSSEN, ouderling in Binnewysen.
GERRIT PIETERSSEN, ouderling in Hoochkaspel.

Eedam.

JAN JANSSEN, kerckendienaer tot Eedam.
SAMUEL BARTOLDI, kerckendienaer tot Munnikedam.
CORNELIS JANSSEN, ouderling tot Munnikedam.
CLAES DIRXSSEN, ouderling tot Oosthuijsen.

Alckmaer.

VINCENTUS MUESEVOET, kerckendienaer tot Schaghen.
WILLEM WILLEMSSEN, kerckendienaer op Langendyck [1]).
JAN BOUWENSSEN, ouderling tot Alcmaer.
JAN MATTYSSEN, ouderling tot Schaghen.

Haerlem.

HADRIANUS JACOBI, kerckendienaer tot Haerlem.
GERRARDUS MARTINI, kerckendienaer tot Crommeni.
CORNELIS JANSSEN, ouderling tot Haerlem.

---

[1]) »dienaer — Alcmar" ontbr. in C. [2]) In plaats van »Jan Claessen" stond er eerst »Simon Adriaenssen. [3]) »op Langendyck" C heeft »tot Broeck".

JAN GERBRANTSEN, ouderling tot Casterkom.

Amsterdam.

PETRUS PLANCIUS, kerckendienaer tot Amsterdam.
HADRIANUS CORNELII, kerckendienaer tot Muyden.
HANS MERCIJS, ouderling tot Amsterdam.
VINCENT KLOECKAERT, ouderling tot Naerden.

Excuse van HANS MERCIJS [1]. — Ende dese zyn altesamen present bevonden wtghenomen HANS MERCIJS, ouderling tot Amsterdam, maer zyn excuysen, welcke die van Amsterdam in zyn naem voorstelde, is voor suffisant bekent, te weeten dat hy nu, op die reys gheslaghen zynde door die verstuypinge van zyn voet, werde verhindert ende beloofde, soot tselfde accident yetwat verbeterde, dat hy tsanderen daechs soude volgen, soo niet, dat hy by die van Amsterdam soude aenhouden, dat een ander in zyn plaetse mochte ghecomiteert werden.

Verkiesinghe. — Hiernaer is tot een praesidem verkooren PETRUS PLANCIUS, tot assessorem JOHANNES WILSOET, tot schribam HADRIANUS JACOBI.

Gedeputeerden van Suijdthollandt. — Zyn mede met behoorlyck vertooch verscheenen die gecomiteerde van Suythollandt als D. ANDREAS DEMETRIUS, kerckendienaer tot Dordrecht, ende D. DANIEL COLONIUS, kerckendienaer tot Rotterdam, om volgens hare instructie eenige punten den synodo voer te stellen ende volgens die resolutie, over de correspondentie der synoden genomen, die vergaderinge te assisteeren ende met haren goeden raet ende advijs te dienen.

Wtblijven van de commissarisen. — Vorder naermiddaech ter selfder dagen, den 4 Junij, de synode bedroeft ende bekommert zynde doort wtblyven van die commissarisen der E. heeren Staten, heeft classis synodael verclaert, hoe dat zy de wtschrijvinge aengaende dese vergaderinge aen de E. heeren Staten gedaen hadden door een geloofwaerdige boode, diewelcke ghevraecht zynde mede verklaert heeft die missive des classis voornoempt aen de camer van die raet der E. heeren Staten overgelevert te hebben. Zyn twee mannen gedeputeert wt die vergaderinghe, namentlyck PETRUS PLANCIUS praeses ende JOHANNES WILSOET assessor, om van deser saecken met die E. heeren burgemeesteren deser stede Hoorn te communiceeren. Ende die gedeputeerde voornoempt wedergekomen zynde, hebben gerapporteert tadvijs van der E. heeren burgemeesteren voornoemt te zyn een boode terstont af te veerdighen met een seeckere mis-

[1]) De marginalia zijn hier met een andere hand bijgevoegd en ontbreken in C en E.

sive soo wt die naem van die E. burgemeesteren als wt den naem des synodi, versoeckende aen de gecomiteerde Raden der E. heeren Staten haer commissarisen te willen wtsenden ofte te disponeeren, wat noodich van hare E. om vant synodo tegenwoordich gedaen te worden sal gheacht worden, ende middelertijt in de handelinge voort te varen met soodanighe voorwaerde, dat men verhandelen sal die saecken, die soo swaer niet en zyn ende dat die acten derselfden de commissarisen der E. heeren Staten werde voorgelesen. Ende die synode heeft het voorslach der E. heeren burgemeesteren voornoempt voor goet gevonden ende JOHANNEM MATIJSIUM, kerckendienaer tot Haerlem ende gedeputeerde vant Noorthollantsche synode, daertoe verkoosen om een missive wt den naem des synodi te concipieren, twelcken oock alsoo gheschiet is. Ende is volgende tvoorgaende advijs in handen van den boode overghelevert.

1.

Synodus generael. — Hiernaer zijn die acta vant voorgaende particuliere synodo, ghehouden tot Amsterdam, voorgeleesen. Ende alsoo vooreerst geresolveert was, dat die gedeputeerde van beyde de synoden door requeste ende andere bequame middelen soude versoecken, dat die E. heere Staten believe te vergunnen een generael synodum over die vereenichde Nederlanden, ten fine alles ordentelyck in die kercke Goots mochte toegaen, hebben die ghedeputeerde voernoempt gerapporteert alle mogelycke vlyt daertoe aenghewent te hebben ende dat haer dickwils goede hoop is gegeven van soodanighe byeenkoemsten sonder nochtans tot noch toe yet daerin geoptineert te hebben. Ende is besloten de gedeputeerde tselfde versoeck te verniuwen ende tot meerder bevorderinge deser saecke die van Zeelant te bidden om een goede handt daeraen te houden ende met die gedeputeerde derselven te communiceren, door wat middelen tselfde alderbequaemste ten effect soude mogen gebracht werden.

HANS MERCIJS. — Ende hier is verscheenen HANS MERCIJS, ouderling tot Amsterdam, ende heeft hem volgende zyn commissie die vergaderinge byghevoecht.

2.

Refutatie der Wederdoperen door JAC. ARMINIUM. — JACOBUS ARMINIUS, welcken opgheleyt was die refutatie van die principale argumenten der Wederdooperen, van die gedeputeerde aenghesproocken zynde, heeft gheantwoort, dat die refutatie wel was aengevangen maer noch niet gheapsolveert, overmits dat die saeck lange tyt vereyschte ten aensien van

die veelheyt der artijckelen, die int verschil zyn: Ende is geresolveert [1]), dat hy met het spoedichste daerin wilde voortvaren.

3.

Translatie des Bijbels. — In die translatie van die bybel, D. Arnoldo Cornelii [2]) ende D. Helmichio opgheleyt, hebben die gedeputeerde van beyde die synoden verclaert die persoonen voernoempt met alle vlyt te arbeyden. Ende die ghedeputeerde sullen aenhouden om deselvige aen te porren ende hare medebroederen te bidden om dieselfde tot meerder vorderinge vant twerck in den dienst te verschoonen, sooveel als mochelyck is, ende te beramen of haer niet eenige ander persoonen tot hulp soude mogen byghevoecht werden.

4.

Legerdienst. — Die legerdienst sullen voor dit jaer aenvangen die van Amsterdam, welcken oock daertoe bestempt hebben Johannem Altenhovium. Ende alsoo daer groote ongelyckheyt is om den legerdienst te bewaren tusschen die van Noorthollant, bestaende wt ses classes, ende Suythollant, bestaende wt negen classes, sullen die gedeputeerde daerover met die van Suythollant communiceeren om een eenparige voet te beramen, dat die laste gelyckelyck werde ghedraghen. Voorder is oock niet voor ongeraetsaem bevonden om wt te sien naer bequame personen om continuelycken den legerdienst waer te nemen mits tadvijs der E. heeren Staten oock daerin te vernemen.

5.

Urck. — In die swaricheyt vant eylant van Urck sullen die van Enckhuysen, welcken dieselfde alderbest bekent is, disponeeren naer vereysch van die saecken om tselfste met een goede conscientie te verantwoorden.

6.

Oversettinge van de commentarien Henrici Bullingeri *in Danielem.* — Cornelius Helenius heeft hem gheexcuseert in revisie van die oversettinge der commentarien Bullingeri over Danielem niet ghedaen te hebben door faute, dat hy niet hadde konnen bekomen een Latijnsche exemplaer, ende is vermaent, alsoo hem dieselfde door Andream Demetrium werde toegeseyt, de saecke te willen by hande te nemen.

7.

Wtschrijvinghe des synodi ter bequamer tijt. — Alsoo die gedeputeerde

---

[1]) „geresolveert" C heeft „geresolveert hem te bidden". [2]) „Cornelii" ontbr. in C.

van Gelderlant, beschreven zynde om die correspondentie der synoden te onderhouden, niet en waren verscheenen van weghen van die verhinderinge van haer Pinxterfeest, op denwelcken dat zy niemant wt hare kercken moghen wtsenden, ende van weghen dat zy zeer overlast waren door die ruyterie, sullen die broederen des classis synodael, die die wtschrijvinge doet, acht nemen op die oude ende niuwe stijl ende die bequaemste gelegentheyt daerin waernemen om alle verhinderinge te vermyden ende die goede correspondentie te onderhouden. Ende die gedeputeerde sullen met die van Suythollant communiceeren, welcke die bequaemste tyt soude moghen zyn.

8.

Voorslach van correspondentie. — Die gedeputeerde beyder synoden hebben voorghestelt den voorslach van die van Vrieslant, diewyl die veelvoudige wtsendinge der gedeputeerden op verscheyden particulare synoden causeert groote onkosten ende lanckdurige absentie der kerckendienaren van hare kercken, oft niet geraden waer, dat alleen die gedeputeerde aller synoden eens sjaers op een seeckere particuliere synode naer ordere omgaende werden wtghesonden sonder op een yder particulire synodo, welcke in verscheyden landen alle jaers werden ghehouden, te verschijnen. Is beslooten tselfde aen die respective classes vooreerst over te schryven ende haere advijs daerover te hoeren.

9.

Remonstrantie van de abuijsen. — Aengaende die remonstrantie van verscheyden abuysen, in voorgaende synoden vermelt, hebben die gedeputeerden vertoont die advijsen der E. heeren van den Hooghen ende Provincialen Raet, daerover geconcipieert maer noch niet volcomelycke ingewillicht ende gepubliceert, ende oock verclaert haren vlyt int aenhouden, dat dieselfde soude moghen gepubliceert werden, sonder tot haer voornemen ghecomen te zyn. Is geresolveert, dat die gedeputeerden souden aenhouden om tselfde te vervorderen, soovecl mogelyck is. Ende die kerckendienaren sullen arbeyden die respective overicheyt harer steden daertoe te inducereu.

10.

Nieuw ingestelde predikanten. — Hiernaer, volgende tbesluyt vant sevenste gravamen tot Haerlem, zyn ingebracht die namen ende historien dergener, die in desen jaren in den dienst eerst zyn ghestelt. By die van Hoorn: THEODORUS CHRISTIANI voor Grosthuysen ende Avenhorren; by die van Eedam: NICOLAUS BODECHERUS voor Suyderwoud ende BARENT HEN-

DRIXSSEN voor Beets ende Oudendijck. Ende verclaert dieselfde wettelycke tot den dienst beroepen ende bevesticht te zyn.

11.

Collegium theologicum. — Volgende den negentiensten artijckel int voorgaende synodo tot Amsterdam sullen die gedeputeerde voortvaren tot verbeeteringe der abuysen in collegio theologico ende met die van Suythollant beramen die alderbequemste middelen, welcken daertoe by handen souden moghen ghenomen werden.

12.

Resolutie op den voorslach van correspondentie te nemen. — Dewijl goetghevonden is in die correspondentien der synoden die voorslach van die van Vrieslant aen die respective classes over te schrijven, zyn voor deese tyt geen gedeputeerden ghestelt voor toekoemende jare om te verschijnen in die particuliere synoden tot Groningen ende Overijsel, maer die classes sullen in den aldereersten over den voorslach voornoempt haer advijs nemen ende overschrijven aen die gedeputeerde synodi ende, die meeste stemmen gecolligeert hebbende, daervan aen die van Suythollant verclaringe doen.

13.

Verschijninghe van de heeren commissarisen ende derselver voorstellingen. — Den 7 Junij zyn met wettelyck betooch verscheenen die gecommiteerde der E. heeren Staten, die eedele jonckheer WILLEM VAN SUYLEN VAN NIUVELT, heere van Aertsberch ende Berkom, ende mr. ROMBOUT HOGERBEETS, raet ordinaris in den Hoogen Raet, met schriftelycke commissien om in die vergaderinge ten aensien van hare principalen te compareren, hebbende in hare instructie die vergaderinge aen te dienen, of het niet orberlyck waer eenige ordinaris persoonen te commiteeren, welcke alle voorvallende swaricheden terstont souden soecken te remedieren, eer dieselfde by verloop tot een erger ofte verbitterheyt quamen te vervallen. Item, dat tot een ander tyt die advertentie van die synodale vergaderinge soo vroech niet en werde wtgheschreven maer recht voor den dachvaert, dat die vergaderinge sal ghehouden werden, opdat dadelyck die deputatie soude mogen ghedaen werden.

14.

Purmerendt. — CORNELIUS HELENIUS als gedeputeerde met JOHANNE HALLIO over die saecke van Purmerent volgende den 24 artyckel in synodo laestleden tot Amsterdam heeft, mede wt den name HALLII voornoempt, soo schriftelyck als mondelyck haer wedervaren ingebracht, vertoogende

die beschuldinge over den kerckendienaer aldaer aenghehoort ende ondersocht zynde meestendeel qualyck gefondeert bevonden te hebben. Maer alsoo die van Eedam volgende hare instructie, van den classe medegegeven, haer beclaechden over die handelinge van die ghedeputeerde tot Purmerent ende van die gedeputeerde voornompt oock worde aenghewesen, dat tegens die autoriteyt synodi van die van Eedam was vergrepen, die vergaderinge, vertrouwende dat beyde, die gedeputeerde ende classis voernoempt, hadde ghesien op Goots eere ende opbouwinge zyner kercke, ende insiende, dat God die Heer een goede wtkoemste verleent hadde in alle dese swaricheden, heeft alle beyden opgheleyt alle voorgaende saecken in die liefde met stilswigentheyt te verslyten.

15.

PETRUS AEMILIUS *tot Broeck.* — Sommighe van Broeck in Waterlant, afgesonden zynde soo van haer vroetschap als kercke ende biddende om ghehoort te werden, zyn ingheroepen ende, overghelevert hebbende hare credentien, hebben versocht soo mondelyck als schriftelyck door een requeste, dat die van Eedam worde opgheleyt om te verleenen copie van die beschuldinghe ende aenclaecht over haren kerckendienaer PETRUM AEMILIUM, belovende, soo dieselfde goede fundament hadden, den AEMILIUM vornoempt te willen ontslaen, soo niet, dat zy hem tot zyn onschult niet wilden laten onderdrucken. Ende naedien die van Eedam tot openinge deser saecke eenige tyt was vergunt, hebben zy haer aenclacht schriftelyck voergestelt, concernerende eensdeels tgene voorgevallen was voor die handelinghen vant voorgaende synodo tot Amsterdam, eensdeels tgene dat hem naderhant was toeghedraghen. Hebben oock vertoont een requeste, van twee diakenen ende een lidtmaet onderteckent, ende noch een ander beclach, van vier ofte vijf manspersoonen onderteeckent, dooleerende over die droevighe stant van die ghemeente tot Broeck, gecauseert, gelyck zy te kennen gaven, door AEMILIUM voornoempt ende versoeckende, dat die eersame synode tselfde rypelyck ende christelyck wilde overweghen. Ende is aen wedersyden soo van die van Eedam als oock van die gedeputeerde synodi daerover verclaringe gheschiet ende tot meerder openinge deser saeck heeft D MATTIJSIUS als ghedeputeerde met D. PLANCIO ende D. WALESIO, diewelcken die gedeputeerden met JAN HERMENSSEN, bedienaer des woorts tot Wormer, was byghevoecht om in [1]) voorvallende swaricheden, van die van Eedam daertoe beschreven zynde, in die saecken AEMILII te handelen, haer wedervaren schriftelyck inghebracht ende die vergaderinge voorghelesen. Ende alsoo die broederen synodi becommert waren, wat in dese saecke noodich was verhandelt te werden, heb-

[1]) »in" C heeft »in alle".

ben die van Eedam afghevraecht hare intentie, waertoe dat zy soo die gravamina hadden wtgheschreven als hare wytloopige verclaringe ingebrocht. Ende hebben gheantwoort: opdat AEMILIUS, door denwelcke dat groote onstichtinge, trobbelen ende swaricheyt was ontstaen, van zyn provisionelen dienst soude ontslagen ende wt hare classe getransporteert werden. Daerop dat die verantwoordinge PETRI aen te hooren is goetgevonden ende die van Eedam is aengheseyt, dat zy cortelyck souden voorstellen hare beschuldinge noopende soodanige puncten, welcke na die handelinge vant voorgaende synodo ende laeste versoeninge, int classe van Eedam gheschiet, waren toeghedraghen, opdat daernaer, alles overwooghen zynde soo dat voort synodo tot Amsterdam als naderhant was gheschiet, een goede wtkoemste werde bevonden.

Volgen die stucken van beschuldinge, welcken vragenswys PETRO AEMILIO in die presentie van die van Broeck zyn voorghestelt ende van hem aldus beantwoort:

1. Of hy, naerdat het synode is ghehouden geweest, niet gesproecken hadde soedanighe woorden: ick en passe op u. l. niet noch op classis noch op het synode of op yemant. Heeft geantwoort: geensins.

2. Of hy, nadat het synode ghehouden geweest is, D. MENSONEM niet beschuldicht hadde voor een logenaer ende zyn schriften logens te zyn ende gheseyt, dat al hetgeen, welcke in zyn schultbekenninge tot Emden gedaen is, om vredes wille gheschiet was ende dat alles sonder schult [1]) te hebben. Heeft gheantwoort: neen.

3. Of hy hem na die laeste versoeninge niet en hadde ghesocht by eenighe te verschoonen, seggende dat hy niet schuldich was, alhoewel hy schult bekent hadde. Antwoort eensdeels jae te zyn, dan dat ghesproecken te hebben, gedronghen zynde door zyn wederparty.

4. Of hy zyn wederparty tot schultbekenninge niet en hadde ghesocht te brenghen, naerdat die versoeninghe gheschiet was. Antwoort: neen ofte, hebben zy selfs eenighe schultbekenninge gedaen, dat het niet en waer gheschiet door zyn aenporringhe.

5. Of hy die vrede, te vooren ghemaeckt, niet en hadde gheschreven te zyn een vermeynde vredehandelinghe, daerdoor die onrustige in haer moetwillicheyt ghesterckt werden. Antwort hem te refereren tot zyn schrift selfs.

Aengaende den brief voernoempt hebben die van Eedam verclaert, dat zy naer den brant denselfde niet en hebben konnen vinden, maer hebben de somme desselvighe verhaelt. Dan aengaende die ander punten is tot een bewys inghebracht een getuychenisse, van een diaken met zyn huysvrou onderteeckent, daerop AEMILIUS geantwoort heeft, tselfde alsoo niet

[1]) »schult" C heeft »eenige schult".

gheschiet te zyn, als die aenclacht luyde, maer dat hy, van haer tot schultbekenninghe vermaent zynde, haer wederom tot schultbekenninge vermaent hadde, seggende: besiet, of ghy selfs geen schult en hebt; ende bekende wel eenige heftige ende toornighe woorden maer niet eenighe dreyghementen gebruyct te hebben. Aengaende dese formalia: ick en pas op u. l. niet, verclaerde naer zyn beste onthoudinge die woorden doen ter tijt niet ghesproecken te hebben. Hierinne betuychden voor Aemilio een ouderling ende een ander lidtmaet, verclarende die een, dat hy selfs daerby was geweest, die ander dat hy tselfde van diegeen, die in die differentien, by die schuyt gevallen, by waren, ghehoort hadde. Daer is inghebracht een ander ghetuychenisse by forme van requeste, van drie persoonen onderteeckent. Aemilius heeft daerop geantwoort dieselfde persoonen te handelen met een quade conscientie, van wegen dat zy altyts verclaert hadden ende een van dien noch Sonnendaechs laestleeden verclaerden, dat zy op die leere ende leven Aemilii niet hadden te segghen ende, soo wanneer het classis tevreden waer, dat zy met hem wel souden tevreden zyn, gelyck ook van een lidtmaet werde betuycht hetselfde ghehoort te hebben. Maer die van Eedam verclaerden hetselfde niet gheloofiyck te zyn, diewyle zy dagelyx andere propoesten van haer hoorden ende anders hadden onderteeckent.

Vorder is vertoont een derde attestatie van die beschuldinge Mensonis, gheschiet tot Eedam in die groote kerck den 20 Novembris, onderteeckent van een ouderling tot Munnikedam, twelck oock een ouderling in die vergadering tegenwoordich presenteerde te onderteeckenen. Heeft Aemilius gheantwoort tselfde alsoo niet gheschiet te zyn, maer diewyl dat daer verclaert werde, dat Menso soude gheschreven hebben, dat Petrus was een Flaxiaen, seyde dat doen ter tyt wel souden hebben moghen ghesproecken te zyn, indien Menso sulx gheschreven hadde, tselfde als van een logenaer gheschreven te zyn. Die ouderling voernoempt verclaerde anders ghehoort te hebben.

Vorder om te komen tot die resolutie is omghevraecht, of die van Eedam als leden deser synoden haer advijs mede over dese saeck souden gheven ende is goetghevonden, soo wanneer dieselfde haer wilden byvoegen die meeste stemmen ende het besluyt des synoden achtervolgen, dat zy mochten als leeden die vergaderinghe dienen ende helpen. Daerop die van Eedam verclaert hebben haer niet te willen toordel ende wtspraeck der synoden, sooverre niets besloten werde, strydende tegens Goots woort ende die generale ordinantien der synoden, teghenstellen. Ende zyn derhalven die van Eedam toeghelaten in dese saecke mede te stemmen.

Eyndelyck die synodus, naer verscheyden debaet rypelyck in die vreese des Heeren alles insiende, soo hetgene dat voor tsynode voorgaende als naderhant is voorghevallen, voornamelyck die laeste stucken der beschul-

dinghe, door die van Eedam [1]) inghebracht, item die swaricheden, trubbelen ende onrusticheyt, welcke soo in die kercke van Broeck als omleggende kercken syn ontstaen, oordelende aen deen zijde, dat AEMILIUS in alle dinghen niet en was te ontschuldighen, ende aen dander zyde, dat die getuychenissen niet suffisant ghenoch waeren om te verclaren PETRUM tot den dienst onwaerdich te zyn, om alle swaricheden, alreede voorgevallen, wech te nemen ende alle andere, welcke noch souden voorvallen, te vermijden, heeft geresolveert, dat PETRUS AEMILIUS ter eerster beroepinghe ende ten lanxten binnen den tyt van een jaer wt het classe van Eedam hem sal transfereren. Daarentusschen sullen die classes van Eedam ende Amsterdam van de beroepinghe AEMILII oordelen, als hy compt te vertrecken, een forme van attestatie te beramen, op zyn persoon goede acht nemen. Ende, met het classe van Eedam in onser aller teghenwoordicheyt versoenende, sal PETRUS die sevenendertich artyckelen van die Nederlantsche Confessie ende die christelycke Catechismum onderteeckenen ende sal als andere respective dienaers in die classicale vergaderinge tot Eedam verschijnen. Twelcke PETRO ende die van den Broeck voergelesen zynde, hebben betoont aen die resolutie des synodi een goet ghenoeghen te hebben, daerop dat die versoeninghe oock terstont is gheschiet ende PETRUS heeft belooft, dat hy die onderteeckeninge tot Eedam mede soude nakomen.

16.

JAN CLAESSEN *tot Hensbroeck.* — JACOB LOURENSSEN, kerckendienaer tot Hensbroeck ende Opdam, geassisteert met twee ouderlinghen derselfder kercke, alsoo hy gheappelleert hadde over die wtspraeck van het classe van Hoorn aengaende die kerckelycke disciplyne over JAN CLAESSEN, lidtmaet der kercke, ghehouden, overmits dat hy achte dat die resolutie des classis voernoempt streckte tot nadeel ende verminderinge van die autoriteyt haerder kercke, heeft verclaert die oorsaecken, waerom dat JAN CLAESSEN vant nachtmael des Heeren was ghesuspendeert. Daerop die verantwoordingen van JAN CLAESSEN aenghehoort zynde, heeft het synodus die resolutie des classis voernoempt voor goet bekent ende noodich gheacht die van Hensbroeck ende Opdam te vermanen, alsdat zy die sententie des classis souden nakomen, verstaende dat die autoriteyt haerder kercken daerdoor niet en werde vermindert, ende oock JAN CLAESSEN met zyn vader CLAES GERRITSSEN, beyde in die vergaderinghe teghenwoordich, dat zy volgende het advijs des classis van Hoorn in die verkiesinge des kerckenraets, welcke tot Hensbroeck gebruyckt wort, haer sullen conformeeren om alle swaricheyt te vermijden ende voor te

[1]) »Eedam" C heeft »Edam volgens haer last int laeste sijnode opgeleijt".

koomen, twelcke tot een teecken van onderlinge versoeninghe met hanttastinge in onser aller teghenwoordicheyt is bevesticht.

17.

Diaconije tot Enchuijsen — D. PLANCIUS, preses synodi, ende D. MATTYSIUS, kerckendienaer tot Haerlem, als gedeputeerden vant voorgaende synodo hebben rappoert ghedaen van tgene haer opgeleyt was in die voorgaende synodo over die saecke der diaeckonie tot Enckhuysen, te weten dat zy int beginsel van Julio lestleden te Enckhuysen zyn gheweest ende hebben aen die E. heeren burgemeesteren versocht die inwillinghe der artijckelen, die by den synoden waren geconcipieert, waerop hare E. verclaerde, dat dieselfde artyckelen alreede waren inghewillicht ende int werck ghestelt, beloovende dieselfde in toekommenden te willen onderhouden ende toe te laten [1]), dat die arme der ghemeynte naer geleghentheyt der saecke sullen worden versorcht, ock dat achtervolgens den tweeden artijckel die arme lidtmaten, van buyten komende ende den ghesetten tijt binnen Enckhuysen niet hebbende ghewoont, by dispensatie naer nootdruft sullen werden versien. Oock rapporteerden die gedeputeerde voernoempt, dat in hare teghenwoordicheyt die twee clagende ouderlingen met den kerckenraet waren versoent, hebbende belooft te samen in eenicheyt ende christelycke liefde te woonen, ende heeft dit synodus gheresolveert, diewijle niemant van die kercke van Enckhuysen was verschenen in die vergaderinge, dat die classis sal sorge draghen soo tot onderhouden der artyckelen voernoempt, indien daer yet ontbreeckt, als oock dat alles in eenicheyt ende goede ordere mach worden onderhouden, oock des noodich zynde daertoe gebruicken het advijs ende assistentie der ghedeputeerden [2]).

18.

Dantsick. — Aengaende die vrage van de kercke van Danswyck, verhaelt in den 42 artijckel vant voorgaende synodo, is gheresolveert, dat die Suythollantsche synode, welcke die sake heeft by der hant genomen, daerin sal voortvaren.

Gravamina.

19.

Enckhuysen. Wtbrengen der acten des synodi aen particuliere personen. — Over het eerste gravamen van Enckhuysen, mentioneerende dat

---

[1]) »toe te laten" C heeft »voorts sorge te dragen ende toe te laten". [2]) »ghedeputeerden" C heeft »gedeputeerden deses sijnodi".

die acten des synodi aen eenighe particuliere persoonen behandicht ende door een notaris geautentikeert soude zyn, diewijl dat geen exempel daervan en is gevonden, is gheresolveert te blyven by die resolutie van die generale synoden ende dat een yghelyck toesie, dat sulxs niet en gheschiede.

20.

Teeringe van de classen in den synodo. — Over het tweede gravamen om ordere te stellen over die teringe ende maeltyden van die synodale vergaderinge, het synodus refereert haer tot het twede gravamen van Alckmaer anno 1599 ende die resolutie, daerop ghenomen, te weten dat een ygelyck classe haer sal mogen verkiesen een herberge naer believen.

21.

Eedam. Wtschrijven van de acta des synodi. — Opt gravamen van Eedam belangende het wtschrijven van die acta synodi voor het scheyden der synodale vergaderinge, het synodus refereert haer tot den 12 artyckel vant synodo tot Haerlem anno 1594, te weten dat voort scheyden der vergaderinge die acten by een yder classen sullen werden gecopieert.

Particularia.

[1.]

Commissie van personen tot voorvallende saken. — Die eedele commissarisen der E. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant volgende hare instructie hebben voorghestelt, of het niet geraden waer eenighe personen te committeeren, welcke alle voorvallende differenten souden soecken terstont te beslechten, eer dat die saecke door verloop tot verbitterheyt kome, ende daertoe te verordoneeren die gedeputeerden des synodi. Is goetghevonden tadvijs van die respective classes te verwachten, maer dat daerentusschen by provisie tselfde sal int werck ghestelt werden door die persoonen, door die E. heeren Staten daertoe goet bekent, te weten die gedeputeerde deses synoden.

2.

Deputatie van Joannes Bogaert *na Gelderlandt.* — Nadien dat het classis synodael vant particuliere Geldersche synode om die aenghevangene correspondentie der synoden te onderhouden verwitticht heeft, alsdat het synodus van Gelderlant den eersten Julij stijlo novo tot Nimwegen sal ghehouden worden, is ghecommiteert om wt die naem deses synode met behoorlycke credentie ende instructie daer te verschijnen Johannes Bogert, kerckendienaer tot Haerlem.

3.

Enckhuysen. Wtheemsche woorden. — Alsoo in die acten der synoden veel wtheemsche ende vreemde woorden worden gelesen, hebben die van Enckhuysen ghevraecht, ofte men hem niet en behoorde te beneerstighen om duydelycke, clare end Nederlantsche woorden te gebruycken, ende is geantwoort: ja, sooveel als mogelyck is.

4.

Redenen om gedooopte niet te trouwen met ongedoopte. — Voorder hebben die van Enckhuysen gevraecht, of het niet goet waer, dat die gedeputeerde eenige redenen wt het woort des Heeren versamelden, door denwelcken te bewysen is, dat die predicanten gedoopte persoonen met ongedoopte niet en moghen trouwen. Is geantwoort: ja, ende dat zy dieselfde die classes sullen mededeelen, diet versoecken.

5.

Amsterdam. Van het onderscheijt van sonden int straffen. — Die kercke van Amsterdam heeft gevraecht, of alle sonde hetzy groot ofte kleyn op een voet in die kercke Goots sullen gestraft werden. Ende is gheantwoort, diewijl dit een saeck is, die die algemeene kercke aengaet, dat haer het synodus refereert tot een generale versamelinge, middelertyt dat die bysondere kercken daerin sullen handelen met discretie naer wtwysen van Goots woort tot meeste stichtinge der kercken ende naer vereysch van die saecke.

6.

Substitutie van een predikant in plaetse eens ouderlincks. — Dieselfde heeft [1]) oock voorghestelt, diewyl die ouderlingen qualyck konnen verwillicht werden door verscheyden excusen, die zy voortbrenghen, om op die synodale vergaderinge te verschijnen, of niet in die plaetse van een ouderling een kerckendienaer soude moghen bestempt werden. Dit heeft het synodus ten oordeel van die respective classes gereserveert, welcken hierover tegens toekomende synoden sullen adviseren.

7.

Studenten in collegio theologico te vroech haer studien verlatende. — Van die studenten in collegio theologico, die door vriaesie, huwelycken ende andersins te vroech hare studien verlaten, is oock van dieselfde gevraecht, door wat middelen men daerin souden mogen versien. Is geresolveert, dat die ghedeputeerde synodi met die van Suythollant daerover sullen beramen volgens den voorgaenden 11 artyckel.

[1]) »heeft" C heeft »broeders hebben", E »hebben".

8.

Kerckendienst van den professoren. — Item is door dieselfde ghevraecht, ofte het oock stichtelyck is, dat die professoren een deel des kerckendienst aennemen ende haer vryhouden van het ander deel, namentlyck van die bysondere sorge der lidtmaten. Is geresolveert, dat het den professoren wel gheoorlooft is te prediken, aenghesien dat in andere plaetsen tselfde mede gebruyckt wert, maer dat men sal acht nemen, dat het niet en gheschiet met nadeel van die kercken.

9.

Bedieninge van Walsche ende Neerlantsche kercke tseffens. — Dieselfde hebben mede ghevraecht, ofte het oock stichtelyck is, dat een dienaer beroepen wort om twee kercken te samen, namelyck een Walsche ende Nederlantsche kercke, te bedienen. Ende is geantwoort, diewijl een kercke wel vereyscht een geheele dienaer, dat men sal arbeyden om te vercrijgen, dat een dienaer werde gebruckt tot den dienst van een kercke, maer daert niet en kan vercreghen worden, sal men die nootsaeckelyckheyt insien.

10.

Attestatie voor het derde huwelickshe gebodt. — Is mede door dieselfde ghevraecht, ofte yemant attestatie mach gegeven werden om in die huwelyxe staet bevesticht te worden, voordat het derde ghebot in die plaetse gegaen is, die die attestatie verleent, ende of daer eenighe tyt behoort te zyn tusschen het derde ghebot ende die bevestinghe. Het synode refereert haer tot die kerckelycke ordinantien ende placaet der E. heeren Staten, te weten dat het derde ghebot eerst moet volcomelycken gegaen zyn, ende acht, dat zy behooren ghecensureert te werden, welcken ofte te vooren die attestatie verleenen ofte soodanige persoonen bevestighen. Maer soo wanneer het derde ghebot gegaen is, dat zy daerna in die huwelijke staet moghen bevesticht werden.

11.

Die gedeputeerden des Suythollantschen synodi. — *Gedeputeerde op den synodum.* — Item of het niet geraden is, dat ten minsten wt een yder classe een dienaer opt synode verschijnt, welcke te vooren in die voorgaende synode is geweest, om te hebben goede kennisse van alle voorgaende saecke. Is geresolveert, dat het zeer goet is, maer dat men hetselfde met den classe sullen in communicatie leggen.

12.

Formulier van der bejaerden doop. — Die gedeputeerden vant Suyt-

hollantschen synode hebben ghevraecht, of het niet geraden is te beramen een seecker formulier, nae diewelcke die bejaerde persoonen tot den doop souden werden toegelaten. Is geresolveert, dat die ghedeputeerde deser synoden met die gedeputeerde van Suythollant daervan sullen spreecken ende concipieeren een seecker formulier, welcke, diewyle dat dat een saecke is, die die algemeene kercke aengaet, by provisie werde onderhouden.

13.

Versorginge van een vacerende plaetse. — Item of men niet en sal arbeyden, als die weduwen ende weesen des overleden dienaers gedaen is, tgene haer toekompt, dat die kercken ter eerster gelegentheyt met een goeden herder werde versorcht. Is geantwoort, dat het behoorlyck is.

14.

Gedeputeerde des synodi. — Alsoo D. PLANCIUS nu twee jaer gedraghen heeft die last van die deputatie deser synoden, is dieselve bedanckt van zyne getrouwe dienst ende in zyn plaetse is bestempt D. WERNERUS HELMICHIUS, kerckendienaer tot Amsterdam, om met D. MATTYSIO denselfden last te draghen.

Rekeninghe. — Die gedeputeerden synodi hebben rekenschap gedaen over die synodale penningen van hare ontfanck ende wtgheven ten overstaen van D. PETRO LAMBERTI, kerckendienaer, met HANS MERCIJS, ouderling, ende is bevonden alles wel te accorderen.

Censura. — *Propositie.* — Daer is ghehouden censura morum ende niet bevonden, God zy lof, bestraffensweerdich. Ende gelyck D. JOHANNES WILSOET die vergaderinge aenghevanghen heeft met een propositie na die gewoonte van Suythollant wt den naem van het classe van Hoorn, alsoo heeft oock D. PLANCIUS die versamelinge met een propositie besloottn wt den naem van het classis van Amsterdam volgens den 21 artijckel vant voorgaende synodo tot Amsterdam.

Dancksegginghe. — *Toekommende synodus* — Eyndelyck nae dancksegginge [1]) van den naem des Heeren is die vergaderinge in alle vrient-

---

[1]) »dancksegginge" C en E. hebben »dancksegginge ende aenroepinge".

schap [1]) ghescheyden den 12 Junij anno 1602 ende sal het synodus naer ordere toekomende jaer ghehouden worden tot Enckhuysen.

PETRUS PLANCIUS, praeses synodi [2]).
ADRIANUS JACOBI, scriba synodi.

Acta des particulieren Noorthollantschen synodi, begonnen binnen Einckhuisen anno 3 [illegible].

Na anroepinge des namens Godes ende lesinge der credentien iss tot eenen praesidem gekoren JOHANNES BOGAERT, bedienaer des worts binnen Harlem, tot eenen assessorem PIETER ALBERTSZ, dienaer tot Einckhuisen, tot eenen scribam JOHANNES ROGGE, dienaer tot Horn.

Met credentien sijn uth die respective classen verschenen dese volgende personen:

Einckhuisen:

PIETER ALBERTSZ, dienaer tot Einckhuisen.
FRANS LUITTIENSZ [3]), dienaer des woorts tot Hem.
AUCKE ALBERTSZ, ouderlinck tot Einckhuisen.
JAN JANSZ, ouderlinck tot Medenblick.

Edam:

JAN JANSZ, dienaer tot Edam.
SAMUEL BERTOLDI, dienaer tot Munnikedam.
CORNELIS JANSZ, ouderlinck tot Munnikedam.
DIRCK JANSZ, ouderlinck tot Synderdorp.

Alckmaer:

CORNELIUS HILLENIUS, dienaer tot Alckmaer.
HERBERTUS HENRICI, dienaer tot Winckel.
HEINDRICK FLORYSZ, ouderlinck tot Alckmaer.
WILLEM JACOBSZ, ouderlinck tot Grafft.

Harlem:

JOHANNES BOGAERT, dienaer binnen Harlem.
FRANCISCUS STOCKIUS, dienaer tot Castricom.
JAN VERCREEL [4]), ouderlinck tot Harlem.
JACOB CLAESZ, ouderlinck tot Uthgeest.

Amstelredam:

JOHANNES HALSBERGIUS, dienaer tot Amstelredam.
EDUARDUS POPPIUS, dienaer tot Amsterveen.

---

1) »vrientschap" C heeft »vruntscap ende vrede". 2) »Petrus — synodi" ontbreekt in C en E. 3) »Luittiensz" E. heeft »Leijtgensz". 4) »Vercreel" C heeft »van Creijl".

HERMANNUS BUSSCHOFF, dienaer tot Wesep.
HANS VAN DER MART [1]), ouderlinck tot Amstelredam.

Horn:

JOHANNES ROGGE, dienaer tot Horn.
JACOB WILLEMSZ, dienaer tot Hochtwoude.
DIRCK JANSZ, ouderlinck tot Horn.
JAN JANSZ, ouderlinck tot Twissch.

Insgelycks syn met behoirlycke credentien verscheenen uth last der E.E.H.H. Staten die edele, ehrentveste ende hoochgeleerde jonckheer WILLEM VAN SUILEN VAN NYVELT etc. ende M. [2]) ROMBOUT HOGERBETZ, raet ordinaris in den Hogen Rade, om regart te nemen, dat in dese vergaderinge geene politique saeken noch daeruth eenyge oneenicheit soude mogen rysen, noch die de kercken int gemeen souden angaen mogen, verhandelt souden worden.

Insgelycks sijn met behoirlycke credentien verscheenen van wegen dien van Gelderlant D. JOHANNES FONTANUS, dienaer binnen Arnhem, van wegen dien van Zuithollant LIBERTUS FRAXINUS ende DANIEL COLONIUS, dienaren in den Hage ende Rotterdam, van wegen dien van Groningen JOACHIMUS [3]) WERMERUS ende LEO ABELI [4]), dienaren des woorts binnen Groningen ende Loppersum, om dese vergaderinge by te weesen ende met haren goeden raet ende advijsen te dienen ende te helpen.

De acten des naestvoorgaenden synodi syn gelesen ende dese volgende dingen verhandelt.

1.

Synodus national [5]). — Die gedeputeerden des Northollantschen synodi hebben gerapporteert, dat sie in die vergaderinge de Mogende H H. Staten eenen nationalem synodum der Geunieerden Provincien versocht hebben ende dat hun geantwoort iss haer versouck billyck ende recht te syn.

Doch dewyle eenyge provincien in die vergaderinge ontbraken, so hebben die E.E.H.H beloofft by denselven ende ock by hare principalen deese saeke te bevorderen.

Die gedeputeerde hebben ock ingebracht, dat sie an ettlyke particuliere provincien deese saeke angaende geschreven hebben. Die van Gel-

---

[1]) »Mart" E heeft »Marck". [2]) »M." C heeft »Doctor" E »Dr." [3]) »Joachimus" C heeft »Magister Joachimus" E »Mr. Joachimus". [4]) »Abeli" E heeft »Abeli ab Aequart". [5]) In C en E ontbreken bij deze acte de marginalia.

derlant heeft verclaert, dat hare H H.al voor vier jaren dit hebben geconsenteert ende dat sie noch bereit syn om dit consent te vernijwen. Die van Groningen hebben verclaert, dat hare stadt hier ock wel toe gesinnet iss ende dat sie verhopen, dat die Ommelanden die goede hant hier ock an sullen houden. Die van Overissel hebben insgelycks begeert, dat men hieromme sal anhouden.

Die vergaderinge, dit verstaen hebbende, heeft eendrachtichlyken geresolveert, dat die deputati hujus synodi met dien van Zuithollant sullen anhouden by den E.E.H.H. Staten om het effect, te weten dat een nationael synode der Geunieerden Provincien ter eerster ende bequaemster tydt mach gehouden worden, hetwelcke die E E H.H. commissarisen ock hebben geapprobeert.

2.

Wederlegginge der Wederdoperen door D. ARMINIUM. — Soveele die wederlegginge der Wederdoperen angaet, die D. ARMINIO iss opgeleit, iss ingebracht, dat dit jaer niet seer veele in deese saeke gedaen iss, maer dat D. ARMINIUS belovet met den eersten daerin voort te gaen Die van Amsterdam syn versocht om by D. ARMINIO met dese saeke an te houden. Ende om noch beeter den vortganck te verkrygen iss goetgevonden [1], dat D. ARMINIUS schrifftelijken nomine hujus sijnodi ende ock van den deputatis sal versocht worden om voort te varen. Ende so hij ijts gereets heeft, dat hy datselve met den eersten wille druck [2]) uthgeeven.

3.

Oversettinge des bibels. — D. HELMYCHIUS heeft verclaert, dat D. ARNOLDUS ende hij met die oversettinge des bibels neerstych doende syn. De gedeputeerde hebben ingebracht, dat soveele by dien van Amsterdam ende Delfft verworven iss, dat HELMYCHIUS ende ARNOLDUS binnen die weeke met het predygen verschoont worden, opdat sie te beeter haer tot het werck der oversettinge souden mogen beleedygen.

4.

Particuliere correctie des bibels, onder druck sijnde. — In den synode iss ingebracht, dat eenyge correctie des bibels onder druck soude syn, ende die vergaderinge iss in bedencken gegeeven, off het niet goet soude syn, dat op den vortganck deeses wercks acht genomen wierde, opdat hierdoor het principale werck der oversettinge, hetwelcke uth den name

---

[1]) »iss goetgevonden" ontbr. in C en E. [2]) »druck" C en E hebben »in druck".

der kercken iss bij die hant genomen, niet en werde in kleinachtinge gebracht offte belettet.

Die gedeputeerde der respective provincien Gelderlant, Zuithollant, Groningen, hebben hierbij gevoecht, dat sie geensins consenteeren, dat deese bibel int licht kome, voor ende aleer dat die tytel ende voorreede iss overgesonden an die respective synoden offte hare gedeputeerden ende van denselven geapprobeert. Want so anders deese bibel in druck soude komen, so willen sie sulcks Godt met den gebeede klagen ende daerteegen geprotesteert hebben.

Noch hebben sie voorgestelt uth harer aller name, dat eenijge personen om dit te effectueeren terstont behoren na Amsterdam gesonden te worden. Doch so die gesondene personen over den tytel ende voorrede souden met den autheur ende drucker kunnen accordeeren, dat alsdan deese bibel sal mogen uthgaen, sonder dat die tytel an die respective sijnoden sal behoeven overgesonden te worden.

Ende die afgesondene sullen in commissie hebben, dat sie eerst met D. Plancio int prive sullen handelen ende, so sie bij hem het besluit des synodi niet en erholden [1]), dat sie alsdan haer sullen vervoegen an den kerckenraet te Amsterdam. Dit heeft die vergaderinge geaccordeert ende hiertoe bestemt D. Fontanum ende D. Bogardum.

Die E.E.H.H. commissarisen hebben ock verclaert, dewijle dit werck D. Plancii die algemeine kercken angaet, dat sie hiervan sullen rapport doen moeten amptshalven.

5.

Broeck in Waterlandt, belangende de continuatie hares dienaers P. Aemilii. — Syn verscheenen enyge van die magistraet ende kercke te Brouck in Waterlant, vertonende twe authentike copien van twe schrifften, den classi van Edam overgeleevert. In het eerste versoeken sie uth den name des kerckenraets ende gemeinte mitsgaders der borgermeesteren, repraesenteerende die vroetschap, dat den classi believe offte die voorgaende beroepinge Aemylii te approbeeren offte, so dieselve niet wettelyck ende in debita forma mochte geschiet syn, dat sie dan deese beroepinge, die sie nu tegenwoordelijcken op den persoon Aemylii doen, willen bevestygen ende hem in sijnen dienst continueeren. Ende dit, dewyle door syn blijvent grote stichtinge ende door syn vertreck grote onrust in die gemeinte soude ontrijsen. Noch dit hierbij voegende, dat Aemylius na die resolutie des synodi den Catechismum Heidelbergensem ende die 37 articulen heeft onderteekent ende den Catechismum in die

---

[1]) »erholden" E heeft »vercrijgen".

kercke verclaert [1]), dat [2]) hun ock niet bewust iss, dat hij in lere offte leevent hem anders draecht int minste als een vrom, oprecht ende getrouw herder der gemeinte Christi toekomt.

Het twede schrifft, gedateert den 7 April, begrijpt die beroepinge selve, die sie van nijws op den person AEMYLII doen ende dat van weegen syn gotsalych levent ende goede anwinninge, die hij bij hun doet, die daeruth blyckt, dat a dato des laetsten synodi, in hetwelcke iss besloten, dat hy ten langsten binnen een jaer van hun soude vertrecken, het avontmael noijt sonder mercklijcke anwinninge gecelebreert heeft.

Ende dewyle dit versoeck ende dese beroepinge van die classe van Edam hun was afgeslagen, so versoecken sie nu van den christelijcken synodo, dat deesen believe hun haer versoeck te consenteeren. Ende opdat de synode mochte versekert syn, dat sie hiertoe last hadden, so hebben sie vertoont twee schrifftlijcke commissien, hun gegeven so van den kerckenraet als van den magistraet, collegialiter vergadert ende bij haren secretaris onderteikent. In die commissie des kerckenraets, gedateert den 8 Junij, wort JACOB SEBASTIANS, ouderlinck, ende CORNELIS CLAESZ SPRINCK [3]), diaken, sonderlinge last, bevel ende volle macht gegeven om uth harer aller name in den synode by die voorgedane christelycke beroepinge te persisteren ende die approbatie des synodi te versoeken ende hierbeneffens ernstlijck te begeeren, dat die kercke van Brouck met haren dienaer moge in die naeste classe getransfereert worden, opdat sie also van die lanckdurijge ongerusticheit, dewelcke die van die classe van Edam vor langen tydt in hare gemeinte gemoveert hebben ende noch dagelycks moveeren, eens entledijget worden ende alle toekomende quaet ende verstoringe, die door het afschoorent hares dienaers ontstaen soude, moge verhindert worden. In het tweede schrifft, gedateert den 6 Junij [4]), versoeken die ondergeschreven burgermeesteren ende vroetschappen van Brouck, collegialiter vergadert, eeven deese twe dingen, committeerende om dese van den synode eernstlyck te versoeken JAN ARENTSZ BLOCK, out-burgermeester, met JACOB PIETERSZ GREBBER, meede-burgermeester.

Die classe van Edam heefft hiertegen vertoont een request an den synode, van drie personen (haer nochtans op eenyge susteren ende broederen neffens andere hun gunstyge beroepende, derwelcker namen [5]) sie niet uthdrucken) onderteikent, in twelcke wort versocht, dat deese synode achtervolgende die resolutie des voorgaenden synodi AEMYLIUM soude willen doen vertrecken, dewyle het jaer, dat hem geconsenteert was om

---

[1]) »verclaert" C en E hebben »leert". [2]) »dat" C en E hebben »dewyle" [3]) »Sprinck" E heeft »Sprenck" [4]) »Junij". Er stond eerst »Maij", wat C en E nog hebben. [5]) »derwelcker namen" C en E hebben »dewelcke".

te blyven, nu al was verlopen, ende diewyle die beroepinge, die nu op AEMYLIUM gedaen wort, geschiet van sodanijge, die een groot deel buiten die gemeinte syn, die gemeinte soeken te overherschen, vrome dienaers te verdrijven, deesen onwettelijken in te dringen ende selffs ongereegelt sijn, dewyle ock noch hare kercke in so ellendygen staet iss als het voorleeden jaer, jae in noch een ergere, dewyle oock het vertreck AEMYLII sal dienen tot Godes ehre, tot erholdinge van die autoriteit deser vergaderinge ende tot den geheelen welstant des dorps Brouck.

Hierbeneffens hebben die van die classe angeweesen, dat sie achten [1]) dat die commissie, diewelcke die voorgenoemde personen uth last des vroetschaps vertonen, geantiqueert offte verandert iss door eene naerdere [2]) resolutie, den vijffden Junij genomen ende [3]) den sesten bij elff personen, die so vroetschappen als schepenen sijn, onderteikent, welcke resolutie by die meeste stemmen seit beslooten te syn, dat men geen moyte noch kosten meer om AEMYLIUM doen sal. Deese dingen geleesen ende gehoort synde, iss ommegevraecht, off die van Edam ock behooren in die vergaderinge te blyven, als die saeke van Brouck in deliberatie sal genomen worden.

Iss gereesolveert, dat die nature van die saeke sodanijch iss, dat sie vereisscht, dat die van die classe van Edam behooren uth te staen. Ende dit hebben die van Edam ock angenomen, als sie ten tweeden mael souden uthgaen, seggende dat het niet van nooden was, dat men hun dit opleide, want sie en waren hiertoe niet onwillijch.

Hiernaer heeft die synode in die vreese des Heeren van deese saeke begonnen te handelen ende iss goetgevonden, dat men dien van Edam soude affvragen, off sie neffens die resolutie des naestvoorgaenden synodi ijts hebben op die leere offte het levent AEMIJLII, hetwelcke voorgevallen soude mogen sijn seedert die laetste vergaderinge tot Hoorn, waerdoor hy mochte onweerdych geachtet worden om den kerckendienst te bedienen.

Die van Edam hebben geantwoort, dat sie weederom souden mogen vragen, off die synodale acte des voorgaenden jaers voor wettelyck ende christelyck gehouden wort offte niet, want so die acte goet wort geacht, so en behoefft men hiervan niet meer te disputeeren. Iss sie niet christelyck, so soude men sulcks mogen vertonen.

Die synode heefft geachtet [4]) deese vrage seer impertinent te weesen ende geantwoort [5]), dat die synode in die verhandelinge wel neerstych op deese acte soude letten ende also disponeeren, als sie in goede conscientie soude willen verantwoorden.

---

[1]) »achten" C en E hebben »achteden". [2]) »naerdere" C en E hebben »naerder genomen". [3]) »den vijffden — ende" ontbreekt in C en E. [4]) »geachtet" C heeft »geantwoordt". [5]) »geantwoort" ontbr. hier in C en E.

Deese antwoort ontfangen hebbende, so hebben die van Edam neffens die acte des voergaenden synodi ingebracht, dat de swaricheiden te Brouck noch continueeren ende dat die gemeinte noch eeven onrustych iss, maer dat sie niets particulierlyken kunnen probeeren, overmits die gunstyge van AEMYLIO niets teegen hem willen getuigen ende die hem niet gunstych sijn, niet dorven teegen hem getuigen, want sie worden sijne partie geachtet.

Als die van Edam weeder uthgegaen waren, iss goetgevonden, dat D. HELMYCHIUS ende HALSBERGIUS dien van Edam souden anseggen, dat die synode om wichtyge redenen, haer daertoe moveerende, oock goetvint, dat die van Edam sullen buiten blijven, als die broederen des synodi over deese saeke sullen resolveeren, ende daeromme, so sie noch ijts hebben in te brengen, dat men sie begeert te hooren.

Deese mannen hebben gerapporteert, dat die van Edam antwoorden, dat sie niet sonderlings meer hebben voor te stellen ende dat sie geen last en hebben om eenichsins aff te wijken van hetgeene, dat te Hoorn beslooten iss. Item dat sie sorgen, dat uth die continuatie AEMYLII grote swaricheit in die naestgelegene plaetsen sal ontstaen, want veele sullen gevonden worden, die deese veranderinge van sententie voor eene lichtveerdicheit sullen houden, ende dat het ock sal te besien weesen, off deese synode sal mogen retracteeren, hetgeene dat het voorleeden jaer iss besloten.

Dese antwoort verstaen hebbende, so heeft men in die vreese des Heeren hetgeene dat bij dien van Edam tot weeringe AEMYLII was ingebracht, gelijck als oock die reedenen, die de magistraet ende kercke van Brouck gebruiken met so grote instantie om haren kerckendienaer te behouden, rijpelyken ende eernstlyken te overweegen begonnen. Ende alles wel geexamineert ende op elcks neerstelyken gelet hebbende, iss geadvijseert ende beslooten als volgt, te weeten:

Diewijle AEMYLIUS die 37 articulen ende den Heidelbergensem Catechismum heeft onderteekent; dewijle hij ock gesont bevonden wort in leere ende leevent; dewijle hij ock seer grote stichtinge doet ende Godt sijnen dienst merckelijken te Brouck seegent; dewijle oock die gemeinte van Brouck AEMIJLIUM wederomme op het nijwe tot haren wettelijken dienaer beroepen ende dat met besonderen eernst, begeerende dat so eenijge faulten an haer sijde in die eerste beroepinge mogen voorgevallen sijn, dat men die nae den aert der lieffden haer wille te besten houden; dewijle ock dit naestverleeden jaer over AEMYLIUM niets iss gebleecken, daeromme hij behoort van sijnen dienst geremoveert te werden; dewijle ock te vreesen, dat door het vertreck AEMIJLII die onruste in den dorpe ende gemeinte tot Brouck veele groter soude worden; dewijle ock door verclaringe van verscheiden broederen vertoônt iss, dat die resolutie des

voorgaenden synodi tot Hoorn, over het vertrecken AEMILII naer het verloop van een jaer, genomen iss niet sonder hope van eenijge moderatie, indien de voorschreeven AEMYLIUS hem in den bestemden jare vromelyck, getrouwelijck ende stichtelyck soude in synen dienst dragen;

Om deese ende andere gewichtyge reedenen met voorgaende advijsen van die gedeputeerden der respective provincien gelyck als oock der E.E.H.H. commissarisen heeft die synode (in die name des Heeren vergadert) geordeelt, gelijck sie oock ordeelt met deesen, dat die beroepinge van dien van Brouck, op AEMYLIUM gedaen, sal vast ende goet blyven ende van werden gehouden worden, ende dat dienvolgende AEMYLIUS in synen dienst tot Brouck christelycken sal continueeren.

De synodus ordeelt oock, dat die broederen des classis van Edam sullen gehouden weesen AEMYLIUM voor eenen wettelijken dienaer tot Brouck ende litmaet hares classis an te neemen ende op synen dienst christelijcke opsicht te hebben.

Ende by soverre als die voorschreven classis haer hiertoe niet soude willen verstaen om den voorschreeven AEMYLIUM an te neemen ende in hare vergaderinge te admitteeren (twelck het synodus niet verhoopt), so iss geordineert, dat die broederen des classis van Amstelredam met den gedeputeerden deses synodi op den dienst ende persoon AEMYLII mitsgaders op die regeringe van die gemeinte offte op die kercke te Brouck goede acht sullen neemen ende dat deese opsicht provisioneelyck sal sijn, totdat andersins gedisponeert sal worden.

Deese sententie iss in die volle vergaderinge beiden partien voorgeleesen.

6.

Appel ende protestatie van de classe van Edam tegen de wtsprake des synodi. — Die van Edam, nae het voorleesent deeser sententie uthgaende ende daerna in die vergaderinge weder verschynende, hebben geappelleert van die sententie des synodi tot den [1]) nationalen synodum ende hebben tegelijcke geprotesteert, dat sie ende die hare onschuldijch sijn van alle swaricheit ende scheuringen, die over deese sententie in hare offte andere benabuerde kercken sullen mogen ontstaen.

Die praeses heeft dien van Edam afgevraecht, off sie in commissie hebben van haren classe om te appelleeren. Hierop hebben sie haren bevel, deesen angaende, opentlyken voorgeleesen, hetwelcke was onderteikent van CAROLO PETRI [2]), dienaer tot Purmereinde, ende van D. PUPPIO [3]), dienaer tot Edam.

---

[1]) »den" C en E hebben »den naesten". [2]) »Carolo Petri" C en E hebben »Carolo Petri, preside". [3]) »Puppio" C en E hebben »Puppio, scriba".

7.

Verclaringe van die van Brouck over sekere acte van de vroetschap aldaer. — Vermaningen aen beijde partijen. — Die van Brouck syn ingestaen, mits sie begeert hadden voor die uthsprake des synodi noch eens gehoort te worden, ende hebben verclaert, dat die onderschrijvinge van deese acte van den vijffden Junij, uth den name des vroetschaps van Brouck by dien van den classe den synodo vertoont, aldus iss te weege gebracht, dat de namen der ondergeschreeven personen [1]) eerst sijn in een blanck papier geteikent geworden ende dat daernae iss die inschrijvinge van die gemelde acte geschiet. Insgelycks hebben sie verclaert, dat den vijffden Junij wel in hare vroetschap was beslooten, dat men geene onkosten, maer niet dat men gene moijte meer om den predikant doen soude. Maer die van Edam hebben dit teegengesproeken, seggende dat sie dit geensins konden gelooven.

Die praeses heeft dien van Edam vermaent om vreede ende eenicheit met AEMYLIO te houden ende dat sie ock souden arbeiden by haren meedebroederen om dit te effectueeren.

Insgelycks syn die gecommitteerden van die kercke ende magistraet te Brouck vermaent om te arbeiden, dat hare partie tot christelijke rust ende vreede soude mogen gebracht worden ende dat sie haer souden wachten dien geen oirsaeke van offensie te geeven. AEMYLIUS iss oock vermaent hem christelyken ende neerstichlijken in synen beroep te dragen ende met geduldicheit ende gotsalicheit syne partie te vermorwen.

Deese vermaningen hebben die van Brouck ende AEMYLIUS angenomen na te komen.

8.

Attestatien P. AEMILII. — AEMILII *predicatien over Apocalypsis.* — Hierna heeft AEMYLIUS vertoont seekere attestatien, so bij D. KERCKMANNUM als D. FEITONEM ende andere gotsalyge dienaren onderteikent, in welcken die godtsalicheit AEMYLII ende syne gesontheit in die leere geroemet wort, an welcken attestatien die synode een goet genoegen gehadt heefft.

Noch heeft AEMYLIUS vertoont eenyge predicatien, die hij over eenyge capittelen Apocalipsis gedaen heeft, die onderwerpende het ordeel deeser vergaderinge. Iss geresolveert, dat men het examineeren van deese predicatien den gedeputeerden deeses synodi sal beveelen.

9.

Vermaenbrieff aen de classe van Edam. — Noch iss geresolveert, dat

[1]) »der — personen" ontbr. in C en E.

men uth deeses synodi name an die classe van Edam sal schryven, hetwelcke oock geschiet iss ende, dit schryvent in die synodi vorgeleesen synde, so iss het van allen geapprobeert ende dien van Edam gelanget om haren classi te overleeveren.

10.

Urck. — Die classe van Einckhuisen sal die saeke van Urck noch voor gerecommendeert houden ende die classe van Hoorn sal dien van Einckhuisen by den H.H. Staten van het Noorderquartier hierin behulpelyck sijn.

11.

Oversettinge BULLINGERI *in Danielem door* GALLINACEUM. — D. HILLENIUS heeft verclaert, dat hy die oversettinge GALLINACEI van die commentarien BULLINGERI in Daniëlem heeft op het begeeren van den gedeputeerden van Zuithollant gesonden an D. ARNOLDUM te Delfft, omdat hij geen Latijnsch exemplaer BULLINGERI hadde kunnen hebben.

12.

Correspondentie met andere provincien. — *Gelderlant.* — *Overijssel.* — *Groeningen.* — *Resolutie der classen van Noorthollandt.* — D. FONTANUS heeft verclaert by hun het voorslach van dien van Vrieslant goetgevonden te sijn, doch so lange dit niet en kan int werck gestelt worden, dat men sal blijven by die correspondentie der particulieren sijnoden, die nu int gebruyck iss, ende dat hij hoopt, dat die van Overissel tot deese correspondentie oock wel sullen te brengen sijn, hetwelcke HILLENIUS ock heeft bevestyget.

Die gedeputeerde van Groningen hebben uth last harer commissie versocht, dat men die angevangene correspondentie met haer soude willen onderhouden (want die haer seer profijtelijken [1]) iss) ende daeromme begeert, dat den Zuit- ende Noorthollantschen synoden believe hare gedeputeerden in Groningerlant op die synoden te seinden.

Sijn geleesen die resolutien der classen, deese saeke angaende. Die van Hoorn, Edam ende Harlem hebben den vorslach van Vrieslant geapprobeert tot solange, dat wat beeters ende bequamers erdacht werde. Die van Einckhuisen, Alckmaer ende Amstelredam hebben goetgevonden, dat men in die correspondentie sal voortvaren met die provincien, die deselve willen toelaten.

Dewijle die stemmen steeken, iss goetgevonden, dat men met die an-

---

[1]) »seer profijtelijken" C heeft »sonderlycken dienelyck. Zoo ook E.

gevangene correspondentie sal voortvaren, totdat wat naerders by meeste stemmen besloten werde.

13.

Beteringe van allerleij misbruijcken. — Echtscheijdinge der Wederdoperen. — Licentie int drucken der bibelen etc. — Die gedeeputeerden hebben vertoocht [1]) twemael dit jaer gearbeidet te hebben daert behoort, dat die veelvoudyge misbruiken, die hoe langer hoe meer inrijten, mochten gebetert worden, ende dat hun van goeder handt geraden iss voor deese tydt hiermede te rusten, doch so men wilde wat vruchtbaerlycks uthrichten, dat het van noden soude syn maer weinych dingen teffens te versoeken.

Hierop iss goetgevonden, dat die gedeputeerden deeses sijnodi sullen anhouden bij die H H. Staten, dat die echtscheidinge der Wederdoperen verhindert werde, ende dat die licentie van het drucken der bibelen, testamenten, psalmboeken mach geweeret worden. Die van Groningen hebben verclaert, dat hun belast iss van den haren om [2]) deese saeke eernstelijken by deese vergaderinge an te houden.

14.

Nieuberoepene dienaers voor die voorleden jaer. — Die van Einckhusen hebben ingebracht, dat Otto Gerritsz voor dien van Werwershoven tot eenen dienaer iss angenomen, wettelijken bij hun geexamineert sijnde. Inssgelycks Johannes [3]) Bogerman met wettelyke attestatie van Sneeck tot eenen dienaer binnen Einckhuisen.

Edam heeft angenoomen Isack Gerritsz tot eenen dienaer voor Schardam ende Ittershem, by hun geexamineert.

Alckmaer: Abrahamum van Doresla [4]), studiosum, by hun geexamineert, voor eenen dienaer tot Oude Nijedorp ende Veenhuisen.

Haerlem: Jaques Snoeck uth het Sticht van Utrecht met attestatie voor die van Limmen.

Hoorn heeft Willem Zegersz, studiosum [5]), geadmitteert bij dien van Edam, angenomen [6]) tot eenen dienaer voor Abbekerck [7]). Noch D. Johannem Arnoldi, beroepen van Harderwyck, alwaer hij rector scholae was, tot eenen dienaer binnen Hoorn.

15.

Collegium theologicum. — Die gedeputeerden hebben gerapporteert, dat

[1]) »vertoocht" E heeft »verthoont". [2]) »om" E heeft »in". [3]) »Johannes" ontbreekt in C en E. [4]) »Doresla" C heeft »Dooreslaer", E »Doreslaar". [5]) »studiosum" ontbreekt in E. [6]) »geadmitteert — angenomen" E heeft »geadmitteert (bij dien van Edam geexamineert)". [7]) »Abbekerck" C heeft »Abbekerck ende Lammertsschagen". Zoo ook E.

sie den D. regentem collegii te Leiden vermaent hebben om neersticheit an te weinden, dat syne studenten mochten manierlijker gekleet gaen, haer nederyger dragen in mannieren ende vlytyger den bibel leesen, ende dat hij het laetste te doen belovet hadde. Maer die twe eerste dingen seit hij qualijken te kunnen remedieeren, overmits die ouderen hare kinderen selven kleden ende dewijle die naturen sijn verscheiden.

Particularia.

1.

Rapport WALESII *van beijde synoden tot Groeningen. — Licentie van famose libellen. — Recommendatie voor de broeders van Groeningen.* — Dewijle D. VALLESIUS uth last der gedeputeerden (ende dat om wichtijge redenen, die den synode gebleeken syn) op den synodum te Groningen was verscheenen, so heeft hij gerapporteert, dat hij met sijnen adjunct seer vriendelyken van die van Groningen sijn beide reisen ontfangen. Ende voorts van syn wedervaren heeft hij die vergaderinge bericht, dat hij ende syn adjunct gearbeidet hebben om den standt der kercken aldaer te brengen in gelijckformicheit met die onse ende dat hem belast was ons deese twee stucken voor te stellen: ten 1°. dat deese vergaderinge de handt daeran soude willen houden, dat die licentie van die famose libellen moge geweeret worden; ten 2°. dewyle die lasten veeler dienaeren in Groningerlant so groot sijn, dat eenyge alles moeten verkopen om hare schattingen te betalen, dat sie bidden dat deese synode die goede handt wille anhouden, dat sie tot verlichtinge van hare swaricheiden een goede antwoort mogen verkrygen van die H.H. Staten op haer request, tot deesen einde overgegeeven. Ditselve hebben die gedeputeerde van Groningen oock met grote instantie mondelijken versocht.

Die synode, dit verstaende, heeft haren deputatis belast om den broederen van Groningerlant alle mogelyke hulpe te bewijsen, te meer dewyle men verstont, dat die synode van Zuithollant haren gedeputeerden dit ock hadde bevolen.

Die vergaederinge heeft an VALLESII rapport een seer goet genoegen gehadt ende Godt gedanckt voor die verbeeteringe, die hem in Groningerlant laet aensien door die angevangene correspondentie. VALESIUS heeft ock die acten van die Groninger synoden, gehouden anno 1602 ende 1603, in die vergaderinge overgeleevert ende iss hierover van sijnen dienst bedanckt.

2.

Commissie om voorvallende wichtighe swaricheijden te soecken te beslichten. — Sooveele angaet den voorslach der E.E.H.H. Staten, gedaen te

Hoorn door den E.E.H.H. commissarisen, te weeten off het niet goet en ware eenyge personen te committeeren, dewelcke alle voorvallende kerckelijke differenten souden soeken terstont te beslechten, eer die saeken door verloop tot verbitteringe komen.

Hierover iss bij meeste stemmen der classen goetgevonden, dat men sal blijven by het oude gebruick, te weeten dat alle dusdanijge saeken van die kercke op den classe ende vandaer op den synode sullen gebracht worden. Maer Amsterdam heeft het versoeck der E.E.H.H. Staten geapprobeert. Die van Zuithollant hebben vertoont, dat ditselve in haren synode voor dit jaer iss goetgevonden.

Die E.E.H.H. commissarisen hebben verclaert, dat sie alsnoch in hare commissie hebben, dat sie om dit voorstel vant voorleeden jaer sullen anhouden, ende daerbij angeweesen haer voorstel maer te sien [1]) op besondere swaricheiden, die geen vertreck en kunnen lyden [2]), ende dat diegeene, die hiertoe sullen gecommitteert worden, maer sullen last hebben om door inductie die saeken te beslichten ende dat met toedoen der kercke offte classis, daer die swaricheit vallen sal.

Die synode, deese naerdere verclaringe der E.E.H.H. commissarisen gehoort hebbende, heeft goetgevonden, dat men deese saeke den classen wederomme sal voorstellen ende dat men hare resolutien an die classe synodael sal overschrijven.

3.

Rapport van den synode tot Nimmegen. — Ende van Overijssel. — D. Bogardus heeft rapport gedaen van die synode, tot Nimmeegen gehouden, waeran deese synode een goet genoegen gehadt heeft, ende heeft Bogardo voor sijnen dienst bedanckt.

Inssgelycks heeft D. Hillenius rapport gedaen van syn wedervaren te Overissel ende iss ock voor sijnen dienst bedanckt.

4.

Redenen om niet te trouwen gedoopte met ongedoopte. — Die gedeputeerde van Groningen hebben versocht, dat men hun die reedenen uth Godes woort soude meededeilen, waeromme men gedoopte met ongedoopte niet soude mogen trouwen, hetwelcke ock die van Hoorn ende Einckhuisen versocht hebben. Hierop hebben die gedeputeerden des synodi verclaert, dat die van Zuithollant angenomen hebben deese reedenen

---

[1]) »sien" C en E hebben »sijn". [2]) »Die E.E.H.H. commissarisen — lyden". Hierbij heeft E in margine: »Hierop is geresolveert ende besloten, dat hetselve voor dit jaer sal ingewillicht ende geconsenteert worden ende dat in die condition, diewelcke in dieselve uytgedruckt sijn".

byeen te brengen, dewelcke sie ock alle uhre verwachten, ende dat sie, die ontfangen hebbende, deese den broederen sullen mededeilen.

5.

Verschijninge van 2 ouderlinghen neffens 2 predikanten. — Iss geresolveert, dat twe ouderlingen neffens twe predikanten uth elcken classe sullen gehouden sijn op die synoden te verschijnen, gelyck tot noch toe gebruijkelijken geweest iss. Ende die van Amsterdam sijn vermaent om neersticheit te doen, dat dit onderhouden worde.

6.

Verschijninge van een dienaer, die op den voorgaenden synodum geweest sij. — Off het niet geraden iss, dat uth een ijder classe een dienaer opt sijnode verschyne, dewelcke in die voorgaende synode iss geweest, om te hebben goede kennisse van alle voorgaende saeken. Iss gereesolveert, dat men dit stelt in die vryheit der classen [1]).

7.

Vraghe van die van Alckmaer. — *Voorstellinghe van de swaricheijt tot Alckmaer met* Adolpho Venatore. — *Resolutie des synodi.* — Die van Alckmaer hebben gevraecht, off oock wel een kerckendienaer mach tot een schooldienst offte ijts diergelycks hem begeeven, waerdoor sijn dienst verhindert wort. Iss geantwoort, dat men die resolutie synody Alckmarianae, op deese ende diergelijcke vragen gegeeven artic: 19, voor goet kent ende dat een classe geauthoriseert iss te ordeelen, off hetgeene, datwelcke die dienaer deesen angaende doet, stichtelyken iss offte niet, ende dat die dienaer gehouden iss die resolutie des classis nae te komen, off dat hy onder die kerckelijke discipline sal staen.

Deesen antwoort ontfangen hebbende, so heeft die classe van Alckmaer den synode te kennen gegeeven, also Adolphus Venator, predicant tot Alckmaer, hem hadde begeeven sonder consent van magistraet, van rectore ende toestemminge des korckenraets tot het houden van eene besondere schoole der jongers, die, by hem in kost synde, in die Latynssche tale onderwesen worden, item dat hij eindelyken door dieselve met nodinge ende toeloop van mans, vrouwen, jonge gesellen ende dochteren, eene heidensche comoedia uth Terentio, Andria genoemt, met musyck teegen die keuren der stadt Alckmaer, die alle dusdanijge speelen heeft verboden, buiten weeten ende consent des magistraets ende des kerckenraets niet sonder merckelyke lasteringe der vianden der waer-

---

[1]) Bij dit art. heeft E in margine: »Hiervan en vinde ick geen resolutie in de acten des classis."

heit, ergernisse ende ontstichtinge der eenvoudijgen hadde doen speelen. Ende also de kerckenraet daerover met denselven in aller billickheit te verscheiden malen hadde gehandelt, ten einde hij tot wechneeminge der ergernisse tot eenyge schultbekenninge soude gebracht werden ende hy, hem der schoolhoudinge ontslaende, hem binnen die palen syner beroepinge houden, ende dieselve hem nergens toe hadde willen verstaen, maer daertegen hefftichlyck het comoedispeelen ende het schoolhouden hadde voorgestaen ende gesocht te beweeren, dat hy in alles wel gedaen hadde, dat oversulcks, die saeke an den classe wettelijken gebracht sijnde, ock by denselven te verscheiden reisen neerstelyken bedacht ende verhandelt was geworden ende dat die, Adolphus in alles gehoort synde, eindelinge nae rype deliberatie uthgesproken ende geresolveert hadde, dewijle syn doen street teegen Godes woort, teegen die eerbaerheit ende gotsalicheit ende teegen die acten der sijnoden, die so generael als particulier in onsen vaderlande sijn gehouden, ende insonderheit angaende het comoedispeelen teegens het besluit des synodi particularis tot Edam anno 1586, daer uthdruckelijken was beslooten, dat het gebruick der heidenschen ende schrifftuirlyken comoedien den schoolmeesteren van een ijder kercke, daer sij syn offte int gebruick mochten komen, sal geweeret worden, ende dat hij daeromme gehouden was hem het besluit des kerckenraets te onderwerpen. Doch so Adolphus, niettegenstaende alle neersticheit, ock [1]) tusschenhandelinge der gedeputeerden deeses synodi, die tot wechneeminge deeser swaricheit neerstych hadden gearbeidet, hem nergens toe liet brengen, geensins eenyge schult wilde bekennen noch oock sijn schoolhouden naelaeten om also te blyven binnen die limiten syner beroepinge, onangesien die moderatie des kerckenraets, willende tevreeden sijn met eene besondere schultbekenninge voor den kerckenraet ende dat sie, onverhindert het recht der stadt, souden tot syne schoolhoudinge conniveeren, indien hij tot vier offte vijff kinderen het getal syner jongeren verminderde, dat sie daeromme, beslooten sijnde deese swaricheit tot deese vergaderinge te brengen, an dieselve nu vraechden, hoe men met sulcken predikant sal handelen, dewelcke, overt schoolhouden ende comoedispelen angesproken synde, alle middelen der vermaningen verachtet ende hem nergens toe en laet brengen.

Die deputati hebben ock haer wedervaren, deese saeke angaende, ingebracht ende syn over hare handelinge ende goede neersticheit bedanckt.

Die synode, verstaende in hoedanijgen staet die saeken te Alckmaer sijn, heeft goetgevonden uth elcken classe eenen te bestemmen neffens den gedeputeerden des synodi, die samentlyken na Alckmaer sullen reisen om haer vollenkomenlijken van deese saeke te informeeren ende, ge-

[1]) »ock" C en E hebben »ende oock."

noechsame informatie hebbende, dat sie sullen vollenkomene commissie hebben om nae conscientie te handelen, also sie het sullen bevinden te behoren. Ende so VENATOR desen personen niet en wil gehoor geeven, dat sie alsdan den magistraet hares ampts sullen vermanen. Ende deese sullen hare actie beginnen des morgens den naestkomenden achsten Julij. Hiertoe syn bestemt PIETER ALBERTSZ. dienaer tot Einckhuisen, JAN JANSZ, dienaer tot Edam, JOHANNES BOGARDUS, dienaer tot Haerlem, EDUARDUS POPPIUS, dienaer tot Amsterveen ende JOANNES ROGGE, dienaer tot Hoorn.

8.

Voljarige, die den doop versoecken. — Wat den voljarygen angaet, die haer tot den doop begeeven, hiervan iss gereesolveert, dat dusdanijge personen sullen gehouden syn haer tot den avontmael te begeeven. Doch dewyle men altemet wel moet patientie hebben oock met dengeenen, die alreede haer tot den avontmael begeeven hebben, so sal men personen, diewelcke gotsalych sijn van levent ende het stuck des doops verstaen beter dan die leere des avontmaels, wel mogen dopen, als sie beloven haer tot den avontmael te willen begeeven.

9.

Trouwe met sijner huijsvrouwen halve broeders dochter. — Soveele het gravamen van dien van Hoorn angaet, iss geantwoort, dat het geensins behoirlijken [1]) iss, dat een man synes saligen huisfrouwen [2]) halve broeders dochter trouwe als strydende tegen goddelyke ende wereltlijke rechten.

Den gedeputeerden synodi iss ock belast, dat sie sullen anhouden by den H.H. Staten, dat deese ende diergelijcke verbodene graden mogen uthgedruckt worden in hare huwelijcksche ordinantie.

10.

Excommunicatie eenes diakens, tot de Wederdoopers affgevallen. — Wort gevraecht by dien van Gelderlant, hoe men sal handelen met eenen diaken, die hem voor ses jaren by den Wederdoperen gevoecht heefft, omdat hij meinde den christenen niet vrij te staen de wapenen te dragen, dewelcke ock heeft een ongedoopt kint, maer selve en heeft hij hem noch niet wederdoopen laten, off deese nae so lange patientie te excommuniceeren sij offte niet.

Wort geantwoort, dat men hem noch sal vermanen ende dat men hem neerstych sal examineeren in die stucken, in denwelcken men hem achtet ongesont te sijn, ende so hij halsstarrijck [3]) bij syne meininge volhardet, dat men alsdan tot die ordentlyke trappen der excommunicatie sal treeden.

---

[1]) »behoirlijken" E heeft »geoorloft." [2]) »saligen huisfrouwen" E heeft »overleven." [3]) »halsstarrijck" C en E hebben »dan halssterck."

11.

Conventiculen der Wederdoperen, Papisten ende andere. — Die van Groningen hebben versocht, dat men wilde neersticheit anwenden, dat die conventiculen der Wederdooperen, Papisten etc. ock in deese provincie mogen geweeret worden, dewijle sie goede hopeninge hebben, dat die in hare provincie geheelyken sullen geweeret worden. Desen iss geantwoort, dat tot noch toe goede neersticheit in deese saeke gedaen iss ende dat men hiertoe noch alle bequamen middelen sal gebruicken.

12.

Stille bestemminge tot deputatie. — Bedieninge des avontmaels bij eenen nieu gestelden dienaer. — Die gedeputeerden hujus synodi hebben vorgestelt: ten 1sten off het niet goet en ware, dat die stemminge der gedeputeerden synodorum geschiede met stille stemmen, gelyck het in Zuitholland, Gelderlant, Groningerlant gebruick [1]) wort. Die vergaderinge antwoort: jae. Ten 2en off het niet goet ware, dat den dienaeren, die ten eersten mael het avontmael des Heeren bedienen, een geoeffende dienaer worde bijgevoecht, opdat alles ordentlijker mach toegaen. Iss jae geantwoort.

13.

Van de schulden der predikanten. — Die van Einckhuisen hebben gevraecht, hoe men best soude verhinderen, dat niet sodanijge tot den dienst toegelaten worden, die met schulde syn beladen, inssgelycks hoe men sal handelen met dengeenen, die, in dienst synde, in schulde vervallen.

Iss geantwoort, dat elcke classe hierop sal goede opsicht neemen ende na hare discretie hierin handelen.

14.

Van ontbindinge der huwelicksche beloffte. — Die van Edam hebben gevraecht, hoe men met dussdanijge personen sal handelen, dewelcke soverre met den anderen syn geaccordeert, dat sie twe geboden in die kercke hebben ontfangen, ende daerna iss die vrouwspersoon terugge geweeken seggende, dat sije den manspersoon gene beloffte van trouwe gedaen hadde, hetwelcke de man ock bekent, waerover deese beide personen voor den magistraet den anderen hebben quijtgescholden. Iss geantwoort, dat deese saeke sal tot den magistraet weedergesonden worden ende dat men deese personen niet sal mogen trouwen met anderen, voordat sie van den magistraet ledych [2]) gesproken sijn.

---

1) »gebruick" C en E hebben »gebruyct." 2) »ledych" E heeft »vrij."

15.

Aentekeninge ende proclamatie der huwelicken. — Ende om dusdanyge swaricheiden te verhoeden achtet die synode raetsaem achtervolgende het placaet der H.H. Staten, dat die predicanten niemand en sullen proclameeren om getrouwt te worden, tensy dat beide partien, als sie ingeschreven worden, tegenwoordych sijn met dengeenen, diewelcke in dese saeke te seggen hebben. Offte so die eene persoon van den contrahenten niet kan tegenwoordych sijn, dat sie alsdan genoechsame attestatie van des affweesenden persoons goeden wille sullen vertoonen.

16.

Requeste der schoolmeesteren tot verbeteringe harer gagie. — Soveele het request der schoolmeesteren angaet, in hetwelcke sie verbeeteringe van gagie versoeken, vertoont door dien van Hoorn ende Edam, iss geresolveert, dat die classe van Hoorn ende Edam sullen uth den name deeses synodi versoeken an die E.E.H.H. Staten, dat den schoolmeesteren moge geholpen worden.

17.

Glijckformicheijt int niet trouwen van gedoopte met ongedoopte. — Die van Alckmaer hebben gevraecht, dewyle goetgevonden iss, dat men geene gedoopte met ongedoopte sal trouwen, off dit oock in allen classen wort onderhouden. Die classen hebben meest alle verclaert: jae. Maer die van Hoorn hebben geseit, dat hare commissarisen die personen, die haer tot den huwelijke begeeven, examineeren ende dat sie daeromme haer niet onderwinden dit te ondersoeken. Hierover syn sij vermaent, dat sie haer met den anderen kercken sullen conformeeren.

18.

Rekeninge van de gedeputeerde des synodi. — Jan Jansz, dienaer te Edam, ende Jan Vercreel, ouderlinck tot Haerlem, sijn verordineert om die rekeninge van den deputatis synodi op te neemen ende hebben bevonden alles wel te accordeeren. Ende het overblijffsel iss den deputatis om den lasten, hun opgeleit, te dragen overgeleevert.

19.

Gedeputeerde des synodi van Noorthollandt. — Dewijle D. Johannes Matthysius nu twe jaren den last der deputatie hadde gedragen, so heeft hy versocht, dat men hem soude ontslaen ende eenen anderen an sijne plactse deputeeren.

Hierop heefft die synode Matthysio voor synen goeden dienst ende

neersticheit bedanckt ende D. HERMANNUM GERARDI, dienaer tot Einckhuisen, in syne plaetse geordineert.

20.

Deputatie tot andere synoden. — Om op den synode in Gelderlant te trecken iss geordineert D. JOHANNES HALLIUS, dienaer tot Amstelredam. Inssgelijcks iss JOHANNES ROGGE, dienaer tot Hoorn, bestemt om het naestkomende jaer te reisen op den synode in Groningerlant. Ende D. JOHANNES MATTHYSIUS iss bestemt om te verschynen in den synode van Overissel, so hij beroepen wort.

22 [1]).

Censura. — Hierna iss censura morum gehouden ende die censura weerdych waren, syn vermaent ende die anderen sijn samentlijck bedanckt.

23.

Besluijt des synodi met een corte predicatie. — *Toecomende synodus.* — Eindelyken, gelyck PIETER ALBERTSZ die vergaderinge angevangen hadde met een propositie uth den name des classis van Einckhuisen, also heeft JOHANNES ROGGE die versamelinge met een propositie beslooten uth den name des classis te Hoorn. Ende na anroepinge ende dancksegginge Godes iss die vergaderinge in alle vrientschap ende vrede gescheiden den 14en Junij anno 1603. Ende sal het synodus nae ordre het toekomende jaer tot Edam gehouden worden.

JOANNES BOGAERT, synodi praeses [2]).
JOHANNES ROGGE, synodi scriba.

Acta des particulieren Noorthollandschen sijnodi, gehouden binnen Edam den XIV *Junij anno* 1604.

1 [3]).

Credentien gelesen zijnde, sijn bevonden tot desen synodum als wettelijcke lidtmaten, afgesonden van de respective classen, te behooren dese navolgende:

[1]) »22" moet zijn »21" gelijk ook C heeft. 23 wordt dan 22. [2]) »Joannes — praeses" E heeft »Pieter Albertsz, assessor, wt name van den praeses." Evenzoo C, maar daar heeft de scriba eerst geteekend en daarna de assessor. [3]) Dit art. volgt in C en E eerst na art. 3. De volgorde is daar dus 2, 3, 1. Verder verschilt in C de articuleering aanmerkelijk van die in D en E.

van Edam:

Wilhelmus Puppius,	dienaer des h. evangeli tot	Edam.
Ewout Willemsz,		Oosthuysen ende Warder.
Frans Dircxz Pontgroot,	ouderling tot	Edam.
Frans Willemsz,		Monickendam.

van Alcmaer:

Vincentius Meusevoet,	dienaer des godlijcken woorts tot	Schagen.
Willem Willemsz,		Broeck ende Suijdschaerwoud.
Marcus Jansz,	ouderling tot	Warmenhuijsen.
Cornelis Pietersz,		Schagen.

van Haerlem:

Willem de Haes,	dienaer des godlijcken woords tot	Haerlem.
Bernardus Spanaeus,		Gisp.
Guiliame de Keij,	ouderling tot	Haerlem.
Claes Henrijcxsz,		Sparendam.

van Amsterdam:

Johannes Halsbergius,	dienaer des godlijcken woordts tot	Amsterdam.
Georgius Fulingius [1]),		Naerden.
Philippus Cornelii,	ouderling tot	Amsterdam.
Willem Lambertsz,		Naerden.

van Hoorn:

Johannes Wilzoet,	dienaer des godlijcken woordts tot	Hoorn
Jan Ariaensz,		Hauwert ende Nublicxwoud [2]).
Edse [3]) Hermansz,	ouderling tot	Hoorn.
Simon Adriaensz,		Oostwoude.

van Enchuijsen:

Petrus Cornelii,	bedienaer des woorts Gods tot	Enchuijsen.
Johannes Wallesius,		Bovencaspel.
Eric Jacobsz,	ouderling tot	Enchuijsen.
Jan Cornelisz,		Grootebrouck.

2.

Achtervolgende de resolutie van de voorgaende synodo is dese vergaderinge aengevangen in den name des Heeren van D. Wilhelmo Puppio, dienaer des h. evangelii tot Edam, met een predicatie, uijt Johan 7 vers 18 genomen, besluijtende dieselfde met een gebedt, dienstigh ter electie dergeener, die dese vergaderinge sullen bestieren.

---

[1]) »Fulingius" C heeft »Frelingius" E »Frilingius". [2]) »ende Nubbicxwoud" ontbr. in C en E. [3]) »Edse" C heeft »Eizo".

3.

Verkiesinge praesidis et scribae. — Sijn terstont mette meeste stemmen des broederen vercoren Willem de Haese tot een praesidem, Wilhelmus Puppius tot eenen assessorem, Johannes Wallesius tot eenen scribam.

4.

Credencien. — Is het gebedt tot den aenvang des sijnodi gedaen by den praesidem, ende de credentien voorgelesen ende geexamineert zijnde, isser niet op geweest te seggen. Ende is wijders geordineert, dat men smorgens precijs te 7 uren tot elven ende namiddaegs ten 2 uren tot 5 uren soude besoigneren, ordinerende eenen schellinck tot boete te betalen bij diegene, die naer het gedaene gebedt soude compareren.

5.

Gecommitteerde heeren. — Sijn met credentien verschenen de erentfesten, wijsen, hooggeleerden heeren meesters Rombout Hoogerbeets ende Nicolaus Cromhout, raden ordinaris in den Hoogen Raedt ende Hove van Hollandt respective, uijt [1]) den name ende van weghen de E. Mogende heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt op dese vergaderinge te verschijnen, acht te nemen op alle saecken ende wel toė te sien, dat in dese vergaderinge geen politijcke saecken ter handen genomen werden, ofte die de generale kercke zijn concernerende.

6.

Gedeputeerden der provincien. — Insgelijcx zijn verschenen met behoorlijcke credentien D. Ellardus Moenius, kerckendienaer tot Harderwijck, van wegen ende uyt den name der kercken van Gelderlandt. Item D. Libertus Fraxinus ende Festus Hommius, kerckendienaren in den Hage ende tot Leijden respective, uijt den name ende van wegen der kercken van Suijdhollandt, omme volgens die aengevangene correspondentie der kercken dese vergaderinge bij te woonen ende dieselfde van goeden raet ende advijs mede te dienen.

7.

Deputatie na Alcmar. — Ten andienen ende ernstelijcken versoecke der gecommitteerden des classis van Alcmaer is goetgevonden, dewijle men andere saecken bij der handt soude nemen, dat Hermannus Gerardi, kerckendienaer tot Enchuijsen, ende Philippus Cornelii, ouderling tot Amsterdam, met credentie aen den kerckenraedt [2]) ende Adolphum Venato-

[1]) »uijt" C en E hebben »om uijt". [2]) »kerckenraedt" C heeft »kerckenraed tot Alcmar".

REM souden trecken [1]) ten eijnde dat, hij [2]) hier verschijnende, nae bevindinge van saecken by dese vergaderinge een bequaem middel mochte worden getreft, waerdoor de kercke van Alcmaer wederom in ruste gestelt ende die voorgevallen ergernissen wechgenomen mochten werden, hebbende oock credentie aen de E. magistraet derselver stede haer te addresseren, haer E.E. biddende, dat haer E E. believe eenige gecommitteerden af te senden om te sien ende te aenhooren de proceduren, die tusschen partijen sullen werden gehouden.

8.

Synodus nationael. — De acten des voorgaenden synodi, tot Enchuijsen gehouden, sijn voorgenomen ende, beginnende van den eersten artijckel, alsoo mentie in desen gemaect wort van de besoingen der gedeputeerde des sijnodi int voorderen eens nationalen sijnodi bij de E. Mogende heeren Staten Generael, alsoo men verstaet, dat die E. Mogende heeren Staten van Gelderlandt, Hollandt ende Zeelandt respective al over langen tijdt haer consent daertoe hebben gegeven ende voorleden jare hope gegeven was van andere provincien hetselfde te sullen navolgen ende ter gelegentheijt die consenten over te brengen ten collegie van de E. Mogende heeren Staten Generael, soo ist dat by dese vergaderinge wederom den gedeputeerden des sijnodi wort belastet dese sake ernstelijcken te bevorderen om met den eersten te verstaen die consenten der anderer provincien. Ende in gevalle het soude mogen geschieden, dat het op een provincie soude aencomen, die haer consent hiertoe niet en wilde verleenen, soo sal men evenwel aenhouden aen de E Mogende heeren Staten Generael, vertoonende de nootwendicheyt deser saecken, ten eijnde de E.E. heeren Staten voornoemt daertoe haer consent wilden verleenen.

9.

Wederlegginge der Wederdooperscher argumenten. — Hoewel dominus doctor JACOBUS ARMINIUS, professor theologiae binnen Leijden, ter aensprake D. HELMICHII ende ADRIANI VAN DER BORREN sich heeft geexcuseert van de last, hem eertijdts opgeleijt van desen synodo, om in druck te laten uijtgaen eenen tractaet tot wederlegginge aller puncten, die ten hedigen dage bij de Wederdooperen hier te lande geleert ende in druck uijtgegeven [3]) zijn, ten aensien dat hij in dese zijne professie alle sijnen vlijt aenwendet om tot contentement zijner toehoorderen te wederleggen de valscheijt der Pauselijcker leere, soo is nochtans bij de broederen voor

[1]) »trecken" C heeft »gesonden werden" E »gesonden werden naer Alcmar".
[2]) »hij" C en E hebben »se". [3]) »geleert — uijtgegeven" E heeft »geleert worden ende uitgegaen".

goet ingesien, dat hij wederom van de gedeputeerden deses synodi sal aengesproocken worden ende gebeden om ter eerster gelegentheijt ende bij provisie in druck te laten uijtgaen, tgene hij alreede in dit stuck heeft gedaen ende noch wijder dat ten eijnde te brenghen successivis horis, alsoo het is een saecke, niet min noodich als de voorgaende. Ende in gevalle hij bij sijn voorgaende excuse soude blijven, sullen de E. heeren professoren der theologiae aengesproocken ende gebeden werden dit werck bij der handt te nemen, als sijnde een stuc wercx, dat hen van ampts wegen is competerende.

10.

Translatie des bijbels. — D. HELMICHIUS heeft te kennen gegeven, dat men int werck van de nieuwe translatie des bijbels, D. ARNOLDO CORNELII tot Delfft [1]) ende zijn persoon van den sijnodo opgeleijdt, neerstich doende is, sooveel als sij aen tijdt connen hebben van hare noodige ende daegelijcxsche affairen, verhopende, dat bij hen in corten tydt ijets van desen tot een proeve der kercken sal worden vertoont.

11.

Theologycke boecken niet te maken dan met advys. — Dewijle in den nationale sijnodo [2]) is geresolveert [3]), dat geen dienaer ofte lidmaet sich sal bevorderen [4]) eenich boeck in materia theologica uijt te geven, tsy van haerselven gemaect ofte, van anderen gemaect, over te setten ende door den druck uijt te geven sonder daervan met den classe ofte synodo sich besproocken te hebben, soo ist dat dese vergaderinge, tselve wederom willende indachtich maecken, daerenboven oock heeft geresolveert, dat sich niemandt en sal onderwinden den bybel uijt te geven met eenige verniewinge, veranderinge, verbeteringe, af- [5]) ofte toevoeginge soo der annotatien als des texts, in wat manieren hetselfde mochte wesen, sonder advijs der algemeijner kercken. Ende so wie hem desen sal onderwinden, sal bij den classe ende bij faute van gehoorsaemheijt [6]) van de synodo aengesproocken ende gecensureert werden.

12.

Rapport te doen van deputatien. — Alsoo van de besoingen, articulo 4 des voorgaenden sijnodi, tot Enchuijsen gehouden, gementioneert, geen rapport en is gedaen nochte eenige van de gedeputeerden alhier nie-

---

[1]) »tot Delfft" ontbr. in E. [2]) »nationale sijnodo" C en E hebben »nationalen synodis". [3]) »geresolveert" C heeft »geaccordeert", E »gecaveert". [4]) »bevorderen" E heeft »vervougen". [5]) »af-" ontbr. in C. [6]) »gehoorsaemheijt" E heeft »ongehoorsaemheyt".

mandt en is verschenen, so ist dat bij de broederen is geresolveert, dat men voortaen in alle particuliere commissien sal bijvoegen de clausule van te doen ofte niet te doen rapport tsij aen de gedeputeerden des sijnodi ofte aen de vergaderinge tsy mondelijck oft schriftelijck, als [1]) bij de vergaderinge sal worden goetgevonden.

13.

Urck. — De saecke van Urck blijft alsnoch bevolen de classe van Enchuijsen om te vernemen, oft eijlandt met een dienaer is bestelt of niet, ende dat men sal aenhouden aen de vrouwe om bescheydt ende antwoordt, dat sij eertijden belooft heeft te seijnden om de saecke aldaer versocht te worden in conformité van tgene voorleden jare articulo 12 is besloten.

14.

Correspondencie. — Wat aengaet de continuatie van de correspondentie, mette kercken van Gelderlandt ende Groningen aengevangen, laten de broederen staen in voegen als voorleden jare. Ende also in de vergaderinge vertoont is een brieff van de kercke van Overijssel, haer excuserende, dat sij niet worden toegelaten tot dieselve, sullen nietemin de deputati synodi last hebben te bezorgen van de E. Mogende heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt de oncosten omme de gecommitteerden van andere provincien van gelijc te defroijeren ende reciprokelijc te onthaelen, ende dat sij alsdan de kercken van Vrieslandt ende andere provincien wederom sullen noodigen tot die correspondentie, alsoo die metten anderen kercken is aengevangen, sonder dese kercken met meerder oncosten te beswaren.

15.

Vertooch van de abuusen. — De gedeputeerden deses ende des Zuydhollandschen synodi hebben gerapporteert, dat sij over eenige maenden de E. Mogende heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt aengedient hebben bij requeste de clachten deser kercken over het stuck van de gruwlijcke ende onchristelijcke echtscheijdinge der Mennonijten als oock mede de licentie, die int drucken der fameuse libellen al te groot hier te lande is. Seggen becomen te hebben voor apostille, dat haer E.E. daervan onder de puncten van beschrijvinge een artijckel souden stellen om ter vergaderinge van de E.E. heeren Staten voornoemt daervan een resolutie te nemen. Word daerom den deputatis den last gecontinueert om tselfde wijder te vervolgen.

— —

[1]) »als" C en E hebben »in manieren als".

16.

Angenomen dienaren. — Aengaende de naemen ende historien der dienaren, die van dit jaer van nieus in den dienst ofte andersins in de kercken deses sijnodi zijn gecomen, hebben ingebracht de broederen van

Edam:

Dat sij hebben beroepen ende geexamineert ende tot den dienste toegelaten JOHANNEM ARNOLDI [1]), studiosum, tot een kerckendienaer voor de dorpen van Middelije ende Quadijck, voor sich eerst gebracht ende vertoont hebbende het getuijgenisse D.D. regentis ende subregentis des collegii tot Leyden, alwaer hij heeft gestudeert, midsgaders noch een kerckelijcke attestatie zijns geloofs ende wandels halven, onderteijckent van D. [2]) GOMARO.

Item dat sij hebben aengenomen ABRAHAM ADRIAENSZ [3]) tot een dienaer voor de kercken van Sinderdorp ende Schellingwoud, brengende voor hem attestatie van de kercke van Soeterwoude ende des classis van Leijden.

Amsterdam:

Hebben te kennen gegeven, dat bij hen wettelijcken beroepen is ende ontfangen tot den dienst in de kercke van Amsterdam den E. welgeleerden ende godsaligen JACOBUS ROLANDI [4]), voor sich brengende zeer eerlijcke attestatie van de kercke tot Franckendael in den Paltz.

Item dat sij in hare classe hebben aengenomen den geleerden NICOLAUM BODEGERUM tot [5]) den dienst der nieuwer kercke in Loosdrecht met voorgaende attestatie sijner kercke van Suijderwoud ende des classis van Edam.

Insgelijcx is van hen ontfangen eenen PETRUS ARRITIUS [6]), beroepen zijnde van de kercke tot Naerden, vertoont hebbende van de kercke van Steenwijck ende des classis int landt van Overijssel attestatie.

Hoorn:

Hebben verclaert ende [7]) totten dienste toegelaten te hebben HENRIJCK TJARCSZ [8]), gewesen Duijtsch-schoolmeester tot Barsigerhorn, beroepen van [9]) de kercke van Benningbrouck, met voorgaende attestatie zijns geloofs ende levens.

Item noch mede eenen WILLEM DIRCXSZ, gewezen Fransois-schoolmeester tot Medenblic, voor de kercke van Oppertoes, met voorgaende attestatie zijns geloofs ende levens.

1) »Arnoldi" C heeft »Arnoldi f., Falckoogium". 2) »D" C en E hebben »D.D." 3) »Adriaensz". Er stond eerst »Pietersz" maar dit is doorgehaald. Evenzoo in E. 4) »Rolandi" C heeft »Rulandi", E »Roelandi". 5) »tot" C en E hebben »geroepen tot". 6) »Arritius" C heeft »Haretius", E »Aretius". 7) »ende" C en E hebben »geexamineert ende". 8) »Tjarcsz" C heeft »Jansen" E »Jarichsoon". 9) »beroepen van" C heeft »verkoren van", E »voor".

Enckhuijsen:

Geven te kennen, dat bij hen geexamineert ende tot den dienst toegelaten is D. FREDERIJCK BROECKER, wettelijck beroepen van de kercke van Westwoude ende Binnenwijsen, voor sich brengende goede attestatie van de academie van Leijden ende der kercken van Hoorn.

Item dat sij hebben aengenomen EUSTATIUM [1]) MANGLERIUM, beroepen zijnde van de kercke vant Oosteijnde van 't Vlie, met sich brengende goede kerckelijcke ende classicale attestatie van Loppersum ende [2]) Groeningerlandt.

17.

Assistentie der dienaren in den Omlanden. — Aengaende het versoeck des synodi ende der kerckendienaren in de Ommelanden heeft dese vergaderinge wederom hare deputatis in last gegeven haer gereet te houden ten dienste van de kercken aldaer om haer hulpe te wesen bij de E. Mogende heeren Staten Generael, so wanneer sij met hare requeste in den Hage sullen verschijnen ende onse gedeputeerde daertoe versoecken, volgens den last, die in de Suijdhollandsche synodo van desen ooc is gegeven.

18.

Last der gedeputeerde in alle zwaricheden. — Sijn overgesien de advijsen der respective classen deses synodi, genomen over het versoeck der E. Mogende heeren Staten, door hare E.E. gecommitteerden op den synodum tot Hoorn ende Enchuijsen in de synodo gedaen, ende zijn den gedeputeerden by de meeste stemmen belast de voorvallende swaricheden, hier ende daer in de classen ende [3]) kercken ontstaende, tijdelijcken voor te comen in sulcker voegen, als in de voorgaende synodo articulo 16 [4]) besloten is

19.

Trauwe der gedoopte metten ongedoopten. — Also bij de gedeputeerden beijder sijnoden twee schriften uijtgesonden sijn aen de classen, het eene inhoudende de redenen, waerom men niet en vermach in de kercke te trouwen die ongedoopten, het tweede een formulier, na welc men sich sal reguleren int bedienen des doops aen de volwassen personen, van haer met grooten ernst ende vlijt tsamengestelt ten dienste van eenige personen, die over dit punct van andere gevoelen schijnen te zijne, als daer

---

[1]) »Eustatium" C heeft »Eutachium" E »Eustachium". [2]) »ende" C en E hebben »in". [3]) »ende" C heeft »der". [4]) »16" C heeft »2.n".

eertijden tot Edam anno 88 part. quaest. 2 [1]) ende elders is besloten, die noch tegenwoordich niet en schijnen voldaen te wesen, voornamelijck omdatter wort bevonden, dat op haere eertijden overgegeven reden niet en schijnt gelet te wesen, so ist dat raedsaem ende goedt gevonden is, dat men geen van beijde dese schriften in druck sal laten uijtgaen, maer dat se van yeder classe sullen overgelesen worden ende wel gewogen worden endo tgene, datter in te vele, te cort, te licht, te swaer ofte andersins in mochte wesen, dat het den gedeputeerden des synodi sal overgesonden worden, ten eijnde sij op deselfde midsgaders op die eertijds overgesonden redenen letten mogen ende [2]) in desen ongerust mogen schijnen te sijne, contentement mogen geven.

20.

Requeste der scoolmeesteren. — Dewijl men verstaet, dat in de requeste, uijten naem ende van wegen de schoolmeesteren onder de respective classen van Hoorn ende Edam overgegeven uijt laste des voorgaenden synodi articulo [3]) [16] [4]), niet profitelicx en is gedaen, ja oock geen apparentie en is, dat de E.E. heeren Staten souden connen ofte begeeren een generael ordinantie te maecken, is raedsaem gevonden, dat die clagende schoolmeesteren met hare kerckendienaren int particulier haer sullen voegen bij hare respective overheden ofte, ist noodich, bij de E. heeren Raden van Staten te Hoorn met recommendatie des classis, daeronder zij sorteren.

21.

Specificatie der houwelicsche graden. — Also de deputati synodi gerapporteert hebben op haer versoeck aen de E.E. Mogende heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt om in de huwelicsche ordinantie wat naerder specificatie uijtgedruct te werden alsulcke graden [5]), consanguiniteijt ende affiniteijt, als men bij schrifture ofte expresse [6]) vindet [7]) ofte per consequentiam oordeelt verboden te sijne, voor apostille hebben becomen, dat bij haer E.E. verstaen wordt dieselve al [8]).genoechsaem uijtgedruct te sijne, ende also nochtans de kercken niet genoechsaem daerin haer connen vinden gecontenteert, so heeft het synodus goetgedocht hetselve noch eenmael te versoecken, alsoo het dienstich is om voor te comen vele abuijsen ende swaricheden, die somwijlen hier ende daer ontstaen. Sullen nietemin de deputati in schrift vervaten alle ende [9]) al-

[1]) »88 part. quaest. 2" C en E hebben »86". [2]) »ende" C en E hebben »ende die". [3]) »articulo" ontbr. in C en E. [4]) »16" ontbr. in alle codd. [5]) »graden" C en E hebben »graden van". [6]) »expresse" C en E hebben »expresse redenen". [7]) »vindet" ontbr. in C en E. [8]) »al" C en E hebben »alle". [9]) »alle ende" ontbr. in E.

sulcke graden, die sy oordelen in de E.E. heeren Staten ordinantie des huwelicx niet genoechsaem uijtgedruct te sijne ende sullen desen den classibus aendienen [1]) ten eijnde sij hebben, waerna in desen sy haer hebben te reguleren.

22.

Trauwe der ongedoopte in Hoorn. — Wat aengaet het trouwen van de ongedoopte in de kercke van Hoorn, alsoo die personen altesamen worden opgeschreven bij seker commissarisen ende tegelijck in de kercke worden geboden [2]), maer niet van gelijcken al worden getrouwt in de kercke, verclaren evenwel nochtans de gecommitteerden des classis dat buijten haren schult te wesen, so wanneer men mocht bewijsen, dat sy buijten de resolutie deser kercken hadden gedaen, belovende nochtans haer soveel mogelijck is in desen met anderen [3]) te conformeren.

23.

Gravamina.

Edam.

Vuijtscrijvinge der zwaricheden. — Oft niet behoorlijcken en is ende int werck behoort gestelt te werden, dat wat groote swaricheden eenige kercken ofte classen hebben ende van de classen, daeronder de swaricheijt is, niet en connen verhandelt worden, dat dieselve aen [4]) allen classen uijtgeschreven worden, opdat de gedeputeerde der classen daerop geresolveert in de sijnodum mogen comen ende dat se daer niet voorder ende meer besluijten noch van eenige [5]) swaricheijt handelen, dan sij in hare instructie hebben ende die van te voren eerst uijtgeschreven zijn, synod. [6]) Dord. anno 78 articulo 25 titulo van de bijeencomste, ende Middelb. part. quaest. 17 is besloten?

Is geantwoordt, dat men aen dese synodale resolutie vasthoudet in dese vergaderinge ende tot noch toe gehouden heeft, verstaende int stuck van leere [7]), kerckelijcke ordeninge, even te gelijck alle de kercken ende classen deses synodi int gemeijn aengaende, in voegen dat men acht onnoodich geweest [8]) te zijn dit gravamen uijt te schrijven. Nemaer wat belangt die besondere dingen, eenige kercken, classen, dienaren ofte lidtmaten aengaende, hoedanich die oock zijn ende [9]) ter sijnodale vergaderinge werden gebracht bij forme van appelle, clachte ofte

[1]) »aendienen" C heeft »dienen". [2]) »geboden" C en E hebben »gebodet". [3]) »anderen" C en E hebben »andere kercken". [4]) »aen" C en E hebben »eerst aen". [5]) »eenige" C heeft »eenige groote". [6]) »synod." C en E hebben »gelyck in synodo". [7]) »leere" C en E hebben »leere ende". [8]) »geweest" ontbr. in C. [9]) »ende" ontbr. in C.

andersins in eeniger manieren, soo verstaet het sijnodus, dat se synodaliter ter vergaderinge meugen, ja moeten verhandelt werden sonder ijemants praejudicie, al ist datter geen uijtschrijvinge aen allen classen is voorgegaen.

Haerlem.

Voorstellinge. — Oft niet noodich en is, dat in alle kercken ende classen, sorterende onder desen Noordhollandschen synodo, onderhouden werde eenpaerlijck, tgene in synodo Middelb. part. quaest. [1]) 48 is besloten, te weten dat diegene, die van nieuws tot het predicampt beroepen worden, in de gemeijnte, daer sij woonen ende hare conversatie gehadt hebben, opentlijck veerthien dagen te vooren sullen voorgestelt worden, of mogelijck yemandt eenige verhinderinge tegen hare persone wilde voortbrengen?

Is geantwoordt, dat dese resolutie synodael, alhier gementioneert, noodich is ernstelijck achtervolgt te werden.

Amsterdam.

Instellen der schoolmeesters met advys der kercken. — Oft niet behoorlijck, ja noodichlijck en sij, dat de schoolmeesters soo in steden als in dorpen met believen der kercken voortaen worden aengenomen?

Antwoorde: ja in aller manieren ende het ware te wenschen, dat men dit stuck hiertoe conde brengen. Sullen nietemin de kercken int particulier aenwenden alle neersticheijt [2]) om dit opt beleeftste in te brengen, soveel mogelijck wesen sal.

2.

Latynsche fondamenten. — Oft niet raedsaem ende stichtelijck en is, dat men in alle particuliere Latijnsche scholen deser landen eenerleij auctores in grammatica, rhetorica ende dialectica den jongen jeugt voorlesen sal, opdat dieselfde, wanneer se uijt de eene schole in de andere comt, door verscheijdenheijt der aucteuren niet verturbeert noch opgehouden worden?

Is geantwoordt, dat het stichtelijck is, maer, want men verstaet dit voor de kercken bij de E E. heeren Staten voor onmogelijck gehouden te zijne om te effectueren, worden de E.E. commissarisen ten desen fine [3]) gebeden om dese saecke gerecommandeert te houden.

---

1) »part. quaest" C heeft »p. 9 art" E »p " 2) »int particulier — neersticheijt" C heeft »hiertoe arbeyden" E »int particulier arbeyden." 3) »fine" ontbr. in C en E.

3.

Kerkelijcke historie. — Oft niet goet en ware, dat een kerckelijcke historie generael, de religie deser landen aengaende, beschreven werde ende dat noch ordinaerlijck [1]) alle merckelijcke saecken, daerin voorvallende, aengetekent werden?

Is geantwoordt, dat het goedt ende raedsaem is, dewijle men verstaet dat in de beschrijvinge der Nederlandsche Chronijcken ende Oorspronck der Nederlandsche oorlogen de saecke der kercken niet na de waerheijt worden aengegeven. Heeft daeromme dese synodus goetgevonden, niettegenstaende dat dit stuck behoort tot die algemeijne kercken, dat evenwel de classen sullen last hebben om uijt den haren een ofte meer personen te committeren, dewelcke die notabelste dingen, die tot noch toe zijn gepasseert, midsgaders die noch dagelijcx passeren ende notabel sijn, sullen aenteijckenen om telcken synodale vergaderinge daervan verhael te doen.

Hoorn.

Predicanten-habyten. — Also vele sware [2]) ergernissen werden gecauseert tot verwondinge veler swacker conscientien, lasteringen der verscheijden secten ende also tot merckelijcken naedeel der kercken Gods door de manieren so in cleedinge, lange gestijfde blauwe lubben ende andersins, by verscheyden dienaren gepleegt ende gevolgt, so wordt gevraegt, oft niet raedsaem en is, dat bij de kercken in desen werde voorsien tot verhinderinge derselver ergernissen?

Is geantwoordt: also in den woorde Gods nergens en staet voorgeschreven een zeecker wijse van kleedinge ende dat de menschen, ongelijck van humeuren ende complexien zijnde, mede ongelijcke sijn in hare cleedinge ende habyten, so ist nochtans dat de dienaren des sijnodi, wetende dat sij gestelt zijn van den Heere om sijn kercke op te bouwen ende daertoe haer dagelijcx beneerstigen, verclaren dat [3]) sij bereijt zijn een ijegelijck in sijn swacheijt te gemoet te comen, soveel mogelijck is ende willen hen alsoo [4]) draghen, dat sij in hare kercken geen ergernissen en sullen geven.

Alcmaer.

Alcmar [5]). — De vergaderinge, ter wedercoemste D. Hermanni ende

[1]) »ordinaerlijck" C en E hebben »ordentelycken." [2]) »sware" ontbr. in E. [3]) »dat" C en E hebben »dat derhalven." [4]) »willen hen alsoo" C heeft »sich also sal sien te." E evenzoo. [5]) »Alcmar" C heeft »De sake der kercke van Alcmar ende Adolphi Venatoris.

Philippi Cornelii verstaen hebbende van de aencoemste der gecommitteerden des kerckenraedts tot Alcmaer ende Adolphi Venatoris midsgaders der gecommitteerde van 't collegie van burgemeijsteren, heeft begonnen ter handen te nemen 't gravamen, dat vant classe van Alcmaer is uijtgeschreven. Ende nadat de acten des voorgaenden synodi over dit stuck waren overgelesen ter praesentie van de voornoemde gecommitteerde burgemeesteren, is wijder gevraegt, of de gecommitteerde des classis in dese saecke [1]) souden tsaem met die van de kercke binnen ende buijten staen ofte niet.

De sijnodus willende voorcomen alle suspicie, die bij d'eene offte d'andere partije mochte ontstaen ende den classi aendienende, of sij haer recht [2]) om beters wille souden goetvinden te quijteren sonder nochtans in desen gepraejudiceert te zijne, hebben sij raedsamer gevonden, doch onder protestatie, haer den raedt des synodi te onderwerpen ende buijten te staene.

Heeft wijder de synodus goetgevonden om voor te comen alle laster ende scheldwoorden, die int procederen tusschen partijen lichtelijcken mochten ontstaen, dat elck apart ende int bysonder gehoort soude werden.

Ende oversulcx heeft de classe ende de kercke ten aenhooren van de burgemeesteren van Alcmaer, als voorseijt is, te kennen gegeven, dat Adolphus Venator, kerckendienaer tot Alcmaer, geensins heeft connen gebracht worden om door een beleeffde schuldbekenninge wech te nemen alsulcke ergernisse, als hy hadde gegeven so int uijtgeven van twee [3]) sekere boecxkens, het eene [4]) Democritus, het ander genaemt Bruloftsgedicht, so oock in een schrift van 209 articulen, aen allen classen uijtgeschreven, aenwijsende punctuelick, wat sij int overloopen der voorsz. boecxkens hadden genoteert om hem voorgedragen te worden ende wat daeraen volght [5]), seggende daerbij haers ampts te zijn acht te nemen op de leere ende 't leven harer medelidtmaten ende oock onder dien Adolphi Venatoris. Heeft oock int bijsonder de kerckenraedt te kennen gegeven, hoe zedert de laetste handelinge des classis, met Adolpho gehouden, in hare kercke de saecken zijn verloopen, aendienende meteen seeckere puncten van beschuldinge, die sy seyden, dat se desen synodo hadden voor te dragen ende waerin sy oordeelden, dat Adolphus sich grootelijcx hadde verloopen

Als nu Adophus hierop was ingestaen, heeft voor al [6]) versocht van desen sijnodo dese vier dingen, te weten: ten eersten, op wiens versoeck hij geroepen was ende wie zijn partije waren; ten tweeden, welcke die

[1]) »in dese saecke" ontbr. in C. [2]) »recht" C en E hebben »recht in desen." [3]) »twee" ontbr. in C en E. [4]) »eene" C en E hebben »een genaemt." [5]) »volght" C en E hebben »gevolght is." [6]) »voor al" C en E hebben »alvooren"

puncten sijner beschuldinge waren; ten derden versocht hij hem die gegeven te worden int schrift om daerop schriftelijck te antwoorden; ten vierden, dat hem mochte geoorloft wesen eenige personen tot zijner assistentie te nemen; hem nochtans in desen allen submitterende het oordeel deser synodi. Op welken verspreck [1]) de vergaderinge gelettet hebbende, heeft tot antwoorde gegeven, dat in de proceduren de drie eerste puncten sich van selfs souden openbaren ende, aengesien hem niet noodich en was assistentie bijgevoegt te zijne, word hem tvierde afgeslagen.

Men heeft voorts Adolpho beginnen voor te houden het eerste boecxken, genaemt Democritus, uijtet welcke hem aengewesen zijn eenige puncten als oock mede uijt het ander boecxken, mede verhaelt, ende aengeteijckent daerop zijn antwoordt ende verclaringe, gelijck oock sulcx is gedaen opt examen van de 209 artijckelen, alhoewel de sijnodus geern hadde gesien, gelijck sy hem daertoe meermael genoodicht heeft, dat hij 't casseren ende wederroepen wilde, doch te vergeefs. Maer wat aengaet de particuliere beschuldinge, bij de kercke apart aengedient, is dese saecke verhandelt ten binnenstaen [2]) van beijde partijen. Waerop die aenclagende partije zijn verclaringe gedaen hebbende, is Adolphus in zijne defensie daerop gehoort, totdat alles aen wedersijden is ingebracht, 'tgeene een ijegelijck hadde inne te brenghen, gelijck van desen allen pertinente [3]) notie [4]) is gehouden, waervan de papieren bij de gedeputeerde des synodi zijn berustende. Desen aldus gedaen sijnde, heeft de vergaderinge op alles wel gelettet ende gewogen, gelijck de E. burgemeesteren van Alcmaer naermaels te kennen gegeven hebben een goet contentement te hebben in de proceduren, hier gehouden, maer een groot miscontentement in de maniere Adolphi, belovende daervan trouwelijcken rapport te doene aen hare principalen.

Nadat dit nu alles aen wedersijden ten vollen gedebatteert ende gehoort is geweest, heeft de vergaderinge gesocht de saecke wech te nemen door een minnelijck accoordt ende beleeffdelijcke versoeninge naer anwijsinge eenige fauten, ter wedersijden begaen, gelijck tot dien eijnde geconcipieert zijn twee formulieren van versoeninge, waervan het eene alhier in de synode, het ander tot Alcmaer van een uijt dese vergaderinge soude afgelesen werden, ende soude daermede alle querelen doodt ende te niete zijn om in [5]) broederlijcke liefde ende eenicheijt voortaen [6]) te leven. Doch niettegenstaende desen meermael Adolpho zijn voorgelesen met veel biddens ende smeeckens [7]) der broederen, heeft Adolphus datselfde veracht.

[1]) »verspreck" C en E hebben »versoeck." [2]) »binnenstaen" E heeft »buijtenstaen." [3]) »pertinente" E heeft »particuliere." [4]) »notie" C en E hebben »notitie." [5]) »in" C en E hebben »in goede." [6]) voortaen" ontbr. in C en E. [7]) »ende smeeckens" C heeft »smeeckens ende ernstigh vermanens." Evenzoo E.

De synodus wijder met droefheijt procederende, alles wel rijpelicken in de vreese des Heeren overgeleijt hebbende, heeft eijndelijck geresolveert, dat ADOLPHUS bij sententie verclaert sal worden schuldich te sijne [1]) opentlijck schuldbekenninge te doen so hier in de sijnode als tot Alcmaer van de predicstoel tot wechneminge der geheeler [2]) ergernissen ende versoeninge met de kercke, ofte in cas van weijgeringe, dat hij van nu aen gesuspendeert wort van den h. avontmael, hem gevende noch twee maenden respijt [3]) om hemselven naerder te bedencken, dewelcke geexspireert zijnde, ingevalle hij noch ongehoorsaem blijft ende die aenspraacke, die hem van weghen de classe van Haerlem ende van Hoorn respective staende desen tijdt sal gedaen worden, ongehoorsaemlijcken verwerpt, sal gesuspendeert werden van zijnen dienst door de gedeputeerde des synodi ende noch twee bijgevoechde uijt ijeder der gemelder classen, waertoe hem behoorlijcke instructie verleent ende medegegeven is.

Ende opdat het synodus niet na en late, dat tot behoudinge ADOLPHI soude dienen, heeft raedsaem gevonden voor het pronuncieren der sententie, dat dominus HALSBERGIUS ende PHILIPPUS CORNELII, bij denwelcken gebeden was D. ELLARDUS MOENIUS [4]) sich bij te voegen, souden uijtgaen om ADOLPHUM noch wijder aen te spreecken ende hem te vermanen tot gehoorsaemheijt omme de voorgestelde middel van versoeninghe aen te nemen. Ende so hij verstonde in de formulieren voornoemt ijets te wesen, hetwelcke hem dochte safter te connen gestelt werden, jae oock nagelaten [5]) te moghen werden, presenteerden sij haer om [6]) sulcx den synodo aen te dienen. Maer also ADOLPHUS heeft [7]) gepersisteert, is de sententie ten aenhooren van partijen gepronuncieert in forma als volcht:

Gehoort bij den Noordhollandschen synodum, binnen Edam in den name des Heeren vergadert, het aengeven van de kercke ende classe van Alcmaer tegen ADOLPHUM VENATOREM, kerckendienaer binnen derselver stede, belangende seeckere boecxkens, eenen genaemt Redenvreucht oft Democritus ende een ander genaemt Bruloftsgedicht, bij den voorsz. ADOLPHUM gemaect ende doen drucken, ende hierover volcomen mondelinge verclaringe ende verantwoordinge gedaen sijnde; gehoort oock sekere clachten der voorsz. kercke van Alcmaer tegen ADOLPHUM voorseijt betreffende zeeckere handelinge ADOLPHI so in de kerckenraedt als oock in een openbare [8]) predicatie betreffende de schuldbekenninge binnen Alcmaer, insgelijcx met [9]) volcomen antwoorden ende wederantwoorden ten wederzijden; gesien mede ende ondersocht een seecker schrift van 209 artijckelen, bij den

[1]) »schuldich te sijne" ontbr. in C en E. [2]) »geheeler" C en E hebben »gegeven." [3]) »respijt" ontbr. in C en E. [4]) »Moenius" ontbr. in C. [5]) »nagelaten" C en E hebben »uijtgelaten." [6]) »sij haer om" ontbr. in C. [7]) »heeft" C en E hebben »bij syne weygeringe heeft." [8]) »openbare" E heeft »ander." [9]) »met" ontbr. in C.

voorsz. ADOLPHUM al over eenigen tijdt aen allen classen van Noordhollandt overgeschreven ende bij denselven classen op den synodum gerefereert, ende ADOLPHI verclaringe ende verantwoordinge so int generael als op eenige bysondere puncten daerop verstaen; ende eijndelijck mede gehoort de clachten ADOLPHI voorseijt tegens zijne medebroederen PIETER CORNELISZ ende CORNELIS VAN HILLE in de leere ende wandelinge [1], te voren mede int voorsz. schrift van 209 artijckelen sommierlijck gestelt ende alhier specialijcken in desen synodo geclaecht, met volcomen antwoordt ende wederantwoordt ten wedersijden. Al tgene voorseijt, midsgaders wat dien aencleeft ende den sijnodo ex officio aen te mercken stont, rijpelicken ende in de vreese des Heeren ende na zijn h. woordt overgeleijt ende overwogen zijnde, naedat men den voorsz ADOLPHUM tot gheen schuldbekenninge bij seeckere formulier opt gevoechlijcste ende so na als de conscientie, waerheydt. ende stichtinge van Gods kercke lijden mochte ende [2]) ten wederzijden beraemt ende beyden voorgestelt ende bij CORNELIUM HILLENIUM, soveel hem aenging, gewillichlijck aengenomen ende daerover met den synodo versoent, niet heeft connen bewegen ende oversulx door desselven ADOLPHI hardneckicheijt noodelyck gedrongen wordt tot uijterlijcken oordeel te comen, heeft derhalven de voorsz. synodus verclaert ende geoordeelt, verclaert ende oordeelt mits desen, dat ADOLPHUS voorseijt hem selven vergrepen heeft in dese navolgende stucken: eerst op het aengeven ende clachte [3]) der kercke ende classe van Alcmaer, dat hij een boecxken, genoemt Redenvreucht, ter onbequamer tydt ende met [4]) onstichtelijcke materie als oock een Bruijloftsgedicht met quetsinge van de gemeijne eerbaerheydt ende beijde dese boecxkens tsamen tegen de betamelicheijt ende weirdicheijt sijns ampts met ergernisse uijtgegeven heeft; ten anderen op de clachte van de kercke van Alcmaer, dat hij hem vergrepen heeft in bedriegelijcke handelinge met den kerckenraedt tot Alcmaer int stuck sijner schuldbekenninge ende moedwillige wederspannicheijt tegen denselven, daerop gevolcht, als oock bespottelijcke verachtinge desselven sonder reden ende in een onbehoorlycke predicatie, streckende tot oproermakinge [5]) ende onruste der gemeijnte; ten derden, aengaende het geschrift van 209 artijckelen, dat hij sulck een gantsch onbehoorlijck schrift aen allen classen overgesonden heeft, weirdich genoemt te worden een libel fameus, in welcken onder veel andere berispelijcke puncten gevonden worden groote ontemperheijt [6]) ende spijticheijt van woorden, een dienaer Christi gantsch onbetamelijck, ende voorne-

---

[1]) »in de leere ende wandelinge" ontbr. in C. [2]) »ende" ontbr. in C en E. [3]) »ende clachte" ontbr. in C en E. [4]) »met" ontbr. in C. [5]) »oproermakinge" C heeft »opmakinge". Zoo ook E. [6]) »ontemperheijt" C en E hebben »ongetempertheyt".

melijck spottelijcke beschrijvinge sijner medebroederen, bijsonder des vromen ouden mans [1]), item onbehoorlijck verhael, daermet dat verscheijden vrome predicanten ende geleerde mannen buijten ende binnen desen sijnodo, ja ooc buijten dese provincien verdacht [2]) gemaect werden, item onrechte verwerpinge van eenige sijnodale besluijtinge, niet strijdich tegens Gods woordt, denwelcken hij evenals alle andere predicanten behoort onderworpen te wesen, ende eijndelijck gesochte ende onrechtveirdige beschuldinge des laetsten sijnodi, t'Enchuijsen gehouden, alsoock derselver gedeputeerden; dat hij eenige kerckelijcke vergaderinge, in desen landen gehouden, daerin eenige opgeresen swaricheydt in voorleden tijden verhandelt ende geoordeelt zijn geweest, int voorsz. schrift van 209 artijckelen bitterlijcken ende zeer lasterlijcken beschuldicht heeft, waerop hij, tweemael instantelijck versocht zijnde, verclaringe te doen geweijgert heeft; ten vierden aengaende sijne clachten tegen sijne medebroeders, dat hij een ongefondeerde beschuldinge te voren aen allen classen uijtgeschreven ende in den sijnodo voortgebracht heeft tegen den vromen ouden man Petrum Cornelii ende int bijsonder een calumnieuse ende onmatige beschuldinge zijns medebroeders Cornelii Hillenii in leere ende wandel oock te vooren aen allen classen uijtgeschreven ende daerna alhier in den sijnodo specialijcken voorgestelt heeft, in welcken niet gevonden is, dat sulcken hoogen aengeven weirdigh was noch in leere noch in wandel; ende eijndelijck, dat hij hem vergrepen heeft in groote onachtsaemheijt [3]) tegens verscheijden kerckelijcke vermaningen, soo particulier als van weghen des synodi gedaen in een saecke, daertoe hij nochtans seer nabij in substantie naderhandt door d'auctoriteijt van de magistraet [4]) gebracht is, nadat hij de kercke van Alcmaer door zijn onwillicheijt een goede tydt daerover in twist [5]) hadde gehouden. Van welcke puncten, zeer ergerlijcke ende van quade consequentie ende een dienaer Jesu Christi onbetamelijck sijnde, de synodus verclaert den voorsz. Adolphum gehouden te wesen schuldbekenninge te doen ten deele in dese vergaderinge ofte voor de gedeputeerden des synodi, ten deele opentlijck van de predicstoel in de kercke van Alcmaer, ende in cas van weijgeringe, dat hij van des Heeren avondmael van nu aen gesuspendeert sal zijn, ende bijaldien hij binnen den tijt van twee maenden geen behoorlijcke schuldbekenninge wil doen volgens den formulier ende inhouden deser sententie, sal hij na het exspireren van de voorsz. maenden van den dienst tot Alcmaer gesuspendeert ende opgeschort zijn, gelijck hij metterdaet sal worden gesuspendeert, in gevalle hij in zijn dienst ofte predicatie sal bevonden worden binnen desen twee maenden hem anders te dragen dan het betaemt.

[1]) »mans" E heeft »mans Petri Cornelii". [2]) »verdacht" C heeft »veracht". [3]) »onachtsaemheijt" C en E hebben »ongehoorsaemheyt". [4]) »magistraet" E heeft »magistraat van Alcmar". [5]) »twist" C heeft »onruste ende twist".

Is ooc mede ADOLPHO aengedient, dat CORNELIUS HILLENIUS met den synodo is versoent over eenige puncten van aenclachten, die hij tegens hem voortgebracht heeft, over welcke het synodus verstonde, dat hij berispelijck was, presenterende insgelijcx over deselfde puncten met hem te versoenen.

Maer ADOLPHUS, dit geweijgert hebbende, heeft geprotesteert tegens dese sententie ende daervan geappelleert op den nationalem synodum, versoeckende copije ende restitutie van sijne stucken. Dese sijn hem wel geaccordeert, mits latende copije auctentijck bij dese vergaderinge, gelijck hem oock is medegedeelt copije van de sententie sonder meer.

De classis van Alcmaer is bedanct geworden van hare groote [1]) sorghe ende christelijcken opsicht, die sij gedragen heeft over de kercke van Alcmaer, alsooc mede over de beleeftheijt, met welcke sy haer in desen tegenwoordigen handelinge hebben gedragen.

Particularia.

1.

PIETER JANSZ *tot Abcoude.* — PIETER JANSSZ, gewesen eertijts dienaer tot Lopijck ende nu onlangs tot Abcoude, is op sijn versoeck binnen gestaen, vertoonende wettelijcke attestatie zijner leere ende levens, met eenen noch te kennen gevende de moeijten ende swaricheden, die hij sijns yvers ende goeden devoirs halven, in de kercke van Abcoude aengewendt tot weeringe der misbruijcken ende swaricheden, bij den Papisten aldaer moetwillich aengerechtet, sijn ontmoet ende dat hij daarenboven door de auctoriteijt der E. heeren Staten van Utrecht niet al te beleeft van zijnen dienst is afgeset ende om in een ander provincie dienst te soecken is doen vertrecken, onaengesien, so hij seyde, dese swaricheden over lange tijden waren gestelt in handen van zyn Excellentie, versoeckende derhalven van dezen synodo raedt ende assistentie met praesentatie van zijnen dienst. De vergaderinge, van goeder handt verstaende, hoe desen persoon hem in leer ende leven wel [2]) heeft gedragen, heeft geresolveert, alsoo de provincie van Utrecht tot desen synode niet en behoort ende dat nu de plaetse van Abcoude met een ander [3]) uijt de auctoriteijt der Staten voorsz. is voorsien, dattet hem beter is in een ander provincie hem te laten emploijeren, ten welcken eijnde hem eenige vacerende plaetsen in de respective classen deses synodi bekent gemaect zijn. Ende is wijder vereert met de summa van 60 gll. 5 stt., belastende voorders den

[1]) »groote" C en E hebben »goede". [2]) »wel" ontbr. in C. [3]) »ander" E heeft »anderen dienaer".

deputatis deses synodi daer noch wat op te leggen, sooveel alst haer goet duncken sal, houdende in recommendatie den soberen standt der kercken int Sticht om dese ende diergelijcke abuijsen [1]) ter gelegender tydt aen zijn Excellentie te remonstreren om door zijn auctoriteijt daerin voorsien te mogen werden.

2.

Rapport ROGGII. — D. JOHANNES ROGGIUS, kerckendienaer tot Hoorn, heeft rapport gedaen van 'tgene hij in de sijnodo van Groeninger [2]) Omlanden ende Drente, in den Dam onlangs gehouden, heeft gebesoingeert, waerover de vergaderinge een goedt contentement genomen heeft. Ende is ROGGIUS van sijnen goeden dienst bedanct, stellende mette meeste stemmen in sijn plaetse PETRUM CORNELII, kerckendienaer tot Enchuijsen, om op den synodum voornoemt toecoemstige jare te verschijnen met behoorlijcke credentie ende instructie ende daervan rapport te doene aen de gedeputeerden deses synodi mondeling ofte bij schrifte.

3.

Deputatus op Gelderlant. — D. JOANNES HALLIUS, kerckendienaer tot Amsterdam, overmidts sijne cranckeijt absent sijnde, heeft laten aendienen door JOHANNEM HALSBERGIUM, sijnen collegam, dat hij tot Harderwijck ter synodale vergaderinge des vorstendoms van Gelderlandt voorleden somer is verschenen ende sijn commissie uijtgevoert heeft uijt den name deses synodi sonder ijets te hebben int bysonder om aen dese vergaderinge te rapporteren. Worde derhalven van zijnen goeden dienst bedanct ende in sijnen plaetse mette meeste stemmen geordineert D. JOHANNES HALSBERGIUS, dienaer tot Amsterdam, omme met behoorlijcke credentie ende instructie te erschijnen op den aenstaenden synodum vermelt ende daervan rapport te doen aen de gedeputeerde des synodi bij monde of geschrifte.

4.

Gravamina over te senden an de ander provincien. — D. ELLARDUS MOENIUS, gedeputeerde des synodi van Gelderlandt te deser vergaderinge, heeft verclaert in commissie te hebben achtervolgende het goetvinden der kercken van Gelderlandt, voorleden jaer synodaliter geresolveert, alhier te versoecken, dat de gravamina, die van de classe deses synodi onderlinge worden overgesonden om met gemeen advijs aller kercken verhandelt [3])

---

[1]) »abuijsen" E heeft »abusen int Sticht". [2]) »Groeninger" C heeft »Groeningen". Zoo ook E. [3]) »verhandelt" C en E hebben »in den sijnodo verhandelt".

te werden, oock van gelijcken [1]) aen de gedeputeerden der synode van Gelderlandt souden overgesonden worden, 'twelcke mede de gedeputeerden van Zuijdhollandt hebben versocht. Maer alsoo voor desen geen resolutie over dit punct en wort bevonden, is belastet eerst in de classen verhandelt te worden om daervan haer advijs ende goedtvinding over te schrijven aen de gedeputeerden des synodi.

5.

Deputati synodi. — D. Wernerus Helmichius [2]), gedragen hebbende alsnu voor het tweede jaer den last des sijnodi, is van dese vergaderinge zijns trouwen [3]) diensts bedancket ende in zijn plaetse vercoren mette meeste stemmen D. Johannes Bogardus, kerckendienaer tot Haerlem, omme beneffens Hermannum Gerardi [4]) desen aenstaenden jare de synodale lasten uijt te voeren.

6.

Rekeninge. — Joannes Halsbergius ende Guiliame de Keij, ouderling tot Haerlem, gecommitteert ter aenhooren van de reeckeninge der gedeputeerden, hebben daervan rapport gedaen an dese vergaderinge.

7.

Edam ende Broeck. — Alsoo D. Helmichius was belast rapport te doen van tgene bij hem ende sijne medegedeputeerde was gehandelt tot Edam ende Broeck in Waterlandt tot wechneminge van de twist, die daer was ontstaen [5]), ende die van [6]) Edam belastet waren uijt te staen, doch dat sij int eerste zeer instantelijck hebben geweijgert, nochtans, haer naderhandt weder bedenckende, hebben haer gesubmitteert onder het oordeel deser vergaderinge ende onder protestatie ende behoudens het recht van haer appel.

De synodus, gehoort hebbende uijt het rapport D. Helmichii den staet ende gelegentheijt der kercke van Brouck voorsz., ooc mede hebbende gesien een requeste uijt den name ende van wegen deselfde kercke, hier overgeleijt, dolerende over eenige moeijte, die hen bejegent van eenige kerckelijcke vergaderinge ende personen, so sy seijden, meteenen versoeckende om van de opsicht des classis van Edam ontslagen ende tot den classen van Amsterdam overgevoert te mogen werden, maer alsoo de broederen des classis van Edam [7]) te kennen hebben gegeven, dat dese

---

[1]) »van gelijcken" C heeft »tijdelyck", E »te gelyck". [2]) »Helmichius" E heeft »Helmichius, kerckendienaer tot Amsterdam". [3]) »trouwen" C en E hebben »trouwen en goeden". [4]) »beneffens — Gerardi" ontbr. in C. Achter »Gerardi" heeft E nog: »dienaer tot Enchuijsen". [5]) »daer was ontstaen" C en E hebben »ontstaen was in de kercke van Broeck voorseydt." [6]) »van" C en E hebben »van de classe van". [7]) »Edam" C en E hebben »Edam, binnenstaende".

sake, scherpelijc ondersocht zijnde, voornemelijc onder de vroedtschap sal bevonden werden anders te wesen, dan hier mondeling ofte bij geschrifte soude mogen aengegeven zijn, meteenen seggende, dat de kerckenraedt van Monickendam bereydt was om sich te verantwoorden tegen 'tgene, dat men in dese handelinge tot haren nadeele mochte voortbrengen; de synodus, dese sake wel insiende, heeft goetgevonden resolutie te nemen tot bevredinge van partijen ende wechneminge van alle moeijte ende onrust [1], heeft derhalven beraemt ende in geschrifte gestelt een zeecker middel van accord om te vorderen (ist mogelijck) een seeckere versoeninge ende gestadige vrede aen wedersijden. Ende is d'exsecutie belast D. HELMICHIO, JOHANNI WILSOET ende BERNARDO SPANAEO beneffens den gedeputeerden des sijnodi [2]) met auctorisatie ende wettelijcke instructie ende is desen de partijen aen wedersijden aengedient ende belastet haer geseggelijcken ende vredelijcken [3]) te dragen.

8.

Brief vuyt Vranckrijc. — PISCATORIS *scripta.* — Is alhier vertoont een zeecker brief, gesonden van de algemeijne kercke van Vrancrijck, daerbenevens gaende een copije van de Belijdenisse des geloofs, eertijden bij deselfde kercke uijtgegeven, alsnu wederom op een nieuwe oversien ende met een artijckel van den antichrist vermeerdert ende bevestight in haren nationale synodo, gehouden nu onlangs in Daulphine, versoeckende van de kercke van dese Nederlanden dese hare overgesonden confessie te lesen, overwegen ende haer broederlijck overgeschreven te werden, soo daer ijet in gevonden wert anteijckeninge weerdich te sijne. Ende ten wedersijden, dat de Belydenisse der Nederlandscher kercken haer soude overgesonden werden om van gelijcken bij hen te doene, ten eijnde de suyverheijdt ende eenicheijt des geloofs, die daer is tusschen de Françoijsche ende Nederlandsche kercken, te beter mach blijcken ende een ijegelijck volcomen contentement geschiede.

Is noch een ander brief van deselve kercke hier overgeleijt, te kennen gevende dat in de schriften D. [4]) PISCATORIS, professoris in de Nassausche academie tot Herborn, eenige dingen te vinden zijn, diewelcke staen genoteert [5]) ende den auctoor daervan vermaent te worden.

De sijnodus heeft raedtsaem gevonden dese saecke door hare gedeputeerde te leggen in communicatie met den synodo van Suydhollandt.

9.

COOLHASII *excommunicatio.* — D. FESTUS HOMMIUS heeft in dese verga-

[1]) »onrust" C en E hebben »onlust" [2]) »beneffens — sijnodi" ontbr. in C.
[3]) »ende vredelijcken" ontbr. in E. [4]) »D" C heeft »D.D. Joh.", E. »D. Joannis".
[5]) »genoteert" C heeft »genoteert te moeten werden". In gelijken zin E.

deringe te kennen gegeven, hoe dat in de laetste synode van Suydhollandt goetgevonden was de sententie der excommunicatie, tegen Casparum Coolhaes genomen, t'exsecuteren tot Amsterdam, alwaer Coolhaes tegenwoordich woont, ende dat de kercke van Amsterdam de meeste difficulteijt niet en maket, bij sooverre als sulcx in deese sijnodo raedtsaem bevonden ende van een dienaer uijt Suydhollandt gedaen soude werden. Maer alsoo de E.E. heeren commissarisen dese vergaderinge te bedencken gaven, dat geen cleijne swaricheden in dese saecke te verwachten stonden, so heeft de synodus goetgevonden de saecke te renvoyeren aen den Suydhollandschen synodum [1]).

10.

Breede verclaringe van de houwelicsche ordonnantie. — Is voorgestelt by den classe van Alcmaer, of men niet en sal versoecken naerder verclaringe van de huwelicsche ordinantie nopende de clausule van den tydt, in welcken se gehouden zijn sich te laten bevestigen, die haer huwelijck van onordentelijck bijslapen beginnen.

Ee E.E. heeren commissarisen hebben verclaert, dat bij sententie van den Hove elcken maendt sijn bijsondere boeten onderworpen is.

11.

Papen en Jesuyten. — Item deselfde hebben te kennen gegeven, dat de papen ende Jesuwijten hier te lande veel conventiculen houden ende onderstaen in scholen ende weeshuijsen [2]) haer in te dringen tot nadeel van de jonge jeugt, aenwijsende een zeecker exempel op Texel.

De E. heeren commissarisen hebben belooft hierin te voorsien.

12.

Wederdoops boecxken. — Is mede voortgebracht een boecxken [3]) by de partijen van de drie versoende rotten der Wederdooperen, in dewelcken lasterlijcken wort gesproocken van de persoon Jesu Christi, ende is tegelijck mentie gemaect van een boecxken, uijtgegeven bij Jacob Pietersz van der Mullen, om in dese vergaderinge advijs te hooren [4]).

De sijnodus heeft goetgevonden D.D. Jacobum Arminium hiervan te verwittigen ende het boecxken hem ter handen te stellen.

13.

Doop dergener, die by justitie gedoot worden. — Het classis van Haerlem versoect advijs, wat men doen sal met eenen patient, diewelcke, bij

---

[1]) »synodum" C heeft »sijnodum naestvolgende". [2]) »weeshuijsen" C heeft »andere weesehuysen", E »andere scoelshuijsen". [3]) »boecxken" C en E hebben »boexken uijtgegeven". [4]) »om — hooren" ontbr. in C en E.

justitie verwesen [1]) zijnde, den christelijcken doop begeert te ontfangen, denwelcken hij seecker is bij zijnen ouderen [2]) versuijmt te wesen.

D'antwoorde is: te refereren aen de classen.

14.

Boecken vuyt te geven. — Is gevraecht van de gedeputeerde des sijnodi, of men den 49 artijckel des nationalen sijnodi, in den Hage gehouden, spreeckende van boecken uijt te geven, niet en sal onderhouden.

Is geantwoordt: jae.

15.

Censura. — Censura is gehouden ende nadat PETRUS CORNELII van wegen het classis van Enchuijsen [3]) de vergaderinge hadde besloten met een predicatie, genomen uijt Matth. 24 vs. 45 [4]), is dese vergaderinge geeijndicht [5]) ende besloten den toecomstigen synodum [6]) gehouden te werden tot Alcmaer.

Actum den 26 Junij 1604 [7]).
WILHELMUS DE HAESE, preses.
JOANNES WALLESIUS, scriba synodi [8]).

Handelyngen des particulieren synodi, gehouden binnen Alcmar den 14en Junij [9]) anno 1605.

Propositie. — De broederen, die van wegen de classen tot dese vergaderinge gecommitteert waren, verschenen synde, is deselve na besluyt des synodi, tot Amsterdam de laetste mael gehouden, aengevangen geworden doir een propositie, die CORNELIUS HILLENIUS uyt het 4de cap. des eersten brieffs aen de Corinthen over het 2e vers gedaen ende daeraen met een gebedt, oock tot de verkiesinge des praesidis, assessoris ende scribae dienende, geeyndicht heeft.

Credentien overgelevert — De credentien dergener, die van de classen

[1]) »verwesen" C en E hebben »ter doodt verwesen". [2]) »ouderen" C heeft »ouderen in syne jonckheyt". [3]) »van wegen — Enchuijsen" ontbr. in C. [4]) »45" ontbr. in E. C heeft »45, 46, 47, 48, 49, 50, 51." [5]) »geeijndicht" C heeft »met dancksegginge geeyndight". [6]) »synodum" ontbr. in C. [7]) »Actum — 1604" C heeft »Aldus gedaen tot Edam desen 26 Junij anno 1604", E »den 26 Junij". [8]) De handteekeningen van praeses en scriba zijn in C weggesneden. Er staat nog: »onder stont geschreven". In E ontbr. de handteekening van den scriba. [9]) »Junij" D heeft »Junij ende geeijndicht den 17 derselver maent." Evenzoo C.

tot desen synodum uytgesonden syn geweest, overgegeven ende voor den broederen voorgelesen synde, syn dese navolgende broederen bevonden tot dese vergaderinge te behooren.

Uyt de classe van Alcmar:

Cornelius Hillenius[1]), dienaer Jesu Christi binnen Alcmar.
Gualterus Adriani, predicant tot Graft ende Ryp.
Cornelis Janszen van der Nieuburg, ouderlynck tot Alcmar.
Jan Hubertszen, ouderlynck tot Nieuwe Nieudorp.

Van Harlem:

Joannes Bogaert, bediender des woorts Gods tot Harlem.
Nicolaus Allertszen, dienaer des woorts Gods tot Oostzanen.
Aris Outgerszen, ouderlynck tot Harlem.
Cornelis Isbrantszen, ouderlynck tot Isps.

Van Amsterdam:

Lucas Joannis, predicant tot Amsterdam.
Joannes Silvius, dienaer Jesu Christi tot Slooten.
Cornelis Schellinger, ouderlynck tot Amsterdam.
Jan Corneliszen, ouderlynck tot Blaricom.

Van Hoorn:

Cornelis Janszen, dienaer des h. evangelii tot Schellynckhout.
Jan Corneliszen, dienaer de woorts tot Eertswoude
Gerbrant Evertszen, ouderlynck tot Abbekerck
Albert Janszen, ouderlynck tot Twisch.

Van Enckhuysen:

Pieter Albertszen, dienaer Jesu Christi tot Enckhuysen.
Fredricus Broeckerus, dienaer Jesu Christi tot Binnewysen.
Matthys Jacobszen, ouderlynck tot Medenblyck.
Gerrit Pieterszen, ouderlynck tot Hoochcaspel.

Van Edam

Carolus Petri, dienaer der gemeynte Christi tot Purmerende.
Joris Joriszen Strydt, predicant tot Ransdorp.
Jan Henrickszen Janknecht, ouderlynck tot Edam.
Simon Janszen, ouderlynck tot Ilpendam.

Verkiesinge praesidis, assessoris, scribae. — Na het lesen der credentien ende kennisse dergener, die uyt de classen verschenen waren, syn met gemeener bestemminge vercoren tot eenen praesidem Joannes Bogardus, bediender der gemeynte Jesu Christi tot Harlem, tot eenen assessorem Petrus Alberti, bediender des h. evangelii tot Enchuysen, ende tot eenen scribam Cornelius Hillenius, dienaer Jesu Christi tot Alcmar.

---

[1]) Hierbij staat in margine »persoonen deser vergaderinge". Zoo ook in B.

Credentien aengenomen. — De credentien der broederen der classen overdacht ende geexamineert synde, syn deselve by de vergaderinge voir vol aengenomen, alleen dat de credentie der classe van Hoorn niet mede van den praeside haers classis en was onderteyckent, waarin, als de broeders haer ontschuldichden, heeft de vergaderinge daerin een genoegen genomen.

De heeren commissarissen. — Syn mede van wegen den E.E. heeren Staten met credentie verschenen de eerentfeste, wyse, hoochgeleerde heeren mr. ROMBOUT HOGERBEETS, raet ordinaris in den Hoogen Raet, ende mr. NICOLAUS CROMHOUT, raet ordinaris in den Provincialen Raet, om uyt den name derselver E.E. heeren Staten na voorgaende gewoonte tegenwoordich te syn ten eynde alles, twelck in dese vergaderinge verhandelt sal werden, stichtelyck geschieden moge.

Gedeputeerde uyt andere synoden. — Insgelycks syn mede met behoorlycke credentie gecompareert de E. WILHELMUS BAUDARTIUS, dienaer Jesu Christi tot Suytphen uyt den name des synodi van Gelderlandt.

Item de E. FESTUS HOMIUS, bediender des woorts Gods tot Leyden, ende D. DANIEL DOLEGIUS, bediender des h. evangelii tot Delft, van wegen de synodale vergaderinge in Suijthollandt om volgende de aengenomen ende nu bevestichde gewoonte der correspondentie deser vergaderinge by te syn ende deselve met goeden raet ende advysen behulpich te wesen.

1.

Tyt der vergaderinge. — Is van wegen den tyt der vergaderinge by de meeste stemmen voor goet ingesien, dat men des mergens van acht uren tot elven ende des namiddachs van tween tot den sessen vergaderen sal.

2.

Van den synode nationael. — Aengaende het aenhouden om by den E.E. heeren Staten het houden des nationalis synodi te vercrygen, hebben de deputati des synodi verclaert, dat by haer tot voorderinge desselfs wel in den eersten requeste gestelt maer niet overgegeven was geweest, dewyle de E. heere Advocaet te kennen hadde gegeven, dat men sulcx sonder de uytdruckinghe der redenen, die de kercken tot hetselve versoeck veroorsaecken, daerby te voegen niet versoecken en soude. Dat sy derhalven eenige redenen (als van wegen eenige appellen, die op verscheyden tyden ad synodum nationalem geschiet waren; het vervallen der gemeener kerckenordininge; eenige pointen, die in deselve wel dienden tot nootsaeckelycke stichtinge vermeerdert off oock verandert te wer-

den; om de goede eenicheyt ende correspondentie onder den kercken te meer te bevestigen; om bequaeme middelen te beramen, waerdoor tsy met tegenstaen der secten ende ketterien, met refutatien derselver boecken, met eenige tractaetgens uyt te geven etc de leere der waerheyt te meer voorgestaen mochte werden; van wegen verscheyden clachten, swaricheden ende vragen der kercken particulier, die niet anders dan door middel des synodi nationalis connen gebetert worden etc.) by haer gestelt wesende, den E E. heeren Staten overgelevert hadden, waerover als by denselven E.E. heeren versocht wort, dat hare E. noch naerder ende particulierer specificatie vertoont soude werden, dat sy sulcx tot dese vergaderinge overbrachten, ten eynde bedacht werde, wat hierin veerders soude dienen gedaen te werden. De synodus, dit stuck aenmerckende ende verstaende, dat men in het versoeck desselfs volgende voorgaende besluyten sal aenhouden, te meer dewyle goede hope gegeven wort, dat de E. heeren Staten van Utrecht, die tot noch toe het houden des synodi nationalis niet hebben connen inwilligen, tot hetselve [1]) verstaen sullen, heeft geresolveert, dewyle het niet voor raetsaem noch vruchtbaer ingesien wort alle particuliere saecken te specificeren, alsoo die, het consent des synodi vercregen synde, uyt allen synoden particulier versamelt sullen werden, dat de deputati, op de twee generale redenen, dewelcke syn de onderhoudinge der suyverheyt der leere ende stichtelycke regeringe der kercke, vaststaende, met neersticheyt aenhouden ende den E. heeren Staten van Utrecht tot het inwilligen desselven aensoecken sullen.

3.

Refutatie der argumenten der Wederdooperen. — Alsoo D. doctor Jacobus Arminius de vergaderinge door den deputatos hadde laten aenseggen, dat de kercken van wegen den last, die hem om der Wederdoopscher argumenten tegen de leere der waerheyt te refuteren opgeleyt was, niets te verwachten hadden, aengemerckt hy tot hetselve eensdeels uyt oorsaecke der lasten syner beroepinge ende anderdeels, dat hy by eenige van ongesontheyt in eenige pointen der leere soude gesuspecteert worden, waervan hy begeerde gesuyvert te worden, geensins verstaen en conde ende oock daerby versochte dat, hy van dien last ontslagen synde, sulcx yemant anders mochte opgeleyt werden. De broeders, de redenen D. Arminii voor onvast ende geensins genoechsaem bekennende, hebben besloten, dat D. Jacobus Arminius door den gedeputeerden met neersticheyt tot het nacomen des vorigen lasts gebeden ende vermaent sal worden.

[1]) »niet hebben — hetselve". In plaats hiervan stond er eerst »tegengestaen hebben tot het inwilligen desselven", maar deze woorden zijn doorgehaald.

4.

Translatie des bibels. — D. WERNERUS HELMICHIUS heeft den broederen laten aendienen, dat hy int werck der translatie des bibels met meerder neersticheyt hoopt te voorderen, als hy tot noch toe heeft connen doen. Twelck de broeders met goet genoegen verstaende, hebben den deputatis opgeleyt tot hetselve aen te houden ende, alsoo D. ARNOLDUS CORNELII in den Heere ontslapen is, aen de kercke van Amsterdam te bevoorderen, dat hy, sooveel doenlyck is, van de kerckelycke diensten ende lasten mochte ontslagen werden.

5 [1]).

Alsoo in der saecke van Urck by die van Enchuysen tot noch toe te vergeefs is geaerbeyt ende voor desen geen hope en schynt te wesen om daerin yet vruchtbaers te mogen wercken, sal datselve, dewyle eenige hope gegeven wort, dat dat eylandeken vercocht sal werden, voor eenen tyt opgeschort worden om ter gelegender tyt naerder daerover resolutie te nemen.

6.

Middelen om de correspondentie met eenige [2]) *provincien te voorderen.* — *Aen die van Groeningen te schryven.* — Van wegen het versoecken der middelen aen den E.E. heeren Staten, waerdoir eenige andere provincien verlicht mochten werden om te bequamer de correspondentie met onsen synodo te houden, hebben de gedeputeerde geantwoort sulcx geschiet te syn ende haer eenige penningen, doch niet verder als voor eens, ontfangen te hebben. Hebben noch deselve verclaert, dat sy aen de andere provincien noch niet geschreven hadden. Ende alsoot sich laet aensien, dat die van Groeningen van voornemen syn de correspondentie met onsen synoden in Hollandt na te laten, dewyle sy in den voorleden jare noch in den onsen tot Edam noch in den Suythollantschen tot Woerden niet verschenen syn, ja oock onse gedeputeerde tot haren synodum niet ontboden hebben, is voor goet ingesien, dat de deputati onses synodi, aen deselve schryvende, na de redenen desselfs vernemen sullen, opdat daeraen na bevint der saecke hierover naerder moge geresolveert worden.

7.

Van de abusen int echtscheyden ende drucken. — Aengaende de groote abusen van de onchristelycke echtscheydinge, licentie int drucken etc.

---

[1]) Bij dit art. heeft D in margine: »De zaecke van Urck." [2]) »eenige" D heeft »de".

is by den E.E. heeren Staten volgende het rapport van den deputatis geantwoort, dat daerin met ernst voorsien sal werden. Sullen derhalven de broederen haer vermaent houden met haren magistraten respective in den steden te spreecken ende het voorderen desselfs te recommanderen.

8.

Predicanten, die van nieus tot den dienst toegelaten syn. — Van wegen de persoonen, die in dit jaer van nieus tot den dienst beropen ende toegelaten syn geworden, syn dese navolgende:

In den classe van Alcmar: JACOBUS ALBERTI, de sone des predicants tot Petten, gewesen student tot Franicker, dewelcke, met goeder attestatie van den professoren ende de kercke tot Franicker voorsien synde, na examinatie ende goetkenninge voir deselve classe in de kercke van Coedyck tot een predicant is bevesticht geworden.

In den classe van Harlem is JAN MARTENSZEN, met attestatie gecomen synde van Overrynlandt, by haer geexamineert ende toegelaten voor de gemeynte tot Velsen; noch JAN ADRIAENSZEN, dewelcke attestatie met sich hebbende van de kercke van Alcmar voor den tyt des vorigen synodi, twelck, doen vergeten synde, nu wort ingebracht, geexamineert ende goet bekent synde, voir de gemeynte van Crommenie toegelaten is; noch HENRICUS GEISTERANUS, met attestatie van de professoren tot Leyden comende, is na examen, twelck voor deselve geschiet is, ende na goetvindinge tot een predicant voir de kercke van Assendelft toegelaten. Noch hebben sij SIMON OCKERSZEN, die attestatie van de kercke van Edam vertoonde, na examinatie ende goetvindinge tot een predicant voor de gemeijnte van Westzanen geordineert.

In den classe van Amsterdam is GOOSSEN DIRRICKSZEN, synde geweest sieckbesoecker op eenige der Oost-Indischer schepen ende hebbende attestatie van de kercke van Wesop, na examinatie ende goetkenninge tot een predicant aengenomen voir de gemeynte tot Waverveen. Noch is by deselve tot den dienst na voorgaende orden toegelaten JOANNES LUCAE voor de kercke van Laren ende Blaricom, hebbende goede attestatien van den regente en subregente tot Leyden, item van de kercke tot Leyden alsmede van D.D. GOMARO.

By die van Enckhuysen is WAUTER REINERTSZEN, synde geweest sieckebesoecker, vertoonende attestatie van de kercke van Amsterdam, na examinatie voir de gemeynte opt Westeynde van Vlielandt tot den dienst toegelaten.

In de classe van Edam is BERNARDUS GARTS, hebbende attestatie van de classe ende kercke van Delff, na orden der kercke voir de gemeynte van Suyderwoude tot een predicant opgenomen, gelyck mede by deselve

CORNELIUS PETREUS, sijnde geweest rector van de schole tot Edam, tot een predicant voor deselve gemeijnte is aengenomen geworden.

9.

Van de saecke der kercken in de Ommelanden. — In de saecke oft versoeck der kercken in de Ommelanden, alsoo sy niet verschenen syn, is van onsen deputatis gelyck haer in den voorleden synodo in last gegeven was, niets tot voorderinge derselver gedaen off verhandelt geworden.

10.

Beantwoordinge der argumenten aengaende het trauwen der ongedoopter met de gedoopten etc. — Alsoo by den gedeputeerden verclaert wiert, dat de redenen ende argumenten, die voir het trauwen der gedoopten ende ongedoopten byeengestelt syn geweest, by eenige broederen syn beantwoort geworden ende het noodich geacht is, dat by dese vergaderinge derselver kennisse genomen werde, heeft deselve PETRUM ALBERTI, predicant tot Enchuysen, LUCAM JOANNIS, predicant tot Amsterdam, ende CAROLUM PETRI, predicant tot Purmerende, bestemt om deselve te doorsien ende daervan rapport in te brengen. Dewelcke na het doorsien derselver haer oordeel uytspreeckende ende verclarende, dat die antwoorde, cortelyck gestelt synde, wat naerder de saecke uytdruckte ende beantwoorde als in het voorgaende schrift, van twelcke in den voorgaenden synodo is gesproocken geweest, geschiet is, twelck als het na het oordeel der vergaderinge tot kennisse der classen int besonder dient gebracht te werden, hebben de broeders voor goet ingesien, dat van hetselve schrift by de gedeputeerde van elcke classe tegenwoordelyck copie medegenomen, by den classen ingesien ende, of men hetselve tot den druck sal voorderen ofte niet, met den eersten aen den gedeputeerden onses synodi overgeschreven sal werden.

11.

Graden der consanguiniteyt ende affiniteyt. – De deputati synodi hebben aen den E E. heeren Staten in schrift all soodanige graden van consanguiniteyt ende affiniteyt vertoont, als in de h. schrifture tsy uytdruckelyck tsy uyt een gevolch verboden syn ende wort daervan benevens de andere stucken, die in den requeste vervaet syn, de goede uytcoemste verwacht.

12.

Voorstellinge dergener, die van nieus tot den dienst der kercke beropen worden. — Alsoo over het gravamen van Harlem in den voorgaen-

den synodo besloten was, dat diegene, die van nieus tot den dienst der kercke beropen worden, in de gemeynten, daer sy off wonen off hare woninge gehadt hebben, veerthien dagen opentlyck voorgestelt sullen werden ende hetselve by der kercke van Amsterdam aen eenen persoon, die, by haer gewoont hebbende, in de classe van Enchuysen beropen was, is geweygert geworden, heeft de synodus verclaert, dat de voorgenomen resolutie achtervolcht ende eenpaerlyck in allen classen onderhouden sal worden.

13.

Kerckenhistorie deser landen. — Dewyle op het stuck van de voorderinge eener kerckelycker historie by de classen na de resolutie des vorigen synodi niet en is gelet geworden, worden de classen vermaent tselve te gedencken ende int werck te stellen.

14. [1])

ADOLPHI VENATORIS *voorstel ende versoeck aen den synodum.* — ADOLPHUS VENATOR, kerckendienaer tot Alcmar, heeft aen de vergaderynge versocht, alsoo de swaricheyt, die te voren binnen Alcmar is geweest, geeyndicht ende tot vrede gebracht synde, wel voorts uyt der gedachtenisse diende genomen ende verswegen te worden, dat alle de acten, die in den voorgehoudenen synodo dier saecke halven aengeteyckent ende in desselven actis gestelt syn, te samen uytgedaen ende wechgenomen souden werden, off, indien hem sulcx niet conde ingewilliget worden, dat dan benevens de acten, die aen den classen syn uytgesonden, oock alle de besondere handelyngen, in sich gelyck de geheele saecke als oock de redenen, antwoorden ende wederantwoorden vervatende, die aen allen zyden waren gedaen ende voortgebracht, daerby gevoecht ende niet alleen hier maer oock den classen, dewelcke ten meesten deele die niet gehoort hadden, tot wechneminge van alle contrari oordeel geopenbaert mochten werden. De broeders, bedynckende ende overleggende, dat het eerste, de acten overall met onderteyckeninge uytgesonden synde, niet doenlyck ende het ander om redenen, die sy overdachten, geensins stichtelyck ende oock daerom niet geraden was, hebben geresolveert: dewyle uijt het rap-

[1]) In margine is het volgende later bijgeschreven: 14. »*De saecke van Alcmar is beslecht.* De broeders, die van den synodo tot de handelynge der swaricheyt binnen Alcmar in den vorigen synodo bestemt waren, hebben der vergaderinge aengedient, dat deselve ten eynde gebracht ende de broeders met den anderen syn versoent geworden, twelck de vergaderinge met blytschap aenhoorende, heeft de gantsche saecke daerby laten berusten". De andere codd. hebben alleen dit bijgeschrevene als art. 14 opgenomen, terwijl art. 14 van onzen tekst bij die alle ontbreekt.

port eeniger der broederen, die tot verhandelynge der swaricheyt binnen Alcmar van den synodo bestemt waren, verstaen ende met blyschap aengehoort is, dat deselve swaricheyt geeyndicht ende tot vrede is gebracht geworden, dat darom het lesen der acten, die van wegen de voorgaende swaricheyt in de acten des voorleden synodi tot Edam gestelt syn, in dese vergaderynge overgesien, voorbygegaen ende achtergelaten ende dat de saecke, dewyle de synodus in den vrede, die gemaeckt is, een goet genoegen neemt, daerby berusten sal ende deselve sonder int minste yet anders daervan op te halen, te vernieuwen ende yet nieus te resolveren, by de gemaeckte reconciliatie gelaten sal werden. In welcke resolutie ende uytspraecke als ADOLPHUS VENATOR hem niet wel conde vernoecht houden, heeft hy niet alleen tot het voorgaende aengehouden maer oock, indien de broeders tot hetselve niet verstaen conden, daernevens versocht, dewyle hy by eenige van ongesontheyt der leere is gesuspecteert geweest ende sulcx in geene noch leege noch hooger vergaderinge tot beschuldiginge is ingebracht geworden ende tot noch toe niets ingebracht wort, off soo der yet ware, dat hy begeerde, dat sulcx alsnoch geopenbaert wierde, aengemerckt hy bereyt is hem daerin te verantwoorden, dat dan in de acten deses synodi gestelt ende uytgedruckt mochte werden, dat niets tegen hem int stuck van de leere ingebracht, noch dat oock de voorgaende versoeninge over hetselve stuck is gemaeckt geweest, ten eynde hy daerdoir by hemselven gerust gestelt ende by anderen van de suspicie gevryt mochte werden. De broeders, hierover met den anderen spreeckende ende oordeelende, dat alhier, de vrede gemaeckt synde, niets dient geparticularizeert te werden, hebben eendrachtich besloten by de voorgaende resolutie te blyven. Waerin als ADOLPHUS VENATOR hem niet gerust liet stellen ende niet alleen tot het voorgaende wederom aenhielt maer oock daerby voechde, indien hem het vorige van den broederen niet conde ingewillicht worden, dat dan tselve versoeck ende die verclaringe over tstuck der leere in een besondere acte, die by hem soude berusten, uytgedruckt ende verclaert ende daervan in dese acten alleen met corte woorden mentie gemaeckt soude werden, hebben de broeders, die geen redenen der veranderinge sagen, voor goet ingesien ende besloten by de voorgaende resolutie te blyven, ende dat hem sulcx tot voorcominge van veerder handelyngen doir D. HERMANNUM GERARDI, D. FESTUM HOMMIUM ende D. LUCAM JOANNIS met afcortinge aller veerder aenhoudingen sal aengeseyt worden. Welcke broederen, na het volbrengen derselver commissie ingecomen synde, gaven den broederen te kennen, dat ADOLPHUS VENATOR, over de resolutie des synodi hem bedroevende ende verwonderende, noch ten lesten versochte, dat dan hem op belofte van alles by hem te behouden copie soude verleent worden van alle besondere acten, die binnen Edam aengeteyckent waren. Waerin de synodus

niet connende verstaen, heeft dese saecke by de voorgaende resolutie laten berusten.

15.

Vant oversenden gravaminum. — Over het versoeck der sijnoden van Gelderlandt ende Suythollandt aengaende het oversenden van den gravaminibus aen deselve gelyck mede der harer aen ons, als bij ons int oversenden derselver aen den classen onses synodi geschiet, is bij den classen geantwoort, dewyle sulcx niet wel geschieden can ende om redenen niet seer geraden is, dat het sal blyven, als tot noch toe is onderhouden geweest.

16.

Swaricheyt tot Broeck is ten deele wechgenomen. — De broeders, die tot wechneminge ende bevredinge der swaricheyt tot Broeck in Waterlandt in den voorgaenden synodo syn gedeputeert geweest, hebben der vergaderinge voor rapport aengedient, dat na lange ende sware handelynge deselve swaricheyt opgelicht ende bevredicht ende dat P. Aemylius met de classe van Edam op conditie van dese navolgende schultbekenninge is versoent geworden:

Alsoo seeckere oneenicheyt tusschen den classem van Edam ter eender ende de gemeynte tot Broeck met Petro Aemilio, haren kerckendienaer, ter ander zyde ontstaen was, soo is door tusschenspreecken der vyff gedeputeerden des synodi van Edam, hiertoe specialyck gecommitteert, een broederlycke versoeninge onder den voorschreven partien opgerecht in manieren als volcht:

Nadien eenige dyngen by Petro Aemilio int incomen syns diensts in Embderlant syn voorgevallen, daerover hy in den synodo tot Amsterdam begeert heeft, dat de vergaderinge hem, soovele hy soude mogen verstaen worden daerin misdaen te hebben, ten besten willen [1]) houden, waervan alsdoen nagelaten is hem te belasten gelycke verclaringe te doen in den classe van Edam, soo ist dat hy tselve alnoch tegenwoordich doet. Ende nadien oock int beginsel syner bedieninge alhier tot Broeck eenige dyngen geschiet syn, die de classis verstaet buyten gewoonlycke ordre gebuert te syn ende oock eenige andere poincten daerna geduerende de oneenicheyt tusschen den voorschreven classem ende de kercke van Broeck met Petro Aemilio by hem gevallen syn, die de classis berispelycken acht, soo begeert hy oock, dat men hem sulcx ten besten houde, voor sooveel tselve by de voorgaende synoden berispelyck is gooordeelt. Ende hiermede sullen voortaen alle swaricheden ende oneenicheden wechge-

---

1) »willen" D heeft »zoude willen".

nomen syn ende begraven blyven, oock de lidtmaten binnen Broeck hieronder verstaende, die onder malcanderen ongerust geweest syn. Ende sal PETRUS AEMILIUS by de classe van Edam voortaen voor een medebroeder bekent ende gehouden worden. Sal oock tot meerder bevredinge dese versoeninge, aldus geschiet, der gemeynte tot Broeck door den gedeputeerden des synodi met opentlycke vermaninge bekent gemaeckt worden. Actum tot Edam den 27en July anno 1604.

Maer alsoo eenige mannen, haer hiertegen hardelyck stellende, niet en conden tot versoeninge gebracht werden, hebben de gedeputeerde verclaert, dat deselve versoeninge der gemeynte tot Broeck niet heeft connen bekent gemaeckt werden, welcke mannen ende broeders, als sy alnoch haer onseggelyck laten vinden ende haer van der kercke onthouden, heeft de vergaderinge voor goet ingesien uyt haren name vier persoonen, twee uyt de classe van Edam te weten CAROLUM PETRI, predicant tot Purmerende, ende JORIS JORISZEN STRYT, predicant tot Ransdorp, ende twee uyt den anderen classen namelyck WAUTER ADRIAENSZEN, predicant tot Graft ende Ryp, ende CORNELIS JANSZEN, predicant tot Schellynckhout, aen deselve met credentie te senden om deselve tot afstant harer hardicheyt te vermanen ende in cas van volherdinge haer het gebruyck des heyligen avontmaels te ontseggen ende te kennen te geven, dat tegen haer tot oeffeninge der kerckelycker straffe kerckelyck sal gehandelt werden, waertoe dan de classe van Edam geauthoriseert wort om tselve, haer van den voorseyden broederen bekent gemaeckt synde, int werck te stellen.

Ende alsoo bevonden wort, dat eenige, die uyt den name des kerckenraets van Monickendam tegen den gedeputeerden onses synodi seer onbeleefdelyck ende onverstandelyck hebben geschreven, syn onse broeders de deputati by de vergaderinge voor onschuldich verclaert, van hare neersticheyt in die handelynge tot Broeck bedanckt ende de vorige [1]) vier gecommitteerde broeders belast tot Monickendam haer te vervoegen, na de authuers dies briefs te vernemen ende deselve na bevint der saecke te vermanen.

Ende als na het nemen deser resolutie twee mannen uyt den name ende van wegen de vroetschap tot Broeck voir de vergaderinge verschenen ende uyt derselver last requeste overgaven, in dewelcke sij niet alleen claechden over de langduerige moyte ende swaricheyt, dewelcke aldaer nu duslange bestaen hadde, maer oock versochten, dat van wegen des synodi deselve swaricheyt met vlyt by de hant genomen ende die ten eynde gebracht mochte werden, heeft de E. vergaderinge geresolveert bij het voorgaende te blyven, de persoonen, die nu tegenwoordich syn

[1]) »vorige" D heeft »voorz."

ende insonderheyt den eenen, die mede een is van de partien, die haer seer onseggelyck hebben laten vinden, te vermanen ende den broederen, die om dese swaricheyt wech te nemen gecommitteert syn, benevens de voorgaende commissie op te leggen den heeren van de vroetschap aldaer na gelegentheyt aen te spreecken, dese onse neersticheyt te kennen te geven ende, alsoo het mede aen haer is schortende, dat de swaricheyt aldaer niet wechgenomen ende de vrede vercregen wort, deselve aen te soecken haer devoir, sooveel in hen is, daertoe aen te wenden, dat sy tot hetgene, twelck sy versoecken, souden mogen geraecken.

17.

Is aen den kercken in Vranckryck geschreven. — Aengäende het schryven aen den kercken in Franckryck, waervan in den voorgaenden synodo gesproocken synde den deputatis in last gegeven was met den broederen in Suythollandt te spreecken, hebben de deputati verclaert, dat aen denselven kercken geschreven ende dien aengedient is, dat het versoeck, twelcke hare ende onse belydenisse aensiet, tot den nationalem synodum behoort, in dewelcke, die men hoopt dat haest sal ingewillicht worden, sal bevoordert worden. Ende aengaende D. Joannem Piscatorem, dat hen believe haer daerin wat matiger, sonder die met soodanige hefticheyt te dryven, te willen dragen, ende dat tot nasoeckinge der leeringen D. Piscatoris yemant by den broederen in Suythollant bestemt is om de schriften D. Piscatoris wat naerder in te sien ende te doorlesen.

18.

Caspars Coolhaes *excommunicatie.* — Belangende de saecke van Caspar Coolhase, alsoo de broederen van Suythollant verstonden, dat de excommunicatie desselven tot Amsterdam behoorde te geschieden, uyt oorsaecke dat de meeste faulten, die deselve heeft begaen, in Noorthollant gevallen syn ende dat hij, tot Amsterdam nu alderlangst gewoont hebbende, aldaer alderbest bekent is, ende onse synodus achtede, dat nootwendiclyck den broederen in Suythollandt toequam de excommunicatie over denselven uyt te spreecken, aengemerckt syn faulten in Suythollandt haer beginsel genomen hadden, dat hy oock noyt by de Noorthollantsche kercken voir lidtmaet der kercke bekent ende niet by haer maer den broederen in Suythollandt was vermaent geworden, hebben de broeders des synodi voir goet ingesien dit by de resolutie des vorigen synodi te laten berusten.

19.

Vant doopen der ouder siecker persoonen. — Vant doopen des patients

ende alsoo der ouder siecke persoonen, etc. [1]), alsoo by eenige classen tselve voor goet bekent ende by eenige daerop niets is geresolveert geworden, wort tselve tot discretie der classen gelaten, ter tyt in den synodo nationali yet seeckers daervan sal gestatueert worden.

20.

Onschult van die van Groeningen, warom sy niet verschenen syn. — Is gelesen eenen brieff van magistro JOACHIMO WERMERO, predicant tot Groeningen, uyt den naeme der kercke van Groenyngen geschreven, verclarende tot harer ontschuldiginge, dat sy in dese vergaderinge niet tegenwoordich syn en conden, dewyle sy den brieff van de beschryvinge soo laet ontfangen hadden, dat sy, wel eenen uyt der stadt bestemt hebbende, niemant van den platten lande soo haest conden becomen. Versochten daerom, dat in toecomenden tyden veel vroeger de tyt ende plaetse onses synodi mochte overgeschreven ende alsoo bekent gemaeckt werden. Verstaet daerom de synodus, dat sulcx geschieden ende het schryven, twelck boven articulo 6° is besloten, sal nagelaten werden.

21.

Voorstel eenes GERBRANDT JANSZEN *tot Hoorn.* — Is verschenen eenen GERBRANDT JANSZEN SCHAFT, wonachtich tot Hoorn, verclarende van wegen sijn suster WELMOET JANSdochter over eenige uytspraecke, by de classe van Hoorn uytgesproecken [2]), tot dese vergaderinge geappelleert te hebben ende die oock nu te achtervolgen. Alsoo is mede gecompareert eene CATERINA DE RIVERS, wonachtich tot Amsterdam ende lidtmaet aldaer, mede ten selven eynde clagende over eene GRIET ARISdochter, dewelcke, de ander partie synde, waeruyt de gemelde uytspraecke ontstaen is, haer seer schandelyck beswaert hadde, ten eynde oock datselve in dese vergaderinge, in dewelcke sy verstaen hadde, dat dese saecke soude dienen, meteenen mochte bedacht ende verhandelt werden. Hierover heeft de synodus geresolveert, alsoo dander partie niet verschenen was ende voor raetsaem ingesien wiert, dat eenige deser vergaderinge na Hoorn uytgesonden souden werden om eenige swaricheyt, die aldaer haer begonde te openbaren, wech te nemen, dat dese saecke doir eenige gecommitteerde tot Hoorn aengehoort ende afgehandelt soude werden. Heeft daerom tot dien eynde bestemt benevens de gedeputeerde onses synodi twee predicanten uijt de classe van Enchuysen PETRUM ALBERTI ende HERMANNUM GERARDI, predicanten tot Enchuysen, ende uyt de classe van Alcmar CORNELIUM HILLENIUM, predicant tot Alcmar, ende VINCENTIUM

---

[1]) »etc." D heeft »waervan in den voorgaenden sijnodo is gevraecht geworden." Evenzoo C. [2]) »uytgesproecken" D heeft »uijtgesproocken over deselve."

MUESEVOET, predicant tot Schagen, om ter eerster gelegentheyt desen selven last uyt te voeren ende de swaricheyt, die gevreest wort, met kennisse ende behulp van de classe van Hoorn voor te comen ende soot doenlyck is te eyndigen.

22.

Versoeck van JACOB HEERMANS. — Alsoo eenen JACOB HEEREMANS, schoolmeester, binnen Alcmar wonende, ten aensien van synen grooten last der kinderen aen de vergaderynge eenige middelen versochte om by bestervinge van papen off bagynnen in dier plaetse uyt die middelen onderhout te mogen vercrygen, is hy aen de kercke van Alcmar gewesen om aldaer synen noot te kennen te geven ende met harer kennisse daerin te handelen.

23.

Gravamina.

Alcmar.

Vant gebruyck der geestelycker goederen. — Alsoo bevonden wort, dat de kerckelycke goederen in vele plaetsen niet recht gebruyckt en worden, wort gevraecht, off het niet noodich en is te bestemmen ende aen den E.E. heeren Staten te bevoorderen, ten eersten dat de administratie derselver goederen volgende tgebruyck ende besluyt der ouder kercken ende concilien met kennisse der predicanten offte der kerckenraden mochten geschieden; ten tweeden dat oock uyt deselve goederen eenige studenten insonderheyt voor den dorpen, gelyck nu voor de steden in den collegie der E.E. heeren Staten van Hollandt geschiet, mochten onderhouden werden.

Heeft hierop de synodus geantwoort, dat het geheel noodich is, dat de abusen geweert werden, doch dat dien wech, die int gravamen begrepen is, niet geraden is. Maer soo yemant eenige misbruycken onder syn classe bevint, dat hy die int besonder aan den E heeren Staten sal vertoonen ende aenhouden, dat die gebetert werden [1]. Ende den studenten aengaende, soo der eenige dorpen syn, dewelcke tot sulcx middelen hebben, dat die, sulcx aenvangende, een pryselyck werck doen sullen.

24.

Harlem.

Van den wandel der studenten in de theologie — Off het niet geraden is, dat men sal alle devoor aenwenden, dat de studenten, tot Leyden in

---

[1]) »dat die gebetert werden" ontbr. in D.

de theologie studerende, tsy dat sy binnen off buyten het collegie wonen, gehouden sullen syn in sulck een eerbaerheyt ende geschicktheyt haer te dragen soo in kleedinge als conversatie, gelyck hare professie ende de stichtinge der gemeynte Gods ten hoochsten vereyscht, dewyle men hoort veel opspraecks over verscheyden feylen ende abusen, die daerin begaen worden, alsoo dat vele gemeynten een afkeer krygen de studenten tot den dienst te beroepen.

Antwoort de synodus, dat men aen den E. heeren professoren sall versoecken, dat het haer believe daerop te letten ende na hare getrauwicheyt soo nauwe daerop achtinge te hebben, dat sy haer stichtelyck mogen dragen, gelyck mede alle predicanten ende kerckenraden vermaent worden op die int besonder te sien ende te vermanen, dewelcke van wegen hare plaetsen tot Leyden in der theologie studeren.

Particularia.

25.

TIELMANNI CUPI *versoeck.* — Alsoo TIELMANNUS CUPUS versocht heeft, dat hem de namen aller predicanten, die in dese troubelen in desen quartiere gedient hebben, met uytdruckinge wat sy te voren hebben gedaen, waer sy hebben gedient, vertrocken ende gestorven syn, met voornemen eene kerckelycke historie te beschryven, ende van den classe van Alcmar gevraecht wert, wat hierin dient gedaen te werden, heeft de synodus voir goet ingesien, dat dit tot de classen gebracht sal worden ende dat een ygelyck daerin sal handelen, gelyck tselve tot stichtinge der kercken sal achten te behooren.

26.

Verscheyden vragen, by die van Alcmar voorgestelt. — Heeft noch de classis van Alcmar gevraecht, off het niet geraeden sy de correspondentie met den synodo [1]) in Zeelandt te voorderen; item dat de dyngen, dewelcke de deputati van andere synoden in last hebben om op den [2]) synodum te brengen, in tyts off aen onsen gedeputeerden off aen den classem synodalem over te schryven, opdat sy alsoo met den anderen gravaminibus overgesonden ende in de classen over deselve resolutien genomen mochten werden; item dat men aenhoude, dat het stuck des misbruycks van den eet gebetert [3]) worde. Antwoort de synodus, dat het eerste niet noodich is, alsoo aldaer de synodus jaerlix niet gehouden en wort; dat het tweede der discretie van den deputatis sal bevolen blyven, ende dat

---

[1]) »met den synodo" ontbr. in C. [2]) »den" D heeft »desen". [3]) »gebetert" D heeft »geweert", gelijk C eerst ook had.

van het derde benevens van de andere misbruycken, door requeste vertoont, alsnoch de vrucht verwacht wort.

27.

Van een vrauwe, die getraut heeft haers mans susters man [1]. — Dewyle een vrauwe, lidtmaet der kercke synde, getraut heeft haers overleden mans susters man niettegenstaende sy van de kercke [2]) seer neerstelyck om hetselve na te laten is vermaent ende afgeraden geworden, wort darom by den broederen des classis van Amsterdam gevraecht, off sy deselve vrauwe ten avontmale sullen mogen toelaten. De synodus oordeelt, alsoo soodanich houwelyck in Gods woort niet verboden ende in den jure canonico ende den [3]) E. heeren Staten toegelaten wort, dat deselve vant gebruyck des avontmaels, haer stichtelyck dragende, niet en behoort afgehouden te worden.

28.

Van de banckerottiers. — Overmits datter in de steden van Hollant vele banckerottiers worden tot groote schade van vele menschen ende sware ergernisse der kercken, wort by denselven broederen gevraecht, hoe [4]) met deselve sal handelen etc Wort geantwoort, alsoo deselve niet altyts gelyck syn ende daerom niet seeckers daerover geresolveert can werden, dat dit gestelt ende bevolen wort in de goede discretie ende voorsichticheyt der kerckenraden.

29.

Eene, die getraut heeft diegene, daer hy mede in overspel geleeft heeft. — Noch wort by denselven broederen gevraecht, hoe men handelen sal met soodanich een lidtmaet der kercke, welcke na den doot van syn vrauwe onwettelyck die getraut heeft, met dewelcke hy binnen het leven van syn vorige huysvrauwe in overspel geleeft heeft. Wort geantwoort, dat die, dewyle hy tegen de wetten sondicht ende het overspel daerdoir continueert ende noch daerenboven hem onstichtelyck [5]) draecht, doir een minder excommunicatie opentlyck hem voor geen lidtmaet der kercken verclarende, sal van de tafel des Heren afgehouden ende na discretie tot syner tyt afgesneden worden.

30.

Gedurige scriba. — Dewyle noch by die broederen gevraecht wort,

[1]) »haers mans—man" C heeft »haers susters man" D »haer mans etc." [2]) »kercke" Er stond eerst »kercke van Amsterdam". De laatste twee woorden zijn echter doorgehaald. [3]) »den" C heeft »bij den", D »van den". [4]) »hoe" C en D hebben »hoe men." [5]) »onstichtelyck" C en D hebben »onseggheliјc".

off het geraden ware, dat een gedurige scriba des synodi gestelt mochte werden, soo wort sulcx tot de classes gerefereert.

31.

Licentie der Papisten in de uytvaerden etc. — Alsoo de broeders van Hoorn voorstelden de groote licentie der Papisten niet alleen int vergaderen maer oock in de uytvaerden te gebruycken, openbare wierooc-kinge, ontsteeckinge der keerssen in de kercken als tot Berckhout, Woggenum ende Grosthuysen geschiet is etc., wort voor goet ingesien, dat deselve broederen de kennisse, die sy daervan hebben, aen den deputatis sullen oversenden ten eynde daerin geremedieert werde.

32.

Vant doopen eens bejaerden jonckmans etc. [1]. — Noch vragende, hoe men met soodanich een jonckman handelen sal, dewelcke, niet wetende, noch off hy gedoopt is noch van waer hy is noch oock van [2] syn ouders, begeert ten avontmale toegelaten te werden, off sy oock denselven eerst doopende, sullen mogen toelaten De synodus acht, dat alsoo met hem gehandelt sal werden.

33.

Verkiesinge der gedeputeerden des synodi. — Hermannus Gerardi, nu twee jaren den last der deputatie deses synodi gedragen hebbende, wort over syn neersticheyt ende getrauwicheyt van den broederen bedanckt ende is in syn plaetse vercoren D. Jacobus Roelandi, predicant tot Amsterdam, om met D. Joanne Bogardo in dit jaer dien last der deputatie waer te nemen.

34.

Deputatie op den Gelderschen synodum. — Is om op den aenstaenden synodum van Gelderlant met credentie te verschynen bestemt Cornelius Hillenius, dienaer Jesu Christi tot Alcmar, gelyck mede deselve tot die deputatie gecontinueert wort, indien deselve synodus wederom voir den tyt des [3]) aenstaenden synodi soude mogen gehouden werden.

35.

Deputatie op den synodum van Groeningen. — Is noch bestemt tot den synodum van Groeningen D. Petrus Cornelii, predicant tot Enchuysen, om

---

[1]) »jonckmans etc." D heeft »mans". [2]) »van" C en D hebben »iet van". [3]) »des" C en D hebben »onses."

op deselve als voren met credentie uyt den name deser vergaderinge hem tegenwoordich te laten vinden.

36.

Reeckeninge is opgenomen. — Om de reeckeninge D. HERMANNI GERARDI aen te hooren syn bestemt JOANNES SYLVIUS, predicant tot Slooten, CORNELIS JANSZEN, predicant tot Schellynckhout ende de E. CORNELIS JANSZEN VAN DEN NIEUBURCH, ouderlynck tot Alcmar, dewelcke verclaert hebben, dat sy, die in alles bevindende te accorderen, die opgenomen hebben ende dat de overgeschoten penningen met onderteyckeninge by deselve in handen D. praesidis JOANNIS BOGARDI syn overgegeven geworden.

37.

Van de betalinge der oncosten, die van wegen tverhandelen eeniger swaricheden gedaen worden. — Alsoo dickwijlen om der voorgevallen swaricheden deputatien voorvallen ende groote oncosten gedaen werden, wort den classen in bedyncken gegeven, off het niet geraden is, dat deselve bij die kercken ende persoonen betaelt sullen worden, die men bevinden sal in den moyten ende swaricheden schuldich te syn.

38.

Censura ende besluyt. — Censura is gehouden ende nadat CAROLUS PETRI, predicant tot Purmerende, een vermaninge uyt den 1en brieff aen den Corinthen cap. 2 vers. 1 ende 2 gedaen heeft ende D. praeses JOANNES BOGARDUS ende D. assessor PETRUS ALBERTI bestemt waren om den E. heeren burgermeesteren voor derselver goetgenegentheyt ende beleeftheyt, aen de vergaderinge bewesen, uyt derselver name te bedancken, is de synodus in aller vrede met aenroepinge ende dancksegginge tot God geeyndicht ende heeft elcke classe de acten deses synodi, alhier in loco uytschryvende, medegenomen ende sal de aenstaende synodus na orden tot Harlem gehouden worden. Actum Alcmar desen 17en Juny anno 1605.

JOANNES BOGAERT, praeses synodi.
CORNELIUS HILLENIUS, synodi hujus scriba.

Acta des particulieren Noorthollantschen synodi, begonnen binnen Haerlem den XXX^en^ *Maij*[1]) *anno* 1606.

Dese synodus is aengevangen met een ghebet ende propositie wt het 18 cap. Matth. vers. 20 van D. JOANNE MATTHISIO.

Syn gelesen de credentien dergener, die tot desen synodum zijn gedeputeert, ende goetgevonden, comparerende achtervolgende de voornoemde credentien wt die classen van

Haerlem:

JOANNES MATTHISIUS, dienaer tot Haerlem.
THEODORUS NICOLAI, dienaer tot Akersloot.
JAN DE WOLFF, ouderlingh tot Haerlem.
BERT CLAESZ, ouderlingh tot Assendelft.

Amsterdam:

JOANNES URSINUS, dienaer tot Amsterdam.
NICOLAUS BODEGERUS, predicant in Loosdrecht.
JAN THOMASZ, ouderlingh tot Amsterdam.
JAN FRANSZ, ouderlingh tot Weesop.

Hoorn:

JOANNES WILSOETS, dienaer tot Hoorn.
EVERARDUS MICHAELIS, dienaer tot Oost- ende Westblocker.
PIETER WILLEMSZ SPELDEMAKER, ouderlingh tot Hoorn.
SEBASTIAEN JANSZ, ouderlingh tot Spanbrouck.

Enchuijsen:

HERMANNUS GERARDI, dienaer tot Enchuijsen.
JOANNES WALESIUS, dienaer in Bovencaspel.
ALBERT ALBERTSZ, ouderlingh tot Enchuijsen.
POUWELS WILLEMSZ, ouderlingh tot Bovencaspel.

Edam:

CORNELIUS PETRI, dienaer tot Edam.
CAROLUS PETRI, dienaer tot Purmerendt.
FRANS WILLEMSZ, ouderlingh tot Monickedam.
PIETER VAERS, ouderlingh tot Edam.

Alcmair:

ADOLPHUS VENATOR, dienaer tot Alcmair.
VINCENTIUS MEUSEVOET, dienaer tot Schagen.
DODE JANSZ MEDENBLICK, ouderlingh tot Alcmair.
JAN MATTHYSZ, ouderlingh tot Schagen.

---

[1]) »XXXen May" B heeft »2 Juny". Evenzoo A en E.

Sijn insgelicx met behoirlicke credentie verschenen D. WINALDUS JOANNIS van weghen die van Gelderlandt ende D. JOANNES BETIUS, dienaer tot Dordrecht, mitsgaders D. FESTUS HOMMIUS, dienaer tot Leyden, om de goede correspondentie te confirmeren ende dese vergaderinghe met haren goeden raet ende advijs te dienen.

Syn mede met behoirlicke credentie gecompareert van weghen de E.E. heeren Staten de erentveste, wyse ende hoochgeleerde heeren Mr. ROMBOUT HOGHERBEETS, raedt ordinaris in den Hoghen Raedt, ende Mr. NICOLAUS CROMHOUT, raedt ordinaris in den Provincialen Raet, om volgens hare commissie regart te nemen, dat in dese vergaderinge geen politijcke saken werden gehandelt nochte eenige kerckelycke saken, den staet der kercken int gemeen aengaende etc.

[*Verkiesinge*] [1]). — Hierna is gecoren tot presidem D. JOANNES MATT[HISIUS], tot assessorem D. HERMANNUS GERARDI, tot scribam JOANNES WILZOETS.

1.

[*Rapport* P. CORNELI]. — PETRUS CORNELII, dienaer des h. evangelii tot Enchuijsen, heeft met goet contentement deser vergaderinge gerapporteert syn besoingne ende wedervaren in den synode tot Groeningen ende is van sijne neersticheijt bedanct geworden.

2.

[*Refutatie der Wederdooperen*]. — Also men verstaet, dat D. doctor JACOBUS ARMINIUS niet en vordert in de refutatie der argumenten der Wederdoperen wt oirsaken, in de voorgaende synodo articulo 3 verhaelt, is goetgevonden dese saecke te bewaren tot den aenstaenden synodum nationalem om bij deselve daerinne gehandelt te worden na behoren.

3.

[*Translatie*]. — De saecke van de translatie des bijbels, D. WERNERO HELMICHIO opgeleijt, mitsgaders vant eijlandt van Urck wort gelaten by de resolutien des voorgaenden synodi, tot Alcmair gehouden, art. 4 ende 5.

4.

De deputati onses sijnodi hebben voorgestelt, oft niet geraden en is, dat men D. HELMICHIO voorhoude met dien van Suijthollant, die tselve

---

[1]) De tusschen [ ] geplaatste marginalia bij deze acte ontbreken in D en zijn hier overgenomen uit C.

goetgevonden hebben, dat hy alle jare sowel in den Suijt- als Noorthollantschen synode sal inbrengen ende vertogen, tgene hy in de translatie des bijbels gedaen ende gevordert heeft. Item oft men hem oock niet en sal voorhouden, dat hy int oversetten soveele by de woorden van onse translatie, die wy dagelicx gebruijcken, sal blijven, als de waerheijt sal connen verdragen. Is besloten, dattet beyde geschieden sal.

5.

[PISCATORIS *translatie.*] — Op de begeerte D. BAUDARTII, welcke versoect met authoriteijt der synoden te mogen oversetten den Hoochduijtschen bybel PISCATORIS alleene bij provisie, totdat de translatie, die by den kercken versocht wort, in druck gebrocht wert, is goetgevonden, dat men het laet berusten by de resolutie des Suijthollantschen synodi ende wort de saeke wtgestelt tot den nationalem synodum.

6.

[*Redenen van trauwen der ongedoopte etc.*] — Wat aengaet het drucken van de redenen, die bijeengestelt syn om te beantwoorden de argumenten in de materie van het trouwen der gedoopte ende ongedoopte etc., item de saecke van de historie der kercken, also dit gemeene saecken syn, worden die gerefereert ad synodum nationalem.

7.

[*Scriba.*] — Dewijle de voorgaende sijnodus tot de classes gerefereert heeft de vrage van een geduerige scriba, oft geraden is, datter een gestelt werde, is by het meestendeel der classen ongeraden gevonden.

8.

[*Broec.*] — Is rappoort gedaen van de handelinge tot Broeck, waertoe commissie was ghegeven in de voorgaende synodo arti. 16 ende verclaert, dat de sacke deur de genade des Heeren tot een volcomen bevredinge is gebracht, daeraen het synodus een goet genoegen heeft.

9.

[CUPUS.] — Het versoeck van TIELMANNUS CUPUS om te hebben de namen aller predicanten, die in dese troublen gedient hebben in desen quartiere, in voornemen sijnde eene kerckelycke historie te beschrijven, wort om redenen onnodich geacht.

10.

[*Oncosten.*] — Op de vraghe, tot de classes gerefereert, oft niet geraden is (om alle swaricheden te meer te voorcomen ofte verminderen ende te

beletten de veelfuldige deputatien, die ter oorsake van dien jaerlicx gedaen worden) dat de oncosten sullen betaelt worden by die kercken ende personen, die men bevinden sal in de moeijte endo swaricheijt schuldich te wesen, is by de meeste stemmen geraden gevonden ende geresolveert, dattet selve sal geschieden, mits dat de executie geschiede op de bequaemste wijse meughelyck synde.

11.

[Sam. Busserus.] — Is gecompareert voor de vergaderinge die E. heere Sogart, raedt van wegen die van Zeelant in der admiraliteijt tot Amsterdam, intercederende voor Samuelem Bucerum wt oorsake van een lamentabel schrift, van voorsz. Samuel aen hem gesonden ende versoeckende, dat dese jegenwoordige vergaderinge, door de liefde bedeckende sijne voorgaende fauten ende ergelijck leven ende siende op synen jegenwoordigen armelycken staet, mits daerby voegende sijne beloften van oprechte bekeringe, sijne geleertheijt ende bequaemheyt int leeren, hem soude recommanderen, ten eijnde dat hy erghens tot den dienst der kercke mochte weder toegelaten worden. tSynodus, dit versoeck overwegende, verclaert van herten ghenegen te zijn om den voornoemden Samuelem Bucerum te bevorderen, wanneer haer maer en bleke seker getuijchnisse van sijne bekeringe. Maer dewijle geen genouchsaem bewys van bekeeringe en blijct, maer ter contrarie geruchten syn, dat hy int oude wesen voortgaet, so verstaet het sijnodus, dat men hem voor dese tijt niet en can tot den dienst der kercke toelaten nochte erghens anders toe recommanderen, maer wil wel goede informatie nemen op syn comportement ende leven ende voortaen goede opsicht op syn persoon ende leven hebben, daervan den last ende sorghe gevende den classen van Haerlem ende Alcmair, dewelcke oock conjunctim ten overstaen van de gedeputeerden des synodi sullen mogen oordelen, off hij sonder nadeel van de eere Gods ende quetsinge van de stichtinge der gemeente sal mogen in toecomende tyden erghens toe gerecommandeert werden, by welcke resolutie oock het synodus blijft, nadat sijne brieff gelesen is geweest.

12.

[*Broec.*] — Opt schriftlyck vertooch, dese vergaderinge overgelevert wt den name der burgemeesteren ende vroetschap tot Broeck in Waterlandt, in twelcke hare E. baden ende versochten, dat haren predicant Petrus Emilius wt name des synodi soude vermaent worden tot onderhoudinge van den vrede, na sovele moeijten opgerecht, met eenige harde redenen, dat sij door andere middelen souden genootsaect wesen daerinne te versien tot Petri meerder constrinctie ende ruste van hare burgerije ende gemeente, ingevalle de vrede door Petrum Emilium voornoemt soude ge-

broken worden, is geresolveert, dat het schrift impertinent is ende van de vergaderinge niet en wort aengenomen. Verstaet niettemin het synodus, niet wt oorsake vant schrift maer dat de gemaecte vrede onverbrekelyck mochte gehouden worden, dat niet alleene PETRUS EMILIUS maer oock die syn partie geweest syn, vermaent sullen worden tot onderhoudinge van den voornoemden vreede. Ende overmits eenige redenen, int schriftlyck vertooch gementioneert, syn oock vermaent de twee burgemeesteren, die met dit vertooch verschenen, dat sowel sijluijden als die van den gerechte tot Broeck haer souden wachten eenighe procedure teghen PETRUM EMILIUM, haren predicant, voor te nemen, maer so sijluijden wat hebben tegens EMILIUM voornoemt, dat se dat bringen sullen an den classe van Edam. Item syn oock vermaent, dat sijluijden selve den vrede souden onderhouden, daertoe sy haer verplicht hebben.

13.

Ende opdat de vrede in de gemeente tot Broeck tusschen PETRUM EMILIUM ende de versoende partie te vaster mach onderhouden worden, sal de classis tot Edam goede toesicht nemen over PETRUM voornoemt ende de gemeente tot Broeck, als wesende mede een lidt haerder classe. Ende soverre, daert Godt voor behoede, nieuwen twist soude comen op te rijsen, sal de voornoemde classis van Edam tot wechneminge derselver moghen gebruijcken de hulpe van de gedeputeerden onses synodi.

14.

[*Rapport* HILLENII] — CORNELIUS HILLENIUS heeft met genoegen der vergaderinghe rappoort gedaen van syn deputatie op den Gelderschen synodum ende is van de vergaderinge bedanct geworden.

15.

[*Verclaringe eens suspecten dienaers.*] — Op de vraghe van den deputatis onses synodi, off niet een dienaer, in conformite van tgene in den synodo van Suijthollant besloten is, op welcken suspicie valt van onsuijverheyt in der leere, van den classe gevraecht zynde, niet [1]) en sal gehouden wesen hem te verclaren, hoe hy hem int poinct, daervan de vraghe is, verstaet, wort by den meesten stemmen goetgevonden dese saecke te brengen aen de respective classen.

16.

[*Verkiesinge van Hoorn.*] — Also van den gedeputeerden deses synodi wt naeme ende van wegen eeniger broederen van de kercke van Hoorn

---

[1]) »niet" is doorgehaald in B.

een seecker vertooch den synodo overgegeven is belangende die verkiesinge van ouderlingen ende diaconen met aenwijsinge seeckerer abuysen ende inconvenienten, die sodanige verkiesinge met haer vereenicht heeft, is by den broederen deses synodi goetgevonden, dat also die verkiesinge by het corpus der gemeente nu alreede geschiet is ende derhalven nu niet wel can verandert worden, dat men die dolerende broederen van Hoorn sal te verstaen ende te kennen geven, dat haer versoeck seer prijsselicken is ende oock wel na d'ordinantie aller anderer kercken behoort onderhouden te worden, ende dat men derhalven denselven broederen aendienen sal, dat in de naeste toecomende verkiesinge tclassis van Hoorn met die gedeputeerden deses synodi arbeyden sullen, dat die verkiesinge van ouderlingen ende diaconen in conformite van andere kercken worde gedaen ende volgens achtervolcht, also die synodus verstaet, dat die redenen van die provisionele toelatinge sodaniger voriger verkiesinge wechgenomen syn, ten ware dat hierentusschen het synodus nationalis soude mogen gehouden worden, tot denwelcken alsdan dese saecke sal worden gebracht.

17.

[Petrus Emilius.] — Petrus Emilius, predicant tot Broeck in Waterlant, in de vergaderinge verschenen synde, heeft deselve voorgehouden: eerstlyck dat nu de vrede volcomentlycken gemaect was, maer dat hij verstaen hadde, datter een schrift aen dese vergaderinge was gesonden, twelcke hy besorchde, dat mochte wesen tot nadeels syns persoons; ten anderen versoect mede, also de kercmeesters in synen dorpe by gebreke van middelen niet en vermeugen te doen nootsakelycke reparatie aen syn woninge, dat de E. vergaderinge soude believen voor hem te intercederen by de E. Gedeputeerde Raden van Westvrieslant, dat hem soude mogen eenige subsidie van hare E. tot de reparatie voornoemt gegunt worden; ende ten derden heeft hy den synodo gepresenteert eenige predicatien over het 17 cap. Apocalipsijos. Deze dingen in communicatie geleijt sijnde, is besloten, dat men Petro Emilio voor antwoorde geven sal: opt eerste, dattet wel waer was, datter een schrift is gecommen, maer dat het de synodus niet en heeft aengenomen tot nadeel syns persoons ende dat men hem vermanen sal tot continuatie der vrede, dat hy ter oirsake van dit schrift hem niet en sal becommeren noch eenich ondersoeck doen maer selve eenen ijegelycken tot vrede vermanen, gelyck de andere syn vermaent geweest ende sullen noch vermaent worden; opt tweede, dat het classis van Edam hem sal de handt bieden ende behulpich syn by de kerckmeesters, opdat hy mach comen tot de versochte reparatie, ende in cas van weijgeringe sullen sij tsamen met de kercmeesters, so sy daertoe te verwilligen syn, ofte anderssins alleene met Petro

Emilio voornoemt trecken voor de E. Gedeputeerde Raden vant Noorderquartier ende versoecken de voorsz. subsidie wt hare ende synodi name; ende opt derde, dat syn schrift sal gegeven worden den deputatis onses synodi, die dat oversien ende in den naesten sijnodo daervan rappoort doen sullen. Welcke resolutie Emilio is aengeseyt, ende heeft belooft, dat hy hem na de vermaninge des sijnodi wil schicken.

18.

[*Substitutie van een dienaer loco senioris.*] — Dewijle geen ander ouderlingh gecomen en is in de plaetse van Bert Claesz, dewelcke met consent des sijnodi in aensien sijner swacheijt na huijs getrocken is, so is ter begeerte van den gedeputeerden des classis van Haerlem geconsenteert, dat D. Joannes Bogardus syn plaetse sal bewaren mits dat andere classes in casu necessitatis sulcke vrijheijt mede genieten sullen.

Gravamina.

19.

[*Studenten.*] — Opt gravamen van Haerlem aengaende de studenten, die, wt den scholen comende, onderstaen op dorpen ende in ander kercken te predicken ende andere actien des dienstes te betreden, sonder dat sij ten minsten provisionelick geexamineert syn, is geresolveert, dat geen student, wt de schole comende, hem sal onderwinden te predicken sonder ten minsten by provisie van den classe geexamineert ende toegelaten te wesen.

20.

[*Praeparatie ad nat. synodum.*] — Opt gravamen van Amsterdam, oft niet geraden en is, dat men in den particulieren synodo sal eenige voorbereydinge maken tot den synodum nationalem ende hoedanige, is goetgevonden by de meeste stemmen, soveele de voorbereydinge aengaet, dat die alhier sal geschieden, mits dat in deser saecke niet en worde gehandelt dan op het goetvinden ende approbatie van de respective classen.

21.

[*Synodus nationalis.*] — Also de resolutien der classen over de brieven, van de gemeente tot Amsterdam ende gedeputeerden gesonden, medebrengen, dat d'inhout derselver brieven in den sijnodo sal verhandelt worden, so is by dese vergaderinge onder het goetvinden der classen geresolveert, dat het sijnodus nationael, bij de E.E. Mog. heeren Staten geconsenteert, by den kercken sal aengenomen worden onder de conditien, in de acte van hare E. Mog. begrepen. Want hoewel de

kercken geerne hadden gesien, dat hare Ed. Mog. een simpel acte hadden believen te verleenen ende dat het synodus na voorgaende gebruijck, in dese landen onderhouden, nu oock soude werden aengevangen, nochtans also het sijnodus verstaen heeft het goet devoijr, twelck de gedeputeerde by hare E.E. daertoe hebben gedaen ende daerbeneffens oock de verbale verclaringe, die hare Ed. hebben gedaen over de revisie van de Confessie, te weten dat hare Ed. meijninge geensins en is, dat deselve revisie soude geschieden om daerdoor eenige nieuwicheyt ofte veranderinge in de suijverheyt der leere, so die in de Gereformeerde kercken deser Vereenichder Landen wort geleert ende in de Confessie voornoemt mitsgaders den christlycken Catechismo is begrepen, soude geschieden, gelyc oock sulcx de meijninge harer Ed. te wesen de heeren commissarisen der E.E. Mog. heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant tot meerder versekeringe dese vergaderinge hebben verclaert, so is dese vergaderinge tevreden, dat het synodus generael onder deselve conditie van revisie sal worden geaccepteert ende aengenomen. Soveel belangt dat oock de Ed. Mog. heeren Staten in deselve hare Ed. acte verclaren van meijninge te syn eenige kerckelycke personen te beroepen om communicatie met deselve te houden over den tijt, plaetse ende maniere des houdens vant nationael synodus voornoemt, verstaet oock dese vergaderinge, dat hetselfde na haerder Ed. believen sal geschien, behoudens dat de personen, daertoe beschreven synde, sullen vermaent worden door hare kercke ofte classe, gelijck sy oock van dese vergaderinge vermaent worden mits desen, goede voorsichticheyt te gebruijcken ende wel toe te sien, dat sy in deselve communicatie niet en handelen, dat tot prejuditie der suijverer leere deser kercken ende welstant ofte order derselver eenichsins soude strecken. Ende wil oock dit synodus den E. heeren commissarisen voornoemt gebeeden hebben by den Ed. Mog. heeren Staten Generael te versoecken, dat hare Ed. soude believen de kercken die vrijheijt te laten behouden, dat de personen, van hare Ed. tot sulcke communicatie begeert, by den classen ofte synoden respective souden werden genomineert ende gesonden. Wat aengaet dat het synodus sal beroepen werden in den name ende authoriteijt der Ed. Mo. heeren Staten als hooghe overheyt deser landen ende voedtsterheeren der kercke, is dese vergaderinge tevreden, dat sulcx sal geschieden, betrouwende nochtans hare E. Mo., dat de kercken daerin na hare qualiteijt sullen worden gerespecteert ende erkent. Ende oversulcx dat de nominatie der personen, die op den sijnodum van wegen der kercken sullen verschijnen, staén sal by den classen ende synoden respective.

22.

De respective classen sullen binnen den tyt van een maent inclusijff

hare resolutien, over het nationael synodum genomen, overschrijven aen de kercke tot Amsterdam ende gedeputeerden des sijnodi, gelyck ooc deselve den voornoemden classen sullen laten weten, welcke de meeste stemmen in desen syn.

23.

Wort oock den deputatis sijnodi in last gegeven te vervorderen de advijsen ende resolutien van de andere sijnoden op het houden des nationalen synodi, bijaldien deselve te langhe soude achtergehouden werden, gelyck mede de kercke van Amsterdam vermaent wort bij de Ed. Mo. heeren Staten aen te houden, dat het synodus nationael geeffectueert worde.

24.

De personen, die van hare Ed. Mog. begeert sullen wesen tot de communicatie, te voren verhaelt, sullen haer vervoegen by den gedeputeerden des sijnodi ende eenige van de oudtste predicanten, dewelcke sullen deursien de oude acten, opdat sij wt deselve mogen hebben eenige materie van voorstellingen ende des te bequamer met hare Ed. Mog. in communicatie treden.

25.

Tot verlichtinge der gedeputeerden is goetgevonden, dat een yder classis sal deursien ende ondersoecken alle sijnodale acten van den jare 1587 aff, die in de stadt haerder classe syn gehouden. Ende wat daerin bevonden wort gerefereert te wesen tot den synodum nationael, sal metten eersten aen den gedeputeerden overgesonden worden.

26.

Het classis van Amsterdam gelyck oock het classis van Alcmar geven de vergaderinge te bedenken, oft niet geraden en is te vermeerderen het getal der personen, die op den synodum nationael sullen trecken. Ende men verstaet dit een poinct te wesen, daervan mede sal gehandelt worden in de communicatie met hare Ed. Mo. ende dat hetselve in de wtschrijvinge des sijnodi nationael neffens andere poincten mede sal begrepen syn. Ende is hiervan niet wyders gehandelt.

27.

Hoorn. [*Questie matrimoniael.*] — Op het eerste gravamen van Hoorn, waerinne gevraecht wort, nadien in den nationael synode tot Middelburch, anno 1581 gehouden, geresolveert is, dat het niet eerlick en can geschieden, dat ijemant trouwe de weduwe van dien, wiens suster hy te

voren ter houwelycke heeft gehadt, oft een kerckendienaer sodanige personen met goede conscientie mach in den houwelycken staet bevestigen, wort geantwoort: nadien sulck een houwelyck niet en strijt tegens Godes woort ende dat hetselfde van de E.E. heeren Staten toegelaten wort, dat hetselve van den dienaer met goede conscientie can geschieden.

28.

[*Conventiklen.*] — Opt tweede wort gehouden, dat het noodich is, dat men nochmaels ernstelyck by de E.E. heeren Staten sal anhouden, dat de conventiculen der Papisten, die dagelycx vermenichfuldigen, geweert worden.

29.

Enchuijsen. [*Dootslagers.*] — Opt eerste gravamen van Enchuijsen aengaende de dootslagers is besloten, dat men aen de E. Mo. heeren Staten ernstelyck sal versoecken, dat hare E.E. believe tot verhinderinge van het overvloedich dootslaen alle middelen, daertoe dienstelyck, te gebruijcken.

30.

[*Soengelt.*] — Op het tweede, off een christenmensche vermach in cas van soen over eenen dootslach in eeniger manieren gelt te nemen, aengesien diegene, die na den soen staen, geen ander ooghemerck en hebben in desen, dan omdat sij te beter tpardoen van de hooghe overicheijt souden mogen becommen etc., is geresolveert, dat het niemant geoorloft en is sulcx te doene, ten ware dat sulcx by de overicheijt verstaen wierde tot reparatie van de schade ofte assistentie van de weduwe ofte kinderen, die de nedergeslagene nagelaten heeft.

31.

[*Abuysen int byslapen ende licentie der Papisten.*] — Opt derde aengaende de affgoderije ende grote licentie der Papisten, gelyck oock opt vierde, roerende vant onwettelick byslapen der jongheluijden voor de confirmatie des houwelycx, is geresolveert, dat men ernstich aenhouden sal by de hoghe overicheyt, dat hierinne mach verbeteringe gecregen worden. Ende opdat de saken met meerder vrucht mogen ten Hove geeffectueert worden, sullen de classen, daer dese swaricheden voorvallen, van dese alsmede van den dootslach eenige notabele exemplen met de ommestandicheden van dien oversenden an den gedeputeerden des synodi om geremonstreert te werden an de hoghe overheyt.

32.

Alcmair. [Questie van conbinatie.] Belangende het appel der broederen des classis van Alcmair aen den synodum, teghens die broederen des classis van Hoorn gedaen, heeft het synodus om dese saeke te beslichtigen tusschen beyde classen daertoe de twee [1]) gedeputeerden deses synodi met twee dienaren, een wt den classe van Enchuijsen ende een van Edam, gedeputeert.

Particularia.

Haerlem.

1.

[Predicanten moeten proefprediken doen met class. advijs.] — Also men bevindt, dat de kercken ten platten lande vacerende, somtyts toelaten ijemant, die se willen beproeven om te beroupen, lichtelyck op den predicstoel laten comen, waerwt dicwils eenige swaricheyt onstaet, is de vrage, oft niet ordre dient gestelt, dat in sulcken gevalle niemant toegelaten worde dan met kennisse ende consent des classis ofte gedeputeerden derselver ende met wat gevoechlijcke middelen men daerinne soude connen voorsien. Wort geresolveert, dattet tot sulcken eijnde te predicken niemant en zal geoorloft syn dan met consent ende toelatinge des classis oft harer gedeputeerden, ende so de plaetsen verre ghelegen syn als op Texel ende diergelycke, met twee ofte drie van de naestgesetene predicanten ende dat de censure tegen den overtreders sal staen ter discretie van de classe respective.

2.

[Praeferentie der studenten [2]).] — Dewyle het collegie der theologie door sonderlinge beneficie ende grote costen der E. heeren Staten is opgerecht tot dien eynde, dat bequame mannen tot den dienst der kercken mochten worden gevordert ende men bevindt, dat dicwils, de studenten ledich gaende ende op den dienst wachtende, andere die niet en hebben gestudeert meer begeert worden, is de vraghe, oft niet goet ware, dat orde gestelt worde by den sijnodum, dat deselve studenten caeteris paribus boven anderen sullen worden geprefereert. Wort geantwoort, dattet recht ende billick is, dat se geprefereert worden.

3.

[Trauwe van overspeelders.] — Off een man met de vrouwe mach in

---

[1]) »twee" ontbr. in B en is doorgehaald in C. [2]) B heeft in plaats van dit marg. »Studenten Theologie voor idioten gepraefereert."

den houwelycken staet bevestiget worden, met welcke hy int leven van syn huijsvrouw in overspel niet alleen geleeft heeft maer heeft hem oock laten met haer, terwijle syn huijsvrouwe noch leefde, laten opschrijven ende twee wtroepingen geven, nu by deselve (syn rechte vrouwe gestorven synde) eenen goeden tyt geseten heeft so voor als na den doot van syne huijsvrouwe ende noch sittende, versoect getrout te syn. Wort versocht het advijs des synodi ende voor antwoorde gegeven, dattet niet en mach geschien.

Enchuijsen.

4.

[*Solliciteren voor dootslagers.*] — Off een procureur, synde een lidtmaet van de gemeente, vermach ten Hove te reijsen aen de hooge overicheijt om een officier van een subalterne vierschare de handen te doen sluijtten, dat hy tegen eenen openbaren dootslager niet en sal procederen. Wort geantwoort, dat de kercke, daer sulck een procureur woont, denselven in gevalle van sulcke casus sal vermanen toe te ziene ende te wachten, dat hy hem niet en vergrijpe tegen den eedt, int stuck van syn officie gedaen. Ende soverre met sodanich een procureur moste van wegen de kercke gehandelt worden, dat tselve met discretie ende na eysch der sake sal geschieden.

Alcmair.

5.

[*Voorzangers litmaeten.*] — Op de vraghe van die van Alcmair, oft een persoon, geen lidtmaet sijnde, mach in de kercke bedienen het ampt van voorlesen ofte voorsingen, is geresolveert, dat een leser ofte voorsinger behoort een litmaet te wesen.

[*Sabboth-misbruuc.*] — Op de tweede vraghe van die van Alcmair, bij wat middelen dat men weeren sal het misbruijck van den Sabbath, insonderheyt twelcke geschiet van de overheyt ten platten lande [1]) op deselve dagen, is goetgevonden, dat men sodanige overheden sal aenspreken ende vermanen ende, byaldien sij geen gehoor en geven, dat ment verder sal versoecken, daer het behoort versocht te wesen.

33.

[*Deputati*] — D. Joannes Bogardus, nu twee jaren den last der deputatie deses sijnodi gedragen hebbende, wort om syn grote arbeijt, neersticheijt ende getrouwicheijt van de broederen bedanct. Ende is in

[1]) »lande" B voegt hierbij »alware de overicheden hare bijeencoemsten houden". Ook C.

sijn plaetse verooren D. HERMANNUS GERARDI, predicant tot Enchuijsen, om met D. JACOBO ROELANDI, die dit jaer continueert, den last der deputatie te dragen.

34.

Is bestemt tot den synodum van Gelderlant D. JOANNES URSINUS, predicant tot Amsterdam, ende D JOANNES WALESIUS om ten naesten jare wt name deser vergaderinge met behoirlijcke credentie te trecken tot den synodum van Groeningen.

35.

[*Angecommen predicanten.*] — Syn nieuwelicx dit jaer tot den dienst gepromoveert:

In den classe van Haerlem: FRANCISCUS LESPINOIJ voor die van Aelsmaer, MATTHIAS HASAERT voor die van Wyck op Zee ende Wyck binnen.

Ende in de classe van Edam: JOANNES JACOBI voor die van Purmerlant, VICTOR VAN TRIERE voor die van Schaerdam ende Edersem.

Alle dewelcke de broederen dier classen verclaerden wettelyck geexamineert ende tot den dienst der kercken beroupen ende toegelaten te wesen.

36.

[*Rekeninge.*] — JOANNES URSINUS ende DODE JANSZ MEDENBLICK syn bestemt op de rekeninge van D. JOANNE BOGAR[DO]. Hebben verclaert die in alles wel te accorderen ende te bestane ende dat de overgebleven penningen syn gelevert in handen D. JACOBI ROELANDI.

37.

[*Censura.*] — Gelyck de synodus met gebedt ende predicatie van D. JOANNE MATT[HISIO], preside, is aengevangen, also oock besloten met een predicatie, gedaen wt het 16 cap. Joannis versus [1]) van D. ADOLPHO VENATORE, waerop gevolcht is censura morum ende Godt loff niet bevonden, dat berispensweerdich is. Ende is also de synodus in goeder vrede ende eenicheijt begonnen ende oock geeijndicht met aenroepinge ende dancksegginge tot Godt almachtich. Ende wat belangt [2]) den aenstaenden sijnodus sal deselve na order gehouden werden ten naesten jare tot Amsterdam. Actum in Haerlem desen derden Junij anno. 1606.

JOHANNES MATTHISIUS, praeses synodi.
JOANNES WILZOET, scriba synodi.

[1]) De verzen zijn in geen der codd. nader aangeduid. [2]) »tot Godt — belangt" ontbr. in B en C.

Handelyngen des particularen synodi van Noort-hollandt, gehouden binnen Amsterdam den 12en Junij anno 1607.

Propositie. — Naedat de uytgesonden broederen der classen van Noort-hollandt in vollen getale vergadert waren, heeft D. Petrus Plancius, het gebedt by hem gedaen synde, dese vergaderinge met een vermaninge, die hy heeft gedaen over de woorden Pauli Acto. 20 vers 28, 29, 30 [1]), aengevangen ende deselve vermaninge besloten met een gebedt, dienstich tot de verkiesinge des praesidis, assessoris ende scribae.

Persoonen der vergaderinge. — Die credentien der voornoemde broederen gelesen synde, is bevonden, dat dese navolgende persoonen tot dese vergaderinge behooren.

Uyt de classe van Amsterdam:

D. Petrus Plancius,	dienaren Jesù Christi tot	Amsterdam.
D. Petrus Harritius,		Naerden.
Philips Corneliszen,	ouderlyngen tot	Amsterdam.
Pieter Claeszen,		Sloten.

Van Hoorn:

D. Johannes Roggius,	predicanten tot	Hoorn.
D. Johannes Adriani,		Hauwaert.
Jan Pieter Roockerts,	ouderlyngen tot	Hoorn.
Claes Janszen,		Hauwaert.

Van Enckhuysen:

D. Rengert Laureynszen,	predicanten tot	Grootebrouck.
D. Fredericus Brouckerus,		Westerwout ende Binnewysen.
Jacob Dirrickszen Brauwer,	ouderlyngen tot	Enckhuysen.
Pieter Femsen [2]),		Medenblyck.

Van Edam:

Samuel Bartholdi,	predicanten tot	Monickendam.
Ewout Willemszen,		Oosthuysen.
Jacob Arenszen Brasker,	ouderlyngen tot	Edam.
Abraham Gerritszen,		Purmerende.

Van Alcmar:

Cornelius Hillenius,	predicanten tot	Alcmar.
Herbertus [3]) Henrici,		Wynckel.
Jan Janszen Rhyp,	ouderlyngen tot	Alcmar.
Willem Fredrickszen.		Schagen.

[1]) »30" D heeft »31". [2]) »Femsen" C en D hebben »Femmesz." [3]) »Herbertus" C heeft »Harpertus."

Van Harlem:

ADRIANUS JACOBI,	predicanten tot	Harlem.
HENRICUS GEISTERANUS,		Assendelft.
WILLEM MONIX [1]),	ouderlyngen tot	Harlem.
JAN GERBRANTSZEN,		Castricum.

De heeren commissarii. — Syn oock uyt den name der E.E. heeren Staten met gewoonlycke credentie ende last verschenen de eerentfeste, wyse, hoochgeleerde heeren Mr. ROMBOUT HOOGERBEETS ende Mr. NICOLAUS CROMHOUT, raden ordinaris in den Hoogen ende Provincialen Rade in Hollandt respective, om in de vergaderinge te verschynen ende goet regart te nemen, dat in deselve noch eenige politycke noch eenige kerckelycke saecken, die den gemeenen staet der kercken int gemeyn aengaen, noch oock eenige andere dan die te voren, in de particuliere kercken gehandelt synde, aldaer niet hebben connen beslecht worden, ende eyndelyck daeruyt eenige onruste, schueringe ofte oneenicheyt soude mogen rysen, en souden verhandelt werden.

Gedeputeerde uyt andere synoden. — Syn mede der E. vergaderinge deses synodi met behoorlycke credentie bygecomen de E. GERARDUS LIVIUS, bediender des goddelycken woorts tot Nieumegen, uyt den name des synodi van Gelderlandt; insgelycks de E. broeders D. JOHANNES BECIUS, dienaer Jesu Christi tot Dordrecht, ende D. NATHANAEL MARLANDUS, dienaer Jesu Christi tot Schiedam, om volgende de aengenomen ende tot noch toe onderhoudene gewoonte dese vergaderynge by te blyven ende deselve met haren goeden raet ende advysen bedienstich te wesen.

Verkiesinge praesidis, assessoris ende scribae. Na desen, de kennisse der persoonen, die tot dese vergaderinge behooren, genomen synde, syn uyt deselve by gemeener stemmen in orden vercoren: eerst tot eenen praesidem D. PETRUS PLANCIUS, dienaer Jesu Christi tot Amsterdam, daeraen tot eenen assessorem D. JOHANNES ROGGIUS, bediender der h. evangelii tot Hoorn, ende eyndelyck tot eenen scribam CORNELIUS HILLENIUS, dienaer Jesu Christi tot Alcmar.

1.

Tyt der vergaderinge. — Nadat de credentien der verschenen broederen voor goet syn aengenomen geworden, is van wegen de uren der vergaderinge int byeencomen ende scheyden voor goet ingesien, dat men des

[1]) »Monix" D heeft »Municks."

voormiddachs van acht uren tot den elven ende des namiddachs van den tween tot den vyff uren sal vergaderen ende sal tot neerstige onderhoudinge derselver de te laet comende drie stuyvers ende de wechblyvende uyt elcke vergaderinge eenen halven gulden tot behoeff der armen verbueren.

2.

WALLESII *rapport van wegen de synodus in Groningen.* — Heeft D. JOHANNES WALLESIUS, nadat hem op syn versoeck was toegelaten nu met den eersten om tot grooter costen niet lange opgehouden te worden van wegen het particuliere synodus van Groeningen rapport te doen, der E. vergaderinge uyt derselver name aengedient, dat sy, tot de onderhoudinge der goeder correspondentie met dancksegginge over deselve gantsch genegen synde, in den eersten versochten, dat haer de generalia uyt den acten onses synodi alle jare mochte toegesonden worden, gelyck sy mede beloefden tselve aen haer zyde jaerlicks te onderhouden, ende daeraen te kennen gaven: eerst int gemeyn van wegen de nationale synode, dat sy geensins conden toestemmen off goetvinden, dat de Catechismus ende Nederlantsche Belydenisse des geloofs souden oversien ende verandert worden, aengesien dat sy haer int aennemen tot den dienst met eede tot het onderhouden derselver hadden verbonden, ende ten aensien der oversettinge des bybels, dat sy haer wel hielden aen de Saxische, doch niettemin seer wenschten, dat een goede nieuwe oversettinge gevoordert ende vercregen werde, waertoe sy den broederen, die tot hetselve werck gebruyckt wierden, des Heeren segen toewenschten ende met eenen hare droefheyt ende groot misnoegen over het boecksken, twelck onder den tytel eens Wechbereyders der oversettinge des bybels was uytgegeven, niet sonder redenen betuychden, aengemerckt bevonden wort, niet alleen dat hetselve in der Duytscher spraecke beschreven ende gedruckt is geworden, maer oock in sich begrypt gelyck eenige beschuldigingen over de kercken alsoo oock saecken, die de gemeene man tot harer ontstichtinge niet en verstaet, ende die in de christenheyt niet en behooren gehandelt te worden; ten anderen int besonder, dat sy de vergaderynge voor de goede hulpe, tot noch toe aen haer int voorderen van den welstandt harer kercken bewesen, zeer bedanckten, verhopende dat sy door sulcx niet licht oorsaecke hebben souden wederom de hulpe deser synoden te versoecken, ende alsoo tegenwoordelyck uyt haren name niemant en was verschenen, dat sulcx geschiede niet uyt meyninge der onderlatinge der correspondentie, maer van wegen dat hare gecommitteerde JOANNES ACRONIUS, predicant tot Groeningen, ende JOHANNES NICASIUS, predicant tot Middelstum, tot de vergaderinge der voorbereydinge des nationalen synodi in 's Gravenhage waren beschreven geweest, dien sy in last ge-

geven hadden, als bleeck by de credentie, die in dese vergaderinge tot openinge dier saecke gelesen wiert, in desen synodo te verschynen, soo sy door de praeparatore vergaderynge in den Hage niet verhindert en wierden, in welcken gevalle sy versochten voor verontschuldicht gehouden te worden, latende meteenen den broederen aendienen, dat sy hare gecommitteerde op den Suythollantschen synodum souden uytseynden.

De synodus, op alles lettende, heeft D. Johannem Wallesium over het neerstich uytvoeren syner commissie bedanckt ende goetgevonden, dat den synodo van Groeningen de generale acten volgende voorgaende besluyt deses synodi ende derselver versoeck sullen toegesonden worden.

3.

Oordeel eeniger anderer synoden over de oversettinge des bybels Piscatoris. — In de saecke der oversettinge des bybels alsoo verstaen wiert, dat wel de [1]) Geldrische synodus de oversettinge D. Piscatoris, die door D. Wilhelmum Baudartium in Nederduytsch gestelt soude werden, voor goet was ingesien, doch dat de Suythollantsche synodus, deselve ongeraden achtende, D. Baudartium tot nalatinge vermaent hadde ende D. Baudartius sulcx hadde aengenomen, by sooverre de synodus Gelriae daertoe gebracht conde werden, dat die hem van sulcken last ontslaen wilde, is de naerder verhandelynge der oversettinge gelijck mede des Wechbereydors, te voren gedacht, uytgestelt, totdat de E. vergaderinge D. Wernerum Helmichium gehoort sal hebben.

4.

Van Samuele Bussuerio. — Is by den broederen, die tot de saecke Samuelis Busseurii bestemt waren, ingebracht, dat sy na synen persoon genoech vernomen hebbende bevonden hadden, dat hem voor desen geensins eenige hope tot den kerckendienst conde gegeven worden, ende aengaende de schooldiensten, dat wel een ygelyck, die de gelegentheyt hadde, hem int besonder uyt eygener naem mocht recommanderen maer niet uyt den name des synodi, achtende geraden te syn, dat van sulcx in den aenstaenden synodo na rapport soude geoordeelt worden, daerbenevens aenmerckende den grooten noot, daerin hy was, dewelcke niet en behoorde gantsch verlaten te worden, dat sy voor goet ingesien hadden, dat hem by de classen onses synodi eenige hulpe bewesen mochte werden, gelyck sy tot dien eynde aen de classen onses synodi sulcx versocht hadden.

De synodus, het rapport der broederen aenmerckende ende daerby tegenwoordelyck verstaende, dat Samuel voornoemt binnen Amsterdam tot den dienst der Latynscher schole by provisie is aengenomen, laet de

---

[1]) »de" D heeft »bij de".

saecke syner recommandatie daerby berusten, alleen goetvindende, dat de resolutie der gecommitteerder broederen, over syn hulpe genomen ten aensien niet alleen van hem maer insonderheyt syner huysvrauwe ende kinderen, tot wechneminge van veerder opspraecke sal achtervolcht worden. Ende alsoo eenige classen haer hierin hebben gequeten, is voor goet ingesien, dat de classen van Hoorn, Enckhuysen ende Harlem mede hare goetwillicheyt hiertoe bewijsen sullen, twelck sij oock na resolutie des synodi hebben aengenomen [1]).

5.

Swaricheyt tot Obdam ende Hensbrouck. — Is gelesen een missive van den E.E. heere J. van Duvenvoorde, heere van Obdam ende Hensbrouck, by dewelcke syne E. verclaerde, dat geen cleyne swaricheyt, spruytende na syn oordeel uyt cleyne beginselen, in syne heerlyckheden tusschen Martinum Johannis, predicant dier plaetse, ende eenige lidtmaten was ontstaen ende als door handelynge des classis van Hoorn, oock van syne E. daertoe versocht synde, deselve tot versoeninge was gebracht, mits dat Martinus Johannis te Mey daeraen ende nu lestleden soude vertrecken, ten ware deselve plaetsen van nieus hem tot haren predicant beriepen, in welcken gevalle hy soude mogen blyven, ende indien hy voor die tyt geen beroepinge en vercrege, dat de classis, hy het predicken aldaer nalatende, den dienst soude betreden tot voordeel Martini, die het onderhout voor een halff jaer tot Allerheyligen soude ontfangen, midlertijt in de plaetsen dier dienaren predickende, die den dienst tot Hensbrouck ende Opdam souden waernemen; dat daeraen verscheyden persoonen soo van de magistraten als van de lidtmaten dier plaetsen om den predicant te behouden aen syne E. versoeck gedaen hadden; dat darom syne E. hadde geoordeelt, dat deselve predicant aldaer soude blyven, temeer dewyle noch syne E. noch de magistraet in syn vertreck niet hadden geconsenteert; ende eyndelyck in deselve versochte, dewyle de gemeynte daertegen moyte maeckte, dat de synodus, acht nemende op syn authoriteyt ende dat geen predicant sonder consent des magistraets en mach verlaten worden, door hare authoriteyt wilde bevoorderen, dat de voornoemde predicant aldaer soude mogen gelaten worden.

Ten selven eynde is mede gelesen een seecker requeste des predicants voornoemt, dewelcke, na verhael derselver saecke, aen de E. vergaderinge tegen de gemeynte, die syner begeerde ontslagen te syn, hulpe versocht ende meteenen vraechde, off hy, tegen het besluyt des classis op het bevel van den E. heere van Obdam na Mey in synen dienst continuerende,

---

[1]) »aengenomen" C heeft »aengenomen haeren classes aen te dienen".

te meer dat hem by de kercke, die hierin de resolutie des classis niet naquam, goede attestatie geweygert wiert, misdaen hadde.

Syn oock gehoort die van de kercke tot Hensbrouck ende Opdam, dewelcke verclaerden, alsoo Martinus Johannis het besluyt des classis, nadat hy hem 4 dagen te voren beraden hadde, oock met voorgaende communicatie van den E. heere van Obdam, in alles aengenomen hebbende, nochtans eyndelyck tegent besluyt des classis op het bevel des E. heeren in den dienst was gebleven, dat sy versochten, dat het besluyt des classis, in dier saecke genomen, achtervolcht ende sy van denselven predicant mochten ontslagen werden.

Dese handelyngen ende woorden, int lange aengehoort ende oock uyt het rapport des classis van Hoorn de gantsche gelegentheyt der saecke wel verstaende ende daerby vernomen synde, dat tot stichtinge ende behoudinge der kercke de predicant in die gemeynte, dewelcke denselven niet en begeeren te hooren, gelyck sy van Mey aff, dewyle hy noch resolutie des classis noch syn belofte was naegecomen, hem te hooren hadden nagelaten, niet en can gecontinueert noch gelaten werden, heeft de sijnodus na neerstige overlegginge besloten, dat Martinus Johannis, van den dienst tot Hensbrouck ende Opdam ophoudende, een ander beroepinge, daer sy hem mach aengebracht worden, aennemen ende vandaer volgende de resolutie des classis van Hoorn op dese conditien vertrecken sal: ten 1en, dat hem syn onderhout een halff jaer, dat is tot Allerheyligen, oock voor dien tyt beroepinge crygende, sal volgen; ten 2en, dat hy midlertyt in de gemeynten dier predicanten sal predicken, die in syn plaetse tot Hensbrouck ende Opdam predicken sullen; ende eyndelyck, dat hem by der gemeynte voornoemt een wettelycke attestatie gegeven sal werden. Ende opdat over deselve geen nieuwe swaricheyt soude ontstaen, heeft de E. vergaderinge voor goet off raetsaem ingesien ende besloten, dat de partien eerst sich met den anderen over het verschil, twelck na Mey is voorgevallen, voor den synodo sullen versoenen om alsoo meteenen oock de eerste versoeninge, die by de classe gemaeckt was, te bevestigen ende dat daeraen de gecommitteerde des classis van Hoorn ende de ouderlyngen der gemeynte van Hensbrouck ende Opdam een formulier van attestatie sullen ontwerpen om by den synodo daeraen gesien ende goetgekent te worden. Dit alles voldaen, de versoeninge geschiet ende de attestatie gelesen ende voor suijver aengenomen synde, is de resolutie des synodi den partien, die oock int besonder aengesproocken ende vermaent wierden, tot haren genoegen bekent gemaeckt ende sal de attestatie voornoemt den Martino Johannis van den classe van Hoorn, oock de hare daerbij voegende, ter noodichster gelegentheyt behandicht worden. Ende opdat den E. heere van Opdam ende Hensbroeck, die te voren in hetgene by de classe tot stichtinge der

kercken soude gehandelt worden, was tevreden geweest, als uyt de missive, aen den classen gesonden, bekent wiert, goede onderrechtinge ende genoegen over dese handelynge soude gedaen werden, is besloten, dat de deputati deses synodi met syne E. tot dien eynde sullen spreecken ende handelen, gelyck mede de E. heeren raetsheeren beloeft ende op haer genomen hebben benevens denselven broederen haer beste te doen ende hetselve te helpen bevoorderen.

Ende als Martinus Johannis daeraen aen de E. vergaderinge liet versoecken, dat hem van wegen deselve eenen brieff tot verclaringe deser gantscher handelynge aen den E. heere van Obdam mochte medegegeven worden, aengesien hy van voornemen was tot syne E. te reysen ende van syne E. syn afscheyt te nemen, heeft de E. vergaderinge voor geraden gehouden ende besloten, dat Martinus voor desen soodanige reyse nalate ende dat dese handelynge na de voorgenomen resolutie door den genoemden persoonen sal geopenbaert ende verclaert worden. Doch alsoo hy voor het aenseggen deser resolutie was vertrocken, heeft hem de synodus deselve niet connen aenseggen.

6.

De saecken van Brouck syn in eenen goeden staet. — Petri Aemilii *schrift en sal niet gedruckt worden* [1]. — Is van wegen de saecke van Brouck in Waterlandt by de classe van Edam verclaert, dat deselve, de partien na wechneminge der swaricheden haer tevreden houdende, tegenwoordelyck in eenen redelycken goeden stant bestaet.

Ende alsoo noch eenige saecken, soo ten aensien der reparatie van het huijs, daer Petrus Aemilii in woont, den classi van Edam, als van wegen het schrift Aemilii over het 17e cap. Apocalypseos den deputatis onses synodi, volgende den 17en artic. des voorleden synodi waren in last gegeven, hebben de broederen des classis van Edam ingebracht, dat sy corts na het houden des voorgaenden synodi over hetselve hadden geresolveert ende den kerckmeesteren laten aenseggen, dat haer, soo sy in de middelen tot het repareren des huys te cort quamen, van den classe voor den E.E. Gecommitteerden Raden van Westvrieslandt ende tNoorderquartier hulpe gedaen soude werden, maer alsoo de kerckmeesteren sulcx daeraen noyt hadden versocht, dat haer daerom geen oorsaecke en was gegeven geweest om yet veerders daerin te handelen. Ende van wegen het schrift verclaren de deputati, dewyle Petrus Aemilii niet lange na het houden des synodi hetselve van haer om yet daerin te corrigeren hadde gehaelt ende nu onlancks eerst wederom behandicht, dat sy hetselve om de cortheyt des tyts niet geheel, maer alleen uyt hetselve eenige

[1] »Petri — worden" ontbr. in C en D.

predicatien hadden connen doorlesen, uyt hetwelcke sy nochtans te kennen gaven genoechsaem geoordeelt te connen werden, gelyck sy oock oordeelden, dat het geen werck was, twelck in dese scherpsinnige ende curiose tyden onder het oordeel des synodi soude dienen int licht gegeven te worden.

De synodus, op die rapporten lettende, heeft na voorgenomen resolutie PETRUM AEMILII tot het onderhouden der vrede ende daerin te volherden vermaent ende ten aensien syns schrifts aengeseyt, dat sy wel syne neersticheyt pryst, die hy int stellen desselfs heeft gedaen, doch dat hy hetselve door den druck niet en sal uytgeven, maer alleen tot syn ende der syner gebruyck int schrift sal behouden.

Ende als PETRUS AEMILIUS na het verstaen dier resolutie vraechde, off hem dit als eenen raet wiert aengeseyt, soodat hy noch op andere tyden de vryheyt soude mogen hebben hetselve te laten drucken, is hem geantwoort, dat het hem in vryheyt niet en wort gelaten, maer dat de broederen vastelyck resolveren, dat hyt by hem sal behouden ende niet laten drucken.

7.

Predicanten, die van onsuyverheyt der leere gesuspecteert worden. — Op de vrage, off een predicant, die van onsuyverheyt in de leere gesuspecteert wort, niet en sal gehouden syn, van de classe gevraecht synde, hem te verclaren, welcke volgende het besluyt, in den 15en artyc. des voorgehouden synodi begrepen, tot de classen was gerefereert ende in dese E. vergaderynge antwoorde most ingebracht worden, antwoorden de classen, dat soodanich dienaer in aller discretie ende goeder voorsichticheyt sal ondervraecht ende hy gehouden syn in aller oprechticheyt te antwoorden ende hem te verclaren.

8.

Manniere der verkiesinge des kerckenraets binnen Hoorn can niet verandert werden. — Alsoo den deputatis in den laetsten synodo in last was gegeven om tot Hooren benevens de classe van Hoorn te aerbeyden, dat de verkiesinge der ouderlyngen ende diaconen, die van de tyden WIGGERI aff tot noch toe by de geheele gemeynte, elck inbrengende ende nominerende, dien hy wilt, wort gedaen, voortaen in conformite der kerckenordininge ende tgebruyck der anderen kercken soude mogen geschieden, hebben deselve ingebracht, hoewel sy tot die veranderinge seer neerstelyck geaerbeyt ende aengehouden hadden, dat syt nochtans daertoe geensins hadden connen brengen, ja oock in de handelynge wel bemerckten, dat sulcx aldaer, dewyle de gemeynte by die wyse van verkiesinge gantschelyck wilde blyven, die sy tot noch toe onderhouden hadde, sonder

merckelycke schade der kercke niet soude connen vercregen worden. De E. synodus, dit verstaende, oordeelt dat men het veerder aenhouden voor desen sal laten berusten, aengemerckt het houden des nationalen synodi, daerin order gestelt sal worden, nu aenstaet ende de broeders van Hoorn goede hope geven, dat het te met door eenige goede gelegentheyt van selfs wel ten besten sal comen. Worden darom meteenen de broeders van Hoorn vermaent soodanige gelegentheyt midlertyt wel waer te nemen ende tot voorderynge der conformiteyt wel te gebruycken.

9.

D. Werneri Helmichii *redenen van de oversettinge des bybels.* — Is verschenen D. Wernerus Helmichius, kerckendienaer alhier tot Amsterdam om uyt speciale redenen, hem bewegende, dese synodale vergaderinge te vertoonen seecker stuck des Nederlantschen bybels, by D. Arnoldum Cornelii zaliger ende hem (als tot de oversettinge desselven by de synoden offte kercken deser Vereenichder Landen bestemt ende gelastet synde) ten naesten by volmaeckt, om oock meteenen sommige pointen, de saecke van de voorsz. oversettinge betreffende, aen te dienen, daertoe door merckelycke oorsaecken verweckt synde ende sonderlynge door seecker boecksken, voorleden jaer in Gelderlandt uytgegeven, geintituleert Wechbereyder op de verbeteringe van den Nederlantschen bybel ende medebrengende, dat de verbeteringe des Nederlantschen bybels, by den authuer als door oordeel ende bestemminge des Gelderschen synodi gedaen, corts aen den dach gegeven sal worden, daerinne tot taxatie van de kercken van Hollandt, die dese saecke der oversettinge uyt name ende met uytdruckelycke bewilliginge van alle andere provincien tot noch toe by de handt gehadt ende besorcht hebben ende van de persoonen, tot het voorseyde werck by alle kercken bestemt ende geordineert, in Hollandt residerende, openbaerlyck by alle collegien van magistraten hooch ende leech het geheele landt door verhaell gedaen wort, dat nu noch geenen grooten yver tot de voorseyde verbeteringe des bybels gebruyckt wort, met andere diergelycke impertinente ende den authuer geensins voegende redenen meer, als: van lancksame voortcruypinge ende geen proefken gesien te syn ende dergelycke, verclarende daerby, dat hy om goede insichten, tot stellicheyt [1]) ende ruste der kercken dienende, nagelaten hadde opt voorseyde boecksken een tegenbericht tot verdedinge van de voorseyde kercken ende persoonen aen de voorseyde collegien van de magistraten deser landen te stellen, maer de saecke aen desen tegenwoordigen synodum, die se neffens den Suyt-Hollantschen eygentlyck aengynck, int geheel hadde laten blyven, aenwysende, hoe indiscretelyck tegen de billyckheyt ende

---

[1]) »stellicheyt" C heeft »stillicheyt" D »stilheyt."

alle respect van de gemeene kercken Gods sulcks by den authuer gedaen was tegen die kercken, die, als andere [1]) kercken stil saten, van anno 86 aff doorgaens jaerlicx met sonderlyngen [2]) yver ende vlyticheyt het voorseyde stuck van oversettinge met grooter moyten beloopen, besorcht ende met behoorlycke advertissement ende openinge, aen alle andere kercken gedaen, beyde met beraetslaginge ende met algemeyn ende willich consent derselven tot op desen huydigen dach voortgedreven hadden, sonder dat de lancksame voortganck derselver saecke niet aen gebreck des yvers, maer aen andere oorsaecken tot haer ende aller vromer leetwesen was gelegen geweest. Wyders verclarende, dat hy ditselve als voorstellender wyse aendiende, opdat daerop by desen synodo tot behoorlycke voorderinge van de saecke der oversettinge ende oock mede tot voorstant van de eere der Hollantscher kercken ende tot ontlastinge van den persoon D. Arnoldi zaliger ende den synen beraetslaecht ende wat dienstich soude syn, geresolveert soude werden, waertoe hy oock de E. vergaderinge dese vier navolgende pointen met breeder verclaringen ende bewysingen heeft voorgedragen:

Eerst is by hem sommierlyck verhaelt de geheele historie van de saecke der voorseyder oversettinge van a°. 71 aff tot desen dach toe ende met hoe menichvuldige ende ernstige beraetslagingen soo in alle synoden generael als daerna in alle jaerlicksche Hollantsche synoden, met vlytiger disputatien, overwegingen ende beproevingen van verscheyden mannieren van oversettingen, selfs oock met kennisse ende eyndelyck met resolutie der E. Mogenden heeren Staten Generael daerover was gehandelt geworden, synde eerst anno 81 vier voornaemste kercken deser Nederlanden tot dit werck geordineert om elck een stuck voor te nemen; daerna het getal van drie persoonen uyt die voornaemste provincien deser landen by den E. Mogenden heeren Staten daertoe gestelt, om elck int besonder de geheele bybel voor te nemen ende daerna te samen haer werck byeen te brengen; daerna den bybel Tremellii voor te nemen ende over te setten; maer dat men eyndelyck na alle disputen ende ondersoeckingen gevallen ende gebleven was op desen voet, dat men namelyck aen geene oversettinge alleen hem soude binden, maer onsen Nederlantschen text uyt den Hebreeschen ende Grieckschen corrigeren ende daerover Tremellium ende van andere de beste consuleren soude ende dat een persoon alleen off twee, hierover aerbeydende, haer werck telcker reyse dien gedeputeerden der anderer provincien overgeven souden, die by deselve daertoe gestelt souden werden, om hetselve terstont met hare andere gequalificeerde ende ervarene medebroeders haers synodi te oversien ende daeraen alle hare aenmerckingen den voorseyden per-

[1]) »andere" D heeft »alle andere." [2]) »met sonderlyngen" C heeft »niet sonder."

soon off persoonen wederom toe te senden om uyt hetselve het eerste werck te verbeteren, aengemerckt by alle kercken is verstaen geweest, dat dit niet yemants werck int particulier en is, maer een gemeen werck der kercken wesen soude; welcken voet by den Ed. Mog. heeren Staten Generael opt aendienen der gedeputeerder van Suythollandt toegestemt ende voor goet is aengenomen geworden op den 31en Julij anno 93, welcken voet, de copie aen allen provincien uytgesonden synde, by allen met blytschap is toegestaen ende syn oock datelyck by allen eenige tot de voorsz. revisie gedeputeert geworden uytgenomen die van Gelderland, Overyssel ende Utrecht, dewelcke te samen voor dien tyt van competenten getale van predicanten onvoorsien waren ende andere particuliere oorsaecken hadden, dewelcke haer derhalven tot hetgene gedragen hebben, twelck by de andere daertoe bestemde persoonen soude gedaen werden. Op welcken voet gevolcht is de bestemminge eerst van de E. heere van St. Aldegonde ende daerna D. Arnoldus Cornelii ende D. Wernerus Helmichius doort goetvinden van alle provincien ende dat op seeckere ordre, daerover geraemt. Verclaerde eyndelyck dit te dienen tot dese twee eynden: 1 om aen te wysen den voet van oversettinge, die na velejarige disputen eendrachtelyck soo by alle kercken int gemeyn met uytsluytinge van andere middelen goetgevonden ende by de Ed. Mog. heeren Staten Generael geapprobeert, bevesticht, als voorts by deselve kercken int werck gebracht ende gevolcht is. Darom dat oock die oude disputen niet wederom op de bane gebracht, noch de voorseyde voet by eenigen synodo particulier door hare particuliere resolutie behoort te buijten gegaen te worden, gelyck oock niet geacht wort, dat de Geldrische synodus van soodaniger meyninge syn soude ende dat veel min door het geduerich aenhouden ende dryven van een persoon particulier tegen de expresse verclaringe, hem in den Hollantschen synodo tweemael gedaen, behoort gebroocken te worden. Ten 2en opdat soude mogen blycken, waer ende by wien den yver ende aerbeyt int stuck van de oversettinge geduerichlyck is gebruijckt geweest ende dat het darom gantsch onbetamelyck is, dat een persoon alleen, eenen nieuwen ende voortyts by de kercken afgestemden voet van oversettinge voornemende, andere kercken off persoonen by gebreck van yver openbaerlyck coemt berispen.

Ten anderen heeft hy tot ontlastinge van den persoon D. Arnoldi zaliger ende de syne in goede conscientie verhaelt de rechtveerdige oorsaecken, waerdoor sy niettegenstaende hare goede affectie om den kercken met hare gaven te dienen ende dat sy met allen mogelycken vlyt in all haren overschietenden tyt aengewent hebben, belet syn geweest om niet meer te connen doen, als sy t'haren grooten leetwesen gedaen hebben, van wegen de gestadige menichfuldige kerckelycke occupatien hares ordina-

rischen diensts ende by gebreecke van genoechsame verschooninge van deselve, oock daerby gevoecht de swaricheyt ende hoochwichticheyt van deselve saecke, dewelcke veel ende ledigen tyt verheyschte, gelyck hy de E. vergaderinge breeder vertoonde met aenwysinge der remedie, waerdoor sulcx int toecomende gebetert ende hoe tvoorseyde stuck van oversettinge voortaen tot meerder voortganck gestiert soude connen werden, daerbenevens uytdruckelyck verclarende, alsoo D. ARNOLDUS CORNELII zaliger ende hy haerselven hiertoe noyt ingedrongen hadden, maer sonder haer weten van de kercken hiertoe versocht ende bestemt waren, dat hy voor syn persoon (D. ARNOLDUS CORNELII nu gestorven synde) geerne van hetselve, soot de vergaderinge soo verstonden, wilde ontslagen syn ende anderen persoonen plaetse geven.

Ten derden heeft noch D. HELMICHIUS, uyt oorsaecke van tgene int voorsz. boecksken, Wechbereyder van de oversettinge des bybels D. PISCATORIS, met wederlegginge van den voet der oversettinge, die by de kercken ende der E.E. Mo. heeren Staten is geordineert ende alreede in treyn gebracht, gedreven wort, der vergaderinge te bedencken gegeven, vooreerst oft oock geraden ende stichtelyck wesen sal tweederley oversettingen des bybels te gelyck in een selve landt van eenderley belydinge des geloofs ende dat noch door een particuliere aendryvinge in een provincie tegen den wille van alle dandere aen te stellen, ende oft dat geen vreemt bedencken onder het gemeene volck geven sal. Heeft daerby noch wytloopich gesproocken van de drie verscheyden middelen van oversettinge, int voorsz. boecksken geroert, namelyck van een geheel nieuwe, van een stuckswyse nieuwe ende eens anders werck voor te nemen, ende over die eerstelyck aengewesen, hoe onbedachtelyck by den authuer van het boecksken de heel nieuwe ende eens anders als D. PISCATORIS werck voor te nemen tegen malcander gestelt worden als verscheydene, daer nochtans geen nieuwer Nederlantsche oversettinge gemaeckt en soude connen werden dan PISCATORIS werck off eens anders dergelycke oversettinge, dewyle sulcx doende nauwelycks een veersken van onse Nederduytsche oversettinge soude gelaten worden, gelyck het tegenwoordich gelesen wort. Vertoonde voorts, op wat mannieren de aengevangen oversettinge nieu ende nochtans niet teenemael nieu ende veel min geheel nieu wesen sal, als wel soo men het werck PISCATORIS na het seggen van den voorseyden authuer voorname om over te setten, met clare ende duydelycke wederlegginge van ses gesochte ende gantsch ongefundeerde redenen, die by den voorsz. authuer bygebracht worden om den aengevangenen ende soo by den synoden generael geresolveerden alsmede by de E. Mog. heeren Staten Generael geapprobeerden ende bevestichden raet van oversettinge te vermaken, door welcke redenen nochtans oock des voorschreven authuers voorgeslagen middel selfs van PISCATORIS over-

settinge ten meestendeele mede gebroocken ende omgestooten souden worden, indien deselve redenen yet tot omstootinge van den voorsz. middel van oversettinge, by de gemeene kercken aengenomen, vermogen souden. Heeft oock ten 2en redenen voorgestelt soo uijt het exempel van alle andere Gereformeerde natien by onse tyden als andersins, warom de kercken met een oversettinge, die alleen stuckwys op eenige merckelycke sware plaetsen verbeteringe doen soude, de reste latende soo het tegenwoordich is, niet gedient en souden wesen. Heeft noch D. Helmichius ten derden redenen voorgedragen, warom den middel van het werck der Franscher off Hoochduytscher oversetters alleen voor te nemen ende over te setten, als die by haer is, all ist, dat het seer goet ende alles prysensweerdich is, niet de beste noch de bequaemste en is voor dese onse gelegentheyt, ja selfs oock niet de spoedichste, indien se behoorlyck, ordentlyck ende rypelyck ende niet haestelyck op eens persoons oordeel tot groot peryckel van de gemeene kerken gedaen soude worden.

Eyndelyck ende voor het vierde point heeft D. Wern. Helmichius der E. vergaderinge te bedyncken gegeven, off op het voorsz. boecksken soo tot voorstant van de gemeyne resolutie des synodi nationael ende der E. M. heeren Staten Generael ende tot verdedinge van de reputatie van de kercken van Hollandt als andersins tot stichtinge der kercken yet sal dienen gedaen te worden aen den E. M. heeren Staten Generael, dien dese saecke als de hooge [1]) overheyt van den lande eygentlyck ende voornemelyck neffens den kercken mede aengaet ende door welcker authoriteyt ende toedoen dit stuck sal moeten volvoert worden, om denselven de gelegentheyt der saecke rondelyck te onderrechten, ende off daerbenevens oock aen eenige andere collegien van magistraten, aen dewelcke het boecksken mede geaddresseert is, yet gedaen sal worden ende wat; off oock aen eenige synoden hiervan yet geschreven sal worden, voornemelyck aen den synode van Gelderlandt, welckes name ende authoriteyt in dit boecksken gebruyckt wort, om met denselven volgens de correspondentie, tusschen den Gelrischen ende desen synoden synde, hiervan te communiceren ende eenige dyngen, die tot goet beleyt deser saecke dienstich syn, te verwittigen ende voorall haer vrientlyck te versoecken, dat sy niet wil toestaen, dat door yemants particuliere werck ende besonder door openbare datelycke schriften, uyt haer provincie comende, andere kercken off persoonen in verdachtheyt gebracht ofte de gemeene resolutien aller kercken als oock selfs haer voorgaende oude resolutie met publycke ergernisse gebroocken off verstoort soude worden, te meer alsoo den broederen in Gelderlandt de voorgaende handelyngen ten meesten deele onbekent ofte oock door lanckheyt van jaren uyt de memorie ge-

---

[1]) »hooge" ontbr. in D.

gaen mogen wesen, meteenen daerby doende, off aen de andere synoden der Vereenichde Landen hiervan yet soude dienen vertoont te worden.

Heeft eyndelyck D. Wernerus Helmichius der E. vergaderinge overgelevert de oversettinge van het boeck Genesis by D. Arnoldum Cornelii zal. ged. ende hem gedaen tot op de vier laetste capittelen toe, dewelcke hy buyten syn voornemen ende uytterste vlyt niet heeft connen volmaecken, aengemerckt hy nu eenige weken lanck in de nootwendige kerckelycke saecken soo buyten als binnen der stadt is besich geweest. Heeft noch ten laetsten aengewesen, in wat voegen nu voort geprocedeert ende by de E.E. heeren Staten de noodige costen tot die voorderinge deses wercks sullen connen vercregen worden.

Dit alles by dese E. vergaderinge aengehoort ende rypelyck overleyt synde, heeft na rype overdenckingen eendrachtelyck geresolveert: alsoo de synodus van Gelderlandt tot het inwilligen der oversettinge des bybels D. Piscatoris door Wilhelmum Baudartium is beweecht geworden, soo men verstaet, door het lange vertreck der oversettinge, by den kercken goetgevonden, ende dat wellicht door den Wechbereyder op de verbeteringe van den Nederlantschen bybel andere kercken buyten onsen synodo tot eenigen onlust tot deselve oversettinge beweecht off gebracht mochten syn, dat de redenen ende oorsaecken des langen vertrecks gelyck aen den synodum van Gelderlant voornemelyck ende insgelycks aen de andere synoden uyt name deses synodi tot ontschuldinge der kercken ende der persoonen, die daerin hebben geaerbeyt, ende nu D. Werneri Helmichii, die nu noch aerbeyt, ja tot goet genoegen aller kercken, int lange met den eersten sullen overgeschreven ende haer toegesonden worden. Opdat oock te meer den kercken een goede hope werde gegeven, sal hetgene, twelck nu alreede in Genesi is gedaen ende van D. Wernero Helmichio is overgegeven, aen de persoonen, die uyt alle particuliere synoden tot de revisie bestemt syn, tot dien eynde overgeschickt ende denselven behandicht worden. Sullen darom vyff copien off meer, indien de Gelrische synodus, die tot noch toe met de synoden van Overysel ende Utrecht een persoon hebben bestemt, uyt haren synodo eenen daerby voegen sullen, twelck sy met den eersten aen de broederen tot Amsterdam sullen overschryven, gemaeckt off geschreven worden, waertoe de synodus goetvint ende besluyt, dat elcke classe, de broederen te huijs gecomen synde, een predicant sal bestemmen, dewelcke haer te samen op den 2en July aencomende des avonts tot Amsterdam sullen laten vinden om hetselve te bevoorderen.

Ten eynde oock de resterende oversettinge beter gespoyt moge werden, vint de synodus wel goet, dat meer persoonen, die van hetselve haer werck souden maecken ende insonderheyt yemant in D. Arnoldi Cornelii zaliger plaetse bestemt soude werden. Maer alsoo soodanige bestemminge

mede tot den anderen synoden behoort, soo refereert sy hetselve tot den aenstaenden synodum nationalem, soo nochtans dat sy oordeelt ende resolveert, dat D. Wernerus Helmichius, die naer het goetvinden der kercken int oversetten heeft geaerbeyt, middelertyt sooveel ende neerstelyck als doenlyck is in tselve sal voortgaen, oock hem bevlytigen om in den text de eygen cracht der Hebreescher woorden, off sy schoon wat duyster souden vallen, te stellen ende die duystere aen de cant in de aenteyckeningen door eenige verclaringe naeckter uyt te drucken. Vint meteenen de synodus geraden, dat D. Wernerus Helmichius om in den goeden voortganck niet verhindert te worden door eenige goede middelen tsy door hulpe van andere predicanten, die de kercke van Amsterdam daertoe soude versoecken off andersins, na het goetvinden derselver kercke, die tot dien eynde byeen comen sal, geholpen ende in syne lasten verlicht sal worden. Doch als de kercke daerna verclaerde, dat sy tot stichtinge harer gemeynte den dienst D. Helmichii niet missen en conden, dat sy oock door den dienst eeniger predicanten, die sy by buerten daertoe souden mogen versoecken, niet seer gedient souden worden, ja oock noch onseecker was, hoe dit by de classen mocht verstaen worden ende oock eyndelyck bemerckten, dat het wellicht wat lange mocht aenloopen, eer sy de overgift der kercken om te mogen versoecken, dien sy stichtich ende noodich achten souden, souden connen vercrygen [1]) ende darom oordeelden best te wesen, dat dit tot de nationale synode toe op den voet, daer dese saecke nu op staet, dient te berusten, heeft het oock de synodus, dewyle het langer aenhouden aen de kercke van Amsterdam betuycht wort te vergeefs te syn, daerby laten blyven ende D. Wernerus Helmichius gebeden in tselve werck sooveel te voorderen, als hem van wegen synen lasten doenlyck sal syn. Ende wat aengaet den Wechbereyder, door D. Wilhelmum Baudartium uytgegeven, alsoo de deputati der synoden, gelyck sy verclaerden, denselven daerover vermaent ende aen de deputatos des synodi Gelriae geschreven hebben, acht de synodus, dat niet wyders daertegen tsy door een verantwoordinge in druck tsy oock doort schryven en sal gedaen worden, maer dat men dit den synodo Gelriae sal bevelen, gelyck sy door den gedeputeerden op denselven synodum versocht sullen worden daerop te willen letten ende te samen aen hem te aerbeyden, dat de copien, die noch overich syn, ingehouden, vernieticht ende de uytgestroyde, sooveel doenlyck is, opgecocht ende alsoo uyt de handen der luyden gebracht mogen werden.

10.

Kercke van Amsterdam heeft int bevoorderen des synodi nationalis haer

[1]) »souden connen vercrygen" ontbr. in C en D.

beneersticht. — Heeft de kercke van Amsterdam aengaende de bevoorderynge des nationalen synodi voor de E. vergaderinge verclaert, gelyck sy lange jaren aeneen, volgende den last, haer in den laetsten nationalen synodo opgeleyt, tot hetselve met aller neersticheyt heeft aengehouden, dat sy oock tot noch toe alle vlyt, daerin het besluyt des voorgaenden synodi particularis nacomende, tot het bevoorderen aengewent ende gebruyckt heeft.

11.

Van de voorbereydinge tot de nationale synode. — Ende wat belangt de voorbereydinge tot den synodum nationalem hebben D. WERNERUS HELMICHIUS ende D. HERMANNUS GERARDI den broederen aengedient, alsoo de E.E. Mog. heeren Staten Generaal, uyt alle particuliere synoden twee predicanten ende eenige professores theologiae tot deselve voorbereydinge tegen den 22en May in s' Gravenhage beschreven hebbende, oock haer beyden uyt desen quartiere tot deselve hadden ontboden, dat sy tot Amsterdam, met derselver classe ten overstaen der gedeputeerden onses synodi volgende het goetvinden des voorgaenden synodi articulo 24 gesproocken ende van deselve eenige instructie medegenomen hebbende, met de ander beroepen broeders in deser saecke hadden gehandelt ende daervan oock tegenwoordelyck haer rapport inbrachten. Verclaerden derhalven, dat de E.E. Mo. heeren Staten Generael, die van voornemen geweest waren deselve hooft voor hooft te hooren ende hare advysen te verstaen, doch om de veelheyt der gewichtiger handelyngen des landts sulcx achterlatende, haer dese volgende poincten off articulen in schrift hadden behandicht om over deselve te handelen ende hare advysen schriftelyck aen hare Ed. Mog. over te geven.

Pointen by den E. M. heeren Staten den beropen broeders voorgestelt. — Ten 1en oft noodich wesen sal int beschryven van den synodo nationael gravamina over te senden.

Ten 2en indien ja, binnen wat tyt deselve gravamina aen de heeren Staten Generael gesonden sullen connen worden.

Ten 3en wat getal ende hoe gequalificeert tot de voorsz. vergaderinge behoort beschreven te worden uyt elcke synode ende off eenige sullen mogen gedeputeert worden, doende professie van de religie ende gequalificeert, niet wesende in kerckelycken dienst.

Ten 4en off boven den gedeputeerden oock predicanten sal vry staen te compareren.

Ten 5en off eenige andere kercken beschreven sullen worden, als die wonen onder tgebiet van de heeren Staten Generael.

Ten 6en off de gedeputeerde ter voorschreven vergaderinge niet en be-

hooren verplicht te worden vrymoedich hare meyninge te verclaren sonder hen anders als aen Gods woort verbonden te houden.

Ten 7en of men sal mogen reces nemen, indien eenige saecken voorvallen, daerinne de gedeputeerde haer beswaert souden mogen vinden.

Ten 8en wat voorder tot de beschryvinge van de voorschreven vergaderinge dienstelyck is om de vruchten van dien tot welstant der kercken te mogen genieten

Antwoorden ende advysen op die pointen. — Gaven darom voorts te kennen, dat, deselve pointen by haer neerstelyck ende getrauwelyck ingesien, bedacht ende overwegen synde, over de eerste vyff pointen met vereenichder stemmen was geadviseert:

Ten eersten dat de gravamina niet sullen uytgeschreven worden, maer dat elcke particuliere synodus haren gedeputeerden op de synode nationael, volgende hetgene in den anderen nationalen synodis geschiet is, hare gravamina sal medegeven, door welck advys het tweede point, in hetwelcke gevraecht wort, binnen wat tyt deselve gravamina etc., mede beantwoort is.

Ten 3en dat uyt elcke particuliere synode vier predicanten ende twee ouderlyngen tot den nationalem synodum by bestemminge der respectiver synoden particulier om in allen voorvallenden saecken te adviseren ende te definieren vercoren ende gedenomineert sullen worden, ja dat oock eenige persoonen, die in geenen actuelen dienst en syn ende nochtans gequalificeert syn ende professie doen van de Gereformeerde religie, debite sullen mogen gedeputeert worden.

Ten 4en dat oock anderen predicanten sal vry staen in sulcker mannieren te compareren, gelyck tselve in den particulieren synoden pleecht te geschieden.

Ten 5en dat sy ootmoedelyck aen hare E Mog. versochten, dat alle de Nederlantsche kercken beyde van de Nederduytsche ende Walsche tale, die buytenslants syn soo ondert cruys als andersins, tot den nationalem synodum mogen beschreven worden; hare Ed. Mog. mede te kennen gaven, off het niet goet ware, dat oock de Gereformeerde kercken van andere talen in Duytslandt ende Vranckryck vant houden deses aenstaenden synodi goetstyts geadverteert werden om te beter correspondentie ende eenicheyt in der leere met hen te houden.

Ende wat aengaen de drie laetste pointen, dat over deselve by de meeste stemmen is geadviseert ende goetgevonden:

Ten 1en dat de predicanten, die op de aenstaende synode met last van hare kercken verschynen, over alle swaricheden de leere aengaende, die tegen den Catechismum ofte Confessie der Nederlantscher kercken soude mogen voortgebracht worden, alleen uyt Gods woort uytspraecke doen sullen sonder op yet anders als op Gods woort, sooveel het oordeel over die swariche-

den der leere aengaet, acht te nemen ende dat het eenen ygelycken, die op den synodum sal verschynen ende eenige swaricheyt op de leere heeft, vry sal staen syne off der kercke, daervan hy wort gesonden, meeninge voort te brengen, mits dat hy in alle saecken, de leere ende kerckenordininge aengaende, hem den oordeele des voornoemden synodi onderwerpe ende dat all hetgene van den synodo int gemeyn off by de meeste stemmen besloten wort, voor een eyndelycke ende definitive sententie sal gehouden worden.

Ten 2en indien eenige saecken voorvielen, daermede de gedeputeerde haer beswaert souden vinden, dat reces sal mogen genomen worden, maer waerop, hoe ende wanneer, dat sulcx tot het oordeel des synodi nationalis gestelt wort.

Ten 3en dat hare Ed. Mog. believe, dat in de uytschryvinge des nationalen synodi de clausele van revisie der Confessie ende des Catechismi, (daerin haer de kercken doorgaens seer beswaren, dewyle sy deselve voor schriftmatich houden) tot gemeene ruste ende vrede van de kercken ende om andere gewichtige redenen uyt te laten off dat in de plaetse van deselve andere min quetselycke woorden te stellen, niettemin verstaende dat in den synodo nationali de Confessie der Nederlantscher kercken niet moet, maer sal mogen overlesen worden, indien de synodus om voorvallende oorsaecken sulcx noodich vint, ende dat het dengenen, die yet daertegen hebben, vry staen sal tselve debite in te brengen om by den synodo na Gods woort te laten overwegen, oordeelen ende afhandelen.

Gaven noch te kennen, dat sy, meteenen over den tyt ende plaetse adviserende, den Ed. Mog. heeren Staten gebeden ende voorgestelt hadden, dat sy deselve synodus tegen het eerste van den toecoemenden somer des jaers 1608 wilden uytschryven, dat sy voor desen den Ed. Mog. heeren Staten hadden voorgeslagen de stadt van Utrecht, alsoo voor desen de nationale synodus is gehouden geweest in de provincien van Hollandt ende Zeelandt, ende eyndelyck, om de gewenschte vruchten des aenstaenden synodi nationalis tot welstant der kercken ende des gemeenen landts te genieten [1]), versocht hadden, dat hare Ed. Mog wilde believen hare commissarios, doende professie van de Gereformeerde religie, daertoe te deputeren ende oock de professores theologiae, die in dese Vereenichde Nederlanden syn, mede daertoe te beschryven

De E. [2]) vergaderinge des synodi, de voorgaende rapporten aengehoort ende verstaen hebbende, met all hetgene daertoe behoort, heeft de broederen voor haeren getrauwen dienst ende neerstige voorsichticheyt int nemen ende geven soodaniger advysen, haer aen deselve wel latende genoegen, bedanckt ende sal hetselve van de gecommitteerden der classen tot

[1]) »te genieten" ontbr. in C. [2]) »E" D heeft »eersaeme".

kennisse van hare principalen in goeder discretie ende voorsichticheyt gebracht worden.

12.

Artyckelen, die tot den synodum nationalem gerefereert syn. — Alsoo in den voorgaenden synodo artic. 25 besloten was, dat een yder classe de acten der synoden, die in de stadt harer classen sedert den jare 1587 syn gehouden, doorlesen soude om uyt deselve aen te teyckenen all hetgene tot de nationale synode is gerefereert geweest, heeft de classe van Edam ingebracht, dat a⁰. 1592 ad nationalem synodum is gerefereert het stellen van een bequame forme examinis theologici, na welcke de persoonen, die haer eerst tot den dienst des woorts begeven, souden geexamineert worden. Item noch in denselven synodo dese quaestie, off het niet raetsaem sy den Papisten met voorgaenden consent der E.E. heeren Staten eene openbare disputatie aen te bieden.

Soo heeft oock de classe van Alcmar verclaert bevonden te hebben in den synodo tot Alcmar gehouden a⁰. 1593 artic. 12 ad synodum nationalem uytgestelt te syn het aenstellen van een algemeyn bespreck met den Mennoniten ende allerley soorten van Wederdooperen, item a⁰. 1605 artic. 19 het doopen der patienten ende der ouder siecke persoonen.

By die van Harlem ende Enchuijsen en syn geene gevonden.

De classe van Amsterdam doet noch neersticheyt int nasoecken, ende hout haer de classe van Hoorn, die hiertoe noch niets gedaen hadde, vermaent om hetselve met den eersten te bevoorderen.

13.

Rapport van de handelynge tusschen de classen van Alcmar ende Hoorn. — De deputati hebben ingebracht, alsoo sij met D. Frederico Brouckero van de classe van Enckhuysen ende D. Cornelio Petreio by de classe van Edam bestemt synde, volgende de resolutie des voorgaenden synodi artic. 32, geordineert waren over het verschil tusschen de classen van Alcmar ende Hoorn over de aenstellinge der combinatie tusschen Ooterlyck ende Ursem, dat sy na lange overlegginge hadden geoordeelt, dat Ursem, onvermindert het recht, dat de classe van Alcmar [1]) op die plaetse praetendeerde, voor desen alleen buyten combinatie onder de classe van Hoorn sal blyven.

14.

Wie int voorgaende jaer van nieus tot den dienst syn toegelaten. — Syn in het voorleden jaer van nieus tot den dienst des goddelycken woorts na behoorlycke examinatie ende goetvindinge toegelaten:

---

[1]) »van Alcmar" ontbr. in D.

In de classe van Hoorn, voor de gemeynte van Eertswoude JOHANNES AGRICOLA, comende ende synde voorsien met goeder getuygenisse van de kercke ende professoren theologiae tot Leyden.

In de classe van Enchuysen, voor de gemeynte tot Wydenes ende Oosterleeck WILHELMUS NICOLAI, die oock met gelycke attestatie van Leyden tot haer was gecomen.

15.

Gravamina.

Van Enckhuysen.

1.

Of men die in de kerck mach trauwen, die in syn ouderdom van CORNELIO WIGERI *is gedoopt geworden.* — Of men den segen des Heeren mach spreecken in onser kercke over het houwelyck van een man, die, van Mennisten ouders geboren synde, in syn ouderdom hem heeft laten doopen van CORNELIO WIGGERI, wesende geexcommuniceert van onse kercken. Antwoort de synodus: alsoo verstaen wiert, dat die persoon by de magistraet getraut was ende darom over hem in die saecke niets was te resolveren, heeft de synodus, insonderheyt op het gevolch lettende ende darom bedynckende, off den doop, die door eenen afgesnedenen wort gedaen, voor eenen doop gehouden sal worden, voor goet ingesien, dat dese questie, omdat sy gemeyn is ende in veelen plaetsen soude connen voorvallen, tot de nationale synode, te meer omdat die voor de handt is, sal opgeschort worden.

16.

2.

Attestatie van een lidtmaet, die eenige jaren in des viants lant geleeft heeft. — Of men een lidtmaet, dewelcke ergerlyck in de kercke geleeft heeft, alsoo dat hem het avontmael verboden is ende is vertrocken, met de kercke onversoent synde, sonder attestatie te begeeren ende gaen wonen in svianden landen onder den eet ende [1]) dienst des viants, ende coemt na ses off seven jaren ende versoeckt attestatie om sich tot de kercke te mogen begeven, alwaer hy tegenwoordich syn residentie heeft genomen, sy gehouden attestatie te geven. Is verclaert: indien deselve persoon, tot leetwesen ende bekeeringe comende, na order der kercke met deselve is versoent ende die voldoet, sal hem een goede attestatie, gelyck behoort, gegeven worden. So hy daerentegen in syn sonden blyft ende gelyckewel om attestatie aenhout, sal hem na de waerheyt syner fauten getuygenisse gegeven worden.

---

[1]) »ende" C heeft »des".

17.

Van Alcmar.

FRANS JANSZEN *noot wort gerecommandeert.* — Alsoo de classe van Alcmar benevens haer gravamen, twelck in actis om redenen wort uijtgelaten, den grooten noot van eenen FRANS JANSZEN, predicant tot Calverdyck, noder hare classe gelegen, voorstelde, dewelcke met seven kinderen ende een benaude huyshoudinge beswaert synde, nu onlancks door den brandt, het huys, daerin hy woonde, met syn kleederen, huysraet ende boecken verbrandende, schier all het syne was quyt geworden, ende daerby vrientlyck aen de classen versochte, dat sy, uyt christelycke medlydicheyt den grooten noot desselven gedynckende, hem tot reparatie syner schade ende ophelpinge de milde handt wilden bieden, hebben de classen op haer genomen ende beloeft met hare principalen tot syner voorderinge te spreecken.

18.

Van Harlem.

Vant uytsenden der sieckentroosters ende vermaenders op Oost-Indien. — Alsoo de Compagnie van Oost-Indien int gemeyn de Vereenichde Provincien aengaet, oft oock niet billijck ende noodich is, dat by den synoden ordre werde gestelt over het uytsenden der persoonen, die tot sieckentroosters ende vermaenders op die schepen ofte tot kerckendienaers aldaer te lande souden mogen werden gebruyckt, opdat deselve niet door een classis oft kercke, maer met advys ende sorge der synoden int gemeyn ofte der gedeputeerder derselver daertoe mogen werden geordineert, ende dat by provisie, totdat andersins door den synodum generael daerin sal werden voorsien. De synodus, dit wel overleyt hebbende, verstaet, dat het seer noodich, stichtelyck ende proffytelyck is, dat op soodanige schepen tsy sieckenbesoeckers ende vermaenders tsy oock predicanten aldaer int landt te laten gestelt ende geordineert worden. Ende alsoo hetselve een seer gewichtige saecke is, sal de kercke ende classis, daer soodanige uytsendinge sal mogen voorvallen, daerin getrauwe sorge dragen ende tot hetselve het advys van andere classen versoecken, totdat de aenstaende nationale synodus, tot dewelcke oock dese saecke gebracht sal worden, hierin eenige orden gestelt sal hebben. Ende worden meteenen de classen versocht, soo sy eenige bequame persoonen weten aen te wysen, dat sy deselve der kercke van Amsterdam off Hoorn off Enckhuysen, daert noodich sal syn, willen aendienen.

19.

Dat by sieckte off afsterven der gedeputeerder de naeste in stemmen sal volgen. — Van wegen JOHANNE URSINO, die tot de Gelrische synodus int voorgaende jaer bestemt was, wiert der E. vergaderinge bekent gemaeckt, dat deselve, door sieckte verhindert synde, op die synode niet hadde connen verschynen, uyt welcker oorsaecke als de deputatus des synodi van Gelderlandt versochte, dat in soodanigen gevalle de E. vergaderinge sulck een order wilde stellen, dat een ander in desselven plaetse mochte bestemt worden, wort derhalven by de E. vergaderinge geordineert, soo eenige oft der gedeputeerden onses synodi oft dergener, die tot andere synoden uytgesonden worden, in den tyt harer deputatie oft door sieckte besocht oft door den doot wechgenomen wierden, dat diegene, die na denselven de meeste stemmen heeft gehadt (gelyck sulcx in actis synodi sal behouden worden) in desselven plaetse volgen ende dien last uytvoeren sal.

20.

Visitatores in de classen te stellen. — Hebben de gedeputeerde onses synodi voorgestelt, off het niet geraden syn soude, dat de synodus in elcke classe visitatores der kercken, die onder haer behooren, daerin mede gelyckformicheyt houdende met den Suythollantschen synodo tot voorderinge der goeder stichtinge ende onderhoudinge der diensten der kercke, soude stellen. Verstaet de synodus volgende den 40en artijckel des nationalen synodi in den Hage, dat sulcx seer noodich is, maer alsoo dit tot den classen dient gebracht te worden, dat de gecommitteerde derselver, nu in de vergaderinge synde, denselven met ernst getrauwelyck sullen voorhouden ende indien tselve by die wort goetgevonden, dat sy terstont twee predicanten tot soodanigen last der visitatie bestemmen ende den gedeputeerden deses synodi soo de inwilliginge der saecke als de bestemde persoonen bekent sullen maecken.

21.

Schriften sal men sonder t'ondersoecken niet uytgeven. — Hebben noch deselve gedeputeerde der E. vergaderinge voorgehouden, alsoo bevonden wort, dat sommige lidtmaten eenige schriften, boeckskens, theses ende antitheses tegen den Jesuiten oft andersins sonder behoorlycke kennisse uytgeven, oft het niet geraden ware, dat tot voorcominge der onstichtinge ende der onnoodiger boecken ende schriften daerin mochte voorsien worden. Heeft de synodus besloten, dat men hierin sal volgen den 49en artyckel des laetsten nationalen synodi ende dat dienvolgende de schriften ende de geschreven boecken den gedeputeerden onses synodi tot ondersoeckinge sullen toegesonden worden, dewelcke, indien de noot sulcx

mocht verheyschen, daertoe oock de hulpe van die classe gebruycken sullen, onder dewelcke de authuer derselver schriften wonachtich is, alsoo nochtans dat de schryvers achtervolgende den voorsz. artyckel hare schriften der facultyt theologiae in de Gereformeerde academien vertoonen mogen.

22.

Catechismus sal in alle plaetsen gepredicket worden. — Noch is by denselven aengedient, off het niet noodich is te beneerstigen, dat in alle plaetsen deses synodi de Catechismus gepredickt werde. Verclaert de synodus, soo waer des Sondachs tweemael wort gepredickt, dat men ter selver plaetsen dien des namiddachs sal predicken ende, soo waer combinatien syn, dat de classes haer devoor doen sullen, dat deselve na de beste bequaemicheyt in die plaetse, daer de buerte van de namiddachspredicatie valt, verclaert ende geleert werde. Ende wort tot voorderinge desselfs een ygelycke classe opgeleyt in den aenstaenden synodo van tgene sy hierin heeft gedaen, rapport in te brengen.

23.

Particularia.

WITHAKERI *antwoorde tegen* CAMPIANUM *sall overgeset worden.* — Heeft de classis van Amsterdam voorgestelt, dewyle de redenen EDMUNDI CAMPIANI in Duytsch syn uytgegeven ende in voortyden door D.D. WITHAKERUM syn wederleyt, off het niet raetsaem ware, dat mede deselve wederlegginge, die men niet en weet in Duytsch te wesen, overgeset ende door den druck uytgegeven werde. Is geantwoort, eerst vernomen synde, dat die niet overgeset is, dat het geschieden sal ende is die last den classi van Amsterdam opgeleyt.

24.

Misbruyck veler politycken int solemnizeren der houwelycken. — Noch vraecht die classis: alsoo de politycke schouten ende andere rechtspersoonen haer seer qualyck dragen in de houwelycken te solemnizeren int voorhouden vant formulier, daervan synde, met de gebeden te doen ende den segen te geven, twelck doch alleen den kerckelycken persoonen voor Godes gemeynte plegen te doen, waeruyt overall confusie ende ergernisse ontstaet, offt niet goet en ware, dat sulx worde geremedieert ende op wat wyse. Is geantwoort ende by de E. synode verclaert, dat sulcx geensins betaemt ende om dat te beteren, dat de deputati sullen aerbeyden ende aenhouden, dat de E. heeren Staten een algemeyn formulier believen te stellen, twelck van de magistraten int gemeen mochte

gebruyckt worden. Ende sullen ondertusschen de officieren aengesproocken ende vermaent worden, tselve volgende het placcaet der E. heeren Staten te remedieren.

25.

Commentarien MOLLERI *over de Psalmen over te setten.* — Wort by de classe van Hoorn gevraecht: dewyle tot harer kennisse is gecomen, dat de uytlegginge D. HENRICI MOLLERI over de Psalmen by yemant overgeset soude worden, oft in de vergaderinge der broederen yemant is, dewelcke van sulcx kennisse heeft ende, indien tselve bekent wort, dat die tot neerstige voorderinge soude mogen vermaent worden. Is den broederen van Hoorn aengedient, dat het by twee broederen, eene in de classe van Alcmar ende dander in de classe van Enchuysen over eenigen tyt is ter handt genomen geweest. Sullen darom deselve broeders haer vermaent houden in tselve werck met neersticheyt voort te gaen ende ten eynde te brengen.

26.

Wederdoopsche loopers te weiren. — Tot verhinderinge eeniger Wederdoopscher looperen, dewelcke (als by de classe van Enckhuysen wiert voorgestelt) overall, oock ter plaetsen, daer sy geen toestanders en hebben, haer begeven [1]), sullen off de predicanten off oock douderlyngen ende andere lidtmaten, die eenige cloeckheyt hebben, deselve tegenstaen, haer soecken te beschamen ende, soo sy vergaderinge maecken, die door den middel van tegenspreeckinge uyt Gods woort verstooren [2]).

27.

Hoe men met die sal handelen, dewelcke tot de Martinisten haer begeven. — Wort by de classe van Harlem gevraecht, hoe men met die persoonen sal handelen, dewelcke, professie der Gereformeerder religie doende, tot den Martinisten haer begeven ende de gemeynschap der kercke verlaten, by hetselve voornemen blyvende oock na verscheyden vermaningen, aen haer gedaen. Wort geantwoort ten aensien der Flaccianen ende Ubiquitisten, simpelyck de Martinisten hieronder niet begrypende, dewyle dese saecke gemeyn ende gewichtich is ende dat by de synoden van wegen de soodanige geen [3]) verclaringe en is gedaen, dat dit uytgestelt sal worden tot de aenstaende synode nationael ende op deselve gebracht sal worden.

---

[1]) »haer begeven" ontbr. in C en D. [2]) »verstooren" C heeft »verstroyen".
[3]) »geen" ontbr. in C.

28.

Sorge der kerken in de vredehandelynge der landen. — In den synodo nationali tot Middelburg quaestione 45 besloten synde, soo t'eeniger tyt vredehandelynge mochte voorgenomen worden, dat in dat quartier, daer de handelynge voorvalt, de E. heeren Staten vermaent sullen worden, dat niets tot toelatinge der superstitien ende afgoderien des pausdoms en soude gehandelt worden, is besloten, dat de deputati onses synodi daervan met den synodo van Suythollandt sullen spreecken om eenparichlyck met aller vlyt daerop te letten ende tselve besluyt des synodi na te comen.

29.

Toesicht int geven der proclamatien. — Worden de broederen vermaent geene proclamatien der houwelycken in te willigen, voordat sy seecker syn, dat de houwelycksche belofte behoorlyck geschiet is.

30.

Item der attestatien der armer lidtmaten [1]. — Worden noch deselve vermaent toe te sien, dat geen arme lidtmaten sonder merckelycke redenen met attestatie tot beswaringe der kercken denselven toegesonden worden.

31.

Reeckeninge. — Tot opneminge van de reeckeninge der gedeputeerder onses synodi syn bestemt JAN ADRIAENSZEN, predicant tot Hauwaert, ende de E. WILLEM MONICKS, ouderlynck tot Harlem, ende hebben gerapporteert die wel bevonden te hebben. Ende syn na gewoonte de overschietende penningen in de handen D. HERMANNI GERARDI, aenblyvende gedeputeerde, overgegeven.

32.

Verkiesinge des gedeputeerden onses synodi. — D. JACOBUS ROLANDUS, nu twee jaer den last der deputatie onses synodi gedragen hebbende ende versoeckende, dat hy ontslagen ende een ander in syn plaetse mochte gestelt worden, is hy van den synodo van wegen synen getrauwen dienst bedanckt ende in syn plaetse om dien dienst waer te nemen bestemt D. JOHANNES ROGGIUS, predicant tot Hoorn, ende heeft de naeste stemme daeraen D. JOHANNES BOGARDUS, predicant tot Harlem.

33.

Gedeputeerde tot d'ander synoden. — Is om op de synode van Gelder-

[1] »Item — lidtmaten" ontbr. in C en D.

lant uyt den name deses synodi te verschynen bestemt CORNELIUS HILLENIUS, dienaer Jesu Christi tot Alcmar, ende na hem hadde de meeste stemme SAMUEL BARTHOLDI, predicant tot Monickendam. Ende is JOHANNES WALLESIUS om seeckere redenen ende insichten tot den synodum van Groeningen gecontinueert ende is bevonden, dat na hem de meeste stemmen tot die commissie heeft gehadt ADRIANUS JACOBI, predicant tot Harlem.

34.

Geen studenten sal men toelaten te proponeren, die yets gevoelen tegen de leere der waerheyt. — Voorgestelt synde, off niet de studenten, die bevonden worden yet te gevoelen tegen de suyverheyt der leere, in den Catechismo ende Belydenisse des geloofs begrepen, van het proponeren behooren geweert ende afgehouden te worden, is besloten, dat de soodanige, haer misgevoelen sonder die na te willen laten seeckerlyck bekent synde, geensins tot het proponeren sullen toegelaten worden.

35.

Tyt des aenstaenden synodi. — Dewyle verwacht wort, dat de nationale synodus int aencomende jaer vroech sal vergaderen ende het noodich is, dat de synoden particulier te voren vergaderen [1]), uyt dewelcke de gravamina ad synodum nationalem sullen gebracht worden, soo sal de kercke van Amsterdam, den tyt des nationalis synodi verstaen hebbende, in tyts sulcx de classe synodael bekent maecken, opdat de aencomende synodus vroech sal mogen byeencomen.

36.

Censura ende propositie. — Censura is gehouden ende nadat ADRIANUS JACOBI dese vergaderinge met een vermaninge uyt den 2en brieff Pauli tot Timotheum cap. 4 versu ultimo heeft besloten, is dese vergaderinge, de acten gelesen ende geordineert synde, dat elcke classe een copie mede soude nemen, in goeder eendrachticheyt ende stichtinge geeyndicht. Ende sal na orden de naeste synodus tot Hoorn gehouden worden.

Aldus geeyndicht tot Amsterdam desen 18en Juny a°. 1607.

PETRUS PLANCIUS, hujus synodi praeses.
CORNELIUS HILLENIUS, synodi hujus scriba [2]).

---

[1]) »vergaderen" C en D hebben »moeten vergaderen". In E is »moeten" doorgehaald. [2]) Boven deze onderteekeningen staat in C en D: »Dese handelyngen, tegen ende met het principale gecollationeert synde, is bevonden in alles te accorderen". Daaronder ook de eigenhandige onderteekeningen van praeses en scriba.

Handelingen des particulieren synodi van Noortholland, gehouden binnen Hoorn den XXVIII *Octobris anno* MDCVIII.

Naedat de uytgesonden broederen der classen van Noortholland in vollen getale vergadert waeren, heeft D. JOANNES WILZOETIUS, het gebedt by hem gedaen synde, dese vergaderinge met een vermaninge over de woorden onses Salichmaeckers by Math. 29 vers. 45 ende 46 aengevangen ende deselve vermaninge besloten met een gebedt, dienstich tot de verkiesinge des praesidis, assessoris ende scribae.

De credentien van de gecommitteerde broederen gelesen synde. syn dese navolgende personen bevonden tot dese vergaderinge te behoren:

uyt den classe van Hoorn:

JOANNES WILZOETIUS, dienaer Jesu Christi tot Hoorn.
EVERT MICHIELSZ, dienaer Jesu Christi in Ooster ende Wester Blocker.
Mr. JACOB ARISZ SAY, ouderling tot Hoorn.
GERMAN EVERTSZ, ouderling tot Abbekerck.

uyt den classe van Enckhuysen:

ABRAHAMUS à DORESLAER, bediender des h. evangelii tot Enchuysen.
PETRUS JACOBI, bediender des h. evangelii in Hoochkarspel.
JAN CORNELISZ, ouderling tot Enckhuysen.
PIETER THOMASZ, ouderling in Bovenkarspel.

uyt den classe van Edam:

SAMUEL BARTOLDI, predicant tot Munnekedam.
GELLIUS DE BOUMA, predicant tot Lantsmeer.
PIETER DIRCKSZ, ouderling tot Edam.
JACOB CLAESZ, ouderling tot Ilpendam.

uyt den classe van Alcmaer:

VINCENTIUS MUESEVOET, dienaer des woorts Gods tot Schaegen.
WILLEM WILLEMSZ, dienaer des woorts Godts tot Suytscherwoude ende Broeck op den Langedyck.
JUERIAEN HERMANSZ, ouderling tot Alcmaer.
JAN MATHYSZ, ouderling tot Schaegen.

uyt den classe van Haerlem:

WILLEM DE HASE, predicant tot Haerlem.
FRANCISCUS STOCKIUS, predicant tot Castrichum.
CLAES DE WOLFF, ouderling tot Haerlem.
DIRCK FREDERICKSZ, ouderling tot Wormer.

uyt den classe van Amsterdam:

PETRUS PLANCIUS, predicant tot Amsterdam.
HERMANNUS BUSCHHOFFIUS, predicant tot Wesop.

DIRCK KIEFF, ouderling tot Amsterdam.
GERRIT CORNELISZ, ouderling tot Amsterveen.

Insgelycx syn oock met behoorlycke credentie uyt last der E.E. H.H. Staten verschenen de erentfeste, wyse, hoochgeleerde heren mrs. ROMBOUT HOGERBEETS ende NICLAES CROMHOUT, raden ordinaris in den Hogen ende Provincialen Rade in Hollant respective, om regart te nemen, dat in dese vergaderinge gene polytycke saecken, noch daeruyt enige onenicheyt soude mogen rysen, noch die de kercken int gemeen mochten aengaen, souden mogen verhandelt worden.

Syn mede de E. vergaderinge met behoorlycke credentie bygecomen uyt naeme des synodi van Gelderlandt de E. JOANNES COITZIUS, biedender des goddelycken woorts tot Nieumegen, ende uyt naeme des synodi van Suythollandt de E.E. NATHANAEL MARLANDUS, dienaer des h. evangelii tot Schiedam, ende JOANNES WTEMBOGARDUS, dienaer des h. evangelii in sGraevenhage, om achtervolgende de aengènome ende tot noch toe onderhouden gewoonte der correspondentie dese vergaderinge by te wesen ende deselve met haeren goeden raedt ende advysen te dienen.

Nae desen syn uyt de personen, die tot dese vergaderinge behoren, by gemene stemmen in order verkoren: eerst tot enen praesidem D. PETRUS PLANCIUS, dienaer Jesu Christi tot Amsterdam, daernaer tot enen assessorem D. JOANNES WILZOETIUS, biedender des h. evangelii tot Hoorn, ende eyndelyck tot enen scribam ABRAHAMUS à DORESLAER, dienaer Jesu Christi tot Enckhuysen.

Den tyt der byeencompste is by de E. vergaderinge bestemt des voormiddachs van acht uyren tot den elven ende des naemiddachs van 2 uyren tot den vyven.

De acten des voorgaenden synodi syn gelesen ende dese navolgende dingen verhandelt.

1.

D. JOANNES WALLESIUS heeft rapport gedaen van den synodo van Groningen, eerstelyck de vergaderinge uyt naeme desselfs voor de goede correspondentie, tot noch toe met haer gehouden, bedanckende ende daernaer oock verclaerende den staet der kercken aldaer gevonden te hebben in enen redelycken stant. Hierinne heeft de synodus een goet genoegen gehadt ende D. WALLESIUM voor synen dienst ende getrouwicheyt bedanckt.

2.

Also tclassis van Hoorn swaericheyt gemaeckt heeft over den 21sten

artyckel vant voorleden synodus (inhoudende dat gene lidtmaten enige schriften, boecxkens, theses ende antitheses uytgeven mogen sonder deselven den gedeputeerden onses synodi tot ondersoeckinge toe te senden, diewelcke, indien den noot sulcx vereyschet, daertoe oock de hulpe dier classis, onder twelcke den authuer derselver schriften woonachtich is, sullen mogen gebruycken) ende derhalven goetvondt, dat het beter waere, dat de schriften ende boeckxkens, die men begeert uyt te geven, liever van de respective classen alleen als van de gedeputeerde der synoden souden gevisiteert werden, mits de classen haere vryheyt behoudende om de gedeputeerde daertoe te mogen gebruycken, so heeft het synodus hierover geresolveert, dat de saecke blyven sal by de resolutie vant voorgaende synodus tot Amsterdam, totdat anders by den provincialem synodum, dat nu op handen is, sal geordonneert syn.

3.

Nopende het 22ste artyckel, aengaende het benaerstigen, dat in alle plaetsen deses synodi de Catechismus gepredyckt werde, is by de classen ingebracht, dat sy de resolutie desselfs hebben int werck gestelt met belofte om de goede handt daeraen te houden, dat sulcx meer ende meer insonderheyt in die plaetsen, daert te voren noch niet geschiet en was, geschiede.

4.

Aengaende het 23ste artyckel, in hetwelcke den classe van Amsterdam opgeleyt was de wederlegginge D D. Whitakeri van de 10 redenen Edmundi Campiani in Duytsch over te setten, dewyle de redenen Edmundi selve in Duytsch uytgegeven waeren, heeft hetselve classis van Amsterdam verclaert, dat het tot genoechdoeninge van de resolutie des synodi sal arbeyden, so haest als men seeckerlyck can verstaen, dat de wederlegginge Whitakeri voornoemt niet overgeset en is, gelyck daervan de vergaderinge tot noch toe geen seeckerheyt en was gebleecken.

5.

Also de saecke vant 29ste artikel, betreffende het misbruyck veler polytycken ende schouten int solemniseren der huwelycken ende het remedium om sulcx te beteren, noch open staet, is by de E. vergaderinge besloten, dat men alsnoch aenhouden sal, dat deselvige tot weringe van de ergernisse ende confusie, die daerdoor alomme ontstaet, door de deputatos deses synodi volcomentlyck soude mogen werden geeffectueert. Ende werden oock de classen by desen gelastet om met haere respective principaele te spreecken, opdat oock de predicanten mochten vermaent

werden in de saecken des huwelycx goede voorsichticheyt te gebruycken.

6.

Also daer grote clachten vallen over de onordentelyckheyt ende tmisbruyc van de attestatien, die gemeenlyck by den meestendeel der armen werden misbruyct, is goetgevonden de saecke uyt te stellen tot het synodum provinciael ende middelertyt tot weringe van de misbruycken de attestatien also te stellen. dat de omstandicheyt der plaetse, tot denwelcken de versoeckende vertrecken, daerin werde uytgedruckt.

7.

De generalia, die by seeckere classen beneffens tgene, dat op andere jaeren ingebracht is, gevonden syn om tot den nationalem synodum gebracht te werden, syn dese:

By tclassis van Hoorn:

Uit den synodo, gehouden anno 1602, in particul. quaest. 15, de quaestie van Amsterdam, of alle sonden tsy groot ofte cleen op een voet in de kercke Godes sullen gestraft werden. Item uyt den synodo, gehouden anno 1596, art. 11 het gravamen van Alcmaer, of men die tot den avontmael sal toelaten, die wel toestaen alle poincten der christelycker lere, maer noch niet en cunnen verstaen den doop den kinderen toe te comen, begerende daerinne verdraegen te werden. Item uyt hetselvige synodo art. 16 het dopen der siecken op haer sieckbedde.

By tclassis van Amsterdam.

Uyt den synodo, gehouden anno 1589, art. 3 het stellen van een algemeen formulier des h. doops om te dopen den bejaerden. Item uyt den synodo, gehouden anno 1595, uyt het laetste gravamen van Enckhuysen, of men jonge lieden van 15, 16, 17 jaeren dopen sal, die niet willen beloven te gaen tot des Heren avontmael. Item uyt den synodo, gehouden anno 1607, art. 9 het oversetten van den bybel. Ende eyndelycken uyt hetselvige synodo art. 16, wat van den doop gehouden moet werden, diewelcke bedient wordt van afgesneden dienaeren ende van de afvallige tot de Ubiquitisten ende Flaccianen.

8.

D. Cornelius Hillenius heeft rapport gedaen van den synodo van Gelderlandt, gehouden anno 1607 binnen Bommel. Is de vergaderinge over syn rapport vergenoecht ende hy van deselve voor synen getrouwen dienst bedanckt geweest.

9.

Gravamina.

Hoorn.

Opt gravamen van Hoorn, aengesien de leraers der Wederdoperen vast lopen doort gehele landt om haere vergaderingen te houden, oft niet nodich sy daerinne te voorsien, ten eynde dat elck in syn eygen plaetse mochte blyven, antwoort de synodus, dat men dese saecke sal laeten berusten by tgene voorleden jaer in den synodo tot Amsterdam art. 26 besloten is ende dat so lange, totdat middelertyt in een meerder vergaderinge, tsy den provincialen ofte den nationalen synodo, anders soude mogen besloten werden.

10.

Edam.

Opt gravamen van Edam, of een kerckendienaer, die van wegen onsuyverheyt iu der lere van den classe gecondemneert is van synen dienst te sullen afstaen ende hy over sodanige sententie op den synodum is appellerende, daerentuschen noch totdat de synodus daeraf sal geoordeelt hebben, in synen dienst sal voortgaen, of dat de classis middelertyt syne plaetse sal bedienen by provisie, antwoort de synodus, dat sodanich persoon, die om onsuyverheyt der lere by het respective classis wettelycken tot afstant van synen dienst gecondemneert is, van denselvigen synen dienst behoort afstant te doen onaengesien syn appel, dat hy daerover tot meerder vergaderinge soude mogen doen ofte alrede gedaen hebben, volgende de resolutie des generalen synodi daervan synde.

11.

Haerlem.

1.

Opt eerste gravamen van Haerlem, also in voorgaende jaeren allen dienaren des goddelycken woorts volgende de resolutien der synoden opgeleyt was den Catechismum ende Nederlantsche Confessie te onderteeckenen tot verseeckeringe, dat se alle, tgunt daerinne gestelt is, hielden in alles den woorde Godes conform te syn ende dat enige jaeren onder sommige classes tselve mach onderlaten syn ende huyden ten dage vele over den voornoemden Catechismum ende Confessie gedifficulteert werdt tot nadeel van de lere der Gereformeerder kercken, oft niet nodich en sy van wegen deses Noorthollantschen synodi aen alle classen, daeronder sorterende, te belasten, dat daer sulcx naergelaeten is, tselve wederom

int werck gestelt wierde ende by een yder dienaer ingewillicht op pene, by den synoden daerover gestatueert, is de resolutie des synodi, dat de onderteeckeninge, beyde van den Catechismi ende Confessie, tot meerder verseeckeringe van de enicheyt der lere behoort te geschieden, also dat deselvige ter plaetse, daer se soude mogen naergelaeten syn ende noch naergelaeten werden, sal werden geeffectueert ende dat op sodanige pene, als de synodus generael van sGraevenhage art. 47 ende 48 daerop heeft geordonneert.

12.

2.

Opt twede gravamen van Haerlem, also men bevindt, dat enige schouten ende secretarisen ten platte lande in de huwelycksche opteeckeninge der jonge luyden haer niet en willen (oock vermaent synde) conformeren met de politie der heren Staten om tconsent der ouderen te verwachten, daeruyt grote swaricheden bevonden werden te ontstaen, oft niet nodich en is te versoecken, dat van wegen der hoger overicheyt aen de voorsz. magistraten ten platten lande nieuwe belastinge gedaen werde hen op seeckere poenen nae de voorsz. politie te reguleren, is de antwoorde des synodi, dat het behoorlyck ende oock nodich is, dat de ordonnantie der heren Staten in de opteeckeninge van de jonge luyden werde onderhouden ende dat men derhalven tot weringe van de ingeslopene abuysen daertoe by de E. heren Staten door de gedeputeerde des synodi ernstelyck sal aenhouden.

13.

3.

Over het derde gravamen van Haerlem, also men bevindt, dat de bybelen ende testamenten seer incorrect dagelycx gedruckt werden, doordien de druckers de costen van de correctuers soecken te sparen, of men niet sal versoecken, dat ten minsten sulcke boecken, die principia religionis syn, niet en sullen by ymandt gedruckt werden dan met behoorlycke correctie ende dat dienvolgende by de hoge overheyt verordonneert werde, dat by de respective magistraten elcker stadt, daer druckerye is, een behooorlyck verstandich correctuer gestelt moge werden mitsgaders den behoorlycken loon, dien hy van den drucker daerover genieten sal, heeft het synodus geadvyseert, dat sulcx geheel goet waere ende dat derhalven hetselve aen de E. heren Staten sal werden versocht.

14.

4.

Over het vierde gravamen van Haerlem, also aen alle classes deses synodi is kennelyck geworden, dat op den synodo van Amsterdam laestleden enige rapporten gedaen syn door dengenen, die van wegen onses Noorthollantschen synodi in sGraevenhage tot de praeparatoire handelinge des generalen synodi beroepen waeren, ter cause van dewelcke door D. Doct. ARMINIUM ende D. JOANNEM WTEMBOGAERT brieven uytgesonden syn, daerdoor sy van deselve rapporten doleren, alsof se niet oprechtelycken souden gedaen syn, ende wederom andere brieven door D. WERNERUM HELMICHIUM ende D. HERMANNUM GERARDI allen classibus oock toegesonden syn tot beantwoordinge van deselve haere rapporten, oft niet nodich sy op den synodo, dat van dese schriften ende handelinge breder gesproocken werde ende oock van de middelen, daerdoor de differenten mochten geweert werden, die den voortganck des generalen synodi verhinderen. is de resolutie des synodi gevallen, also dit gravamen voornaementlycken siet op de wechneminge van de verhinderingen, die den voortganck vant beloofde synodus nationael retarderen, dat de gedeputeerde deses synodi beneffens de gedeputeerde van Suythollandt met de kercke van Amsterdam sullen aenhouden by de E. H. Staten, dat het synodus soude mogen voortgaen. Ende om sulcx te bequaemer te wege te brengen, also men seeckerlyck verstaet, dat de verhinderingen van den voortganck van dien, beneffens de menichfuldige voorvallende occupatien des landts, oock geensins en syn de geringste de differenten over de advysen, gevallen in de praeparatoire vergaderinge in sGraevenhage, siet de synodus voor geraden ende oock nodich in, dat aen de H. Staten versocht werde, dat haere Ed. Mo. gelieve de redenen der verschillender advysen van wedersyden af te vorderen, bysonder also de broeders ter wedersyden, daertoe versocht synde, bereyt syn deselve over te leveren, ten eynde dat deselve, overgelevert synde, in handen van de gedeputeerde des synodi souden mogen gestelt ende door haer tot de classen uytgesonden werden.

15.

5.

Over tvyfde gravamen van Haerlem, overmits enige schoolmeesters ende voorsangers in den dienst werden aengenomen, die geen leden der kercken syn, of men niet en behoorde ander orden daerin te stellen, is van den synodo geadvyseert, dat het behoort te geschieden, ende om daertoe te beter te comen, dat men ter plaetsen, daer abuys in dit stuck

valt, sal aenhouden by de respective officieren, dat sulcx werde geremedieert, ende by soverre als men by deselve niet en can obtineren, dat men dan hulpe versoecke aen de Gecommitteerde Raden van Westvriesland ende tNoorderquartier.

16.

6.

Over tseste gravamen van Haerlem, hoewel het poinct van den doop der siecken opt doodtbedde eygentlyck behoort tot den gemenen synodum, nochtans, dewyle hetselfde lange dilayeert door verscheyden verhinderingen, die daer voorvallen, ende daerby bevonden wordt, dat enige personen, ongedoopt synde, grotelycx becommert syn, dat se sonder doop moeten sterven, of men niet provisionelyck int oordeel ende discretie van een yder kercke stellen sal daerinne te doen, so nodich ende oorbaerlyck bevonden sal werden, is goetgevonden, also dit poinct is gehorende tot den generalem synodum, hetselve tot den aenstaenden synodum generael te refereren.

17.

7.

Opt sevende gravamen van Haerlem, also men eens goetgevonden heeft te refuteren de boeckxkens van de lere der Wederdoperen ende tselve opgeleyt was D. Doct. ARMINIO, synde alsdoen noch tot Amsterdam in den kerckendienst, ende tselfde by hem uyt verscheyden consideratien niet en is geeffectueert noch oock apparent, dat het van hem gedaen sal werden, of het niet raetsaem en is enige andere bequaeme ende geleerde mannen daertoe te gebruycken, is geantwoordt, dat men dese saecke sal uytstellen tot den aenstaenden synodum provinciael, alwaer D. Doctor ARMINIUS sonder twyffel oock mede sal verschynen, ten eynde dat syne L. [1]) aldaer (indient de vergaderinge so goetvindt) noch overmaels tot het wederleggen van de Wederdopersche schriften werde versocht ende in cas van weygeringe een ander, daertoe bequaem, in syn plaetse gestelt.

18.

Amsterdam.

Opt gravamen van Amsterdam, dewyle in elcken synodo altemets inconvenienten veroorsaeckt werden, doordien men niet en weet, wat in den voorgaenden synodo gehandelt is ende uyt wat redenen besloten, ende dat daeruyt menichmael contrarye ende strydende besluyten vallen,

---

1) »L" A, B en C hebben »liefde", E heeft »E".

of het niet geraden en waere, dat men die ordeninge onderhiel, dat elcken reyse uyt elcken classe ten minsten een persoon van vieren voor de twede reyse gecontinueert werde om sulcke inconvenienten te vermyden ende by de jegenwoordige vergaderinge van alles beter te getuygen ende verclaeringe te doen, antwoort de synodus, dat het blyven sal byt oude gebruyck, dat is, datter geen wet en sal gemaeckt werden, dat sulcx soude moeten geschieden, maer dat elcke classis in desen sal behouden haere vryheyt.

19.

Opt 20ste artyckel vant laetstgehouden synodus nopende het stellen van de visitatores in elcken classe om te visiteren die respective kercken, daeronder gehorende, heeft het synodus voor goet ingesien, dat, hetselvige naerblyvende, de saecke sal gelaten werden op den ouden voet.

20.

Heeft D. Joannes Roggius voorgestelt uyt naeme des Gelderschen synodi, hoe deselve versoeckt tot den aenstaenden synodum provincialem van harentwegen te mogen committeren 2 personen (die sy oock by provisie alrede daertoe hadde genomineert, als naementlyck D. Joannem Fontanum ende D. Joannem Coitzium). Ende heeft het synodus daerover geresolveert, dat sulcx by haer tot onderhoudinge van de goede correspondentie, in conformite vant goetvinden des Suythollandtschen synodi, voor goet ende geraden werdt ingesien, mits conditie dat hetselve eerst ende alvoren den E. H. Staten door de gedeputeerde des synodi werde voorgedraegen.

21.

Is overgelevert ende gelesen in de E. vergaderinge een request van seeckere Lysbeth Cornelis dr, woonachtich tot Edam (die oock selve met haer geassocieerde doleanten was verschenen) inhoudende, hoe sy remonstrante aen den classem van Edam geappelleert hadde over seeckere quaestie, geresen tuschen haer ende D. Wilhelmum Puppium, dienaer van Edam, aengaende het breecken van seecker testament ende versoeckende, also sy door de uytspraecke des classis voornoemt niet en was vergenoecht, dat dese E. vergaderinge de clachte van haer remonstrante wilde by der handt nemen ende ten eynde brengen. Heeft oock het classis van Edam ingebracht, hetgene dat by haer in dese saecke was gedaen ende hoe door haere intercessie versoeninge tuschen partyen was geleyt. Doch also de appeller ende partye door vernieuwinge van enige quaestie aen de gemaeckte versoeninge des classis haer niet en heeft gehouden ende daeromme beslechtinge van haere clachte by dese E. vergaderinge versochte, so heeft de vergaderinge goetgevonden door enige broederen,

daertoe by haer benoemt, (ende dat om tyt te gewinnen) enige praeparatie tot de saecke te maecken ende oversulcx bestemt D. Joannem Wallaesium, D. Fredericum Bruekerum, Isaacq Gerritsz, dienaeren respective tot Hoorn, Binnewysent ende Hoochtwoude, ende Jan Cornelisz, ouderling tot Enckhuysen. Welcke gecommitteerde broederen, het wedervaeren van haere besoinge rapporterende, hebben verclaert, hoe sy hebben gearbeydt, dat, de sententie des classis in medio staende (mits conditie dat de synodus tot wechneminge van den twist ende tot versoeninge van de partyen wilde arbeyden), party tegen party soude mogen werden gestelt, ende voorts hoe sy hebben bevonden de saecke sodanich gestelt te wesen, dat se (naer haer oordeel) niet hier en sal cunnen, maer in loco sal dienen afgehandelt te werden. Hierop is by den synodum volgens den voorslach van de gecommitteerde broederen selve geresolveert, dat de afhandelinge der saecke sal geschieden in loco ende dat door deselvige broederen voornoemt, diewelcke daertoe beneffens de tegenwoordige deputati deses synodi van de E. vergaderinge werden geauthoriseert om haer tot Edam te transporteren ende aldaer uyt naeme des synodi tot beslechtinge der quaestie tuschen partyen, mits stellende de sententie des classis aen d'een syde, niet anders alsof de vergaderinge daer selve tegenwoordich waere, te besoingeren.

22.

Also, achtervolgende de resolutie vant 25ste artyckel des naestgehouden synodi, van seeckere broederen uyt den classe van Hoorn is voorgestelt, dat de oversettinge van de commentaria D. Henrici Molleri over de Psalmen nu is volvoert, ende dienvolgens versocht, dat deselvige soude mogen werden gedruckt ende, indient so verstaen werdt, dat by den oversetter een correctuer mochte gestelt werden, heeft het synodus besloten, niettegenstaende dat den oversetter verclaerde syne intentie in het oversetten niet geweest te syn syn werck te doen drucken maer alleen om seeckere particuliere broederen, die sulcx van hem ernstelyck versocht hadden, te dienen, dat nochtans het werck, nu synde volvoert, oock mede soude werden gedruckt, doch op conditie, soverre het den versoeckenden broederen alsnoch goetdunckt.

23.

Syn met behoorlycke credentie uyt naeme des classis van Alcmaer voor de vergaderinge verschenen d'eersaeme Cornelius Hillenius, dienaer Jesu Christi tot Alcmaer, ende Albert Jacobsz, dienaer Christi tot Oudenydorp ende Veenhuysen, diewelcke, haer met de afgesondene broederen desselvigen classis, die tot dese vergaderinge behoren, vervoegende, den synodo int lange hebben geremonstreert, hoe dat seeckere swaericheyt in haeren classe over de onderteeckeninge van den Catechismo ende Confessie,

t'saemengebonden in een boecxken ende vervoecht met een seeckere acte, de cracht van de onderteeckeninge in sich begrypende, by seeckere broederen was ontstaen, in voegen dat het classis, voorhebbende de voornoemde onderteeckeninge, achtervolgende tbesluyt des synodi daervan synde, in het werck te stellen, eerstmael drie predicanten, met naemen ADRIAEN CLAESZ tot Bergen ende Schoorle, ARIS VOLCKERTSZ tot Outdorp ende Oterleeck en JAN EVERTSZ tot Egmont op de Hoeve ende op Zee, ende daernaer oock een seecker jongman, genaemt WILHELMUS LOMANNUS, die noch nieuwelyncx was beroepen ende gevordert tot den kerckendienst voor die van Haringhuysen, maer noch niet toegelaten tot een lidt des classis, geweygert hebben de onderteeckeninge voorsz. te doen, doch also dat sy wel begeerden te onderteeckenen de Confessie maer niet den Catechismo. Verclarende oock, hoe daerop is gevolcht, dat, het classis de drie eerste tyt gevende om haer te bedencken, 2 van deselve syn gegaen naer den Hage, overgevende requeste aen de E. heren Staten ende haer beclaegende over de nieuwe maniere van doen, die tclassis begeerde in te voeren, niettegenstaende dat haer genoechsaem van te voren was aengeseyt, indien sy haer hierover beswaert vonden, te mogen appelleren tot desen synodum; item dat, het classis den LOMANNO aengeseyt hebbende af te laten van synen dienst, totdat hy hem anders soude hebben bedacht, hy LOMANNUS hem terstont geaddresseert heeft aen de E. here van Schaegen ende, wederom gecomen synde, opt bevel van denselven tegens danck des classis evenwel heeft gepredyckt, waerop wederom nieuwe interdictie van het predycken aen hem is gedaen. Eyndelyck daerby voegende, dat het classis so ten aansien van LOMANNO een missive heeft ontfangen van de E. here van Schaegen, inhoudende, dat hy hem expresselyck belast hadde te predycken ende haer waerschuwende niet verder tegens hem te procederen, alsoock ten aensien van de drie eerste een missive van de Mog. heren Staten, inhoudende dat men haer die acte, die tclassis wilde onderteeckent hebben, soude oversenden ende belastende, dat men de personen voornoemt niet en soude hinderlyck syn in haeren dienst, met vertooch oock, hoe ende wat by den classem op die 2 gemelde missiven was geantwoordt ende door wat cracht van redenen betoont de voorgemelde saecke niet nieuw maer van te voren al gebruyckt te wesen. Versochten derhalven de voorsz. gecommitteerde broederen, dat dit haer vertooch in dese E. vergaderinge gearresteert, overwogen ende geoordeelt mochte werden, so ten aensien van de gelegentheyt der saecke selfs, die sulcx ten hoochsten vereyschet, als oock ten aensien dat hetgene sy voorstelden, niet soseer en betrefte de lere als wel de kerckenordeninge, in welcken regart de heren Staten al overlange de kercken vryheyt gegeven hadden om de ongeregelde predicanten in lere ofte leven onder kerckelycke censure in ordre onverhindert te mogen

houden, gelyck oock deselve heren Staten de saecke Aemilii in den classe van Edam hadden gerefereert tot judicature van desen synodo. Het synodus, dese remonstrantie der gecommitteerde broederen voorsz. aengehoort ende rypelyck overwogen hebbende, heeft eyndelyck geresolveert, dat de broederen van Alcmaer welgedaen hebben, onderleggende de onderteeckeninge van de Confessie ende Catechismo tot meerder onderhoudinge van de enicheyt in der lere ende verhoedinge van alle verder disputen, verclarende daerentegen, dat de dolerende vier predicanten qualyck gedaen hebben, dat sy, haere competente rechteren voorbygaende, hierover syn clachtich geweest aen den E. heren Staten. Ende tot verder beslechtinge van de voorgevallen swaericheyt heeft de synodus geordonneert, beneffens de E. gedeputeerde des synodi, de eersaeme broederen D. Petrum Plancium (naderhant gestelt tot deputatum des synodi) D. Wilhelmum de Hase, D. Samuelem Bartoldi ende D. Gellium de Bouma om haer ter eerster gelegentheyt te transporteren tot Alcmaer ende uyt last van dese vergaderinge te verschynen in den classe aldaer om de dolerende predicanten te brengen tot voldoeninge van de resolutie des synodi om haer ende oock het classem in hetgene, dat het op deselve mochte hebben, te horen ende dan verder met allerley discretie te doen naer behoren. Sullen oock de E. gedeputeerde des synodi haer metenen vermaent houden om haer uyt naeme van dese vergaderinge te voegen by den heren Staten ende deselvige so int bysonder den handel van dese saecke als oock int gemeen, hoe nodich het is, dat de kercken by haer recht blyven, te vertogen.

24.

Heeft D. Hillenuis, geassocieert synde met een ouderling ende diacon van Alcmaer, uyt naeme van de gemeente aldaer voor dese E. vergaderinge vervolcht de geinstitueerde beroepinge op den persoon Cornelii Petrei, jegenwoordich bediender des h. evangelii tot Edam, die haer in den classe van Edam was afgeslaegen, versoeckende met naerstiger instantie ende uyt cracht van seeckere redenen, dat de synodus denselvigen tot den kerckendienst binnen Alcmaer wilde transporteren, ende om te betonen, dat sulcx oock geschiede met goetkenninge ende begeerte van de E. magistraet respective, tot sulck een eynde overleverende een besloten missive van denselven. Hebben daerentegen die van Edam (die uyt naeme beyde van kercke ende magistraet in getale tot 9 toe, als predicant, ouderlingen ende burgemeesteren met den secretaris, waeren verschenen) int aensien van haere contrarye redenen ernstelycken versocht, dat Cornelius Petrejus, haeren waerden ende lieven predicant, tot dienst van haere kercke haer mochte toegevoecht blyven. Ende alsoo Cornelius Petrejus, tegenwoordich sieck synde, in eygender persoon voor de

vergaderinge niet en conde verschynen, om nochtans syne genegentheyt in desen te mogen weten is van synentwegen so by tclassis van Edam als oock door de E. gedeputeerde des synodi uyt den mont van beyde de partyen ingebracht, dat hem de genegentheyt tot syn stadt ende vader wel heeft beweecht de beroepinge van Alcmaer niet te kunnen afslaen, maer dat hy nochtans by de kercke van Edam hemselven also gestelt vindt, dat hij geen redenen hadde om deselve te verlaeten. Desen voorstel ende de redenen van dien, ter ener ende ter anderer syde int lange ende brede voorgestelt ende gedebateert synde ende de partyen beyde haer oock gedraegende tot het oordeel van dese E. vergaderinge met versoeck om de saecke in goeder conscientie te overwegen ende te oordelen, so is het, dat het synodus, op alles in de vrese des Heren rypelyck lettende ende de redenen van wedersyden tegens malcanderen balancerende, eyndelyck heeft verclaert geen genoechsaeme oorsaecke te cunnen vinden, waerom D. Cornelius Petrejus soude werden getransfereert ende daerom geoordeelt om gewichtige redenen haer moverende, dat hy in syne h. bedieninge sal blyven by de kercke van Edam.

25.

In de saecke Petri Aemilii, die te voren meermaelen in de synodale vergaderingen heeft gedient ende nu wederom van hemselve door syn appel over de sententie des classis van Edam tot desen synodum gebracht is, is eyndelycken van de E. vergaderinge geordonneert, dat hy Aemilius ten aensien van die grote onruste ende swaericheyt, die nu overlange in synen dorpe tot slaens toe ter cause van syn persoon onder de burgerye ende gemeente is ontstaen, ofte door inductie ofte (by soverre de inductie by hem niet en can gelden) door belastinge, dadelycken van syne bedieninge sal afstaen, welverstaende by provisie tot Mey naestcommende toe, mits conditie nochtans dat de gemeente van Broeck middelertyt by orde, by den synodum daerop te stellen, sal werden bedient ende hy tot die tyt toe sal genieten syn pensioen mitsgaders oock ontfangen voldoeninge van tgene die van Broeck aen hem mochten gehouden syn. Ende wat aengaet het poinct van de lere, dat hetselve sal werden geoordeelt ofte in den aenstaenden synodo provinciael ofte (indien dat synodus niet voort en gaet) in een ygelyck classe ofte door seeckere gedeputeerde uyt de classen, die, kennisse van syn saecke nemende, deselve sullen soecken af te maecken ende te beslichten, ten eynde dat hy, indien hy onsuyver bevonden werdt ende by syne quade meninge blijft, daerover soude mogen draegen syn schult, ende of hy al schoon niet onsuyver bevonden werdt ofte, onsuyver bevonden synde, daervan afstant doet, dat hy nochtans evenwel uyt Broeck met behoorlycke attestatie sal vertrecken naer een ander plaetse. Welcke resolutie des synodi dan by

Aemilium aengenomen synde, is hy door den praesidem uyt naeme van de E. vergaderinge vermaent, dat hy hem ter tyt toe, dat syn saecke geoordeelt werdt, sal stilhouden ende alle verder disputen, waert oock soude mogen wesen, naerlaeten, gelyck hy oock hetselvige met hanttastinge aen den praesidem heeft belooft. Ende wat aengaet den order der bedieninge van Broeck is geordonneert, dat de naeste predicanten, resorterende onder tclassis van Haerlem, voor een weeck vyf ofte 6 alle sondaegen de plaetse sullen bedienen ende daernaer het classis van Edam.

26.

Is ingestaen Pieter Jansz, predicant tot Heyloo ende Egmont binnen, geassocieert synde met een van syne ouderlingen, door denwelcken de gemeente gedoleert heeft over seeckere sententie des classis van Alcmaer, by haer uytgesproocken tot versoeninge van seeckere quaestie, die ontstaen was tuschen de kercke van Heyloo ende Egmont binnen ter ener ende Jan Evertsz, predicant tot Egmont op de Hoeve ende op Zee, ter ander syde, clagende, tgene geresolveert was niet gestelt te wesen ter executie, item dat de kercke schultbekenninge was opgeleyt in tgene, daer se geen schult en hadde. Heeft oock het classis van Alcmaer openinge over die beswaeringen gedaen, waeruyt het synodus, kennisse van de saecke becomende, heeft goetgevonden de gemeente aen te seggen, gelyck haer oock aengeseyt is, dat sy niet en verstaet haer te hebben sodanige redenen ende beswaeringen, als sy meende, oordelende dat hetgene by den classem gedaen is, is gedaen discretelycken ende dat haer geen schult en is gegeven ten principaele maer alleen ten aensien van de maniere van procederen ende dienvolgens haer biddende, jae oock belastende, haer aen de gemaeckte versoeninge des classis te willen houden met expresse ende particuliere vermaninge aen den voornoemden Pieter Jansz, dat hy hem wil verhoeden van verder occasie tot nieuwen twist.

Particularia.

27.

Op de eerste vrage van Hoorn, waervoor men houden sal den doop der Wederdoperen ende insonderheyt dergener, die de h. Drievuldicheyt met ons niet en bekennen ende den Here Christum niet en houden noch voor waerachtich Godt noch voor waerachtich mensche, is geantwoordt, also dit is een hoochwichtich stuck, betreffende de gemene kercken, dat men hetselve sal refereren tot den synodum nationalem.

28.

Op de twede vrage van Hoorn, of men die personen, die haere drie

wettelycke proclamatien gehadt hebben, alsser een van beyden sieck werdt, ter cause van de sieckte sal mogen trouwen in haer huys, is geantwoordt, alsoot een saecke van quade consequentie is, dat men deselve tegens order der kercken tot confusie niet in en willige.

29.

Op de derde vrage van Hoorn, hoe lange men behoort te wachten om een predicant, die ter oorsaeck van overspel van synen dienst afgestelt is, als hy hem boetvaerdich vertoont, wederom tot de gemeenschap der kercken toe te laten, is geantwoordt, indien men can doen blycken, dat hy waere boetvaerdicheyt betoont, dan men hem uyt de gemeenschap der kercken niet langer en sal weren. Doch aengaende den tyt van de opneminge diens predicants, om welcker wille de vrage voorgestelt is, also men verstaet, dat syn faute begaen is int classis van Hoorn ende dat hy nu woont ondert classis van Enckhuysen, so werdt deselve gestelt in de discretie van beyde die classen voornoemt.

30.

Op de 4de vrage van Hoorn, diewelcke insgelycx is voorgestelt by die van Enckhuysen, hoe men sal weren de grote licentie der Papisten ende voornaementlyck der Jesuyten, die sy so int gemeen als int bysonder haer aennemen met te herdopen ende te hertrouwen, also daer syn verscheyden particuliere documenten van beyden, is geantwoordt, dat diegene, die daervan enige notabele exempelen weten, een ygelyck in syn classe van deselve willen behoorlycke certificatie laeten beleggen ende dan sulcx aen de Mo. heren Staten door de E. gedeputeerde des synodi remonstreren.

31.

Op de eerste vrage van Edam, of een dienaer des goddelycken woordts, met enige extraordinare noden beswaert synde, gehouden sal syn met syn ordinario stipendio hem gecontenteert te houden, is de antwoorde, also men sulcx verstaet onbillyck te wesen, dat hetselve, daert soude mogen voorvallen, de gecommitteerde Raden vant Noorderquartier sal werden vertoont.

32.

Op de twede vrage van Edam, also tclassis verstaen heeft, dat die van Broeck in Waterlandt haer vervordert hebben seeckeren student buyten weten des classis op stoel in haere kercke te laten proponeren, of men sulck een inconvenient niet behoort voor te comen, is geantwoordt, dat, achtervolgende hetgene in synodo nationali eenmael is geordonneert

ende daernaer in verscheyden particuliere synoden bevesticht, sulcx niet en sal geschieden sonder voorweten des classis.

33.

Op de vrage van Alcmaer, of niet de dienaeren deses synodi in conformite van die van Suythollandt sullen mogen aenhouden tot verbeteringe haeres stipendii ende der weduwen, is geantwoort, also men verstaet sulcx gantsch billyck te wesen, dat men hetselvige door de E. gedeputeerde des synodi, die haer met de gedeputeerde van Suythollant sullen vervoegen, aen de Ed. Mo. heren Staten van Hollant ende Westvrieslant sal versoecken.

34.

Syn int voorleden jaer van nieuws tot den dienst des goddelycken woordts naer behoorlycke examinatie ende goetvindinge toegelaten:

in den classe van Hoorn: RIPPARDUS SIXTI voor de gemeente van Twisch;

in den classe van Alcmaer: AMBROSIUS JOANNIS voor de gemeente van Petten;

in den classe van Haerlem: RODOLPHUS PETRI voor de gemeente van Saenredam;

in den classe van Amsterdam: DANIEL PLANCIUS voor de gemeente van Diemen, MATTHIAS JOANNIS voor de gemeente van de Oude Loosdrecht, PETRUS PULLAEUS voor de gemeente van Amsterveen.

35.

Hebben de E. gedeputeerde onses synodi volgens tgene, dat goetgevonden is in den synodo van Suythollandt, de vergaderinge voorgestelt ende haer gevraecht, of het niet goet en waere:

1. dat men aenhielde tot den synodum provincialem;

2. dat D. PETRUS BERTIUS wierde geexamineert, also hy nu simpelycken is aengenomen tot een regentem des theologischen collegii tot Leyden;

3. dat D. PETRUS MOLINAEUS, nu predicant tot Parys, gevordert wierde tot een professorem theologiae in plaetse van D. TRELCATIO sal. ged.

Heeft de eersame synodus hetselvige, soveel haer aengaet, oock mede geapprobeert.

36.

Heeft D. JOANNES ROGGIUS rapport gedaen van wegen syne deputatie uyt naeme des classis synodael in Gelderlandt. Is de vergaderinge daermede vergenoecht ende hy van deselve voor synen dienst bedanckt.

37.

Heeft het classis van Amsterdam voorgestelt, wat middel men beraemen sal tot restitutie van de oncosten, gemaeckt ter oorsaecke van de uytschryvinge vant gene by D. Helmichium sal. ged. is overgeset uyt den Hebreuschen bybel. Is geantwoordt, dat men daertoe sal aenhouden by de Generale Staten, ende indien men daer niet en obtineert, dat elck synodus sal draegen syne quote tot 25 gl.

38.

D. Hermannus Gerardi, nu 2 jaeren gedraegen hebbende den last der deputatie onses synodi ende versoeckende, dat hy ontslaegen ende een ander in syn plaetse gestelt mochte werden, mits doende syn reeckeninge, is tot opneminge van de reeckeninge bestemt D. Samuel Bartoldi met Claes de Wolff, ouderling tot Haerlem, die gerapporteert hebben de reeckeninge in alles wel te accorderen. Is verder D. Hermannus van den synodo van wegen synen getrouwen dienst bedanckt ende in syn plaetse bestemt D. Petrus Plancius, dienaer des h. evangeliums tot Amsterdam, hebbende de meeste stemmen daeraen D. Joannes Bogaert, predicant tot Haerlem.

39.

Om uyt naeme deses synodi te verschynen op den synodum van Gelderlandt is bestemt D. Samuel Bartoldi, dienaer Jesu Christi tot Munnekedam, naer hem hebbende de meeste stemmen Abrahamus à Doreslaer, dienaer Jesu Christi tot Enckhuysen. Ende tot den synodum van Groningen Joannes Bogaert, predicant tot Haerlem, naer hem hebbende de meeste stemmen Vincentius Meusevoet, predicant tot Schaegen.

40.

Werden de classen belast met haere respective principaele te spreecken, hoevele predicanten ende ouderlingen op den synodum provincialem sullen verschynen.

41.

Censura is gehouden. Ende naedat D. Petrus Plancius dese E. vergaderinge met een vermaninge uyt de woorden Pauli Rom. 16 vers. 17, 18. heeft besloten, syn de acten ende handelingen deses synodi voorge-

lesen ende, geordonneert synde, dat elck classis een copie mede sal nemen, is de E. vergaderinge in goeder enicheyt ende vrede geeyndicht. Ende sal nae order de naeste synodus gehouden werden tot Enckhuysen.

Aldus geeyndicht tot Hoorn desen 3 Novemb. anni 1608.

Desen gecopieert uyt het originele ende naer gedaene collatie daermede bevonden te accorderen desen 12 Novemb. 1608.

PETRUS PLANCIUS, praeses hujus synodi.
ABRAHAMUS à DORESLAER, synodi hujus scriba.

Onder deze acta staan in E de volgende woorden:

»Ex hoc tempore, anno 1608 usque ad annum Domini 1618, propter commotas turbas ac dissidia in ecclesia celebrari annuus synodalis conventus pro more consueto nequivit, usque dum a restauratione cum ecclesiastici tum politici status synodus provincialis et postmodum nationalis Ordinum publica authoritate anno 1618 fuerit convocata."

Dit ontbreekt in de andere codices G echter heeft achter deze acta: »N.B. Zedert den jare 1608 tot den jare 1618 en zijn wegens de Arminiaense factie geene synoden gehouden."

REGISTER VAN PERSONEN.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

S.

T.

U.

V.

W.

Y.

Z.

REGISTER VAN PLAATSEN.

REGISTER VAN ZAKEN.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

P.

S.

T.

U.

V.

W.

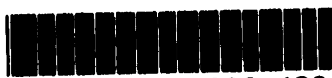
Z.

INHOUD.

---

[1]) De letter duidt den codex aan, waarvan de tekst is uitgegeven. Tusschen ( ) zijn de letters geplaatst van de codices, die daarmede zijn vergeleken. Met uitzondering van de provinciale synode te Haarlem 1582, zijn de acta tot en met de synode van Alkmaar 1587 gedrukt volgens B en vergeleken met A, C en G.

JUN 1 1985
JUN 1 1986
APR 30 1989
JUN 1 1990
JUN 0 1 1992
JUN 0 1 1993
SEP 1 0 1993

3 2044 020 693 438

